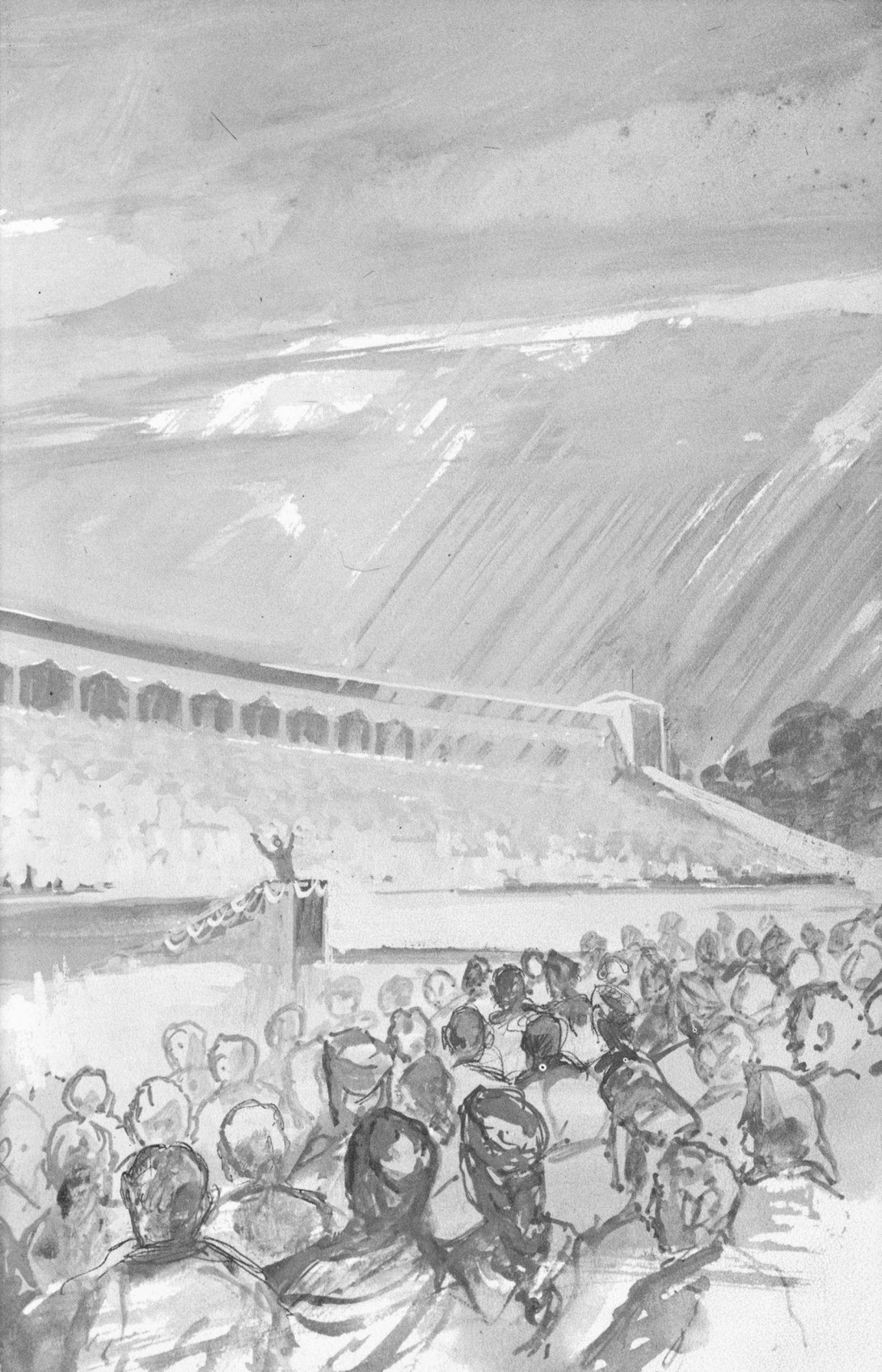

N $\frac{M-2}{10681}$ \triangle

**VALENTĪNS
BĒRZKALNS**

**LATVIEŠU
DZIESMU
SVĒTKU
VĒSTURE**

Lilyä Tuomas

V. Mankina

Olman Jukka

P. Puro.

P. Peronen

Ullman

A. Ilkka
~~Maailma~~
y. Kyrö

S. Budome

R. E. Eriksson

~~S. Budome~~
Skaidite heja

Imanta Speltti

1968. g. 30. dec
Toronto,
Kanada.

K. Skalbe.

Šūpojiet mani, Daugavas vilni,
Garām Kokneses skamīgiem maštiem,
Kur reiz gaišā vasaras dienā
Kludzu es jāumības saucienu savu.

Dainas kora goda biedrīn,
arhibīskapam Arnoldam Lūsim,
sešdesmitajā dzimšanas dienā, veltījusi
Dainas kora saime;

ascopim

a. Karklins

g. Skibins

J. Jossence

A. Kreis

R. Buzina

A. Bergshole

arhibīskaps

J. Jossence

A. Kreis

R. Buzina

A. Bergshole

K. Skalbe

A. Apse

H. Raccen

A. Mars

V. Lieberis

Z. Gulona

Šūpojiet mani

Handwritten signature

Handwritten signature

Handwritten signature

B, N, L

N M-2
10681

deitl. N
7

LATVIEŠU DZIESMU SVĒTKU VĒSTURE

1864

1940

VALENTĪNS BĒRZKALNS

GRĀMATU DRAUGS

VALENTĪNS BĒRZKALNS
LATVIEŠU DZIESMU SVĒTKU
VĒSTURE
1864 — 1940

GRĀMATU DRAUGS
1965

Vāku un titullapu zīmējis
HARIJS GRICĒVIČS

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

90—

34 404

Copyright 1965 by Valentīns Bērzkalns
All rights reserved

PRIEKŠVĀRDI

Divēji ceļi ejami latviešu dziesmai. Bez tīri aistētiskā mērķa, ko uzskatām par ikkuņa mākslas veida galveno aizdzietu un kodolu, latviešu dziesmai reizē ir bijis lemts būt arī sabiedriski nacionālai ceļvedei. Tālab dziesmai mūsu tautas vēsturē aizvien dota noteikta un svarīga vieta, un kāds rakstnieks to — visai gadītā trīsvienības piemērā — godam minējis līdzās arklam un zobenam. Patiesi, dziesma bijusi mūsu liktenbiedre jau kopš senākām dienām, kad tā kopā ar valodu pirmoreiz saslēdza mūs vienā nacionālā saimē, vienu domu domātājā tautā. Bet ne mazāka loma dziesmai bijusi arī vēlāk, laikiem, kad pēc daudziem gadsimtiem latvju tautā pacēlās pirmās valstisku tiesību un brīvības ilgas, un tikpat liela, ja ne vēl lielāka nozīme dziesmai bijusi tad, kad šīs ilgas jau bija kļuvušas par skaidru, nenoliedzamu īstenību — brīvu un neatkarīgu Latvijas valsti. Un beidzot — vai tie paši uzdevumi, tie paši ceļi nav lemti mūsu dziesmai arī šobrīd, kad latvju tauta stāv jaunās un varbūt visliktenīgākās krustcelēs?

Minētie motīvi bijuši galvenie, šo grāmatu iecerot. Paša darba tapšanā izšķirēju pagrieziena turpretim deva Amerikas latviešu apvienības Kultūras fonds, 1953. gadā nākdams klajā ne vien ar noteiktu idejisku ierosinājumu, bet garantēdams arī zināmu atbalstu manuskripta sagatavošanai. Līdzās tam svarīga loma bija arī līdzīga darba trūkumam vispār. Par spīti aizvien kārtējākiem apaļu jubileju skaitļiem (jau sākot ar pirmo vispārējo latviešu dziesmu svētku 75 gadu atceri Vācijā) — par pašu jubilaru visā tā augumā lielāka monografiska vai vismaz chronikas veida apraksta joprojām trūka.

Bez skopajiem pārskatiem konversācijas vārdnīcās un atsevišķu dziesmu svētku vadoņos vienīgais respektējamākais darbs bija 1928. gadā klajā laistais un R. Eglentāla rediģētais almanachs *S e š i l a t v j u v i s p ā r ē j i e d z i e s m u s v ē t k i* (pārskatu par svētkiem tajā sniedzis mākslas vēsturnieks V. Peņģerots), bet — kā jau darba nosaukums rāda — tajā ietelp tikai pirmie seši svētki. Otrs, daudz plašāks, šoreiz jau visu dziesmu svētku kustību ietvērējs vairāku autoru kopdarbs bij iecerēts un arī aizsākts četrdesmito gadu sākumā,

bet *kaŗa apstākļu dēļ netika pabeigts. Pēdīgi — kad trimdā dzīvojošā autora manuskripts jau bija ieguvis pirmraksta apveidus — Rīgā (1955. gadā) nāca klajā ap 200 lappušu biezā Klementa Mediņa monogrāfija Latviešu dziesmu svētki. Domāts galvenokārt dzimtenē dzīvojošiem latviešiem, šis izdevums Rietumu pasaulē ir tikpat kā nepazīstams, bet arī tiem, kas to redzējuši, tas sagādāja vēl lielāku vilšanos, nekā to varēja sagaidīt. Tā vairāk kā pusi no visa teksta šai darbā autors veltījis notikumiem okupētajā Latvijā, kamēr neatkarīgās Latvijas laikam tajā palikusi tikai apmēram viena devītā daļa telpas. Itin saprotams, ka arī citādi autora mēle bijusi sapīta, pat tiktāl, ka palikuši neminēti ne vien daudzi dziesmu svētku galvenie darbinieki, bet arī vairāki komponisti un viņu darbi. — Tā nu iznāk, ka trimdā dzimušais darbs joprojām var pretendēt uz zināmu prioritāti, vismaz iespēšanas brīdī.*

Diemžēl, citu priekšdarbu trūkums un pirmavotu neaizsniedzamība nav ļāvusi šo darbu veikt gluži tā, kā tas bija iecerēts. Vairākos gadījumos, kā, piemēram par agrīnākiem svētkiem rakstot, pirmavotu vietā autoram nācās apmierināties ar kādu nepārbaudītu pārspiedumu vai pat ar fragmentārām ziņām kādos vispāriīgākos avotos. Šādās reizēs kāda fakta precizitāte var būt arī revidējama. To pašu iemeslu dēļ arī visa darba sastatu ne viscaur bij iespējams pakļaut iecerētajam plānam: tālab lasītājs dažā lappusē atradis pa robam, citās — varbūt kādu vārdu par daudz. Bet gaidīt vēl — varētu būt arī par vēlu. Ir zināmi pienākumi, kas kārtojami visos apstākļos; un daži no tiem pat kļuvuši par parādu. Par tādu autors uzskatīja arī šo grāmatu: vispirms jau pret seno nezināmo dziesminieku un viņa pēcteci, moderno laiku komponistu, bet tālāk — arī pret tiem dziedātāju un viņu vadoņu tūkstošiem, kas mūsu dziesmu svētkus no sīka lokāla notikuma pacēla par neaizstājamu plašu nacionālu kustību, un visbeidzot arī pret visiem pārējiem svētku talciniekiem — ir sabiedriskajiem, ir kultūras darbniekiem, kas jau agrāk bija izpratuši šīs nacionāli īpatnās un spēcīgās parādības pārlaicīgo vietu mūžīgās Latvijas vēsturē. —

Priekšvārdus noslēdzot, vēl lai atļauts pieminēt šīs grāmatas labvēļus, kas palīdzēja autoram kā ar materiāliem, tā citādi. Te — blakus galvenajam darbam bibliotēkās (īpaši Ņujorkas publiskajā bibliotēkā un Brīvo latvju biedrības krātuvē Filadelfijā) — jo sirsnīgs paldies vēl komponistam A. Kalnājam par iespēju vēlreiz pāršķirstīt četru pēdējo vispārējo svētku koŗdziesmu krājumus, kā arī par „atrasto“ VII svētku vadoni (ar dzied. E. Miezies ierakstu), tāpat paldies diriģentam V. Aldiņam (par VI svētku vadoni), tālāk — arī bij. diklēnietim J. Konteram, dziedātājam A. Vitolai, ināc. K. Bilzēnam, M. Šēferam, V. Miesiņai, J. Meŗaraupam, A. Kleinhofam, K. Dzirkalim, L. Āboltiņai un citiem, kuŗu vārdi starplaikā autoram varētu būt izslīdējuši no atmiņas.

Paša manuskripta tapšanā autoram savukārt lieti derēja profesora L. Bērziņa spriedums, tāpat sirsniņš paldies mag. hist. V. Kalniņam par dažu vēstures faktu korriģēšanu. Taču visvairāk autors paliek parādā nelaiķim komponistam Jēkabam Porukam, kuŗš ne vien izlasīja visu šā darba pirmrakstu, bet daļēji arī vēlāko redakciju. Poruka padoms un lietiskie aizrādījumi daudz palīdzēja ir paša satura, ir tā iekārtojuma izveidošanā, un manuskripts vēl iegūtu, ja pats autors šur tur būtu bijis piekāpīgāks. Un visbeidzot lai atļauts pateikties arī ALAs kultūras birojam un tā vadītājam Dr. P. Norvilim, ar kuŗa starpniecību tik sen iecerētais darbs beidzot var nonākt lasītāja rokās.

Filadelfijā,
1964. gadā.

A u t o r s

S A Ī S I N Ā J U M I

DzR — *Dziesmu rota*

LKV — *Latviešu konversācijas vārdnīca, 1927 — 40*

LE — *Latvju enciklopēdija, 1950 — 55*

IMM — *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts, 1920 — 40*

MA — *Mūzikas Apskats. 1932 — 39*

RLB — *Rīgas latviešu biedrība*

MK — (RLB-as) *mūzikas komisija*

LK — *Latvijas konservātorija*

NO — *Nacionālā operā*

LDzB — *Latviešu dziesmusvētku biedrība*

I

Dziesmu svētku kustības
sākumi un
tālākā attīstība līdz
Pirmajam pasaules karā

PIRMIE LATVJU KOŅI UN DZIESMU DIENAS VIDZEMĒ UN KURZEMĒ

*Viena meita Rīgā dzied,
Otra dzied Valmierā,
Abas dzied vienu dziesmu, —
Vai tās vienas mātes meitas?*
(1)

Meklējot aizdzietus latviešu koņu dziedāšanai, parasti atkāpjamiem līdz pagājušā gadsimta trīsdesmitajiem un četrdesmitajiem gadiem, kad Latvijā jau darbojās daži koņi, kas sāka populārizēt t. s. mākslas dziesmu. Šī robeža palaikam bijusi ērta arī latvju mūzikas vēstures sākumu precizēšanai, mēģinot sataustīt kaut cik cietākus pamatus, kas to pirmoreiz tuvinātu Vakareiropas mūzikas attīstības cikliem. No otras puses, minētā robeža var būt arī diezgan patvarīga — īpaši, šķirot koņdziedāšanas sākumus no tautas agrākām dziedāšanas tradīcijām: pirmkārt, jau tālab, ka starpība starp abiem dziedāšanas veidiem ir vairāk ārēja nekā iekšēja, otrkārt — tāpēc, ka senā dainošana visā mūsu zemē ilga vēl joprojām arī tad, kad skatuvē jau bija parādījušies pirmie koņi — un reģionāli turpinājās pat vēl līdz 20. gadsimta sākumam. Šā latvju koņdziedāšanas pirmie aizdzieti tad arī meklējami daudz agrāk nekā to liek chronoloģiskas ērtības labā vilktās vēsturnieku robežas, un varbūt daudz neallosimies, pārstatot pēdējās vismaz pāris, ja ne pat vairākus gadsimtus atpakaļ.

Simtiem dainu un arī rakstītu vēsturisku ziņu (jau sākot ar 16. gadsimtu) stāsta, ka mūsu senči milējuši gadskārtas svētkos un svarīgākajās mūža krustcelēs, tāpat lielāka darba posmu noslēdzot sanākt plašākā sabiedrībā, un šādas sanāk-

smes ievadītas un pavadītas ar dziesmām. Dziedāšana notīkusi pulkā; tā arī tikai varēja izraisīties īstais dziesmu prieks, un dziesmas tad skanēja pacīlātāk un krāšņāk:

*Dziedam divi, dziedam divi,
Neiet šurpu, neiet turpu;
Kad dziedāja liela pulka,
Kā līgot nolīgoja.*

(258)

*Kur meitiņas pulkiem dzied,
Tur ērģeļu nevajaga:
Cita sīki, cita reši
Ērģelēt ērģelēja.*

(341)

Turpat meklējama arī tautasdziesmas izplatīšanās, jaunām skaņām rodot ceļu uz kaimiņiem, tālākiem novadiem:

*Es varēju sadziedāt
Ar trijiem novadiem:
Ivandnieces, apužnieces,
Es trešā ēdolniece.*

(247)

Notikumu, kur dziesma tā celta godā, būs bijis daudz, un atkarā no apstākļiem tajos piedalījies dažāds dziedātāju sastāvs. Visvairāk tomēr izcelts senais Jāņu vakars, liksmākie un vitālākie saulgriežu svētki, kad pakalns sasaucās ar pakalnu, novads ar novadu un visa latvju zeme mirdzēja simboliskajās jāņugunīs, kas kopā ar teiksmaino *līgo* palikušas par latvju pazišanās zīmi līdz visjaunākajiem laikiem. Vai šādos svētkos nav meklējams sākums vienotībai, kas kļuva par galveno spēkavotu vēlāk, kad, teknikai modernizējoties, savu dziesmu prieku varējām parādīt modernākā veidā?

Tiltu no pagātnes metot, saskatām arī citas paralēles. Senā dziedāšana pulkā ar teicējām, locītājām un vilcējām bij īpatns daudz balsības veids, kam tas pats nolūks, kā dēļ gadsimtus vēlāk pulcējāmies košos. Tikai skolotā diriģenta vietā senos dainotājus vadīja nepretenciozā teicēja, un pēc mākslas likumiem sacerētā skaņdarba vietā dziedātāju valdzināja spontāna nejaušu saskaņu improvizācija. Ka tā reizēm sniedza interesantu kuplumu un kaut jestrū, taču ausij tīkamū dažādību, liecina fragmenti, ko vēl laimējās pierakstīt tautas mūzikas pētniekam Jurjānu Andrejam.

Kad senā daudz balsība izveidojusies, grūti minēt, jo kaut cik lielāku vēribu tautasdziesmai pētnieki sāka vēltīt tikai 19. gadsimta sākumā, kad pati apskatāmā pasaule jau gāja norietā. Par tautas daudz balsību Latvijā netieši liecina dažas ziņas 16. gadsimtā (Rusovs, Minsters), tā tad šī daudz balsība

jau tad būs bijusi vispārēja; Jurjāna pierakstījumi veikti ap 300 gadus vēlāk, kad, ar visu jau krietni rosīgo koŗu dzīvi, senā dainošana ņur tur joprojām bija dzīva. ņie pieturpunkti vēl nedod precīzītāti, taču vismaz liek nojauņt kādas parādības ilgumu, reizē palīdzot izprast vēlāko koŗu populāritāti, jo arī koŗi — tāpat kā senā dainošana pulkā — galvenokārt taču cēlās tautai raksturīgā dziesmu prieka un biedrošanās ilgū dēļ. Zīmīgi arī, ka agrīnākās koŗu izplatības robežas visumā saskan ar galveno dainošanas centru robežām, par ko var pārliecināties, salīdzinot tautas mūzikas materiālu bagātāko pierakstu vietas ar dziesmu svētku koŗu kartēm.

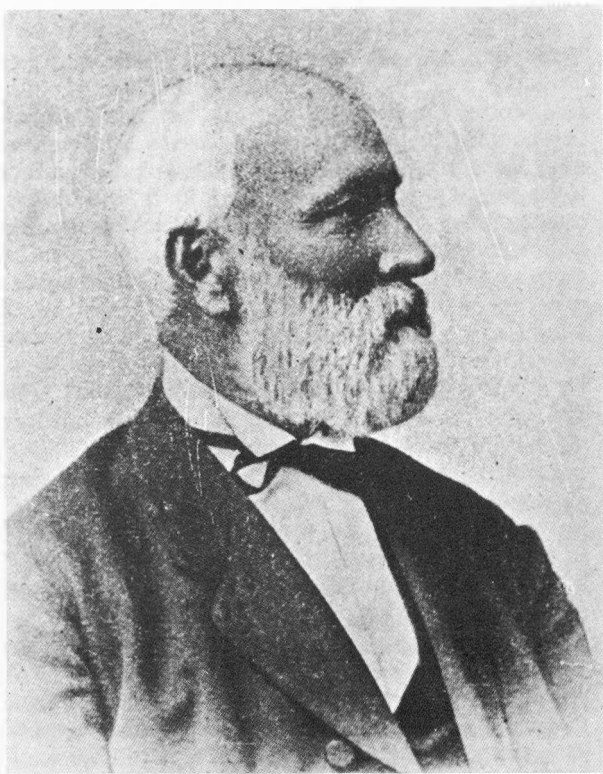
Dziedāšana pulkā latvju tautā tātad bij iemīļota parādība jau sen. Taču vēlāk, kad no ārzemēm ieviesušos ziņģu dēļ teicamās dziesmas atkāpās it kā otrā plānā, agrākās tradīcijas sāka pamazām slidēt lejup, jo ziņģe — kaut arī latviskota — senajam dziedāšanas veidam nepakļāvās. Labākās ziņģes vēlāk gan kļuva par materiālu pirmajam nacionālajam repertuāram, bet jau jaunā — komponistu ietērpā. Tautā tās turpretim dziedāja galvenokārt vienatnē, retumis — pulkā, bet abos gadījumos vienbalsīgi, kā to darām vēl ņobrid, pulcējoties viesībās. ņāds dziedāšanas veids vairs nevarēja dot to pārdzīvojumu, ko sniedza vairākbalsīgi dziedātās teicamās dziesmas. Tas arī bija viens no galvenajiem cēloņiem, kāpēc sākās tautasdziesmas noriets vispār, un pēdējais būtu bijis vēl straujāks, ja draudīgo tukšumu drīz vien neaizstātu jaunais fainomens — koŗi.

Pirmie koŗi gan tūliņ neaizpildīja robu nacionālajā repertuārā, taču tie par jaunu atmodināja dziesmu galveno stimulu — dziedāšanas prieku pulkā, tā atkal līdzsvarojot stāvokli, kas radās, senajai dainošanaī apsīkstot. Un varbūt tad varam jau runāt par zināmu kontinuitāti, vismaz neuzskatot latvju koŗu parādīšanos skatuvē par gluži jaunu, no ārienes pārņemtu parādību. Arī vācu tautā, piemēram, koŗi nebūt nebīj kāds vācu atradums. Tie tāpat bija pazīstami citās zemēs, un to īstenie sākumi meklējami jau klasiskajā senatnē, kur arī tie bija kāda agrāka aizdzīeta nākamā faze. Vienīgi dažādo laikmetu dēļ mainījās kā tie, kas koŗus vadīja, tā — kas tajos dziedāja vai klausījās, un 19. gadsimts, kas bija tik straujš sociālajās pārvērtībās, ar neparastu tempu pavēra jaunās iespējas arī mākslas pasaulē. Visas ņīs pārvērtības Latvijā bij tikpat organiskas, kā Vakareīropā, tikai — mūsu zemē īpatnākās vides dēļ — tās nāca vēlāk un lēnāk.

Lai šo vidi kaut cik iztēlotos, jāatceras, ka 19. gadu simteņa sākumā latvieši joprojām vēl bija tikai dzimtļaudis, līdz kuŗu ausīm notikumi Vakareīropā atnāca tikai tālu atbalsu veīdā. Ne bez ironijas vēl gadsimta vidū jo populārs bijis kāds izteiciens, ka mūsu zeme esot „debesis muižniekiem, paradīze mācītājiem, zelta bedre ārzemniekiem, bet tīrā elle — iedzimtajiem.“ Šādos apstākļos arī vispārējais kultūras līmenis Eīropā latviešiem bija svešs, un tiem nācās iztikt galvenokārt ar tautas gara mantām. Cik latviešu 19. gadsimta sākumā pazīna Mocarta vai Bēthovena vārdu? Pat literātūrā, kur jau bija darbojies „apgaismības“ vīrs Vecais Stenders, no ārienes atnāca tikai pa drumstalai. Un pašu skoloto dēlu, kuŗu gara apvārsņi sniegtos tālāk, tikpat kā nebija, bet, kas bija, tie vai nu aizklīda tālumā vai savā zemē darboties vēl nevarēja.

Vienīqais loqs, pa ko varēja ieskatīties plašāīā pasaulē, palika skolas, bet tas pats bija šaurs un tumšs, jo sākumā latviešu izglītības tieksmes tika ierobežotas gandrīz tikai ar māj mācību vai vietējām, parasti vācu mācītāju vai viņu ķesteru vadītajām pagastu skolām. Mazliet labāks stāvoklis bija Vidzemē, kur ap 18. un 19. gadsimta maiņu bij dažas draudžu skolas, kas sniedza plašāku izglītību; tās sākumā bija domātas gan vairāk vācu bērniem, taču tajās izglītojās arī viens otrs latvietis. Pēc tam skolu ļautājumu zināmā deqpunktā pacēla 1817. un 1819. gada sociālās reformas — dzimtniecības atcelšana Kurzemē un Vidzemē, pēc kuŗas skolas kļuva obligātas jau atkarā no zināma „dvēseļu“ skaita, kaut arī tad to likteni vēl ilgi ietekmēja tiklab muižnieku labvēlība, kā zemnieku nodevas un sākumā — arī skolotāju trūkums.

Pirmajās skolās, īpaši draudžu skolās Vidzemē, tad arī meklējami mūsu mūzikas vēsturiskie sākumi. Lai gan sporādiski latvju tauta ar dažiem Vakareīropas mūzikas iespaidiem bija saskārusies jau iepriekšējos gadsimtos, visumā šī saskare tomēr bija niecīga un dziļāk neietekmēja. T. s. katoļu laikos baznīcas latīniskā liturģija tautai palika sveša, un arī luterāniskās baznīcas savā ziņā sastingušās mūzikas formas iesakņojās lēni. Tā, piem., pirmā nozīmīgākā dziesmu grāmata — „vienkāršāī saīmeī un zemniekiem par spīrdzināšanu un stiprināšanu dievbījībā“ sastādītie *Psalmi un garīgas dziesmas* nāca klajā jau 1615. gadā¹, taču no tās tautā iegāja tikai pāra desmit korāļu, pie kam tie paši tika dziedāti vienbalsīgi un tikai retumis ērģeļu pavadībā. Ar to vien bija par maz, lai runātu par noteiktāku jaunas kultūras iesakņošanu, vismaz ne reformācijas sākumā. Citi apstākļi turpretim pavēras, kad par dziedāšanu sāka interesēties skolās, kam bija lemts kļūt par pirmajām gaisākas gaīsmas nesējām.

Jānis Cimze

Kad pirmoreiz kāds latviešu pulciņš pulcējās, lai, diriģenta mājienam klausot, sāktu skandināt pēc mākslas likumiem sabalsotu dziesmu, nav noteikti zināms. Parasti šos nopelnus piedevē Jānim Cimzem, minot 1843. gadu, kad notika viņa semināra pirmais izlaidums. Bet jau pats Cimze rakstā *Kad daudzbalīga dziedāšana Vidzemē cēlusies (Baltijas Vēstnesī, 1874)*² liecināja, ka pirmie koņi darbojušies krietni agrāk — dažās draudžu skolās jau ap 1810. gadu, kur blakus ticības mācībai, lasīšanai, rēķināšanai un rakstišanai sava vieta dota arī dziedāšanai.

Cimze pieminējis Raunas draudzi, kur zēniem un meitenēm kopīga skola nodibināta 1804. gadā un kur viņš dzirdējis dziedam baznīcā jauktu kori jau 1822. gadā, bet 1830. gadā skolotāja Gaiķes vadītajā kori dziedājis arī pats. Šai gadījumā atskaņotas pat atsevišķas daļas no Hendeļa un Haidna oratoriām, kas liecina, ka korim jau bijusi laba priekšskola. Ap 1830.

gadu šādas skolas bijušas arī citās vietās, un daudzbalstīgi dziedāts vēl Piebalgā, Dzērbenē, Straupē, Trikātā un citur. Galvenokārt dziedātas garīgas, bet drīz vien arī laicīga satura dziesmas, īpaši tā laika vācu „otrās klases” komponistu Kunces, Gēblera, ļoti populārā Abta u. c. darbi. Tā kā sākumā tulkojumu dziesmām nebija, tad tās būs dziedātas vācu valodā.

Paгаaidām citu ziņu par pirmajiem koņiem trūkst, tāpat maz ticamāku datu par to sākumiem Kurzemē. Latgalē, kur sociālās reformas nāca gandrīz ar pusgadsimta atstarpi, ziņas par koņdziedāšanu nemaz neparādās visā 19. gadu simtenī. Ir iespējams, ka atsevišķi koņi darbojās svarīgākajos katolicisma cietokšņos kā Krāslavas un Aļlonas garīgajos semināros, bet tie tad būs bijuši šauri konfesionāli, plašāk neietekmējot.

Pirmie Vidzemes koņi 19. gadsimta sākumā gan bija vēl tikai kā atsevišķas salas tumša meža vidū. Straujāk stāvoklis mainījās apmēram paaudzi vēlāk, kad durvis atvēra vietējie skolotāju semināri. Pāra semināru isāku laiku darbojušies gan jau 18. gadsimta vidū, taču to limenis neko nepārsniedzis vēlākās draudžu skolas. Plašāku izglītību pavēra 1828. gadā nodibinātais seminārs Tērbatā, kas darbojās līdz pat 1889. gadam un ko beidza arī vairāki latvieši.

Mūsu apstākļos svarīgāki tomēr kļuva pēc tam dibinātie semināri Valmierā un Irlavā (1839 — 1890; 1841 — 1900), kas kopā laida tautā pāri par 1200 skolotāju, no kuņiem apmēram puse palika darbojoties dzimtenē. Šo semināru absolventi ieguva jau diezgan nozīmīgu mūzikālo izglītību, ko Valmieras (no 1849. gada Valkas) seminārā sniedza pats krietnām Veisenfelsā un pie profesora Erka Berlinē iegūtajām zināšanām bruņotais direktors Jānis Cimze (1814 — 1881), bet Irlavā — direktora Zadovska aicinotais šī paša semināra bijušais audzēknis Jānis Bētiņš (1830 — 1912).

Abiem vīriem neaizstājama vieta latvju mūzikas vēstures agrīnajā posmā, līdz pirmo akadēmiski izglīto mūziķu uznākšanai skatuvē. Cimzes un cimziešu slava sniedzās vēl ilgāk, pat ieejot 20. gadsimtā, un ne bez iemesla. Koņi, kas vēl pirms paudzes bija tikai atsevišķas salas, jau drīz pēc pirmā Cimzes semināra izlaiduma kļuva par vispārēju parādību, un dažādu mūziķālu, dziedāšanas vai saviesīgu biedrību dibināšana gadsimta otrās puses sākumā noritēja tik strauji, ka varam runāt jau par veselu kustību. Šīs biedrības kļuva par savas apkāmes izglītojamiem centriem, tā sagatavojot auglīgu zemi pirmo nacionālo vadoņu idejām un mērķiem. Kultūrālo rosmi veicināja arī nākošās svarīgākās sociālās reformas, 1849. gada likumi, kam sekoja plašāka māju iepirkšana, tā pakāpeniski uzlabojot arī saimniecisko stāvokli, kas tālāk gāja jau roku

rokā ar pirmajiem plašākas nacionālās biedrošanās mēģinājumiem.

Kaut cik precizāku koŗu pārskatu par 19. gadsimta pirmajiem 50—60 gadiem bez arhīviem un agrinākām avīzēm nav iespējams dot. Par visiem šī laikposma koŗiem arī ar minēto avotu palīdzību aina nebūtu pilnīga, jo jau toreiz bija koŗi, kas dažādu iemeslu dēļ darbību pilnīgāk nepaguva attīstīt, tā par sevi piemiņu neatstājot. Tāpat bija koŗi, kas varbūt jau dziedāja desmit un vairāk gadus, kad to darbība apsika un apstājās. Maz arī ziņu par pirmo koŗu māksliniecisko gatavību un programmām. Ievērojot Cimzes atmiņas, varam pieņemt, ka ir bijuši vairāki koŗi ar samērā augstu līmeni, bet tai pašā laikā droši vien eksistēja arī tādas vienības, kas, ar dažādām vainām cīnidamās, netika tālāk par pāris vieglāku dziesmu nodziedāšanu zaļumballē vai sava muižkungu dzimumdienas svinībās.

Cita raksturīga parādība bij, ka pirmie koŗi radās laukos, jo pilsētā latvieši tad vēl bija niecīga minoritāte. Par pirmo latviešu koŗi Rīgā uzskata t. s. dziedāšanas vakarus, ko Tila strādniekiem rīkoja šī rūpnieka fabrikas skolas skolotājs, cimdietis Juris Caunitis (1829—61). „Kā jau latviešus pa laikam biedrojusi dziedāšana, radīdama starp viņiem tautas mīlestību“, raksta Deglavs,³ „tā arī Cauniša dibinātie dziedāšanas vakari bija par kopotājiem un pulcinātājiem gan ne visai lielam, tikai iz septiņpadsmit biedriem sastāvošam, bet to tiesu ar bezpatīgo, pirmējo šķīsto mīlestību uz savu tautu apbalvotam pulcīnam.“ Šai pulcīnā sastopam vīrus, koŗu vārdi redzami vēlāk arī Rīgas latviešu biedrības (turpmāk: RLB) dibinātāju sarakstā. Vai Cauniša pulcīnš jau bijis īsts koŗis, Deglavs gan vēl nepasaka, tādu piemin gan, rakstīdams par Cauniti, Fr. Zālītis *Latvijas vēsturē* (1947), tāpat šis pulcīnš apzīmēts par koŗi RLB-as 60 gadu jubilejas izdevumā.⁴

Vairāk ziņu ir par RLB-as teātra pirmā režisora Jūlija Purāta mūziķa darbību. Arī Purāts (1835—1897) bij mācījies pie Cimzes un no 1868. līdz 1870. gadam viņš vadīja Latviešu palīdzības un RLB-as jaukto koŗi. 1868. gada 31. martā Jāņa baznīcā Purāts sarīkoja koncertu, ko uzskata par pirmo latviešu koncertu Rīgā. Tas bija izcils notikums, un toreizējās avīzes rakstīja, ka sarīkojums bijis stāvgrūdām pilns, dodot ap 300 rubļu ienākumu. Ziņas par šī koncerta programmu tomēr nav saglabājušās.⁵

Ļoti svarīgs faktors sākumā bija arī koŗliteratūras trūkums. Gan bij jau koŗi ar latviešu diriģentiem, bet vēl nebija latviešu dziesmu, vai, pareizāk sakot, latviešu mūziķu, kas par tām rūpētos. Tādēļ bij jāapmierinās ar vācu krājumiem, kā, piemēram, ļoti populāro *Rüttli*, ko atmiņās pieminējuši vairāki ve-

cākie korzdiedātāji. Sākumā pat nebija latviskotu tekstu, un tie radās pamazām tikai tad, kad pieprasījumi kļuva aizvien neatlaidīgāki.

Pirmo robu, izdodot vācu dziesmas ar latviešu tekstu, aizpildīja mācītājs Kārlis Veirichs ar 1857. gadā kļajā laisto *Dziesmu vaiņaka* I daļu, kā priekšvārdā autors izteic vēlējumu, kaut arī latviešu ziņģes kāds ar visām melodijām izdotu. Krājuma pirmā daļā bija 70 četrbalsīgas dziesmas, kam drīz sekoja vēl divi daļas (67 un 47 dziesmas). I daļa piedzīvoja pat četrus izdevumus, kas liecina, ka pieprasījumi pēc tās bijuši lieli. Otrs svarīgākais krājums bija 1857. gada beigās kļajā nākušās *Sims dziesmas un ziņģes ar notēm*, ko sastādīja J. Kaktiņš " ar Caunīti un kuŗā blakām div- un trīsbalsīgām vācu dziesmām redzam jau četras vienbalsīgas latviešu tautas dziesmas. Arī šis krājums, ko vēlāk pārdēvēja par *Dziesmu kroni* un kas bij domāts skolām, pieredzēja vairākus izdevumus. Jurjānu Andrejs savā laikā atzina, ka abi krājumi lietpratīgi sastādīti; tā arī izskaidrojama to lielā populāritāte. Taču galvenais trūkums joprojām vēl nebija novērsts, jo latviešu dziesmas koŗiem tajos neietilpa.

Par pirmo krājumu, kuŗā iespīestas arī vairākbalsīgas dziesmas ar latviešu mūziku, bij lemts kļūt Cimzes sastādītajai *Dziesmu rotai* (turpmāk: *DzR*). Par tās tapšanu pirmā izdevuma gala vārdā lasām:

„Vidzemes skolotāju sapulce Turaidā 1869. gadā, sarunādamās par dziedāšanas biedrību vajadzībām, pārliecinājās, ka bez īpašas dziesmu grāmatas nevarot iztikt. Aizkraukles draudzes skolotāja Bankina padomu pieņemdami, visi vienojās salasīt mūsu dziedātājiem derīgas vācu dziesmas un man piesūtīt, lai varētu drukāt. Pirmais gads aizgāja ar salasīšanu un norakstīšanu. Šo darbu uzņēmies, varēju nākamā sapulcē 1870. g. kādas 50 dziesmas likt priekšā. Bet te nu ar atzinām, ka darbs tik pusē darīts. Kā bij palikt ar latviešu tautas dziesmām? Vai tās bija pavisam jāatmet, kā tauta pati darījusi? Vai gaidīt, kamēr kādam vēl nezināmam komponistam patiktos viņas uz 4 balsīm likt? Bija redzams, ka pēc maz gadiem nebūs no latviešu veciem meldiņiem ne smakas. Tē nevarēja kavēties. Vecu vecie izklīdušie meldiņi bija jālasa kopā un jālūko izlietot uz 4 balsīm priekš viriem un jaunekljiem.

„Tā nu cēlās dziesmu rotas pirmā un otrā daļa. Kas par to grib vairāk zināt, lai lasa 1871. g. *Latv. Avižu* 16. num. pielikumu un *Mājas Viesa* 18. num. — — —

Valkā, rudenī 1871.

J. Cimze.“

DzR iznāca 8 daļās, no kuŗām pirmās divi (*Dārza puķes* un *Lauka puķes* ¹) kā I sējums viru koŗiem nāca kļajā jau 1872. g. Šo gadu tad arī uzskatām par latvju korzdziesmas dzimšanas

robs, ko koņi sajuta jau gadu desmitiem, un ar tām pēdējiem bij lemts drīz parādīties arī lielākā skatuvē — dziesmu svētkos.

Jau pēc trim gadiem *DzR*-as pirmās divi daļas iznāca jaunā iespaidumā. 1908. g., visas daļas apvienojot divi sējumos (atsevišķi vīru un jauktiem koņiem), *DzR*-u iespieda otrā izdevumā, ko rediģēja vairāki cimzieši. Arī šo izdevumu ātri izpirka, un 1914. g., atzīmējot simtgadi kopš ievērojamā kultūras celmlauža dzimšanas, *DzR* pieredzēja vēl trešo izdevumu, ko sagatavoja cimzietis, Liepājas ērgelnieks J. Sērmūkslis.

DzR-ai 1873. g. sekoja Vigneru (Ligošu) Ernesta vīru koņiem harmonizētu tautas dziesmu krājums *Latvija*, bet 1874. g. — tā paša krājuma II daļa. Tai pašā gadā iespiests arī pirmā latvju oriģināldziesmu autora Baumaņu Kārļa krājums *Austra*. Šiem krājumiem drīz sekoja vēl citi, tā liecinot, ka vēl tikai priekš dažiem gadiem pilnīgi baltajās latvju mūzikas vēstures lapās jau sāk parādīties vairāki jauni, agrāk nedzirdēti vārdi, kas noteiks latvju mūzikas tālākos likteņus.

Ar pirmās latvju koņliterātūras tapšanu jau esam iegājuši tai laika posmā, kā sliekšnis ir pirmo vispārējo dziesmu svētku sarikošana. Bet iekāms apstājamies pie šī izcilā notikuma, vēl īsumā pieminami tā tiešie sagatavotāji — lokālās dziesmu dienas, kas pirms tam notika Vidzemē un Kurzemē.

Par pirmās dziesmu dienas iniciatoru uzskata Dikļu draudzes mācītāju, rakstnieku Juri Neikenu (1826 — 68), kas domu par plašākiem kopīgiem tautas svētkiem mantoja, domājams, Cimzes seminārā. Cimzem latviešu dziesmu svētku ideja savukārt varēja būt ienākusi prātā studiju laikā Vācijā, bet, būdams ļoti aizņemts pādaģoga darbā, Cimze no viena otra cita nodoma bija spiests atteikties. Atkarīgs no dažāai orientētajiem semināra labvēļiem, viņš bij arī piesardzīgs pret visu, kas kaut kādā veidā varētu ietekmēt viņa dārgākā lolojuma likteni. Turklāt Cimze varēja lepoties ar saviem audzēkņiem, kam bij turpināt un veikt darbus, kas viņu skolotājam vienam tik un tā nebūtu pa spēkam.

Arī Neikens bija cimzietis. Jau bērnībā mantotās dziesmu mīlestības skubināts, viņš lielu vērību piegriezta dziesmām, uzskatīdams tās par svarīgu audzināšanas līdzekli, un Neikena skolnieki tad arī bijuši lieli dziesmu mīlētāji. Tāpat Neikens pazīstams kā jaunu skolu dibinātājs, un viņa draudzē ap

Juris Neikens

1864. g. jau darbojušās četras pagastskolas. Tajās mācīta arī dziedāšana, un to beidzēji piedalījās vēlāk „lielo” košos. Izvēloties šīm skolām skolotājus, Neikens pats raudzījās, lai tie būtu krietni koŗvadoņi, tāpat viņš mudināja pievērsties vairāk dziedāšanai citās draudzēs. Tā kā Neikens bija pazīstams vēl kā rakstnieks un savas domas varēja izplatīt tālāk paša rediģētajā *Ceļa Biedrā* (1863 — 67), tad viņa vārds nepalika bez atbalss.

Vēlākos pārskatos par pirmajām dziesmu dienām nepieņemēts palicis cits to laiku sabiedrisks darbinieks — Rūjienas draudzes skolotājs un ērgelnieks Ernests Švechs (1819 — 98). Mēnešrakstā *Austrums* (1898, 7. nr.) lasāmajā nekroloģā Švechs raksturots kā viens no „visievērojamākiem skolotājiem mūsu skolu pirmajos pamošanās laikos Vidzemē”, un turpat tālāk nekroloģa autors raksta, ka „ar J. Neikenu kopā Švechs gādāja (arī) par pirmo dziesmu svētku sarīkošanu Dikļos.”

Citādi ziņas par pirmās latviešu dziesmu dienas tapšanu ir skopas. Sākumā Neikens sarīkojumu esot pat iecerējis

kā parastu koru koncertu slēgtās telpās, domājot par to pēc kādiem bibeles svētkiem Ārciemā 1863. g. rudenī. Bet tā kā šādam gadījumam piemērotu telpu nedz Dikļos, nedz tuvākā apkaimē nav bijis, tad Neikens izšķirās par sarikojumu brīvā dabā, izvēlēdamies paša muižas plašo dārzu, kur tad arī 1864. g. trešajos Vasarsvētkos norisinājās notikums, kam bija lemts kļūt par sākumu vienai no raksturīgākajām latviešu gara dzīves parādībām.

Arī ziņas par pašu notikumu „Neikena kalniņā” 1864. g. pavasarī ir diezgan skopas, un vienīgais plašākais avots par to ir Neikena paša apraksts, kas iespiests jau pieminētā *Ceļa Biedra* 1865. g. 19. — 21. numurā. Pastāstījis par galvenajiem priekšdarbiem, Neikens sarikojuma tālāko norisi apraksta šādi: ”

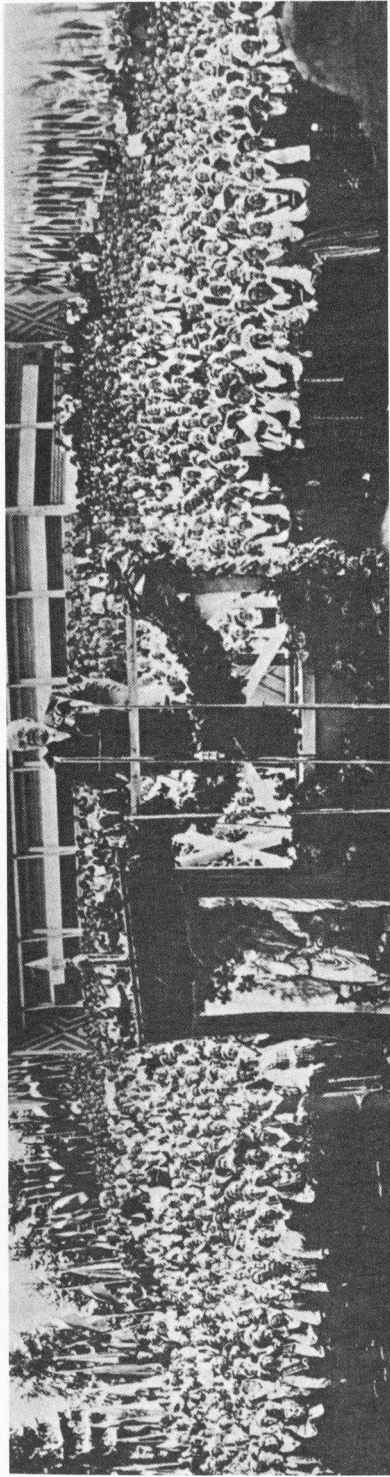
„Svētku rītā saulīte mirdzēja caur plāniem, gaišiem padebešiem, un putnu balsis atskanēja siltā, klusā gaisā. Ap pulksten astoņiem jau viesi sāka rasties, visvairāk tālnieki, kas nebija zinājuši noteiktu stundu, kad dziesmas sāksies. Tie nāca arvien biežāki kājām un braukšus, līdz pēdīgi bija lasījies tāds ļaužu pulks, kā reti te būs redzēts.

„Šis draudzes pagasta skolnieki, 120 skaitā, bija pulcējušies Dikļu pagasta skolā, kas tepat tuvu pie baznīcas, tie, gaŗā strēķī stādīti, pa trim un četriem līdzās, ap pulksten divpadsmitiem dziedādami nāca uz dziesmu plāci. Lai smalkās balsītes ir plašā birzē būtu dzirdamas, tad visas četras skolas savu spēku savienoja un dziedāja nu kopā bērnu kori gan baznīcas, gan lauku dziesmiņas, uz divi, trīs un arī četrām balsīm. Bija tikpat ar ko klausīties.

„Pa tam bija sanākuši dziedātāju pulki — viru kori, gaidīti un negaidīti, no sešām draudzēm. Dikļu pagasta skolā apsveicinājušies, tie Rūjienas skolmeistaru A. Švechu paši bija cēlušī par direktoru jeb rīkotāju un lozējot to kārtu nolikuši, kā tie seši pulki cits pēc cita lai dziedātu. Tad, savas dziesmas direkt'oram uzdevuši un balsis izmēģinājuši, ap pulksten četriem tie pa diviem līdzās vienos soļos uz dziesmu plāci nāca, no klausītāju pulka uzmanībā gaidīti. Prieks bija jau skatīt tos sveikus tautas dēlus, kas ar saviem vadoņiem — kopā kādi 120 vīri — lielās telts priekšā klusu sastājās, bet kad tie visi vienā kori Dievam par godu un savai tautai par liecību to varenu Lutera dziesmu — *Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils* — četrām balsīm dziedāja, tad klausītājiem sirds līdz uz augšu devās svēku liksmībā.”

Tad Neikens apsveicis svētku viesus, kam sekojusi „liela dziedāšana”, kas tālāk attēlota šā:

„... Tie seši dziedātāju pulki trīs lāgos cits pēc cita nāca priekšā, katrs ar savām dāvanām un upuriem. Pirmie dziedāja liel-salacieši, tad straupieši, limbažnieki, maz-salacieši, rūjienieši un pēdīgi diklieši, kā mājas bērni. Svētki beidzās ar kopīgi nodziedātu dziesmu —

*Dziesmu dienas 75 g. atceres svētki (1939). Tribinē —
valsts prez. Kārlis Ulmanis, tās priekšā — Ligo karogs.*

Lai Dievu visi līdz — pēc kam mājas tēvs Neikens svētku viesus ar sirsniņiem vārdiem atlaida, pateikdamies mīļiem dziedātājiem, ka tik jauki un skaņi dziedājuši, un klausītājiem, ka klusi, godīgi klausījušies, un izteikdams cerību nākošā gadā atkal dziesmusvētkos satīties.“

Pēc citētā apraksta **p i r m a j ā d z i e s m u d i e n ā** Dikļos piedalījās tād seši vīru koņi ar apm. 120 dziedātājiem. Vēlākos vispārīgos pārskatos par dziesmu svētkiem (arī RLB-as izdotajā *Konversācijas vārdnīcā*; I, 1906) toties figūrē tikai 80—90 dziedātāju. Tāpat vēlāk „aizmirsta“ bērnu koņa piedalīšanās rīta cēlienā. Bērni turklāt visi dziedājuši kopā („uz divi, trīs un arī četrām balsim“) un — kā Neikens raksta — ne vien baznīcās, bet arī „lauku dziesmiņās“. Vai pēdējās nevarēja būt mūsu tautas dziesmas, dziedātas tēvu valodā?

Hermanis Asars VI vispārējiem svētkiem veltītajā ievadrakstā *Latvī*¹⁰ pieminējis, ka arī Straupes koris divi dziesmas dziedājis latviešu valodā. Cik ticams Āsara izteikums, nezinot viņa avotus, grūti spriest, bet katrā ziņā parastais uzskats, ka Dikļos dziedātas vienīgi vācu dziesmas vācu valodā, ir revidējams. Citas ziņas, kas mūs interesētu, kā, piemēram, pilnīgu dziesmu dienas programmu, tāpat arī visu diriģentu vārdus (izņemot jau minēto Švechu), nedz Neikens, nedz jaunāko vispārīgo pārskatu autori gan neatklāj, un arī no šur tur atrodamiem atmiņu fragmentiem tās vairs laikam nevarēs restaurēt.

Neraugoties uz šo anonimitātes plīvuri, pirmā dziesmu diena Dikļos palikusi vēsturisks notikums, kādēļ ne par velti Dikļos saucam par latviešu dziesmu svētku šūpulvietu. Pašā notikuma brīdī to organizētāji pirmās latviešu koņu kopīgās parādes tālāko nozīmi gan diezīn vai vēl apjauta, tāpat Dikļu dziesmu dienu arī kādu laiku pēc tam vēl uzskatīja par samērā necilu notikumu. Taču, tautas pašapziņai pieaugot, pamazām pieauga arī Dikļu sarīkojuma svars, un, kad jau bija izskanējuši vairāki vispārējie svētki, pirmās dziesmu dienas vieta vēsturē beidzot bija nostiprinājusies.¹¹

Dikļu svētki nepalika arī bez sekotājiem. Jau nākošā gadā Neikena ierosmē notika dziesmu diena Matišos (Baunū muižā),¹² kam 1866. g. sekoja Švecha rīkotā dziesmu diena Rūjienā, 1867. g. — Jaunpilī un Smiltenē, 1868. g. — Valkā un pirmoreiz Kurzemē, Kroņa Vircavā, 1869. g. — Cescvainē un Dignājā u.t.t. Arī par šīm dziesmu dienām sikāki dati pašreiz nav iegūstami; pirmo dziesmu dienu Dikļos tās apmēros laikam nebūs pārsniegušas.

Atsevišķi pieminami pirmie igauņu vispārējie dziesmu svētki 1869. g. Tērbatā, kuršos piedalījušies jau ap 800 dziedātāju.

Jānis Bētiņš

Svētkus vadīja A. Kunileidis, Cimzes semināra abiturients, un to programmā jau bija divi Kunileiža dziesmas vīru korim. Šie svētki izvērtās par ievērojamu notikumu, un tā kā tie norisēja tuvu kaimiņos, tad to atbalsis saviļņoja arī latviešus, mudinot pēdējos uz līdzīgu svētku rīkošanu savā zemē. Bet vispirms vēl bij jānāk klajā otram Latvijas apgabalam — Kurzemei.

Iespējams, ka arī Kurzemē atsevišķi kori darbojās jau 19. gadsimta sākumā, taču dzīvāka rosme tur sākās tikai pēc piecdesmitajiem gadiem, kad Irlavā jau bij sācis strādāt Bētiņš. Tāpat kā Cimze Vidzemē, tā „vecais Bētiņš” Kurzemē izaudzināja veselu pulku ērgelnieku un koŗvadoņu, kas arī kā paidagogi koŗdziedāšanu turēja vienā no pirmajām vietām.

Ideja par pirmo kurzemnieku dziesmu dienu, ja neievērojam vairāk tīri lokālo sarīkojumu 1869. g. Vircavā, pieder Bētiņam ar skolotāju Šķuti, kas laikam bija Bētiņa audzēknis. Šo ideju dedzīgi aizstāvēja vēl citi Bētiņa bijušie audzēkņi: Vigners, Šepskis, Kade, T. Veidemanis u. c. Bet tā kā svētkus bija domāts rīkot plašāk un arī tautiskā kustība sešdesmito gadu beigās jau bij sacēlusi trauksmi, tad svētku sarīkošanai ar vietējo varas vīru akceptu vien šoreiz nepietika, un tā vietā vajadzēja oficiālas valdības atļaujas. Pēdējo iniciātoriem dabūja Literārās (Latviešu draugu) biedrības toreizējais priekšnieks, latviešu lietām labvēlīgais baltvācu mācītājs A. Bīlenšteins.

Pirmā dziesmu diena Kurzemē notika D o b e l ē 1870. g. 26. jūnijā. Jau tās sagatavošana — kā liecinājis Vig-

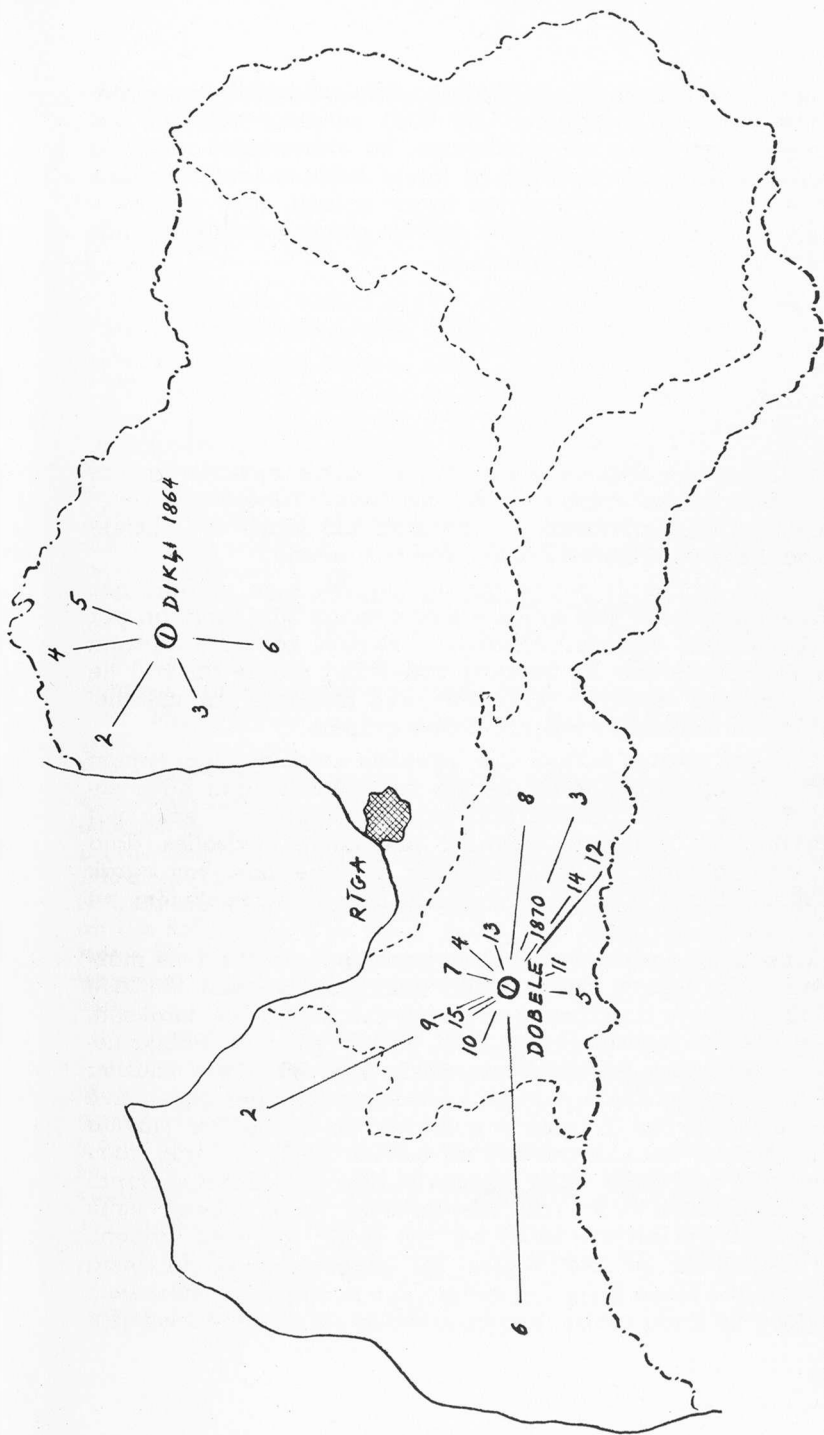
neru Ernests, kuŗš 1869. g., vākdams senās melodijas, apceļoja Kurzemi — izraisījusi lielu interesi, un runas par svētkiem bijušas dzirdamas vai katrā pagastā. Galveno rosmi tomēr parādīja dziedātāji: uz dziesmu dienu bija pieteikuŗies 15 kori ar apm. 400 dalībniekiem. Pēc *Latvieŗu Avīŗu* ziņām¹³ Dobelē dziedājuŗi Dobeles, Irlavas, Jaunpils, Struteles, Dŗūkstes, Bukaiŗu, Bēŗzmuŗiŗas, Iecavas, Kalnamuŗiŗas, Durbes, Bauskas, Livbēŗzes, Sesavas, Ŗeveles (?) un Ārlavas kori.

Salīdzinot ar Dikŗiem, Dobelē kopīgais dziedātāju skaits tād bija trīskārtējs un arī viena koriŗa caurmērs — jau gandrīz uz pusi lielāks. Tā kā tai laikā Kurzemē darbojās tikai Rīgas-Jelgavas dzelzceŗa līnija, tad ceļŗ uz svētkiem nebija tik vienkāŗŗs un prasīja lielu izturību, taču ŗis grūtibas dziedātājuŗus nav atbaidījuŗas, un ne viens vien gaŗo ceŗu uz Dobeli mērojis vienkāŗŗi kājām. Kājām no septiņas jūdzes (ap 50 km) tālās Irlavas Dobelē ieradās arī Bēŗiŗa audzēkņi — orķestranti, kuŗu piedalīŗanos svētkos semināra kurātori ne labprāt atbalstījuŗi. Irlavieŗiem talkā bez tam bij aicināti vēl citi mūzikanti, tā ka dziesmu dienā varēja piedalīties arī ap 40 vīru liels simfonisks orķestris.

Svētku norise bij iedalīta trijās daŗās¹⁴. Tā sākās ar gaŗīgu aktu Dobeles baznīcā, kuŗā piedalījās Sesavas koris un ēŗģelnieki Bēŗiŗŗ ar 13 g. v. dēlu Ludvīgu (ŗetrocīgi spēlēta Mocarta *Fantazija*), bez tam saldenieks Ŗepskis un Bekmanis ar Līnevaldu. Otrs cēliens notika Dobeles latvieŗu mācītāja muŗiŗas priedēs, kur dziedātājuŗus apsveica Bilenŗšteins. Programmu atskaņoja kopkoris ar Bēŗiŗa vadīto orķestri, kā spēlētie aranŗējumi bijuŗi paŗa diriŗenta darbs. Pēc tam visi pārcēlās uz vietējām pilsdrupām, kur kopkoris nodziedājis vēl vienu dziesmu. Tālāk kā svētku treŗā daŗa sekoja atseviŗķu koriŗu parāde.

Kādi darbi atskaņoti Dobeles dziesmu dienā, toties nav zināms. Tāpat no skopajām rindām, kas par ŗo notikumu atrodamas, nav izlobāms, vai kopkori vadīja Bēŗiŗŗ viens pats vai pāŗmaiŗnus ar kādu citu diriŗentu. Tikai minēt varam arī dziedātājuŗu sadalījumu balsīs; secinot pēc Vidzemes dziesmu dienu un pirmo vispāŗējo svētku sastāva, domājams, ka arī Dobelē lielākā daŗa vai varbūt pat visi dziedātāji būs bijuŗi vīrieŗi.

Dobeles dziesmu diena bija pulcējusī ap 4000 klausītāju, tā ka tā deva tīri prāvu atlikumu — ap 400 zelta rubŗu, ko novēlēja latvieŗu kurlmēmo skolai. Vēl pāŗāki par materiāļajiem panākumiem izrādījās idejiskie: ŗais svētkos izpaudās tik droŗa tautas stāja un paŗacpziŗa, ka jau drīz pēc tiem sāka runāt par otru, visas Kurzemes svētku rikoŗanu. Taču otrreiz atļauja

DIKĻU UN DOBELES DZIESMU DIENU KORU KARTE

D i k ļ i : (1) Dikļi (2) Lielsalaca (3) Limbaži (4) Mazsalaca (5) Rūjiena (6) Straupe, D o b e l e : (1) Dobele (2) Ārlava (3) Bauska (4) Bērzmuiža (5) Bukaiši (6) Durbe (7) Džūkste (8) Iecava (9) Irlava (10) Jaunpils (11) Kainamuiža (12) Ķeule (Svītenes pag.?) (13) Livbērze (14) Sesava (15) Strutele.

netika dota. Dobeles sarīkojumā pacēlās arī balsis par vispārējiem dziesmu sveētkiem, kad kāds runātājs vaicājis: vai Daugava par platu vai par strauju, ka vidzemnieki nevarēja pārtīkt uz Kurzemi un kopā ar latvju brāļiem latvju svētkus svinēt? Atbilde būs bijusi jau toreiz gatava, taču vēl vajadzēja paiet pāris gadiem, nākt dažiem citiem notikumiem, līdz šāda doma varēja sākt īstenoties.

Vēlreiz atskatoties uz latvju koņu attīstības agrīnāko fazi un pieverot acis pret robjiem, kādi neizbēgami, runājot par senākiem notikumiem, varam jautāt: kādi tad bijuši šī laikmeta vispārējāki panākumi? Atbilde var būt trejāda.

Pirmais izcilākais panākums bij latviešu koņu parādīšanās skatuvē vispār, jo tikai ar tās sākumu varam sākt runāt arī par mūsu mūzikas vēstures sākšanos — sevišķi, kad koņu tapšana un veidošanās jau bij iegājusi noteiktākā gultnē un kad tie no gadījuma vienībām pamazām sāka attīstīties par mērķtiecīgām un tehniski spējīgām darba grupām.

Otrs ļoti svarīgs faktors bija līdztekus radušies pieprasījumi pēc nacionālās koņliteratūras. Kā redzējam, tā gan nāca samērā vēlu (kālab daudzu koņu darbība kādu brīdi sāka pat apsīkt), taču, gadsimta trešajam ceturksnim beidzoties, daļa no svarīgā roba jau bija aizpildīta, un briesmas, kas agrāk draudēja latvju aistētiskajam garam no svešām ietekmēm, nu vairs nebija tik lielas.

Trešais un varbūt visizcilākais panākums, kaut arī ne mākslinieciskas dabas, bij apskatītā laikmeta nacionāli idejiskie mērķi. Tie koņu darbības programmā gan nebija tieši ierakstīti, taču īstenībā izrādījās dominētāji, sevišķi sākumā. Nebija nekāds noslēpums, ka tiklab atsevišķie koņi, kā pirmo dziesmu dienu rīkotāji vēlējās parādīt, ka arī latvieši savā gara dzīvē var pacelties uz tās pašas pakāpes, uz kādas jau stāvēja citas tautas. Šis sākumā vēl ne aizvien gluži skaidrās, taču noteikti samanāmās ilgās bija tās pirmās nacionālās pašapziņas dzirksteles, kas, reiz iekvēlojušās, vēlāk nekad vairs neizdzisa. Un latvju mūzika var būt lepna, ka taisni koņiem, to diriģentiem un dziedātājiem šai tautas mošanās laikmetā piederējusi viena no galvenajām lomām. Vēl tikai trūka lielo vadoņu un kāda centra, kas atsevišķām, no sīkām dzirkstelēm

izaugušajām liesmām liktu sakust kopīgā, visu tautu savilņotājā ugunskurā.

(1) Pirms tam (1587) Karalaučos uz hercoga Gotharda Ketlera pavēli iespiestie Nevācu psalmi bij domāti tikai kā rokas grāmata mācītājiem.

(2) Sk. *Mūzikas vēsturi* (prof. J. Vitola virsredakcijā), 509. lpp.

(3) *Latviešu attīstības solis, 1848 — 1875* (1893), 40. lpp.

(4) Rīgas latviešu biedrība sešos gadu desmitos (1928).

(5) Pēc tam J. P. darbojās svešumā, otrreiz latviešu skatuvē parādoties ar sava īpaši sastādītā koŗa reprezentāciju Krievijas mākslas amatniecības izstādē Maskavā 1882. g. J. P. arī komponējis, un Berģu Jāņa *Latviešu rakstniecības rādītājā* (1893) pieminēti 2 viņa darbi: 4-balsīga *Šūpļa dziesma* (1892) un *Latviešu tautas dziesmu kadriļa Livonia* (1881). Plašāku balsi P-a skaņdarbi tomēr nav ieguvuši. Veselu nodaļu P-am veltījis Art. Bērziņš grāmatā *Pazīstamas sejas*, II (222. — 252. lpp.).

(6) Arī J. K. (1827 — 1901) bij Cimzes audzēknis. Viņš darbojās arī Cauniša pulciņā un bija skolotājs Lugažos, Rīgā un Burtniekos.

(7) Sastādītājs par dārza puķēm nosauca cittautu komponistu dziesmas, par lauka puķēm — latvju tautas dziesmas.

(8) Jānis Cimze — tautasdziesmu harmonizētājs (*Burtnieks*, 1932 — I, 3).

(9) Mūsu citāts ņemts no J. Millera raksta Pirmie dziesmusvētki un to atskaņas gadu simta ceturkšņos, kas iespiests 1939. g. Dikļos notikušo 75 g. atceres svētku vadonī (red. K. Dzirkalis). Šā vadoņa pārējie raksti: Art. Baumaņa Pirmos Dikļu dziesmu svētkus atceroties, J. Kontera Dikļi senāk un tagad un A. Leimanes Pirmo dziesmu svētku 75 gadu atceres svinību sagatavošana. Neikena aprakstu atstāstījusi arī Ilze Kalnāre kādā no *Brīvās Zemes* 1939. g. numuriem. Kalnāres raksts, tāpat kā pirmavots un pāra citi Vidzemes vietējos laikrakstos iespiestie atceres raksti, šīs grāmatas autoram, diemžēl, nebija pieejams.

(10) *Tautas gars (Latvis, 1926 — 19. jūnijā)*.

(11) Lai atgādinātu ceļu uz dziesmu svētku šūpuļvietu, 1889. g. 25. jūnijā dikļeniešu ierosmē Dikļos notika pirmās dziesmu dienas atceres koncerts, kurā piedalījās 6 tuvākie koŗi. Otrreiz plašāk sagatavotai atcerei vajadzēja notikt pēc nākošiem 25 g. Svētkiem, kas bij paredzēti 1914. g. jūlijā, jau bija notikuši nepieciešamie mēģinājumi virsdiriģenta Ed. Zicāna vadībā, un svētku vietā Dikļu mācītāja birzī uzcelta estrāde, kad pēdējā mirkli svinības izjauca pasaules kara sākšanās, un krievu valdība sarīkošanai vajadzīgo atļauju atsauca. Nākošās atceres notika jau brīvajā Latvijā: 60 g. atcere — 1924. g. 13. jūlijā (kas bija arī Neikena nāves atceres diena) un 75 g. atcere — 1939. g. 16. jūlijā. Jo plaša bija pēdējā atcere, ko rīkoja ar sabied-

risko lietu ministrijas atbalstu un kuŗā protektora pienākumus uzņē-
mās valsts prezidents Kārlis Ulmanis.

(12) R. Tomsons (*Pirmie vispārīgie latv. dzied. svētki, 1873*) un V. Peņģerots almanachā *Seši latvju visp. dziesmu svētki* (1928) piemin 1865. g., to min arī Līgotņu Jēkabs rakstā *Dziesmu svētki un prese* (*Vārds*, 1938 — 6) un Jēk. Vitoliņš VII visp. dziesmu svētku vadonī. K. Kundziņa monogr. *Kronvalda Ātis* (1905) un *Latvju enciklopēdijā* (turpmāk; *LE*) rakstā *Dziesmu svētki* turpretim minēts, ka Matīšu dziesmu diena notikusi 2 g. pēc Dikļu dziesmu dienas. Šādas nesa-
skaņas, īpaši par agrākiem notikumiem, nav neparastas, un pašreiz
tās ne ikreiz iespējams pārbaudīt.

(13) Sk. M. Augusta rakstu Jānis Bētiņš (*Izglītības Ministrijas Mē-
nešraksts* — turpmāk: IMM — 1928 — 5/6).

(14) Ž. Unāms, Dobeles nov. jaunatnes un dziesmu svētki — 1. Kur-
zemes dziesmu svētku atskaņas (*IMM*, 1926 — 8).

PIRMIE VISPĀRĒJIE DZIESMU SVĒTKI

1 8 7 3

*Rīga dimd, Rīga dimd!
Kas to Rīgu dimdināj'?*
— *Tai māsiņai pūru kala,
Kam trejādi bāleliņ'!*

T. dz.

Jaunu laiku ieskaņas, kuŗu miġlainie apveidi vēl pirms pa-
audzes bij saskatāmi tikai labai acij, 19. gadsimta otrai pusei
sākoties, kļuva aizvien skaidrākas un mērķtiecīgākas. Ar tau-
tas atmodas kustības sākšanos latvju zemē divi agrākiem
spēkiem, vācu tradicionālajam konservātīvismam un sākumā
mistiskajam, bet vēlāk skaidri agresīvajam krievu panslavis-
mam līdzās stājās trešais — nākotni saucējs latvju nacionā-
lisms. Tā parādīšanās pie tam nebija bez drāmatisma: lai
nepazustu, jaunais nacionālisms, kā to pateicis prof. Spekke,
bij pat ar mieru stūrēt „divos bistamos ūdeņu atvaros, starp
Skillu un Charibdu”.¹

Tā nav nejausa sagādīšanās, ja atmodas kustības sākuma
fazi rodam ārzemēs. Kaut tikai dažas krievu jūdzes aiz Vid-
zemes robežas, Tērbatas „jaunlatviešu” sanāksmes bija kā
eksterritoriāli ūdeņi, ko nespēja aizsniegt nedz „labvēļu”,
nedz „draugu” aizbildniecība, un latvju studentu Valdemāra,
Barona un Allunāna jaunās domas bija tik taisnīgas, ka at-
rada vietu ir sākumā liberālā *Mājas Viesa*, ir pat dažu krievu
avižu slejās.

Taču par īsti revolūcionāru spēku bij lemts kļūt legendārajām *Pēterburgas Avīzēm* (1862 — 65), kas — pretinieka vārdiem — „nāca kā ugunsbumba ar lielu sprādzienu latviešu dzīvē”, dimdinot „uz partiju cīņu, kuŗas karstums tikai tad rima, kad šis meteors pārsprāga.”

Meteors gan nepārsprāga pats — to veica „latviešu draugu” neiecietīgais spārns, izmantojot sakarus līdz pat ķeizarnamam... un tomēr arī trīs īsās darbības gados bij viesta gaisma, kas vairs nenodzisa. Vārdam „jaunlatvietis”, ar ko vāci domāja pazudināt katru, kam vien varēja piedēvēt sakarus ar tautas atmodas kustību, pretim stājās vārds „bizmaņi”, un ik arājs zināja, kas ir šie „bizmaņi” un kādi viņu nolūki.

Studentu aktivitātei bij pa atbalsij arī latvju zemē uz vietas, kaut sākumā daudz kas bija vēl tikai „idejas bez miesas”, kā atmodas kustības šūpuļdienas vēlāk raksturoja rakstnieks Deglavs². Vajadzēja nākt kādam spilgtākam notikumam visu acu priekšā un pierādīt, ka latvieši, kas jau eksistē kā nacionāls spēks domās, ir tāds arī īstenībā. Vajadzēja kāda vadītāja centra, un tādām vajadzēja būt nekur citur, kā latvju zemes sirdī Rīgā.

Rīga laika straumē bij izaugusi par tāli slavenu pilsētu, ko pazina ne tikai politisko karšu pārveidotāji vien. Pašu latviešu līdzdalība Rīgas likteņos toties gadsimtiem bija sekundāra: latvieši neieguva vairāk kā dažus ap vācu ienākšanu paturētos amatus, un, kas izlauzās tālāk, tie iekusa majoritātē un pārvācojās. Vēl 19. gadsimta vidū Rīgā „ar uguni dienas laikā bijis velti meklēt pēc latviešiem,” citē Deglavs hofrāta B. Dīriķa vārdus; to pašu rāda aina, ko vērienīgi attēlojis minētais rakstnieks plašajā kultūrvēsturiskajā romānā *Rīga*. Stāvoklis mainījās 60-os gados, kad ar zemnieku kustības ierobežojumu atcelšanu latviešu ieplūšana Rīgā jau izvērtās par veselu kustību. Dabīgi, ka lielākā pulkā latvietis jutās drošāk. No cunftēm uz brīvu sacensību pārejošā rūpniecība savukārt likvidēja šķēršļus latvju pilsonībai, kam visi ceļi nu bij vaļā, un tie arī tika izmantoti tik strauji, ka veco labo laiku draugiem aizrāvās elpa. Lidztekus sākās jauna sabiedriskās dzīves rosme, kas centās jaunus spēkus turēt vienkopus un vadīt virzienā, kādu prasa pašu nacionālās intereses.

Daži latviešu biedrošanās mēģinājumi Rīgā jau bij notikuši 18. gadsimta beigās (piemēram, Šteineku darbība), tāpat 19. gadsimta četrdesmitajos gados. Tiem sekoja jau minētā Čauniņa pulciņa vakari, kas notika apmēram tai pašā laikā, kad Valdemārs pulcēja studentus Tērbatā, un sešdesmitajos gados Rīgā bijuši pazīstami arī vēl pāris citi latviešu pulciņi. Taču

RLB-as pirmais nams

ši biedrošanās bija vēl šaura, un stabilāka centra, kas pulcētu visus spēkus, joprojām trūka.

Šādā sakarā Rīgā dzīvojošais hofrāts Bernhards Dirīkis, vēlākais latviešu avīžniecības tēvs, izlēma, ka latviešiem — tāpat kā baltvāciešiem — nepieciešama sava literātu biedrība. Dirīķa domu biedrs bij arī Valdemārs un dedzīgais nacionālisma cīnītājs Kaspars Biezbārdis, un, kad iniciatori izdibināja, ka arī toreizējais ģenerālgubernators Suvorovs šādai idejai nav gluži pretī, 1860. gadā parakstīja biedrības statūtus, pēc kam tos iesniedza valdībai.

Ceļi līdz Pēterpilij izrādījās tomēr tāli un likumoti, bez tam starplaikā mainījās vietējās varas, un beigās — kopā ar gubernatora Livena piezīmi, ka latviešiem tāda (proti, minētā „draugu”) biedrība jau ir — statūti tika saņemti atpakaļ neakceptēti. Ap to pašu laiku sākās arī „jaunlatviešu” vajāšanas, un neatlika nekas cits, kā gaidīt jaunu izdevību. Redzot biežās gubernatoru maiņas, tāda nevarēja būt pārāk tālu.

Aizvien skaidrāk panslavisma dēļ savukārt mainījās arī krievu nostāja pret vāciešiem, un, tā kā valdībai tautas atmodas darbinieku mērķi likās pieticīgi, tad tā vācu vaimanās par latviešu neuzticamību neko daudz neklausījās. Pamazām no

trimdas atgriezās arī „jaunlatvieši”. Tā nobrieda brīdis jaunam organizēšanās mēģinājumam, ko turklāt veicināja vēl kāds cits notikums ārpus Latvijas.

Somijā 1867. g. izcēlās bads, kas pārsviedās uz Igauniju un kam sekoja strauja ziedojumu vākšana. Arī latvieši vēlējās palīdzēt, un šai sakarā kādā Rīgas restorānā 1868. gada 19. februārī neliels pulciņš sanāca uz apspriedi, lai dibinātu ziedojumu vākšanas komiteju. Pulciņā bij arī *Mājas Viesa* redaktors Ansis Leitāns un kāds vācu ierēdnis Himillers (Hümüller). Nākošā dienā notika plašāka sapulce, kurā parakstīja attiecīgu lūgumu, un jau pēc divi dienām sekoja oficiālā atļauja.

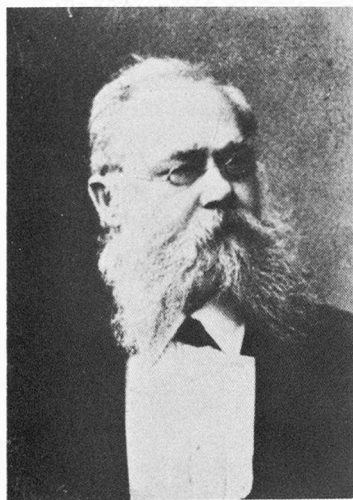
Tā „Latviska palīdzības biedrība priekš trūkumu ciezdamies Igaunijem” bija nodibināta. Tās vadībā ievēlēja enkurnieku vecāko J. Rozi, grāmatvedi P. Tidemani un Himilleru. Lai gan jaunā biedrība bija tikai parasta palīdzības komiteja, latviešiem 22. februāris kļuva par izcilu dienu, kad — kā teica Deglavs — „mūsu tauta Baltijā parādījusies un pieņemta pirmoreiz atklātībā par pilsoņu tiesību baudījošu tautu.”

Biedrība nekavējoties sāka darbu, vācot ziedojumus gan tieši, gan sarīkojumu veidā. Pēdējos saziņā ar galveno komiteju kārtoja Katrinas Leitānes vadītā dāmu komiteja³, sarīkodama priekšlasījumus, vairākus koncertus⁴ un Purāta vadībā — arī pirmo atklāto latviešu teātra izrādi, kurā spēlēts Jaunā Stendera *Žūpu Bērtulis*. Drīz talkā nāca arī citi darbinieki, kā arhitekts Jānis Baumanis, zemkopju organizētājs Tomsons un citi, kas kopīgo sajūsmu vēl cēla.

Šai biedrībai tomēr bija tikai pagaidu tiesības, kādēļ jau tās darbības sākumā pacēlās doma par pastāvīgas biedrības dibināšanu. Bez Baumaņa un Tomsona par to jo karsti iestājās vēl Dirīkis, kurš reizē gatavoja laist tautās jaunu laikrakstu. Jaunās biedrības statūtus 1868. g. 30. jūnijā iesniedza Vidzemes gubernātoram, un pēc četriem mēnešiem iniciatori saņēma vēsti, ka Krievijas iekšlietu ministrs tos akceptējis. Atļaujas iegūšanā svarīga loma bija Valdemāra sakariem, ko biedrība atcerējās, vēlāk ievēlējama Valdemāru par pirmo latviešu godabiedru.

Reizē ar liksmo ziņu par Rīgas latviešu biedrības (turpmāk RLB) nodibināšanos latviešus sasniedza pirmais Dirīķa izdotā *Baltijas Vēstneša* numurs. Abi izcilie notikumi tautas atmodas kustību ievirzīja jaunā fazē, pavecot nu jau pavisam citas izredzes un iespējas.

Par pirmo RLB-as priekšnieku ievēlēja Dirīķi, par viņa palīgiem — Tomsonu un Baumanī. Biedrības pirmais un svarīgākais mērķis savukārt bija pašu celts nams, un lielā sajūsma,

Bernhards Dirikis

Richards Tomsons

Jānis Baumanis

īpaši sākumā, palīdzēja nodomam jo drīz īstenoties, tā ka jau otros gada svētkos, 1870. gada 19. februārī⁵ biedri varēja pulcēties savā namā, ko tauta drīz iesauca par „māmuļu”. Tā tapa centrs, pēc kā latvieši jau sen ilgojās, un „māmuļa” kļuva par vietu, no kuŗas gadu desmitiem iztecēja turpat vai visi galvenie latviešu sabiedriskās dzīves pavedieni. Balansējot ar vācu un krievu varām, RLB kļuva par svarīgu faktoru arī latvju politiskās rosmes agrīnajā posmā, bet it īpaši izcila loma RLB-ai bija latviešu kultūras attīstībā.

Jau drīz pēc nodibināšanās RLB sāka noturēt kārtējus priekšlasījumus, sarīkoja latviešu tautas labvēļu un darbinieku atceres un izveidoja vairākas speciālas komisijas. No tām īpaši teātra un zinību, tāpat vēlāk mūzikas komisija un derīgu grāmatu apgādāšanas nodaļa veica darbu, kam vēl nebija precedenta. Ar drošo stāju RLB deva paraugu arī pārējām biedrībām kā Rīgā, tā citās pilsētās un laukos.

Tāpat RLB-as svarīgāko veikumu bilancē ietilpst četru vispārējo dziesmu svētku sarīkošana, kas paši par sevi jau ir tik lieli notikumi, ka ar tiem vien RLB būtu nodibinājusi paliekamu vietu vēsturē. Ar šiem notikumiem vai pareizāk — ar pirmo no tiem varam atkal atgriezties pie mūsu galvenās temas.

Dibināšanas aprakstā, kas iemūrēts RLB-as nama pamatos, kā programma minēta vispirms derīgu zināšanu izplatīšana un, kad vajadzība rastos, arī palīdzība trūkcūcietējiem. Šos nodomus biedrība gribēja panākt ar „zinātnības darbiem, runām, derīgu rakstu apgādāšanu... ..lasāmu grāmatu krājumu, dziedāšanu un viesīgu saiešanos”.⁶ Dziedāšanai RLB-as plānos nozīmīga vieta bij parādīta tāpat jau pašā sākumā.

Jau 1868. g. 15. decembrī nodibināja dziedāšanas komisiju, kas pārņēma Purāta dziedātājus; taču tai brīdī — domājams, Purāta teātra interešu dēļ — koris izrādījās izklidis, un tā organizēšana bij jāsāk tikpat kā no jauna. Tālab pirmajā plašākajā RLB-as vakarā nākošā gada janvārī pašu kuŗa vietā dziedāja brambergieši no Kurzemes. J. Fogelmaņa vadītais 40 dziedātāju lielais jauktais koris Ligo guvis labus panākumus, kas mudināja biedrību piegriezt vairāk vērības pašu korim, un 4. maijā tā salīga Purātu par jaunu, maksājot viņam pat noteiktu algu.⁷

Jaunais Purāta sastādītais koris pirmoreiz dziedāja biedrības nama pamatakmens svinībās 1869. gada Jāņos un drīz pēc

P i r m e e

wiswahrigee

Latweeschu dseedaschanas fwehtki

Rihgā,

no 26ta lihds 29tam juhņijam 1873.

R. Thomsons

(Scribtori saur Rihgāe Latweeschu beedribu.)

Rihgā 1873.

R. un M. Buch braktu arģopdeeni.

I visp. dziesmu svētku krājuma titullapa

tam Merķeļa pieminekļa atklāšanā Katlakalnā. Darbs tomēr ne visai veicies, un novembrī Purāts no RLB-as koŗa vadoņa amata atteicās. Iespējams, ka sava loma varēja būt arī pavē-sajām atiecībām starp Purātu un daŗiem RLB-as runas vīriem, kā to romānā *Rīga* piemin Deglavs, jo nākošo Purāta koncertu tā paŗa gada 9. novembrī — ņoreiz jau RLB-as jaunā nama zālē — rīkoja Rīgas latvieŗu labdarības biedrība, tātad laikam citā, jaunā sastāvā.

Ši koncerta panākumi bija necerēti labi, un atsauksmes stāsta, ka tajā „gandrīz visi gabali bija divi reizes jāspēlē un jādzied” (*Baltijas Vēstnesis*, 1868, 90 nr.).⁸ Neraugoties uz to, Purāts no latviešiem atrāvās un aizgāja svešumā. Pēdējo reizi Purāta vadītie dziedātāji piedalījās RLB-as otru gada svētkos, kurus vēl dziedāja pieci lauku kori (no Vecpiebalgas, Trikātas, Bauskas, Livbērzes un Rīgas apkaimes), tā ka sarīkojums jau atgādinājis mazus dziesmu svētkus. Līdzīgās reizēs „māmuļā” vēlāk piedalījušies arī Aizkraukles, Vietalvas, Vircavas u. c. kori.

Pēc Purāta RLB-as koris pārgāja Berndta un pēc tam E. Ricka rokās, bet īstenāk uzplaukt nespēja, līdz 1875. g. to pārņēma jaunais, enerģiskais skolotājs Ādams Ārgals. Ārgalo vadībā RLB-as koris nostabilizējās par jaunu un rosiģi darbojās līdz pat 1883. g., kad tas apvienojās ar 1879. g. dibināto Rīgas latviešu dziedāšanas biedrības kori.

Redzamā koru loma RLB-as dzīvē būs bijusi viens no aizdzietiem vispārēju dziesmu svētku domas nobriedināšanai, sevišķi, vērojot panākumus, kad „māmuļā” pulcējās vairāki kori. Tāpat vispārējo svētku ideju briedināja jau notikušās dziesmu dienas lauku centros, kā, piemēram, Dobelē, kur bija tik daudz dalībnieku, ka arī Rīgai no tāda sarīkojuma nebūtu bijis jākaunas. Par galveno dzinuli, kas šos aizdzietus pārvērtā noteiktā domā, tomēr uzskatāms kāds cits apstāklis.

Tāds bija RLB-as pirmo gadu iekšējā krīze, biedriem sašķēloties t. s. saimniecības vīros un literātos. Krīzei bija vairāki cēloņi, kurū vidū viens no svarīgākiem izrādījās jaunā nama parādi, jo tie nekārtojās tik ātri, kā sākuma sajūsmā bija domāts. Pirmajos gados bieži mainījās arī priekšnieki, un arī tad, kad „literātu” Diriģi aizstāja „saimniecības vīri” Tomsons, Veinberģis un pēc viņa Baumanis (1872 — 75), krīze vēl nebij pārvarēta.

Tad dziesmu svētkiem kā eventuālai izejai ar tīri aukstu aprēķinu piegāja jaunais advokāts Krišjānis Kalniņš, ieteikdams kaut ko jaunu, vēl nepieredzētu; tāds jaunums varētu būt visu koru sasaukšana Rīgā, sarīkojot svētkus, vēl lielākus nekā Dobeles, Dikļu vai citi svētki.” Līdzīgās domas bija izteicis arī Tomsons, tāpat par vispārējiem dziesmu svētkiem kā tīri nacionālu lietu iestājās korvadoni.

Kad notika RLB-as piektais gadāsvētki, jautājums jau bija nobriedis tiktāl, ka RLB uzdeva Tomsonam sekojošajā dienā sasaukt īpašu sapulci, kurā dziesmu svētku sarīkošana izlemjama galīgi. Pagriezīenu veicināja vēl biedrības svētkos klātesošā gubernatora solījums dabūt valdības atļauju, un tā 1873. g. 19. februāris kļuva par dienu, kad vispārējo latviešu

dziesmu svētku doma — Deglava vārdiem runājot — jau ieguva „īstenas miesas“.

Otrā dienā, 20. februārī, „uz R. Tomsona uzaicināšanu biedrības namā sapulcējās daži dziedātāju vadoni, zemkopji un citi, kam dziedāšana rūp, un tie nu sarunājās... ..un nosprieda: sevišķu komiteju iecelt, kas lai priekšlikumus par turamiem dziedāšanas svētkiem apspriež un tad savus spriedumus tiem zināmus dara“.¹⁰ Par komitejas locekļiem ievēlēja R. Tomsonu (priekšnieks), skolotāju R. Gaili (sekretārs), K. Rambergu (kasieris) un J. Baumanī, B. Dirīki un P. Šiliņu.

Mazliet vairāk par vēsturisko sapulci, kuŗā arī izlemts, ka svētki rīkojami jau tā paša gada Jāņos, pastāsta rakstnieks Deglavs:¹¹

„Bet tā kā nu šādi svētki bija rīkojami ļoti plaši, tad te cēlās jautājums, kas lai apņemtos viņus izriķot. Lietas aizkustinātāji griezās ar šādu lūgumu pie biedrības, kuŗas finances, kā zinām, stāvēja tik slikti, ka viņa ne bez iemesla par šo lietu apdomājās. Viņa arī galīgi lūgumu pieņēma, jo Richards Tomsons aizstāvēja dedzīgi svētku izriķošanu, kas biedrībai varot būt vienīgi par peļņu un kas vēl vienīgi spējot izlabot viņas saimniecības lietas.“

Vēlreiz redzam, ka pirmo svētku tapšanā nevaldija idejiskie motīvi vien — tie mijās ar RLB-as tīri praktiskām interesēm un otrādi, bet tas arī nebij svarīgi, apsveŗot rezultātus. Pie tam tieši ar šādu — dažkārt tišu, dažkārt netišu aizplivurojumu bija vieglāk pārvarēt tos šķēršļus, kas toreiz draudēja ik nacionālam pasākumam, ja tas grasījās pārkāpt lokālās robežas.

Otra zīmīga puante pirmo dziesmu svētku organizēšanas sākumā bija konspiratīvitāte, ko RLB-ai vēlāk, piemēram, pārmeta vācu prese, lai gan citādi pēdējā latvju nacionālās lietas vēroja nereti ar vēl lielākām aizdomām nekā valdība.¹² Tālab pirmās ziņas par gaidāmiem svētkiem presē parādījās tikai marta sākumā, kad jau bija notikusi otra rīkotāju sapulce un šķēršļi no valdības puses vairs nebij sagaidāmi. Bet arī tad preses balss bij vēl pavisam necila, kā to rāda sekojošas rindas *Baltijas Vēstnesī* (1873, 10. nr.):

„Baltijas vācieši ir vispārīgus dziedāšanas svētkus jau turējuši¹³, igauņiem tādi ir bijuši, tik latvieši vien vēl velti uz tiem gaidījuši. Tiesa, mēs gan varam jau vispārīgus Kurzemes svētkus uzrādīt, bet tie vēl nav vispārīgi laviešu dziedāšanas svētki. Tomēr arī šo dziedāšanas svētku pamatīga izdošanās dod mums drošāko apgalvību, ka arī vispārīgi dziedāšanas svētki nebūs sliktāki, ja ne labāki. Jāvēlas tikai dedzīga piedalīšanās no dziedātājiem un publikas.“

Tā paša numura 4. lappusē ievietots vēl sludinājums ar sīkākām ziņām un aicinājums koŗiem sūtīt diriģentus uz tuvāku

apspriedi RLB-ā 28. martā. Pēc divi nedēļām tai pašā laikrakstā izsludināts svētku laicīgā koncerta programmas mets, un pēc tam seko jau gaŗāki svētkus sagatavotāji raksti. Te piezīmējams, ka rīcības komitejā, par kuŗas priekšsēdi palika 20. februārī izraudzītais Tomsons, vēlāk ievēlēja arī Baltijas Vēstneša redaktoru Dirīķi, kas pats bija dziesmu svētku aizstāvis un veicinātājs.

Jau minētajā 28. marta sanāksmē bez rīcības komitejas piedalījās vēl 17 kuŗvadoņi, kā arī Cimze un Zadovskis, tāpat vairāki mācītāji, skolotāji u. c. darbinieki. Domājams, ka šai sapulcē pieņemta svētku galīgā programma, tāpat tajā izraudzīti virsdiriģenti — Irlavas semināra mūzikas skolotājs Jānis Bētiņš un bijušais Cimzes audzēknis, Valkas draudzes skolotājs un ērgelnieks Indriķis Zīle (1841 — 1919). Bez tam vēl nolēma dziesmu svētku laikā sasaukt pirmo latviešu skolotāju konferenci un otru zemkopju kongresu un izraudzīja vairākas komisijas atsevišķu tehnisku uzdevumu veikšanai, kas strauji ķērās klāt pie pārējiem sagatavošanas darbiem.

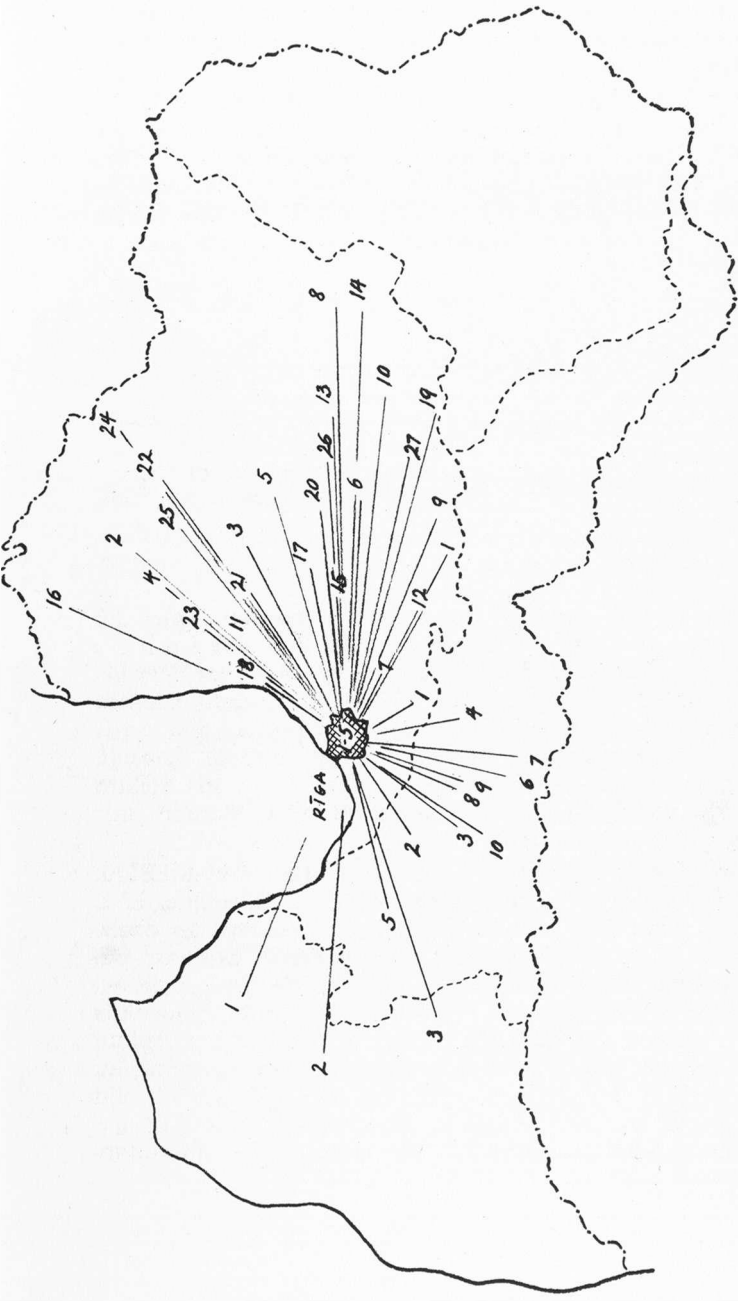
No 19. februāŗa līdz svētkiem bija palikuši tikai četri mēneši, kālab liekas neticami, ka visus priekšdarbus varēja veikt. Bet vēl vairāk jāapbrīno svētku galvenie dalībnieki — kuŗi, kam laika bij vēl mazāk, jo dziesmu krājumi bija gatavi tikai martā. Turklāt to izsūtīšana reto pasta iestāžu dēļ gāja lēni, un, kādi kavēkļi bij jāpārvar kaut šai vienā lietā, rāda sekojošais sludinājums *Baltijas Vēstnesī*:

„Iz visām malām un Vidzemē bieži vien gadās ļaudīm uz Rīgu braukt. Labi būtu kad dziedātāju kuŗu vadītāji Komitejas izsūtīšanas darbu atvieglotāšanai tādus braucējus Latviešu Biedrībā piesūtītu, notes priekš viņiem saņemt.“

Savu tiesu prasīja arī pavasāŗa lauku darbi, dziedātāju izkļiedētība u. c. lauku dzīvei īpatnējie apstākļi. Tādēļ nav brīnums, ka vienu otru dziesmu kuŗi (kā, piemēram, Vigneru Ernesta vadītais Rendas koris) mācījās vēl pa ceļam uz Rīgu:¹⁴

„...virzienā uz Tukumu vēl nebija neviena dzelzceļa. Bet tā kā vasaras laikā ceļš labs... ...tad jaunie saimnieki sajūdza savus zirgus kopā gaŗās orēs, kuŗas piesēda pilnas dziedātāju, un devās ceļā... ...ikvienā orē sasēdās viena balsa cilvēki. Katrā orē arī atradās viens tāds, kas jau vairāk vai mazāk saprata mūziku un diriģentam varēja noderēt par palīgu. Tas tad nu braucot sava balsa līdzbraucējus apmācīja. Pie kuŗa kroga piebrauca, tur visi balsi sagāja kopā un diriģenta vadībā sadziedāja dziesmu, kā vajadzīgs.“

Un tomēr kuŗi visumā savu darbu veica — pa daļai tāpēc, ka daļu dziesmu tie jau zināja iepriekš, bet visvairāk gan tās

I VISPĀRĒJO DZIESMU SVĒTKU KORU KARTE

V i d z e m e : (1) Aizkraukle (2) Burtiņi; diriģents J. Kaktiņš (3) Cēsis; A. Zēbode (4) Dikļi; I Šmits (5) Dzērbene (6) Ērgļi (7) Ikšķile (8) Jaungulbene (9) Koknese; M. Dambis (10) Lāzdonā (11) Lēdurga (12) Lielvārde; J. Neilands (13) Liezēre (14) Lubāna (15) Mālpils (16) Mazsalaca; P. Hincenbergs (17) Nītaure (18) Pēterupe un Skulte (19) Sāvienu (20) Skujene (21) Straupe; D. Gaņklāvs (22) Trikāta; Johansons (23) Umurga (24) Vaļķa (25) Valmierā (26) Vecpiebalga; J. Kornets (27) Vietalva; Juris Kalniņš, K u r z e m e : (1) Ārlava (2) Renda; Vīgneru Ern. (3) Saldus. Z e m g a l e : (1) Baldone (vēlāk Rīgas apr.) (2) Bērzuuiža (3) Bramberga (Glūdas pag.); J. Valdmanis (4) Iecava (5) Irlava (6) Sesava (7) Svītene; Ģ. Rozenbergs (8-9) Vircava (10) Zaļmuiža (Zaļenīku pag.) R ī g a : (1) Baltiņas skolotāju semināra koris; A. Berndts (2) Līgušoņu dziedāšanas biedr. k. (3) Mārtiņa draudzes k. (4) Mielēna k.; J. Klāsons (5) Trīsvienības draudzes k.

aizrautības dēļ, ar kādu latvieši toreiz ķērās pie katra kopīgām tautas interesēm svarīga darba vispār. Tādēļ arī koŗu pieteikšanās pēc aicinājuma presē bija ļoti dzīva: līdz aprīļa vidum bija pieteikušies ap 40 lauku koŗi, kas gandrīz visi arī ieradās Rīgā.

Dziedātāju atsaucība savukārt spārnoja rīkotājus, kas vismaz par koŗiem bija droši, lai gan atlika vēl citas bažas, kā, piemēram, par svētku vispārējiem panākumiem un klausītāju atsaucību. RLB zināja, ka no svētku izdošanās būs atkarīgs ne vien tās ārējais gods, bet arī iekšējā dzīve, jo krīze biedru vidū 1873. g. vēl nebūt nebija pārvarēta.

Zieds pie zieda pušķi saistās,
Rīgas māte puķēs mirdz.
Staros karogi vien laistās,
Rīgā būt — pukst tautas sirds.

Kāds sveiciens pirmo
dziesmu svētku viesiem.

Vēsturiskais sarīkojums tā laika rakstos parasti figūrē kā pirmie vispārīgie latviešu dziedāšana svētki („izrikoti caur RLB-u”), un tā norisei bij izvēlēts nedēļas vidus no 26. līdz 29. jūnijam.¹² Tātad jau pirmie dziesmu svētki ilga vairākas lienas, tā ievadot jauku paražu, pie kuŗas turējās arī nākošos svētkos. Otrkārt, jau pirmajiem dziesmu svētkiem dots vispārēju svētku apzīmējums, ar ko tos atšķīra no apģabalu vai novadu svētkiem un dziesmu dienām, kas parasti ilga tikai vienu dienu.

Pirmie koŗi iebrauca otrdien, 26. jūnijā. Lai nokļūtu Rīgā, koŗiem nācās lietot visus toreizējos satiksmes līdzekļus, kādi īstenībā bija tikai trīs: jaunais Rīgas-Jelgavas-Liepājas dzelzceļš un 1866. g. pabeigtā Rīgas-Maskavas līnija, bez tam parastie zemes un, kur iespējams, arī ūdens ceļi. Jau pirmdien dziedātājiem preti uz Krustpili bija izbraucis komitejas loceklis Šiliņš, lai otrdienas rītā ar īpašu vilcienu Krustpili un pa ceļam salasītiem koŗiem palīdzētu nokļūt Rīgā. No Tomsona svētku apraksta redzam, ka „tik, cik komiteja bija spējuse, tā bija gādājuse par to, ka dziedātājiem un klausītājiem tiktu tā braukšana pa dzelzceļu atvieglināta”, bet ciktāl, apraksta autors nepasaka.

DEEWS, SWEHTI LATWIJU.

Teksts un mūsika no B. K.

N: 3.

SOPRANO
ALTO

TENORE
BASSO

FORTE
PIANO

Maestoso.

Deews, swehti Lat-wi-ju, muhs' dahrگو teh-wi-ju. sweh-ti jel

Bal-ti-ju, ak sweh-ti jel to! to! Kur latwju mni-tas eed, kur latwju

deh-ti dseed: laid mums tur lai-mē deet, muhs' Bal-ti-jā! Bal-ti-jā!

Vairākiem Kurzemes un visiem Ziemeļvidzemes koņiem dzelzceļu satiksme toties nebija pieejama, un vienīgais līdzeklis palika tas pats Deglava aprakstītais bērīs. Daži Āiviekstes un Daugavas tuvumā esošie koņi savukārt izmantoja ūdens ceļu un ieradās Rīgā, dziedādami un ligodami, lielās meijām un puķēm rotātās laivās.

Reizē ar dziedātājiem Rīgā iebrauca vairāki tūkstoši svētku viesu: lauku skolotāji, studenti u. c. tautieši, kuŗu vidū daudzi jau bija vai vēlāk kļuva pazīstami gara darbinieki, kā, piemēram, Cimze, Kaudzītes, dzejnieks Āuseklis, 17 g. v. Jurjānu Andrejs, kas tad dziedājis Vecpiebalgas kori, skolotāja Vitola ģimene ar 10 g. v. dēlu Jāzepu, kam spožā nākotne vēl gulēja šūpulī, tikko no Tērbatas uz Vecpiebalgu par augstākās draudzes skolotāju ataicinātais Kronvalda Ātis, Krišjānis Valdemārs no Krievijas, tāpat daudzi studenti no Tērbatas, Maskavas, Pēterpils un Berlīnes augstskolām.

Sirmajai Rīgai tik liels latviešu salidojums bija pārsteigums, un it sevišķi pārsteigti bij vācieši, kas starp toreizējās Rīgas 125 — 130.000 iedzīvotājiem bija majoritāte¹⁶ un par latviešu svētkiem maz ko zināja. Vēl vairāk pārsteigti tie bija, redzēdami iebraucējus svētku drānās ar karogiem rokās steidzamiem uz RLB-as namu, tāpat bažas tajos radīja staltie jaunekļi — latvju studenti ar sarkanbaltajām lentītēm pie krūtīm. Šo jaunekļu, kas Pēterpils studenta Vēbera vadībā rūpējās par svētku kārtību, bija daudz — daudz vairāk, nekā valdītāja majoritāte domāja, un to lepnā izturēšanās liecināja, ka nacionālo spēku samēri latvju zemē sāk jau pārkārtoties.

I vispārējos dziesmu svētkos pēc Varaidošu Sandera ziņām piedalījās 43 koņi ar 1035 dziedātājiem (32 koņi ar 692 dziedātājiem no Vidzemes un Rīgas un 11 koņi ar 343 dziedātājiem no Kurzemes, kuŗā toreiz ietilpa arī Zemgale). Tāpat Tomsona svētku aprakstā, kur atzīmēta svētku gājiena kārtība, nosaukti 43 koņi, turpretim tā paša autora sastādītajā koņu sarakstā (pēc apgabaliem) pieminēti 45 koņi: 5 no Rīgas, 27 no Vidzemes un 13 no Kurzemes, pēdējā ieskaitot arī Baldoni, kas neatkarīgajā Latvijā ietilpa Rīgas apriņķī resp. Vidzemē.

Skaitļi arī citos avotos variējas. Tā, piem., Grosvalds, III dziesmu svētkus atklājot, minējis 46 koņus ar 1019 dziedātājiem, RLB-as zinību komisijas *Konversācijas vārdnicā* vienā vietā minēti 45 koņi, kamēr turpat citā vietā — 47 (34 Vidzemes un 13 Kurzemes) koņi ar 1019 dziedātājiem, bet A. Gulbja izd. *Latviešu konversācijas vārdnicā* (turpmāk: LKV), tāpat *LE-ā* figūrē 45 koņi ar 1003 dziedātājiem. 47 koņus (gan ar 1003 dziedātājiem) pieminējis arī Deglavs *Latviešu attīstības soli,*

kam vēl pieskaitāms Irlavas semināra „mūzikas koris” (orkestris) ar 16 dalībniekiem.

Pareizākie skaitļi, šķiet, būs LKV-ā minētie, kas, ja tiem pieskaita Irlavas „mūzikas kori”, saskan ar Grosvalda skaitļiem un koŗu ziņā — arī ar Tomsona sarakstu pēc apgabaliem. Pēc pēdējā tad arī sastādīta šeit redzamā I vispārējo dziesmu svētku koŗu karte.

Salīdzinot ar Dobeles dziesmu dienu, koŗu skaits I vispārējos svētkos Rīgā bija jau trīsreiz lielāks, kamēr dziedātāju bij tikai apmēram 2½ reizes vairāk, ko varam izskaidrot ar to, ka ceļi uz Rīgu daudziem pirmo svētku koŗiem bija krietni tālāki. Ja Dobelē vienā kori caurmērā ietilpa ap 27 dziedātāji, tad I vispārējos svētkos caurmērs bija tikai 22 dziedātāji. Aptuveni tāds pats skaītis (22 — 26) figūrē arī četros nākošos dziesmu svētkos.

Straujāku pagriezienu šai ziņā radīja dziesmu svētki, kas notika pēc kara neatkarīgajā Latvijā, kad viena koŗa caurmērs sasniedza jau 38 — 42 dziedātājus. Te gan jāpiezīmē, ka četros pēdējos dziesmu svētkos koŗu caurmēru krietni palielināja tad jau piedalījušies vidusskolu un skolotāju institūtu koŗi, no kuŗiem dažam dziedātāju skaits sasniedza 100 vai pat vairāk. Tāpat caurmēru palielināja lielie Rīgas koŗi, kuŗu skaits neatkarīgajā Latvijā sniedzās jau vairākos desmitos, kamēr 1873. gadā Rīga bija devusi tikai piecus koŗus, kas pie tam arī kvantitatīvi nebija pārāki par lauku koŗiem.

Kāda cita raksturīga iezīme 1873. gadā bija vīru koŗu balsu majoritāte. Ja pieņemam par drošām ziņas, ko atstājis Varaidošu Sanders, tad I vispārējos dziesmu svētkos 23 koŗi (tātad apmēram puse) bija vīru vienības. No visiem 1003 dziedātājiem vīru balsu turpretim bij 79%, kamēr sievu balsis sasniedza tikai 21% vai apmēram vienu piektdaļu (LKV-ā minētas 791 vīriešu un 212 sieviešu balsis). Šāda aina tai laikā bija raksturīga ne vien Latvijā, bet arī tās kaimiņos un pat Vācijā, kur reizē ar sociālisma mācībām nākušā sieviešu emancipācijas kustība bij pazīstama agrāk.

Par pirmās svētku dienas centrālo notikumu kļuva svētku atklāšanas akts, kas sākās pulksten divos RLB-as namā. „Kā bāztin piebāztā” zālē pulcējušos svētku viesus vispirms apsveica RLB-as priekšnieks Baumanis, pieminēdams dziesmu spēku un dziesmu svētku nozīmi kā dziedāšanas kopšanā, tā kopības un saderības gara veicināšanā un izsacidams prieku, ka pie lieliem vispārīgiem dziesmu svētkiem beidzot tikusi arī latviešu tauta, kas jau „visos laikos un visās vietās dziedājuse un tā mums caur gadu-simteņiem tautas dziesmas un meldijas uzglabājuse”.¹⁷

Baumaņa runai sekoja toreiz vēl Rīgā esošā Baltijas skolo-tāju semināra vīru koŗa dziedātās dziesmas. To vidū bija Rīgas vācu mūziķa A. Berndta *Mēs, latvju dēli, dzisimies*, ko vēlāk jo bieŗi mēdzis atcerēties Jurjānu Andrejs, kam Berndts bij viens no pirmajiem mūzikas skolotājiem. Latvju vēsturei sakarā ar šo aktu toties nozīmīgāka kļuva kāda cita, tad vēl maz pazīstama latvju mūziķa — Pēterpils Smoļņas institūta skolotāja Baumaņu Kārļa dēbija. Bez divi citām svētku programmā uzņemtām dziesmām viņš bija piesūtījis RLB-ai vēl dziesmu *Dievs, svētī Latviju*, kas kopkoŗu koncerta programmā nav tikusi uzņemta oficiālu šķēršļu dēļ. Tas tomēr nav kavējis šo dziesmu iemācīties Berndta vadītajiem semināra audzēkņiem un nodziedāt to svētku atklāšanas aktā — gan semināra audzēkņa Jāņa Dreiberģa vadībā.¹⁸

Ar *Dievs, svētī Latviju* pēc architekta Baumaņa uzrunas tad arī semināristu koris sācis savu programmu atklāšanas aktā. „Nav iespējams attēlot to lielo sajūsmu, kas pārņēma visus klātesošos, dzirdot šīs aizgrābjošās skaņas,” raksta par šo brīdi profesors Ludis Bērziņš,¹⁹ kas gan pats I dziesmu svētku aculiecinieks vēl nebija, taču, domājams, savu izteikumu būs pamatojis kādās drošās agrākās liecībās. Vispār ziņas par šo vēsturisko brīdi skopas, jo tā laika rakstītājam vajadzēja būt modram pret cenzūru, un ne katrs svarīgākais iespaids tālab varēja atrast uzreiz vietu periodikā. Tā, piem., Varaidošu Sanders, kas citādi pirmos svētkus aprakstījis ļoti jūsmīgi, mūsu vēlākās valsts himnas atskaņojumu nepiemin. Šai ziņā drošāks bijis otrs svētku aprakstītājs Tomsons, kuŗš vismaz apliecinājis pašu faktu, rakstot šā:

„....Pēc Baumaņa kunga runas tika no Baltijas semināra mācekļiem dziedāta tā no Baumaņu Kārļa, Pēterburgā, sarakstīta un komponierēta Latvju (h)imna.”

Šis rindas tad arī uzskatāmas par vienīgo drošo avotu, kas pierāda, kad un kur latvju tautas visvairāk dziedātā likten-dziesma plašākas publikas klātienē atskaņota pirmoreiz. Zīmīgi vēl, ka Tomsons pārējās semināristu koŗa dziedātās dziesmas nav pieminējis, tā *Dievs, svētī Latviju* vietu svētku atklāšanas akta gaitā netieši izceļot vēl vairāk. Tomsona apraksts liecina, ka jau pašā sākumā *Dievs, svētī Latviju* ir saukta par himnu, kā, to komponējot, bija iecerējis arī autors.

Pēc tam ar dedziģu runu uzstājās Tomsons, kas bij svētku rīcības komitejas priekšsēdis. Tomsona runas saturu varam atstāstīt viņa paša vārdiem:

„.... Sapulcējušos ar sirsnīgiem vārdiem apsveicinājis, viņš (Tomsons, V. B.) runāja par pašiem svētkiem un Latviešu tautas stāvokli

Ligo karogs

šādos lielos tautas-svētkos. Īpaši to ievērodams, ka pēc gadu-simteniem ir tas laiks attecējis, kur kurzemnieki un vidzemnieki savos tautas-svētkos ir savienojušies to liecināt, ka robežas, upes un tālums tautieti no tautieša nekad nešķir. Tautieši iz dažādām dzīves kārtām, no dažāda mācības stāvokļa, no tuv- un tālienes šodien ir savienojušies savu senču ligo-svētkus atjaunot. Tādi svētki ir visām uz augstāka kultūras stāvokļa stāvēdamām tautām un der pie tautas attīstīšanās par mudināšanas ieroci. Tā arī mums! Šie svētki dod liecību nevien par mūsu jūtām, bet arī par mūsu ceņšānām un mūsu kultūras stāvokli. Viņi to atklāj, ko neviens vairs apslēpt nespēj, tas ir, ka arī Latviešu tauta dzenās pēc gaismas un kultūras glītuma.“

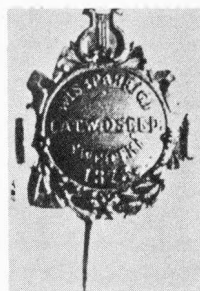
Tomsona runai sekoja vēl dažas dziesmas, pēc kam, *Tanheizera* maršam skanot, Rīgas, Vidzemes un Kurzemes pārstāvji ienesa zālē Ligo karogu. Karogs bija darināts Leipcīgā pēc mākslinieka Kārļa Hūna meta,²⁰ un to vispārējiem dziesmu svētkiem bija dāvājis vairāku RLB-ai tuvu esošu dāmu pulciņš. Atkal skanēja dziesmas, un vēlreiz — izceldams kara simbolisko nozīmi — runāja Tomsons, kam savukārt sekoja citi apsveicēji.²¹ Akta noslēgumā karognesēji visu vārdā godināja virsdiriģentus Bētiņu un Zili, pasniedzot viņiem dāmu pulciņa dāvātus mākslinieciski veidotus takts ziņļus. Vienam no tiem, kā redzēsīm vēlāk, pēc 80 gadiem bija lemts pacelties atkal no jauna dziedātāju priekšā kādas citas tālas zemes lielpilsētā.

Svētku otra diena, 27. jūnijs, sākās ar koņu mēģinājumu. Tas sākumā bija paredzēts Rīgas doma baznīcā, bet, tā kā koncertam vajadzīgie priekšdarbi vēl nebij veikti,²² tad mēģinājums notika RLB-as nama lielajā zālē, kur dienu iepriekš notika svētku atklāšana. Tās pašas dienas vakarā pie RLB-as nama sapulcējušies koņi devās organizētā gājienā uz domu, kur pulksten 6 sākās garīgais koncerts. Tas bija izcils brīdis, it sevišķi vietas dēļ.

Domš bij baltvācu citadele, kuŗā līdz tam tikai reģais latvietis bija spēris kāju un arī — varbūt tikai pazagšus. Bet tagad šai nepieejamā vietā sanāca tūkstošiem latvju vīru un sievu, jaunekļu un jaunavu, un šie tūkstoši nāca gaišā dienas laikā ar lepmi paceltām galvām, it kā iedami cīņā par jaunu, saulaināku nākotni. Īstenībā tā arī bija cīņa, vismaz kādas cīņas sākums par savām tiesībām Rīgas likteņos, koņu veidošanā līdz tam latvietim piederēja tikai otrās šķiras pilsoņa loma. Un šī cīņa sākās ar dziesmu!

Varaidošu Sanders, apcerēdams notikušo koncertu, raksta:

„Baznīca bija bāztin pilna... ..kā dažs rīdzinieks apliecināja, tā nekad koncertā nava nācis. Un kad nu tās pirmās dziesmu skaņas

Dziedātāju nozīme

no augsta koņa atskanēja, kad viņas, gaisu tricīnādamas, lielo baznīcas rūmi pildīja un pie katra ausīm piesitās, tad piepeši apklusā katra runāšana un triekšana, un svēts klusums valdīja Domes baznīcā... Kas būtu to domājis un cerējis, ka šie lauku dziedātāji tik jauki, tik daiļi un tik mākslīgi dziedās? Lai gan kādi 300 dziedātāji uz reizi dziedāja (jaukts kopkoris, V. B.), kas kopā tik vienu provi bija noturējuši, tomēr dziedāšana bija visur bez vainas, skaidra un branga... programmas izdziedāšana deva liecību, ka Latviešu tautai ir dziedāšanas dāvanas un dziedāšanas gars. Tas parādījās ne vien balsu spēkā, bet arī balsu jaukā skaņā, kā sevišķi Bethovena dziedē „Tā debess slavē“, kas tika dziedāta ar lielu veiklību. Vēl ļoti brangi izdevās „Mūsu tēvs“ no Rinka, kas tika dziedāta ar ērģeļu pavadījumu un jauki no jauktiem kopjiem... Ka dziedāšana bij tik droša un pēc takts taisna, pie tam pieder liels nopelns dziedātāju veiklībai un uzmanībai. Tādēļ, ja kāds šinī dienā pelnīja pateicību, tad tā viņiem vispirms pienākās... Trīs ērģeļu spēlēšanas liecināja, ka arī uz šā lauka latvieši jau ko panākuši. Arī Bētiņa kunga mūzikas koris iz Irlavas... deva jauku liecību no ceļošās mūzikas saprašanas un kopšanas pie latviešu tautas.”

Sikāku koncerta norisi redzam no sekojošās programmas, kas iespiesta I vispārējo svētku dziesmu krājuma sākumā: ²³

(1) *Fuga g- mollā* J. S. Bachs

spēlēta no Gulbenes ērģelnieka
J. Krastiņa

(2) *Dievs Kungs ir mūsu stipra pils*

M. Luters

(3) *Celies un top' apgaismota*

Palmers

(4) *Dievs Kungs, Dievs Kungs*

B. Kleins

v i r u k o r i

(5) *24. Dāvīda dziesma*

Chr. V. Gluks

(6) *Dievs ir tā mīlīb'*

Engels

j a u k t i k o r i

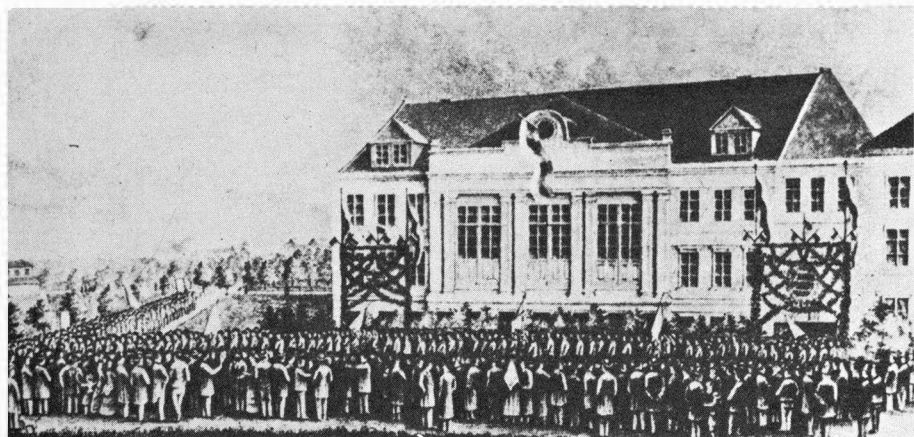
(7) <i>Sonāta B-dūrā</i>	Mendelsons
spēlēta no Saldus ērģelnieka
O. Š e p s k a	
(8) <i>Mūsu Tēvs</i>	Chr. H. Rinks
(9) <i>Kungs, dod mums sirsnīg' iekārot</i>	Dammass
j a u k t i k o ņ i	
(10) <i>Teic, mana dvēsel'</i>	Gēblers
(11) <i>Tā debess izteic</i>	Bēthovens
v i r u k o ņ i	
(12) <i>Koncertfantazija d-mollā</i>	J. G. Tēfers
spēlēta no Cēsu ērģelnieka
A. Z ē b o d e s	

Rinka *Mūsu Tēvs*, kā piezīmēts programmā, atskaņots ar oriģinālērģelpavadījumu, bet 3., 5., 9., 10. un 11. skaņdarbs — ar Bētiņa instrumentētu orķestra pavadījumu. Himnas *Dievs Kungs ir mūsu stipra pils* harmonizējums dziesmu krājumā nav iespiests, no kā secināms, ka tas būs dziedāts vienbalsīgi. Programmā nav minēts arī, kuŗus darbus diriģējis Zile un kuŗus Bētiņš, un tāpat to nevar izlobīt no svētku aprakstiem.

Garīgo koncertu noklausījās ap 3600 apmeklētāju, kuŗu vidū samērā daudz, īpaši krēslu pirmajās rindās, bijis vācu un krievu, kas koncertam vēltija objektīvus atzinības vārdus. Vācu preses parādītā uzmanība pat grozījusi viena otra Rīgas vācieša prātu, un tie, kas bij nākuši uz domu skatīties, kā „bauri izqāzās”, iznāca no tā ar citādām domām. Vācu avīzes pie tam aizrādīja uz laicīgo koncertu nākošā dienā, rakstīdamas, ka baudījums, kādu tas varēs sniegt, nav katru dienu pieejams, un vēl īpaši piemetinot, ka tajā būs dzirdamas arī „ļoti oriģinālās, daiļās un harmoniskās” latviešu tautas melodijas.

Garīgajam koncertam RLB-as namā sekoja rīcības komitejas organizētais goda mielasts, kuŗā bija ielūgti ap 600 viesu. Mielasts iegājis vēsturē ar daudzajām runām, kuŗās atklājās toreizējie dažādie uzskati par latvju un vācu lomu latvju kultūras attīstībā. Šis runas, sevišķi Kronvalda, Cimzes un Bilensšteina vārdus, kas izvērtās samērā asā sadursmē, svētku aprakstītāji pieminējuši skopiem vārdiem, domājams — lai nekaitinātu cenzorus. Toties daudz par to rakstīts vēlāk, un jo plaši goda mielastu monografijā *Kronvalda Atis*²⁴ atstāstījis mācītājs Kārlis Kundziņš, sen., kas laikam pats bijis notikuma aculiecinieks.

Vakars sākās ar parastajām nodevām valdībai, RLB-ai, svētku rīkotājiem un dalībniekiem, pēc kam tribīnē kāpa

Koŗu gājiens uz Rĩga domu 1873. g. 27. VI (K. Kronvalda litografija)

Jānis Cimze, kas mielastā bija ielūgts kā goda viesis. Cimze savu runu sācis, citēdams dainu *Rĩga dimd* un salīdzinādam latvju tautu ar dainā minēto māsiņu, kuŗas „pūru” (latvju kultūru) kaluši „trijādi bāleliņi”. Kā pirmo no pūra kaldinātājiem Cimze pieminējis vācu skolas, kuŗu labad latvieši tikuši līdz garīgai attīstībai, kāda redzama šo svētku laikā.

„Šiem vārdiem”, raksta Kundziņš, „bija sava vieta un Cimzes mutē neliekuļota patiesība. Pats Kronvalds arī bija izkopies vācu skolās... Bet ievērojot, ka par Cimzes semināru Valkā patlabam bij izcēlušies asi strīdīni, tas neievērojot tautas valodu pienācīgā mērā, un ka pats Cimze bij atzinies, tai lietā tam esot rokas saistītas, — tad tāda vācieģība s teikšana bij viegli pārprotama latviešu svētku vakarā.

„Kronvalds piecēlās un atgādināja, ka dziesmu svētku dēļ pateicība nākoties RLB-ai, tautietēm, mātēm un tautas dēliem. Bet prasot, kur cēlās šie svētki, kas vieno Kurzemi un Vidzemi, jāatbildot: ne valoda vien, ne dziesma vien, ne vācu skolas neesot to darijušas. Bet pirmais gods nākoties tautības garam, kas jaunākos laikos brīnišķīgi spēcīnājis latviešus. Vācu skolas strādājot ilgus gadus mūsu zemē, bet vispārīgos latviešu dziesmu svētkus tikai tagad svinam, kad tautas gars mūs cilājis saviem varenajiem spēriem.”

Kronvalda vārdiem sekoja skaļas gaviļes, sevišķi no studentu puses. Te jāpiezīmē, ka Kronvalds tad bij slavas augstumos un lieliski ietekmēja klausītājus ir ar spožajām runas dāvanām, ir ar ārējo stāju, par ko pat vācu avīzes rakstīja, ka

tauta Kronvaldam uzgavilē, jau viņa „matu galus redzot vien ...”

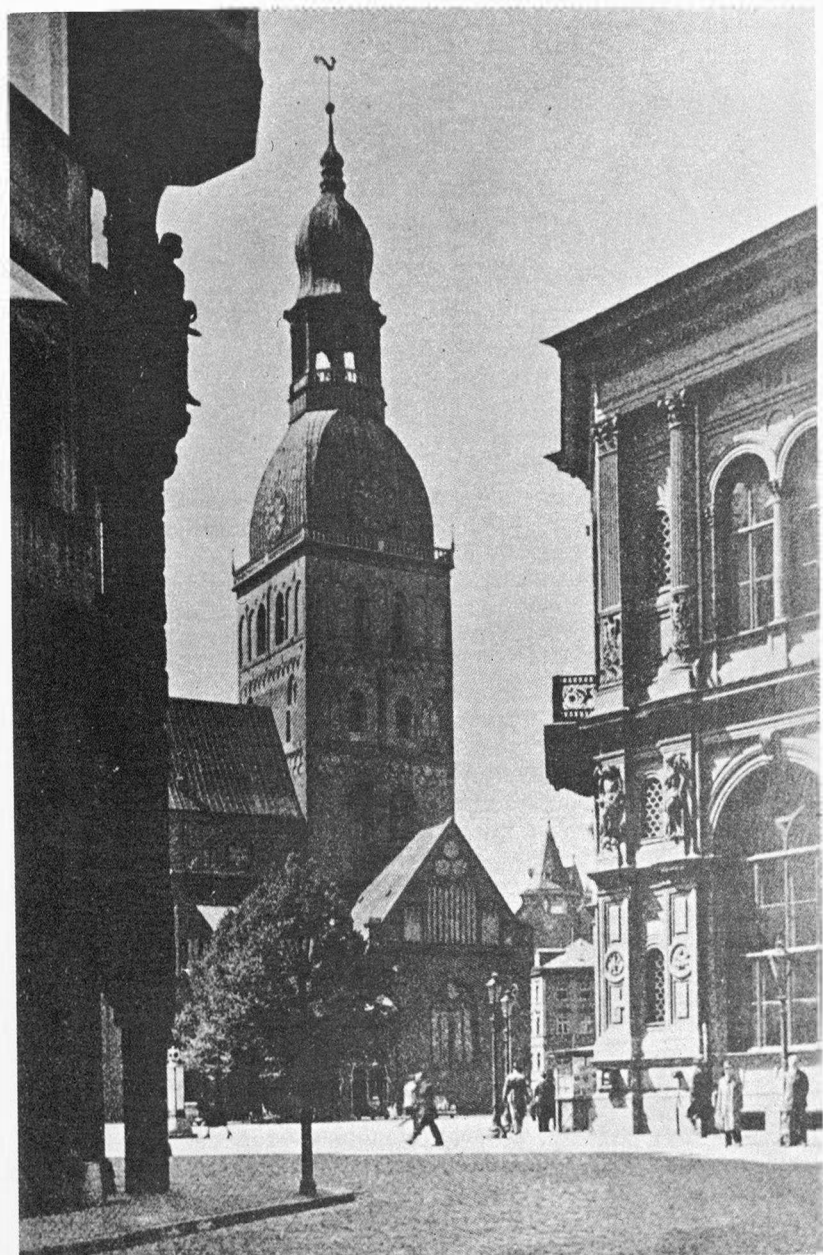
Bet Cimze jutās pārprasts, jo sirdī viņš vēlējās savai tautai to pašu, ko Kronvalds, tikai viņa darbs prasīja mērenāku pieeju, un diezin, vai Cimze arī spētu veikt savu darbu tā, kā viņš to veica, ja viņam būtu tas eksplozīvais temperaments, kā dēļ tik ātri sadega Kronvalds. Arī minētais dainas iztulkojums, domājams, bija vairāk inspirācijas diktēts gājiens nekā Cimzes dziļākā pārliecība, kaut vācu loma Latvijā nebūt nebij tik krasi noliedzama.

Kronvaldam sekoja vēl pāra citu runātāju, pēc kam no krēsla cēlās Bilenšteins. Pieminēdams godu, ko latvieši jau izpelnījušies domā, viņš aizrādīja uz nākošo koncertu, kurā latviešiem būs jāparādās citā „savādā un īpašā godā”, proti — ar savām tautas dziesmām. Pēdējās esot dzimušas senos laikos — tautas bērnības gados. Bet, kā pieaudzis cilvēks pamet bērnu dienu spēles, tā izaugusi tauta skatās citādām acīm uz to, kas bijis mīļš agrāk. Tā arī tautas dziesmas jaunākos laikos liekas vientiesīgas un bērnišķīgas. Tautai tomēr, tāpat kā cilvēkam, ja grib pareizi attīstīties, tas jādara kā pēc prāta, tā pēc sirds, un, ko prāts dažkārt atmet kā niecīgu, sirds ceļ par jaunu godā. Tāds esot pašreiz arī latviešu tautas dziesmu liktenis. Beigās Bilenšteins vēl uzsauca „augstu laimi” bīskapam Ulmanim un Cimzem, kas bijuši latviešu tautas dziesmas galvenie cēlāji tās tagadējā godā.

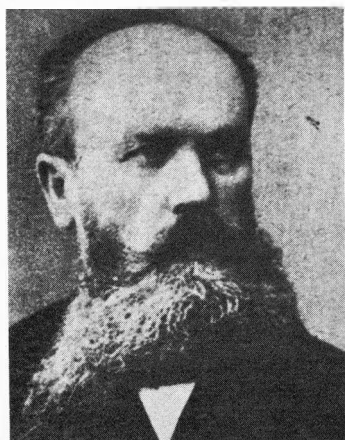
Necilajā, it kā filozofiski iekrāsotajā runā Bilenšteins mēģināja izlidzināt iepriekšējo saspilējumu, taču Kronvalds straujuma saklausīja jaunus pārmetumus un šoreiz — pašai tautasdziesmai. Viņu aizkāra izteiciens par bērnu spēlēm, un, tā kā Kronvalda attieksmes ar Bilenšteinu kādas polemikas dēļ jau bij saasinājušās agrāk, tad Kronvalds cēlās kājās un sacīja otru runu, kurā, asi atgaiņādamies no latvju tautības lietu pretiniekiem vispār, viņš reizē — kā to var izlobīt no Kundziņa rindām — netaisni uzbrucis arī Bilenšteinam. Protams, arī šī runa izraisījusi gaviles, un Kundziņš par to citē sekojošas rindas no kāda Friča Brīvzemnieka raksta Austrumā (1887,5.nr.):

„Atminos, kā Kronvalds jauki un karsti daudzinaja mūsu tautas dziesmu vērtību un greznumu. Roku iespiedis sānos, viņš sacīja lepna uzvarētāja balsi: Un kas vēl uzdrošināsies nosaukt mūsu tautas dziesmas par bērnu dziesmām? Visa lielā sapulce gavilēt gavilēja kā viens virs. Tautietis apsveicināja tautieti. Dzirdēja prieka balsis klaigājam: Tādu valodu saprotam! Kronvalda runa bija notikums tautiešos...”

Ja Cimze pēc Kronvalda vārdiem jutās pārprasts, tad Kronvalda atbilde Bilenšteinam bijusi tik asa, ka pēdējais to iztul-

*Māras baznīca (Rīgas doms), kur notika
I visp. dziesmu svētku garīgais koncerts*

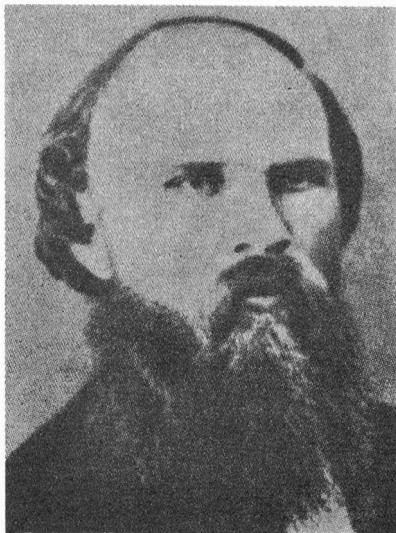
Indriķis Zile

kojis jau kā personīgu uzbrukumu, kādēļ troksnī, kas sacēlās pēc Kronvalda runas, gribējis piecelties un aiziet, un tikai Valdemāram, kuŗš mielastā sēdējis blakus Bilēnšteinam, izdevies viņu no šī sola atturēt.

Dedzīgās gaisotnes dēļ mielasts ieilga, un tā dalībnieki izkļūda tikai tad, kad loģos jau meties rītausmas sārtums. Otrā dienā vakarējie iespāidi zaudēja pirmatnējo asumu, un viens otrs jūta, ka izcīnītājās divkaujās bijis arī pa nepamatotam vārdam. To saprata arī Kronvalds, kuŗš mēģināja saspilējumu mazināt skolotāju konferencē, izceļot Bilēnšteinu kā izcīlu zinātnieku. Bilēnšteins savukārt atsaucās *Baltijas Vēstnesī*, paskaidrodams mielastā teikto runu sīkāk un piezīmēdams, ka viņa nolūks bijis runāt tautas dziesmām tikai par labu, ne otrādi. Saspilējums abu starpā tomēr joprojām palika līdz pat Kronvalda nāvei. Sadursmi ar Cimzi Kronvaldam turpretim izdevās izlīdzināt kādā rakstā *Baltijas Vēstnesī* jau drīz pēc dziesmu svētkiem.

Tā pirmo dziesmu svētku goda mielasts kļuva par forumu, kuŗā parādījās jauni spēki un izskanēja jaunas domas, kas atbalsojās tautā vēl ilgi pēc tam, kad pats notikums jau bija gaŗām. Pieveŗot acis pret šī mielasta incidentālo pusi, jāatzīst, ka tieši Kronvalda runas bija tās, kas piespieda daudzus pievērsties lietām, par ko līdz tam bija tikai miglaini priekšstati. Kronvalda vārdi atgriezta latvju tautai mazticīgos un neticīgos, un Kronvalds parādīja jaunus taktikas ieročus, kādus pirms tam daudzi vēl baidījās lietot. Šie ieroči bija nešaubīga ticība nacionālajam garam un cīņai par tautas nākotni nepieciešamais lepnums, kas, verdzības gadsimtos apslāpēts un nomākts, taģad bij ceļams no jauna spēkā un varenumā. —

Kronvalda Atis

Otrs — laicīgais koncerts notika svētku trešajā dienā, ceturtdienas vakarā, Ķeizara (vēlākā Viestura) dārzā, kur arch. Baumanis bija uzcēlis vaļēju, no klausītāju solu puses bazilikai līdzīgu estrādi. Tajā varēja novietot apmēram tūkstoš dziedātāju, un, spriežot pēc atsauksmēm, akustiskie apstākļi dārzā bijuši labi. Tāpat kopīgo noskaņu veicinājis skaistais laiks, kas dziesmu svētkos ir viens no svarīgākiem faktoriem.

Koņi ar diriģentiem un svētku rīkotāji bij sapulcējušies jau ap pulksten pieciem pie RLB-as nama, no kurienes sākās gājieni uz svētku vietu. Kā RLB-as toreizējais nams, tā gājiena sākums redzams pazīstamajā zīmējumā, ko atstājis litografs Kārlis Kronvalds, Aša Kronvalda brālis. „Tā bija nepārredzama gaŗa rinda”, raksta Varaidoŗu Sanders, „kas kā kāda raiba čūska vijās pa pilsētas ielām. No lēnas vēsmaņas vēdināti, dziedātāju biedrību karogi jautri un lepni plivinājās pār dziedātāju galvām...” Gājiena priekŗgalā jāŗa toreizējā ainā raksturīgie ŷandarmi, kam sekoja kāda krievu kaŗa orķestŗa vienība. Tad nāca RLB-as un jau minētais Ligo karogs, ko nesis cimzietis Ūdris, kam izlozes kārtībā sekoja koņi ar saviem karogiem.

Gājieni cauri Rīgas aristokratu rajonam izvilināŗis daudz skatītāju, kuŗus redzam arī Kronvalda litografijā. To vairums, protams, bija ziņkārīgie vācieŗi, kas jau bija lasījuŗi avizēs par iepriekŗējo koncertu Rīgas domā. „Sieh, sieh, wie die

Bauern drollig gehen", tāpat „Sogar im Frack", kam sekojusi kāda latvju studenta atcirstā atbilde: „Und den hat er selbst genächt!" — tādas un tamlīdzīgas piezīmes toreiz mestas sejā gājienu dalībniekiem, kas tomēr nav samulsuši un priecīgu prātu soļojuši tikai tālāk.²⁵

„Atminos," pēc vairāk nekā 50 g. šo gājienu atceroties, raksta toreizējā Vietalvas kora dalībnieks Jankavu Andrejs²⁶, „ka nekad vairs neesmu sirdī sajutis tādu pašapziņu lepnumu, kā ejot slēgtās rindās zem savu dziedoņu pulciņa greznā karoga un redzot uz mums vērstus tik daudz ziņkārīgus skatus, gan apbrīnojošus, gan skaudīgus, pat ironizējošus, uz mums, tās tautas jaunekļiem, kuŗu smadzenēs pēc tā laika „dižciltīgo" analīzes Augstais Radītājs neesot ierādījis telpas augstākai kultūrai (?!). Man šķita, ka ar pirmiem svētkiem mēs saplosījām šo vīru iedomas un gāzām kaunā viņu politisko tuvredzību. Tad mums arī iezagās sirdī tā apziņa, ka „mums pieder nākamie laiki!" "

Svētku vietā gājienu sagaidīja ap 11.000 klausītāju, kuŗu vidū, tāpat kā koncertā domā, bij daudz cittautiešu. Koncerts sākās septiņos, un tajā atskaņota sekojoša programma:

<i>Dievs, sargi Ķeizaru</i>	Ļovs
<i>Rīga dimd</i>	J. Cimze
<i>Tēvijas dziesma</i>	Baumaņu K.
<i>Saules meita</i>	J. Cimze

v ī r u k o ņ i

<i>Es dziedāju, man jādiedz</i>	F. Abts
<i>Kas tie tādi, kas dziedāja</i>	D. Cimze

j a u k t i k o ņ i

<i>Jāņa dziesma</i>	J. Cimze
<i>Daugavas zvejnieku dziesma</i>	Baumaņu K.
<i>Balta puķe</i>	K. Neilands

v ī r u k o ņ i

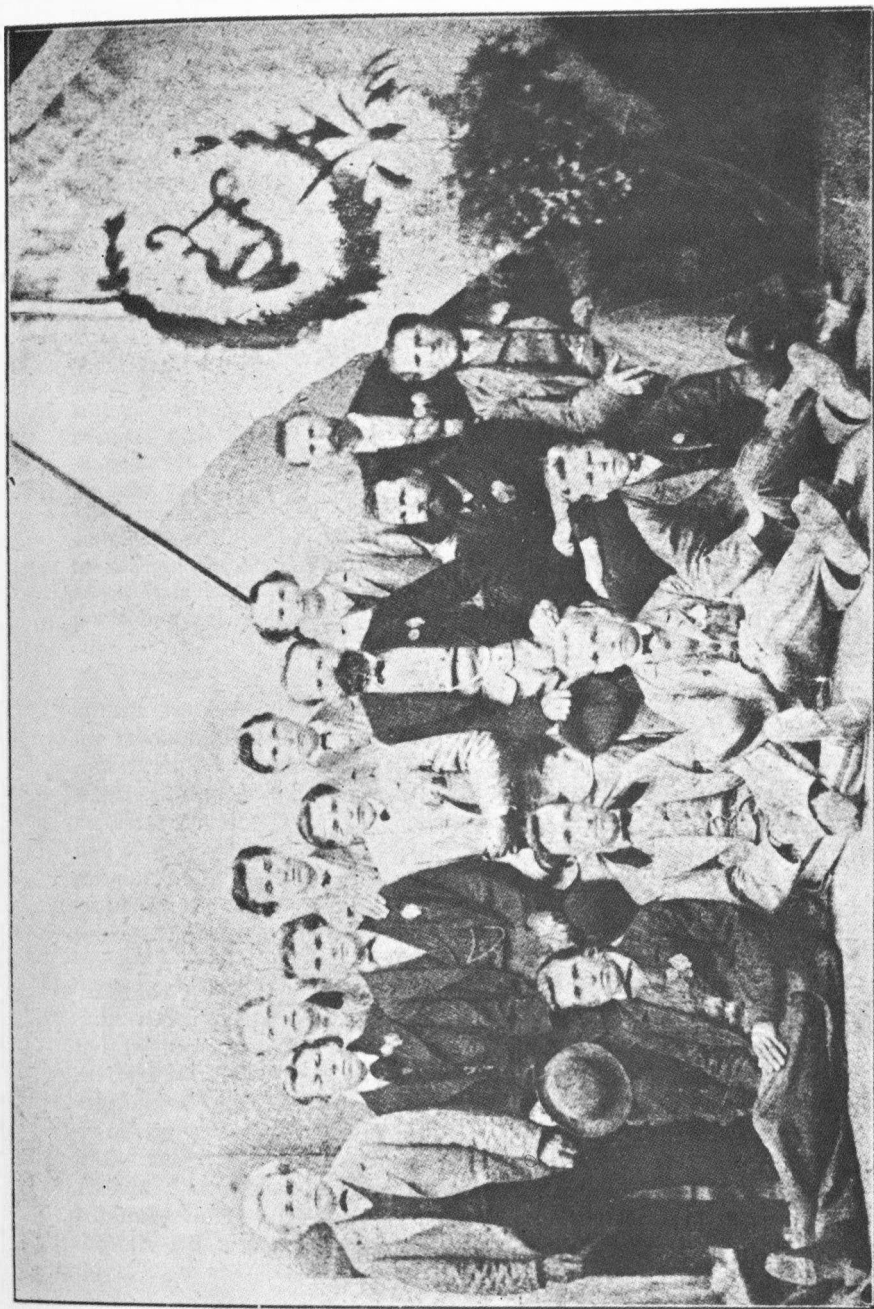
<i>Maza biju</i>	D. Cimze
<i>Zēns un roze</i>	Šūberts
<i>Kur mājo</i>	D. Cimze

j a u k t i k o ņ i

<i>Kaŗa vīri bēdājās</i>	J. Cimze
<i>Ligo, laiva, uz ūdeņa</i>	D. Cimze
<i>Rīta svētums</i>	F. Abts
<i>Nu ar Dievu, Vidzemīte</i>	J. Cimze

v ī r u k o ņ i

Tomsona aprakstā, tāpat — pēc H. Pavasara liecības²⁸ — *Baltijas Vēstnesī* (1873, 30. nr.) un, domājams, arī programmās latviešu komponistu vārdi figūrēja ar iniciāļiem, kas lie-

Dikļu dzied. biedrības koris 1873. g.

cina, ka autori nav vēlējušies īpašu populāritāti. Intelligētie latvieši jau tik un tā zināja, ko iniciāļi slēpa, bet tādi vīri kā Cimzes savu vārdu nevēlējās izcelt varbūt arī tālab, ka programmā minētās dziesmas bija tikai harmonizējumi. Pēc Tomsona ziņām, laicīgajā koncertā vēl piedalījies Irlavas semināristu orķestris, starpbrīžos spēlēdams „kādus no Bētiņa kunga komponierētus gabalus — kas arī ar lielu patikšanu tika uzņemti”, bet tuvāku ziņu par šiem darbiem trūkst, tāpat nav zināms dziesmu sadalījums starp abiem virsdiriģentiem.

Arī šo koncertu publika saņēmusi ļoti atzinīgi, un par to jūsmīgi raksta arī Varaidošu Sanders, īpaši izceļot tautas dziesmas:

„Tautas dziesmas, tautas skaņas! — Nāciet gaismā iz bijušās aizmirstības un skaļi atskaniet atkal latviešu zemē!... Ne no kāda dzejnieka gudri un smalki izdomātas, ne no kāda komponista skaņās jauki un raibi saliktas, caur ko jūs aizkustinājiņiet tik dziļi latvieša sirdi?... jūs vairāk aizgrābjiet tautieša sirdi nekā... ..tā nosauktās Dārza puķes... ..Vai jūs esat bērnu dziesmas, vai jūs esat tik tautas bērniņas atmiņa? Nē, tās jūs neesiet. Nē, bērnu skaņu lolojums neskan tik bēdīgi, tik žēlīgi, tik sirdi aizgrābdams. Bērniņas skaņas ir priecīgas un jautras. Bet jūs, vientiesīgās skaņas, aprakstiet tautas dzīvi, daudz dzīvāki, gaišāki un patiesīgāki nekā visas vēstures grāmatas, — jūs esat latviešu tautas dzīvā vēsture.”

Vislielākā piekrišana tad arī bijusi šim „lauka puķēm”, un, kā autors tālāk raksta, tad „pēc katras nodziedātas tautas dziesmas gaisu tricināja klausītāju roku plaukšķināšana un gaviles kliegšana”. Sevišķi silti saņemta *Līgo, laiva, uz ūdeņa, Kur mājo mana meitiņa, Jāņa melodijas* un *Rīga dimd*, tāpat „no žēlabām, no raudas jūsmām tika gan katra klausītāja sirds kustināta, kad *Kaŗa dziesma* un *Maza biju, neredzēju žēli tricinādamas atskanēja*”. „No jaunākām latviešu pašu austām dziesmām” autors izcēlis Baumaņa *Daugavas zvejnieku dziesmu*, bet vācu dziesmu vidū labi izskanējusi Šuberta dziesma *Zēns un Roze* un Abta *Rīta svētums*.

Dziedāšana vispār bijusi „visur veikla, droša un smalka” un „skaņu saskanēšana caur caurim bez vainas”. Par koncertu atzinīgas atsauksmes parādījušās arī vācu un krievu avīzēs. Dažas no tām sniedza mūzikas speciālisti, pie kādiem Varaidošu Sanders nepiederēja; to teksti, diemžēl, nav saglabājušies, un šobrīd pieejamas vairs tikai atsevišķas pa dažādiem vēlākiem rakstiem izmētātas rindiņas. Tā kādā vietā lasām, ka par „nedisciplinētiem zemnieku koŗiem” turētās vienības galā izrādījušies itin labi dziedātāji, citur savukārt izcelta atskaņojumu dinamiskā puse („*pianissimo* bij vienādi

Ieejas karte „dziesmu karā” 1873. g.

jauks, arī *crescendo* un *decrescendo* vietās bij līdzens balsu cilājums un izturēšanas spēks”) u. t. l.

Mākslinieciskos panākumus vēl veicināja lieliem svētkiem raksturīgā vispārīgā noskaņa. Dziesmu svētkos klausītāji ar savu sajūsmu it kā paši kļūst par līdzradītājiem, tā ietekmējot dziedātājus, un dziesmās sāk izskanēt dvēsele, parādās uguns, kas sakausē visus vienā saimē ar vienām domām un jūtām. Šādi mirkli tad iespēžas atmiņā uz laiku laikiem, par ko ar lepnumu zina stāstīt dziedātāji. Tā dzejnieks Auseklis vēl pēc vairākiem gadiem kādā II dziesmu svētkiem domātā rakstā²⁹ ar sajūsmu atcerējās 1873. gadu, kad „lepnās Rīgas vārti atvērās, viņas palodas pacēlās un — nievātā tauta caur tiem iegāja”. Tad „Rīga nodimdēja, Māras baznīca notricēja, un Keizara dārzs pārvērtās dziesmu ezerā...”

Piektdien pulksten piecos turpat sākās svētku pēdējais lielākais sarikojums — t. s. dziesmu karš, ko noklausījās ap 4500 apmeklētāju. Sacensībai pieteicās 10 vīru un 5 jaukti kori. Bez trim dziesmām sākumā un beigās, ko dziedāja visi kopā, ik koris atsevišķi nodziedāja divi dziesmas. Pēdējās kori izvēlējās paši, un ne visas tās skanējušas tik pilnīgi, kā gaidīja. Daļa koru pie tam bija mazā sastāvā, un sacensībā nepiedalījās arī visi labākie kori (kā, piem., minētais Baltijas semināra koris), tāpat atskaņojumus nevarēja veicināt vietas klajums. Bet arī tad atsaucība šim sarikojumam bijusi dzīva, jo tāds notikums bija kas jauns, ko klausītāji vēl nepazina.

Korus izvērtēja diriģentu ievēlētā žūrijas komisija, kurā bez virsdiriģentiem vēl darbojās Jānis Cimze, Baumaņu Kārlis un

skolotājs T. Veidemanis. Uzvarētājiem bija dāvētas septiņas balvas, ko izcīnīja sekojošas vienības:

- (1) Mazsalacas viru koris, diriģents P. Hincenberģis (sudraba lira);
- (2) Cēsu jauktais koris, A. Zēbode (sudraba lira);
- (3) Vecpiebalgas viru koris, J. Kornets (sudraba kauss);
- (4) Trikātas viru koris, Johansons (karoga lente);
- (5) Straupes viru koris, D. Gaŗklāvs (zīda lente ar sudraba saktu);
- (6) Kokneses jauktais koris, M. Dambis (sudraba karogzīme);
- (7) Burtnieku jauktais k., Jānis Kaktiņš (zīda lente ar sudraba saktu).

Balvas izsniedza atvadu mielastā RLB-as namā. Ārī tajā teiktas daudzas runas, sacīti suminājumi. Runāja arī Kronvalds, par ko Brīvzemnieks vēlāk rakstīja:³¹

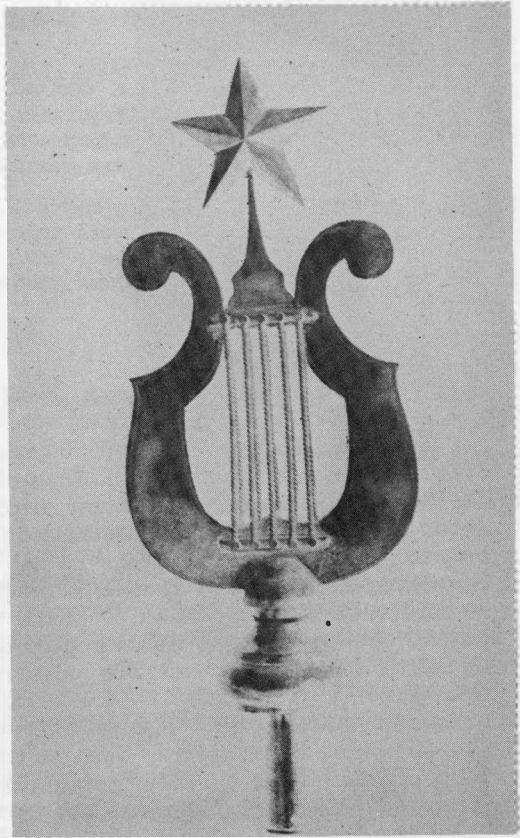
„Šovakar (Kronvalds) nebij varonis, kam tautas goda dēļ jācīņ pret pretiniekiem. Tās bija — priecās mācītājs. Viņš runāja īstas svētkurunas, pilnas tautas mīlestības, sirds daiļuma un prāta augstuma! Viņš mācīja, lai arīģi pārāk nelepojoties ar godu, kas mantots dziedāšanas svētkos un ko latviešiem neliedzot ne draugs, ne skauģis, bet lai ieslēdzot tos tiklos sirds dziļumos. Mājās pārģājuģi, sagaidģti no savģjiem un vaicģti, sacģsim, ka esam pūlēģuģies, cik spģdami, un ticģsim, ka žģlģģģais Dievs svģtis augģus mģsu druvģs. Svģts klusums lai valda mģsu vģrdos, kluss svģtums mģsu sirdģs...”

Ar līdzģgu rezignģtu noskaņu savu apģeri par I vispārģjiem dziesmu svģtkiem noslēdzģis arī Varaidoģu Sanders.

Blakus apskatģtajiem mģzikģlģjiem sarģkojumģm svģtku laikā Rģģ notģka vģl divģ citas sanģksmes. Tģs bija: pirmģ vispārģģ latvieģu skolotģju konference 27. un 28. jģnijģ, ko vadģja tģs iniciģtors Kronvalds un kuģģ piedalģģas ap 200 skolotģju un 300 citu viesu, un 28. jģnijģ notģkuģais Tomsona organizģtais otrs latģju zemkopģju kongress, kas arī sasauca ap 500 dalģbnieku.³²

Kģ skolotģju konferencei, tģ zemkopģju kongresam bija liela nozģme, jo šģdas sanģksmes tais laikos varģja noorganizģt tikai reģģs reizģs un tajģs bij iespģjams mainģties uzskatģm un domģm brģvģk nekģ cenzģras ierobeģotģģ presģ. Tģpat tģs stimulģja sabiedrģsko rosģi citģs pģlsģtģs un lauku centros. Tģdģģģģi I vispārģģģ dziesmu svģtkģ kģuva par forumu arī citģm notģkumģm, kas svģtku nozģmi, kad daudz kas vģl bija neorganizģts vai tikai aizdzģtģ, vģl paplaģģģģģģ.

I vispārģģģ dziesmu svģtkģ ietekmģja arī turpmģko RLB-as dzģvi. Vispģrms, tiem bija labģ materiģli panģkumģ. Tajos ieņģma 7.354,50 rbģ., un tģ kģ izdotģ tģka tģkģ 4.779,42 rbģ., tad pģrģ palģka 2.575,26 rbģ.³³ — tģ laika rubģģ vģrtģbģ itģn ievģrojama summa. Salģdzģģģģģ pģc, pagasta skolotģģa algģ tad

„Dziesmu kara”
I godalga 1873. g.

bijusi 150 — 170, semināra skolotāja alga — ap 400 rbļ. gadā, un ieejas biļete svētku koncertā maksāja 20 kapeikas. Atlikums jūtami uzlaboja RLB-as finanses un „saimniecības” vīru prātus.

Vēl daudz lielāka nozīme tomēr bij naudā nenovērtējamiem idejiskiem panākumiem, kuŗu dēļ arī „literātu” un „zinātnības vīru” vieta biedrībā kļuva stabilāka. Pierādījās, ka ar materiāliem mērķiem vien ir par maz. Kaut iekšējā krīze vēl pastāvēja arī kādu laiku pēc svētkiem, biedrības turpmākā pastāvēšana nu bija droša un tās ārējais gods saglābts. Krīze galīgi izbeidzās pēc pāris gadiem, kad RLB-as vadība pilnīgi pārgāja Kalniņa rokās, ko 1875. g. ievēlēja par priekšnieku un kuŗa vadībā RLB 10 gados nostiprinājās par spēcīgāko latviešu centru.

*Dievs, dod no augšienes mums spēku,
Ka tēvijai mēs kalpojam,
Ka kopjam savas tautas ēku,
Ka savu tautu milējam!*

*Tad vienreiz tak tā miġla velsies,
Kas gara gaismu aizkavē,
Un mūsu tauta godā celsies
Pie citām tautām pasaulē!*

(Iz Lapas Mārtiņa
Tēvijas dziesmas)

Noslēdzot aprakstu par pirmo lielāko latvju dziesmas un tautas vienības ilgu manifestāciju, vēl jāpapakavējas pie svētku tīri mūzikālās puses — atsevišķiem darbiem, kas vispārējā norisē palika tuvāk neapskatīti. Šāds atskats var dot diezgan raksturīgu sava laika koŗdziesmas vispārīgo ainu, jo dziesmu svētki ar savām plašajām programmām mēģinājuši šo latvju mūzikas žanru izcelt zīmīgāk, parādīt pamatīgāk, nekā tas iespējams citos mazāka apmēra sarīkojumos. Dziesmu svētku iespaidi turklāt aizgāja tālāk, iespiedās tautā dziļāk, un, rīkoti parasti pēc gaŗākiem starplaikiem, tie deva iespēju salīdzināt un vērtēt starplaikos notikušās pārmaiņas ar aizvien stingrāku kritēriju. Tādējādi dziesmu svētku lielo koncertu programmas kļuvušas it kā atsevišķu latvju koŗdziesmas posmu šķērsgrīzumī, kuŗos redzam daļu no mūsu mūzikas vēstures, kas pie tam ir viena no būtiski svarīgākajām. Kādu šķērsgrīzumu tad nu rāda 1873. gads, kad latvju koŗi saplūda Rīgā kopā pirmoreiz?

Divu galveno koncertu programās redzam 25 dažādus atskaņotus koŗdarbus. To vidū 12 bija latviešu autoru dziesmas, tātad turpat puse. Visas tās savukārt atskaņotas laicīgajā koncertā, kamēr domā atskanēja vienīgi cittautu darbi. Šādu pašu un cittautu darbu attieksmi nosacīja vispirms vienkāršais apstāklis, ka latvju koŗdziesma tad vēl bija tikai tapšanas stadijā, tālāk — toreizējo dziesmu svētku rīkotāju nolūks sniegt tautai galvenokārt nacionālus *d z i e d ā š a n a s*, *ne d z i e s m u* svētkus, kaut netieši abās variācijās mērķis būtu tas pats.

Apstākļi diktēja arī latviešu darbu izvēli: 12 dziesmu vidū ir tikai divi oriģināli, kamēr pārējie darbi bija vienkārši harmonizējumi. Salīdzinot ar ainu, kāda pavērās kaut tikai pēc 15 gadiem, kad trešajos svētkos jau atskanēja Jurjāna kantāte *Tēvijai* un Vitola *Bērzs tīrelī*, sākumi var likties pavisam necili, taču to vēsturiskais svārs tālab nav mazāks. Šai samērā necilai programmas latviskajai daļai pie tam bij liela nozīme

Baumaņu Kārlis

kā pretsvaram smagākajam un mākslinieciski dažādākajam cīttautur klāstam, un šis pretsvars kļuva par svarīgu stimulu arī vēlāk, kad latvju nacionālās mūzikas veidotāju pulciņš jau bija lielāks un tā profesionālie spēki nesalīdzināmi bagātāki.

1873. gada svētku programmā redzam vēl tikai četrus latviešu autorus: brāļus Cimzes, Baumanis un kādu Neilandu. Iznemot pāris aizmirstus darbus atstājušo Purātu un savā laikā populāro, bet nopietnu mūziķu katēgorijā neiekļāvušos ziņģu darinātāju Pēteri Šanberģi, — augšējie vārdi ir viss, ko mūzikas vēsture šai laika posmā mums piedāvā. Kāda tad ir viņu darba kvalitāte?

Laiks jau paguvis izsijāt pirmo latvju oriģināldziesmu autora Baumaņu Kārļa (1835 — 1905) ražu — ar diezgan rupju sietu. No komponista bagātā klāsta, kas redzams trīs Austras burtnīcās un konfiscētajā krājumā *Līgo* (pēdējā vien 113 darbi!), laika strauvē aizplūdis gandrīz viss, un Baumaņa darbu lielākai daļai — kā rakstija Vitols³⁴ — šobrīd vairs tikai mūzeja vērtība.

Baumaņa mūzas likteni izšķīra krietnākas skolas trūkums un autora vājā paškritika. Apdāvināts ar dzīvu mūzikālu inspiāciju, Baumanis rakstīja ātri un viegli pakļāvās laika modei, īpaši romantisma epigonu ietekmei. I dziesmu svētkos iegūtā populāritāte savukārt radīja dzīvu jaundarbu pieprasījumu, ko komponists steidzās piepildīt, ne ikreiz ļaudams impulsiem noqulties un izkristalizēties. Par to liecina kā isās atstarpes, kādās viens otram sekoja Baumaņa dziesmu krājumi, tā to saturs, kur laimīgākā brīdī dzimušiem darbiem līdzās atro-

1mo reiz. 2to reiz.

1. Sar gi sargi Deewš Kei sa ru! ru!
 2. Sweh ti swehti Deewš Kei sa ru! ru!
 3. Us tur us tur Deewš Kei sa ru! ru!

Lai af
 Dohd af
 Lai af

Tehwijas dseefma.

M. M. $\text{♩} = 66$
 I. Tenor.

Tēsis no Kapu M., mūsika no Baumanis A.

II. Tenor.

1. Af teh-wi-ja, tu dahr-ga sweh-sa! kas ween mums
 2. Af teh-wi-ja, tu dahr-ga wee-sa, tu pa-sau-
 3. Deewš dohd no augšcheenē mums speh-sa, ka teh-wi-

I. Bass.

II. Bass.

1. it no te-wis wifs; tu muh-su teh-wu fa-yu wee-
 2. lē wifs-mih-sa-sa stahw muhscham, muhscham stīpra zee-
 3. jai mehš kal-po-jam, tu tohyjam sa-was tau-tas eh-

dam arī tādus kuriozus, kā *Grietiņas gaudas*, *Kā Ancīšam ar Hi-Fi gājis*, *No mīlestības sagrābts moris* u. t. l.³⁵

Lieki piebilst, ka tas pats paškritikas trūkums, ko rāda šie virsraksti un ko grūti saprast, pazīstot komponistu reizē kā dedzīgu nacionālistu, nogūlās arī darbu mūzikālajā saturā, un latvju mūzikas vēsturē nav precedenta, kur vienā autorā saskatāmas tik daudzas pretišķības. Tās tad arī kļuva par klupšanas akmeni, un vajadzēja paiet zināmam laikam, lai no Baumaņa „mūzeja mantām” atraktu to, kas bij ar patiesu māksliniecisku dvašu. Tādu darbu nebija daudz, varbūt 10 — 15 dziesmas, un arī to mūzikālais ietvars liekas panaīvs, bet kā „pirmajām bezdelīgām mūsu mūzikas pavasarī” (Vītola vārdi) tām bijusi liela nozīme, un pa reizei klausāmieš tajās labprāt vēl šobrīd.

Baumaņu Kārļa laimīgāko darbu grupai pieder arī 1873. g. svētku laicīgajā koncertā atskaņotās dziesmas, ko savā laikā atzinīgi novērtēja ir Jurjāns, ir Vītols. No tām īpaši izceļas *Tēvijas dziesma* ar Lapas Mārtiņa tekstu, kas imponē ar spēcīgu patriotisko garu, spraigu dinamiku un pārskatāmām lakoniskām linijām. *Daugavas zvejnieku dziesma*, kurā izlietāts populārais Brīvzemnieka dzejolis (Daugaviņa, māmuliņa...), turpretim vājāka. Plašāk tvērtā, šī dziesma skaidrāk parāda komponista līdzekļu trūkumu, un tai nav nedz spilgtākas melodikas, nedz harmoniskas dzīvības. Kamēr *Tēvijas dziesma* turējās vīru koņu repertuārā gadiem, otra darba mūžs izrādījās īss — to drīz vien izkonkurēja ar to pašu tekstu komponētā Ādama Ores dziesma *Daugaviņa, māmuliņa*, kas laika straumē ieguva jau tautas dziesmas populāritāti. Pēdējās cēlonis bij dziesmas īsums un lipīgākā meldija, kaut citādi arī Ores darba mūzikālā vērtība niecīga.

Neraugoties uz Baumaņa darbu vēlāko likteni, pieminēto dziesmu atskaņojumi I dziesmu svētku koncertā bija izcils notikums, jo ar šīm „pirmajām bezdelīgām” latvju mūzikā tika sperts nākošais dabīgais solis pēc Cimzes *Dziesmu Rotas* parādīšanās. Bet mūžīgu piemiņu savā tautā Baumaņu Kārlis atstāja ar svētku atklāšanas aktā dziedāto himnu *Dievs, svētī Latviju*, kas par spīti polemikai, kādu 19. gadsimta pēdējā ceturksnā sākumā izraisīja darba melodiskā un harmoniskā puse,³⁶ jau drīz pēc I dziesmu svētkiem kļuva par visas tautas liktendziesmu un, nodibinoties neatkarīgajai Latvijai, tika pacelta arī valsts himnas godā.

Nākošie I dziesmu svētku programmas latviešu autori bija brāļi Cimzes. Dāvis Cimze deva vīru korim sacerēto *Ligo, laiva, uz ūdeņa* un trīs harmonizējumus jauktam korim — *Kas tie tādi, Maza biju, neredzēju* un *Kur mājo mana meitiņa*,

kamēr Jāņa Cimzes spalvai piederēja pieci harmonizējumi vīru korim: *Rīga dimd*, *Saules meita kroņus pina* (vairāk pazīstama ar vārdiem *Saulīt' vēlu vakarā*), ligo melodiju virkne *Jāņa dziesma*, *Kaņavīri bēdājās* (*DzR-ā* atrodamā melodija) un *Nu ar Dievu, Vidzemīte*.

Par J ā ņ a C i m z e s (1814 — 81) harmonizējumiem samērā daudz rakstīts, autoram vēl dzīvam esot, un pagājušā gadsimta beigās sakarā ar Jurjāna pētījumiem Cimze pat tika ierauts jaunas polemikas ugunīs.³⁷ Tā nebija gluži taisnīga ne vienā, ne otrā pusē, un laiks daudz ko grozījis Cimzem par labu. Neraugoties uz dažiem metriskiem un melodiskiem labojumiem, kādus atrada *DzR-ā* un ko Cimze pielaida, darīdams tāpat, kā darīja viņa skolotāji, jāatzīst, ka tīri tehniski Cimzes harmonizējumi ir bez vainas un mūzikāli iejūtīgi, vietumis pamatot ēnā pat autora dažu laika biedru vai *DzR-as* vēlāko redaktoru paraugus.

Īpaši tas redzams sabalsojumos, kur meldijas stiliskās īpatnības bijušas vieglāk pārvaramas, kā, piemēram, vienkāršākās mažora dziesmās ar jau meldijā izteiktu harmoniju (*Visi gani mājās dzina*, *Saulīt' tecēj tecēdama*, *Saules meita kroņus pina* u.c.). Tāpat mūzikālas gaumes netrūkst dažā minorā veidotā harmonizējumā (piem., dziesmā *Aiz kalniņa miežus sēju* vai ļoti vienkāršajā *Trīs sudraba upes tek*). Šādu laimīgu harmonizējumu J. Cimzem ir diezgan daudz — aptuveni vērtējot, turpat puse to 64 dziesmu vidū, kas ar viņa parakstu atrodamas *DzR-as* pēdējā izdevumā.

I dziesmu svētku laikā no Cimzes darba klajā bija nākusi gan tikai daļa, un raksturīgi, ka svētku programmā uzņemtās dziesmas nepieder autora labākajām. Tas vismaz jāsaka par ritmiski samocīto un harmoniski neveiksmīgo ziņģi *Kaņavīri bēdājās*, tāpat strupceļā komponists nonācis ar *Jāņa dziesmas* pirmo meldiju (tā sākas ar motīvu, ko Latvijā par signālu lietoja Madonas raidītājs). Savādi arī, ka ligo meldijas harmonizētas vīru korim, kur to pievilcība slēpjas taisni jaukta koņa atskaņojumā.

Laimīgāki toties trīs pārējie J. Cimzes darinātie harmonizējumi. *Saules meitā* raksturīgā dominantes kadenca pusteikuma beigās gan vedina domāt, ka tā nav tautas dziesma, un daži latviešu komponisti to uzskata par Cimzes oriģinālu, bet dziesmas meldija ir ļoti sirsnīga un tās harmonizējums glīts un gaumīgs, sasniedzot jau līmeni, kādā ir komponista atstātie vislabākie paraugi. Tas pats sakāms arī par svētku mielastā disputu izraisījušo simbolisko *Rīga dimd* un kaņavīru atvadu dziesmu *Nu ar Dievu, Vidzemīte*.

J. Neilands

Salīdzinot ar I dziesmu svētkos atskanotajiem J. Cimzes darbiem. *Dāvja Cimzes* (1822 — 73) dziesmu izvēle, ja neskaitām līdzī ziņģi *Kur mājō mana meitiņa*, bija krietni laimīgāka. Beidzis brāļa vadīto semināru, D. Cimze līdz 1848. gadam strādāja par skolotāju Gulbenē, pēc kam aizgāja tai pašā amatā uz Pēterpili, kur, šķiet, pavadījis visu mūža pēdējo cēlienu. D. Cimzes atstātie harmonizējumi, no kā, pēc Graubiņa domām,³⁸ daļa (piem., *Kas tie tādi* un *Maza biju, neredzēju*) varētu būt pat oriģināli, liecina par izcilu mūzikālu gaumi, un tās nedaudzās dziesmas, ko redzam *DzR-ā* ar D. Cimzes parakstu, pieder krājuma skaistākai daļai.³⁹ Tāda ir arī dziesmu svētkos dziedātā klausu dziesma *Kas tie tādi, kas dziedāja*, kuŗas harmonizējums ir tik smalki un reizē vienkārši darināts, ka jābrīnās, kā to spēja veikt vienkāršs skolotājs, kas pie profesionāla mūziķa nebija mācījies nevienu dienu.

Tāpat skaists sērdieņu dziesmas *Maza biju, neredzēju* harmonizējums. Cita starpā, šo meldiju par savu uzskata arī igauņi, un *DzR-ā* tā redzama vēl otrā, Hermana ietērpā, kas gan plašāks, taču harmoniski ne tik smalks, kā Cimzem. Igaunū reklamācija var likt apšaubīt Graubiņa izteikumu, kaut arī varēja būt, ka D. Cimze meldiju pats radījis, pēc kam tā ātri ieviesās tautā un kā variants parādījās kaimiņos, vēlāk tad saistot arī Hermana uzmanību.

Mazāk interesants D. Cimzes *Liģo, laiva*, uz ūdeņa harmonizējums, kam vaina meklējama jau meldijas tonālajā struktūrā, kas homofonam salikumam it kā par bālu. Toties jo veiksmīgi šo meldiju pēc kādām divi paaudzēm polifonā tehnikā sabalsoja Jēkabs Graubiņš, kā to skandināja koŗi Latvijā pēdējos gados pirms Otrā pasaules kara.

Pēdējais latviešu autors pirmo svētku programmā bija K. Neilands ar harmonizējumu vīru korim *Balta puķe, niedre zaļa*.

Savā laikā pazīstams bij mācītājs Jānis N., kuŗš kopā ar Cimzes znotu Balsonu pēc Cimzes nāves sagatavoja iespēšanai *DzR-as* pēdējo daļu un kuŗa spalvai piedēvē par tautas dziesmu turēto *Teici, teici, valodiņa*. I dziesmu svētku darbinieku vidū savukārt minēts Jānis N., Rubenes un vēlāk Lielvārdes draudzes skolotājs un ērģelnieks. Vai K. Neilands (programmā: C. N.) ir viens no abiem Jāņiem N. vai kāda cita persona, nav zināms; var pieņemt, ka bija pat trīs Neilandi, kam katram bijušas kādas saites ar toreizējo latviešu mūzikas dzīvi.

Pieminētā *Baltā puķe* gan nav nekāda latviešu dziesma, bet viena no lētākām vācu ziņgēm ar bezgalīgi stieptu, no 7 nesakarīgiem pantiem sastādītu tekstu, kam refrēnā trūkst pat dainu pantmēra. Svētku krājumā iespiesta vēl otra, J. Cimzes harmonizēta *Baltā puķe* ar pazīstamajiem vārdiem *Dzērājpūsis* bēdājās. Kaut arī Cimzes darbs ir vācu ziņģe, tomēr tas ir saturīgāks, un paliek noslēpums, kādēļ programmā nokļuva tieši Neilanda dziesma, kas visā toreizējā repertuārā katrā ziņā palika vājākais darbs.

Visubeidzot pieminami svētkos atskaņotie cittautu darbi. To vidū viens no interesantākiem ir *Rinka* (J. Chr. H. Rinck, 1770 — 1846) dziesma jauktam korim *Mūsu Tēvs*. Tā ir spēcīga un dinamiski plaša kompozīcija ar fūgas veida noslēgumu, rakstīta toreizējiem latvju korjiem pagrūtā tehnikā. Neraugoties uz to, tā bija ļābi sagatavota, un arī atskaņojums novērtēts atzinīgi. Otrs lielākais darbs bij *Gluks* izteikti homofonā stilā sarakstītā 24. *Dāvida dziesma* jauktam korim. Glukam (1714 — 1787) vairāk vēsturiska nozīme kā savā laika operas novātoram, un viņa darbu daļa tagad jau pārklāta laika putekļiem. Arī minētā kompozīcija ar „dievišķīgajiem gaŗumiem” var gaŗlaikot, un diezin, vai tajā ieguldīto koru darbu atsvēra panākumi svētkos.

No pazīstamākiem cittautu darbiem vēl pieminama *Bethovenā Tā debess izteic*, ko dziedāja vīru korī, un *Šberta* solo dziesmas *Zēns un roze* (*Heidenröslein*) aranžējums jauktam korim. Ar īpatnu noskaņu izceļas arī kada pavisam aizmirsta autora *Engelsa dziesma Dievs ir tā milība*, ko dziedāja jauktie korī domā.

Pavājas toties visas pārējās dziesmas, un dažām no tām autori nav vairs atrodami pat lielākos leksikonos. Tāda ir kāda *Palmera* (angļa?) brašā noskaņā sacerētā *Celies un topi apgaismota*, tāpat Vācijā savā laikā daudz atskaņotā baznīcas mūzikas komponista Bernharda *Kleina* (1793 —

Vietlvas 1abd. biedribas koris 1873. g.

1832) 90. *Dāvīda dziesma* un *Gēblēra* (?) gaŗāka himna *Teic, mana dvēsele* (visas vīru koris). Pavisam vāja kāda cita, tagad vairs nepazīstama autora *D a m m a s a* diezgan gaŗā dziesma *Kungs, dod mums sirsniŗ iekārot*.

Cittautu darbu apskatu varam noslēgt ar savā laikā ļoti populārā vācu romantisma epigona Franŗa *A b t a* (1819 — 85) laiciŗā koncertā dziedātām dziesmām *Es dziedāju* un *Rīta svētums*, no kuŗām pirmo dziedāja jauktie, otru — vīru koris. Sentimentizētās noskaņas un lipiŗo meldiŗu dēļ toreizējiem klausītājiem tās abas, protams, bija tuvas, un *Rīta svētums* būs sevišķi paticis vēl tajā ievītā tenora solo dēļ, kas atŗādina pazīstamās kalnieŗu meldiŗas (*Jodeln*).

Kā redzam, cittautu dziesmu daŗa bija izteikti vāciska, un programmas sastādītāŗus vadījusi vairāk tā laika gaume, ne kāda cita kritiska mēŗaukļa. Tā, piemēŗam, šai programmā neredzam vēl nevienu Šūmaŗa un pat nevienu otra lielā vācu romantiķa Mendelsoņa dziesmu, lai gan pēdējo latŗju koriŗ pazina itin labi jau no *DzR-as* satura.⁴⁰

Vēl sveŗāka latŗju koriŗ caurmēŗam tad bija Bacha augŗšāmcelŗanās — un cik gan latŗieŗu kaut ko zināja par jauno revolūcionāŗu Vāŗneru, kaut pēdējais savā laikā bija darbojies Rīŗā, tur sarakstīdams pat vienu no savām operām!

Taču citā aspektā cittautu darbu izlase I dziesmu svētkos nebija gluži peļama, jo tā parādīja tehnisku dažādību un iepazīstināja dziedātājus ar plašākām formām, ko toreizējais nacionālais repertuārs vēl nespēja sniegt.

Idejiskā ziņā nemērojami lielāka nozīme tomēr — un jau I vispārējo dziesmu svētku repertuārā! — bija tīri latviskai daļai. Blakām jau minētajam līdzsvaram, kas nepieciešams attieksmēs pret cittautu kultūrām vispār, pirmo latvju koŗdarbu parādīšanās veica reizē vēl kādu citu svarīgu uzdevumu: tā cēla aizsargvalni tām svešajām ietekmēm, kas latvju mūzikai bija kaitīgas un kas centās iesūkties tautas nacionālajā melosā vai nu toreizējo starptautisko šļāģeŗu ziņģu veidā vai arī ar šķietami mazāk bīstamo, taču organiski tāpat kaitīgo Abta un citu mūzikas sentimentizētāju darbu starpniecību.

Tālāk latvju pirmajiem koŗdarbiem palika svarīgā vēsturiskā nozīme arī pašas latvju mūzikas attīstībā. Cimģu harmonizējumi bij pirmie, kas aizsāka latvju tautasdziesmas renesansi, un ar tiem bija likts pamats tam lielajam darbģm, ko ar jaunu vērģenu pēc apmēram 20 gadiem sāka Jurģānu Andrejs, bet pēc viņa turpināja savukārt Melngailis, Graubiņģ, Ābele, Volfgangs Dārziņģ.

Un visbeidzot — Baumaņa Kārģa „pirmās pavasaŗa bezdelģgas” bija tās, kas lģdzģs šģ ģanra cittautu darbiem nolģdzģnģja ceģu uz vēlģko latvju oriģinģldzģesmu: uz Jurģģna kantģti *Tģvijai III* dzģesmu svētkos (1888), uz Vitola *Beverģnas dzģedoni* (IV, 1895) un *Gaismas pģli* un *Ceģģnieku* (V, 1910). Lai cik pēdģjģs vģrtģbas nebģtu izcilas pašas par sevi, tģm vajadzģja agrģku ieskaņu, sagatavotu zemi, koŗģus un publiku, un šģai ziņģģ arī pirmie Baumaņa oriģinģģli, kam bija lemts nģkt klajģ tieģģi I dzģesmu svētkos, veģkuģģ ļoti svarģgu un vģsturģski vienreizģju lomu.

(1) *Latvģjas vģsture*, 251. lpp.

(2) *Latvieģģu attģstģbas solģs*, 1848 — 1875.

(3) Vēlģk no tģs izveidoģģs Rģģas latvieģģu labdarģbas biedrģba.

(4) To vidģ ņau pieminģto garģģo koncertu 1868. g. 31. martģ.

(5) RLB paturģģa par dibinģģģanas datumu agrģkģs palģdz. komģtejas pirmģs sanģkģsmes dienu, tģ izceģģot to par savu tieģģo priekģģteci.

(6) *Latvieģģu attģstģbas solģs*, 79. lpp.

(7) A. Bģrziņģģ, *Pazģstamas sejas*, II, 240. lpp.

(8) Turpat.

(9) A. Degļavs, *Rģģa*, I — 25.

(10) Sk. grģģm. *Pirmģe vispārģģģe Latvieģģu dzģedģģģģanas svģtkģ Rģģģ, no 26-tģ lģdz 29-tam jģnijģm 1873* (Buģģu apģģ., 1873). RLB-as izd. Kon-

vers. vārdnīcā (rakstā Dziesmu svētki) par darba autoru minēts R. Tomsons, turpretim Berģa *Latv. rakstn. rādītājā* (1893) tas figūrē bez autora. Pēdējā darbs savukārt apzīmēts par „svētku aprakstu līdz ar dziesmām”, kas liek secināt, ka pēc svētkiem tirgū laisti eksemplāri, kur svētku apraksts bij apvienots ar agrāk klajā laisto dziesmu krājumu (sk. 23. piez.). Šais eksemplāros svētku apraksts laikam apzīmēts ar virsrakstu Ziņas par latviešu dziedātājiem un viņu pirmiem vispārīgiem dziedāšanas svētkiem (sk. vēl Misiņa *Latv. rakstn. rādītāju*), kālab vēlākos rakstos par I dziesmu svētkiem Tomsona apraksts vietumis figūrē ar pēdējo apzīmējumu. Tiklab dziesmu krājums, kā Tomsona apraksts (vai abu apvienojums) jau neatkarīgajā Latvijā bija bibliografisks retums. Šis grāmatas autora rīcībā bij tikai dziesmu krājums, kamēr Tomsona apraksta oriģināla vietā izmantoti tā fragmentārie pārspiedumi, kas sakarā ar I visp. dz. sv. 50 g. atceri parādījās žurnālā *Nedēļa* (1923, 24., 25., 26. nr.).

Otrs svarīgākais avots par I dz. sv. ir Varaidošu Sandera (vēlākā advokāta un *Balss* red. Aleks. Vēbera) svētku apraksts, kas iespiests *Baltijas Vēstnesī* (1873 — 30) un daļēji pārspiests jubilejas izdevumā *RLB sešos gadu desmitos* (1928). Vienkāršības labad mūsu tekstā Tomsona un Varaidošu Sandera apraksti pieminēti bez to tuvāka apzīmējuma.

Plašāk vai šaurāk par I dz. sv. rakstīts vēl *Latviešu Avīzēs* (1873, 28. nr.), *RLB*-as zinību komisijas 1. rakstu krājumā, *RLB*-as 25 gadu darbības pārskatā, kā arī dažos agrīnākos Latvijas vācu un krievu periodiskos izdevumos.

(¹¹) *Latviešu attīstības solis*, 108. lpp.

(¹²) Ligoṭņu Jēk., *Dziesmu svētki un prese* (*Vārds*, 1938, 6. n-rā).

(¹³) Baltvāciešiem tādi Rīgā pirmoreiz notika 1861. g.

(¹⁴) A. Deglavs, *Rīga*, I — 26.

(¹⁵) Kā šie, tā nākamie datumi, līdz Pirmam pasaules kaņam, pēc t.s. vecā stila vai Jūlija kalendāra.

(¹⁶) 1867. g. Rīgā bija 102.590 iedzīvotāju, no kā 43% bij vācu, 25% krievu un 23% latviešu, bet 1881. g. — jau 169.329 iedzīv. (39% vācu, 19% krievu un 29% latviešu). 1873. g. skaitlis atvasināts aptuveni no piemin. datiem. Vācu tad varēja būt ap 42%, latviešu ap 25% un krievu ap 23%.

(¹⁷) R. Tomsons, *Pirmie vispārīgie Latviešu dziedāšanas svētki...*

(¹⁸) J. D. (1854 — 1932) minētajā seminārā iestājās 1870. g. un to beidza 1873. g. Jau seminārista gados J. D. klusībā dzīvi interesējās par tautas atmodas kustību un vēlāk kļuva rosīgs sabiedrisks darbinieks. Ar viņa vārdu vēl saskarsimies 1923. g. „dziesmu svētku atskaņās”. Vairāk ziņu par J. D. atrodamas A. J. parakst. nekroloģā *IMM*-ā, 1932, 11./12. n-rā.

(¹⁹) Prof. Ludis Bērziņš, Baumaņu Kārlis (*I latviešu dziesmu svētki Amerikā, svētku vadonis*, 1953).

(²¹) Pieņēmums, ka Hūns bijis Ligo karoga meta autors, nav īsti drošs (sk. *LE*-u, 763. lpp.).

(21) Ligo karoga nodošanas ceremoniālu siki aprakstījis Tomsons, izskaidrojot karogā attēloto ainu, kā arī minot dāvātāju nosacījumu, ka karogs jānes trim (Rīgas, Vidzemes un Kurzemes) pārstāvjiem, ar ko simbolizēta toreiz gubernās saskaldīto latviešu vienība. I svētku atklāšanas aktā karogu nesa Tomsons (pārstāvēt Rīgu), Lugažu skolotājs Mārtiņš Ūdris un Struteles skolotājs un ērģelnieks Jānis Grīnfelds. Dāvātāju vēlējumies bijis arī, lai karogs plīvotu visos latviešu dziesmu svētkos, vienalga, vai tie notiktu Vidzemē vai Kurzēmē, jo tas dāvāts „par savienošanās zīmi” visai tautai. Svētku starplaikā tas bij glabājams RLB-ai. Saskaņā ar šiem nosacījumiem Ligo karogs ir plīvojis visos 9 visp. dziesmu svētkos (arī Jelgavā 1895. g.). Pārdzīvojis arī Otro pasaules karu, Ligo karogs, pēc okupantu ziņām, pašreiz glabājas t.s. Valsts Rīgas vēstures muzejā.

(22) Tomsons: „...Lai nu gan bija gādāts un strādāts, tad tomēr vēl pēdīgā naktī pietika daudz darba. Jo būve priekš dziedātāju kora baznīcā un arī ķeizaru dārzā vēl nebija gatava, un tāpēc nakts bija jāņem paliģā.”

(23) Krājuma titullapas teksts: *Pirmie vispārīgie Latviešu dziedāšanas svētki Rīgā, no 26-tā līdz 29-tam jūnijam 1873.* (Izriekoti caur Rīgas Latviešu biedrību). Rīgā 1873. K. un M. Buš brāļu apgādienā. 2. nenum. lpp.; No cenzūres atvēlēts. Rīgā, 19. Juni 1873. 3. un 4. nenum. lpp.: himnas *Dievs Kungs ir mūsu stipra pils* teksts. 5. nenum. lpp.: satūra rādītājs, 7. nenum. lpp. — 1. daļas nosaukums *Garīgas dziesmas*, 8. nenum. lpp. — *Garīgas koncertes program.*

82 tālākās lpp. numurētas, un tajās iespiestas sekojošas dziesmas:

1. lpp.	Mūsu tēvs debesis	C. H. Rink
10. "	Teic mana dvēsel' to Kungu	(aut. nemin.)
16. "	Lai Dievu visi līdz	(aut. nemin.)
18. "	Dieva gods	Beethoven
20. "	Celies un top apgaismota	Palmer
25. "	Dievs Kungs	B. Klein
30. "	Dievs ir tā mīlib'	Engel
33. "	Kungs, dod mums sirsnīg' iekārot	Dammas
38. "	Dāvida dziesma	Gluck
49. "	L a i c ī g a s dziesmas	
51. "	Krievu tautas lūgšana	Lwoff
52. "	Tēvijas dziesma	Baumaņa K.
54. "	Nu ar Dievu, Vidzemīte	J. C.
55. "	Rīga dimd	J. C.
56. "	Balta puķe	J. C.
57. "	Balta puķe	(aut. nemin.)
60. "	Saules meita kroņus pina	J. C.
61. "	Līgo, laiva, uz ūdeņa	D. C.
62. "	Jāņa dziesma	J. C.
65. "	Toasts	J. C.
66. "	Kaņa dziesma	J. C.
68. "	Rīta svētums (op. 175, nr. 2)	Franz Abt
72. "	Daugavas zvejnieku dziesma	Baumaņa K.

74.	“	<i>Es dziedāju, man jādzied</i>	Franz Abt
77.	“	<i>Zēns un roze</i>	(aut. nemin.)
79.	“	<i>Maza biju, neredzēju</i>	D. C.
80.	“	<i>Bāra bērni</i>	D. C.
81.	“	<i>Kur mājo mana meitiņa</i>	D. C.

Pēd. lpp. atzīmēts, ka krājums „drukāts pie J. W. Steffenhagen un dēla Jelgavā.”

(24) *Kronvalda Attis, gabals iz latviešu garīgās dzīves; sastādīts no K. Kundziņa, 1905 (223. — 225. lpp.).*

(25) K. Dēķēns, Cimzes nozīme latviešu attīstībā (*IMM, 1931, 12. nr.*); H. Pavasars, Pirmie vispār. dziesmu svētki (*Ceļa zīmes, 1953, 13. nr.*).

(26) J. A., Seši svētki (*Latvis, 1926 — 19. jūnijā*).

(27) Šeit pārspiesta no grām. *RLB sešos gadu desmitos (1928)*.

(28) H. P., Pirmie vispārīgie dziesmu svētki (*Ceļa Zīmes, 1953, 13. nr.*).

(29) Par dziedāšanu pie latviešiem, *Ausekļa Raksti, II (1888)*.

(30) Tomsona aprakstā minētas šādas vienības: jaukti kori — no Sāvienas (14 dzied.), Burtniekiem (Beverīnas k., 16), Ārlavas (28), Cēsīm (15) un Kokneses (32); vīru kori — no Rendas (8), Vietalvas (16), Iksšķiles (14), Lazdonas (14), Straupes (24), Burtniekiem (Beverīnas k., 24), Lēdurgas (12), Trikātas (22), Vecpiebalgas (18) un Mazsalacas (20).

(31) K. Kundziņš, *Kronvalda Attis, 226. lpp.*

(32) Skolotāju konferences rašanos un gaitu diezgan sīki aprakstījis Kundziņš jau min. monografijā, bet par zemkopju kongresu interesanti sīkāki fakti atrodamī Deglava *Latviešu attīstības soli* un romānā *Rīga*.

(33) Sk. Peņģerota rakstu alman. *Seši latvju visp. dziesmu svētki* (red. R. Eglentāls). Atlikums 2575,26 rbj. figurē arī citur. *RLB-as Konvers. vārdnīcā* rakstā par *RLB-u* turpretim minēts, ka svētkos ieņemti 7154,50 rbj. un atlikums bijis 2375,26 rbj. Nesaskaņa, laikam, radusies kādas iespiedumkļūdas dēļ.

(34) Jāzeps Vitols, *Vajējas lapas no latvju mūzikas vēstures (Burtnieks, 1930., 6. nr.)*.

(35) Sk., piem., *Austras 2. un 3. burtn.*

(36) Pirmai latvju mūzikas vēsturē zināmai polemikai par aizdzietu kļuva kāds raksts laikr. *Zeitung fuer Stadt un Land (1874, 265. nr.)*, kurā autors biskaps Ulmanis rakstīja, ka vairāki baumaņu kara komponētie dzejoļi nākotnē varētu kļūt par tautas dziesmām, kā tas jau noticis ar atsevišķiem Gētes un Heines dzejoļiem vācu tautā. Par tautas dziesmu varētu kļūt pat *Austrā* atrodamā „latviešu nacionāl-himna”, jebšu tā esot tikai vācu t. dz. *Kaut es putniņš būtu* blāva variācija (obgleich dieselbe nur eine matte Variation des deutschen *Wenn ich ein Voeglein waere* ist). B. K. atbildēja tā pašā laikr. 293. num., atstājot spriedumu par to, vai Ulmaņa apgalvojumā „ir kaut drusciņa patiesības”, pašu lasītāju ziņā, un ar šo atbildi varbūt būtu arī pieticis, ja B. K. reizē neaizkartu Cimzi un *DzR-u*. Tagad turpretim

pacēlās jaunas pretbalsis, kas neapmierinājās ar sevis aizstāvēšanu vien, bet turpināja uzbrukt B. K. (17 cimziešu parakstītajā rakstā Par latviešu tautas dziesmām, *Balt. Vēstn.*, 1875, 2. nr.). Pret šo rakstu cēlās kājās Ād. Alunāns (turpat, 1875, 3. nr.), rakstīdams, ka visi 17 skolotāji ar savu apgalvojumu, ka „latviešu tautas himna *Austrā* vairāk nekas neesot kā vācu meldiņš”, izrakstījuši paši sev *testimonium paupertatis*. Tik asa valoda pielēja ugunij jaunu eļļu, un polemika, pārlecot vēl uz citiem latviešu un vācu laikrakstiem, ilga turpat četrus gadus. Baumanis bez Alunāna vēl jo dedzīgi aizstāvēja Varaidošu Sanders, kamēr pretinieku noietnē iestājās vēl māc. Neilands un Rīgā toreiz iecienītais mūzikas direktors Postels, kurš B. K. himnā savukārt bija saskatījis arī Lvova komponētās krievu himnas pēdas.

Jaunas pārrunas par B. K. himnas mūzikālajām vērtībām pacēlās Latvijas valsts sākumā, taču kā pašas tautas spriedums, tā vairāku latvju mūziķu raksti presē šīs pārrunas apklusināja, pēc kam 1920. g. 7. jūnijā sekoja valdības rīkojums, ar ko *Dievs, svētī Latviju* oficiāli izsludināja par Latvijas valsts himnu.

Pirmo polemiku aprakstījis bibliofils Misiņš rakstā *Baumaņu Kārļa* kompozīcijas un J. Cimzes *Dziesmu Rotas* (*Illustrēts Žurnāls*, 1926, 6. nr.). Analitisku mūzikālu vērtējumu par Latvijas valsts himnu devis J. Graubiņš rakstā *Baumaņu Kārlis un Latvijas valsts himna* (*IMM*, 1920, 11. nr.) un Bernhards Valle (kādā *Illustr. Žurn.* 1920. g. numurā).

(37) Otrā ievērojamākā polemika latvju mūzikas vēsturē izcēlās 1884. g. sakarā ar Šepska recenziju par Jurjānu Andreja pirmo harmonizēto tautas dziesmu krājumu. Arī tajā tika ierauta Cimzes *DzR*, un galvenie oponenti šoreiz bija pats Jurjāns vienā, bet vairāki cimzieši — to vidū arī Šepskis — otrā pusē. Polemika tika izcīnīta toreizējos latviešu laikrakstos, īpaši *Balsī*, kurā Jurjāns bija kārtējais līdzstrādnieks.

(38) Sk. rakstu Cimze, Dāvids, *LKV-as* II sēj.

(39) *DzR-as* pēdējā izdevumā redzam tikai 9 D. Cimzes harmonizētas dziesmas.

(40) Tās pēdējā izdevumā (jauktiem kojiem) atrodami veseli 14 Mendelsona koŗdarbi.

OTRI VISPĀRĒJIE DZIESMU SVĒTKI

1880

*Gan šķīra reiz Daugava Latviju daļās,
Bet neba vis tautiskie centieni daļās,
Mēs sveicinām šodien pie dziesmiņām skaļām
Še latvjus no abejām Daugavas malām.*

Uzraksts virs II dziesmu
svētku ēkas ieejas.

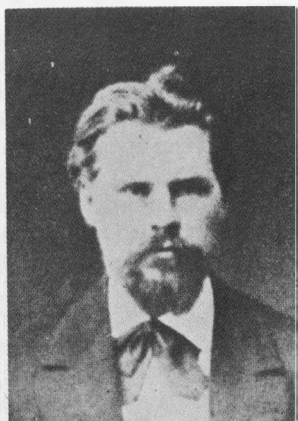
Latvju tautas atmodas kustība I dziesmu svētku laikā jau bij iegājusi straujākā posmā, un šis straujums, ko raksturoja vēl zaļoksnēja, bet stipra ticība labākai nākotnei un aizvien mērķtiecīgākas ilgas pēc pilnīgas garīgas neatkarības, zīmīgs kā pagājušā gadsimta 70-tiem, tā 80-tiem gadiem. To veicināja arī samērā stabilie toreizējie vispārīgie apstākļi. Neraugoties uz vācu un franču kaņķam sekojošo jauno vācu patriotisma vilni, baltvācu nostāja pret latviešiem kļuva mērenāka, un arī slavofilu iespaids „malējās tautās” vēl nebija tik manāms, lai tajā saskatītu nopietnākus draudus. Tāpat pašā Krievijā arvien krasākās sociālisma tendences līdz latvju zemes robežām tad vēl nebij atbalsojušās. Viss tas netieši veicināja latviešu rosni savā zemē, kam sekoja patiesi straujš uzplaukums turpat vai katrā svarīgākā nozarē.

Saimnieciskā frontē par tādu liecināja straujā zemnieku sētu iepirkšana, kas sasniedza kulmināciju Vidzemē 70-o gadu sākumā, bet Kurzemē — to beigās. Reizē ar saimniecisko nosta-

bilizēšanos auga sabiedriskā rosme, ko rādīja straujā biedrību dibināšana pēc RLB-as parauga arī citās pilsētās un lauku centros. Septiņdesmito gadu beigās deva arī kādu tīri politisku ieguvumu: ar 1877. g. spēkā stājušos jauno pilsētu pārvalžu kārtību Rīgā izbeidzās gadsimtiem valdošo ģilžu vara, un Rīgas domes vēlēšanās bij iespējams kā piedalīties, tā pat ievēlētiem arī latviešiem. Saimnieciskie panākumi savukārt stimulēja izglītošanos, un latvju studentu skaits, ko agrāk mēroja desmitos, gadsimta beigu ceturksnī jau sniedzās simtos.

Līdztekus straujš uzplaukums bij redzams tīri kultūrālās nozarēs. Juņa Alunāna *Dziesmiņām* (1856) jau 1873. g. sekoja Ausekļa *Dzejas*, kas ar nacionālo garu un trauksmainajām brīvības alkām pavēra pavisam jaunu pasauli, kādu neviens cits dzejnieks vēl nebija rādījis. II dziesmu svētku priekšvakarā (1879) nāca klajā divi lieli latviešu romāni — Kaudzīšu *Mērnīeku laiki* un Māteru Juņa *Sadzīves vilņi*, no kuriem pirmajam mākslinieciski augstā līmeņa dēļ bijis lemts kļūt par visvairāk lasīto latviešu daiļdarbu. Ļoti aktīva kļuva arī latviešu periodika, kur jau sākumā nacionāli ievirzītajam *Baltijas Vēstnesim* 1875. g. līdzās stājās spriegais un nereti jau politiski iekrāsotais Mātera *Baltijas Zemkopis*. Abiem šiem laikrakstiem, kā arī joprojām aktīvajam *Mājas Viesim* un *Latviešu Avizēm* 1877. g. pievienojās *Diriķa* un Fr. Veinberģa vadītā pirmā latviešu dienas avīze *Rīgas Lapa* un 1878. g. — mēreni konservatīvā, bet stingri nacionālā virzienā ieturētā *Vēbera* vadītā *Balss*. Atsevišķi pieminams vēl Veinberģa laikraksts *Baltische Zeitung* (1873 — 75), kuŗa mērķis bija apgaismot latviešu lietas cittautiešiem.

Tāpat jauna rosme bij redzama citos laukos. Tā pēc neauglīgā sākuma posma, ko ietekmēja krīze RLB-ā, 1875. gadā ar jaunu sparū sāka darboties *Diriķa* vadītā zinību komisija, kas izveidojās par galveno latvju zinātnes centru. 70-os gados Adolfa Alunāna vadībā par jaunu atplauka arī RLB-as teātris, kas ilgus gadus bija galvenais latviešu aktieŗu audzinātājs. Šā laika ainu vēl papildina Maskavā „latvju vakaros” cēlusies latviešu tautas gara mantu vākšanas akcija, kam kūmās stāvēja Valdemārs ar Brīvzemnieku. Pēdējam 1877. gadā atgrieŗoties dzimtenē, lielo darbu pārņēma, turpināja un pēc vairākiem gadu desmitiem laimīgi pabeidza šā paŗa pulciņa biedrs Kriŗjānis Barons.

Krišjānis Kalniņš

Adams Ārgals

Pieminētie spilgtākie 70-o gadu kultūras dzīves notikumi un optimiskāki vispārīgie apstākļi iezīmē fonu nākošam lielākam sarīkojumam — otriem vispārējiem dziesmu svētkiem, un šis fons ir jau daudz stabilāks nekā tad, kad daudzi latvju sabiedriskās dzīves impulsi vēl tikai dzima. Tālab otru svētku sarīkošanā redzam mērķtiecīgāku gaitu, un to tapšanā tīri saimnieciskām interesēm jau bija maza loma. Tāpat, otru vispārējos svētkus rīkojot, vairs nebija nepieciešama agrākā konspirācija, jo tiem jau bija noteikts un nenoliedzams precedents.

Pirmās balsis par nākošiem dziesmu svētkiem pacēlās jau izskanot pirmajiem svētkiem, un RLB bij paredzējusi sarīkot tos pēc apaļiem pieciem gadiem, tātad 1878. g. Nodoms tomēr neistenojās, jo 1877. g. starp Krieviju un Turciju izcēlās karš, kas, kaut nebija ilgš, skāra arī latviešus. Tā otru svētku sarīkošanu par jaunu varēja pārrunāt tikai nākošā rudenī, šoreiz par datumu izraugot 1880. g. Pēdējais bija izdevīgs vēl tālab, ka tajā aiztecēja ķeizara Aleksandra II valdīšanas 25 gadi, ko varēja izmantot par motīvu atļaujas pieprasīšanā.¹ Reizē tika izraudzīta pagaidu rīcības komiteja, kuŗas priekšsēdis bija RLB-as priekšnieks K. Kalniņš, bet pārējie locekļi — K. Bergs, Dirīķis, Tomsons, Millers, Baumanis un Māters.

Pagaidu komitejas darbība sākumā bija paklusa. Stāvoklis grozījās 1879. g. pavasarī, kad rīkošanas atļauja jau bija pieprasīta un rīkotāji jutās puslīdz droši, ka to arī saņems (ofi-

ciālo atļauju RLB saņēma gan tikai 1880. g. 12. februāri).² Drīz pēc tam laikrakstos parādījās aicinājumi koņiem pieteikties par „līdzdalībniekiem latviešu II vispārīgajos dziedāšanas svētkos Rīgā 1880. g. jūnija mēnesī”. Reizē RLB izsludināja plašāku sapulci, kas bija paredzēta tā paša gada 1. augustā.³

Jau pirms šīs sapulces 10. jūlijā notikušajā sēdē izraudzīta pastāvīga rīcības komiteja, kuŗā blakām jau minētajām personām vēl ievēlēja Vēberu, skolotājus Passīti un A. Spundi un namsaimnieku N. Pļavnieku. Arī pastāvīgo komiteju vadīja Kalniņš, bet par viņa vietnieku ievēlēja Dirīki. Domstarpību dēļ Māters drīz no komitejas izstājās, un viņa vietā par sekretāru nāca skolotājs Ādams Ārgals. 1880. g. sākumā komiteja savukārt pazaudēja saimniecisku neveiksmju dēļ uz Krieviju izceļojušo Tomsonu un vēlāk arī Spundi, kuŗu vietā ievēlēja rūpnieku Abrantu, būvmeistaru Balodi, adv. Grosvaldu un namsaimnieku K. Rambergu. Iespējams, ka rīcības komitejā darbojās vēl arī kokrūpnieks A. Dombrovskis, bet par to drošu ziņu trūkst.

Līdz 1879. g. 1. augustam jau bija pieteikušies 20 koņi ar apm. 600 dziedātājiem, un RLB-ā notikušajā koŗdirigentu sapulcē, ieskaitot citus interesentus, ieradās turpat 100 personas. To vidū bija pazīstami sabiedriski darbinieki un mūziķi, kā, piemēram, Ārgals, J. Kalniņš, Bebru Juris, Neilands, K. Pētersons, J. Pilsātnieks, J. Bankins, Jurjānu Andrejs, Baumaņu Kārlis, Bētiņš, Brīvzemnieks u.c. Kāda bijusi sapulces darba gaita, rāda tajā pieņemtie sekojošie lēmumi:⁴

(1) Koņu pieteikšanās laiks pagarināms līdz rīcības komitejas ziņā atstātam datumam;

(2) svētku dziesmu krājumi piesūtāmi koņiem tā, lai tos saņemtu katrs svētkiem pieteicies dziedātājs;

(3) svētkos jāpiedalās latviešu mūzikas koņiem (tātad orķestrim, kas sastādīts no latviešu mūziķiem);

(4) koņi uz vietām iepriekš nav pārbaudāmi;

(5) dziesmu svētkiem jānotiek darbdienās nedēļas vidū;

(6) pieņemama rīcības komitejas ieteiktā norise, pēc kuŗas 1. dienā paredzēta svētku dalībnieku saņemšana, „vadoņu celšana” (?) un mēģinājums, 2. dienā — garīgais koncerts un goda mielasts, 3. dienā — mēģinājums un laicīgais koncerts, bet 4. dienā — dziesmu kaŗš ar atvadu aktu;

(7) garīgajā koncertā, ja vien iespējams, uzņemamas jaunas, I dziesmu svētkos nedziedātas dziesmas.

Minētie lēmumi visumā arī īstenoti, izņemot trešā punkta nosacījumu, no kā rīkotājiem, kā redzēsīm vēlāk, bij jāatkāpjās.

Galīgo koncertu programmu sastādīja īpaša komisija, kuŗā pēc Bebru Juŗa atminām⁵ darbojies K. Kalniņš, Bētiņš un Jur-

Virsdriģenti Jānis Bētiņš un Indriķis Zile

jānu Andrejs, kam, iespējams, talkā nāca vēl Šepskis. Ka komisija darbu veica samērā ātri, liecina 1879. g. beigās klajā nākušais dziesmu krājums, kas koņus sasniedza jau ap Jaungadu.⁶

Problēmātiskāka izrādījās svētku vietas izvēle. Sākumā rīcības komiteja bij nodomājusi izmantot estrādi, ko cēla Ņeizar-dārzā tai pašā gadā paredzētajiem baltvācu dziesmu svētkiem, bet latviešu lūgumu noraidīja. Lai izkļūtu no sturpeļa, rīcības komiteja izraudzīja īpašu būvkomisiju, un tās loceklim Bergam izdevās no pilsētas valdes dabūt ap 60.000 kvadrātpēdas lielo laukumu Nikolaja (vēlākās Valdemāra) un Jēkaba ielu stūrī, ar ko kritiskākais brīdis bija pāri. Plānu un būvvadību bez atlīdzības savukārt uzņēmās veikt arhitekts Baumanis; tāpat ļoti atsaucīgi bijuši pārējie būvkomisijas locekļi, tā samazinot šo parasti lielāko izdevumu posteni.

Tā kā II dziesmu svētkos bija jārēķinās ar vairāk klausītājiem nekā 1873. gadā un vajadzēja paturēt prātā arī iespējamais laika untumus, tad Baumanis izšķirās par segtu ēku, projektējot to 2000 dziedātājiem un 15.000 klausītājiem (ar 12.000 sēdvietām). Arī šoreiz koncertestrāde bija celta, izmantojot bazilikas elementus.⁷ Kā telpu plašums, tā to arhitektoniskais veidojums sacēlis apbrīnu publikā, un arī rakstnieks Lautenbachs-Jūsmiņš, kam RLB uzdeva vēlāk sastādīt II vispārējo dziesmu svētku aprakstu, „svētku pagalmu” tajā attēlojis sevišķi pamatīgi un jūsmīgi.⁸

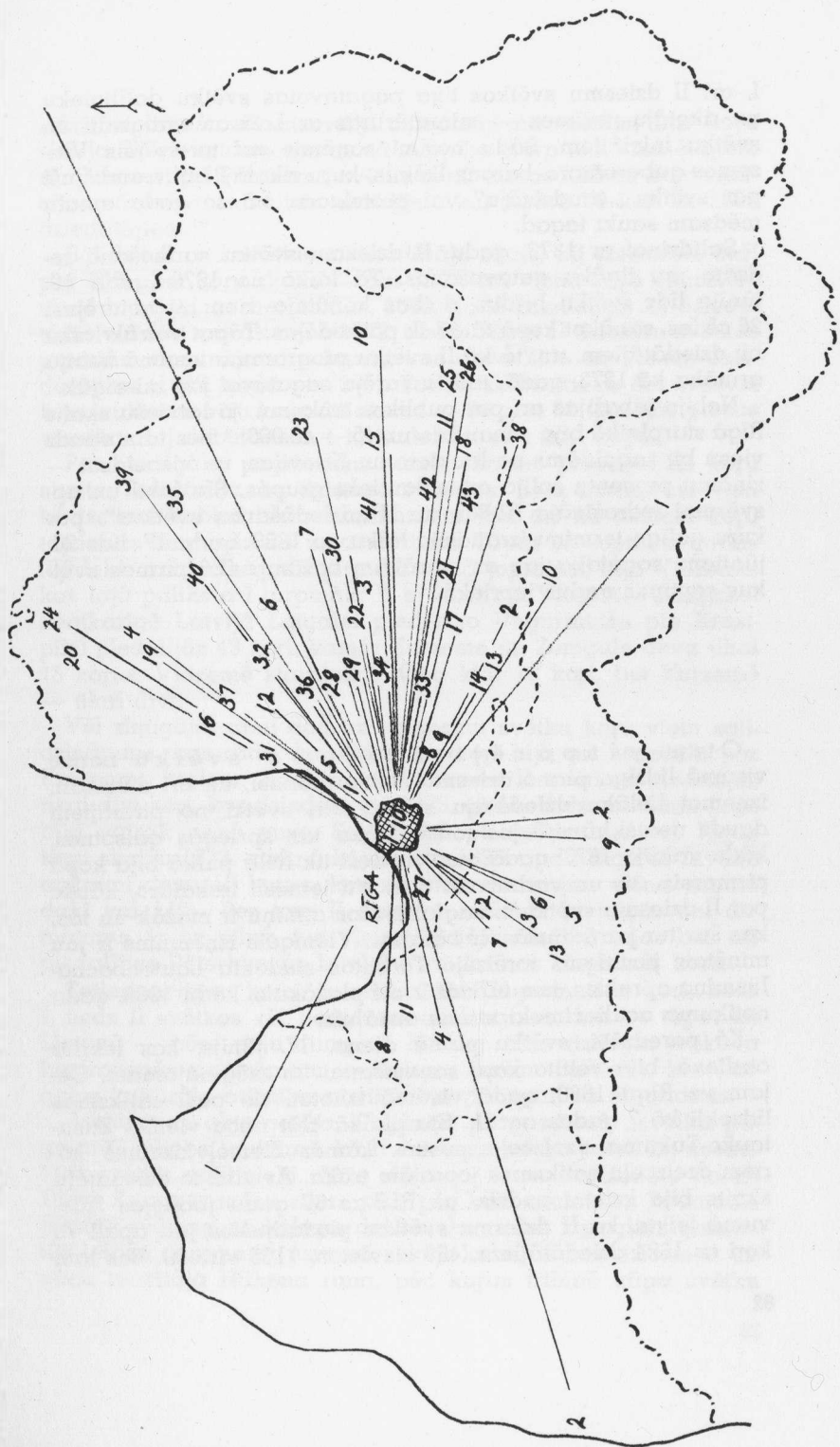
Bez pieminētajām komisijām vēl aktīvi darbojās dzīvokļu komisija, ko vadīja K. Bergs. Arī šis darbs prasīja daudz pūļu un atsaucības, jo toreiz nevarēja izmantot skolas un citas sa-

biedriskas ēkas, kā tas bija neatkarīgās Latvijas dziesmu svētkos. Šo jautājumu izkārtoja, nododot viesu rīcībā latviešu būvuuzņēmēju jaunus namus. Tā Bergs bija devis svētkiem divi namus, tajos izvietojot ap 1000 dziedātāju u.c. viesu, tāpat talkā nākuši citi turīgākie Rīgas latvieši. Berga rokās bij arī svētku saimnieciskā nozare, kas pārzināja 6 bufetes un dziesmu svētku ēkas apgaismošanu. Tā kā elektrība Rīgā pirmoreiz parādījās tikai 1882. gadā, tad arī apgaismošana toreiz būs sagādājusi diezgan rūpju un izdevumu.

Arī 1880. gada dziesmu svētkos darbojās īpaša kārtības komisija, ko vadīja Ā. Ābrants ar vairākiem citiem latviešu filistriem, kam talkā vēl nāca ap 40 studentu. Par virsdiriģentiem rīkotāji aicināja Indriķi Zīli un Jāni Bētiņu, kas savu amata prasmi bija pierādījuši jau 1873. gadā. Gluži kā

II VISPĀRĒJO DZIESMU SVĒTKU KORŪ KARTE (skat. nāk. lpp.)

V i d z e m e ; (1) Ādaži; dir. M. Brīvietis (2) Aizkraukle; P. Baldaus, J. Bankins (3) Annasmuiža; K. Ūze (4) Burtņieki; J. Kaktiņš (5) Carnikava; J. Bebrs (6) Cēsis; A. Ziebolde (7) Dzērbene; T. Gailītis (8-9) Ikšķile; J. Baumanis, J. Dišs (10) Jaungulbene; J. Priedītis (11) Lazdona; K. Pētersons (12) Lēdurga; J. Vistucis (13) Lieljumprava; Ā. Āboliņš (14) Lielvārde; J. Neilands (15) Liezēre; E. Inzelbergs (16) Limbaži; G. Šmits (17) Maliene (Madliena?); J. Romans (18) Mārciena; G. Lučebuls (19) Matīši; K. Zariņš, F. Kugge (20) Mazsalaca; K. Kalniņš (21) Meņģele; M. Sprinģis (22) Nitaure; J. Zalcmanis (23) Ranka; J. Piro (24) Rūjiņa; E. Švechs (25-26) Saikava; J. Ozols, A. Kisners (27) Sala; J. Vismanis (28-29) Sigulda; J. Miesiņš, P. Bērziņš (30) Skujene; R. Krebs (31) Skulte; M. Gailis, M. Kaktiņš (32) Straupe; D. Gažklāvs (33) Suntaži; J. Rozīte (34) Tirza; Dzelzkalnu K. (35) Trikāta; O. Berkaus (36) Turaida; T. Nolle (37) Umurga; J. Viļums (38) Ungurmuiža; P. Apsēns (39) Valka-Lugaži; J. Pavasars, M. Ūders (40) Valmiera; J. Enkmanis (41) Vecpiebalga; J. Kornets (42) Vestiena; R. Grīviņš (43) Vietalva; J. Kalniņš. K u r z e m e : (1) Dundaga; J. Dreiberģs (2) Liepāja; K. Ukstiņš. Z e m g a l e : (1) Aknīste; Glemits (2) Bauska; J. Kronberģs (3) Bramberģa; J. Valdmanis (4) Irlava; J. Kade (5) Jaunplatone; J. Meldriņš (6) Lielsvēte; Mellupja J. (7) Livbērģe; A. Pētersons (8) Pūre; Naumaņu Fr. (9) Rundāle; J. Rozenberģs (10) Sece; M. Žurevskis (11) Tukums; J. Vitiņš (12) Valgunde; Fr. Skarre (13) Zaļamuiža; K. Šuberts. R ī g a : (1) Latv. amatnieku palīdz. biedrības jauktais un vīru koris; J. Rumpēters (2) RLB-as k. Ā. Ārgals (3) Rīgas latv. dzied. biedrības k.; E. Rickis (4) Latv. evaņģ. biedrības jauktais un vīru k.; A. Mitmanis (5) Mārtiņa baznīcas k.; J. Reinfelds (6) Skolotāju semināra k.; J. Bebrs (7) Šneidera k.; P. Šneiders (8) Trīsvienības draudzes k.; P. Podnieks (9) Valtera k.; J. Ozoliņš (10) Ziedoņa jauktais un vīru k.; Steinišu J. C i t a s v i e t a s : (1) Pēterpils; Jurjānu A. (2) atsev. dziedātāju grupa

I, arī II dziesmu svētkos tika pagatavotas svētku dalībnieku un rīkotāju nozīmes — miniatūrliras ar Laimas zvaigznīti un svētku iniciāļiem. Šādu nozīmi saņēmis arī toreizējais Vidzemes gubernātors, barons Ikskšils, kuŗu rīkotāji bij izraudzījuši par svētku „saudzētāju” vai protektoru, kā šo goda amatu mēdzam saukt tagad.

Salīdzinot ar 1873. gadu, II dziesmu svētku sarīkošanā redzam jau ilgāku gatavošanos. Tā laikā no 1879. gada 10. jūnija līdz svētku brīdim rīcības komiteja vien bij noturējusi 26 sēdes, sanākot kopā tātad ik pārnedēļas. Tāpat vairāk laika bij dziedātājiem, un, tā kā II svētku programma visumā nebija grūtāka kā 1873. gadā, tad to varēja sagatavot jau mierīgāk.

Nebija jābažijas arī par publikas trūkumu, jo latviešu skaits Rīgā starplaikā bija pieaudzis uz 45 — 46.000;⁹ bez tam daudz viesu bij sagaidāms no laukiem un Krievijas, un visbeidzot — zināmu procentu solīja arī cittautiešu grupas. Šie fakti un apsvērumi iedrošināja RLB-u, un II „dziedāšanas svētkus”, par kuŗu galīgo termiņu izraudzīja laiku no 1880. gada 17. līdz 20. jūnijam, sagaidīja jau ar mazākām bažām nekā pirmos svētkus septiņus gadus iepriekš.

Otru vispārējo dziesmu svētku norise visumā līdzīga pirmo dziesmu svētku norisei, un tīri mūzikāli, izņemot lielāku dziedātāju skaitu, otri svētki no pirmajiem daudz neatšķirās. Tajos tomēr trūka tās spriegās gaisotnes, kāda valdīja 1873. gadā, kad latvieši tik lielā pulkā bija kopā pirmoreiz. Šis un varbūt vēl daži citi iemesli izskaidro, kāpēc par II dziesmu svētkiem saglabājušos atmiņu ir mazāk un tās, kas šur tur parādījušās, ir bālākas. Vienīgais izņēmums ir jau minētais jūsmīgais toreizējā Tērbatas studenta Lautenbacha-Jūsmiņa apraksts, kas turklāt ir arī plašākais, kādu 1880. gada notikuma aculiecinieki mums atstājuši.

Kā paredzēts, svētku pirmā diena, 17. jūnijs, kas iekrita otrdienā, bija veltīta kuŗu saņemšanai un mēģinājumam. Ceļam uz Rīgu 1880. gadā visumā izlietoti tie paši satiksmes līdzekļi kā 7 gadus agrāk. Starplaikā klāt nāca vienīgi Zasuļauka-Tukuma dzelzceļa posms, kamēr Ziemeļvidzemes kuŗiem dzelzceļa satiksmes joprojām trūka. Ar visu to dziedātāju skaits bija krietni audzis, un RLB-as 60 gadu jubilejas izdevumā teikts, ka II dziesmu svētkos piedalījušies jau apaļi 70 kuŗi ar 1624 dziedātājiem (469 sievietes, 1155 vīrieši). Bez tam

līdzī dziedājuši vēl atsevišķi dziedātāji no vietām, kur koŗu nebija. Tā izskaidrojama mazā starpība starp tikko minētajiem un Grosvalda III dziesmu svētku runā (tāpat RLB-as *Konversācijas vārdnīcā*) minētiem skaitļiem, kur figūrē 70 koŗi ar 1653 dziedātājiem.¹⁰

Salīdzinot ar I svētkiem, dziedātāju skaits bij pieaudzis tieši par 65%, bet koŗu skaits — par 55%; arī viena koŗa caurmērs tātad bija jau mazliet lielāks, 1880. gadā sasniedzot 24 dziedātājus vai divi vairāk nekā 1873. gadā. Tāpat II dziesmu svētkos joprojām dominēja vīru balsis, kas deva 71% no visiem dziedātājiem (1873. gadā — 79%). Toties izlīdzinātāka šai svētkos bija jaukto un vīru koŗu attiecsmē — 34 pret 31 (pārējās piecas vienības bij dubultnieki, t. i., jaukti un vīru koŗi kopā).¹¹

Par svarīgāko pagriezīenu tomēr jāatzīst pieaugušais koŗu skaits. Tas rādīja, ka dziesmu svētkiem liela nozīme ne vien kā izcilam sabiedriskam notikumam, bet arī kā tiešiem koŗu tapšanas un augšanas veicinātājiem. Tāpat kā septiņus gadus iepriekš, arī 1880. gadā pirmajā vietā joprojām bija Vidzeme, kas tajā paliks arī turpmāk: II svētkos no Vidzemes (ieskaitot neatkarīgā Latvijā Latgalei piederīgo Ungurmuīžu pie Krustpils) piedalījās 43 koŗi, kamēr Kurzeme un Zemgale deva tikai 15 koŗus. Vidzemē starplaikā nāca klāt 16 koŗi, bet Kurzemē — tikai divi.

Vēl zīmīgāku ainu dod abu dziesmu svētku koŗu vietu salīdzinājums, kas rāda, ka Vidzemes koŗi bija arī stabilāki par Kurzemes koŗiem. Kamēr no Kurzemes II svētkos piedalījās tikai divi koŗi, kas dziedāja arī 1873. gadā, Vidzemē šādu koŗu bija vairāk nekā puse. Starplaikā pieaudzis bija arī Rīgas koŗu skaits: 1873. gada 5 koŗu vietā 1880. gadā Rīga ar tuvāko apkaimi deva 10 koŗus, kas no visa skaita jau viena septītā daļa vai 14%. Bez tam II dziesmu svētkos pieteicās un, domājams, ja ne pilnā, tad vismaz daļējā sastāvā tajos būs arī piedalījies Pēterburgas latviešu labdarības biedrības koris.

Toties neviena koŗa, ja neskaitām Ungurmuīžas kori, nedz I, nedz II svētkos vēl neredzam no Latgales, kur — tāpat kā Lietuvā — pēc „poļu dumpja” 1865. g. tika aizliegta jebkāda biedrošanās un grāmatu iespiešana (latīņu burtiem), kas Latgales kultūrālo attīstību novilcināja par gandrīz 50 gadiem.

Atklāšanas akts notika 17. jūnija pēcpusdienā „svētku pagalmā” Jēkaba laukumā, kā II dziesmu svētku celtni bij nosaukuši svētku dalībnieki. Akts sākās ar koŗu nodziedāto korāli *Dievs Kungs ir mūsu stipra pils*, pēc kam arhitekts Baumanis atklāja svētkus, nododams dalībnieku rīcībā karogiem greznotās telpas. Baumaņa uzrunai sekoja atkal dažas dziesmas un vācu mācītāja Hākena runa, pēc kuŗas tribīnē kāpa svētku

ričības komitejas priekšnieks advokāts Kalniņš. Izceldams latviešu dziesmu svētku kultūrālo un sabiedrisko nozīmi, Kalniņš pieminēja arī Aleksandra II laikā izdarītās reformas un „latviešiem piešķirtās labvēlības”.¹²

Tādējādi II svētku atklāšanas akts, salīdzinot ar noskaņu 1873. gadā RLB-as namā, bija jau oficiālāks, kas plašākas auditorijas un vairāk organizētās modribas dēļ gan itin labi saprotams. Pieejamos avotos nav arī minēts, vai šai aktā atskaņota Baumaņa Kārļa Dievs, svētī Latviju, lai gan tās slavas ceļš klusībā jau bija sācies.

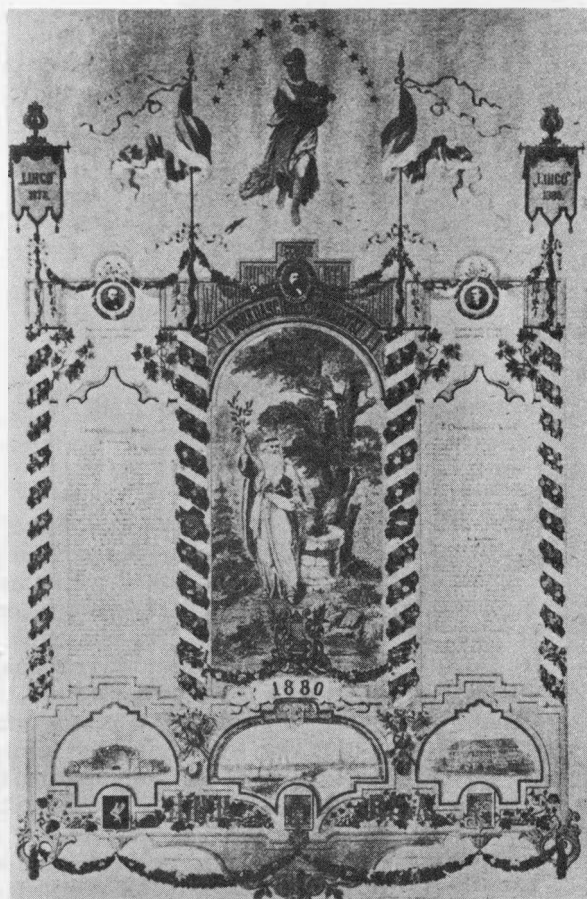
Vēl vajadzēja paiet zināmam laikam, līdz jaunā dziesma iesakņojās tik dziļi, ka bez tās vienkārši vairs nevarēja iztikt, un šāds brīdis Baumaņa himnai nobrieda mazliet vēlāk, ap III dziesmu svētku laiku, bet it sevišķi IV dziesmu svētkos, kad to dziedāja jau ar tīri atklātu demonstratīvu lepnumu.

II dziesmu svētku atklāšanas aktu beidzot noslēdza tradicionālās urravas rīkotājiem un lauku korvadoņu sveiciens, pēc kam sākās pirmā koru pārbaude.

Galvenais mēģinājums tomēr notika nākošā, trešdienas rītā, 18. jūnijā un jau tad tas ildzis vairākas stundas. Mēģinājumā atklājās, ka kori zināja programmu diezgan labi, kamēr orķestris, kam bija jāpavada vairākas dziesmas, nebija sagatavots. Pretēji lēmumam, ka pēdējais sastādāms no latviešu mūziķiem, rīkotāji salīga Rīgā toreiz iecienīto vācu simfonisko orķestri, ko vadīja Augusts Pābsts.¹³ Atkāpšanās no agrākā lēmuma būs notikusi galvenokārt cerībā, ka profesionāla vienība darbu veiks mākslinieciski labāk; bez tam tad atkrīstu arī visas pūles, ko sagādātu pašu orķestra komplektēšana. Pābsta orķestri salīga par apaļiem 1000 rubļiem, kas bij samērā augsts honorārs, turklāt par pavadījumu aranžēšanu Pābstam apsoluti vēl 250 rubļu.

Tomēr izrādījās, ka Pābsts aranžējumus bija veicis pavirši, vismaz ne tā, kā to varēja gaidīt no tik pazīstama mākslinieka, un kad viņam to aizrādīja, Pābsts steigā pieprasīja honorāru, pretējā gadījumā piedraudot iznīcināt jau sagatavotās orķestra partijas. Pābsta paviršo darbu parādīja minētais mēģinājums, kurā pie tam atklājās, ka arī orķestranti savas partijas nezināja, kā vajadzētu. Tā Bētiņam ar Zili steigā nācās ne tikai veikt vienu otru labojumu nošu rakstā, bet arī apstāties pie saspēles, kas ietekmēja ir dārgo mēģinājuma laiku, ir attiecīgos atskaņojumus koncertos.¹⁴

Šis epizods parāda strupceļu, kādā var nonākt, strādājot ar liģtu un cita diriģenta vadītu vienību, kur klāt vēl nāk parastais orķestrantu vēsums pret jauno vadītāju. Varam arī pieņemt, ka sakarā ar tai pašā vasarā notikušajiem baltvācu

II vispārējo dziesmu
svētku plakāts
(J. Laksmaņa zīm.)

dziesmu svētkiem Pābsta orķestranti vēlējās latviešu diriģentus un reizē ar to viņu svētkus tišām „iegāzti”, jo Pābsta orķestris nebija diletantu vienība, kas savu uzdevumu nespētu veikt, ja arī gribētu. Katrā ziņā ar šo gadījumu kā latviešu dziesmu svētku rīkotājiem, tā mūziķiem kļuva skaidrs, ka nākotnē savu mērķu sasniegšanā būs tomēr jāpaļaujas galvenokārt pašu spēkiem.

II vispārējo dziesmu svētku programma bij veidota pēc I svētku parauga, sadalot to garīgā un laicīgā koncertā. Garīgais koncerts notika trešdien, 18. jūnijā, un tas sākās sešos vakarā. No rīta nolijis diezgan spēcīgs lietus, taču pēcpusdienā apvāršņi noskaidrojušies, un ap pieciem, kad publika sākusi plūst uz „svētku pagalmu”, lietus jau bijis mitējies.

Garīgajā koncertā atskaņota sekojoša programma:¹⁵

(1) <i>Ak Jeruzaleme, modies</i> (ar orķ. pavad.)	
(2) <i>Gods Dievam augstībā</i> (ar orķ. pavad.)	M. Haptmanis
(3) <i>Tas Kungs ir Dievs</i>	Berners

v i r u k o r i

(4) <i>Mūsu Tēvs debesīs</i> (ar orķ. pavad.)	Baumaņu K.
(5) <i>Neizsmejams ir Kungs</i> (ar orķ. pavad.)	Mendelsons

j a u k t i k o r i

(6) <i>Kas staigā Visaugstākā Sarga ceļus</i>	B. Kleins
(7) <i>Es teikšu to Kungu</i>	E. F. Gēblers

v i r u k o r i

(8) <i>Dusmas diena (dies irae)</i> (ar orķ.)	Mocarts
(9) <i>Tās debesīs izteic</i> (ar orķ. pavad.)	Haidns

j a u k t i k o r i

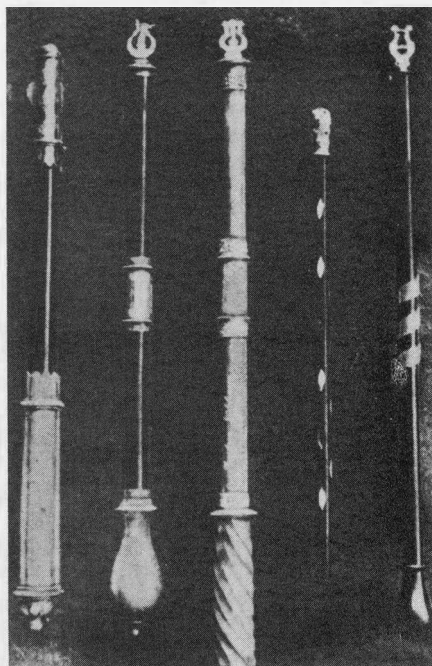
Sākuma korāli, kā piezīmēts programmā, dziedājuši visi — kā kori, tā publika — kopā. Arī šoreiz ziņu par dziesmu sadaļījumu virsdiriģentu starpā trūkst, un to nevar izlobīt arī no pieejamiem fragmentārajiem atreferējumiem. Varam vienīgi secināt, ka tiklab Bētiņš, kā Zile abi bijuši amata pratēji un arī panākumos, domājams, vienādi veiksmīgi, jo pretējā gadījumā viens no viņiem būtu izcelts vairāk, otrs mazāk. Tāpat samērā pagrūto garīgā koncerta programmu labi bija iestudējuši kori, rādot, ka koŗdziedāšana starplaikā bij krietni gājusi uz priekšu, pie kam „ar lielu smalkjūtību un saprašanu” veidotos atskaņojumus vēl cēlusi svētku celtnes teicamā akustika.¹⁶

Sevišķi jūsmīgi klausītāji saņēmuši viru kori, kamēr jauktā koŗa atskaņojumu veiksmi kavējis orķestris, kas „dažās vietās dziedātājiem palika iepakaļ”.¹⁷ Ka vaina patiešām bijusi Pābsta pusē, liecina kā toreizējās Rīgas latviešu, tā vācu un krievu avizes, kas visas nosodījušas orķestŗa nolaidību un paviršību.

Pēc garīgā koncerta kori svinīgā gājienā devās uz Daugavmalu, kur tos Rīgas pili sagaidīja svētku protektors barons Ikšķils, kuŗa vārdu kā pirmo lasām RLB-as goda biedru sarakstā.¹⁸ Tā bija puslīdz obligāta „vizīte”, un būtu nepareizi apgalvot, ka blakus šādās ceremonijās raksturīgajam stīvam tajā nebūtu parādījies arī pa sajūsmas mirklīm, jo latvju tautas lielā daļa uz valdības reprezentantiem — kaut nereti tie bij vācu baroni — toreiz skatījās samērā labvēlīgi.

Īpaši tas sakāms par Aleksandra II laiku, kad notika I un II svētki un krievu politikas slepenākos mērķus tauta vēl nebija

Agrīnāko dziesmu svētku diriģentu zižji: (1) virsdiriģenta Ziles zizlis, (2) Rūjienas vīru koŗa izcīnītā balva 1880. g., (3) IV dziesmu svētku virsdiriģenta Kades, (4) A. Ārģaļa un (5) Vietalvas koŗa diriģenta J. Kalniņa zižji.

uztvērusi. — Minētā „vizīte” 18. jūnija vakarā noslēgusies ar koŗu dziedāto Cimzes harmonizējumu *Rīga dimd*, kam sekojusi advokāta Kalniņa runa un Krievijas himna, pēc kam visi devušies uz RLB-as namu, lai pie tā izklistu pa naktsmājām.

Arī trešā svētku diena, 19. jūnijs, sākās ar mēģinājumu, kamēr sešos vakarā — tāpat kā iepriekšējā dienā — bija paredzēts laicīgais koncerts. Jau pirms pieciem pie RLB-as un uz Jēkaba laukumu ejošo ielu malās bij sapulcējušies ziņkārīgo skatītāju pulki, lai noskatītos grandiozajā, šareiz pēc alfabēta sakārtotajā koŗu gāģienā. Retais notikums, protams, radījis pacilātību ne vien dalībniekos, bet arī vērotājos, kā to jo zīmīgi attēlojis Lautenbachs-Jūsmiņš:¹⁹

„Lūkojoties uz staltajiem, glitajiem gāģējiem un greznajām, možajām gāģējām, kuŗus svētku drēbes jauki pušķoja — izskatījās diženis gāģiens kā kāda it visai grezna, milzīga puķu un augu vija, kas caur lepnās Rīgas ielām vijās un mijās; kā kāda milzīga krāšņa lente, kas milzīgu milzīgo goda vainagā saistās. Gāģēju milzīgai rindai no katras puses plūda līdz neskaitāmi tautu bari un pulki, ģan kā varenos lielos dambjos dambēdamies, ģan kā spēcīgās straumēs tecēdami, ģan biezās drūzmās spiezdami un kā jūras bangas uz priekšu veldami. Gadu simteņiem nosirmojusē Rīga ģan nebūs vēl nekad piedzīvojusi un redzējusi tāda gāģiena...

„Krūtis svētkiniekiem augstāk celtin cēlās... ..bet sirds aiz prieka gaviļēm ik katrā krūti lēktin lēca, piepeši manot no lejas namu gan augstiem, gan zemiem logiem, gan augstām, gan zemām tāžām gleznu puķu vaiņagu un pušķu lietu lītin listam... ..Vai tas nava lielisks dziedāšanas svētku nopelns, kuņi devuši izdevību latviešiem parādīties, cik smalki, cik izglītoti viņi ir, ka arī viņi a u g s t m a ņ u un karaļu ciltij p i e d e r, ka arī caur viņu dzislām tek v i r s a i š u a s i n i s!”

Paša autora izcēlumi citāta pēdējā teikumā nepārprotami rāda, kādā virzienā toreiz centrētas latvju intelligences domas, īpaši ap RLB-u, kas, bez šaubām, vispirms cīnījās par latviešu līdztiesību un vienlīdzību citu tautu vidū.

Koņus svētku ēkā sagaidījuši ap 10.000 klausītāju, tātad apmēram tikpat, cik I svētku laicīgajā koncertā. Par apmeklētāju skaitu garīgajā koncertā un dziesmu karā piektdien konkrētāku ziņu toties trūkst. Garīgajā koncertā, šķiet, klausītāju nebūs bijis daudz mazāk kā laicīgajā, bet katrā ziņā vairāk nekā I svētkos, jo šoreiz kopīgā ieņēmumi bija ap divreiz lielāki nekā 1873. gadā. Tādējādi, pat pieņemot, ka ieejas maksa nu varēja būt apmēram pusi augstāka, kopīgais apmeklētāju skaits 1880. gadā būs bijis noteikti lielāks nekā 1873. gadā, sasniedzot vismaz 20.000, ja ne pat vairāk.

Laicīgajā koncertā bija paredzēta sekojoša programma:²⁰

<i>Dievs, sargi Ķeizaru</i>	Ļovs
<i>Latviski lai atskan dziesmas</i>	Baumaņu K.
<i>Svētku maršs (orķ. pavad.)</i>	A. Trūbe
<i>Ak puķīt', tavu noskumšan'</i>	O. Šepskis
<i>Rīga dimd</i>	J. Cimze.

v i r u k o ņ i

<i>Ej, saulīte, drīz pie Dieva</i>	Jurjānu Andr.
<i>Ozolīti, zemzarīti</i>	D. Cimze
<i>Div' dūdiņas gaisā skrēja</i>	D. Cimze
<i>Teci, teci, kumeliņi</i>	O. Šepskis

j a u k t i k o ņ i

<i>Tev, latvi, mirdzošs dziesmu rīts</i>	J. Bešnits
<i>Baltvaidzīte, sārtlūpīte</i>	B. Nūss
<i>Kūru vīri, latvju dēli</i>	A. Rubecs

v i r u k o ņ i

<i>Nu nakti ceļā dosimies</i>	Mendelsons
<i>Un kādā pavasar' naksniņā</i>	Mendelsons
<i>Uz viņu kapa</i>	Mendelsons
<i>Jāņa dziesma</i>	J. Cimze.

j a u k t i k o ņ i

Pavasara nakts
Trimpula
Nu ar Dievu, Vid(Kur)zemīte

K. Kreicers
Baumaņa K.
J. Cimze.

v i r u k o ņ i

Finale (orķ. pavad.)

M. I. Gļinka

j a u k t i k o ņ i

Orķestrā nesagatavotības dēļ virsdiriģentiem pēdējā brīdī bijis jāatsakās no pēdējā programmas numura, kas ir Gļinkas patriotiskās operas *Dzīvību par caru* noslēgums korim, un tā vietā atkārtots iepriekšējā dienā atskaņotais Haidna darbs *Tās debesis izteic*.

Tā kā laicīgā koncerta dziesmas, salīdzinot ar garīgā koncerta dziesmām, caurmērā bija vieglākas un lielāko tiesu bez liktenīgā orķestrā pavadījuma, tad laicīgā koncerta programma izskanējusi daudz labāk un svaigāk, par ko liecināja ir atsauksmes laikrakstos, ir paši klausītāji, kuŗu vidū bijuši arī daudzi cittautu viesi.²¹ Bez tam laicīgā koncerta panākumus cēla vēl tas, ka puse tajā dziedāto dziesmu bija latviešu autoru darbi, kam tiklab dziedātāji, kā klausītāji itin dabīgi dzīvoja vairāk līdz. Īpaši patikušas J. Cimzes harmonizētās ligo meldijas, par ko kādā atsauksmē lasām: ²²

„Gan skanēja ar' jauki svešās dziesmas, bet kas bija viss glītums un daiļums, kas ladinājās pār latviešu balss skaņām, kuŗās tie skandināja sveštautu dziesmas, pret mūsu Līgas istenajiem luteklišiem, pret Jāņu dziesmām! Nu tik atvērās latvietim visa viņa sentēvu tautas dzejas debess visā savā īstenībā, visā savā dīvainajā spodribā un daiļumā. Latviešu varenā dzeja aizgrāba savām diženajām ligsmajām skaņām latvieti visos dvēseles dziļumos. Pret šo dzeju nespēja atturēties pat sveštautiešu savāds prāts un savāda garša... ..Ilgā un skaņa slava atskanēja lielajā svētku mājā mūsu dziedātājiem un tautas dziesmām.”

Gleznainu jūsmīgi sarakstītu atsauksmi par tautas dziesmu atskaņojumiem atstājis arī Jurjānu Andrejs *Baltijas Vēstnesī*: ²³

„Mūsu tautas dziesmas dziedāja it visas tik labi, ka nevar nekā piezīmēt, jo dziedātāji tiešām juta visu līdz, ko dziedāja. Tā sēro *Ēj, saulīte, drīz pie Dieva* dziedāja ar tādām jūtām, it kā to dziedātu mūsu senči. *Ozolīti, zemzarīti* dziedāja tik jaukām balsīm un tik viegli, īpaši soprāni un altī, kā lakstīgalas, bet „tās nebija lakstīgalas, tās bij tautas zeltenītes”. — *Div' dūdiņas gaisā skrēja* tā dziedāja, ka bij jādōmā, vai tie nav tie paši eņģeļi, kuŗiem Dieva dēli liek šūpot „kaŗā kautas dvēselītes”, ietītas baltās vilnainēs un guldinātas Dieva šūpolī, un kuŗi aijādami dzied: aijā, mīļa dvēselīte, kaŗā kauta, nemirusi — aijā, aija-jā — kaŗā kauta, nemirusi...”

Un kāds cits recenzents *Balsī* rakstīja: ²⁴

....Tā izligoja latvieši savu laicīgo koncertu. Ar dziļi ielīgsmotu un augsti pacilātu sirdi tautietis spieda tautietim roku, un pat sveš-tautieši sacīja: — Latviešu garīgais koncerts lieliski izdevies, bet laicīgais vēl daudz pārāks. — Un tiešām, latvieši gan dažu lielu košu kopdarbu izveicīgi izdarījuši, bet lielāka un košāka ar tādu izveicību, kā šovasar Rīgā, vēl nekad."

Pēc koncerta daļa dziedātāju un diriģenti kopā ar goda viesiem devās uz RLB-u, kur vienpadsmitos vakarā sākās tradicionālais goda mielasts. Arī šai II svētku mielastā turētas daudzas runas, un svētku aprakstos īpaši izcelts toreizējais RLB-as priekšnieks Kalniņš, tāpat jaunais skolotājs, vēlākais teologs Kārlis Kundziņš, kā arī Kaspars Biezbārdis, Fricis Brīvzemnieks un advokāts Vēbers.

Kalniņš runājis par latviešu valodas tiesībām, ar lepnumu izceldams faktu, ka latviešu valoda arvien vairāk sāk iekarot sev pienācīgo vietu un nozīmi, kamēr Kundziņš pieminējis izcilos nopelnus, kādi korzdiedāšanas attīstībā un latviešu dziesmu svētku sagatavošanā pieder latviešu skolotājiem. Mielasta dalībniekus savīļņojusi sirmā Biezbārža asarām acīs sacītā runa, kurā tas teicis, ka pēc šaubām un neticības, kas tik raksturīga bijusi latviešu dzīvē agrāk, viņš beidzot redzot savu tautu paceļamies tām pāri istā godā un spēkā. Biezbārdis, kā zināms, bija viens no aktīvākajiem tautiskās kustības pirmo gadu cīnītājiem un asās nostājas dēļ personīgi bij izcietis grūtumus, kādus jaunāki latviešu sabiedriskie darbinieki vēl nepazīna.

Zīmīga bija arī Brīvzemnieka runa, kurā tika cildināts I dziesmu svētku varonis Kronvalds: ²⁵

....Kad priekš 7 gadiem latviešu tauta svinēja pirmos dziesmu svētkus, tad īpaši bij viens vīrs, kurā vārds un spēks visiem bija jo stipri manāms... ..viņš pacēla savu pārkoņbalsi un iededzināja uguni mūsu acīs un uguni mūsu sirdīs... ..Lai gan nāve mums laupījusi slaveno vīru, tomēr viņš vēl mīt mūsu pulkā. It kā vecās derības laikos pravietis Elija ugunīgos ratos pacēlās uz debesīm un mācekļis Eliza tam skatījās pakaļ, itin kā toreiz pravietis nometa savu mēteli: tāpat arī mūsu tautiskais priecās mācītājs, aiziedams uz debesu dzīvokļiem, nometis savu g a r a mēteli mums, saviem mācekļiem, lai tas mūs sildītu un derētu mums par stiprām krūšu bruņām. Tautas bērni! Kronvalda Ata vairs nav vīrs zemes, bet viņa gars dzīvo mūsu vidū. Sveiks, Kronvalda Ata gars!"

No jaunākiem runātājiem izcēlies Aleksandrs Vēbers, toreizējais *Balss* redaktors, ko noteiktās politikas un diezgan nesaudzīgās domāšanas dēļ latvju tauta jau ap II dziesmu svētku

Il vispārējo dziesmu svētku piemiņas medālis un dziedātāju nozīme

laiku pieskaitīja pie redzamākiem sabiedriskiem darbiniekiem un idejiskiem cīnītājiem.²⁶ Viņš sevišķi cildinājis latviešu dziesmu skaņu spēku, ar ko esot celta jauna, vēl lielāka un diženāka celtnē nekā tā varenā ēka, kuŗā pulcējušies dziedātāju un klausītāju tūkstoši. Šī jaunā, acim nesaredzamā un rokām nesataustāmā celtnē esot pati jaunā, pašapzinīgā latvju tauta, kas tagad jau ejot droši pretī pašas lolotai un veidotai nākotnei. —

Pēdējā dienā, 20. jūnijā, „svētku pagalmā” notika dziesmu karš, uz ko pieteicās un kuŗā piedalījās 18 kori: 14 no Vidzemes un 4 no Rīgas.²⁷ To vidū 11 bija jaukti, bet 7 — vīru kori. Sacensībai bij dāvātas 7 godalgas, bez tam vēl tika piešķirts uzslavas raksts, tā pavisam godalgoja 8 korus. Pēc noteikumiem katram korim bija jāatskaņo divi tādas dziesmas, kas neatkārtojās citu sacensības dalībnieku repertuārā un neietilpa arī dziesmu svētku koncertu programmā. Žūrijas komisijā bez abiem virsdiriģentiem piedalījās vēl Baumaņu Kārlis, Jurjānu Andrejs un Šepskis, un tā godalgoja sekojošus korus (godalgu numurācijas kārtībā):

- (1) Vietalvas jaukto kori, dir. J. Kalniņš (liela sudraba kokle);
- (2) RLB-as j. k., Ā. Ārgals (sudraba lira);
- (3) Tirzas j. k., K. Dzelzkalns (sudraba kauss);
- (4) Baltijas skolot. semināra vīru kori, Bebru Juris (uzslavas raksts);
- (5) Liezēres j. k., E. Inzelbergs (takts zizlis);
- (6) Rūjienas v. k., E. Švechs (takts zizlis);
- (7) Vecpiebalgas j. k., J. Kornets (sudraba sakta);
- (8) Skujenes j. k., R. Krēbss (sudraba sakta).

Visjūsmīgākos aplausus saņēma 1. godalgas ieguvēji vietalvieši, kuŗu koris bij dibināts 1870. gadā un ko vadīja skolotājs Juris Kalniņš, kuŗš ar patriotisko nostāju un ciņu pret vietējo muižniecību bijis pazīstams visā Vidzemē. Kalniņa

koris savu vietu izcīnījis ar stingru disciplīnu, enerģiju un pūlīņiem, ko dziedātāji atcerējās līdz sirmam vecumam, kā to, piem., liecina Jankavu Andreja atmiņas.²⁸ RLB-as 60 g. jubilejas izdevumā no *Balss* pārspiestajā atsauksmē par vietalviešiem lasāms:

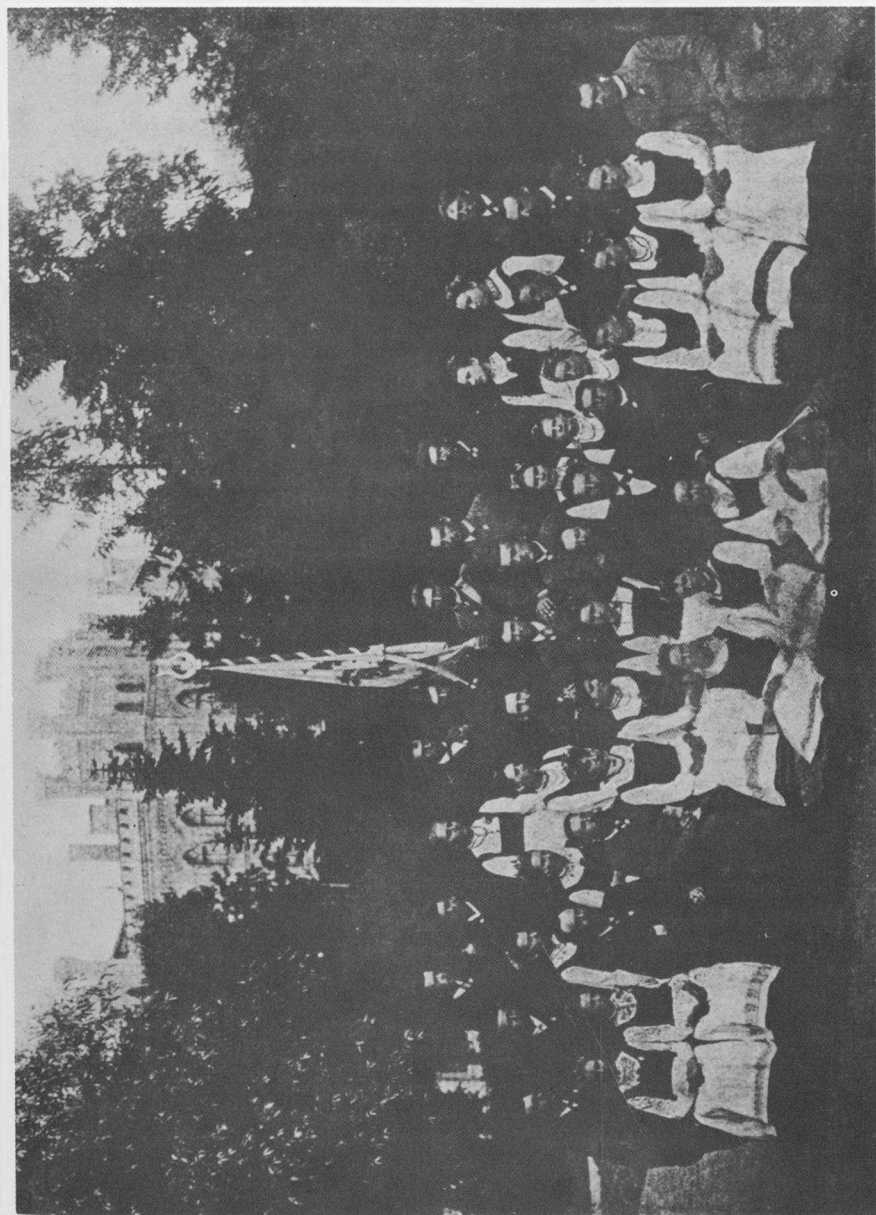
„Pārāks par visiem koriem parādījās Vietalvas jauktais koris. Tani bija viss savienots, kas tik var vien padarīt dziedāšanu par augstu dailes baudījumu, kas sirdi un prātu pacilā. Balsis bija skaidras, spirtas un brangas. Dziedāšana bija droša, veikla un saprātīga. Balsu skaņa bija apbrīnojama. Klausītāji, dikti rokas plaukšķinādami un *urrā* un *da capo* saukdami, gēdāja teicamo dziedāšanu. Koņa vadonis J. Kalniņš kļuva ārā saukts un caur uzslavas saucieniem apšveicināts... ..Gan reti būs atticies, ka visas balsis tādā vienprātībā savienojās, pirmo algu piešķirot. Teicamo kori godināja aizgūtnēm visi klausītāji, krievu, vācu un latviešu laikraksti viņu slavēja un daudzināja.”

Šis rindas var papildināt ar toreizējā konservatīvā, latviešu lietās visai atturīgā laikraksta *Rigasche Zeitung* atsauksmi:²⁹

„No visiem Rīgas koriem... ..katrā ziņā Vietalvas korim mums jāierāda 1. vieta. Spirtums, noskaņotība, pie tam pilnīgs balsu samērs, noteikts un drošs balsu saplūdums, smalki izcelti nianšu kāpinājumi un absolūti skaidrais, korektais izpildījums nostāda šo kori pāri par visiem citiem. Piekrišana pēc nodziedātām dziesmām, sevišķi pēc Mendelsona *Medinieku dziesmas*, negribēja rīmties, un koņa vadoni Kalniņa kungu, kam arī mēs šinī vietā izsakām nedalītu atzinību, godināja vairākas reizes izsaucot.”

Ar atzinību atreferējumos minēti arī pārējie godalgotie kori, kā, piem., RLB-as koris, ko pēc agrākās nikuļošanas Ārgalam bija izdevies izveidot par solidu un respektējamu vienību, tāpat Dzelzkalna vadītais Tirzas jauktais koris, kā balsis bijušas „no apbrīnojama spirtuma un skaidruma”. Tirzas koris sacēlis sajūsmu vēl ar to, ka visi tā dalībnieki bij gērbušies tautas tērpos. Šis ir pirmais gadījums, kad dziesmu svētku atreferējumos pieminēta tautas tērpu valkāšana, un tirmaliešu paraugs bija viens no iemesliem, kālab par tautas tērpiem, organizējot nākošos dziesmu svētkus, jau runāts savlaicīgi arī to rīkotāju saimē.

Ar korektu atskaņojumu izcēlās arī vīru grupā pirmo vietu izcīnījušie Baltijas skolotāju semināra audzēkņi, ko vadīja mūža norietā Tēvzemes balvu ieguvušais skolotājs Bebru Juris. Atmiņās par Jurjānu Andreju³⁰ Bēbrs, kas 1880. gadā pats vēl bija seminārists, raksta, ka sākumā viņu kori sacensībā nemaz nav gribējuši pielaist, un uz viņiem kā „zēniem” nelabvēlīgi raudzījies īpaši Bētiņš. Taču, kad „zēnus” stingri aizstāvējuši Jurjāns ar Ārgalu un RLB-as priekšnieks Kalniņš, tie sacen-

Vietavas labdarības biedrības koris 1880. g.

sībā pieļauti un beigās atstāja aiz sevis pat visus pārējos vīru korus.

Blakus godalgotajiem koriem svētku aprakstos kā labas vienības bez tam vēl pieminēts Umurgas jauktais koris un Lazdonas vīru koris, kaut arī tie godalgas neieguva.

Koņu sacensībai vakarā sekoja svētku balle, kurā paziņoja uzvarētājus un izdalīja balvas. Šai svētku istajā noslēgumā jeb — kā tad mēdza sacīt — „beigās pašās beigās” vēlreiz sumināti rīkotāji, dziedātāji, diriģenti un virsdiriģenti Bētiņš ar Zili, kam Kokneses dziedātāju biedrības priekšnieks J. Stučka³¹ visu dziedātāju vārdā pasniedza „sudraba” (domājams, lauru) vainagu un taks ziņļus.

Arī II vispārējie dziesmu svētki deva materiālu atlikumu. To budžets, salīdzinot ar I svētku budžetu, jau bija divkārs. RLB svētkos ieņēma 14.769,30 rbļ., bet izdeva 12.251,97 rbļ, tā ka pāri palika 2.517,33 rbļ. No tirā atlikuma vienu trešdaļu saņēma RLB, otru piešķīra biedrības zinību komisijai, bet pēdējo trešdaļu atstāja rīcības komitejas un diriģentu izlemšanai. No tās divas trešdaļas piešķīra Vidzemes, bet vienu trešdaļu — Kurzemes „skolotāju palīdzības lādei”.³²

Te jāpiezīmē, ka jau pašā sākumā dziesmu svētku rīkotāji ceļa izdevumus korim neatlīdzināja un ja arī gribētu, to nespētu. Tāpatniecīgi būs bijuši honorāri, ko saņēma autori un virsdiriģenti, un iespējams, ka tie bija pat tikai nomināli. Toreiz, budžetu kalkulējot, bij jārikojas taupīgi, ja ne pat drastiski, jo I un II dziesmu svētku apmeklētāju skaits, salīdzinot ar vēlākajiem svētkiem, bija ne visai liels un arī ieeja, kā var secināt, dalot ieņēmumus ar apmeklētāju skaitu, — samērā lēta (caurmēra biļete 1873. gadā būs maksājusi apmēram pusrubli, 1880. gadā — 70 līdz 75 kapeikas).

Svētku rīkotājam RLB-ai materiālie ieguvumi šoreiz gan nebija vairs tik svarīgi, kā 1873. gadā, jo biedrības krīze jau bij garām un RLB saimnieciski nostabilizējusies. Bet joprojām svarīga vieta svētkiem palika idejiski, un II dziesmu svētku sarīkošana RLB-as jau tā ievērojamo prestižu vēl pacēla.

Tāpat liela nozīme svētkiem bija Latvijas mērogā, kur tie par jaunu kļuva izcils visu tautu vienotājs notikums, kāds pirms I pasaules kara nāca reti. Ne bez pamata kāds mūziķis vispārējos dziesmu svētkus nosaucis par mūsu mūzikālās un sabiedriskās dzīves robežstabiem, bez kā latvju vēstures lapas attiecīgajā laikā būtu krietni bālākas.

Apskatot tuvāk II dziesmu svētkos atskaņoto programmu un salīdzinot to ar 1873. gada programmu, lielākas pārmaiņas, kas rādītu zīmīgākas krustceles, vēl neredzam. Jurbānu Andrejs II dziesmu svētku gadā bija tikko beidzis Pēterpils konservatorijas ērģeļu klasi, kamēr Jāzeps Vītols vēl tikai pirmoreiz pārkāpa tās sliekšni; vienam mūzikālā darbība tātad nupat tikai sākās, otram — bij vēl vienīgi padomā. 1880. gadam gan jau pieder Jurbāna l. opuss *Latvju vispārīgo dziesmu svētku maršs*, bet darbs bija instrumentēts lielam orķestrim, kālab tam toreizējos apstākļos uz atskaņojumu vēl bij jāpagaida.³³

Galvenais jaunpienesums abu svētku starplaikā palika joprojām dziesmā un apmēram tai pašā amplitūdā, kā septiņdesmito gadu sākumā: bez Cimzes *DzR-as* turpmākām daļām 1873. gadā iznākušajai Vigneru Ernesta *Latvijas I* un Baumaņu Kārļa *Austras I* burtnicai (1874) sekoja to pašu krājumu nākošie sējumi (*Austrā* vienā izdevumā apvienojot 2. un 3. daļu), tālāk vēl Baumaņu Kārļa *Mortuos plango* (4 dziesmas Kronvalda piemiņai, 1875), tā paša autora atsevišķi izdotais *Mūsu Tēvs* (1875) un pirmais Oskara Šepska dziesmu krājums viru koņiem, kas nāca klajā II dziesmu svētku gadā un kam 1881. gadā sekoja līdzīgs krājums jauktiem koņiem. Tā arī turpat visa starplaika raža, turklāt ne pārāk smaga, kaut toreiz ik jaundarbam bija daudz lielāka nozīme nekā vēlāk, kad kvantitatīvā un kvalitatīvā dažādība latvju mūzikā bija tapusi jau daudz dinamiskāka.

Latvju autoru darbu izvēle 1880. gadā tātad nevarēja būt plaša, un programmas komisijai vajadzēja paturēt tās pašas mērauklas, kādas bija lietātas, sastādot I dziesmu svētku programmu. 28 darbu vidū, kas atskaņoti abos II svētku koncertos, latviešu autoru spalvai piederēja 11 vai mazāk nekā puse. Toties mazliet kuplāks jau šais svētkos pārstāvēto latvju autoru skaits: trim I dziesmu svētku debitantiem — brāļiem Cimzēm un Baumaņu Kārlim — 1880. gadā līdzās stājās divi jauni mūziķi, Jurbāns ar Šepski, ko latvju tauta kā komponistus pirms II dziesmu svētkiem vēl nepazina.

Izņemot Vigneru, kuŗa darbi vispārējo svētku programmā pirmoreiz parādīsies tikai 1888. g. (III svētkos), arī II svētku programmā redzam pārstāvētu turpat visu toreizējo latvju komponistu pulciņu. Blakus tam, programmas sastādītāju nolūks jau toreiz bija parādīt vairāk jaundarbu, un iespēju robežās tas arī panākts: no 11 abu koncertu programmās redzamiem darbiem atkārtojumi bij tikai J. Cimzes harmonizējumi *Rīga dimd* un *Nu ar Dievu, Vidzemīte*, bez tam jaunā

redakcijā pārstrādātā *Jāņa dziesma*, kamēr pārējos 8 darbus šais svētkos atskaņoja pirmoreiz.

Svarīgs ieguvums šiem svētkiem bija *Jurjānu Andreja* (1856 — 1922) debija, kaut 1880. gadā viņš bija pārstāvēts vēl tikai ar vienkāršu harmonizējumu — jauktam korim sabal-sotu bāru dziesmu *Ej, saulīte, drīz pie Dieva*. Ši skaistā meldija kļuvusi par vienu no mīlākajām latvju gara mantām, un vēlāk tā pievērsa sev arī citu komponistu uzmanību, parādoties pat instrumentālā un simfoniskā mūzikā. Lai gan 1880. gadā at-skaņotais Jurjāna darbs bija vēl pavisam necils strofveida harmonizējums, ar to — tāpat piedaloties svētku organizēšanā — Jurjāns sevi jau bij piescaistījis latviešu dziesmu svētku kus-tībai, un šis saītes drīz vien kļuva tik ciešas, ka vairāki nākamie lielie dziesmu svētki bez Jurjāna vārda vairs nav iedomājami.

Otrs jaunpienācējs bija *Oskars Šepskis* (1850 — 1914), ko daļa klausītāju jau bija dzirdējusi kā ērģelnieku I dziesmu svētkos. Beidzis Irlavas semināru un ar Bētiņa atbalstu stu-dējis ārzemēs, Šepskis mūža otrā pusē darbojās par ērģel-nieku Jēzus un vecajā Ķertrūdes baznīcā Rīgā. No viņa koņ-darbiem tautā iegāja vairākas garīgās dziesmas, kas, kaut gan neizcēlās ar individuālāku stilu, tehniski bija labi vei-dotas un ilgi aizpildīja robu, kāds bij jūtams latvju baznīcas mūzikā. II dziesmu svētkiem Šepskis bija devis laicīgā kon-certā jaukto koņu dziedāto ziņģi *Ak, puķīt', tavu noskumšan'* un vīru korim ļoti vienkārši harmonizētu tautas dziesmu *Teci, teci, kumeliņi*. Abas minētās dziesmas gan nerasniedz to li-meni, kāds raksturīgs autora labākajiem garīga satura skaņ-darbiem.

Nākošais autors — I dziesmu svētku debitants *Baumaņa* un *Kārlis* jau 1873. gadā iegūto populāritāti II dziesmu svētkos vēl pavairoja ar divi jauniem oriģināldarbiem — vīru korim sacerēto *Latviski lai atskan dziesmas* un *Trimpulu* (Kā Dau-gava vaida). Abām šīm dziesmām bija lemts iesakņoties tautā dziļāk, kaut *Trimpulu* vēlāk centās izkonkurēt tā paša nosau-kuma Vigneru Ernesta kompozīcija. Pirmajai dziesmai tekstu laikam devis Lapas Mārtiņš, kamēr otrā izmantots populārais Ausekļa dzejolis ar spēcīgi iegleznotajiem „bizmaņiem”, kas tik raksturīgi bija komponista vēlākā ciņā par latviskajiem ideāliem.

Salīdzinot ar I svētkos dziedātajām dziesmām, abas jaunās Baumaņa dziesmas veidotas veiklāk, un Vitols savā laikā *Trimpulu*, piemēram, atzina par dziļi intuitīvi izjustu dziesmu, pieskaitot to Baumaņa labākajiem darbiem.³⁴ *Trimpula* arī

Jurjānu Andrejs (ap 1880. g.)

Oskars Šepskis

veidota plašākās linijās, kamēr otrs darbs *Latviski lai atskan* dziesmas ir raksturīga strofveida miniatūra ar refrēnu noslēgumā, kā savā laikā tika darinātas populārās vācu romantisma epigoņu „tēvzemes dziesmas”.

Bez abiem pieminētajiem darbiem II dziesmu svētku garīgajā koncertā kā vienīgo latviešu darbu vēl atskaņoja Baumaņa lūgšanu *Mūsu Tēvs debesīs*, komponētu jauktam korim ar orķestri. Tā iznāca Pēterpili 1875. gadā un aizstāja I svētkos dziedāto Rinka dziesmu, ko vēlākos dziesmu svētkos savukārt aizstāja Šepska, Jurjānu Andreja un Melngaiļa darbi. Šā Baumaņa *Kārļa* darba mūzikālā vērtība jau problēmatiska, un šķiet, ka jau drīz pēc II dziesmu svētkiem koņi to atskaņoja aizvien retāk un retāk, līdz beigās „aizmirsā” pavisam.

No agri aizgājušā *D ā v j a C i m z e s* nelielā skaņdarbu pūra II dziesmu svētku programmai bija izvēlēti divi harmonizējumi viru korim — *Ozolīti, zemzarīti* un *Div' dūdiņas gaisā skrēja*. Abas dziesmas veidotas autoram raksturīgā meistariskā miniatūrharmonizējumā un tika samērā daudz dziedātas vēlāk, īpaši koņos, kam tehniski grūtāki darbi vēl nebij pa spēkam.³⁵ *J ā n i s C i m z e* bez divi jau pieminētajām I dziesmu svētku dziesmām II svētkiem bija devis vēl vienīgi jauktam korim pārstrādāto ligo dziesmu virkni *Jāņa dziesma*. Tā bija izlabota kļūda, skaistās ligo meldijas sākumā harmonizējot viendabas korim; bez tam jaunajā virknē klāt nāca pāra jaunas melodijas. Pats harmonizējuma stils abās redakcijās visumā palicis toties līdzīgs.

Arī programmas cittautu daļā 1880. gadā lielākas maiņas nesaskatām. Blakām vairākām vērtīgām kompozīcijām arī šoreiz tajā atrodami daži vājāki darbi, kuŗu autori laika strau-mē jau galīgi aizmirsti. Šādiem cittautu autoriem pieskaitāms gan tagad gandrīz vairs vienīgi kā teorētisks pazīstamais M o r i c s H a u p t m a n i s (1792 — 1868), gan kādreiz populā-rais, bet nu jau pilnīgi aizmirstais B. K l e i n s, B e r n e r s, E. G ē b l e r s, A. T r ū b e, un J. B e š n i t s. Tāpat tagad nepazīstami vārdi ir B. N ū s s un A. R u b e c s, kuŗi 1880. gadā svētku programmā bija pārstāvēti ar krievu tautas dziesmu harmonizējumiem.³⁶

Minēto cittautu komponistu darbiem pretī nostājas abu lielo Vīnes klasīķu darbi — cildenās harmonijās veidotā H a i d n a orātorijas *Radīšana* daļa *Tās debesis izteic* un M o c a r t a stilistiski smalkā, noskaņotā *Dies irae*, tāpat M e n d e l s o n a (1809 — 47) *Neizsmeļams ir Kungs* (no orātorijas *Pauls*), ko orķestŗa pavadījumā jauktie kuŗi atskaņoja garīgajā koncertā. Bez tam trīs Mendelsoņa *capella* dziesmas jauktie kuŗi dzie-dāia laicīgaiā koncertā, tā ka beļiāš šis aŗīnais vācu roman-tiķis II svētku programmā bij visvairāķ reprezentētais autors. Kaut ne visai plašu izteiksmes skālu, Mendelsoņa kuŗdarbi tehniski ir meistarīgi, un to „renesanse” toreizējā latvju kuŗu repertuāŗā deva svāŗīgu pret svaru ietekmēm, kas centās ie-zagties ar lētāķu diskutējamu vai pat galīgi nediskutējamu cittautu mantu starpniecību.

Visbeidzot II svētku programmā atrodam vēl vienkāršo, bet skanīgo K o n r a d i n a K r e i c e r a (Kreutzer, 1780 — 1849) vīru kuŗdziesmu *Pavasāŗa nakts*. Kreicers bija savā laikā pa-zīstams romantisku vācu dziesmu spēļu autors, un viņa *Nakts-mājas Granadā* kā viēna no pirmajām latviešu sagatavotām operām daudz rādītas Jaunajā teātrī. Daži Kreicera kuŗdarbi, kā, piem., ar Ūlanda tekstu komponētā *Kapsēta*, iesakņojās pat kā tautas dziesmas, kas arī izskaidro šā komponista populā-ritāti pagāķušā gadsimta beigās Latvijā.³⁷

Noslēdzot II dziesmu svētku koncertu programmas apskatu, jāsecina, ka visumā tā bija apmēram tai pašā līmenī, kā 1873. gadā. Latviešu skaņdarbu izvēle, kā jau minējām sākumā, joprojām palīka it kā predestinēta, kamē cittautu darbu izlasi noteica tradicionālais kompromiss starp mūķīgo un laikme-tīgo. Nedrīkstam aizmirst arī, ka II dziesmu svētki, tāpat kā I, vēl saucās tikai d z i e d ā š a n a s svētki, un, kaut šai vāŗdu spēlei ir zināma incidenta pieskaņa, tās ilustrātīvais saturs nemainās. Lielāķu pagriezīenu kā latviešu un cittautu darbu attieksmē, tā vēl vitālāķajā latviešu mūķikas nāķamā fazē atseviķi parādīs III vispārējo dziesmu svētku programma, un

šis pagriezīens ir tik nozīmīgs, ka III dziesmu svētkiem sekojošie IV svētki arī oficiāli figūrēs jau kā piltiesīgi latviešu dziesmas, ne dziedāšanas svētki.

(¹) Aleksandrs II nāca tronī pēc Nikolaja I 1855. g. un valdīja līdz 1881. g. Viņam sekoja Aleksandrs III (1881 — 94) un Nikolajs II (1894 — 1917).

(²) RLB sešos gadu desmitos, 114. lpp.

(³) Turpat.

(⁴) Turpat, 115 lpp.

(⁵) A. Zālītis, *Jurjānu Andrejs* (1928), 52. lpp.

(⁶) *Dziesmas priekš otriem vispārīgiem Latviešu dziedāšanas svētkiem* (1879, Rīgā; druk. B. Dirīķis). Saturā:

Garīgas dziesmas

(1) <i>Ak, Jeruzaleme, modies</i>	M. S. G. Dietz
(2) <i>Gods Dievam augstībā</i>	M. Hauptmann
(3) <i>Tas Kungs ir Dievs</i>	Berner
(4) <i>Mūsu Tēvs debesīs</i>	Baumaņu Kārlis
(5) <i>Koris iz orātorijās Paulus</i>	Mendelssohn
(6) <i>Kas staigā Visaugstā Sarga ceļus</i>	B. Klein
(7) <i>Es teikšu to Kungu</i>	E. F. Gaebler
(8) <i>Dusmas diena</i>	W. A. Mozart
(9) <i>Koris iz orātorijas Die Schoepfung</i>	J. Haydn

Laicīgas dziesmas

(10) <i>Latviski lai atskan dziesmas</i>	Baumaņu Kārlis
(11) <i>Svētku maršs</i>	A. Trube
(12) <i>Ak puķīt', tavu noskumšan'</i>	O. Šepsky
(13) <i>Rīga dimd</i>	J. Cimze
(14) <i>Ej, saulīte, drīz pie Dieva</i>	Jurjānu Andrejs
(15) <i>Ozolīti, zemzarīti</i>	D. Cimze
(16) <i>Div' dūdiņas gaisā skrēja</i>	D. Cimze
(17) <i>Teci, teci, kumeliņi</i>	O. Šepsky
(18) <i>Tev, Latvi, mirdzošs dziesmu rīts</i>	J. Beschnitt
(19) <i>Baltvaidsīte, sārtlūpīte</i>	B. Nus
(20) <i>Kuršu vīri, Latvju dēli</i>	A. Rubec
(21) <i>Nu nakti ceļā dosimies</i>	Mendelssohn
(22) <i>Un vienā pavasar' naksniņā</i>	Mendelssohn
(23) <i>Uz viņu kapa</i>	Mendelssohn
(24) <i>Jāņu dziesmas</i>	J. Cimze
(25) <i>Pavasara nakts</i>	C. Kreutzer
(26) <i>Trimpula</i>	Baumaņu Kārlis
(27) <i>Nu ar Dievu, Vidzemīte</i>	J. Cimze
(28) <i>Finale iz operas Žizņ za čaņa</i>	M. I. Gļinka

(7) Arch. J. Lūsis, Dziesmu svētku celtniecība (IMM, 1934, 2.nr.).

(8) L. — J. svētku aprakstu atsevišķā grāmatā *Latviešu otrie vispārīgie dziedāšanas svētki Rīgā no 17. līdz 20. jūnijam 1880*, svētku rīcības komitejas uzdevumā laida klajā grāmatlīgots H. J. Draviņ-Dravnieks Jelgavā (1880). Daļēji tās saturs pārspiests RLB-as 60 g. jubil. izdevumā, no kā šeit citējam rindas, kas liecina par sajūsmu, kādu sacēlusi toreizējā dziesmu svētku celtnieki:

„...katram aistētiski izglītotam cilvēkam bij jāliecina, ka še valda smalks patikams gars... ..Ēkas augstais čokurs, platās ģēveles, staltie torņi un slīpās pažobeles slēpās caurām cauri karogos un plīvuros, kas aiz vēsmām plivinādamies saules zelta staros vizuļot vizuļoja... ..Virs pagalma milzīgajiem „palodas vārtiem“ starp abējiem izcilajiem torņiem bija mirdzošiem burtiem lasāms:

Dziesmu gars lai līgo,
Kamēr tauta dzīvo!

... ..Pagalmā iegājis, dabūja ikkatrs visai lielisku iespaidu... ..milzīga, gaiša telpa, gar abām pusēm ar staltu stabu rindām un otrajā galā slīpi paaugstinātu stāvumu priekš 2000 dziedātājiem... .. Pār milzīgo ēku, kuņas sāni bija vaļām, milīgām vēsmām pieejami, sedzās un sprieslōjās pār spēcīgiem griestiem varenais jumts... ..ļejumtā atradās spodri, gaiši logi. Ja Rīgas domas baznīcu domājas, tad arī viņa šī pagalma lielumu ne uz pusi nesasniedz... ..Bet kuņā ziņā šis pagalmā no iekšas ar milzīgo domas baznīcu bija rada, bija salīdzināms, tas bija tas pats varenais, svētais iespaids, ko viņš katram iegājējam padarīja, ko tik milzīgā Dieva namā atrod. Tikai būtu jādama, ka tas iespaids, ko šis Līgas svētku pagalmā darīja, bija caur ēkas milzumu lielāks, spēcīgāks, aizrāvējāks, līksmīgāks, jā, svētāks...”

Aprakstā min. „pagalmā” pēc svētkiem kļuva tautā par jaunu simbolisku jēdzienu, un šai vārdā, piem., nosaukts gadu vēlāk Jelgavā iznākušais pirmais latviešu ilustrētais žurnāls *Pagalms* (red. J. Lautenbachs; 1881 — 82).

(9) Izejot no aplēses iep. nodaļā, Rīgas iedzīvotāju skaits 1880. g. varēja būt ap 165.000, kuņu vidū ap 40% bija vācu, 28% latviešu, 20% krievu un 12% pārējo tautību.

(10) RLB-as 60 gadu jubilejas izdevumā iespiests 69 koņu saraksts, kam beigās piemētināti „dziedātāji bez koņa”, kas, acīm redzot vēlāk skaitīti kā 70. koris. Šī grupa, domājams, devusi tos 29 dziedātājus, par cik vairāk figūrē RLB-as *Konvers. vārdnicā* un *Grosvalda runā*. Lai gan jaunākos avotos uzdots atsevišķi arī siev. un vīr. skaits, pareizāk būtu tomēr paturēt agrākos skaitļus (70 — 1653) kas turklāt ir ar oficiozu pamatu.

(11) Šāds sadalījums redzams grām. *RLB sešos gadu desmitos* un figūrē arī jaunākos avotos.

(12) *Seši latvju visp. dziesmu svētki* (red. R. Eglentāls), 19. lpp.

(13) A. P. (1811 — 85) bij pazīstams arī kā viet. *Schule der Tonkunst* direktors. Tāpat mūziķi bija abi viņa dēli: Luijs P. darbojās

Rīgā, Austrālijā, Londonā un Maskavā, bet Pauls P. — lielāko tiesu Maskavā, kur bija konservatorijas profesors.

(14) M. Augusts, Jānis Bētiņš (*IMM*, 1928, 5/6 nr.).

(15) Šeit pārspiesta no grām. *RLB sešos gadu desmitos* (1928).

(16) *Seši latvju visp. dziesmu svētki* (red. R. Eglentāls), 20. lpp.

(17) Turpat.

(18) Šis saraksts, ievērojot RLB-as ilgo mūžu, nav pārāk garš: 60 gadu jubilejas izdevumā redzam 33 vārdus, no kuriem 17 pieder sava laika latviešu ievērojamākiem sabiedriskajiem un kultūras darbiniekiem, kamēr otrā pusē galvenokārt figurē bieži mainījušies toreizējie gubernātori. Šī politiskā taktika RLB-ai bij nepieciešama ne vien pašas biedrības, bet visas tautas labā, sevišķi, lai sekmētu tos mērķus, kas statūtos nebija ietverti.

(19) *Seši latvju visp. dziesmu svētki* (red. R. Eglentāls), 10. lpp.

(20) Šeit pārņemta no grām. *RLB sešos gadu desmitos* (1928).

(21) Te raksturīgs epizods, ko pēc kāda K. atmiņām rakstā Irlavas skolotāju seminārs (*IMM*, 1922, 10. nr.) atstāstījis skolu vēsturnieks A. Vičs. Irlavas semināra dir. Zadovskis, kas agrāk (1870) ne labprāt piekritis semināristu līdzdalībai Dobeles dziesmu dienā, 1880. gadā pa ceļam uz baltvācu dziesmu svētkiem bija kā goda viesis nodomājis ierasties arī latviešu svētkos, iepriekš apmeklējot abu svētku koju mēģinājumus. Pirmais ceļš vedis pie vāciešiem, un tikai pēc tam Z. nonācis latviešu mēģinājumā. Dziedātāju dedzība un balsu svaigums skeptisko vīru tā aizrāvis, ka viņš tūlīt izšķīries par latviešu svētku apmeklēšanu, izsaukdamies: „Prachtvoll, grossartig! Das muessen meine Tochter auch hoeren! (Krāšņi, lieliski! Tas jādzird ar manām meitām!)” Pēc tam Z. arī nopircis veselas 10 ieejas biļetes. Paziņu jautāts, kā tad viņam patikuši vācu koji, Z. atbildējis: „Was soll man da sagen... Sie haben wie die Schweine gesungen! (Ko tur lai saka... Viņi dziedāja kā cūkas!)” Iespējams, ka epizoda atstāstītājs — Zadovska audzēknis K. sava direktora mutē ielicis stiprākus vārdus, kā tas palaikam notiek, pārcilājot senākas atmiņas, taču arī mērenākā izteiksmē Z. izteiciens rādītu spēcienu, kādu latviešu koji atstāja cittautei klausītājos. II dziesmu svētki tad arī radikāli grozījuši Z. agrākos uzskatus par latviešu kultūrālajiem centieniem vispār, un šī maiņa drīz vien bijusi redzama arī seminārā.

(22) *RLB sešos gadu desmitos* (1928), 121. lpp. Nedz laikraksta nosaukums, nedz atsauksmes autors nav minēti.

(23) Turpat.

(24) Turpat. Arī šis atsauksmes autors nav minēts.

(25) K. Kundziņa *Kronvalda Attis*, 265. lpp.

(26) A. Vēbers, tāpat kā Brīvzemnieks, bija pārlatviskojies vācietis un pēc Dirīķa nāves (1892) pārņēma arī *Baltijas Vēstnesi*. Blakām tam, A. V. bij viens no rosiģākiem RLB-as zinību komisijas darbiniekiem, un viņa spalvai pieder daži „tautiskā romantisma” ideoloģijas

ietekmē sacerēti raksti par latviešu mitoloģiju (iespiesti arī Austrumā).

(27) Grāmatā *RLB sešos gadu desmitos* minēti šādi kori: (1) Valmieras vīru koris *Dziesmu rota*, (2) Umurgas dzied. bbas jauktais koris, (3) Skujenes dziedāšanas bbas j. k., (4) Mazsalacas dzied. bbas v. k., (5) Aizkraukles draudzes j. k., (6) Vietalvas labd. bbas j. k., (7) Lēdurgas Merķeļa bbas j. k., (8) Burtnieku j.k. Beverīna, (9) Straupes labd. bbas v. k., (10) Tīrzas draudzes j. k., (11) Lazdonas Jāņa bbas v. k., (12) Vecpiebalgas labd. bbas j. k., (13) Liezeres dzied. bbas j. k., (14) Rūjienas v. k., (15) Baltijas skol. semināra v. k., (16) Ziedoņa bbas v. k., (17) Rīgas latv. amatn. palīdz. bbas j. k. un (18) *RLB-as j. k.* Daži no šiem koriem dibināti jau pirms I dziesm. rādītājiem, kā, piem., Vecpiebalgas koris (1861), Valmieras *Dziesmu rota* (1872), no kā izauga Valmieras latv. bba, un tāpat Vietalvas koris, par ko vairāk tekstā.

(28) Seši svētki, J. A. (*Latvis*, 1926, 19. jūn.).

(29) Citāts ņemts no Jankavu Andr. raksta *Dziesmas senā Vietalvā (Mūzikas Nedēļa, 1929, 5./6. nr.)*.

(30) A. Zālītis, *Jurjānu Andrejs* (1928), 52. lpp.

(31) J. S. bija pazīstams bagāts Kokneses lauksaimnieks, ko bieži redzēja *RLB-as* sarīkojumos. Viņa dēls Pēteris S. turpretim jau studiju laikā kļuva tautiskā laikmeta ideālu noliedzējs un aizgāja līdzī jaunstrāvnikiem, pasaules kara laikā pārejot galīgi komunistu rindās. (1919. g. viņš bija Latvijas komisāru padomes, bet pēc tam kādu laiku *PSRS-as* augstākās tiesas priekšsēdis).

(32) Minētie skaitļi un atlikuma sadales veids ņemti no *RLB-as Konvers. vārdnīcas. Almanachā Seši latvju visp. dziesmu svētki* turpretim minēts, ka ieņemti ap 14.725 rbļ., izdoti ap 12.000 rbļ. un atlikums bijis ap 2.700 rbļ.; pēdējā avotā skaitļi, acīm redzot, tāpat noapaļoti.

(33) To atskaņoja III dziesmu svētkos 1888. g., bet partitūra nāca klajā pat vēl vēlāk, proti, 1892. gadā.

(34) Vaļējas lapas no latvju mūzikas vēstures, *Burtnieks*, 1930, 6. nr

(35) Disonantais sekundas motīvs meldijas *Ozolīti, zemzarīti* 5. takti, ko harmoniski mazāk jūtīgi dziedātāji mīl pārveidot, vedina domāt, ka šī dziesma ir jaunāka laika darbs vai varbūt pat pašo D. C. sacerēta.

(36) Rubeca harmonizējumā izmantota populārā strūdenieku melodija *Vņiz po matuške, po Volge*, kamēr tekstu tam lokālīzējis Brīvzemnieks (*Kuršu vīri, latvju dēli...*). Berģis *Latv. rakstn. rādītājā* (1893) savukārt pieminējis tā paša nosaukuma Vigneru (Līgošu) Ernesta dziesmu vīru korim, kur arī izmantota tā pati melodija. Vigners darbu dāvējis II dziesmu svētkiem, bet tas tajos ņāv atskaņots.

(37) Blakām tam, K. likteņi saistīti ar Latviju vēl citādi: pavadīdams savu meitu dziedātāju koncertceļojumā, viņš Rīgā miris un apglabāts katoļu kapos.

TREŠIE VISPĀRĒJIE DZIESMU SVĒTKI

1 8 8 8

*Tev, dārgā tēvija,
Tev dziesmas lai spēcīgi skan!*
Jurjānu Andrejs

Lai gan nākošais laika posms starp II un III vispārējiem dziesmu svētkiem latvju tautas dzīvē sākās bez redzamākām ārējām pārmaiņām, vēsture tajā piemin jau vairākus notikumus, kam būs svarīgas sekas vēlāk. Viens no tiem bija ķeizaru maiņa 1881. gadā, pēc atentātā mirušā Aleksandra II troni pārņemot Aleksandram III; otrs — senātora Manaseina revīzija Kurzemē un Vidzemē (1882—83). Senātoru siltā sagaidīšana šķiet ļoti saprotama parādība, it sevišķi, kad tauta viņa svītā redzēja arī jauno Stērstu Andreju, kas bija tikpat apdāvināts tulks valodās, kā juridiskos jautājumos; bet arī latviešu „deputācijas” sešinieks (Kalniņš, Diriķis, Kaudzītes Reinis u. c.) jaunā ķeizara kronēšanas laikā, pasniedzot „padevības adresi”, cerēja uz kaut ko vairāk.

Un tomēr... Aleksandrs III izrādījās reakcionārāks par vienu otru viņa priekšteci, kamēr Manaseina plašais ziņojums (pēc turpat 20.000 sūdzību un lūgumu izvērtēšanas!) vēlāk „pazuda” no ķeizara rakstāmgalda, un latvju tauta cerēto reformu vietā pieredzēja vienīgi varu maiņu. Jau agrāk pazīstamais teiciens „viens cars, viena tēvija, viena ticība” ieguva variantu „viena valoda”, viena kārtība” u.t.l., tā sagatavojot zemi „tatāru invā-

zijai Baltijā", kā rusifikātoru straumi uz „malējām tautām” nosaucis toreizējais izglītības ministrs grāfs Deļanovs.¹

Skolās 1887. gadā par mācības valodu jau bija noteikta krievu valoda, 1888. gadā vācu muižnieku policijas varu pārņēma krievu pristavi, un 1889. gadā radikāli tika pārgrozītas arī tiesu iestādes, kuŗas par tiesnešiem tika iecelti krievi un turpmāk bija runājama vienīgi krievu valoda.

Negaidītās pārmaiņas radīja bažas latvju sabiedriskās dzīves vadītājos, un agrākajam optimismam līdzās vienā otrā darbiniekā iezagās jau pa neticības graudam. Nacionālajai kustībai par labu nenāca arī intelliģences izkaisīšanās, aizklīšana no dzimtenes, jo pašu zeme visiem tad darbu vēl nespēja dot. Tādēļ jo nozīmīgāki kļuva tie cietokšņi un atsevišķie spilgtākie nacionālie notikumi, kas jau pastāvēja vai varēja vēl nākt klāt, un vajadzēja daudz politiskas izmaņas, lai visu to pasargātu nākotnei.

Tā pat ārēji šķietami nevainīgo dziesmu svētku sarīkošanā bija paredzami aizvien lielāki šķēršļi, un, lai gan III dziesmu svētki iekrita pārkrievošanas sākumā un atļaujas dabūšana tiem vēl bija samērā viegla, šo svētku norises brīdī varasviru pasniegto „prieças vēsti”, kā redzēsim tālāk, jau varēja tulkot kā brīdinājumu, ka lietas var iet arī citu gaitu.

Šādā situācijā joprojām ļoti svarīga nozīme bija RLB-ai. Taj gan 1885. gadā bija jāpārdzīvo smags trieciens — pazaudējot savu enerģiskāko darbinieku, priekšnieku Krišjāni Kalniņu, kas mira mūža briedumā un kuŗa laikā RLB bija galīgi nostiprinājusī pirmā cietokšņa pozīcijas, taču Kalniņa celtais darbs bija uz tik stipriem pamatiem, ka arī pēc tam nākušā advokāta Frīdriha Grosvalda laikā RLB-as loma latvju tautas dzīvē nemazinājās.

Grosvaldam izdevās biedrības likteņus izvadīt līdz pat brīvās Latvijas sākumiem, un arī viņam pieder nopelni tautas atmodas laikmeta tradīciju saglabāšanā, kas — sevišķi vēlāk, kad jau bija sākusies tautas sociālā diferencēšanās — nebūt nebija tik viegla. Tas pats sakāms par citiem nacionālisma sargposteniem, kā, piemēram, par ļoti rosiģajām Jelģavas un Valmieras latviešu biedrībām, kuŗu darbības lauks tāpat nereti izpletās tālu pāri lokālām robežām.

Tautas atmodas ideālu uzturēšanā joprojām svarīga loma bij arī preseī, īpaši laikrakstiem *Baltijas Vēstnesis* un *Balss*, un pat ļoti rosiģā, 1886. gadā klajā nākušā *Dienas Lapa*, kas drīz kļuva par jaunstrāvnīeku organu, šo vecāko preses izdevumu toni nespēja daudz ietekmēt. Kā izcils kultūras notikums II un III dziesmu svētku starplaikā (1885) pieminama jaunā plašā mēnešraksta *Austrums* iznākšana.

Latviešu sabiedrisko darbinieku grupa 1883. gadā, audiencē pie Aleksandra III. Sēž: J. Sietiņsons, B. Diriķis un J. Pelēks; stāv: Kaudzītes Reinis, Krišj. Kalniņš un J. Passītis.

Austrumu nodibināja ap Valdemāru pulcējušos Maskavas latviešu grupa,² un žurnāls bija tautas atmodas laikmeta ideju piestrāvots. Turklāt Austrums pulcēja ļoti plašu līdzstrādnieku saimi un pirmos 10 gadus bija vienīgais regulārais šāda veida izdevums Latvijā. Tāpat vēlāk, kad no Vācijas pārbraukušais filozofijas doktors Pēteris Zālīte jau bij sācis laist tautās *Mājas Viesa Mēnešrakstu* (1895), kas izcēlās ar modernāka Vakarēiropas gaisa ievēdināšanu, Austrumam ar specifiskajiem latviešu jautājumiem, kā, piemēram, par etnografiju un valodu, ar ievērojamāko darbinieku dzīves aprakstiem un kultūras chroniku, joprojām palika neaizstājama vieta.

Dailliteratūrā pēc Alunāna un Ausekļa dzejas un pirmajiem lielajiem romāniem 80-os gados nāca klāt stāstnieks Apsišu Jēkabs un dzejnieks Andrejs Pumpurs. Īpaši izcils notikums bija Pumpura epa *Lāčplēsis* iznākšana (1888), ar ko bija radīts latvju nacionālā varoņa tēls un tā pretinieki Mel-

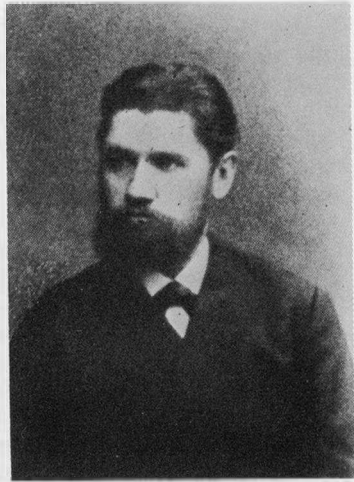
nais bruņinieks un Kangars, kas vēl spilgtākā izgaismojumā 17 gadus vēlāk atdzima Raiņa drāmā *Uguns un nakts*. Tā tautiskā laikmeta dzejnieki deva tēlus, kas — kā rakstijis kāds Pumpura apcerētājs³ — ar laiku ieaudās tik cieši tautas dvēselē, ka kļuva par „psīchisku īstenību” ar svarīgu nozīmi visā latvju nacionālās dzīves tālākā attīstībā.

Jaunas, spīgtas vēsmas bija vērojamas arī citās nozarēs, kā, piemēram, tautas gara mantu vākšanā, teātra attīstībā, tāpat mūzikā un citur, tā liecinot, ka par spīti jaunažiem, nacionālismam draudīgajiem ārējiem notikumiem tautā pašā atmodušies spēki nebij kļuvuši vājāki. Visspilgtākā liecība tam bija nākošie dziesmu svētki, kas kā nacionālo sajūsmu iedzējs notikums kļuva par vienu no galveniem robežstabiem visā latviešu dziesmu svētku vēsturē.

Arī III vispārējo dziesmu svētku iniciātore bija RLB. Ievērojot iepriekšējo starplaiku, tāpat daļēji citu iemeslu dēļ, šoreiz RLB vairs nesteidzās un par svētku laiku izraudzīja 1888. gadu, kad apritēja biedrības pirmie 20 darba gadi un varēja atcerēties arī 15 gadus kopš vēsturiskā 1873. gada notikuma. Kaut šos jubilejas skaitļus daudz nereklamēja, III dziesmu svētku gada izvēle nebija tātad gluži nejauša; pie tam tā šoreiz nesaistījās arī ar kādu atceri Krievijas vai tās troņa vēsturē... kas, kā redzēsīm vēlāk, turpmāk atkal būs tikpat kā neiespējami.

Paši svētku organizēšanas priekšdarbi toties noritēja ļoti drudzaini, jo pirmā svarīgākā sapulce, kurā konstruējās rīcības komiteja, notika 1887. gada 4. oktobrī,⁴ kad līdz svētkiem bij palikuši vairs tikai 8½ mēneši. Laika bij ļoti maz, bet koņi jau bija rutinētāki, un rīkotājiem vairs netrūka pieredzes, pie kam pēdējo vidū jau bij vairāki mūziķi, kurī svarīgākos svētku mākslinieciskos jautājumus spēja izšķirt ātrāk un sekmīgāk. Tāpat III dziesmu svētkus jo dzīvi atbalstīja toreizējā prese, ieskaitot *Dienas Lapu* — pirmā redaktora Friča Bergmaņa laikā tā vēl nebija RLB-as un pēdējās darbinieku apkaņotāja, kāda tā kļuva vēlāk Raiņa un Stučkas laikā.⁵

Minētajā 4. oktobra sapulcē par rīcības komitejas priekšsēdi izraudzīja RLB-as priekšnieku Grosvaldu, par viņa vietnieku — A. Spundi, par sekretāru — Ārgalu un par kasieri — A. Balodi. Bez tam rīcības komitejā darbojās vēl Dirīķis, Baumanis, Vēbers, Passītis, K. Pēksēns, Ābrants, M. Balodis, Šepskis, Vig-

Frīdrihs Grosvalds

neru Ernēsts, Straumes Jānis, K. Bergs, K. Osis un B. Lubavs.⁶ Sakarā ar tautas tēpu jautājumu vēlāk talkā nācis arī etnografs Mikus Skrūzītis, tāpat atsevišķās sapulcēs līdzī sprieduši virsdiriģenti Jurjānu Andrejs ar Zili.

Jau pēc desmit dienām *Baltijas Vēstnesī* un *Dienas Lapā* parādījās aicinājums košu vadoniem piedalīties plašākā sapulcē RLB-ā 1887. gada 3. novembrī. Tās darba kārtībā ietilpa svētku galīgā datuma izlemšana un pārrunas par programmu. Ievērojot iso sagatavošanās laiku, košu vadoni vienojās, ka programma nedrīkst būt pārāk smaga, pie kam cittautu darbus vajadzētu pēc iespējas „ierobežot un ielaist nedaudz vienīgi garīgajā koncertā”.⁷ Kaut arī vēlāk no lēmuma bij mazliet jāatkāpjas, tas rāda jau toreiz dominējušo uzskatu, ka latviešu dziesmu svētkos galvenā vieta dodama latviešu darbiem.

Pavisam sapulcē minēja ap 20 garīga un 30 laicīga satura dziesmas, galīgo izlasi atstājot programmas komisijai, kurā ievēlēja komponistus Straumi, Vigneru un Šepski un diriģentus Bētiņu, Ārgalu, Kadi, J. Kalniņu, Kļaviņu un Neilandu. Tā kā svētkos bij iecerēta arī jaunā latviešu orķestŗa mūzika, tad vēl pārrunāja arī orķestŗa jautājumu. Pieredze ar Pābstu 1880. g. spieda sapulci izšķirties par pašu orķestŗi, kas būtu sastādāms no latvju mūziķiem vien. Kā redzēsim vēlāk, šo lēmumu arī šoreiz vēl nevarēja īstenot.

Nākošā paplašinātā sapulce notika 29. decembrī. Šai laikā svētkiem bija pieteikušies jau 51 vīru un 83 jaukti koši ar apmēram 3000 dziedātājiem, tā ka arī ar visu nobirumu dalībnieku skaits 1888. gadā bij paredzams turpat par 1000 lie-

lāks nekā 1880. gadā. Reizē pieteicās piecas lauku orķestrantu grupas ar 34 dalībniekiem, bet to profesionālais limenis izrādījās zems, un beidzot bija jāizšķiras atkal aicināt talkā kādu jau gatavu vācu vienību. Jaunu kārtību pieņēma svētku norises plānā, agrāko divu koncertu vietā paredzot trīs, no kuriem pēdējais bija domāts galvenokārt instrumentālai mūzikai. Citādi arī III dziesmu svētki vēl paturēja „dziedāšanas svētku” apzīmējumu, kā tas redzams ir svētku programmās, ir to atreferējumos periodikā.

Jau agrāk RLB bij izsludinājusi sacensību jaunu dziesmu iegūšanai viru koņiem. Tās temati bija lūgšana *Mūsu Tēvs* un *Svētku himna*, un godalgās bija izsolīti 150 rubļi. Šis pirmais konkurss latvju mūzikas vēsturē ieinteresēja vairākus skaņražus, ko pierādīja astoņi iesūtītie darbi, kuŗu vidū īpaša komisija (divi latviešu un seši vācu mūziķi) pirmajā tematā par labāko atzina Šepska, bet otrā — Jurjānu Andreja dziesmu.

Decembra sapulcē laikam arī pieņemta galīga pirmo divu koncertu programma, ko liecina tajā notikušā pārbalsošana par Gļinkas operas *Dzīvību par caru* fināla kori.⁸ Acīm redzot daļa diriģentu bijusi pret šo darbu, lai gan nav zināms, vai tas noticis koŗu negatavības vai tīri nacionālu jūtu dēļ, un iespējams, ka pārbalsošanai, kas beidzās Gļinkam par labu, bija abi motīvi. Drīz pēc tam, 1888. gada sākumā, nāca kļajā jaunais dziesmu krājums, kuŗā iespiestas 11 garīga un 24 laiģiga satūra dziesmas.⁹

Krājumu steidzīgi izsūtīja koņiem, bet, tā kā laika bija pavisam maz, tad jau 29. decembra sapulcē nolēma, ka svētkos pielaižami arī tie koņi, kas visu programmu nevarētu sagatavot. Tas bija diezgan riskants lēmums, taču visumā koņi darbu veica; turklāt risku samazināja šā lēmuma papildu punkts, kas noteica, ka sacensībā varēs piedalīties tikai tās vienības, kas sagatavos visas dziesmas. Reizē grozīja sacensības veidu, atklātu dziesmu koŗu aizstājot ar slēgtu koŗu pārbaudi, pēc kam pēdējā koncertā paredzēja dažas dziesmas vienīgi godalgotiem koņiem.

Tai pašā reizē nominēja arī virsdiriģentus (12 personas), no kuŗu vidus šai amatā vēlāk ievēlēja jau agrāk darbojušos Indriķi Z i l i, bet no jauna — toreiz vēl Rīgā dzīvojošo V i g n e r u Ernestu un Chaŗkovas konservātorijas pādagogu J u r j ā n u Andreju. Otram senioram — Jānim B ē t i ņ a m atstāja goda virsdiriģenta amatu.

Jo svarīga nozīme svētku mākslinieciskā sagatavošanā bij mūziķu rakstiem periodikā. Tā *Balsī*, piemēram, parādījās Jurjāna raksts Piezīmējumi III vispāriģiem latviešu dziesmu svētkiem, kam sekoja Vignera Padomi, kā III vispāriģo dzie-

III vispārējo dziesmu svētku rīcības komitejas
locekļi A. Vēbers un M. Skrūzītis.

dāšanas svētku dziesmas jādzied.¹⁰ Bez tam pirms svētkiem laida klajā Vignera brošūru *Sagatavošanas kurss koņu dziedāšanā*,¹¹ kurā 10 lekcijās bij sakopots instruktīva rakstura materiāls koņu tehniskai izglītošanai.

Te jāpiezīmē, ka iepriekšēji mēģinājumi pa novadiem satiksmes grūtību dēļ toreiz vēl nevarēja notikt, kādēļ šiem rakstiem bij ne vien idejiska, bet arī praktiska nozīme. Vigners ierosināja arī svētku mielastā paredzēto apdziedāšanos, kas tā ieintrigēja rīkotājus, ka šai lietai nodibināja pat īpašu komisiju.

Jauns, agrāk vēl nepārrunāts jautājums bija tautas tēpu valkāšana. Jau minējam piekrišanu, kādu 1880 g. guva tautas tērpos ģērbusies tīrzmalieši, taču svarīgāko stimulu deva pārrunas, ko izraisīja 1888. gadā *Balss* 3. numurā lasāmais raksts: Kas vēl būtu ievērojams mūsu nākamajos dziesmu svētkos. Aiz pseudonima Pabēzris slēpies, 17 gadus vecais Irlavas seminārists Ludis Bērziņš tajā minēja dažas tēvu ierāžas, kas būtu sacelcājamās, lai nezaudētu „tautisko patstāvību”. Tām bij pieskaitīti arī pašdarināti apģērbi, koņu parādīšanai jo izdevīgs brīdis būtu „tautai gaidāmās kāzas”, t. i., nākošie dziesmu svētki.

Autors gan bij domājis vairāk toreizējos pašu austos laucinieku ģērbus, mazāk — senos etnografiskos tērpus, taču ar to lieta jau bija iekustināta. Pabēzrim rakstā Kādi piebildumi III latviešu vispārīgo dziedāšanas svētku izrikojumiem atsau-

cās Kaudzītes Reinis (R. Vidzemnieks),¹² Puriņu Klāvs u. c., kuŗi visi aizstāvēja tautas tēŗpu valkāšanu, kaut gan par paŗu tēŗpu eksistenci domas dalījās.

Tā bija skeptiķi, kas domāja, ka latvieŗiem nacionālo tēŗpu vairs nav vai tie ir lidzīgi citās zemēs redzamiem paraugiem, kamēr citi, kā, piemēram, Puriņu Klāvs, atzina pretējo, aizrādot, ka viena tauta no otras aizgūst tikai atseviŗķas tēŗpa daļas vai pielikumus, pie kam tie „nepaliek vis tanīs pašos veidos, bet pieņēmeja tauta viņus izdarina pēc savas garŗas, tiem uzspieŗ savu raksturu etc.”. Kā avotus, kur varētu meklēt pareizākās ziņas, Puriņŗ minēja tautas gara mantas, aizrādīdams, ka, ja pat dainas pārdzivojuŗas grūtos verdzības laikus, tad arī tautiskā apģērbā „pamata veidolam” jābūŗ dzīvam, kaut krāsās un formā tas jau būtu pārveidojies.¹³

Viss tas rādīja, ka ŗi etnografijas nozare bij palikusi tikpat kā nepētīta un ka ir jāsteidzas tai piegriezt lielāku vēŗibu.¹⁴ Tāpat bij pienācis pēdējais laiks, ja gribēja tautas tēŗpu valkāšanu atdzīvināt no jauna, un ŗai ziņā galvenie nopelni pieder III svētku rīkotājiem, kas pēc pārrunām avīzēs tautas tēŗpu jautājumam beidzot ietilpināja savā kārtējā darbā, tā radot pagriezienu, ar ko sākās latvju tautas tēŗpa renesanse.

Kas gan būtu mūsu dziesmu svētki bez varavīksnainās tēŗpu jūŗas, bez sidraba un dzintara ŗirboņas un — bez tā iznesīguma, ar kādu koŗo vainagu svētku dienās nēsāja „sīdrabiņa valkātāja”? Tautas tēŗpi kļuŗuŗi par tikpat neatņemamu dziesmu svētku daļu, kā skaistās tautas dziesmas, un ŗobrīd pat grūti ticēt, ka ir bijuŗi arī dziesmu svētki, kuŗos ŗo nacionālo aistēŗikas izpausmes zīmīgo elementu trūka.

Rīcības komitejas izraudzīto tautas tēŗpu komisiju vadīja B. Dirīķis, bet par tās darbību ziņu nav daudz. Deglavs romānā *Rīga*¹⁵ plaŗāk attēlojis kādu sarunu starp Skrūziŗu Miku un Lautenbachu-Jūsmiņu, kas pēc satura attiecināma uz III dziesmu svētkiem, un no tās izriet, ka arī tad, kad jautājums jau bija darba kārtībā, īstenākas skaidrības nav laikam bijis. Tā Skrūzīŗis aizstāvējis nīcenieku tēŗpu, kuŗā „viss kā īstenībā, nekas nav piedzejots”, kamēr viņa oponents bijis citādās domās:

„ — Es jemu to lietu tā... .. Mums jāiegaumē nevien īstenība, bet arī daile un aistēŗika. Tiklab valodā un dzejas pantmēŗā, kā arī apģērbā. Man nejaudā pie nīcenietēm patīkt tās autiem notītās kājas... ..arī pelēkā sakŗa pārāk apslodzī daļo augumu un vasarā, kad mūsu dziesmu svētki notiek, ir par karstu. Man ŗķiet, ka vairāk iegaumējami raksti kreklīņā un vaiņagā pēc tautu dziesmas vārdiem: zīŗu slēŗu vainadziņŗ. Tāpat arī pēc tautu dziesmas vārdiem jāir: baltām diegu zēķītēm, sarkanāmi kurpītēm...”

III vispārējo dziesmu svētku
virssdiriģents Vigneru Ernests

Tai pašā laikā bija kritizētāji, kas, redzēdami vienīgi Rīgā iebraukušās Roņu salas zvejnieku sievas un pēc viņu īpatnās ģērbšanās sprieždami par visiem tautas tērpiem, tautas tērpu valkāšanai bij pilnīgi pretim un tā vietā ierosināja t. s. reformēto apģērbu, kam ar senajiem „kāzu tērpiem” nebij nekāda sakara. Tāpat domas dalījās, vai visiem dziedātājiem būtu jāģērbjas vienādi vai arī koņi varētu ierasties svētkos katrs sava novada tērpos.

Dabīgi, ka daudzos viedokļus bija grūti saskaņot, un, lai gan tautas tērpu komisija izsūtīja koņiem paraugmetu (vai pat vairākus),¹⁶ īsā laika dēļ lielas praktiskas nozīmes tiem nebij. Cits svars turpretim bija lietas tīri idejiskai pusei, kas panāca to, ka 1888. gada svētkos tautas tērpi vairs nebija gluži retums. Īpaši tos varēja redzēt Lejaskurzemes koņos, kuņu dziedātājas, „Rīgas kungu” spriedumos daudz neklausīdamās, ieradās svētkos ar dārgumiem, izceltiem no mātes vai vecmāmuļas tīnes dibena, tāpat interesantos, tikai retos mūža brīžos rādāmos tērpos bij ģērbusās dažu citu novadu koristes, un tieši šīs drošnieces bija tās, kas senās tradīcijas iznēsāja līdz pat brīdim, kad tautas tērpu jautājums jau bij izpētīts pamatīgi.

Pārējos priekšdarbus apskatot, vēl pieminama III dziesmu svētku vieta un celtnē. Šoreiz pilsētas valde jau atļāva svētkiem izmantot Esplanādes laukumu, kas ikdienā kalpoja vietējam garnizonam. No vēlākām celtnēm ap šo laukumu 1888. gadā bija redzama vienīgi pareizticīgo katedrāle, tāpat vēl trūka apstādījumu, tā ka svētku rīcībā esošā platība bijusi turpat 2½ pūrvietas liela. Arī III svētku celtni projektēja arch. Baumanis, kas astoņdesmito gadu beigās jau vairākiem kvartāliem bija devis to reprezentablu izskatu, ar kādu Rīga lepojas vēl šobrīd.

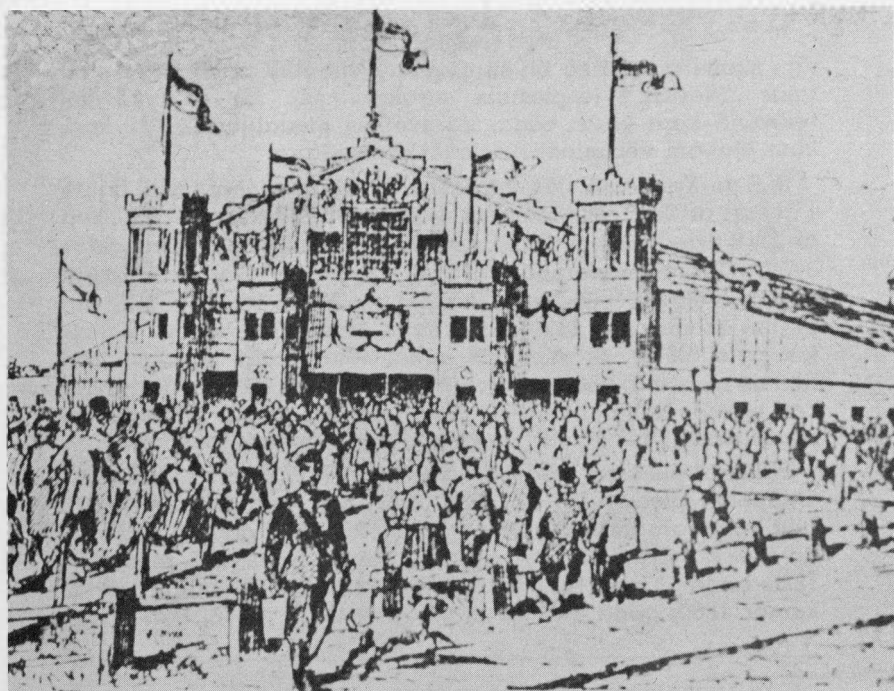
Lai izsargātos no laika untumiem, III svētku ēka — tāpat kā 1880. gadā — bijusi segta, un arī arhitektoniski tā atgādinājusi II svētku ēku.¹⁷ Tās platība bija 100.000 kvadrātpēdas, kam klāt nāca sētas iežogots 35 pēdas plats ārpagalms. Jums balstījās uz 160 koka stabiem, kas reizē sadalīja telpu jomos, galveno fasādi rotāja 4 dzeguļoti tornīši ar tajos iebūvētām biļešu kasēm. Pakāpeniskā koŗu estrāde spēja uzņemt 3000 dziedātājus, kam pretim uz dēļu grīdas bija ierīkotas 15.000 sēdvietas un 5000 stāvvietas.

Galvenos būvdarbus izsolīja laikrakstos, un par 7500 rbļ. tos saņēma būvuzņēmējs Kārklīšs, bet ēkas dekorēšanu veica Baumaņa biroja darbinieks Konstantīns Pēkšēns. Kopā ar apgaismošanu dekorēšana izmaksājusi ap 1000 rbļ., tā ka kopīgie svētku celtnes izdevumi sasniedza turpat 9 tūkstošus rubļu vai, kā redzēsīm vēlāk, apmēram pusi no visiem svētku izdevumiem. Šādu dārgu, tais apstākļos patiešām grandiozu celtni tad arī daudz apbrīnoja, un Lautenbachs-Jūsmiņš, kuŗš rīcības komitejas uzdevumā sarakstījis arī III dziesmu svētku aprakstu,¹⁸ tai veltī ne mazāk jūsmīgas rindas kā 1880. gadā, aprakstot II svētku „pagalmu“.

Par koŗu un viesu naktsmājām rūpējās dzīvokļu komisija, ko vadīja būvuzņēmējs Balodis, un tai daudz palīdzēja latviešu namīpašnieki, pie kam šoreiz talkā nāca arī Rīgas pilsētas valde, atļaudama koŗiem apmesties daŗu sabiedrisko iestāŗu telpās. Iekšējā kārtība svētkos savukārt bij nodota latvju studentu ziņā, kuŗu daļa starplaikā jau bija organizējusies pirmajās latviešu korporācijās: tērbatieši — 1870. gadā dibinātajā Lettonijā, bet Rīgas politehniskā institūta audzēkņi — 1880. gadā dibinātajā Selonijā. Beidzot vēl pieminams 1888. gadā pirmoreiz parādījies „svētku vadonis“,¹⁹ ko sastādīja Skrūzītis un kuŗā bez programmām bij atrodamas vēl citas ziņas, kas varēja interesēt svētku viesus.

Pavēlu sāкта, III dziesmu svētku organizēšana prasīja spraiŗu darbu, kā liecinieces ir apaŗas 40 sapulces, bet, tā kā rīkotāŗju pulks jau bija prāvāks un ar pieredzi, tad visus darbus izdevās veikt laikus. Tāpat sagatavota bij publika, un te nenoliedzama loma bija latvieŗu avīzēm, kuŗas aicināja visus uz sadraudzību un kopdarbību, izceļot svētkus kā izcilu notikumu, kas „katra latvieŗa sirdi piespieŗ ātrāk pukstēt“ (*Dienas Lapa*).

Tā arī tautā, neraugoties uz bargāku laiku priekšvēstīm, interese bij liela, un uz svētkiem posās, kas vien varēja. Apmeklētāŗju vairumu joprojām, protams, deva Rīga un citi Latvijas centri, taŗu netrūka svētkos arī laucinieku un ciemiņu

III vispārējo dziesmu svētku ēka

no tālām Krievijas malām, un var droši teikt, ka jau toreiz dziesmu svētki vienoja visu tautu ir tīri ģeografiski, ir neatkarīgi no atsevišķām profesijām vai sociālā stāvokļa.

Trešo vispārējo dziesmu svētku norisei oficiāli bija paredzētas četras dienas: 18. — 21. jūnijam, taču svētku rosība tā īsti manāma bij jau piektdien, 17. jūnijā, kad Rīgā iebrauca pirmie lauku koņi. Piektdienas vakarā RLB-ā notika arī koņu vadonu sapulce, kurā izlēma kārtību svētku gājienā un ievēlēja sacensībai pieteikušos koņu pārbaudes komisiju; tā sāka darbu jau sestdien priekšpusdienā, turpinot to pa otram lāgam pēcpusdienā pēc svētku atklāšanas akta.

Tā kā starplaikā klāt bija nākuši vienīgi atsevišķi Rīgas-Valkas dzelzceļa līnijas posmi, ceļam uz Rīgu joprojām vēl vajadzēja izlietot arī citas iespējas. Neraugoties uz to, dziedā-

tāju skaits starplaikā bij stipri pieaudzis. RLB-as 60 gadu jubilejas izdevumā iespiestais saraksts, pēc kā veidota šeit redzamā košu karte, rāda, ka svētkos piedalījušies 111 koši, kam blakām vēl minēti „dziedātāji bez koša.“²⁰

RLB-as *Konversācijas vārdnīcā* savukārt vienā vietā figurē 110 koši ar 2600 dziedātājiem, bet turpat citā vietā — 110 koši ar 2618 dziedātājiem. Pirmos skaitļus pieminējis arī Grosvalds svētku atklāšanas runā, un tie figurē vēl Gulbja izdotajā *LKV-ā*. Vēlākos pārskatos, kā, piem., VI svētku vadoni, turpretim minēti jau 117 koši, kamēr dziedātāju skaits palicis tas pats (2618). Šī starpība izskaidrojama tā, ka daži koši RLB-as sarakstā, kas bija divkāršas vienības, t. i., jaukti un vīru koši reizē, pēdējā skaitīti kā viena vienība, tā par pareizākiem tomēr uzskatāmi skaitļi, kas atrodami jaunākos pārskatos.

Paliekot pie šiem pēdējiem skaitļiem (117 koši ar 2618 dziedātājiem), pieaugums no 1880. līdz 1888. gadam procentuāli bija apmēram tāds pat kā no 1873. līdz 1880. gadam: košu — ap 67% un dziedātāju — ap 58% vairāk (pret 55% resp 65% 1880. gadā). Tiesos skaitļos tas turpretim bija manāmi lielāks: kamēr 1880. gadā klāt nāca 650 dziedātāji, 1888. gadā dzie-

III VISPĀRĒJO DZIESMU SVĒTKU KARTE (skat. nāk. lpp.)

V i d z e m e : (1) Aduliena; diriģents P. Ošiņš (2) Aizkraukle; P. Balčaus (3) Allaži; T. Kronbergs (4) Bilstiņi; V. Zilbers (5) Carnikava; Bebru J. (6) Cēsis; Košu K. (7) Dikļi; P. Tiliks (8) Dole; Sesku J. (9) Druvienu; J. Kalniņš (10) Dzērbene; K. Preiss (11) Ērgļi; K. Rasiņš (12) Ēvele; J. Gaiķis (13) Ikšķile; M. Kortāns (14) Jaungulbene; K. Ezernieks (15) Jaunpils (Zaube); A. Tomsons (16) Jaunrauna; J. Dzirkālis (17) Koknese; J. Ozols (18) Kroukļi; J. Gubens (19-20) Lazdona; J. Geistards, K. Pētersons (21) Lēdurga; G. Moors (22) Lielvārde; J. Neilands (23) Liezēre; J. Rozītis (24) Limbaži; K. Osis (25) Lubāna; A. Karlsons (26) Ļaudona; Riekstiņu J. (27) Ļaudona-Odziena; K. Aigars (28) Mālpils; P. Balgālis (29) Matīši; K. Stakle (30-31) Meņģele; J. Riekstiņš, M. Sprinģis (32-33) Nītaure; J. Zalcmanis (34) Pabaži; V. Ratnieks (35) Piņķi; E. Saržants (36) Plātere-Āderkaši; A. Benjaminš (37) Prauliena; H. Kaminskis (38) Ranka; K. Ērmanis (39) Rozbeķi-Rucka; V. Cipsts (40) Rubene; J. Ozoliņš (41) Rūjienu; J. Krauze (42) Saikava; J. Ozols (43) Salaspils; A. Bokše (44-45) Sigulda; K. Saulītis, J. Lapšiņš (46) Skujene; P. Olte (47-48) Smiltene; O. Ābele (49) Straupe; D. Gaiklāvs (50) Stukmaņi (Pļaviņas); J. Pētersons (51) Suntaži; R. Apmanis (52) Tirza; Dzeizkalnu K. (53) Trikāta; O. Berkaušs (54) Valmiera; M. Gerliņš (55) Vecpiebalga; J. Kornets (56) Vestiena; F. Grīviņš (57) Vietalva; Kalniņu J. (58) Vilzēni; F. Kugge (59) Viskāji; Augustu M. K u r z e m e : (1) Degole (vieta nez.); F. Sieriņš (2) Dun-
(Turpinājums 116. lpp.)

dātāju skaits jau bija pieaudzis par gandrīz 1000; tāpat māmāmi lielāks bija arī košu skaits (47 koši vairāk nekā 1880. g.). Diezgan jūtams III svētkos jau bija jauktu košu pārsvars (117 košu skaitā 72 koši vai 62%), kamēr kopīgajā pulkā joprojām vēl dominēja vīru balsis: no visiem 2618 dziedātājiem vīru bija 1711 vai 65% (1880 — 71%, 1873 — 79%), bet sievu balsu — tikai 907 vai 35%. Mazliet samazinājies šais svētkos bija viena koša caurmērs (22 vai tikpat, cik 1873. gadā), ko varbūt varēja izskaidrot ar starplaikā pieaugušajām diriģentu prasībām.

III dziesmu svētku košu karte rāda, ka košu skaitā pirmā vietā joprojām bija Vidzeme (59 koši), kam sekoja Zemgale (33), Rīga (10), Kurzeme (8) un pārējās vietas (7). Jauns raksturīgs vaibsts šai kartē ir starplaikā ļoti pieaugušais Kurzemes un Zemgales košu skaits: kamēr Vidzemē pieaugums bija ap 40%, Kurzemē un Zemgalē kopā tas sasniedza ap 175% (26 koši vairāk nekā 1880. gadā). (Šāds straujš košu uzplaukums Latvijas rietumu pusē, īpaši Lielupes kreisajā krastā, izskaidro daļēji kurzemieku aktivitāti un sacensību ar RLB-u, kad tuvojās laiks organizēt IV vispārējos dziesmu svētkus). Rīgas košu skaits starplaikā toties nebij audzis.

(Sākums 114. lpp.)

daga; J. Dreiberģis (3) Kursiši; T. Niedre (4) Lielezere; J. Paļevičs (5-6) Liepāja; J. Koškins (7) Rāva; A. Jansons (8) Ventenieki (Ventspils?); J. Grinberģis. Z e m g a l e : (1) Bauska; J. Kronberģis (2) Bērmuiža; K. Cieruls (3) Bramberģe; J. Valdmanis (4) Biksti; K. Ceronis (5) Dignāja; J. Vaivariņš (6) Dobeļe; Purmaļu E. (7) Džūkste; T. Veidemanis (8) Ērberģe; J. Orle (9) Grenči; J. Veitholds (10-11) Irlava; J. Vitiņš, J. Kade (12) Jaunplatone; Ģ. Kreicberģis (13) Jēkabpils; J. Biks (14) Jelgava; Vējiņu J. (15) Mežotne; M. Lazdiņš (16) Misa; O. Ķirsteins (17) Mūrmuiža; D. Auniņš (18) Ozolnieki; F. Ozoliņš (19) Pētertāle; J. Skurbe (20) Pūre; Filholdu R. (21) Rundāle; J. Rozenberģis (22) Sauka; J. Dauge (23) Sece; M. Žurevskis (24) Sērene; A. Baltzaris (25) Sērpils (Sēlpils?); J. Druja (26) Sesava; J. Laivenieks (27) Stelpe; M. Dūre (28) Tukums; T. Dikmanis (29) Ūziņi; R. Vulfs (30) Valle; M. Grinberģis (31) Vecmokas; Simsonu F. (32) Vecmuiža; A. Speķķe (33) Zaļenieki; Purmaļu V. L a t g a l e : (1) Gostiņi; Steinberģu J. (2) Krustpils; P. Apsēns. R ī g a : (1) Debesbraukšanas draudzes koris; A. Lokmanis (2) Jonatāna biedr. k.; Freimaņu E. (3) Latviešu dzied. biedr. k.; B. Lubaus (4) Pērkoņa k.; Aizkārķiņu V. (5) Pēterburgas Ārīgas dzied. biedr. k.; Straumes J. (6) Rīgas latviešu k.; O. Šepskis (7) Trīsvienības draudzes k.; P. Podnieks (8) Valtera k.; M. Lūkins (9-10) Ziedoņa palīdz. biedr. vīru un jauktais k.; Steinišu J. C i t a s v i e t a s : (1) Pēterpils; P. Krams, (2) Pleskava; A. Kampe (3) Maskava; J. Rumpēters (4-5) atsev. dziedātāju grupas.

Bez tam III dziesmu svētkos vēl ieradās pa korim no Maskavas, Pēterpils un Pleskavas un jau II svētkos piedalījies Ungurmuižas koris (sarakstā minēts kā Krustpils-Ungurmuižas koris), kam 1888. gadā vēl piediedrojās Gostinju dziedāšanas biedrības koris. Abi pēdējie kori jau nāca no Latvijas stūra, kas administratīvi ietilpa Latgalē. Tāpat Krustpils novads etnografiski tikpat piederīgs Latgalei kā Vidzemei, kālab 1888. (vai, ja paturam to pašu mērķu, tad jau 1880.) gadu varam uzskatīt par brīdi, kad vispārīgajā dziesmu svētku kustībā iekļāvās arī Latgale. III dziesmu svētku karte rāda arī zināmu ģeografisku stabilitāti, jo gandrīz puse koru bija tādi, kas jau bija dziedājuši Rīgā II dziesmu svētkos 1880. gadā.

Sestdien, 18. jūnijā, pēc, koru pārbaudes, kori sāka pulcēties pie RLB-as nama, lai pulksten divos dotos gājienā uz svētku vietu. Šoreiz daba vairs nebija tik labvēlīga, kā I un II svētkos, un, gājienam kārtojoties, sākās varens lietus, taču pēc Lautenbacha-Jūsmiņa liecības nedz dziedātāju, nedz skatītāju garastāvokli tas daudz nav ietekmējis: ²¹

„Cik stipri arī lietus nelija, visa Rīga bija taču uz kājām... ..Un liešķo izredzi dabūja sevišķi tie, kas tāžu tāžās, logu logos, balkonu balkonos uz nesaredzamo gājienu noskatījās un par to nobrinējās. Tak bija arī logi, no kuriem ar lielo lietu it kā sacenzdamies lija un bira košs puķu lietutiņš, dziedātāju dažkārt nelaipno un nepatīkamo ceļu pušķodams, patīkamāku un laipnāku darīdams.”

Koru možumu vēl cēla karogi, ko bija izkāruši latviešu namīpašnieki, kuru skaits starplaikā bija krietni pieaudzis. Vispār latviešu skaits Rīgā ap III dziesmu svētku laiku bij manāmi lielāks, no turpat 200.000 lielā kopskaita sasniedzot jau apm. 75.000. Pirmoreiz Rīgas vēsturē latvieši bija tātad vismaz relatīva majoritāte. ²² Salīdzinot ar ainu vēl tikai pirms 15 gadiem, tas bija liels solis uz priekšu, ko vēl izcēla straujie latviešu saimnieciskie sasniegumi.

Tālab nav brīnums, ja latviešu demonstrācijai simpatizējuši pat cittautieši, ieskaitot — kā to romānā *Rīga* attēlojis Deglavs — arī židus, kas, būdami tālredzīgi, „par varu gribēja būt tautieši un patrioti” un svētku laikā izgreznoja veikalu skatlogus ar karodziņiem un plakātiem, kuŗos tika piedāvāti „tautiski cigāri, silķes un pastalu ādas”... Šie šķietamie sikumi labi raksturo toreizējo Rīgas seju, ko daudzi savā mūžā redzēja pirmoreiz.

Salijušos, bet citādi možos dziedātājus svētku ēkā sagaidīja Jūrjānu Andreja Svētku marša skaņas, kam sekoja RLB-as priekšnieka Grosvalda svētku atklāšanas runa. Šī Grosvalda runa ir viena no retajām pagājušā gadsimta latviešu sabiedrisko darbinieku runām, kas saglabājusies autentiskā veidā,

kālab citējam to šeit plašāk, izlaižot tikai dažus īsākus posmus un skaitļus par agrākiem dziesmu svētkiem: ²³

„Dziedātājas, dziedātāji, svētku viesi!... ..Rimis sagatavošanās nemiers, apklusis rikošanās troksnis, iestājies svēts klusums ne tikai mūsu ārīgā rikošanās, bet arī mūsu sirdis... Līdz ar to redzami pārņemušas mūs prieku jūtas par to, ka nu reiz laimīgi piedzīvoti šie Līgas svētki, pēc kuņiem ilgot ilgojāties jūs, dziedātājas — Līgas meitas, dziedātāji — Līgas dēli. Kas par tiem vēl būtu šaubijies, to būs pārliecinājis jūsu milzīgais skaits, jūsu prieku pilnās sejas... ..būs pārliecinājuse jūsu nepārskatāmā, nepārskaitāmā rinda, kas plivinošiem karogiem raibā virknē vijās caur vecās Rīgas lepnajām ielām... ..to pārliecinās, ticu nešaubīgi, jūsu dziesmas, kuņu varenās skaņas pirmoreiz viņos un atskanēs šini svētku namā.

„Līgas meitas, Līgas dēli! Esat tamdēļ no visas sirds sveicināti sveicināti RLB-as, svētku komitejas un visas latviešu tautas vārdā!

„Jūs pulcējāties savās mājās neskaitāmas reizes, sagatavoties uz šiem svētkiem. Jūs, pūliņi un sviedru netaupidami, strādājāt un gādājāt tautas svētkus veicināt, jūs, ceļa grūtumus neievērodami, sanācāt līdz šim neredzētā skaitā tautas svētkos līgot, pārsteigdami visas cerības, kuņas lika uz jums, atstādami kaunā visus, kas šaubījās par jūsu labo gribu un cenšanos, un dosat mums drīz jo drīz saviem darbiem gaišāko liecību par saviem pūliņiem un panākumiem.

„Kad jautājam, kas vienoja jūsu neskaitāmos pulkus, kas vieno šini svētku brīdī mūs visus, tad bez šaubības jāatzīst par vienošanas līdzekli Latvju dziesmas un dziesmu cienīšana. Šis mūsu... ..mantojums pārgājis no cilšu ciltim uz mums, pārdzīvojis gadu simteņus un pārdzīvos tāpat vēl gadu simteņus un tūkstošus, ja tikai radīsies un gadīsies šā dārgā mantojuma cienīgi mantinieki, kas viņu lieto ne tikai sevīm un citiem par labu, bet pašu mantojumu vairo, kuplina un izglīto.

„Līdz šim, paldies Dievam, Latvju tautai vēl tādu mantinieku nav bijis trūkums. Mūsu tautas dziesmas, kā vēsture rāda, līdz ar pašu latvju tautu pārcietušas un pārlaidušas baltas un nebalts dienas, laimīgus un nelaimīgus laikus, savā jaukumā, savā krāšņumā neraucētas, neciziktas. Svēta, Dieva dota mīlestība pret tautu, tautību un tautas gara ražojumiem sargāja un saudzēja tautas dziesmas līdz jaunākiem laikiem, šī pate mīlestība skaidroja, glītoja viņas, vienoja dziedātājus dziedāšanas biedrībās un šīs biedrības dziedāšanas svētkos.

„Tāda dziedātāju augšana un piedalīšanās pie svētkiem... ..gaiši liecina, ka Latviešu tauta nav tikai arāju, bet arī dziedātāju tauta, ka viņa, sūri un grūti strādājuse dzīves saulgozī, vēlas brītiņu atpūsties tautas svētkos, kopīgi līgojot, tautas dziedātāju līgošanā klausoties. Uz tom pēc Dieva dotiem likumiem Latviešu tautai, kā jebkuņai, savu tautisku pašapziņu nezaudejušai (tautai), ir un būs sava tiesība!

III vispārējo dziesmu svētku piemiņas lakatiņš

„Lai tamdēļ dziedāšanas dailes un dziedāšanas svētku cienīšana Latviešu tautai nekad nezustu, lai viņai vienmēr rastos dzīvi locekļi, kas uztur un uzkuņ tautiskās dziedāšanas svēto uguni!

„Vēlu jums tamdēļ un lūdzu līdz ar visiem svētku viesiem, lai Visuvaldītājs debesu Tēvs un tautu likteņu lēmējs dotu šim jūsu svētajam nodomam labi veikties, visam labi izdoties, šiem svētkiem laimīgi beigties!”

Grosvalda runai sekoja Krievijas himna un vairāki apsveikumi, pēc kam turpinājās koņu pārbaude. Kā redzam, agrākos

nējis. Svētku apraksta autors gan diriģentu attaisno, vainu atrazdamis publikā, kas radījusi „zināmu šalkoņu, kamdēļ dziedātāji nevarēja labi sadzirdēt saskaņu”.²⁵ Toties „slaveni” atkal skanējis jauktais koris programmas beigās.

Dažus atsevišķus, zīmīgi attēlotus III dziesmu svētkos gūtos iespaidus atstājis arī Deglavs romānā *Rīga*. Šeit citējam rindkopu, kas attiecināma uz garīgā koncerta sākumu:²⁶

„Un tad, kad svētku pirmajā dienā, garīgajā koncertā koji laido kopīgi vajā slaveno spites dziesmu *Dievs, Kungs, ir mūsu stiprā pils*, tad rusifikātori, nesaprazdami viņas īsteno nozīmi, bet padodamies vienīgi mūzikas iespaidam, bija aizkustināti līdz asarām; tik vareni tā skanēja no apm. 3000 dziedātāju lūpām. Balti, kuņiem tā nebija tik vien kā mūzikas bauda, bet kuņi saprata viņas nozīmi, līdz dvēseles dziļumiem aizgrābti, to noklausījās kājās, gaŗdibesnes rokā turēdami... ...”

Otrs — laicīgais koncerts notika pirmdien, 20. jūnijā. Stundu pirms tā, kā lasām svētku kartē, bija paredzēta sacensībā uzvarējušo koŗu apbalvošana, bet pēdējā brīdī to pārcēla uz pēdējo koncertu. Laicīgajā koncertā ieradās ap 15.000 klausītāju, kuŗu vidū bijis arī daudz valdības ierēdņu u.c. cittautu viesu. Šai koncertā atskaņoti sekojoši darbi:

Dievs, sargi Ķeizaru

Ļovovs

I

(1) <i>Svētku himna</i>	Jurjānu Andr.
(2) <i>Div' dūjiņas gaisā skrēja</i>	D. Cimze
(3) <i>Krauklīt's sēž ozolā</i>	J. Cimze
(4) <i>Strauja upe</i>	Vīneru Ern.
(5) <i>Rīga dimd</i>	J. Cimze

v i r u k o ņ i

II

(6) <i>Saulīt' tecēj tecēdama</i>	J. un D. Cimze
(7) <i>Kur tu augi, daiļa meita</i>	Ā.Ore
(8) <i>Ūdens meita</i>	Straumes Juris
(9) <i>Maza biju, neredzēju</i>	D. Cimze
(10) <i>Meitiņ' sēdēj aiz ūdeņa</i>	D. Cimze
(11) <i>Tēvijai (solo, korim un orķestrim)</i>	Jurjānu Andr.

j a u k t i k o ņ i

III

(12) <i>Dziesmu prieks</i>	Baumaņņ K.
(13) <i>Līgaviņa kā rozīte</i>	Jurjānu Andr.
(14) <i>Kuģenieku dziesma</i>	K. Ekerts
(15) <i>Kā Daugava vaida (ar orķ.)</i>	Vīneru Ern.

v i r u k o ņ i

IV

(16) <i>Bērzs tīrelī</i>	J. Vītols
(17) <i>Medības</i>	Mendelsons
(18) <i>Līgo (Jāņu) dziesmas</i>	J. Cimze
(19) <i>Fināls iz operas Dzīvību par caru (ar orķ.)</i>	Gļinka

j a u k t i k o ņ i

Arī par šo darbu sadalījumu virsdiriģentu starpā precizāku ziņu trūkst. No atsevišķām rindām izlobāms, ka Vignera rokās bijusi vismaz daļa viru koŗu dziesmu, to skaitā — paŗa diriģenta kompozīcijas. Tāpat zinām, ka Vitola *Bērzu tīrelī* diriģējis Zīle un Straumes *Ūdens meitu* — kaut virsdiriģentiem nepiederēdams — pats tās autors. Domājams, ka arī Jurjāna kantātes *Tēvijai* pirmatskaņojums atradies autora rokās. Par citu darbu diriģentiem turpretim nav nekādu pieturas punktu.

Vispārīgais vērtējums par šo koncertu bija labāks nekā par garīgo koncertu. „Balsu daļumā un plašumā” izcēlušies jauktie koŗi, toties viru koŗu dziesmās bijusi „lielāka nianŗu dažādība un mākslas izpratne”.²⁷ Labvēlīgas un pat cildinoŗas atsauksmes par koncertu parādījās arī dažās Rīgas vācu avīzēs, kuŗās seviŗki izcelts rūpīgais tautas dziesmu izpildījums. Diemžēl, ŗais atsauksmēs nav iespējams ieskatīties, un ŗeit varam citēt tikai kādu fragmentu no vērtējuma, ko par svētkiem atstājis *Rigasche Zeitung* mūzikas kritiķis Hanss Šmits (Schmidt):²⁸

„...Visumā jauktā koŗa izpildījumi bij tieŗām apbrīnojami, ne tikai kopnoskaņojumā vien, bet arī viru koŗu dziedājumi bij slaveni, starp kuŗiem izcilus vietā jāmin Vignera *Strauja upe*. Starp visiem programmas numuriem ŗis bija skaistākais un sacēla klausītājos apģarotību un ovācijas. Lielu iespaidu darīja Vignera dziesmā rūcoŗās balsis, kas pieslējās tenora un basa gāģienam kā varenu ēģģeju skaņas... Atzinība izsakāma Vigneram un Zīlem par viņu ārkārtīgām pūlēm. Cik grūti panākams, ka milzu koris pēc viena kopmēģinājuma tik teicami prot kopā sadziedāt, to katrs sapratīs, kas kaut cik pazīst pie iestudēŗanas pārvaramās grūtības...”

Ne tik labi panākumi toties bija darbiem ar orķestŗa pavadījumu, jo pēdējais arī ŗoreiz „noskaņojumā un stingrā kopieŗšanā” bijis „tālu no pilnības”.²⁹ Cerēdami labāko, III dziesmu svētku rīkotāģi beidzot salīga kādu mazāk pazīstamu diriģenta Knēflera vadītu vācu vienību, taču arī tā savu uztdevumu vai nu nav gribējusi vai nav spējusi veikt tā, kā varēja gaidīt.

Tas daļģji atklāģās jau otrā koncertā, pavadot atseviŗkus koŗus, bet vēl redzamāk — pēdģjā dienā, kad minģtai vienģbai bija jāatskaņo vairākas tģri simfoniskas partģtūras.³⁰ ŗai ziņā

latviešu dziesmu svētku rīkotājiem vēl ilgi nebija laimes, un tikai 1910. gadā, kad notika V vispārējie svētki, arī latvju simfoniskā mūzika beidzot pieredzēja atskaņojumus, par ko vairs nebija jākaunas.

Pēdējais ievērojamākais notikums III dziesmu svētku norisē bija instrumentāli vokālais koncerts 21. jūnijā. Par klausītāju skaitu tajā drošāku ziņu trūkst, bet, tā kā dažos vecākos avotos³¹ minēts, ka visus trīs koncertus kopā noklausījušies ap 40.000 apmeklētāju, tad pēdējā koncertā klausītāju varēja būt apmēram 12.000 vai ap 1000 mazāk nekā garīgajā koncertā. Instrumentāli vokālā koncerta programmas galīgā redakcija, šķiet, bijusi gatava laikam tikai pēdējā brīdī, jo svētku dalībnieku kartē redzami darbi un to kārtība ir citāda, nekā programmā, kas iespiesta RLB-as 60 gadu jubilejas izdevumā. Par autentiskāko uzskatāms pēdējais avots, kas turklāt saskan ar ainu, ko iegūstam, kompilējot pārējās ziņas:³²

I

- (1) *Dziedāšanas svētku maršs par motīviem*
Rīga dimd, Līgo un Baumaņu Kārļa
Dievs, svētī Latviju Jurjānu Andr.
 s i m f. o r ķ e s t r i s

s a c e n s i b ā u z v a r ē j u š o k o ņ u
 a p b a l v o š a n a

- (2) *Vijoļu koncerts* Godārs
 Jēkabs Ozols
 (3) *Dziesmu svētība* H. Mors
 (4) *Krauklīt's sēž ozolā* J. Cimze
 (5) *Nu ar Dievu, Vid(Kur)zemīte* J. Cimze
 v ī r u k o ņ i
 (6) *Simfonija, I, II un III daļa* J. Vītols
 s i m f. o r ķ e s t r i s

II

- (7) *Klavieņu koncerts, op. 37* Bēthovens
 a) *Allegro con brio*
 b) *Largo*
 c) *Rondo. Allegro.*
 Ludvigs Bētiņš
 (8) *Ragu kvartets* ?
 brāļi Jurjāni
 (9) *Tautas dejas* Jurjānu Andr.
 a) *Jandāliņš*
 b) *Tūdaliņ, tagadiņ*
 s i m f. o r ķ e s t r i s

(10) *Rhapsodie Hongroise*, nr. 6
Ludvigs B ē t i ņ š

Lists

(11) *Tēvijai* (solo, korim un orķestrim)

Jurjānu Andr.

(12) *Ligo dziesmas*

J. Cimze

j a u k t i k o r ģ i

Ši programma rāda, ka trīs koŗdarbi, ieskaitot Jurjāna kantāti, tajā pārņemti no iepriekšējā koncerta. Vēl plašāk to darija nākamās svētkos, ar ko no vienas puses varēja mazliet atslogot koŗu darbu, no otras — dot iespēju vairāk izceļamos darbus dzirdēt arī tiem, kas visus koncertus nevarēja apmeklēt. Almanachā *Seši latvju vispārējie svētki*,³³ instrumentāli vokālā koncerta darbu vidū, Baumaņa Kārļa himna apzīmēta par atsevišķu orķestrā darbu, taču te ir acīm redzams miseklis, kas radies, nepazīstot Jurjāna kompozīciju: Baumaņa himna tajā (gan visā augumā!) figurē tikai kā programma-tiska tema, bet — ne kā neatkarīgs, no pārēja satura atdalāms epizods. Vitola simfoniju pēdējā koncertā diriģēja jau pieminētais Knēflers, kamēr Jurjāna darbi bijuši laikam paša autora rokās. *A capella* darbu diriģentus turpretim arī šoreiz varam tikai minēt.

Jau iepriekšējā dienā publika dzirdēja tad vēl tikai 24 gadus vecā, bet jau no laikrakstiem pazīstamā Pēterpils konservātorijas paidagoga Jāzepa Vitola koŗa dziesmu *Bērzs tīrelī*. Tai pievienojās pēdējā koncerta programmā redzamā *e-molla simfonija*. Kaut šīs „jaunās skaņas”, kā rakstīja Deglavs,³⁴ toreizējo klausītāju lielākai daļai „vēl nebija pazīstamas un izlikās svešādas”, latvju mūzikai tās kļuva par vienu no izcilākajiem nacionālajiem ieguvumiem.

Vitola darbu parādīšanās III dziesmu svētkos reizē iezīmēja arī kādas citas svarīgas krustceles: tā tuvināja jau tad ārzmēs nopietni novērtēto mūziķi savai dzimtajai zemei un tautai. Vitols pats bija svētku viesis un sekoja uzmanīgi visam līdzi, un viņam izcilu ievēribu parādīja tiklab svētku vadītāji, kā prese un sabiedrība. Šī uzmanība un pacilātais nacionālais svētku noskaņojums tad arī galīgi izšķīra Vitola atgriešanos latviskajā pasaulē, kas viņam vāciskās audzināšanas dēļ agrāk bija sveša un patāla, un uzveda jauno mākslinieku uz ceļa, no kā viņš turpmāk vairs nenovērsās.

Tāpat III dziesmu svētki bija svarīgi citiem latvju mūziķiem. Tā latvieši 1888. gadā pirmoreiz tuvāk iepazīnās arī ar vijolnieku Jēkabu Ozolu (1863 — 1902), kas pēc studijām Pēterpils konservātorijā vēlāk (1891) pārņēma kapelmeistara amatu RLB-as teātrī.³⁵ Vēl plašāka mākslinieka karjera bija lemta otram instrumentāli vokālā koncerta solistam Ludvigam Bē-

Kožu pārstāves III dziesmu svētkos

tiņam (1856 — 1930), „vecā Bētiņa“ dēlam, kušš kā solids Bēthovena interprets kļuva starptautiski pazīstams latviešu pianists un no 1890. līdz 1917. gadam bija profesors Maskavas konservātorijā.

Jau agrāk tauta, sevišķi koncertos lauku baznīcās, bija iepazinusies ar Jurjānu mežragu kvartetu, kas ilgus gadus bija viens no populārākiem latvju mūziķu ansambļiem. Šai kvartetā bez Jurjānu Andreja spēlēja vēl viņa brāļi Juris, Pāvuls un Pēteris, no kušiem pirmais darbojās par pūšamo instrumentu spēles paidagoģu Čařkovas konservātorijā un pēc kaŗa Latvijas konservātorijā (turpmāk: LK), kamēr otrs kļuva pazīstams kā pirmās latvju operas vadītājs un LK-as dziedāšanas klases profesors.

Visi šie mūziķi, ieskaitot virsdiriģentus un pārējos komponistus, III dziesmu svētkos tik lielā skaitā pulcējās pirmoreiz, kam bija svarīga nozīme, organizējot latvju mūzikas turpmāko dzīvi. Tā, piemēram, 1888. gadā dzima doma par vēlākiem RLB-as paspārnē organizētajiem rudens koncertiem, kas jau

driz izvērtās par regulārām latvju skaņu mākslas parādēm, tāpat svētkos bija iespēja pārrunāt vēl dažu citu sakarā ar straujo latvju mūzikas atmodu radušos jautājumu, kas citos apstākļos nebūtu bijis iespējams. —

Par pašiem atskaņojumiem pēdējā dziesmu svētku koncertā atstāto liecību nav sevišķi daudz, un tās ir diezgan vispārinātas. Fragmentārās rindas, ko atrodam šur tur vēlākos rakstos (parasti sakarā ar kādu citu temu), liecina, ka arī šim koncertam bija dzīva atsaucība, kaut atskaņojumu kvalitāti ietekmēja ir negatavais orķestris, ir nelabvēlīgā akustika. Pēdējā īpaši skārusi solistus, jo estrāde bija klaja un telpas tik plašas, ka daļa skaņu nerasniedza mērķi.

Publikai, kas līdz tam bija paradusi dzirdēt galvenokārt vienkāršus harmonizējumus un nepretenciozās Baumaņu Kārļa dziesmas, neparasta šķita arī pēdējā koncerta programma, īpaši tajā dzirdamās „jaunās skaņas”, lai gan to autori jau bija diezgan daudz zināti. „Jaunās skaņas” mulsināja ne tik vien klausītāju, bet arī toreizējo latvju avižu recenzentu, kā to, piemēram, rāda piesardzība, ar kādu *Baltijas Vēstnesis*³⁶ A. Agl. (Ārgals) pieminējis Vitola debiju:

„...J. Vitola kungs vēl tikko sācis rādīties ar savām kompozīcijām, un tādēļ grūti dot par viņu gatavu spriedumu, bet cik no viņa simfonijas trim daļām un arī no tām pāra dziesmām, kas mums no viņa pazīstamas, varam noprast, tad viņam ir bagātas mūzikālās dāvanas, kas mums daudz ko apsola. Viņa kompozīcijas rādās būt isti oriģinālas.”

Līdzīgi Ārgalam būs domājuši daudzi citi mūzikālāki klausītāji, kaut netrūka arī drošinieku, kas jau toreiz redzēja tālāk. Tāds, piem., bija anonīmais *Dienas Lapas* recenzents:³⁷

„No J. Vitola spēlēja simfoniju — tikai pirmās trīs daļas... ...Jo jauki bija *Adagio* un *Scherzo*. Pirmo daļu pēc vienreizīgas dzirdēšanas nevaram pilnīgi pārspriest. Vitolam, ja viņš tā uz priekšu strādās, būs liela nākotne, bet ne pie mums latviešiem. Viņš savā mūzikā publikai nedod nekādas koncesijas, bet publikai vajag ar nopietnību viņam uzklaustīties, tad tik viņu var pilnīgi saprast. Cik no viņa simfonijas varam saprast, viņš nestaigā iebrauktus ceļus, bet min pats savās pēdās. Aizies dažī gadi, varbūt 10 — 15, bet tad uzreiz viņa vārds kā gaismā, kā rīta zvaigznes gaismā izplatisies (mans izcēlums, V.B.).”

Klausītāju vairuma simpatijas toties ieguva vienkāršākie darbi, ieskaitot Jurjāna orķestra kompozīcijas, kas bij tuvākas vismaz vieglāk saprotamās tematikas dēļ. Tāpat nozīmīgi bija daži blakus apstākļi, kā tas bija, piemēram, ar Vigneru,

Brāļu Jurjānu mežragu kvartets

ko publika un koņi iemīloja jau viņa straujā temperamenta dēļ vien. Bet galvenais atsevišķu autoru populāritātes cēlonis bija to piemērošanās toreizējai vispārīgai gaumei, kas vēl bija stipri audzināma un attīstāma. Ne par velti Deglavs kā vienu no populārākiem III svētku komponistiem ironizēdams izcēla Straumi, kuņa „melancholiski elēģiskais dziedājums” (*Ūdens meita*) izrādījās tik lipīgs, ka to vēl pēc svētkiem „labāko familiju meitas gadiem ilgi mocīja uz klavierēm”.³⁸

Ši dažādā atsaucība arī itin labi saprotama, jo daudz kam tad trūka precedenta, tāpat — salīdzinātāju mērauklu, kas varēja rasties tikai pamazām, kad visa mūzikas dzīve jau bij kļuvusi stabilāka un regulārāka. —

Pēdējā koncerta laikā vēl paziņoja koņu sacensības rezultātus. Tajā piedalījās 30 koņi, kas rādīja, ka koņu spēki starplaikā bija krietni auguši. Itin prāvs šoreiz bija arī godalgu

birums, kam vēl nāca klāt goda diplomu, tā ka pavisam tika apbalvoti 14 kori:³⁹

- (1) Rīgas latv. dziedāšanas bbas jauktais koris, diriģents B. Lubavs (liels sudraba kauss);
- (2) Valmieras latv. bbas j. k., M. Gerliņš (liela lira);
- (3) Vietalvas labdarības bbas j. k., J. Kalniņš (mazāks kauss);
- (4) Pētertāles-Snapju j. k., J. Skurbe (mazāka lira);
- (5) Rīgas Ziedoņa palīdzības bbas vīru k., J. Steinitis (takts zizlis);
- (6) Jelgavas latv. bbas v. k., J. Vējiņš (takts zizlis);
- (7) Trikātas labdarības bbas v. k., O. Berkavs (karoga kāts);
- (8) Vecpiebalgas labdarības bbas j. k., J. Kornets (karoga kāts);
- (9) Pēterburgas Ārriģas dzied. bbas v. k., J. Straume (karoga saite);
- (10) Irlavas semināra v. k., J. Kade (karoga saite);
- (11) Rūjienas j. k., J. Krauze (goda diploms);
- (12) Rubenes (Vidzemē) v. k., J. Ozoliņš (goda diploms);
- (13) Džūkstes j. k., T. Veidemanis (goda diploms);
- (14) Dobeles v. k., E. Purmalis (goda diploms).

Šo koru vidū jau agrāk svētkos bija godalgoti vecpiebaldzēni (1873, 1880), vietalvieši (1880), trikātiēši (1873) un rūjieniēši (1880). Tas pierādīja sacensību lielo nozīmi, kaut arī dažkārt — jaunām, spēcīgākām vienībām klāt nākot — agrāko pirmo vietu nācās zaudēt vai bija jāiztiek pat bez godalgas. Otrs raksturīgs vaibsts 1888. g. godalgoto koru sarakstā bija tajā redzamie Kurzemes un Zemgales kori, kamēr I un II svētkos no šiem apgabaliem godalgu nesaņēma vēl neviens koris.

Pirmoreiz sarakstā parādās arī daži jauni kori, kuri būs jo pazīstami nākotnē. Tā par izcilu vienību ar skanīgu vārdu (īpaši Ozola un Jozus laikā) izveidojās 1888. gadā pirmo balvu ieguvušais Rīgas latviešu dziedāšanas biedrības koris.⁴⁰ Vārdu Rīgas mūzikas dzīvē vēlāk ieguva arī Pēterburgas Ārriģas dziedāšanas biedrības koris,⁴¹ tāpat rosīgas vietējo kultūras dzīvi stimulētājas vienības bija Valmieras, Jelgavas, Vecpiebalgas, Vietalvas un daži citi lauku kori.

Šīs stabilākās vienības, kaut mazākumā, manāmi atsvēra tos viendienišus, kas dzima brīdī pirms svētkiem, lai pēc tiem tikpat ātri atkal pazustu. Tā „dziesmu kariem” bij dziļāka nozīme nekā gods un slava vien, ko uzvarētāji ieguva uzvaras mirklī, un ne bez pamata šo latvju dziesmu svētku kustības sākumiem zīmīgo tradīciju tad paturēja vēl arī IV un V vispārējos dziesmu svētkos.

Noslēdzot aprakstu par III dziesmu svētku norisi, beigās vēl pieminams koru un svētku rīkotāju gājiens pie toreizējā Vidzemes gubernatora, kas notika pirmdien vakarā pēc laicīgā

Rīgas latviešu dziedāšanas biedrības koris 1888. g.

koncerta. Gājiens, kā to attēloja Deglavs, bijis isti grandiozs, un tā dalībnieki — pacilāti, jo tauta vēl „nezināja, ka par tikko uzdīgušo latviešu kultūru jau bija taisīts nāves spriedums.⁴² „Tauta, kas tur plūda,” lasām turpat tālāk, „bija tik sirsniņas sajūsmas un bērnišķas pašāvēības pilna un pārliecinoša, ka viņai smaida pretim tik laimīga nākotne, kādu vien tā vēlējās.” Tā kā 1888. gadā rusifikatoru drastiskie pārkārtojumi bija vēl tikai sākuma stadijā, tad Deglava attēlotais optimisms nav nepaticams, kaut daļa latvju inteliģences šo to nojauta jau agrāk.

Rikotājiem gan piepeši tikusi pieprasīta gājiena atļauja, un to nācās izlūgties telegrafiski no Pēterpils, apejot vietējos varas vīrus, kas pēdējos radījis istu apjukumu, jo ar to „latviešu barvežiem tika dota izdevība runāt visas tautas vārdā”,⁴³ taču te vairs nekā nevarēja grozīt, un, kad runas, kam sekoja Krievijas himna un pašas beigās vēl Cimžu harmonizētā tautas dziesma *Saulīt' tecēj tecēdama*, bija izskanējušas, gubernātoram Zinovjevam cits nekas neatlicis, kā latviešu izrādītās „karstās padevības jūtas” saņemt un nodot pēc piederības tālāk.

Pēc gājiena desmitos vakarā svētku ēkā Esplanādē sākās svētku goda mielasts, kurā piedalījās kā svētku rīkotāji un aicinātie viesi, tā visi citi, kas bija samaksājuši mielastam paredzētās 125 kapeikas. Publikai, kas vēlējās būt vienīgi ballē, ieeja turpretim maksāja tikai 30 kapeikas. Lai gan visas paredzētās runas un apsveikumi bija jāpiesaka jau dienu iepriekš, runātāju arī šoreiz nav trūcis, un reto izdevību izmantoja tiklab latviešu sabiedriskās dzīves vadoņi, kā cittautieši.

Dažu dedzīgāku latviešu patriotu gan padarīja domīgu Vidzemes gubernātora Zinovjeva „prieças vārdi”, kuŗos viņš izcēlis jau notikušās un vēl gaidāmās administratīvās pārmaiņas,¹¹ taču vairums mielasta dalībnieku savā liksmajā noskaņojumā šos pārkrievošanas draudus aizlaiduši viegli gaŗām, jo daudzi krievu valodu tad vēl nemaz neprata.

Galveno vērību pie tam pievērsa latviešu runātājiem, īpaši Grosvaldam un Vēberam, kuŗi teica, ka tik varenus svētkus, kādus pašreiz svin latvieši, nespēj sarīkot pat tautas, kas lielākas un bagātākas par latviešiem. Par šā panākuma galveno iemeslu Vēbers izcēla lielo vienprātību, kas tad vadījusi un vienojusi tautu. Tāpat optimistiskā noskaņā izskanējušās citu latviešu sabiedrisko darbinieku runas, kaut uz rīta pusi daudz kas no tām gāja zudumā šādās reizēs parastās jautrās gaisotnes dēļ. Pēdējo vēl cēla runām sekojušā apdziedāšanās, ko bija inscenējis Vigneru Ernests ar „barvedēm” Daci Akmentiņu un Maiju Brigaderi, kas bija galvenās dziesmu teicējas.

Tā arī III dziesmu svētku goda mielasts daudziem palika atmiņā kā spilgts notikums, kas stipri pacēla patriotisko noskaņojumu. Taču tai pašā reizē bija arī vērotāji, kuŗi šo liksmāko svētku epizodu bij skatījuši citādām acīm. Par to liecināja divi pēc svētkiem klajā nākuši darbi, kas Lautenbacha-Jūsmiņa sirsniņajam svētku aprakstam piejauca pa rūgtam pilienam. Pirmo no tiem sarakstīja jau 1885. gadā tīri profesionālu interešu dēļ no RLB-as teātra aizgājušais Adolfs Alunāns, un šis darbs saucās *Atskaņas no III latviešu dziedāšanas svētkiem vai jautri dzejoliņi no Dobelnieka*. Otru darbu *Apdziedāšanās dziesmas III vispārējiem latvju dziesmu svētkiem*, veltīdams to „mūsu dižāko dziesmu svētku mīļiem dziedātājiem un dziedātājām”, sakārtoja aiz pseudonima Jans Jaseņu Pliķšis slēpies toreiz tikko universitāti beigušais Rainis.

Parasta humora starpā šais krājumiņos pavidā arī pa diezgan asam kariķējošam tonim, īpaši attieksmē uz dažām svētkos novērotām ārišķībām, taču tautiskās kustības vadoņus šāda valoda daudz neaizkāra, jo viņu veikumi jau sen bij pārauguši sīku kritiku. Tāpat Rainis pats minētajam jaunības darbam vēlāk kādu sabiedrisku nozīmi nepiešķīra — Rainā

istenā dzejnieka darbība sākās tikai pēc dažiem gadiem, kad viņu uz to jau bija pamudinājusi Āspazija. Vienīgie, kam Raiņa vārdi likās svarīgāki, bija daži jaunstrāvnieki un vēlākie sociālisti, kā, piemēram, pirmais Raiņa dzīves un darbu apcerētājs Antons (Birkerts),⁴⁵ kuŗš minēto krājumiņu izlietojis, lai lielo dzejnieku jau agri mēģinātu iestiept tai Prokrusta gultā, kādā Rainis ir vēl šobrīd. —

Ar otru lielu balli, uz kuŗu ieradās ap 6000 ļaužu, noslēdzās arī pēdējais koncerts otrdien. Svētku ēku rotājis brīnišķīgs apgaismojums — tās vidū deguši pieci lieli lukturi ar 40 lampām katrā, tā ka ballē „bijis gaišs kā gaišākajā dienā”. Pēc pusnakts sākusies jauna apdziedāšanās, izmantojot ir parastās dzīri, ir Jāņa meldijas. Sievu un meitu lielā daļa bijusi tautas tērpos, kamēr vīru vidū tēvu tēvu brūno svārku un caunu cepuru vēl bijis maz. Šīs balles laikā izdalītas arī koŗiem piešķirtās balvas.

Sarīkojums beidzies tikai „labi rīta pusē”, kad Grosvalds bija pabeidzis pēdējo runu, novēlēdams satīkties drīz nākošos dziesmu svētkos. Un tad — kā apcerējumam par III vispārējiem svētkiem noslēdz Lautenbachs-Jūsminš — „karogs pēc karoga kļuva ņemts no savas lepnās vietas un, beidzamo reizi caur šo milīgo svētku namu nests, nozuda mūsu acīm, kas nu drusku sēri lūkojās; tomēr arī jautri un sirsnīgi šķīrās visi, mierināti caur uzkurto cerību: uz atkal redzēšanos!”⁴⁶

Ar spilgtu nacionālo gaisotni un lielo dalībnieku skaitu III dziesmu svētki beigās pārsniedza gaidīto, ko atzina kā latviešu, tā cittautu prese. Pa fragmentam no tās lasām arī dažos vēlākajos pārskatos. Tā almanachā *Seši latvju vispārējie dziesmu svētki* cita starpā pārspiestas dažas rindas no atfereŗjuma, kādu par III dziesmu svētkiem deva *Rigasche Rundschau*:⁴⁷

„...Kas ievēro beidzamās dienas ar viņu priekiem un gaviļem, tam būs jāliecina, ka dziedamie svētki savienojusi tādā mērā, kā nekad vēl latviešu tautas spēkus vienā ugunskurā, no kuŗa s t a r i d r o š i a t s p i d ē s a r i t ā l u m ā (mans izcēlums, V. B.).”

Turpat atrodam vēl igauņu avīzes *Olviks* atzinību, ka latviešu dziesmu svētki „kā pavasara lietus augiem, (arī) kaimiņiem nesīs jaunu atspirdzinājumu un dzīvības spēku”. Te piezīmējams, ka igauņi paši nebūt nebija mazāki dziesmu cienītāji un jau 1891. gadā, tāpat tikai trīs gadus vēlāk, sarīkoja savus IV vispārējos svētkus, kuŗos piedalījās jau pāri par 3000 dziedātāju. Otrā kaimiņzemē Lietuvā, Latgalei līdzīgu ierobeŗojumu dēļ, dziesmu svētkiem ceļš turpreti vēl ilgi bij aizsprostots.

Cildenus vērtējumus par III dziesmu svētkiem, protams, ievietoja arī latviešu laikraksti, kuŗu vidū vēl pieminama *Balss*, kam galveno pārskatu deva Kaŗoku Dāvis. Viņš svētkus salīdzināja ar spoŗu meteoru, kas atstājis aiz sevis tik daudzpusīgus iespaidus, ka „pirmā brīdī tie nemaz nav sakārtojami mūsu prātā.” Tāpat cildenas bija pāra citu vācu un somu avīŗu atsauksmes. Tā kāds mums jau toreiz draudzīgās Somijas žurnālists bij raksturojis latvieŗus kā dziedātāju tautu *par excellence*, atzīdams, ka tik spoŗus svētkus, kā nule redzētos, spēj sarīkot tikai latvieŗi.⁴⁸

Vienīgo disonanci pēcsvētku atbalsis piesita krievu avīze *Riŗskij Vestņik*. Izsacīdama komplimentu par latvieŗu biedrību „pienācīgo nodoŗanos mākslai” un „no sirds dziļumiem līdzī juzdama” darbam, ko tās veic mūzikas kopŗšanā, tālāk minēta avīze tomēr „nesaredz(ēja) iemesla”, kāpēc ŗai gadījumā būtu jāplātās vēl ar tādām lietām, kā ar „nacionālo patstāvību”, „nacionāliem uzdevumiem” u.t.l., kā to darījusi latvieŗu prese. ŗāda valoda jau bija ļoti līdzīga Zinovjeva „priecas vēstij”, bet — kā jau teicām — to reti kāds ievēroja, un paŗu notikumu tik un tā nekas vairs nespēja grozīt.

Rezumējot jāsaka, ka 1888. g. dziesmu svētkiem parādītā uzmanība visumā jau bija krietni lielāka nekā agrāk. Jo liela nozīme, bez ŗaubām, vispirms bija paŗu avīŗem, no kuŗām izcilajam notikumam varēja dzīvot līdz arī tie, kuŗi svētkos paŗi nebija klāt. Latvieŗu prese turklāt nebij vienīgi informātīvs biļetens, bet reizē ideju avots, kuŗā satecēja ir sīkie ikdienas strauti, ir lielo palu ūdeņi, un jau ar ārējo grandiozitāti vien vispārējie dziesmu svētki ŗai palos kļuva par vienu no spēcīgākām straumēm.

Blakus tam diezgan svarīga nozīme bij arī cittautu preses uzmanībai: ar tās starpniecību svētki aizskanēja tālāk, pāri Latvijas robeŗām. Un kaut arī ŗo atbalsu 1888. gadā vēl nebija daudz, tās pirmoreiz latvju dziesmu un latvju tautu „pacēla godā pie citām tautām pasaulē” un tā pamazām sāka drupināt to anonimitātes valni, kas bij iejojis mūsu zemi gadsimtiem pirms tam.

Sakarā ar kādu polemiku par IV dziesmu svētkiem *Mājas Viesa literāriskā pielikumā* (1891, 21., 22. nr.) atrodami klasificēti arī III dziesmu svētku ieņēmumi un izdevumi.⁴⁹ Lielās linijās tie parāda sekojoŗo saimniecisko ainu (tā laika rubļos):

I e ņ ģ ģ m u m i

Ieejas biļetes, programmas, tekstu grāmatīņas u.t.l.	26.565,65
Inventārs	283,60
Buķešu noma ar garderobi	685,00
Dzelzceļa lietotāju atmaksas	430,25
Pārdotās nošu grāmatas	276,47
Svētku apraksti	50,00

k o p ā	28.290,97
---------	-----------

I z d e v u m i

Svētku ēkas būve un pušķošana	8.849,71
Apgaismošana	119,22
Pasta izdevumi	271,73
Aizņēmumu %	110,62
Dažādi iespieddarbi	192,20
Nošu rakstīšana un iespiešana	956,38
Mūzika, diriģentu honorāri	1.346,33
Apkalpošana	314,17
Dzīvokļu komisijas izdevumi	159,53
Sludinājumi	207,44
Pārējie izdevumi, kā: rakstu darbi, godalgas un balvas, goda mielastu izdevumi, dziedātāju, kārtībnieku un komitejas locekļu nozīmes, dzelzceļš, svētku apraksts, tautas un apdziedāšanas melodiju vākšana u. c.	4.725,37

k o p ā	17.252,70
---------	-----------

T ģ r a ģ s a t ģ ģ k u m s	11.038,27
-----------------------------	-----------

Rikotāji bija salīguši vairākus vilcienus uz svētku laikā vēl nepabeigtās Rīgas-Valkas līnijas, kas izmaksāja 346,72 rbļ. Šī summa ieskaitīta izdevumu pēdējā rindā, par ko komiteja savukārt iekasēja ieņēmumos redzamos 430,25 rbļ. Nieciģie ieņģmumi par svētku aprakstu vedina domāt, ka RLB bģs to pārdevusi ļoti lģti vai arī daļu izdalģjusi par velti. Galvenie ieņģmumi (ap 94%), kā redzam, nģkuģi no ieejas kartģm un programmām. Pieņģmot, ka kopģgais apmeklģtģju skaits varģja bģt ap 40.000, ik klausģtģjs vienam koncertam caurmģrģ bģs izdeģvis apmģram 65 kapeikas, tģtad 5—10 kapeikas mazģk nekģ II vispārģģjos dziesmu svģtkos.

Izdevumu lielģko daļu (ap 52%) radģja svģtku celtnģ, tģs izdaģģošana un apģaģsmoģšana. Otra lielģkģ pģrskatģ skaidri

opzīmētā izdevumu grupa bij dziesmu krājuma iespiešana, kopā ar orķestra un diriģentu honorāriem (ap 13%). Samērā lieli bija dažādie izdevumi (ap 27%), kuŗu specifikācija, izņemot jau minēto dzelzceļa iri, sacensības izdevumus (150 rbļ.), svētku apraksta iespiešanu (202,20 rbļ.) un tautas meldiju vākšanu (300 rbļ.), *Mājas Viesa literāriskā pielikumā* nav pieminēta.

Lai gan prāvu daļu šais izdevumos radīja kā balvu iegāde, tā dažādo svētku nozīmju pagatavošana un rakstu darbi (kuŗos varēja būt ieskaitīts arī honorārs svētku apraksta autoram), lauvas tiesu tomēr būs paņēmis goda mielasts, kuŗā bija klāt daudz aicinātu pašu un cittautu viesu, kas, tāpat kā rīcības komitejas locekļi, virsdiriģenti, komponisti un varbūt arī pārējie diriģenti, par piedalīšanos mielastā taču laikam nemaksāja.

Šī izdevumu daļa tad nu varēja būt viens no motīviem III dziesmu svētku kritizētājiem, kaut arī, sīkāku specifikāciju nezinot, droši to nevaram apgalvot. No otras puses, goda mielasts toreizējos apstākļos bija ļoti svarīgs reprezentācijas līdzeklis, kam naudu nedrīkstēja žēlot un īpaši vēl, kad jau sākumā varēja paredzēt, ka budžets piepildīsies ar uzviju.

Salīdzinot ar II dziesmu svētkiem, III svētkos ieņēmumi bija gandrīz divkārti, kamēr izdevumi — tikai 40% lielāki, tā ka pāri palika ap 11.000 rbļ., kas bija vairāk nekā trešā daļa no visiem ienākumiem. Atlikuma sadale jau bij noteikta iepriekš, $\frac{1}{3}$ paredzot RLB-ai, otru $\frac{1}{3}$ — tās zinību komisijai, kamēr trešā $\frac{1}{3}$ tika atstāta izlemšanai ārkārtas diriģentu sapulcē. Šāds lēmums, kā redzēsīm nodaļas beigās, deva iespēju īstenot jaunu pasākumu, kam latvju mūzikas dzīvē līdz pat I pasaules kaŗam bija varbūt ne mazāka nozīme kā dziesmu svētkiem.

Atskats uz III dziesmu svētku koncertu programmu rāda jau gluži citu ainu nekā 1873. vai 1880. gadā. Tajā latviešu darbi pirmoreiz bija pārsvarā: no 33 dažādiem koŗdarbiem jau 22 šoreiz bija latviešu autoru. Cittautu darbu skaits no apmēram puses 1873. gadā bij noslidējis tāpat tieši uz trešdaļu. Reizē bija audzis autoru skaits, jau pārsniedzot pirmo desmitu, kuŗā ietilpa gandrīz visi tā laika latviešu komponisti.

Akadēmiski izglītotā Jurjāna un Vitola ienākšana šai pulkā savukārt liecināja, ka latviešu programmas daļa var sacensties arī kvalitatīvi, parādot jau vērtības, par kuŗu pastāvē-

Carnikavas koris 1888. g.

šanu vairs nav jābažijas. Tā straujā latvju mūzikas augšana II un III dziesmu svētku starplaikā pārpilnām izlīdzināja tukšāko posmu, kāds vēl bija ap II dziesmu svētkiem.

No pirmo divu dziesmu svētku autoriem 1888. gadā koncertu programmā redzam piecus: Baumaņu Kārli, abus Cimzes, Jurjānu un Šepski. Tikpat bija jauno, 1888. gadā klāt nākušo autoru: Jānis Kade, Ādams Ore, Straumes Jānis, Vigneru Ernests un Jāzeps Vitols. Nedz šo, nedz II svētku programmā vairs neatrodam Neilanda vārdu, kuŗš bija pirmais, kam pēc 1873. gada vispārējo svētku programmās vairs nebij lemts atgriezties.

No plašā *B a u m a ņ u K ā r ļ a* dziesmu pūra 1888. gadā svētku programmā vietu bij atradis vairs tikai viens darbs — viru korim komponētais *Dziesmu prieks*, kas pie tam arī svētku aprakstos maz pieminēts.⁵⁰ Vēl nesen tik populārā komponista maz ievērotā vieta III svētku programmā jau iezīmēja viņa slavas norietu, ko varēja izskaidrot ir ar citu, spēcīgāku autoru parādīšanos, ir ar komponista paša traģiku mūža otrā pusē.

Šim norietam izlīdzinājumu toties deva aizvien vairāk tautā ieskanējušās himnas *Dievs, svētī Latviju* popularitāte. 1888. gadā to vēl cēla Jurjāna *Dziesmu svētku maršs*, kuŗā Baumaņa

himna figūrē kā viena no galvenām temām. Bet galīgo vietu un mūžīgo slavu autoram latvju likteņdziesma nostiprinās IV dziesmu svētkos, kad to pirmoreiz astoņbalsīgi atskaņos jauktie kori.

Pretēji Baumanim, Cimžu populāritāte arī 1888. gadā vēl bija joprojām liela, kaut abi viņi to vairs nepieredzēja: D. Cimze nesagaidīja pat I dziesmu svētkus, bet J. Cimze mira 1881. gadā, tātad gadu pēc II dziesmu svētkiem. Līdzās skaislatajai, jau I svētkos dziedātajai sērdieņu dziesmai *Maza biju, neredzēju* un *Div' dūjiņām*, kas II svētku programmā figūrēja jaukta, bet 1888. gadā vīru kori redakcijā, no D ā v j a C i m z e s nelielā pūra III svētku programmā pirmoreiz redzam jauktam korim veidoto harmonizējumu *Meitiņ' sēdēj' aiz ūdeņa*. Sentimentālā satūra un vienkāršās apdares dēļ šī jaunāku laiku ziņģe ātri ieviesās tautā, lai gan pārējo D. Cimzes darbu vidū tā ir viena no bālākām.

No J ā ņ a C i m z e s jau agrāk atskaņotajiem harmonizējumiem 1888. gadā atkārtoja dziesmas *Rīga dimd* un *Nu ar Dievu, Vidzemīte*, un iespējams, ka arī programmā redzamās *Līgo dziesmas* ir tā pati *Jāņa dziesmu* vija, kas atskaņota jau II svētkos. Šiem darbiem līdzās III dziesmu svētku programmā pirmoreiz redzam vīru korim darināto harmonizējumu *Krauklīt's sēž ozolā*. Daži melodiski gājieni un dominantes puska-denca vidū vedina domāt, ka arī šīs dziesmas meldīja radusies vai nu pārvariējot kādu vācu meldīju vai kā tipiska jaunākā slāņa pārstāve pašu zemē uz vietas, kālab klasiskajā latvju tautasdziesmā tā lāga neiederas. Bet šai dziesmai ir dzīvāka forma un plašāka meidīja, kas tad arī bijis galvenais tās populāritātes cēlonis.

Bez tam trešo dziesmu svētku programmā pirmoreiz redzam vēl tautā ļoti iemīļoto bāru dziesmu *Saulīt' tecēj tecēdama*, kas dziedāta laikam abos — kā Dāvja, tā Jāņa Cimzes pazīstamajos harmonizējumos. Abi vienkāršie, bet skanīgie harmonizējumi pieder Cimžu labākkiem, un arī III dziesmu svētkos savā žanrā tie bij pašā galvgalā.

Kā darbu skaitā, tā dažādībā 1888. gadā visbagātāk pārstāvēts bija J u r j ā n u A n d r e j s. Sācis komponēt ap II dziesmu svētkiem, viņš starplaikā jau bij devis vairākus plašākus darbus: 1883. gadā *Latvju deju svītu* simfoniskam orķestrim (op. 3), 1884-85. gadā *Latviešu tautas dziesmu krājuma* 1. un 2. burtnīcu un 1887. gadā — 10 lirisku dziesmu krājumu *Daina*; jau 1881. gadā bija sarakstīta pirmā kantāte *Belzacara dzīres*, tai 1886. gadā sekoja *Tēvijai*, bet 1887. gadā — trešā un ceturtā kantāte (*Jau mēness starus laista*, op. 4, un *Garīgā kantāte*). Šiem darbiem nāca klāt pāra desmit

Jānis Kade

mazāka apmēra kompozīciju, tā ka diezgan droši varam teikt, ka līdz 1888. gadam Jurjāns jau bij radījis turpat pusi savu darbu, no kā daļa tad arī atskaņota III dziesmu svētkos.

Tā šo svētku garīgā koncerta programmā redzam *Lūgšanu* un *Pateiciet Kungam*, kas bija divi atsevišķas daļas no *Garīgās kantātes*. Piecu Jurjāna kantāšu vidū šī ir visplašākā, un tās atsevišķi publicētie kori (pilnīgā veidā kantāte vēl nav iespiesta)⁵¹ rāda jau nobriedušu izteiksmi, kuŗā izlietots tikpat veikli homofonais, kā polifonais rakstības veids. Visbrīvāk skaņraža mūza atraisās kantātes pēdējā daļā (*Mostaties, stabules un kokles*) un 1888. gadā dziedātajā *Lūgšanā*, kas ar klasiski skaidro stilu ir jau paraugs, kādu latvju garīgajā mūzikā toreiz tikpat kā nebija. Otrā III svētkos atskaņotā daļa *Pateiciet Kungam* turpreti bālāka, mazāk koncentrēta.

Laicīgā koncerta programmā kā pirmo redzam godalgoto *Svētku himnu*, kas līdz šim zināmo Jurjāna darbu vidū vairāk pazīstama ar nosaukumu *Latvji, brāļi!*⁵² Tehniski samērā vienkāršs, šis viru koris iezīmīgs ar folkloristiskām ieskaņām, kā veidota vēl IV dziesmu svētkos dziedātā kantāte *Līgojat, liksmojat*. Bez tam III svētkos atskaņota ar Līventāla tekstu komponētā Jurjāna dziesma *Līgaviņa kā rozīte*, kas var būt tiklab oriģināls, kā aranžējums.

Vislielāko populāritāti no 1888. gadā atskaņotajiem Jurjāna darbiem tomēr bijis lemts piedzīvot otrai kantātei *Tēvijai*, kas oriģinālā apzīmēta par „dziesmu korim un soprānam solo ar orķestra pavadījumu”. Šo skaņdarbu tauta iemīļojusi ir sirsnīgā solo dēļ (ko ar nosaukumu *Lūgšana* solisti nereti dzied arī atsevišķi), ir patētiskā (Jurjāna paša) teksta dēļ. Taču gal-

venais kantātes *Tēvijai* slavas ceļa noslēpums meklējams tās sparīgajā koŗa valodā, kas — lai gan stilā vecmodīga un ordināra — ar dominējošo marŗa ritmu un krasajiem dinamiskajiem pretstatiem jau tīri motoriski ietekmē un aizrauj klausītājus. Joprojām simboliskā satura dēļ šī kantāte arī šobrīd ir viens no mūsu iemīlotākajiem skaņdarbiem, un ar to sacensties spēj vienīgi vēl daŗi Vitola un Emiŗa Dārziņa koŗdarbi.

Piektais jau agrāk pazīstamais komponists bija *O s k a r s Š e p s k i s*, kā lūgŗanu vīru koŗim *Mūsu Tēvs* svētku sacensībā ŷurijas komisija atzina par labāko garīga satura darbu. Bez tam pirmajā koncertā vēl dziedāja viņa jauktam koŗim komponēto dziesmu *Cik mīlīgas Tavas mājas*. Abas dziesmas pieder Šepska labākiem skaņdarbiem, un tām ilgi bija jo nozīmīga vieta latvju koŗu garīgajā repertuārā.

Jauno mūziķu vidū kā pirmais pieminams *J ā n i s K a d e* (1858 — 1923), no kuŗa rokas bija nākusi vīru koŗu atskaņotā dziesma *Gavilējat*. Kade beidza Irlavas semināru, pēc kam palika turpat par skolotāju. Vēlāk viņš papildināja mūzikālo izglītību pie prof. L. Bētiņa un 1902. gadā pārnāca uz Rīgu, kur pieņēma ērgelnieka vietu Jēzus baznīcā. Kā komponists Kade šobrīd vairs nav pazīstams, lai gan pa vienai viņa dziesmai dziedāja vēl arī IV un V dziesmu svētkos. Ka savā laikā Kade tomēr piederējis rosīgāko latvju mūziķu pulkam, liecina vēl viņa pieaicināŗana par virsdiriģentu nākoŗos vispārējos svētkos 1895. gadā.

Otrs debitants *Ā d a m s O r e* (1855 — 1927), kuŗš III svētkiem bija devis tautas dziesmas *Kur tu augi, daiŗa meita* harmonizējumu, vairāk pazīstams. Savā laikā viņš bija pat krietni populārs, īpaŗi ar vīru koŗu vēl tagad retumis skandināto *Dauŗaviņu, māmuliņu*, kas lipīgās, atmiņā vieglāk paturamās meldijas dēļ ātri izkonkurēja tā paŗa teksta Baumaņa dziesmu. Pēc ērģeļspēles studijām ŷtutgartē un Neapolē Ore kā koncertants apbraukāja turpat pus Eiropas, gūdam lokālus panākumus arī kā daŗu ērģeļdarbu un isākas, kādā Berlīnes teātrī inscenētās viencēliena operas *Gunda* autors.

Par Ores raŗīgumu vēl liecina dziesmu krājumā *Jaunā dziesmu rota un Dziesmu kokle*, kas nāca klajā Rīgā 1890. gadā. Paliekamākas vērtības Ores darbiem tomēr nebija, jo to autoram trūka pilnīgākas kompozīcijas tehnikas. Bez tam Ore — kā viņu raksturojis Vitols — „apzinīgi padevās sveŗu kultūru vilinājumiem... un, nepietiekoŗi stiprs, lai iekāŗotu savu individuālo vietu, viņš pamazām zaudēja zem kājām dzimtenes zemi, tautiskos, nacionālos pamatus, tapa bāls un nenozīmīgs”.⁵³

Ādams Ore

Straumes Jānis

Trešais debitants **S t r a u m e s J ā n i s** (1861 — 1929) pēc priekšskolas pie Vignera tālāko mūzikālo izglītību ieguva pašmācībā. Viņa darbu vidū patriotiski spēcīgā un arī tehniski veiklā dziesma *Pie Baltijas jūras laika straumē* kļuvusi par vienu no visvairāk dziedātām latvju viru košu dziesmām. Vitols, salīdzinādams Straumi, Baumani un Ori, izcēla Straumi kā komponistu, kas šai trijotnē „tautas valodai visvairāk tuvojies” un kā darbos „blakus laikmetam skaļam patriotismam atrodam daudz tautiskas nokrāsas, cilvēciņa siltuma, patīkama svaiguma”.⁵⁴

Šādu darbu Straumem gan maz, un 1888. gadā dziedātā *Ūdens meita*, neraugoties uz popularitāti, pieder autora vājākajiem sniegumiem. Straumes komponista attīstību kavēja arī daudzās blakus intereses, īpaši daiļliterātūrā, kur viņš bija rosīgs Vakareiropas un ziemeļnieku darbu tulkotājs. Līdzās tam Straume bij pazīstams arī kā dažādu mūzikālu rakstu un īsāku biografisku skiču autors.

Ceturtais „jauno” pulkā bija toreiz jau 38 g. v. **V i g n e r u E r n e s t s** (1850 — 1933), viens no visenerģiskākajiem mūziķiem latvju mūzikas vēstures agrīnajā posmā. Mācījies pie Čaikovska Maskavas konservatorijā (1873 — 79), Vigners jau studiju laikā sāka mūzikas pedagoga gaitas, kas kļuva viņa galvenais darba lauks. Vigners bij absolūtās dzirdes izcēlājs un izstrādāja t. s. fonoloģisko metodi, ko viņš kopa 1908. g. Maskavā dibinātosursos, bet pēc 1920. g. — Rīgas fonoloģijas institūtā.

Mūzikāli neapšaubāmi talantīgs, radītājā mākslā Vignera Ernests — ar visu ilgo mūžu — devis toties maz. Viņa pirmās kompozīcijas, neraugoties uz skolu pie izcila meistara, rāda vēl maz attīstītu gaumi, un tajās netrūkst svešu, latvju mūzikai dažkārt diametrāli pretēju ietekmju. Tādas redzam arī III dziesmu svētkos ar orķestra pavadījumu atskaņotajā darbā *Kā Daugava vaida (Trimpula)*, kaut citādi tam ir nenoliedzama lineāra vitālitate un dinamika. Labāki daži Vignera harmonizējumi, kas ar visu vienkāršību stilistiski tirāki un tuvi principiem, pie kādiem sakarā ar folkloras pētījumiem nonāca Jurjānu Andrejs.

Šādiem laimīgākiem Vignera darbiem pieder savā laikā daudz dziedātā *Līgo dziesmu* virkne, kas dziesmu svētku pirmatskaņojumu pieredzēja Jelgavā 1895. gadā, un *Strauja upe* (*Strauja, strauja upe tecēj'...*), ko redzam III dziesmu svētku programmā. Pēdējā kopā ar *Trimpulu*, kā arī virsdiriģenta amats un temperamentīgā ārējā stāja tad arī sagādāja Vigneram 1888. gadā lielu slavu, kuŗā ar viņu toreiz mēroties spēja vēl vienīgi Jurjāns.

Beigās pieminams pēdējais jauno pārstāvis J ā z e p s V i t o l s (1863 — 1948), kuŗš latvju koŗu lielajā parādē pirmoreiz parādījās ar oriģinālu jauktam korim *Bērzs tīrelī*. Izlietodams tekstam kādu Vensku Edvarda tulkotu dzejoli, Vitols to bij komponējis 1885. gadā, kad jau bija pabeigts pirmais svarīgākais komponista instrumentāldarbs, *b-molla klavieru sonāta* (op. 1).

Kā jau redzējam, *Bērzs tīrelī* III dziesmu svētkos gan netika saņemts ar tādām gavilēm, kā viens otrs cits koŗa darbs, taču tieši šīs Vitola dziesmas pirmatskaņojums latvju mūzikas vēsturē tapis par robežstabu, ko aizvien izceļam, kad runājam par jaunās, modernās latvju koŗdziesmas dzimšanu. Tāpat *Bērzs tīrelī* ir zīmīgs Vitola paša gaitās, jo ar to jau pašā sākumā vēlākais meistars parādīja kā savu tehnisko gatavību, tā arī iezīmēja — kā rakstijis Jēkabs Graubiņš — „visas (tās) galvenās mūzikālās raksturības, ar ko ievērojamas Vitola labākās koŗdziesmas”.⁵⁵

Šo vārdu patiesību apliecina ir dziesmas plaši izvērstā arhitektoniski skaidrā forma, ir tās teksta un mūzikas konģeniālitate un tēlainība, kuŗā kā svarīgi izteiksmes līdzekļi jau figūrē tiklab zīmīgi chromatismi, kā modulācijas un novirzieni, tā dodot mūzikai nepieciešamo iekšējo spēku un dinamiku. Tāpat Vitola „galvenām mūzikālām raksturībām” piešķaitāma dziesmas neierobežotā, „vitoliski” tirā un izslīpētā koriskā apdare, kas toreiz likās tik neparasta, ka satrūcināja ne vien dziedātājus, bet arī diriģentus.

Ne par velti Zīle, kam kā vecākajam virsdiriģentam bija lemts *Bērzu tīreli* ievadīt tautās, pārmetis autoram: „Kāda grūta dziesma! Koņiem vajag rakstīt vienkāršāk!”⁵⁶ Salīdzinot ar pārējām tā laika dziesmām, *Bērzs tīreli* patiešām bij ciets rieksts, un pat jaunākos laikos tas saģādājis grūtības, kā to vēlreiz pierādīja VIII dziesmu svētki, kad Vītola jaunības darbs lielo svētku programmā parādījās otrreiz.

Vēlāk, kad Vītols jau pats bija iepazinies ar latviešu koņu spējām, daži viņa izteiksmes līdzekļi tapa reducēti, taču lielajās linijās Vītola koņdziesma no jau jaunībā uzietā ceļa nenovirzījās, un nekādas „koncesijas publikai” arī turpmāk netika dotas. Tālab tad arī Vītols — ar visu cieņu un slavu — palika ilgi tuvāk nesaprasts, un pat tad, kad koņi jau bij iedziedājuši tautā kā *Gaismas pili*, *Beverīnas dziedoni* un *Ceļinieku*, tā vēl kādu duci citu pazīstamāku dziesmu, autora un klausītāju starpā 1888. gadā radusies distance neko daudz nemazinājās. —

III dziesmu svētku programmas cittaustu daļā bija divi Mendelsoņa un pa vienai Bēthovena, Bortņanska, K. Ekerta, Gļinkas, Hauptmaņa, F. Janzena un H. Mora kompozīcijai, koņu vidū piecas atskaņoja garīgajā koncertā.

Bēthovens un *Mendelsoņs* jau figūrēja agrāko svētku programmās, un viņu darbi kā koņi, tā publikas intelligenci, bez šaubām, varēja tikai celt. Jau diskutējama turpretim tādu šobrīd vairs nepazīstamu autoru, kā *Janzena* un *Mora* uzņemšana programmā, kaut toreiz viņi būs bijuši laikam diezgan populāri.

Vācu mūzikas vēsturē vēl saglabājies *Kārla Ekerta* (1820—79) vārds, galvenokārt orātorijas *Judite* u. c. garīga satura darbu dēļ, lai gan ar piezīmi, ka autors bijis krietni pārāks diriģents nekā komponists. Jau II dziesmu svētkos bij atskaņots arī 1888. gadā programmā redzamais kādreizējā eminentā Leipcīgas konservātorijas profesora *Hauptmaņa* darbs *Gods Dievam augstībā*.

Jaunums III dziesmu svētku programmā bija krievu autoru parādīšanās. Tā notika daļēji politiskā ietekmē, bet vairāk — sakarā ar toreizējo vispārīgo orientāciju, kas kā izglītības, tā darba apstākļu dēļ tiecās vairāk austrumu virzienā. Turklāt pati krievu mūzika tad — līdzīgi krievu rakstniecībai — jau bija sākusi pamazām, bet neatlaidīgi ieiet Vakareiropā, kādēļ bij itin dabīgi, ka tai pievērsās arī latvieši.

Vai tas attaisnojās, cits jautājums. 1888. gada programma rāda, ka koncertos atskaņoja divus krievu skaņdarbus: Dmitrija *St. Bortņanska* (1751—1825) jaukto kori *Svēts ir* (6. cherubu dziesma) un Michaila *Gļinaka* (1804—57) ope-

Jāzeps Vītols (ap 1888. g.)

Visā Vītola simfoniskā sniegunā ar agrāko tapšanas gadu apzīmēta *I (e-molla) simfonija*, kuŗas pirmās 3 daļas (finālu autors pabeidza 1888. gada rudenī) tad arī atskaņotas III dziesmu svētkos. Pilnīgā veidā šī simfonija turpretim tika pirmoreiz atskaņota III svētkiem tūlīt sekojušā sezonā Pēterpili, kur to t. s. krievu simfoniskajos koncertos diriģēja Rimskis-Korsakovs, pēc kam tā turpat atkārtota vēl pēc pāra gadiem.

Simfonija netika iespiesta, un tās partitūra Krievijas revolūcijas laikā, kad Vītols atgriezās Latvijā, palika viņa Pēterpils dzīvoklī, tā ka arī šo darbu uzskatīja par zudušu. Taču II pasaules kara priekšvakarā, jau necerot uz darba atrašanu, Vītols no kādas Pēterpils gadu paziņas Tērbatā negaidot saņēma simfonijas klavierizvilkumu, pēc kā simfoniju par jaunu instrumentēja Vītola bijušais audzēknis Ādolfs Skulte. Jaunajā veidā *e-molla simfoniju* atskaņoja Rīgas radiofonā autora 80. dzīves gadā, 1943. gada rudenī.

Pēc tik ilga starplaika un salīdzinājumā ar raksturīgākiem vēlākiem Vītola darbiem, *e-molla simfonija* dabīgi nepieredzēja tādu atsaucību, kāda tai bija pirmajos atskaņojumos, taču kā simbolisks notikums, kas atgādināja Vītola 55 gadu saites ar latvju mūziku, jaunatskaņojums tika daudz pārrunāts un izpelnījās arī izcilu uzmanību presē. Pašreiz gan nedz šīs simfonijas partitūra, nedz atsauksmes par tās atskaņojumiem,

izņemot jau citētos fragmentāros izvilkumus no 1888. gada avīzēm, ārpus dzimtenes nav pieejamas, un tālab par pašu kompozīciju kādu noteiktāku raksturojumu nevaram sniegt. —

Lai gan vēl pavājā atskaņojumā, pirmie latvju simfoniskie darbi 1888. gadā pēdējā koncerta programmā bija tomēr notikums, kas pierādīja, ka latvju mūzika no pietieciņās sākuma stadijas jau bij iegājusi nākamajā, piesakot tiesības runāt līdzī arī plašākā valodā, smagākos žanros.

Turklāt zīmīgi, ka šāds svarīgs pagrieziens notika tieši dziesmu svētkos, ar ko pēdējo nozīme vēl palielinājās, un, kā redzēsim tālāk, III dziesmu svētki pie tam nebij vienīgie jauna toņa devēji. Izcila vieta simfoniskās mūzikas atskaņojumiem būs tāpat vēl IV un V svētkos un daļēji — kaut citādi organizētiem — pat arī lielajos dziesmu svētkos neatkarīgās Latvijas laikā.

Blakus panākumiem paša notikuma brīdī, III vispārējie dziesmu svētki atstāja vēl kādu izcilu vēlāku mantojumu, kuŗš — Vitola vārdiem runājot — „ieskatāms par mūsu mūzikas mākslas kopīgās izbūves pirmo stūra akmeni”.⁵⁸ Šis stūrakmens bija līdz līdz pat I pasaules karā ļoti aktīvā m ū z i k a s k o m i s i j a pie RLB-as (turpmāk: MK) — pasākums, ko palīdzēja īstenot rīcības komitejas lēmums, pēc kā III svētku atlikuma $\frac{1}{3}$ (3691 rbļ.) atstāja diriģentu kopsapulces ziņā.

Vēsturiskā sapulce notika RLB-ā 1888. gada 29. decembrī, un tajā ieradās ap 40 diriģentu un viņu pārstāvju, kas Vigneru Ernesta vadībā pēc diezgan garām un dzīvām pārrunām⁵⁹ apstājās pie divi projektiem, no kā vienu bija sagatavojis Straumes Jānis, ieteikdams dibināt neatkarīgu mūzikas biedrību, bet otru — koŗdiriģents R. Libeks, kas ieteica mūzikāli drāmatiskas biedrības dibināšanu.

Lielāku ievēribu sākumā guva Straumes ieteikums, kuŗu atbalstīja arī Vigners, bet tā kā daudzi šaubījās, vai šādai biedrībai varēs iegūt valdības atļauju, tad dalībnieku vairākums pamazām nosvērās abu projektu oponentu pusē, kas patstāvīgas biedrības vietā ieteica dibināt mūzikas komisiju, kas darbotos vai nu pie RLB-as zinību komisijas vai kā patstāvīga komisija tieši pie RLB-as.

Izdebatējot labākās darbošanās iespējas, beigās visi vienojās, ka dibināma MK pie RLB-as. Turpat ievēlēja 7 uzticības vīrus (Vigneru, Šepski, Ārgalu, J. Kalniņu, A. Benjamiņu, Straumi un Kadi), kam uzdeva izstrādāt „kārtības rulli”, ko

RLB apstiprināja 1888. gada 6. jūnijā, pēc kam 21. jūnijā notika pirmā jaunās komisijas oficiālā sanāksme.

MK-as tehniskie vadītāji tās 27 gados bija pazīstami sabiedriski darbinieki, kā arhitekts Baumanis, jurists un žurnālists Jānis Klāviņš (Ģedautis), vēlākais senātors Kārlis Ozoliņš, Ārgals, Augusts Grīnvalds u. c., kamēr tās mākslinieciskā vadība, kā jau 1889. gadā sākusies, tā gandrīz visus pārējos gadus gūlās uz Jurjānu Andreja pleciem, kam vēlāk nāca talkā vēl Vitols ar Paulu Jozuu.

Jurjāns bij visu MK-as izdoto krājumu krājumu galvenais redaktors un kopā ar Vitolu arī rudeniskā koncertu organizātors, un ar viņu jaunais pasākums ieguva ļoti enerģisku darbinieku, kas apvienoja MK-ā gandrīz visus toreizējos latviešu mūziķus un centrēja ap to svarīgākos mūzikālos notikumus, sevišķi pirmajos 20 gados. Tikai pēc 1905. gada, kad latvju mūzikas dzīve jau bija sazarojusi tik tāl, ka tās vadība vienai personai vairs nebija iespējama, MK-ai radās daži sacensoņi, taču jau pasākto tradicionālo darbu tas netraucēja.

Jau 1889. gada ziemā bija sagatavots pirmais laicīgu un garīgu dziesmu krājums (16 dziesmas jauktam, 7 — vīru korim), kam drīz sekoja nākamie, un laikā no 1889. līdz 1914. gadam MK laida klajā pavisam 10 šādus krājumus, kuņus iespiestas apmēram 350 dziesmas. Ja sākumā, labāko meklējot, vēl — kā rakstīja Vitols — „vajadzēja aizņemties pasaules literatūrā”,⁶⁰ tad vēlāk parāds citām tautām kļuva aizvien mazāks, un pēdējos krājumos redzami jau tikai latviešu darbi.

Minētos 10 krājumos iespiests turpat viss labākais, kas latvju korģdziesmā radīts līdz 1914. gadam, pie kam tajos, neraugoties uz dažādiem personīgiem uzskatiem, pārstāvēti visi toreizējie galvenie latviešu komponisti. „Nevienam citam redaktoram”, rakstījis Vitols atmiņās par Jurjānu Andreju, „nebūtu izdevies pulcināt ap sevi patiesi visus komponistus; Jurjāna vārds galvoja par absolūto neitrālītāti... ..viņš vienīgais spēja retušēt izšķirošās līnijas starp relatīvi „lielajiem” un „mazajiem”, nevienam pāri nenodarot”.⁶¹

Līdztekus MK laida klajā vēl ap 15 citas mūzikālījas, to vidū vienu Jurjāna un trīs Vitola tautas dziesmu krājumus koņiem vai solo ar klavieru pavadījumu, bez tam Jurjāna *Dziedāšanas svētku marša* partitūru un klavierizvilkumu (1892), prof. Vitola *Īsu elementārteoriju un solfedžo mācību* u. c.

Arī Melngailis, kuņš piedēvēja MK-ai zināmu konservatīvismu un ne vienmēr bija samierināms honorāra lietā, *Biržu* un *noru* I burtnīcas izdošanu nodeva MK-ai, kas to laida klajā

jau 1902. gadā, bez tam ar MK-as līdzekļiem izdotas arī Melngaiļa 6 solo dziesmas ar klavieru pavadījumu (1903).

Atsevišķi pieminami vēl RLB-as MK-as klajā laistie Jurjāna sakārtotie *Latvu tautas mūzikas materiālu* četri krājumi (1894, 1903, 1907, 1912), kas ir monumentālākais latvju mūzikas folkloras darbs līdz pat šim brīdim. Tāpat MK bij aktīva vairāku opertekstu un koŗdziesmas sacensību noorganizēšanā.

Otrs svarīgākais MK-as pasākums bija gadskārtējie rudens koncerti, kas notika Rīgā augusta mēnesī, brīdī, pirms mūziķi izklida pa savām darba vietām. Pirmais rudens koncerts notika 1891. gada 25. augustā RLB-as zālē. Koncertos piedalījās Rīgas latviešu dziedāšanas biedrības u. c. labākie koŗi, nereti spēkus apvienojot,⁶² tāpat pazīstamākie latviešu solisti un reizēm — arī jaunāki talanti, kas vēl tikai virināja konservātoriju durvis.

Laikā, kad latviešiem centrālu mūzikas institūtu trūka, šādām gadskārtējām sanāksmēm bez tīri mākslinieciskiem mērķiem bij vēl liela sabiedriska loma, un tās ātri izvērsās par centru, kurā ne vien varēja atskatīties uz aiztecējušā gada panākumiem, bet reizē vienot spēkus un kaldināt plānus nākotnei. Koncertos nekad netrūka arī Jāzepa Vītola, kas pieļijās gan kā solistu pavadītājs vai diriģents, gan kopā ar Jurjānu organizēja referātus par latvju radītāju mākslu, nereti vien komponistu darbus pārsprīzdams arī pats.

Blakām abiem galvenajiem RLB-as MK-as veikumiem pieminami vēl daži citi. Tā MK atbalstīja jaunos mūziķus viņu studiju gaitās, un, ka šis atbalsts nav bijis tikai nomināls, liecina MK-as pastāvēšanas laikā izsniegtie 32 bezprocentu aizdevumi, kuŗu kopīgā summa sasniedza ap 10.000 rubļu. 1896. gadā Rīgā notikušajā etnografiskajā izstādē MK organizēja mūzikas nodaļu, kuŗā pirmoreiz bija redzami vienkopus vairāki senie instrumenti un galvenās latvju mūzikālijas, pie kam reizē tika demonstrēta senā latvju tautas mūzika.

Ar līdzīgiem eksponātiem MK piedalījās vēl Londonā 1911. gadā notikušajā rašu kongresā. Bez tam MK 1903. gadā Rīgā sarīkoja diriģentu brīvkursus, kuŗos noklausījās 77 personas, un MK-as iniciātivā nāca klajā arī viens no pirmajiem latvju mūzikas žurnāliem *Mūzikas Druva* (1908 — 09), tāpat komisijas aktivitāte izpaudusies vēl dažos citos veidos.

Visu šo rosni pārtrauca I pasaules kaŗš: MK pazaudēja ir līdzekļus, ir diezgan prāvu pamazām sakrājušos inventāru. Pēc tam MK vēl kādu brīdi mēģināja darboties, taču — bez lielākiem panākumiem. Tai tagad arī vairs nebija agrākās nozīmes, jo starplaikā, pašu valstij nodibinoties, radās jauni

institūti, kas ne vien pārņēma agrāko MK-as darbu, bet izvērsa to vēl dziļāk, istenojot arī tādus plašus pasākumus, par kādiem MK agrāk vēl nemaz nevarēja domāt.

(1) *LE*, 1621. lpp.

(2) Pirmos 18 g. Austrumu vadīja valodnieks J. Velme, un sākumā to iespieda Maskavā, bet vēlāk — Jelgavā, Rīgā un Cēsis. Pēc Velmes Austrumu rediģēja Āronu Matīss, tad T. Zeiferts un beidzot (līdz 1906. g.) — Andr. Niedra.

(3) *LE*, 2034. lpp.

(4) *Seši latvju visp. dziesmu svētki*, 21. lpp.

(5) Bergmanis vadīja *Dienas Lapu* no 1886. g. okt. līdz 1888. g. oktobrim. Nākošie tās redaktori bij P. Stučka (1888 — 91, 1895—98) un Rainis (1891 — 95). 1898. gadā avīzi pārņēma Plates firma, bet tad tās sākotnējā nozīme jau bija norietā.

(6) *RLB sešos gadu desmitos* (1928), 126. lpp.

(7) Turpat.

(8) Turpat, 127. lpp.

(9) *Dziesmas Latviešu III vispārīgiem dziedāšanas svētkiem Rīgā* (Jelgavā, 1888; druk. E. Sieslacks). Saturā:

Garīgas dziesmas

(1) <i>Dievs Kungs ir mūsu stipra pils</i>	O. Šepsky
(2) <i>Motete</i>	
(3) <i>23. Dāvida dziesma (Dievs ir mans gans)</i>	F. Gustav Jansen
(4) <i>Gavilējiet! (100. Dāvida dziesma)</i>	J. Kade
(5) <i>Gods Dievam augstībā</i>	M. Hauptmann
(6) <i>Mūsu tēvs</i>	O. Šepsky
(7) <i>Svēts ir</i>	Bortņanskis
(8) <i>Pateiciet Kungam</i>	Jurjānu Andrejs
(9) <i>Lūgšana</i>	Jurjānu Andrejs
(10) <i>43. Dāvida dziesma (Tiesā, ak Dievs)</i>	Mendelssohn
(11) <i>Dziesmu svētība</i>	Herm. Mohr

Laicīgas dziesmas

(12) <i>Kā Daugava vaida</i>	Vigneru Ernests
(13) <i>Līgaviņa kā rozīte</i>	Jurjānu Andrejs
(14) <i>Bērzs tīrelī</i>	J. Vitols
(15) <i>Lūgšana</i>	J. Vitols
(16) <i>Dziesmu prieki</i>	Baumāņu Kārlis
(17) <i>Tēvijai</i>	Jurjānu Andrejs
(18) <i>Līgo dziesmas</i>	J. Cimze
(19) <i>Rīga dimd</i>	J. Cimze
(20) <i>Krauklīts sēž ozolā</i>	J. Cimze
(21) <i>Div' dūjiņas gaisā skrēja</i>	D. Cimze

(22) <i>Nu ar Dievu, Vidzemīte</i>	J. Cimze
(23) <i>Strauja upe</i>	Vigneru Ernests
(24) <i>Kuņģenieku dziesma</i>	K. Eckert
(25) <i>Nakts slava</i>	L. v. Beethoven
(26) <i>Svētku himna</i>	Jurjānu Andrejs
(27) <i>Medibas</i>	Mendelssohn
(28) <i>Maza biju, neredzēju</i>	D. Cimze
(29) <i>Saulīt' tecēj' tecēdama</i>	J. un D. Cimze
(30) <i>Kur tu augi, daiļa meita</i>	A. Ore
(31) <i>Meitiņ' sēdēj' aiz ūdeņa</i>	D. Cimze
(32) <i>Ūdens meita</i>	Straumes Juris
(33) <i>Kur tu skriesi, vanadziņi</i>	Jurjānu Andrejs
(34) <i>Fināls iz operas Žizņ za caņa</i>	M. I. Gļinka
(35) <i>Vaists himna</i>	A. Ļvovs

(10) Jurjāna raksts iespiests *Balss* 1888. gada 9., 15. un 19. nr., bet Vignera raksts raksts — 21. un 23. n-rā.

(11) Šī darba 2. daļa nāca klajā 1892., bet 3. — 1900. gadā.

(12) *Baltijas Vēstnesis*, 1888. 22. n-rā.

(13) Latviešu tautas apģērbs savā vēsturiskā attīstībā un nozīmē, kultūrvēsturiska studija no M. Skrūziša (*Austrums*, 1895, 1. un 3. nr.).

(14) Piezīmējams, ka pirmā latv. etnografiskā izstāde Rīgā, kuņģ lielāka vēriba tika veltīta arī senajiem tautas tērpiem un no kā izauga vēlākais RLB-as muzejs, notika tikai 1896. gadā (reizē ar 10. Krievijas arhαιologu kongresu).

(15) *Rīga*, II-9.

(16) RLB sešos gadu desmitos (1928), 127. lpp. Almanachā Seši latvju visp. dziesmu svētki (22. lpp.) turpretim minēts, ka komisija izstrādāja piemērotus paraugus katram apgabalam (tātad vairākus). Paraugu autors nav minēts, bet domājams, ka tas bija Skrūzītis. Ka pēdējā darbs bija lietpratīgs, liecina savukārt vairāk sējumu biezie *Latvju raksti*, kuļos autors profesors Richards Zariņš, nākošais latviešu tautas tēru speciālists, izmantojis arī Skrūziša savāktos materiālus.

(17) Arch. J. Lūsis, *Dziesmu svētku celtniecība* (*IMM*, 1934, 2. n-rā).

(18) *Latviešu trešie vispārīgie dziedāšanas svētki Rīgā no 18. līdz 21. jūnijam 1888. g.* Caur Rīgas Latviešu biedrību izrīkoti. Aprakstīti no cand. philos. J. Lautenbacha, Tērbatas Latviešu valodas lektora Latviešu trešo vispārīgo dziedāšanas svētku komitejas uzdevumā. 1888. g. Rīgā. Arī šis apraksts daļēji pārspiests grāmatā RLB sešos gadu desmitos.

(19) *Vadonis pa Rīgu Latviešu III vispārīgajos dziedāšanas svētkos.* Sastādījis M. Skrūzītis. (Ar svētku ēkas bildi). 1888. g. Rīgā. (Saturs: Svētku ēka. Svētku izrīkošana. Dziedātāju koļi. Dziesmas, kuļas dziedās trešos vispārīgajos dziedāšanas svētkos. Daži ievērojami izrīkojumi pā dziedāšanas svētku laiku. Latviešu biedrības Rīgā. Latviešu laikraksti, kuļi Rīgā iznāk. Adreses. Dažas ievērojamas

RLB-as telpas u. c. labvēlības. Tālākie viņa diriģenti bija: Ārgals (1883 — 84), Lubavs (1884 — 87, 1888 — 91), Vīgners un P. Kļaviņš (1887 — 88), J. Ozols (1891 — 1903) un P. Jozuus (1903 — 37). 1902. g. pa lāgam kori vadīja vēl P. Jurjāns, Alfr. Kalniņš un jau min. P. Kļaviņš.

(41) Arī šis koris dibināts 1883. gadā, kad to vadīja Šepskis, pēc kā nāca Straumes Jānis. Ar vārdu Beverīnas dziedonis koris bija diezgan aktīvs arī visus neatkarīgās Latvijas gadus.

(42) *Rīga, II, 23.*

(43) Turpat.

(44) Turpat.

(45) Sk. žurnālu *Domas*, 1912. g. sākuma mēnešu numurus.

(46) *RLB sešos gadu desmitos* (1928), 133. lpp.

(47) *Seši latvju visp. dziesmu svētki*, 11. lpp.

(48) Turpat.

(49) Min. izdevumā tie redzami salīdzinājumā ar ieņēmumiem un izdevumiem IV svētkos un savukārt pārspiesti no kāda *Dienas Lapas* numura. Tā pati III svētku ieņēmumu un izdevumu kopsumma figūrē arī RLB-as *Konvers. vārdnīcā*.

(50) Kā III svētku dziesmu krājums, tā B. K. iespiestie darbi ārpus dzimtenes nav atrodami, kālab šis grāmatas autoram min. dziesmas saturs nav pazīstams.

(51) J. A. koŗdarbi sakopoti krājumā *Kopotas dziesmas, ko Graubiņa sakārtojumā* laida klajā apgāds *Literātūra* (1932 ?).

(52) Arī augšā min. *Kopotās dziesmās*.

(53) *Vajējas lapas no latvju mūzikas vēstures, Burtnieks*, 1930, 6. nr.

(54) Turpat.

(55) *Jāzeps Vitols, raksti...* (1944), 344. lpp.

(56) Turpat.

(57) II simfonijas likteni pa daļai izšķīra vēsums, ar kādu to saņēma Vitola Pēterpils kollēģas, bet galvenokārt — autora lielā paškritika. Vēlāk, I pasaules kara jūkās, šis Vitola darbs pie tam pazuda, un jāpieņem, ka tas pilnīgi gājis bojā.

(58) A. Zālītis, *Jurjānu Andrejs* (1928), 43. lpp.

(59) *Sanāksme atreferēta pēc kāda raksta Tēvijā* (1889, 1. nr.), kas foto kopijas veidā redzams grāmatā *Jānis Čakste* (ilustrēts piemiņas rakstu krājums, red. A. Kurmis; 1928).

(60) A. Zālītis, *Jurjānu Andrejs* (1928), 43. lpp.

(61) Turpat.

(62) Šādi lielāki koncerti, kuŗos dažkārt piedalījās pat līdz 20 Rīgas kuŗu, notikuši 8 reizes, un tos vadīja tā laika ievērojamākie latviešu diriģenti, kā Jurjāns, Vitols, Ozols, Jozuus un Bobkovics.

CETURTIE VISPĀRĒJIE DZIESMU SVĒTKI

1895

*Dziesmu vairogs atsita bultas,
Dziesmu skaņas pārņēma troksni,
Dziesmu vara aizdzina kaņu,
Tautu izglāba dziesmu gars!*

Auseklis

Arēji šķietami mierīgais pulss, kāds dominēja tautas atmodas kustības ziedu gados, rusifikācijai sākoties, mainīja ritmu, un līdzās vadītājas varas diktētajiem pārkārtojumiem 19. gadsimta pēdējā dekada atnesa vēl citas pārmaiņas, kas attīstījās latvju zemē uz vietas. Tādas bija sociālā diferencēšanās — process, ko radīja jaunais rūpniecības vilnis pilsētās — un pret gadsimta beigām arvien straujākā pārkārtošanās laukos. Ja vēl pirms pāris desmit gadiem turpat visi latvieši bija zemkopji, tad tagad daļa no viņiem bij kļuvuši saimnieki, citi — kalpi vai gājēji, kam pilsētās klāt nāca rūpnieciskā pārkārtošanās ierosināja jaunus jautājumus ne vien par dzīves praktisko pusi, bet arī par sociāli politiskām problēmām, tāpat par mākslu, zinātnēm, filozofiju, reliģiju u. t. l.

Tautas atmodas darbinieku vidū tai pašā laikā bija sācies manāms apsikums vai vismaz ierobežošanās, un daudziem jaunajiem jautājumiem tie atbildi vai nu nespēja vai negribēja dot. Līdzās tam starplaikā pieaugušais inteliģentu skaits un arvien vieglākie sakari ar Vakarēiropu veicināja citu kul-

tūras tautu ietekmi, un arī latvieši sāka pieņemt vienu otru uzskatu vai ideju, ko agrāk vēl nepazina. Tas viss veicināja jaunas plašas kustības rašanos, kas jau kādā *Dienas Lapas* 1889. gada numura ievadā tika apzīmēta par j a u n o s t r ā v u.

Minētais apzīmējums sākumā gan bija attiecināts vienīgi uz toreiz sākušos sociālo diferencēšanos, taču jaunstrāvnieki paši (kā, piemēram, Rainis) to drīz vien vispārināja, un deviņdesmito gadu vidū jaunā strāva faktiski jau bij skārusi turpat visas svarīgākās dzīves nozares, ieskaitot arī politiku. Tā kā līdztekus internacionālajam raksturam jaunā strāva nāca reizē kā reakcija pret tautas atmodas kustību, īpaši pret tās atsevišķiem darbiniekiem un institūtiem, tad tai bija arī nenoliedzami panākumi, sevišķi tais latviešos, kam tautībnieku mērķi jau šķita vai nu novecojušies vai vienkārši antagoniski.

Tā vienu no pirmajām „paaudžu sadursmēm” radīja jaunstrāvnieku kritiskā nostāja pret vecākā literātūrā valdošo tautisko romantismu. Jau literātūrvēsturnieks Teodors Zeiferts bij aizrādījis Lautenbacham-Jūsminam pārāk ciešu pieķeršanos tautas gara mantām, bet pavisam asi pret vairākiem rakstniekiem (ieskaitot Deglavu un pa daļai arī Āpsīšu Jēkabu) vērsās jaunstrāvnieks Jānis Jansons (Brauns), referātā *Domās par jaunlaiku literātūru* (1893) pārmezdamus pēdējiem ir paviršu īstenības attēlošanu, ir nopietnāku ideju un atziņu trūkumu.

Tāpat kā Zeiferts, arī Jansons izcēla reālismu — virzienu, kas „tagad visgažām pārvalda citu tautu literātūras”, piemērot tādus vārdus kā Eliotu, Brandesu, Ibsenu, Zolā u. c. Tā kā Jansonam bija asa publicista mēle, tad viņa vārdi arī atrada auglīgu zemi, jebšu pats reālisms latviešu literātūrā nostiprinājās neatkarīgi no Jansona vai kāda cita publicista aizbildniecības.

Kritizējami literātūru, jaunstrāvnieki aicināja revidēt arī agrākos uzskatus ētikā un sabiedriskās attieksmēs. Tā jo plašu troksni izraisīja Zudermana *Goda* un Āspazijas *Zaudēto tiesību* izrādes 1894. gadā, kuŗām sekoja plaša polemika presē: tā turpinājās arī vēl nākošā gadā. Ar šo darbu izrādīšanu aktuāls kļuva sieviešu emancipācijas jautājums, tāpat dažas citas sabiedriskās problēmas. Līdzās tam jaunstrāvnieki mudināja vairāk pievērsties dabzinātnēm, īpaši izceļot toreiz populāro darvinismu. Tāpat jaunu uzskatu revīziju prasīja filozofijā un reliģijā, sludinot latvju tautā līdz tam vēl nepazīstamo vēsturisko materiālsmu, kam savukārt sekoja marksisma un sociālisma popularizēšana.

Tāpat kā tautas atmodas kustības ziedu gados nacionālisma, tā tagad jaunās strāvas ideju izplatīšanā jo svarīga

nozīme bija presei — īpaši jau vairākkārt minētajai *Dienas Lapai*, kas bij arī galvenā *Baltijas Vēstneša* un *Balss* opozīcijas avīze. Tāpat sava loma bija jaunažiem studentu pulciņiem, kā, piemēram, Tērbatā no letoņiem aizgājušiem „pipkaloņiem” (J. Pipkalējs, Veidenbaums, K. Kasparsons, A. Dauge u. c.), kas laida klajā vairākus Pūra sējumus, kuŗos daudz telpas bija veltīts ne vien filozofiskiem, bet arī sabiedriski politiskiem tematiem. Līdzīga studentu grupa darbojās arī Maskavā, 1892. gadā laižot klajā *Populāri zinātnisku rakstu krājumu*. Jaunstrāvnīeku ietekmē pa pulciņam sāka darboties arī dažās vidusskolās, tā sagatavojot savām idejām sekotājus arī visjaunākā paudzē.

Zīmīgi, ka krievu valdība — vismaz sākumā — jaunstrāvnīeku darbību tikpat kā neredzēja. Tikai tad, kad sociālisma saukļu inficētie Rīgas strādnieki jau bij sarīkojuši pāris plašākus streikus, sekoja lielāka modrība un pat apcietināšanas (1897). Tas bija smags trieciens visai kustībai, kaut daļa no tās darbiniekiem nelegāli turpināja darboties arī pēc tam. Bet šī darbība jau arvien vairāk izvērtās tīri politiskā virzienā, un agrākais vispārīgais tautas kustības raksturs, kādu jaunā strāva šķita ieguvusi tās degpunktā, drīz vien zaudēja savu lomu un nozīmi.

Vēlāk, laikiem mainoties, arī jaunā strāva kļuva sava veida mīts, ko īpaši spodrinājuši paši bijušie jaunstrāvnīeki. Vēsture tomēr rādījusi, ka viena otra to sludinātā mācība vai atziņa latvju tautai nebija piemērota un pat kaitēja. Tai pašā laikā jaunā strāva atstāja arī daudz ko pozitīvu. Tā manāmi pacēla vispārīgo rosmi latvju gara dzīvē, kas 19. gadsimta pēdējā dekadē kļuva ne tikai dziļāka, bet arī vispusīgāka. Ar opozicionāro nostāju jaunstrāvnīeki stimulēja arī savu pretinīeku tautībnieku darbību, piespiežot pēdējos vairāk pievērsties lietām, kas agrāk bij palikušas neievērotas vai ignorētas. Un visbeidzot — jaunās strāvas sludinātais kosmopolitisms paradoksālā kārtā stiprināja arī nacionālisma pamatus, liekot daudziem latviešiem izšķirties par vienu vai otru, bet noteiktu ceļu, kas laikā, kad pār Latviju jau bij sācis vēlties smags rusifikācijas vilnis, bija viena no svarīgākām alternatīvām.

Pret šādu vēsturisko fonu tad arī iezīmējas nākošā lielākā latviešu tautas sarīkojuma tapšana un norise.

Kad RLB-as priekšnieks Grosvalds, III dziesmu svētkiem izskanot, novēlēja atkal redzēšanos, kā viņš pats, tā citi rīkotāji palika pārliecībā, ka arī IV svētkus rīkos RLB. Īstenībā tomēr notika citādi, kam tiek minēti vairāki cēloņi un iemesli.

Viens no tādiem it kā bijusi RLB-as vilcināšanās svētku gada izvēlē, pie kam sava loma tiek piedēvēta arī jaunstrāvnīeku uzbrukumiem, kas vispirms skāra tieši RLB-u. Līdzās tam RLB-as vilcināšanās izskaidrota arī ar aizvien vairāk sarukušām cerībām atļaujas dabūšanā. Tā, piemēram, Jānis Sanders kādā referātu ciklā trimdā¹ pieminējis kādu vācu sūdzību par tautas kūdišanu agrākos svētkos, kādēļ jauna atļauja RLB-ai vairs it kā netikusi solīta. Sandera izteikumu pašreiz nevaram pārbaudīt, bet, tā kā ikvienas svarīgākās atļaujas dabūšanā pirmo un palaikam arī pēdējo vārdu teica vietējais gubernātors, tad Sandera minētais iemesls nav nepaticams.

Jāšaubās gan par kaut ko citu — proti, par pašas RLB-as vilcināšanos, jo šāds pieņēmums ir pretrunīgs chronoloģiskā ziņā. Kā jau redzējām agrāk, starplaiks pirms II dziesmu svētkiem bija septiņus, bet pirms III svētkiem — pat astoņus gadus ilgs. Ja nu nākošos vispārējos svētkus būtu iecerējuši tāpat pēc 7 — 8 gadiem, tad tie notiktu 1895. vai 1896. g. Tādā gadījumā svētku priekšdarbi sāktos ne agrāk kā 1893. g. vidū vai pat tikai šī gada beigās.

Citā vietā IV vispārējo dziesmu svētku liktenis turpretim jau bij izšķirts tā paša gada sākumā un iecerēts varbūt pat vēl agrāk, tātad — pirms RLB varēja sākt kaut ko tiešāku, kādēļ kaut kādu vilcināšanos tai nevaram pārnest. Tas pats sakāms par jaunstrāvnīeku lomu, jo pēdējo ietekme dziesmu svētku lietās vispār bij maza, pie kam viņu uzbrukumī asāku šķautni ieguva tikai 1894. gadā, kad nākošo svētku sagatavošana jau bija pilnās buķēs.

Tā par galveno iemeslu IV dziesmu svētku vietas un rīkotāju maiņā beigās jāatzīst citi faktori. Tādi bija jaunu spēku parādīšanās, jaunu iniciatoru un jauna nacionālisma centra rašanās. Šāds centrs bija jau deviņdesmito gadu sākumā visai rosiģā Jelgavas latviešu biedrība, kas vienkārši aizsteidzās priekšā savai vecākai mācai RLB-ai, un, kad pēdējā to jau bij uzzinājusi, jelgavnieku nodomu neviens vairs nespēja grozīt.

Jelgava ar tajā esošo Kurzemes gubernātorā sēdekli bija Daugavas kreisā krasta administratīvais centrs, un, sākoties tautas atmodai, tā pamazām izveidojās arī par spēcīgu latvju sabiedrisko centru. Savu „māmuļu” pēc RLB-as parauga jelgavnieki jau bij mēģinājuši nodibināt 1872. gadā, bet, neda-

Jānis Čakste

būjot atļauju, pirmais solis nesekmējās. Tad sāka rīkoties 1875. g. Jelgavā ieradies RLB-ai opozīcijā nonākušais, tautā populārais *Baltijas Zemkopja izdevējs Māteru Juris*. Viņš ātri nostiprināja pozīcijas vietējā vāciskajā biškopju biedrībā, saplūdinot tajā latviešus un tā atkarojot to no vācu rokām. Ar to bija radīts kodols *Jelgavas latviešu biedrībai*, kas oficiāli sāka darbību 1880. gadā ar Māteru kā pirmo priekšnieku.

Gadu pirms Mātera nāves (1884) biedrības vadību pārņēma ārsts Jēkabs Bullis, pēc kam 1887. gadā par priekšnieku ievēlēja toreiz 28 gadus veco advokātu Jāni Čaksti, kurš jau bija pazīstams ar agrāko rosmi Maskavas latviešu vakaros.² Jau Bullis bija pārņēmis pirms tam rusofilo Jelgavas nedēļas avīzi *Tēviju*, kas tika pārveidota *Baltijas Vēstneša* garā, un 1889. gadā Čakstes rokās pārgāja arī *Tēvijas* vadība, ar ko viņa sabiedriskais stāvoklis nostiprinājās vēl vairāk. Čakstes popularitāti pie tam veicināja tā atklātais nacionālisma ceļš, un viņa laikā Jelgavas latviešu biedrība tad arī iekaroja vadītāju vietu visā Kurzemē.

Domu par pašu dziesmu svētkiem savukārt veicināja panākumi, ko guva ik gadus augusta beigās jelgavnieku rīkoti Kurzemes „brīvlaišanas svētki” (vēlāk tādus sāka svinēt arī

liepājnieki). Aiz „brīvlaišanas” vārda slēpti, šie sarikojumi izvērsās par plašiem tautas svētkiem ar daudzu koņu un mūzikantu parādēm, teātru izrādēm un priekšlasījumiem, tā stimulējot visu kurzemnieku aktivitāti. Tā kādā atreferējumā *Austrumā* par 1892. gadā notikušajiem svētkiem lasām, ka tajos piedalījušies 35 jaukti un 19 vīru koņi ar 1260 dalībniekiem, kamēr kādā citā reizē dziedātāju skaits tuvojies pat 3000.³ Šie skaitļi rāda, ka Kurzemes koņi tai laikā bijuši ļoti aktīvi; tātad arī šādā ziņā vispārējiem svētkiem Jelgavā zeme jau bija gatava.

Vēl vajadzēja vienīgi noteiktu ierosinājumu. Tāds nāca no pašiem koņiem, Kurzemes dziedāšanas biedrībām, kuŗas sākumā pamazām, bet tad arvien neatlaidīgāk mudināja, lai nākošos vispārējos dziesmu svētkus rīkotu Kurzemē. Tā Jelgavas latviešu biedrībai, par spīti paredzamajai RLB-as pretestībai, nācās izšķirties par labu kurzemniekiem, un jau 1893. gada martā izraudzīja IV vispārējo dziesmu svētku rīcības komiteju, kas tūlīt sāka nepieciešamos priekšdarbus.

Jelgavniekiem vieglāk gāja arī ar atļaujas dabūšanu, jo svētkiem izvēlējās 1895. gadu, kad apritēja 100 gadi, kopš Kurzeme bija pievienota Krievijai. Pret tik labu motīvu toreizējam Kurzemes gubernātoram Šipjaginam, kuŗš latviešu lietās bijis samērā neitrāls, nebij ko iebilst, un 1893. gada rudenī atļauja no Pēterpils jau bija pienākusi. Ar to Čakstes vēlējumiem „Jelgavu izcelt kā visas Kurzemes un Zemgales sabiedriskās kustības centru un vēl lielākā mērā kurzemniekus sajusmināt savā uzsāktajā nacionālā kultūras darbā”⁴ jau bij ieguvus pirmos noteiktākos apveidus.

Lai gan šī „priekšspēle” nebija gluži slepena, jelgavnieku lēmums nāca tomēr kā pārsteigums, un tam sekoja daudzas kritizētājas balsis. Tā kā Jelgavas latviešu biedrība svētku rīkošanu bija izņēmusi no RLB-as rokām, tad pēdējā jutās apieta un mēģināja glābt prestižu, gan aizrādot, ka vispārējie dziesmu svētki drīkst notikt tikai Rīgā, gan mēģinot pierādīt, ka Jelgavā tādus nav iespējams sarīkot praktisku šķēršļu dēļ.

RLB-as nostāju pauda tās ietekmē esošais *Baltijas Vēstnesis* un *Balss*, taču pašu lēmumu tik un tā vairs nevarēja grozīt, un, kad IV svētku organizēšana jau bija iegājusi aktīvajā posmā, abas avīzes pamazām nosvērās jelgavniekiem par labu. RLB-as rezervētība — kaut arī mērenākā veidā — tomēr palika, arī vēl tad, kad paši svētki jau bija gaŗām.⁵

Otru kritizētāju grupu veidoja *Latviešu avīzes* un *Dienas Lapa*, sevišķi pēdējā. Sākumā *Dienas Lapa*, kaŗodama ar RLB-u, jelgavniekus bij izlaidusi no acīm, taču drīz tā apķērās, ka vienalga, kas dziesmu svētkus rīko, pēdējie tomēr ir un

Māteru Juris

Konstantīns Pēkšēns

paliek tautiska lieta un tātad arī jelgavnieki būtu jāapkaņo.⁶ Neatrazdami spēcīgāku argumentāciju tīri mākslinieciskā ziņā, jaunstrāvnieki dadzi saskatīja sekundārās lietās, noniecinot, piemēram, tautas tērpu valkāšanu, tāpat dažas citas parādības, kam ar pašiem svētkiem bija pavisam maz sakara. Taču visasāko dzeloni dziesmu svētku rīkotāji izpelnījās no „tautsaimnieciskā viedokļa”, saņemot pārmetumus, ka svētki ir liela un nevajadzīga līdzekļu izšķiešana, ka no tiem „atlec labums tikai mūsu inteliģencei un veikalniekiem”⁷ u.t.l. Šādai valodai laikam nav trūcis arī dzirdīgu ausu, kaut tautas vairākumu tā tikpat kā neietekmēja. Šai sakarā zīmīgu atbildi jaunstrāvniekiem — lai arī *post factum* — devis Āpsišu Jēkabs kādā Vēstulē iz tēvijas:⁸

„...savāda tā loģika, kas dziedamos svētkus aiz šā iemesla grib liegt, un tomēr koncertus, teātrus un zaļumballes atļauj un uz to vēl pamudina... ..Vēlēsimies, kaut mūsu tautas locekļi izaugtu patstāvīgi, kas nav bars, ko šurp un turp var pasvilpt vai pastumt, bet kas katrs par sevi zin, kas pēc apstākļiem spējams, kas nē — un kas patstāvīgi par savu mantu var spriest un valdīt — — —”

Tāpat savu vielu jelgavnieku pasākums sagādāja vēl nemiņētajam, kopš 1893. gada Zālītes rokās nonākušajam Mājas Viesim. Izdevēju maiņas un jaunu līdzstrādnieku dēļ šis laikraksts sāka atplaukt un kļuva manāmi progresīvāks, kaut arī

noteiktākas vadlīnijas neparādot. Tā arī Jelgavas svētku lietā *Mājas Viesa* nostāja bija svārstīga, un, kaut pēc svētkiem tajā iespiesta ļoti jūsmīgā Poruku Jāņa atsaucsmē, citādi *Mājas Viesis* dziesmu svētkus vairāk pēla nekā cēla. Bet sevišķi populārs tas kļuva ar daudziem un dažādiem padomiem un polemikām, kas turpinājās gadiem ilgi vēl pat pēc svētkiem.

Dedzīgā dziesmu svētku pārspriešana latvju periodikā nepalika nepamanīta arī cittautu avīzēs, un var droši sacīt, ka ne par vieniem citiem dziesmu svētkiem līdz I pasaules karā nav izšķiests tik daudz tintes, kā par ceturtajiem. To gadu preses strīdi atbalsojās pat dailliteratūrā, kā to rāda, piemēram, daži Sudrabu Edžus un Fallija dzejoļi.

Viss tas mulsināja lasītājus, un tie ne katrreiz spēja izšķirt, vai lappusēm garie Zālītes, tāpat viņa oponentu raksti, kam nereti sekoja vēl dažādas piezīmes, paskaidrojumi u.t.l. atbildes, bija rakstīti pašu dziesmu svētku labad vai vienīgi avižu metiena pavairošanai. Svētku rīkotāji, protams, tos daudz neievēroja un darīja darbu tālāk, savā labā izmantojot *Tēviju*, kam daudzos uzbrukumus nācās atspēkot gandrīz vienai pašai.

Taču vislabāko atbildi Jelgavas svētku kritizētājiem deva lielā dziedātāju atsaucība. Jau tūlīt pēc pirmā aicinājuma *Tēvijā* (1893. gada 45. n-rā) sākās strauja košu pieteikšanās, kulminācijas brīdī pārsniedzot visu cerēto. IV svētkiem pieteicās 203 koši ar 5208 dziedātājiem,⁹ pie kam divas piektdaļas no tiem (2107 dziedātāji) bija vidzemnieki, tā apgāžot iepriekšējos minējumus, ka uz Jelgavu brauks vienīgi kurzemnieki. Minēto 203 košu vidū 9 bija pieteikušies no Latgales un Krievijas latviešu centriem un kāds dubultkvartets pat no Ņujorkas.

Šie skaitļi vēlāk gan samazinājās, jo nobirums šoreiz bija prāvāks nekā agrākās reizēs, taču ar visu to IV dziesmu svētki palika lielākie visu līdz I pasaules karā notikušo vispārējo svētku vidū: apaļos skaitļos rēķinot, Jelgavā ieradās 160 — 170 koši ar apmēram 4000 dziedātājiem.¹⁰ Starplaikā nāca klāt tāpat ap 1400 dziedātāju vai mazliet vairāk nekā puse no 1888. gada dziedātāju skaita. Bez tam IV svētkiem bij pieteikušās vēl 14 stidzinieku un 8 pūtēju vienības, kopā dodot ap 200 orķestrantus (agrākās pieredzes dēļ orķestri šoreiz vairs neirēja). Kaut cik precīzāka skaitļa, cik īsti mūziķu pašos koncertos piedalījās, toties trūkst.

Diezgan skopas ir arī pašreiz pieejamās ziņas par rīcības komitejas sastāvu un IV svētku tehnisko organizēšanu. Svētku centrālā figūra bija rīcības komitejas priekšsēdis Jānis Čakste, vēlākais Latvijas pirmais pilsonis, uz kā pleciem gulās

IV svētku sagatavošanas darbu smaigums. Jo zīmīgi jau tad novēroto Čakstes izcilo personību viņam veltītā atmiņu rakstā¹¹ attēlojis Jāzeps Vītols:

„...svētki mūs saveida tuvāk kopā, deva man turklāt iespēju viņu novērot taisni tā istenajā darba laukā; kā spējīgu organizatoru, kā reāl- un ideālpolitiķa vislaimīgāko sintezi; kā aizraujošu orātoru, kas, varbūt, pats sevi hipnoizējot — hipnotizēja arī savus klausītājus; kas, pats gatavs cēlam mērķim upurus nest, prata pamudināt arī citus sekot viņa piemēram... ..

„Jelgavas dziesmu svētku politiskās pretešķības vai nu manas nerutinētās acis tik skaidri nepamanīja vai arī vēl nebija pieņēmušas mūsu dienu asās formas; bet zināma loma tomēr ir tad bija diviem „trumpjiem”: kurzemnieks — vidzemnieks. Un kurzemnieks šinī gadījumā dabiskā kārtā centās sargāt savu hegemoniju, kas vidzemniekam dažkārt tikpat dabiski likās it kā glāstīšana pret spalvu. Tur nu Čakste ar apbrīnojamu taktu, tamdēļ ka nepamanītā veidā prata apvienot visas it kā preiējās domas, nevienu kontroversi nenoveda līdz asākojam konfliktam; ar smaidu, bet turklāt noteikti Čakste katram draudošam stridum aplauza asmeni — man jāliecina, ka no visām dziesmu svētku komitejām, kur esmu līdz darbojies, Jelgavas komiteja veica savu darbu vismierīgāki, visvienprātīgāki.”

Riņības komitejas sekretārs bija etnografs Mikus Skrūzītis, kas darbojās arī *Tēvijā* un IV dziesmu svētkiem pagatavoja tautas tērpu zīmējumus. Par kasieri un mantzīni savukārt ievēlēja Jelgavas grāmatapgādnieku Indriķi Alunānu. Kas turpretim bij pārējie komitejas locekļi, par to drošu ziņu trūkst. Pēc vairākiem avotiem, IV dziesmu svētku riņības komitejā darbojies arī Ā. Ārgals; tāpat iespējams, ka tās loceklis bija 1895. g. sākumā Jelgavā ieradies advokāts Kārlis Pauļuks, kurš rosīgi darbojies arī Jelgavas latviešu biedrībā. Bez tam komitejai talkā nāca vairāki mūziķi, kā, piemēram, Jānis Bētiņš, kas interesējās par orķestra sakomplektēšanu, viņa dēls Ludvigs, kurš rūpējies par svētku ērģeļu būvi, tāpat Vigneru Ernests, Šepskis un atvaļinājuma laikā arī Vītols, Jurjānu Andrejs ar Juri u. c.

Jau drīz pēc svētku atļaujas saņemšanas izsludināja sacensību svētku kantātes tekstam, un ekspertu komisija, kurā darbojās Jurjānu Andr., K. Milenbachs un A. Stērste, godalgoja kāda Jāņa Gobas un Jēkaba Janševska sacerējumus. Pēc tam 1894. gada 31. martā izsludināja sacensību kantātes mūzikā, uzvarētājam paredzot 100 rubļu godalgu. Kantātei bija jābūt ap 10 minūšu gara kompozīcijai jauktam kořim ar orķestri, pie kam tajā varēja „iepiņ arī partijas viru kořiem.”¹² Šai konkursā otra žūrijas komisija citā sastāvā godalgoja Jurjānu Andreja darbu ar Janševska tekstu *Ligojat, ligsmojat*, kas

apakštitulā bij apzīmēts par „Kurzemes simtgadu gavīļu svētku dziesmu”.

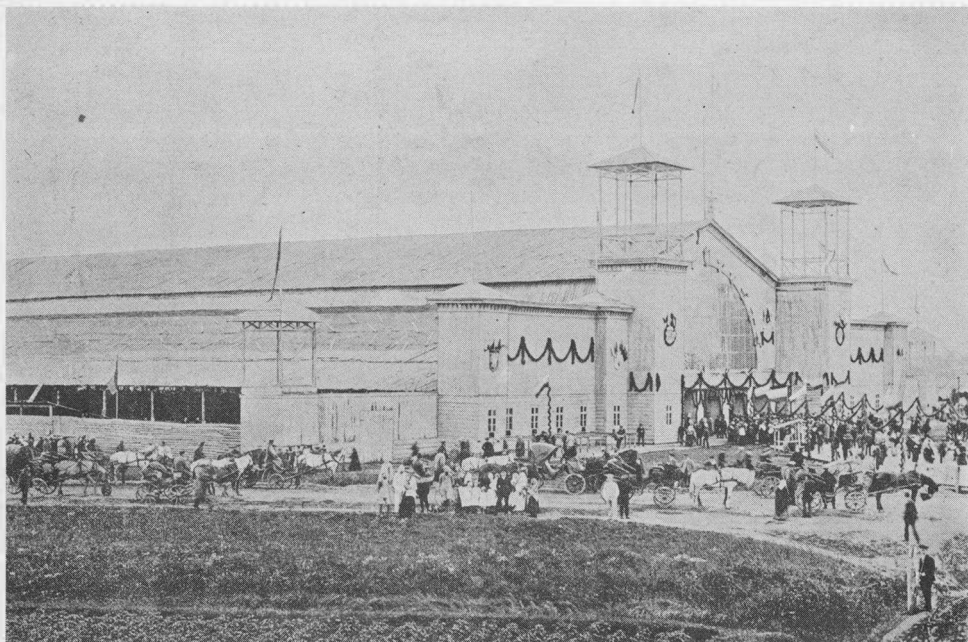
Svētku koncertu programmas sastādīšana notika divi lāgiem. Vispirms kādā rīkotāju un diriģentu kopsapulcē bija izraudzīta pagaidu programma, kurā ietilpušās dziesmas nodeva vairāku atsevišķu koŗu pārbaudei. Pēc tam programmas komisija, kurās galvenie locekļi bija Bētiņš, Jurjānu Andrejs un J. Ozols, saņēmuši koŗu ieteiktos darbus un pievienojuši tiem godalgoto Jurjāna kantāti un atsevišķus pašas komisijas izvēlētos darbus, 1894. gada otrā pusē sastādīja galīgo programmu. Tajā, himnas ieskaitot ietilpa 30 koŗdarbi, ko iespieda divi daļās veidotā krājumā,¹³ kas nāca klajā tā pašā gada beigās.

Vai nu iesiešanas vai arī kādu citu iemeslu dēļ krājumu izsūtīšana koŗiem nosebojās, vismaz daļa koŗu tos saņēmusi tikai 1895. gada pavasarī,¹⁴ kālab tie darbi, kas agrāk vēl nebij iespiesti, bija sagatavoti vājāk. Lai koŗus nepārslogotu, tad jau svētku gada sākumā visu programmu sadalīja obligātoriskā un neobligātoriskā, pēdējā ieskaitot arī Jurjāna kantāti. Bez tam kritisko stāvokli — vismaz daļēji — saglāba iepriekšējie kopmēģinājumi pa novadiem, kādus IV dziesmu svētkos organizēja pirmoreiz. Tai pašā nolūkā Tēvijā (1895. gada 18. n-rā) parādījās Vignera paskaidrojumi diriģentiem par dažām iestudējamo darbu tehniskām un mākslinieciskām problēmām.

Ne mazumu iepriekšēja darba sagādāja arī orķestŗa izveidošana. Tā kā orķestris jau agrākās reizēs bija izrādījies sāpju bērns, nepiepildot lolotās cerības, tad IV svētkos tam piegrieza īpašu vērību, jau laikus uzdodot Bētiņam ar Šepsī pārbaudīt visus pieteikušos mūzīkantus un izvēlēties tikai tos, kas atbilstu standartam. Lai arī iestudējumi būtu droši, pirms svētkiem vairākos Kurzemes centros notika iepriekšēji mēģinājumi, pie kam visiem mūzīkiem bij nosacīts ierasties Jelgavā jau trīs dienas pirms svētkiem.

Pēdējos mēģinājumos lauku orķestrantiem nāca talkā vēl pāri par 30 profesionālu mūzīku, kā, piemēram, vijolnieks Ozols, P. Jurjāns, kas spēlējis timpanu, pat Vitols (altvijolnieka lomā) u. c. jaunāki mūzīki vai toreizējie konservātoristi.¹⁵ Tā arī izskaidrojams, ka samērā paraibais orķestris veica darbu diezgan sekmīgi, pie kam šāds pašu, kaut vienai reizei sastādīts orķestris bij izcils notikums nacionālā ziņā.

Par virsdiriģentiem ievēlēja jau no agrākiem svētkiem pazīstamo J u r j ā n u Andreju un V i g n e r u Ernestu, bet no jauna — Irlavas semināra mūzikas skolotāju Jāni K a d i, kamēr goda virsdiriģenta amatā dalījās „veterāni” B ē t i ņ š

IV vispārējo dziesmu svētku ēka

ar Zīli.¹⁶ Bez tam — nevienā no augstajiem amatiem gan oficiāli nebūdami — savus orķestra darbus svētku pēdējā koncertā diriģēja Jurjōnu Juris un Jāzeps Vītols.

Svētku centrālai norises vietai Jelgavas latviešu biedrība bij dabūjusi plašu laukumu ārpus pilsētas pretim Katoļu ielai Šauļu šosejas malā (aiz Annas vārtiem). Svētku celtni projektēja arhitekts Konstantīns Pēkšēns, un to paredzēja 5000 dziedātāju un 25.000 klausītāju izvietošanai (ar 15.000 sēdvietām). Arhitektūrā visumā daudz neatšķiroties no Baumaņa veidotām ēkām,¹⁷ Pēkšēna svētku ēka toties izcēlās izmēros: tās platums sasniedza 240, bet garums — 500 pēdas, tātad ēkas platība bija 120.000 kvadrātpēdas vai par vienu piektdaļu lielāka nekā III svētku ēkai (kā slēgta celtnē tā bijusi toreiz lielākā koka konstrukcija pasaulē).

Protams, šādu milzeni ceļot — pie tam tikai dažām dienām — vairāk bija jāievēro lietderība nekā izskats. Tā, piemēram, ir koņu redzamību, ir kopainu traucējušas ļoti daudzās kolonnas (apaļš 1000!), tāpat trūcīgs bijis apgaismojums, ko nācās pastiprināt mākslīgi. Arī ar izmēriem meta autors galu galā bija pārrēķinājies, un būves izmaksa, kā redzēsīm vēlāk, sasniedza tādus apmērus, ka kļuva liktenīga visam IV svētku budžetam.

Ne mazumu pūļu jelgavniekiem sagādāja arī satiksmes un pārnakšņošanas problēmas. Pirmā no tām atrisinājās beigās tomēr labi, jo dzelzceļu valde svētku laikā atsevišķos Rīgas-Jelgavas posmos bij turpat divkāršojusi parasto vilcienu skaitu. Bez tam rīkotājiem izdevās panākt brīvu ceļu — un ne tikai dziedātājiem, bet daļēji (atpakaļ) pat svētku viesiem.¹⁸ Tāpat svētku laikā bija padzīvināta pasta ratu un diližansu satiksme, un jo intensīvi izmantoja arī Lielupes ūdensceļu.

Grūtāk atrisināms toties bija pārnakšņošanas jautājums, ko jau pirms svētkiem oponentu prese bij izcēlusi kā vienu no svarīgākiem argumentiem. Ap 1895. gadu Jelgavai bija 34 — 35.000 iedzīvotāju, to vidū ap 45% vai 15 — 16.000 latviešu.¹⁹ Salīdzinot ar Rīgu, Jelgavas iedzīvotāju skaits tātad bij apmēram 8 reizes mazāks. Tā kā svētkos varēja gaidīt 10 — 15.000 iebraucēju, tad uz katru Jelgavas latvieti bija jārēķina caurmērā pa vienam viesim. Tā bija jau gandrīz neatrisināma problēma, un rīkotājiem neatlika nekas cits, kā samierināties galvenokārt ar košu izvietojumu, tos izguldinot sabiedriskās vai iřētās telpās, kamēr pārējiem viesiem nācās meklēt patvērumu pašiem.

Galū galā katrs to arī atrada — vai nu kādā pārpildītas viesnīcas kaktā vai pa ziņu dzīvoklī, un bij arī tādi, kas brauca pārgulēt uz Rīgu, kā, piemēram, pats par sevi to teicis Apsīšu Jēkabs. Viens otrs laucinieks savukārt pa stundai nosnaudās arī savos ratos „iebraucamā vietā”, bet gados jaunākie — kas spēja izturēt visus blakus sarīkojumus un balles — kādu nakti palaida pat pavisam bez miega.²⁰ Pirms pāris paaudzēm tauta bija cietāka kaluma, dziesmu svētku sajūsma — spēcīgāka, varenāka, un par šādām lietām galvu neko daudz nelauzīja. —

Pārējo priekšdarbu vidū vēl pieminama tautas tērpu propaganda, ko vadīja īpaša komisija ar Skrūzīti priekšgalā. Salīdzinot ar 1888. gadu, šoreiz jau pašā sākumā lieta bija skaidrāka, kālab arī svētkos aina izskatījās manāmi interesantāka un dzīvāka. IV svētkus arī citādi propagandēja vairāk nekā iepriekšējos. Tā, piemēram, rīcības komiteja jau pirms svētkiem bija izkārtojusi iepriekšēju biļešu pārdošanu gan citās Latvijas pilsētās, gan vairākos Krievijas latviešu centros. Lai pievilktu vairāk publikas, šai laikā bija paredzētas arī vairākas teātra izrādes un balles, tāpat svētku dienām tika pieskaņota Kurzemes lauksaimniecības un ekonomiskās biedrības izstāde.

Mazu disonanci pirms svētkiem radīja šīs nodaļas sākumā minēto „pipkaloņu” atteikšanās no svētku kārtībnieku pienākumiem, bet, tā kā starplaikā latvju studentu skaits bija ļoti audzis, tad vienas atsevišķas grupas atteikums lielajā labprā-

Mikus Skrūziša *A u s t r u m a m* pagatavotie Nicas un Rucavas-Bārtas tautas tērpu zīmējumi

tīgo talcinieku pulkā nebij manāms. Reizē rīkotājus — kā to kādā vietā pieminējis prof. Ludis Bērziņš — sasniedza baumas par svētkos sagaidāmo „vēršu baurošanu”, taču pašos svētkos „baurotāji” bija pazuduši, un nekādas atklātas nekārtības nenotika.

Toties ļoti nopietns šķērslis, kas draudēja pārvilkt svītru visam darbam, pēdējā brīdī radās no pavisam citas puses. Tas nāca no kādas Kurzemes muižnieku grupas, kam Jelgavas latviešu rīkošanās bij kā dadzis aci jau no bīskopju biedrības pārorganizēšanās dienām. Šī grupa, sagaidījusi jaunu, vāciešiem labvēlīgu gubernātoru maiņu, bija lūgusi Šipjaginam sekojošo Sverbējevu darīt visu iespējamo, lai latviešu svētki nenotiktu, un pēdējais iztapībā divi nedēļas pirms svētkiem piepeši atsauca iekšlietu ministrijas izdoto atļauju, motivējot rīcību ar dažiem cholēras gadījumiem Ilūkstes apriņķī.²¹

Tiklab rīkotājiem, kā svētku garantiem ar to draudēja ne vien lieli morāli, bet arī materiāli zaudējumi. No šķietamā bezizejas stāvokļa dziesmu svētkus tomēr izglāba enerģiskais Jānis Čakste, kas nekavējoties devās uz Pēterpili, kur ar Visendorfa starpniecību pārliecināja iekšlietu ministru, ka svētki vairs nav atceļami, un dabūja jaunu atļauju, ar ko Sverbēja atsaucums bij anulēts.

Svētkiem tuvojoties, mierīgāka kļuva arī opozicionāru prese. Kā rosīgais sagatavošanās darbs, tā vispārīgā sajūsma pieklusināja agrākos strīdniekus, un tauta saprata, ka dziesmu svētki paši par sevi ir vesela pasaule, skaists nacionāls notikums, kas stāv pāri sabiedriskām kaislibām un politiskam naidam. Uz saderību aicināja arī pati dziesma — Vitola mūzikas skaņās par jaunu atdzimušiem pirms 25 gadiem sacerētie Ausekļa vārdi par dziesmu varu, kas aizdzina kaŗu, kam plašākā simboliskā nozīmē bija lemts ieskanēt dziļāk tautas dvēselē tieši Jelgavā.

Jelgavas dziesmu svētku norises plāns bija līdzīgs III dziesmu svētku plānam ar trim lieliem koncertiem centrā, ko savukārt ievadīja atsevišķs atklāšanas akts, tā ka visa svētku norise aizņēma četras dienas no 1895. gada 15.—18. jūnijam, kas iekrita pēdējā nedēļas nogalē pirms Jāņiem. Jelgavas svētkiem bija dots ceturto vispārīgo latviešu dziesmu un mūzikas svētku nosaukums, tā īpaši izceļot tajos paredzēto latvju simfonisko mūziku. Blakām tam, agrākais „dziedāšanas svētku” vārds šoreiz jau bija aizstāts

Rīcības komitejas populārizētie tautas tērpu paraugi

ar lokanāko „dziesmu svētku” vārdu, pie kā tad arī palika visu nākamo vispārējo dziesmu svētku rīkotāji.

Salīdzinot ar iepriekšējām reizēm, IV dziesmu svētki aprakstīti jau daudz pamatīgāk, jo starplaikā bija pieaugusi ir periodika, ir radušies jauni spējīgi rakstītāji. Plašāko aprakstu par svētkiem atstājis Straumes Jānis, kārtējais Tēvijas līdzstrādnieks, un viņa apraksts iespiests vairākos minētā laikraksta pēcsvētku numuros.²² Otru aprakstu devis pazīstamais rusifikātors un folklorists Jānis Sproģis. Viņa krievu valodā sarakstītais darbs *Opisanje IV-ovo vseobščevo Latvjskovo pevčeskovo i muzikaļnovo prazdnika v g. Mitave, 1895 goda (IV vispārīgo Jelgavā 1895. g. notikušo latviešu dziesmu un mūzikas svētku apraksts)*, iespiests kādā Vitebskas „tipo-litografijā” 1896. gadā.

Jo plašu aprakstu par Jelgavas dziesmu svētkiem — galvenokārt mūzikāli kritiskā ielogā — deva arī Jāzeps Vitols *Baltijas Vēstnesī* (1895, 135., 136., 138. n-rā). Austrumā savukārt iespiests kāda P. J.²³ raksts *Latviešu IV dziesmu svētki Jelgavā* un jau minētā *Apsīšu Jēkaba Vēstule iz tēvijas*,²⁴ bet *Žālītes vadītājā Mājas viesī* (1895, 26., 27. n-rā.) — *Poruku Jāņa raksts Dziedāšanas svētki*, kas bez tam vēl pārspiests *Mājas Viesa Literāriskajā Pielikumā* (1899, 27., 28. nr-ā).²⁵ P. J. pats sevi kādā rindā atzinis mūzikas jautājumos par nespeciālistu, tāpat vispārīgākos vilcienos svētku iespaidus atstāstījis *Apsīšu Jēkabs*, un pēdējo trīs avotu vidū vienīgi *Poruka* apraksts ir ar pretenzijām arī tīri mūzikālā ziņā, kaut autora spriedumi

vietumis nepārdomāti un raksta nopietnību atšķaida subjektīvie dzejiskie iepinumi.²⁶

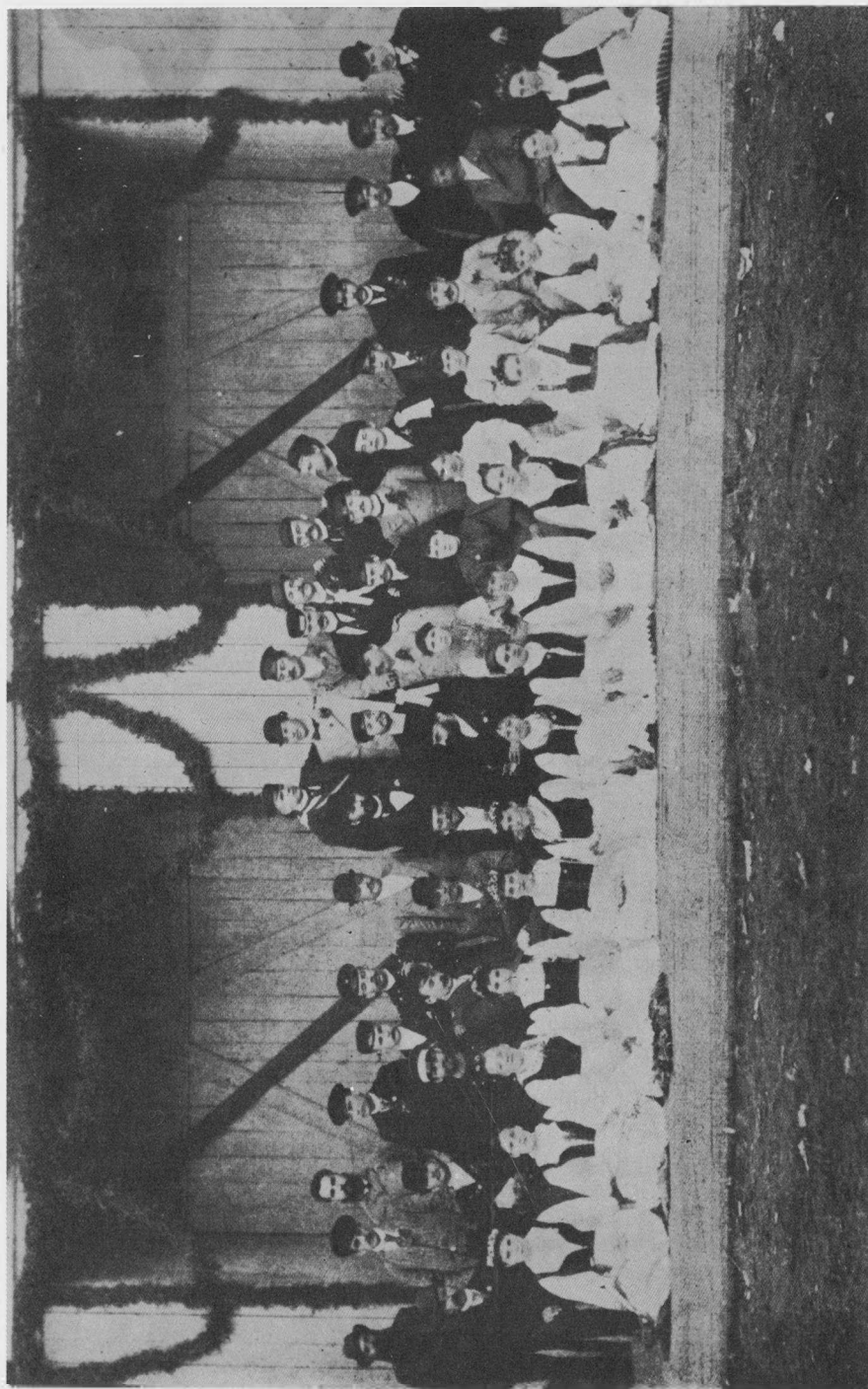
Sekojošam svētku norises aprakstam izlietoti trīs pēdējie avoti,²⁷ kompilējot tos ar skopajām ziņām, kas par IV svētkiem atrodamas almanachā *Seši latvju vispārējie dziesmu svētki* un vispārīgos pārskatos enciklopēdijās vai jaunāku dziesmu svētku vadoņos. Tālab nākamās rindās iespējami robi, kas vēl aizpildāmi, īpaši svētku norises atreferējumā un daļēji arī koncertu programmās. Iekams apstājamies pie svētku galvenajiem sarikojumiem, vispirms tomēr jāpiemin vēl pāra citas lietas, kam Jelgavas svētkos bija lielāks svars, nekā tas būtu parasti.

Jau atklāšanas dienā mazpilsētnieciskā Jelgava bija pārvērtusies istā lielpilsētā, jo bez dziedātājiem svētkos ieradās vēl 15 — 20.000 svētku viesu, kas kopā turpat divkārsvoja parasto jelgavnieku skaitu. Jelgavā iebrauca ir tūkstošiem rīdzinieku un vidzemnieku, ir ciemiņi no dažādām Krievijas malām un — kā vēlāk rakstīja avīzes — pat daži latvieši no Amerikas.

Liksmo pacilātību, kas aizvien rodas šādā lielā ļaužu saplūdamā, jau pašā sākumā, diemžēl, manāmi ietekmēja sliktais un svētkiem pavisam nepiedienīgais laiks — Jelgavas svētki sākās ar ilgu spēcīgu lietu, kas turpinājās gandrīz visas trīs pirmās svētku dienas. Auglīgās gāzes, kas sekoja ilgākam sausuma periodam un par ko tā priecājās lauksaimnieki, bija nepatīkams pārsteigums kā dziedātājiem un viesiem, tā vēl vairāk svētku rīkotājiem, pie kam tās radīja tāds praktiskus sarežģījumus, kādi svētku norisē nebija iekalkulēti.

Tā lietus dēļ daudz no spožuma pazaudēja jau tradicionālais svētku gājiens, jo visi ceļi un ielas bija pārvērtušies gandrīz neizbrienamā dubļu jūrā, un no draudīgās dezorganizācijas gājienu paglābis vienīgi pašu dziedātāju spītīgais humors un bezbēdība. Stāvoklis nebija labāks arī svētku ēkā, ko rīkotāji, mēģinādami ietaupīt jau tā lielos izdevumus, bija atstājuši neapjuntu. Lai svētki nepajuktu galīgi, te vajadzēja steigā kaut ko darīt, neraugoties nedz uz izdevumiem, nedz laika trūkumu. Kā tas tika veikts, to IV dziesmu svētku dalībnieki atcerējās gadu desmitiem, un jo reljefi atmiņās par Čaksti attēlojis to arī Jāzeps Vitols:²⁸

„...Visiem zināms Jelgavas svētku liktenis: tie salija visbēdīgākā kārtā. Un ja šo svētku labais gars Čakste nebūtu ar lielāko drosmi un liesmainu enerģiju glābis, ko glābt vēl varēja, — svētku mākslas un finanču bilance būtu pazudināta... ..ūdeņi gāzās caur jumta šķirbām, apdraudēja ērģeles, orķestŗa instrumentus un galvenais — nāvīgi apdraudēja dziedātāju un klausītāju labo humoru, draudēja

IV dziesmu svētku rīcības komiteja un kārtībnieki

pārvērst milzu svētku telpas par tuksnesi: kas ies koncertā, kad viņam list aiz krāgas?!

„Otrās svētku dienas priekšpusdienā mēģinājums tiek traucēts no mūžīgas klauvēšanas virs galvām: Čakste iepriekšējo vakaru no Rīgas pārsūtījis vagoniem jumta papes, mobilizējis visus Jelgavas strādniekus un sludināja koncertu nevien „slēgtās“, bet arī „sausās“ telpās.

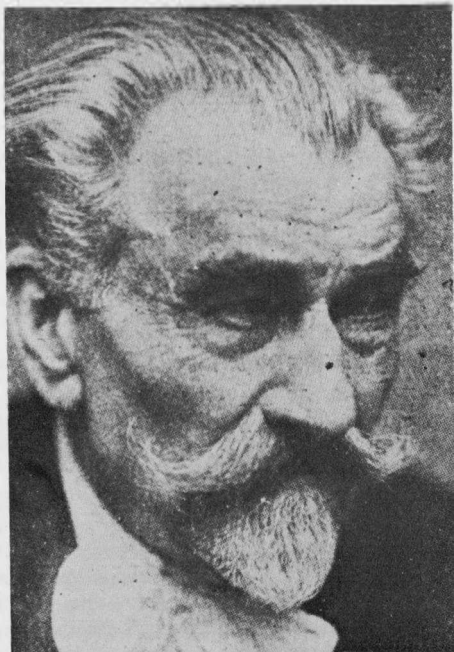
„Liekas, visai komitejai bez Čakstes nebūtu dūšas bijis rīkot šo Herkula darbu — klāt milzu ēkas jumtu divpadsmit stundās. Un ja par vienu acumirkli šis svētku sargeņģelis būtu izrādījies šaubu pārņemts, mazdūšīgs, nepacietīgs, skarbs vai skābs — trūkstošās pie debesīm saules vietā viņš vienmēr un visiem apgalvoja, ka svētkiem nekas nedraudot, ka pat debesu dusmas rimšoties mūsu skaisto dziesmu priekšā.

„Bet par to, cik viņš materiāli cietis sakarā ar šīm debesu dusmām, par to viņš neviena vārda nerunāja. Tikai citi minēja summu, koņu segt viņam nācās par jumta pārklāšanu vienā naktī. Pat sevišķi domīgs viņš nelikās, kad to vaicāja par svētku finansiāliem panākumiem. Galvenais — dziesmu svētki un Kurzemes gods bija glābti. Ko pret to nozīmēja „niecīgā manta“!“

Kā no svētku budžeta pārskata redzam, tad jumts izmaksāja ap 2600 rbļ., koņus svētku laikā Čakste samaksāja no savas kabatas. Lielāko daļu no šīs summas viņš neatdabāja arī vēlāk, ko rāda Jelgavas latviešu biedrībai atlaisto pārādu saraksts, kur vienā ailē ar Čakstes vārdu figurē 1791,11 rbļ. Arī spējīgam un turīgam advokātam tā nebija gluži „niecīga“ summa, taču svētku tālākā norise ar to bij glābta.

Otrs Jelgavas svētkos iepriekš neparedzēts „blakus akords“ bija kāds incidents, kas notika atklāšanas aktā svētku pirmajā dienā, ceturtdien, 15. jūnijā. Akta sākums bij paredzēts pusdivos dienā, taču lietus dēļ nosebojās, un, kad koņu gājiens sasniedza svētku ēku, pulkstenis jau bija tuvu trim. Pa daļai šā iemesla dēļ, bet vairāk ar nolūku — akta pirmā daļa bij īsa. Tajā atklāšanas runu teica svētku komitejas priekšnieks Čakste, iecerēto nākotni simbolizēdams dziesmu garā, kas „latvju tautā vēl arvien atrod mīļu mājas vietu“ un ko „nespēj iznīcināt nedz laika grūtumi un aukas, nedz cilvēku nelabvēlība.“²⁹ Čakstem ar īsiem apsveikumiem sekoja vēl koņu pārstāvji, pēc kam izcilā notikuma atcerei dziedātāji koņu karogkātos iedzina pa sudraba naglai ar tajā iegravētu svētku datumu un vietu, un akta sākuma daļa bija galā, lai drīz varētu sākt pirmo koņu pārbaudi.

Jau iepriekš tomēr bij pieteikts, ka svētkus oficiāli atklāt ieradīsies arī valdības pārstāvji, kas svētku laikā bija sevišķi rosīgi, gan dažādas deputācijas pieņemot, gan Kurzemes simtgadi citādi atzīmējot. Kā ne kā, pēdējā bija taču iegāns pa-

Vigneru Ernests

šiem dziesmu svētkiem, kādēļ vietējo varas vīru ierašanās nebij novēršama. Taču kā pārsteigums nāca ziņa, ka aktā vēlas runāt arī no Rīgas ieradies virspriesteris Ārsēnijs, kas jau trešdien vietējā pareizticīgo katedrālē bija noturējis aizlūgumu par visiem tiem valdniekiem, kuŗu scepteru ēna klāja latviešus, kopš Kurzemi anektēja Krievija.

Šā dedzīgā rusifikatora nodomu vajadzēja aizkavēt, un tā radās incidents, par ko 1895. gadā presē gan nevarēja rakstīt, bet kas iespiedās tautas atmiņā un tagad pazīstams arī no kāda raksta, ko par IV dziesmu svētkiem atstājis Edgars Švēde.³⁰ Viņa atmiņas raksturīgi attēlo toreizējo noskaņojumu, kādēļ citējam tās plašākā izvilkumā:

.....Kļuva zināms, ka šis latviešu tautas visniknākais nīdējs (virspr. Ārsēnijs, V. B.) gribot ar patriotisku uzrunu griezties pie dziedātājiem un publikas un svētīt latviešu tautu, lai arī tā piepildītu Puškina vārdus, teiktus poļu dzejniekam Mickēvičam, ka visām slavu upēm un strautiņiem būs apvienoties un satecēt lielajā krievu jūrā. Tā būtu bijusi tik ievērojama politiska demonstrācija, ko izmantotu visa krievu šovinistiskā prese ar *Novoje Vremja* priekšgalā un kas nevarēja būt latviešu interesēs...

.....Jau dienu iepriekš, kā tas bij zināms dziesmu svētku komitejas priekšniekam J. Čakstem, Kurzemes muižniecības maršals bij uzņēmis pacienāt gubernātoru un archiereju ar labām brokastīm, lai tā novilcinātu abu šo krievu ierašanos svētku ēkā, kur pa to laiku bij jāsarīko viss, lai Ārsēnija uzstāšanos aizkavētu. Čakstem bija

jāatrod diriģents, kas būtu ar mieru neskaitāmas reizes diriģēt krievu himnu un neatļaut Arsēnijam tikt pie vārda. Vitols un Jurjāns, kas bij valsts dienestā... ...šādu uzdevumu nevarēja uzņemt, neriskējot savu darbu.

„Bet brīvmāksliniekam Vigneram... kas savos politiskos uzskatos bij diezgan radikāls... ...šāda lieta bij visai pa prātam. Viņš tikai lūdza Čaksti, lai tas noorganizētu kaut ko līdzīgu zināmai Parizes teātru klakai un lai tādā kārtā publika nāktu diriģentam talkā; tad Vigners cerēja pats tikt galā ar ietiepīgo politizējošo garīdznieku. Svētku kārtībniekus studentus nebija sevišķi grūti pierunāt uz tādu joku. Čakstem turpat uz vietas radās vajadzīgā klaka — aplaudētāju kadrs, kas sadalījās pa visu plašo ēku un gaidīja augsto viesu ierašanos.

„Drīz vien tie ieradās ar lielu svītu, diezgan jautrā omā pēc pamatīgi iebaudītām brokastīm un tika saņemti ar aplausiem... ...Bet Vigneru Ernests, stāvēdams uz diriģentu pulsts pacugstinājuma, kurp veda 5 — 6 pakāpieni, augstos viesus apsveica ar krievu himnu... ...Atnācēji nostājās piemērotā attālumā no tribīnes un godbijīgi noklausījās dziedāšanā, un, sākumā arī paši aplaudēdami, prasīja atkārtojumu. Kad himna bij trīs reizes nodziedāta, iedarbojās klaka... ...publika tai piebiedrojās, un atkal koji 3 reizes nodziedāja himnu. Bet joprojām publika ar nerimstošiem aplausiem prasīja vēlreizēju atkārtojumu.

„Tagad archierejs Arsēnijs jau kļuva tramīgs... ...Starpbrīdī, kamēr aplaudētāji no jauna iedarbīgi prasīja atkārtojumu, Arsēnijs uzkāpa katedrā, nostājās blakus diriģentam un sāka ar to runāt, bet Vigners, atbildot ar *Baķuška, publika trebujet* (tētiņ, publika prasa), turpināja vicināt savu diriģenta zizli, un dziedātāji neizpratnē par to, kas isti notiek, turpināja dziedāt... ...Arsēnijs, redzēdams, ka viņš ar Vigneru netiek galā, pameta krustu dziedātāju virzienā, nokāpa no katedras, devās pie gubernatora un pārējiem un, kaut ko dzīvi ar tiem runājot, atstāja svētku ēku...

„...Bija šim incidentam arī sava pēcspēle. Tomēr brīvās profesijas advokātam J. Čakstem un brīvmāksliniekam Ernestam Vigneram krievu administrācija nekā daudz padarīt nevarēja...”

Varbūt minētais notikums mazliet arī izskaistināts, taču archierejs Arsēnijs pie runāšanas netika, un viņa vārds svētku aprakstos neparādās. Dziedātājus gan apsveica gubernators Sverbējevs, dodams svētkiem oficiālo svētību, kaut pats nesen bija mēģinājis svētkus aizliegt. Tāpat aprakstos pieminēta vairākkārtējā „no klātesošiem ar skaļiem urrā saucieniem”³¹ saņemtā krievu himnas dziedāšana, bet tas tad arī viss, ko par šo incidentu netieši pasaka 1895. gada periodika.

Pēc tam turpat sākās daļēja dziesmu kaķam pieteikušos koŗu pārbaude, ko turpināja vēl svētku otrā dienā. Septiņos vakarā paredzēto gājieni uz gubernatora pili sliktā laika dēļ

turpretim vajadzēja atcelt, un tā šī „serenāde“ — kā tradicio-
nālo vizīti bija pārsaukušī daži asmēļi — 1895. gadā nenotika.

Vēl nepabeigtās jumta būves dēļ nācās pārcelt arī pirmo
koŗu koncertu piektdien, 16. jūnijā, kas bija paredzēts divos
dienā, bet sākās tikai ap sešiem vakarā. Neparedzētie gro-
zijumi draudēja nelabvēlīgi ietekmēt pirmā koncerta klausī-
tāju skaitu, taču pievakarē Ezera un Katoļu ielas, kas veda
uz svētku vietu, izrādījās ļaužu pilnas. Koncerts taču bij solīts
„ne tikai slēgtās, bet arī sausās telpās“, un solījums tika turēts.

Precizāku skaitļu, cik daudz klausītāju bijis garīgajā kon-
certā, toties trūkst. Vienīgi Deļlavs Rīgā³² pieminējis 8 — 10.000
klausītājus, kamēr P. J., tāpat Apsišu Jēkaba apraksti vedina
domāt, ka to varēja būt arī vairāk. Lai nu kā, jau garīgais
koncerts pierādīja, ka Jelgavas dziesmu svētkiem nebija ma-
zāks pievilksanas spēks kā agrākiem svētkiem Rīgā un ka
klausītājiem nebij tik daudz svarīga ne svētku vieta vai, kas
svētkus riko, kā paši svētki, — it sevišķi vēl laikā, kad latvju
tautas daļa jau sāka izkaisīties pa visu pasauli.

Šai pirmajā Jelgavas dziesmu svētku koncertā atskaņoti
sekojoši darbi:

I

(1) <i>Ak Jeruzaleme, mcsties</i> (ar orķ. un ērģ.)	Jurjānu Andr.
(2) <i>Svēts ir mūsu Dievs</i>	Bortņanskis
(3) <i>Ozianna</i>	O. Šepskis

j a u k t i k o ņ i

(4) <i>Himna</i> (Nu palodas, paceļaties!)	F. G. Klauers
(5) <i>Tas Kungs ir mans gans</i>	H. B. Kleins

v ī r u k o ņ i

II

(6) <i>95. Dāvida dziesma</i> (ar orķ. un ērģ.)	A. E. Grells
(7) <i>Gods Dievam augšfibā</i>	Jurjānu Andr.
(8) <i>Piemini mūsu žēlīgi</i>	F. G. Jansens

v ī r u k o ņ i

(9) <i>As'ru diena iz Rekvīēma</i>	Mocarts
(10) <i>Alleluja iz oratorijas Messias</i> (ar orķ. un ērģ.)	Hendelis

j a u k t i k o ņ i

Nedz Poruka, nedz divi pārējos aprakstos nav pieminēta
Mocarta *As'ru diena*, lai gan parastajos pārskatos par dzies-
mu svētkiem redzam, ka garīgajā koncertā atskaņoti 10 koŗ-
darbi (6 jauktam, 4 — viru korim), t. i., tikpat un tai pašā
attieksmē, kā svētku dziesmu krājumā. Vietumis gan figūrē
cita cittautu un latviešu darbu attieksme (8 pret 2), bet tā būs

radusies, pieskaitot pirmajiem Jurjāna harmonizēto korāli *Ak Jeruzaleme, mosties* (Egļentāla rediģētajā almanachā latviešu darbos tas nav ieskaitīts). Šo pirmo programmas darbu vadīja goda virsdiriģents Bētiņš, pēc kā abas nākošās dziesmas diriģējis Viġners. Grella darbu, pēc P. J. ziņām, diriģēja Kade, bet Hendeļa *Alleluja* — Jurjānu Andrejs. Kas diriģējis pārējās 4 resp. 5 dziesmas, nav zināms. Erģeļu pavadījumi bijuši prof. L. Bētiņa rokās.

Atsauksmēs izcelts sevišķi iespaids, ko atstājis Jurjāna harmonizētais korālis. P. J. par to raksta:

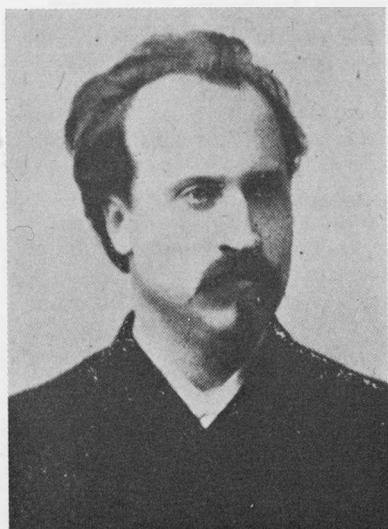
„Tas bija dziļi aizgrābjošs brīdis kad uz diriģenta rokas mājienu klusošā milzu estrāde piepeši pārvērtās par veselu skaņu jūru... ..Kas tās par varenām, satricinoši cēlām un pilnīgām skaņām, kādas atskanēja it īpaši pie dziesmas trešā panta: — *Lai Tev' teic, kam vien ir mēle! Tanis klausoties, gribējās izsaukties: — Cik brīnišķīgu slavu tu, debesu ķēniņ, proti no cilvēku lūpām sev sagatavot! Cik necīgam bija katram klausītājam par sevi jājūtas pretim šim brīnišķīgajam skaņu spēkam, ar kuŗu salīdzinot pat lielšķā jūras krākšana top nespēcīga.*”

Un Apsīšu Jēkabs:

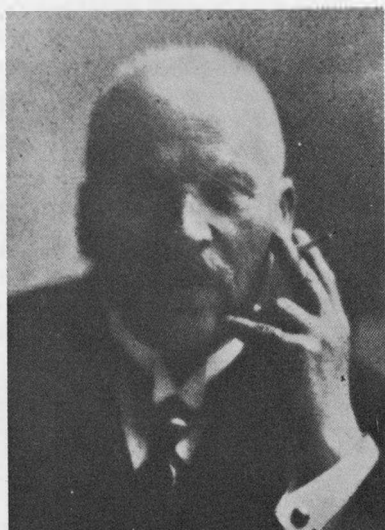
„Neapraķstāms ir iespaids, ko šī dziesma atstāj tiklab pret latviešiem, kā arī cittautiešiem un citticībniekiem! Visi tie tūkstoši dziedātāju un visi tie tūkstoši klausītāju kā viena milzīga draudze vienojās šīs dziesmas skaņām. Un tomēr tā ir tā pati vecā, sensen no bērnu dienām dzirdētā dziesma... ..visi tie tūkstoši dziedātāju un visi tie tūkstoši klausītāju, vai tie nav kā tas pulks, kas „no visām tautām un valodām, ko nevar izskaitēt, no visiem zemes galiem” pulcējušies ap tā goda krēslu, kas nācis ievest viņus „tai pārļu vārtiem izrotātā, no eņģeļu mēlēm apdziedātā pilsētā” un nu visi dzied godu un slavu tam vienam neiznīcīgam Ķēniņam, tam mūžīgam, gudram Dievam? Laimīgs, kas šai pulkā var līdz dziedāt. Kam lūpas nespēj dziedāt, tam sirds šai lielai dziesmai dzied klusībā līdz savu dziesmu, kas lai gan mēma, tomēr redzama atspīd asarās. Tiešām, šī dziesma aizgrāba līdz asarām — — —”

Arī Poruks, kas mūsu trīs avotos ir kritiskākais apcerētājs, liecina to pašu. Tāpat zīmīgas rindas atrodamas Švēdes (Indriķa Zīles piemiņai veltītā) atmiņu rakstā,³³ kuŗās sevišķi izcelts iespaids, ko šī dziesma atstāja nacionālā ziņā:

„...ko gan līdzēja visi tādi krievu noliegumi lietot Latvijas vārdu, kuŗu uzdevums bija noslāpēt mūsu nacionālo garu, ja pat tādu dziesmu, kā *Jeruzaleme, mosties*... ..tauta saprata kā varenu aicinājumu: Latvija, mosties! Es vēl šodien, pēc vairāk nekā 50 gadiem, nevaru aizmirst milzīgo savīļņojumu, kad dzirdēju abu šo dziesmu (Šv. rakstā *Ak Jeruzaleme, mosties* minēta kopā ar Baumaņa himnu *Dievs, svētī Latviju*; V. B.) varenās skaņas listam pār klausītājiem.”

Jurjānu Andrejs

Juris Jurjāns

Minētais korālis — kā rakstīja Apsīšu Jēkabs — „pašķīra arī citām garīgā koncerta dziesmām ceļu”. Pēdējo vidū ir Foruks, ir P. J. vēl izcēlis Šepska dziesmu *Ozianna* un Hendeļa *Alleluja*, no kuŗām pēdējā grūtuma dēļ gan „neizdevās tā, kā būtu bijis jāvēlās” (P. J.). Tāpat gaidīto iespaidu nav devis arī Grella gaŗais darbs, pie kā P. J. galveno vainu piedēvējis orķestrim, taču iespējams, ka isā sagatavošanas laika dēļ daļa vainas bij arī koŗos. Visumā garīgais koncerts tomēr novērtēts atziniģi (pieņēmot, ka arī Vītols pārāk stingru mērcuklu nelietoja), un labas atsauksmes par to bijušas lasāmas arī vietējā cittautu presē.

Pēc garīgā koncerta — kā raksta P. J. — „viņa ekselence Kurzemes gubernātora kungs nolāsija Ņeizara Majestātes visžēliģo atbildi uz Kurzemes izsacītām padevības un pateicības jūtām”, pēc kam „kā latviešu atbilde uz Ņeizara Majestātes visžēliģo telegrammu tapa vairākkārtīgi nodziedāta valsts himna”.

Laicīģais koncerts notika sestdien, 17. jūnijā, un sākās paredzētajā laikā pulksten divos. Ja šai dienā no rīta vēl alpām uznāca pa lietainam mākonim, tad ap pusdienlaiku debesis jau bija puslidz skaidras, lietu vairs nesolot. Tas pacēla svētku apmeklētāju skaitu, un Jelgavā turpināja iebraukt vēl jauni

viesi, kas gribēja būt klāt vismaz abos pēdējos koncertos. Arī par otra koncerta klausītāju skaitu noteiktu ziņu tomēr trūkst, un, pēc pieejamiem avotiem spriežot, to varēja būt 15 — 20.000. Šī koncerta programma, salīdzinot ar iepriekšējo, bij krietni plašāka:

I

(1) <i>Krievijas valsts himna</i> (ar orķ. un ērģ.)	Ļovovs
j a u k t i k o ņ i	
Indriķa Zīles vadībā	
(2) <i>Dievs, svēti Latviju</i>	Baumaņu K.
j a u k t i k o ņ i	
Jurjānu Andreja vadībā	
(3) <i>Līgojat, līgsmojat</i> (ar orķ. un ērģ.)	Jurjānu Andr.
j a u k t i k o ņ i	
Jurjānu Andreja vadībā	

II

(4) <i>Latvijā</i>	Jurjānu Andr.
(5) <i>Neviens putniņš tā nepūta</i>	J. Kade
(6) <i>Ej, bāliņi, lūkoties</i>	J. Cimze
v ī r u k o ņ i	
Jāņa Kades vadībā	

III

(7) <i>Beverīnas dziedonis</i>	J. Vītols
j a u k t i k o ņ i	
Jāņa Kades vadībā	
(8) <i>Bērīt's mans kumeliņš</i>	Straumes Jānis
(9) <i>Līgo dziesmas</i>	Vigneru Ern.
(10) <i>Pūt, vējiņi</i>	Vigneru Ern.
j a u k t i k o ņ i	
Vigneru Ernesta vadībā	

IV

(11) <i>Sniedziņš sniga, putināja</i>	J. Vītols
(12) <i>Bandīnieka rudzi auga</i>	Jurjānu Andr.
(13) <i>Aukās, negaisos</i>	Gļinka
v ī r u k o ņ i	
Vigneru Ernesta vadībā	

V

(14) <i>Kas tie tādi, kas dziedāja</i>	D. Cimze
(15) <i>Aiz upītes es uzaugu</i>	Jurjānu Andr.
(16) <i>Koris iz operas Kņazs Igors</i>	Borodins
(17) <i>Fināls iz operas Dzīvību par caru</i> (ar orķ.)	Gļinka
j a u k t i k o ņ i	
Jurjānu Andreja vadībā	

Sākumā programmā bija paredzēts arī vēl Mendelsoņa divi četrbalsīgiem vīru korjiem rakstītais *Bakchus koris*, taču šis skaņdarbs izrādījās pārāk grūts, kādēļ koncertā to neatskaņoja. Šķiet, tā paša iemesla dēļ līdz galīgajai programmai nenonāca arī pirms pāra gadiem RLB-as MK-as sacensībā godalgotā Vitola vīru koru dziesma *Staburadze*.

Mūsu presē nereti lasām — un pat vēl šobrīd — ka Latvijas valsts himnas agrākais nosaukums bijis *Dievs, svētī Baltiju*. Īstenībā tomēr tā nebija, un tiklab Baumaņa krājumā *Austra*, kur himna iespiesta pirmoreiz (1874), kā IV svētku programmās un aprakstos tā lielāko tiesu figūrēja ar apzīmējumu *Dievs, svētī Latviju*.³⁴ Baltijas vārds gan parādījās himnas tekstā, bet arī tur — ne viscaur:

*Dievs, svētī Latviju,
Mūs' dārgo tēviju!
Svētī jel Baltiju,
Ak svētī jel to!*

*Kur latvju meitas zied,
Kur latvju dēli dzied,
Laid mūs tur laimē diet,
Mūs' Baltijā!*

Tāpat zīmīgi, ka šī dziesma jau tad noteikti asociējās ar latvju himnas jēdzienu, un mūs var pārsteigt diezgan atklātie vārdi, kādi par to lasāmi dažos toreizējos svētku aprakstos. Tā, piemēram, Apsīšu Jēkabs rakstīja:

„*Dievs, svētī Latviju* var cienīgi līdzās stāties labākajām „tautu himnām”; no liela dziedātāju pulka dziedātai, šai dziesmai varens iespaids, kas ar orķestra pavadišanu top vēl lielāks.”

Un par klausītāju savīļņojumu — P. J. aprakstā — lasām:

„Tad ne mazāk cēli un svinīgi (salīdzinājums ar krievu himnu, V. B.), klausītājus pašos sirds dziļumos sakustinādama, plūda pa svētku ēku Baumaņa Kārļa *Dievs, svētī Latviju!* No vairāk nekā 4000 mutēm atskanēdama, sirsnīgā lūgšana atrada spēcīgu atbalsu un skanēja līdzī daudz vairāk tūkstošu sirdīs, kuyās visās šai svētajā brīdī viļņoja vienas jūtas, kvēloja viena vēlēšanās: *Dievs, svētī Latviju, mūs' dārgo tēviju!*... ..Publikas aizrautība negribēja nemaz rimties: kā pērkonā rūkšana un jūras krākšana atskanēja aplausu troksnis visā milzīgajā ēkā. Dziesma bij vairāk reizes jāatkārto, un viņā, tāpat kā valsts himnā, noklausījās nosēdekļiem pieceļoties un ar plikām galvām (mans izcēlums, V. B.).”

Otrs laicīgā koncerta programmas darbs, kam svētkos veļtīta īpaša uzmanība, bija Jurjāna kantāte *Ligojat, ligsmojat*. Šo

„jubilejas dziesmu” isā sagatavošana laika dēļ kori gan nepaspēja iestudēt pilnīgi, un arī pamatīgie mēģinājumi pirms koncerta, kas tika veltīti tieši šim darbam,³⁵ bij par maz, lai tas iegūtu kā gatavāku atskaņojumu, tā lielāku klausītāju atsaucību. P. J. par Jurjāna kantātes pirmatskaņojumu tāpēc raksta:

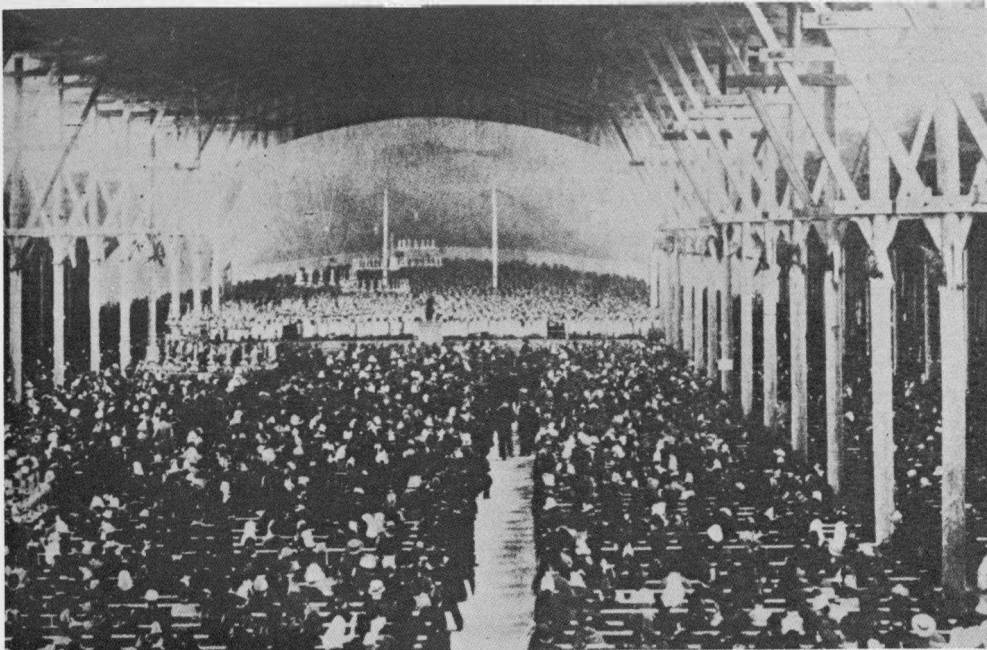
„Uz šo kompozīciju publika bija likusi lielas cerības, un, kas attiecas uz pašu kompozīciju, tad cerības arī nebij veltīgas; bet izpildīšana bija tik nedroša, ka klausītājiem bija vienmēr jābaiļojas, ka tik jubilejas himna neizjuku pavisam, caur ko, zināms, visi labie iespaidi tika izgaisināti.”

Brīvi un nepiespiesti toties izskanējušas pārējās dziesmas, kuŗu vidū Poruks izcēlis *Beverīnas dziedoni* un Gļinkas operas finālu, kas abi bija jāatkārto. Apsīšu Jēkabs savukārt liecina, ka klausītājiem ļoti patikusi Vignera dziesma *Pūt, vējiņi* (atkārtota) un D. Cimzes *Kas tie tādi*, bet P.J. tām pievienojis vēl Vignera *Līgo dziesmas* (arī atkārtotas) un Kades un Jurjāna harmonizējumus, piezīmējot, ka „sevišķi maigi skanēja *Aiz upītes es uzaugu*”.

Taču vislielāko ievēribu guvis Vitola *Beverīnas dziedonis*, kas sacēlis tik „īstu aizgrābtību”, ka „komponistam (bija) jā-rādās publikai” (P. J.). To pašu liecina Apsīšu Jēkabs, piezīmēdams, ka *Beverīnas dziedonī* „ir arī iekšā kaut kas sevišķs, oriģināls, kur atkal varam redzēt, kāds spēks šai dziesmai tad, ja to dzied tūkstoši”. Vienīgi dzejnieks Poruks, kas, salīdzinādams Jurjāna un Vitola „mūzas”, par Vitolu vispār atsaucās vēsāk, Vitola balādes lielajiem panākumiem līdzās piebilda, ka „daži komponisti ir vēl labākas (dziesmas) komponējuši, kuŗas ir tomēr jau sen aizmirstas”...

Tāpat atzinīgas rindas tika veltītas dziedātājiem, no kuŗiem sevišķi „dzirdēja slavējam tiros un skaņos soprānus” (P. J.), un visbeidzot — arī virsdiriģentiem. Pēdējo vidū vairāk izcelts Vigneru Ernests, ko Poruks raksturojis kā „patīkamu un ievērojamu” diriģentu, bet laurus guvis arī Jurjāns (īpaši ar Gļinkas kori) un Kade, kas šai koncertā ievadīja tautās *Beverīnas dziedoni*.

Svētku pēdējam koncertam svētdien, 18. jūnijā, pēc III dziesmu svētku parauga bij izvēlēta instrumentāli vokāla programma. Daļu agrāko klausītāju, kam instrumentālā mūzika vēl bija pavisam neparasta lieta, šis koncerts interesēja mazāk, tāpat viens otrs uz to neaizgāja, neticēdams orķestra spējām, taču, neraugoties uz to, pēdējais koncerts visumā bijis apmeklēts labi, un — tā liecina vismaz Poruks — tajā „publikas bija ieradies gandrīz tikpat daudz, kā sestdienā.” Ja arī

IV dziesmu svētku ēkas iekšiene

pieņemam, ka šai koncertā noklausījās tikai ap 15.000, tad visos trīs koncertos kopā varēja būt tomēr ap 45.000 klausītāju, tā ka arī publikas ziņā IV svētki beidzot pārspēja iepriekšējos.

Pēdējais koncerts sākas divos dienā, un tajā atskaņota šāda programma:

I

(1) <i>Ak Jeruzaleme, mosties</i>	Jurjānu Andr.
jaukti koŗi	
Jāņa Bētiņa vadībā	
(2) <i>Dievs, dod mūsu tēvu zemei</i>	Jurjānu Andr.
jaukti koŗi	
autora vadībā	
(3) <i>Atalijas uvertira</i>	Mendelsons
pūtēju orķ.	
Jurjānu Andreja vadībā	

II

(4) <i>Latvijā</i>	Jurjānu Andr.
(5) <i>Neviens putniņš tā nepūta</i>	J. Kade
(6) <i>Aukās, negaisos</i>	Gļinka
vīru koŗi	
Jāņa Kades vadībā	
(7) <i>Latvju tautas brīvlaišana</i>	Jurjānu Andr.
stīgu orķ.	
autora vadībā	

(8) <i>Beverīnas dziedonis</i>	J. Vitols
(9) <i>Aiz upītes es uzaugu</i>
jaukti koŗi
Jāņa Kades vadībā	Jurjānu Andr.
III	
(10) <i>Gaviļu (jubilejas) maršs</i>
pūtēju orķ.
autora vadībā	Jurjānu Juris
(11) <i>Ungāru maršs</i>
pūtēju orķ.
Jurjānu Andreja vadībā	Berliozs
(12) <i>Ačkups</i>	Jurjānu Andr.
(13) <i>Valse grotesque</i>
simfonisks orķ.
Jāzepa Vītola vadībā	J. Vitols
IV	
(14) <i>Kas tie tēdi, kas dziedāja</i>	D. Cimze
(15) <i>Pūt, vējiņi</i>
jaukti koŗi
Vigneru Ernesta vadībā	Vigneru Ern.
(16) <i>Ligojat, līgsojat</i>
jaukti koŗi
autora vadībā	Jurjānu Andr.

Šās programmas vokālā daļa bij atkārtojums, kālab tā šoreiz skanēja jau drošāk un izpelnījās vēl lielāku atsaucību nekā iepriekšējā dienā. Tāpat itin veiksmīgi norisējusi instrumentālā daļa, kurā sevišķu atsaucību — domājams, iepīto himnu dēļ — guvis Jurjānu Andreja simfoniskais tēlojums, kā arī Jurjānu Juŗa un Berliozas marši. Jurjānu Andreja *Ačkups* un Vītola *Groteskais valsis* tā laika klausītājiem turpretim likās komplicētāki un svešāki. Bet vislielākā piekrišana šai koncertā bija pēdējam darbam — Jurjāna kantātei, kas no pirmatskaņojuma kļūmēm šoreiz jau bij pasargāta. P. J. par tās otru atskaņojumu raksīja:

„Katrš sajuta, ka šī lieliskā kompozīcija tīri kā radīta priekš milzīgā koŗa un diženajiem svētkiem. Īpaši *Lūgšana* (vidus daļa vīru korim, V. B.) skanēja apbrīnojamā spēkā un jaukumā, satricinādama klausītājus līdz dziļumiem... ..Aizgrābtība bij, kā rādījās, vispārēja, un viņa neattiecās uz beidzamo dziesmu vien, bet visas tās stīgas, kuŗas diženajos dziesmu svētkos bij aizkustinātas, atskanēja pie beidzamās dziesmas jo spēcīgi, ne tikvien tādēļ, ka ar to īstenībā dziesmu svētki beidzās, bet arī tādēļ, ka šīni beidzamajā dziesmā viss dziesmu spēks un jaukums, kuŗš svētkos bij baudīts, tā sakot, īsumā saņemts kopā, koncentrēts.”

Jūsmīgas rindas tai veltījis arī Poruks sava apraksta beigū daļā, kam par moto likti vārdi *Finis coronat opus*:

„Beidzot Svētku himna! Atkal vecais Jurjāns pie pults, atkal gaviles un prieki! — Līgojat, līgsmojat! ... Daži iz publikas dzied līdz! Cik jauki viss vakarējais Līgo sapnis atkal atkārtojas, jā, vēl jaukāk, jo šodien dzied un spēlē labāki kā vakar!... — Hurrā! Jurjāns lai dzīvo augsti! — vicina cepures un baltus lakatiņus. Jurjānu Andrejs parādās atkal uz estrādes, viņam pasniedz krāšņu vainagu, vai iz ozolu jeb lauru lapām, tā isti nezīnu, bet viņš ir abus pelnījis, viņš kā pirmais un galvenais svētku rīkotājs — — —”

Ar Jurjāna kantāti tad arī beidzās IV dziesmu svētku pēdējā koncerta kārtējā programma, taču publika vēl negribēja izklīst. Tā vēl kaut ko gaidīja, un sekoja jauna „pēcspēle”, kas zīmīgi raksturo toreizējo tautas noskaņojumu. Šo epizodu brīvās Latvijas sākuma gados latviešu draugs profesors Mikola ar sievu (rakstnieci Mailu Talvio) Helsinkos atstāstījuši teologam Kundziņam (jun.), kurš somu profesora stāstu mūsdienai lasītājam atstājis grāmatā *Laiki un likteņi*:³⁶

„...Toreiz Mikola kopā ar kundzi viesojušies Latvijā... ..Dziesmu svētku programma atradusies stingrā krievu administratīvo iestāžu kontrolē un stingri bijis aizliegts dziedāt kaut ko programmā neparedzētu dziesmu. Dziesmu svētku trešajā dienā tomēr klausītāju sajūsma bijusi tā kēpināta, ka tauta neatlaidīgi pieprasījusi arī noslēgumā vēl ncdziedāt Dievs, svēti Baltiju... ..Bet dziesma trešās dienas programmā vairs nebija paredzēta. Neko darīt: rīcības komitejai ar Jāni Čaksti jādodas uz gubernātora pili, lai no viņa personīgi dabūtu atļauju... ..Bet gubernātoram taisni gadījušies viesi, ar kuriem tas ieturējis pusdienas. Delegācijai jāgaida, jāgaida viena stunda, otra... Un arī klausītāju tūkstošiem jāgaida. Beidzot atļauja dabūta. Koņi intonē tautas lūgšanu, un, kājās piecēlušies, visi klātesošie dzied līdz. — Kad mēs ar vīru — turpina stāstītāja (min. rakstniece, V. B.) — redzējām klausītāju nedalīto lielo pieķeršanos savas tautas svētumam un lielo pacietību, ar kādu tie bija gaidījuši uz šo vienu brīdi veselās trīs stundas, tad mēs ar vīru sev teicām: Šī tauta reiz kļūs brīva! Un šī mūsu nojauta piepildījies — nobeidza kundze — un jūsu prieks ir ar mūsējais! — “

Var jau būt, ka arī šais rindās ir vairāk atmiņu romantikas, kā gribējum ticēt (piem., par tām trim stundām, kas bijis jāgaida, līdz saņemta atļauja), taču epizoda galveno saturu tas negroza. Protams, 1895. gada periodikā par šo „pēcspēli” — kaut starp rindām — kādu vārdu velti meklēt. —

Pēc pēdējā koncerta tika paziņoti arī koņu sacensības rezultāti, kam sekoja apbalvoto koņu sumināšana un balvu izdalīšana. Jauktiem koņiem par pārbaudes darbiem bija izvēlēti Hendeļa *Alleluja* un Vītola *Beverīnas dziedonis*, bet vīru ko-

riem — Jansena *Piemini mūs' žēligi* un *Vitola Sniedziņš sni-
ga, putināja*. Sacensībā piedalījās 16 jaukti un 6 vīru koņi,
un tos izvērtēja īpaša 12 — 13 vīru komisija, godalgojot seko-
jošas vienības:³⁷

α r I b a l v u:

- (1) Rīgas latv. dzied. bbas vīru kori, dir. J. Ozols (sudraba kauss);
- (2) Rīgas latv. dzied. bbas jaukto kori, dir. J. Ozols (sudraba lira);
- (3) Jelgavas dzied. bbas Lira v. k., Straumes J. (sudraba lira);
- (4) Džūkstes dzied. bbas j. k., T. Veidemanis (sudraba kauss);

α r II b a l v u:

- (5) Vecpiebalgas labdar. bbas j. k., J. Kornets (sudraba kauss);
- (6) Limbažu dzied bbas j. k., H. Šmits (sudraba kauss);

α r III b a l v u:

- (7) Rundāles dzied. bbas j. k., J. Rozenbergs (takts zizlis);
- (8) Irlavas v. k., J. Kade? (takts zizlis);

α r IV b a l v u

- (9) Rīgas Mārtiņa baznīcas j. k., A. Brigge (takts zizlis);
- (10) Pēterburgas Ārriņas dzied. bbas j. k., Jurevičs (takts zizlis);

α r V b a l v u

- (11) Valmieras latv. bbas j. k., Grīnbergs (karogsaitē ar sudraba saktu);
- (12) Lazdonas dzied. bbas j. k., K. Pētersons (karogsaitē ar sudraba saktu);
- (13) Auseklis bbas j. k., J. Reinholds (karogsaitē ar sudraba saktu);
- (14) Dundagas j. k., J. Dreiberģis (karogsaitē ar sudraba saktu);

α r g o d a d i p l o m u:

- (15) Pēterburgas Ārriņas dzied. bbas v. k., Jurevičs;
- (16) Daugaviešu j. k., J. Šteinītis.

Kā saraksts rāda, 7 godalgotās vietas ieguva Rīgas, 5 — Kurzemes un Zemgales un 4 — Vidzemes koņi. Jau ceturto reizi vispārējos svētkos tika godalgoti vecpiebaldzēni, bet **otreiz** — Rīgas latviešu dzied. biedrības, Pēterburgas Ārriņas dzied. biedrības, Valmieras latv. biedrības, Džūkstes dzied. biedrības un Irlavas semināra koņi. Tāpat otreiz — kaut citā sastāvā un ar citu vadītāju — šai sarakstā figūrēja jelgavnieki. Godalgoto koņu vidū atrodam arī pāra vienības, kas nāca no tautibnieku opozicionāru puses, kā, piemēram, 1891. g. Rīgā nodibinātās atturības biedrības Auseklis kori.

Auseklis, kā zināms, vēlāk gāja Rīgas progresīvāko bied-
riību priekšgalā un bija arī viens no Piekta gada notikumu

Rīgas latviešu dziedāšanas biedrības koris 1895. g.

dalībniekiem. Tāpat tautībnieku opozicionāre kļuva Pēterburgas Ārrīgas dziedātāju biedrība, kas kādu laiku bija V vispārējo dziesmu svētku iniciātore. Sabiedrisko un politisko uzskatu pretilīgā, kā redzam, tomēr netraucēja koņus vienoties zem viena karoga — latvju dziesmas, un šāda parādība būs novērojama arī vēlākos dziesmu svētkos.

Tradicionālais goda mielasts notika svētku trešās dienas vakarā pēc laicīgā koncerta, un uz to bijušas izpirktas ap 1300 galda kartes. Šai mielastā runāja Čakste, Grosvalds, „vecāis” Bētiņš, Vēbers u. c., izceļot dziedātāju, rīkotāju un tās preses daļas nopelnus, kas veicināja svētku sarīkošanu un norisi. Neraugoties uz pretpropagandu, dziesmu svētki pierādījuši, ka vienprātība latviešos nebūt nav zudusi un ka „tur, kur to prasa vispārējs labums, netiek žēloti ne pūliņi, nedz nauda.”³⁸ Mielastā klāt bija arī profesors Mikola, kuŗš izteicās, ka pat somi, būdami labvēlīgākā situācijā nekā latvieši, tādus svētkus vēl nespēj sarīkot.³⁹

Tāpat latviešu darbu cildināja citi cittautieši, kā, piemēram, Kurzemes vicegubernātors Muravjevs, kuŗa sajūsma jau gājusi tiktāl, ka Sverbējevam „vairākkārt nācās tam atgādināt, lai neizrāda tik daudz savas jūtas”.⁴⁰ Muravjevu īpaši pārsteigusi

lielā disciplīna, kādu pie krieviem šādā ļaužu saplūdumā grūti iedomāties... Daudzo runu vidū atskaņotas arī abas himnas, kas dedzīgākajiem rusifikātoriem gan paticis mazāk, bet tās nevarēja aizkavēt, vakara omulību neizjaucot.

Liksmo noskaņojumu cēla vēl Vigneru Ernesta un dziedātājas Malvīnes Grinbergas vadītā apdziedāšanās, kam sekoja līdz vēlām ritam ieilgušā svētku balle, tā ka „beidzamie mielasta dalībnieki esot nozuduši tikai tad, kad jau dziedātāji sākuši pulcēties uz mēģinājumiem”...⁴¹

Ar grandiozu balli, kuŗā ieradās ap 5000 personu, noslēdzās arī pēdējā svētku diena. P. J. par šo balli raksta:

„...Kaut gan te vienā kopā dejoja un kustēja cilvēki no visādām šķirām, taču nebij pamanāma ne mazākā saduršanās vai šķelšanās: visur pieklājība, kārtība, brālīga satiksme. Jauki bij no estrādes noskatīties uz nepārredzamo deļotāju pulku, kuŗš viļņoja kā jūrā viļņi, vizuļodami dažādās krāsās. Te deļoja augstskolas students spodrā mundierā vai melnā frakā ar krāsu lenti pār krūtim ar vienkāršu lauku meiteni, tērtu piemiligā tautas uzvalkā; tur atkal lepnā balles uzvalkā ģērbusies pilsētniece ar zemkopi glītās pašastās drānās — un kas gribētu uzskaitīt visus tos sakopojumus, kādos varēja ieraudzīt pie dažādām sadzīves aprindām piederošos balles dalībniekus. Deļas prieki, pa starpām pārtraukti no apdziedāšanās dziesmām, turpinājās līdz lielai dienai, kur šķīrās beidzamie vissirdīgākie deļotāļi, sirsniģi rokas spiezdamiēs.” —

Dziesmu svētku laikā Jelgavā notika vēl vietējās lauksaimniecības biedrības izstāde. Tās galvenie organizētāļi bija agronomi Bisenieks ar Bergu, un tā bijusi plašākā šāda veida latviešu rīkotā izstāde pagājušā ģadsimta beigās. Tajā piedalījās 542 izstādītāļi ar apm. 4000 eksponātiem, un apmeklētāju skaits sasniedza 28.000. Izstādes izdevumi tomēr bij tik lieli, (ap 15.000 rbļ.), ka, neraugoties uz dzīvo atsaucību, tā — tāpat kā dziesmu svētki — sagādāja materiālu zaudēļumu (apm. 2500 rbļ.).⁴²

Jelgavas dziesmu svētku galvenajiem blakus sarīkoļumiem tāpat pieskaitāmas Jelgavas, Rīģas un Valmieras latviešu biedrību rīkotās teātra izrādes. Valmierieši Jelgavā bij ieradušies pilnā sastāvā ar vairāk nekā 50 dalībniekiem un visām rekvizītēm un trīs reizes izrādīļa latviešu skatuvēm speciāli pārstrādāto Ģlinkas operu *Dzīvību par caru*, kamēr rīdzinieki plūca laurus ar Aspazijas *Zaudētām tiesībām*, bet jelgavnieki — ar Benjamiņa luģu *Miģlā*. Bez tam Jelgavas svētku laikā vēl izrādīts Zudermaņa *Ģods*, Straumes *Vaģars* un Rozentāla-Krūmiņa *Sarkanais kuģis*.

Tā kā visām izrādēm Jelgavas latviešu biedrībā nepietika telpu, tad noirētas arī vietējo vācu un krievu biedrību zāles,

ar ko Jelgava bij pārvērtusies istā latviešu teātra pilsētā. Vēl pieminams, ka sakarā ar dziesmu svētkiem rīcības komiteja jau agrāk bija izsludinājusi sacensību jaunām lugām, kurā I godalgu ieguva Zeiboltu Jēkabs ar drāmu *Mājas naidis*, bet II godalgu — Antons Benjamiņš ar lugu *Miglā*. —

Kā lieli koncerti, tā daudzie blakus sarīkojumi noslēdzās ar nenoliedzamiem mākslinieciskiem un idejiskiem panākumiem, un visa Jelgavas dziesmu svētku norise liecināja, ka tie var cienīgi nostāties līdzās agrākiem Rīgā rīkotiem vispārējiem svētkiem. Jelgavas svētki par jaunu pacēla arī tautībnieku prestižu, tāpat tīri reprezentatīvi tie daudz panāca latvju tautas jēdziena nostabilizēšanā cittautībniekos. Dziesmu svētkiem labvēlīgā prese jau pirms svētkiem bij izcēlusi domu, ka šiem svētkiem jāklūst par latvju tautas goda svētkiem, kur latviešiem būs jāliecina citām tautām „no izglītības un tautiskas pašapziņas”, un šo mērķi — par spīti dabas kavēkliem un materiāliem sarežģījumiem — svētki arī panāca.

Saimnieciskā ziņā vien, neraugoties uz lielo apmeklētāju skaitu, IV vispārējie dziesmu svētki toties pieredzēja neveiksmi un cerētās peļņas vietā saņēdāja zaudējumus. Jelgavas latviešu biedrība jau agrāk bij iepirkusi plašāku dārzu līdz ar vairākām ēkām, t. s. Mēdema villu, kas, tāpat kā kādreiz RLB-as nams, bij apkrauta diezgan lieliem parādiem. Sarīkojot IV dziesmu svētkus, jelgavnieki cerēja šo nastu vismaz daļēji atvieglināt,⁴³ taču iznāca otrādi. Lielā lietus dēļ samazinājās daļa ienākumu un radās jauni izdevumi, ko rīkotāji vēlāk izcēla kā galveno deficīta cēloni.

Bet sava daļa taisnības bij arī opozicionāru avīzēm, kas pārmeta rīkotājiem izšķērdību jau pirms svētkiem. Tā, piemēram, IV svētku ienākumi sasniedza ap 25.760 rbļ.⁴⁴ vai tikai ap 2500 mazāk, nekā ieņemts III dziesmu svētkos. Tam preti izdevumi III svētkos bija ap 17.200 rbļ., kamēr IV-os tie pārsniedza 27.500 rbļ., kam vēl pieskaitāmi apm. 5500 rbļ. lieli vēlāk kārtojami parādi. Viss iztrūkums Jelgavas svētkos tāpat bija ap 7000 rbļ. Šai summā bez tam nav ieskaitīti atsevišķu personu atlaistie parādi, kādu bija ap 1900 rbļ. IV dziesmu svētku sarīkošana tāpat izmaksāja ap 35.000 rbļ. vai divreiz vairāk nekā III svētki Rīgā.

Apskatot Jelgavas dziesmu svētku finansiālo pārskatu tuvāk, redzam, ka lielo izdevumu galvenais cēlonis bija milzīgā svētku ēka, kas izmaksāja 21.000 rbļ. vai 2½ reizes vairāk nekā III svētku ēka. Izdevumus pavairoja, protams, arī ēkas jumts, taču tā kā tas izmaksāja tikai ap 12% no visiem būv-izdevumiem, tad gadījumā, ja ēka paliktu neapjumta, deficīts

samazinātos tikai par apm. $\frac{1}{3}$. Lielāko daļu no šiem izdevumiem pie tam samaksāja Čakste no paša kabatas.

Nelabvēlīgais laiks deficita rašanos tāpat ietekmēja tikai daļēji. Lielāki izdevumi nekā 1888. gadā Rīgā radās bez tam vēl citos kontos. Tā arī nošu izdošana Jelgavā izmaksāja ap 1100 rbļ. vairāk, ap 2000 rbļ. aizgāja nodokļos, kādus Rīgā nemaksāja, tāpat apm. 2500 rbļ. vairāk nekā Rīgā izdeva sikākām vajadzībām, ko ar dažiem ietaupījumiem citos kontos vairs nevarēja izlīdzināt.

Vai IV dziesmu svētku saimnieciskā neveiksme, kas, ja svētku ēka paliktu neapjumta, varēja izvērsties pat katastrofā, izskaidrojama tikai ar nelietpratību vai ar kādu citu iemeslu, grūti minēt, un paši rīkotāji, protams, par to daudz nerunāja.

Taču deficīts nebija patikams, un tas bij jāsedz — kaut no citiem avotiem. Sakarā ar to IV dziesmu svētku norēķināšanās ieilga, un galīgais pārskats bija gatavs tikai 1899. gadā. Par šo neveiksmi Jelgavas latviešu biedrība, itin dabīgi, saņēma ir pārmetumus, ir pamācības no opozicionāru preses, bet tā ka tā bija tikai dziesmu svētku viena daļa, tad uzbrukumi pamazām aplūsa.

Visvairāk svētku labā tomēr bija uzpurējušies to galvenie dalībnieki — dziedātāji, kuŗu pazaudētās darba stundas un ceļa izdevumi nebij aprēķināmi un — ja arī kāds tos aprēķinātu — nebija samaksājami. Šo upuru priekšā rīkotāju zaudējumi vairs nelikās tik lieli, un arī tautā, kuŗai atmiņā pirmā vietā palika svētku mākslinieciskie un nacionālie panākumi, tīri saimnieciskās problēmas galu galā nespēlēja tikpat kā nekādu lomu.

Salīdzinot ar III vispārējiem svētkiem, IV dziesmu svētku programma ir manāmi īsāka. Kamēr 1873. gadā atskaņoti 25, 1880. gadā 28 un 1888. gadā — 33 koŗdarbi, 1895. gada programmā (ja neskaitām Mocarta *As'ru dienu*) redzam tikai 27 koŗdarbus, tāpat apmērom tikpat, cik II dziesmu svētkos. Lejuppagriezienu pēc 1888. gada it kā rāda arī latviešu un cittautu darbu attieksme: 27 darbu vidū šoreiz bija 10 cittautu un 17 latviešu darbi, kamēr 1888. gadā pret 11 cittautu bij 22 latviešu darbi. 1895. gada programmā turklāt neredzam nevienu jaunu latviešu autoru.

Un tomēr IV dziesmu svētku programma tīri nacionālā ziņā bija jauns solis uz priekšu, pie tam ne mazāk zīmīgs kā 1888. gadā, II un III svētku starplaikā. Tā, piemēram, 17 minēto latviešu darbu vidū, izņemot jau 1873. gadā dziedāto D. Cimzes harmonizējumu *Kas tie tādi*, visi pārējie darbi bija tādi, kas lielajos dziesmu svētkos 1895. gadā atskanēja pirmoreiz. Otrkārt, 1895. gada programmas latviešu daļa bij arī kvalitatīvi smagāka un parādīja lielāku dažādību žanros. Tā vienkāršam strofveida harmonizējumam līdzās tajā redzam jau „caurkomponētu” sabalsojumu, necilam *α capella* oriģinālam blakus — plašās līnijās veidotu balādi un kantāti u. t. l. Šis jaunās iezīmes skaidri liecināja par tālāku augšupeju, un tā vēl zīmīgāk parādīsies nākošos vispārējos svētkos, kad pirmajiem latvju mūzikas druvas kopējiem pievienosies nākošie — paaudze, kas ap Jelgavas dziesmu svētku laiku vēl tikai posās ceļam uz konservātoriju.

No 11 jau agrāk vispārējos svētkos pārstāvētajiem latviešu autoriem 1895. gada programmā redzam deviņus. Izņemot Neilandu un Ādamu Ori, kuŗa vārds vairs nefigurē nedz 1895. gadā, nedz vēlākās programmās, Jelgavas dziesmu svētkos tāpat bij pārstāvēti visi agrākie debitanti. To vidū vislielākais koŗdarbu skaits — tāpat kā III svētkos — bija Jurjānu Andrejam (7 darbi), kam sekoja Vigners ar Vitolu (ar 2 darbiem) un Baumaņu Kārlis, Cimzes, Kade, Straume un Šepskis (katrs ar 1 darbu).

Jau iepriekšējā nodaļā pieminējam B a u m a ņ u K ā r ļ a agrākās populāritātes norietu, un IV dziesmu svētku programmā atrodama vairs vienīgi viņa himna *Dievs, svēti Latviju*. Tā tika atskaņota pirmoreiz tagad pazīstamajā 8-balsīgajā veidā, ko — kā rāda piezīme IV svētku dziesmu krājumā — „pēc dziesmu svētku marša harmonijas” veidojis Jurjānu Andrejs.

Salīdzinot ar Baumaņa oriģinālu 4-balsīgam jauktam korim (*Austrā, 1874*), redzams, ka Jurjāna roka skārusi vairāk darba instrumentālo pusi, īpaši atsevišķu balsu melodiskumu, kamēr harmonijas visumā paturētas tās pašas (pāra grozijumi atrodami vienīgi otras daļas beigu taktīs). Jurjāna redakcijā himna pie tam transponēta no oriģinālā C uz B dūru, kas blakām kuplākai balsu apdarei piedod darbam majestātiskāku izskaņu, un šai jaunajā redakcijā Baumaņa radītā latvju tautas likten-dziesma lielāko tiesu tad arī atskaņota turpmāk.

Baumanim daļēji līdzīgs ap IV dziesmu svētku laiku bija arī Cimžu darba liktenis. Tā iz D ā v j a C i m z e s harmonizējumiem Jelgavas programmā redzam tikai jau 1873. gadā

dziedāto sērdieņu dziesmu *Kas tie tādi, kas dziedāja*, bet no *J ā ņ a C i m z e s* darbiem — harmonizējumu *Ej, bāliņi, lūkoties*. Pēdējais 1895. gadā dziedāts dziesmu svētkos pirmoreiz, un plašās, lokanās melodijas dēļ viru kori to ātri iemīloja, aizskandinot līdz pat mūsdienām. Pretstatā III dziesmu svētkiem, kad tika atskaņoti veseli 8 Cimžu harmonizējumi, abu latvju mūzikas agrināko darbinieku vieta IV svētku programmā tomēr jau bija vairāk godinājums pagātnei; tāpat arī vēlāk vispārējos svētkos Cimžu vārds parādīsies vairs vienīgi nomināli.

Nākošais Jelgavas svētku autors *J u r j ā n u A n d r e j s* tai laikā bija pašā mūža briedumā, un dabīgi, ka viņa darbam tika veltīta vislielākā uzmanība. Jurjāna mūza šais svētkos bija arī žanros bagātākā, parādot tiklab harmonizējumu, kā *a capella* oriģinālus un plašu kantāti ar orķestra pavadījumu. Turpat visi 1895. gadā atskaņotie Jurjāna korģdarbi turklāt pieder autora atstātā mantojuma labākai daļai un — vairāk vai mazāk — palikuši dzīvi kori repertuārā arī vēlāk.

No iepriekšējiem citātiem jau zinām, kādu varenu iespaidu IV svētku publikā atstāja korālis *Ak Jeruzaleme, modies*. Šā iespaيدا cēloņi bija ī tautā jau agrāk ieskanējušā meldija, ir teksts, ko vēl kāpināja plašā (6 — 8 balsim veidotā) harmonizācija ar skanīgo instrumentālo pavadījumu. Otrs Jurjāna darbs garīgajā koncertā — viru korim komponētā dziesma *Gods Dievam augstībā* (1877) — turpretim bija pilnīgs oriģināls. Tai pamatā viens vienīgs teikums, pazīstamais Lūkas evaņģēlija 2. nodaļas 14. pants, ko autors, lai aizpildītu visas 75 taktis, dažādi variējis, vidus posmā izmantojot arī kontrapunktu. Neraugoties uz agro komponēšanas gadu (autora studiju laikā), šai dziesmā redzam jau diezgan veiklu tehnisku prasmi un koņa skanīguma pazišanu, taču 1895. gadā dziedātāji to laikam nebija sagatavojuši, kā nācās, un darbs neieguva lielāku ievēribu.

Pretēji ceļi bijuši laicīgajā koncertā atskaņotajai viru koņa dziesmai *Latvijā* (Latvijas kalnājos, Latvijas lejās...), kā teksta autors bij Auseklis (sacerēšanas gads nav zināms). Arī šī dziesma veidota samērā plaši, izkomponējot visu tekstu, bet tās apdare ir pilnīgi homofona, ar diezgan parastām modulācijām un bez lielākas ritmiskas dažādības. Tīri koriski *Latvijā* toties ir itin skanīgs darbs, kas tad — kopā ar patriotisko, tautas atmodas laikmetam raksturīgo tekstu — arī bija galvenais cēlonis dziesmas lielajai populāritātei.

Abu Jelgavā dziedāto Jurjāna tautas dziesmu harmonizējumu vidū vispirms pieminama jauktam korim komponētā

Aiz upītes es uzaugu (1889). Latvju koŗmūzikā ŗai dziesmai savdabīga vieta kā vienam no agrinākiem mēģinājumiem izlietot vienā harmonizējumā divi dažādas meldijas.

Kā redzēsim vēlāk, līdzīgu ceļu formas dažādošanai gāja arī Graubiņš u. c. jaunāki komponisti. Kaut arī vienkāršākā veidā nekā viņa pēcnieki, Jurjāns nodomu īstenojis laimīgi, dodams skaņdarbu, kas ir tiklab interesants, kā mākslinieciski dzīvs. Tā ŗai dziesmā mūs saista jau abas laimīgi izvēlētās meldijas, kam pašām par sevi netrūkst nedz melodisku, nedz ritmisku kontrastu, bet vēl spilgtāk māksliniecisko dzīvumu parāda abu meldiju dažādā, tekstam kongeniālā tehnikā apdare.

Izmantojot tautas daudz balsīgajā dziedāšanā novērotus elementus (piem., vilcēju balsis), Jurjānam izdevies pieŗķirt dziesmai arī etnografisku noskaņu, ko Cimžu harmonizējumos, piemēram, velti meklēt. Otrā tautas dziesma *Bandinieka rudzi auga* (vīru korim, 1884), salīdzinot ar iepriekšējo, ir vienkāršāk darināts vienveida harmonizējums, kādi bija pazīstami jau agrāk.

Bez tam Jurjāns vēl bija devis 8-balsīgam jāuktam korim sacerētu dziesmu *Dievs, dod mūsu tēvu zemei* (1886), ko — vairāk meldijas nekā teksta dēļ — esam pieņēmuši par tautas dziesmu. Lai gan IV dziesmu svētku krājumā nekādas tālākas piezīmes neredzam, spriežot pēc ŗās himnveida dziesmas melodikas, tomēr jāsecina, ka tā ir pilnīgs Jurjāna oriģināls.

Vissmaģākā Jurjāna riekŗava IV dziesmu svētku programmai bija godalgotā kantāte *Ligojat, liksmojat* (1894). Piecu autora kantāšu vidū plašumā tā seko *Garīgajai kantātei* un arī tīri mūzikāli ir viens no Jurjāna vērtīgākajiem koŗdarbiem. Laika straumē problēmatisks kļuva vienīgi ŗās „Kurzemes simtgadu gaviļu dziesmas” teksts, īpaši „diženam lielradam” (Krievijai) veltīto slavinājumu dēļ. Tādēļ brīvajā Latvijā, lai glābtu mūzikāli bagāto darbu no pilnīgas apputēšanas, teksta autors Janŗevskis agrākos vārdus aizstāja ar jauniem, un tādā veidā Jurjāna darbs pēc turpat 40 gadiem kādā gadskārtējā 18. novembra svētku koncertā Nacionālajā operā pieredzēja jaunu pirmatskaņojumu.⁴⁵

Visu Jurjāna kantāšu vidū *Ligojat, liksmojat* izceļas ar latvisko tematiku. Tā abu darba malējo daļu kodols ir tautasdziesmas rečitatīvam līdzīga divtakts, kam pieslejas gaiŗšs, augšup ejoŗš divkārŗš līgo motīvs (6/8). Izvedot ŗo cetrakti cauri vairākām toņkārtām un dažādam koŗa sastāvam, Jurjāns panācis jau turpat instrumentālu rotaļīgumu, ko vēl kāpina samērā vienkārŗā, bet skanīgā orķestŗa partija.

Pretstatā malējo daļu straujūmam, kantātes vidusdaļa sākas ar cildenu klasiskā stilā ieturētu *Adagio* (5/4), kas sākumā — domājams, lai aizstātu kantātēs tradicionālo solistu — veidots 6-balsīgam vokālam ansamblim, pēc kam pāriet pilnā jauktā kori. Skaists arī vidus daļas nākošais posms ar tālu bemolos iegājušām modulācijām un *stretto* veida imitācijām, kam seko pāreja uz pirmās daļas atkārtojumu. Vispār šai darbā Jurjāns ļoti brīvi rīkojies ar dažādu koŗa sastāvu, tāpat svaigas un dzīvas ir daudzās modulācijas, kas kopā ar ritmisko dažādību piešķir visai kantātei īstenu dinamiku un neļauj atslābt klausītāja interesei līdz pat pēdējai taktij.

IV dziesmu svētkos isā sagatavošanas laika dēļ kantāte *Līgojat, līgsmojat* gan neizskanēja gluži tā, kā gaidīja, taču tā vismaz pavēra jaunus apvārsņus un radināja koŗus grūtākiem uzdevumiem, kas lieti noderēja nākotnē. Pašu autoru turklāt darba demonstrējums gandarīja tai ziņā, ka ar to viņš varēja parādīt savu mākslu vēl jaunā, agrāk nepazītā veidā, un jāsaka, ka nevieni citi vispārējie svētki nav tik zīmīgi izcēlušī Jurjāna vietu un nozīmi latvju mūzikā, kā tieši šie, 1895. gadā Jelgavā notikušie dziesmu svētki.

J ā n i s K a d e programmai bija devis tautas dziesmas *Neviens putniņš tā nepūta* harmonizējumu viru korim, bet *S t r a u m e s J ā n i s* — jauktam korim harmonizēto — *Bērīts mans kumeliņš*. Kade latvju radītājā skaņu mākslā nekādas manāmākas pēdas nav atstājis, un viņa diezgan diletantisko harmonizējumu uzņēma programmā vairāk aiz cieņas pret autoru kā tā laika rosiģu mūzikas darbinieku. (Klausītājiem gan Kades dziesma itin ļabi patikusi skaistās meldijas dēļ). Tāpat ne visai veikls ir minētais Straumes harmonizējums, nemaz neliecinot par tām mūzikālajām dāvanām, ko autors parādījis, piemēram, dziesmā *Pie Baltijas jūras*.

Pilnīgi savrupēja vieta IV svētkos bij *O s k a r a Š e p s k a* agrīnā kontrapunktā darinātajai dziesmai *Ozianna*. Tā iece-rēta divi jauktiem koŗiem, kā 16. gadsimtā rakstīja t. s. venēciešu skolas meistari, un latvju mūzikā šādi koŗdarbi ir retums. Taču kā citiem seno stilu atdarinātājiem tai gaisotnē, kas jau pieder pagātnei, tā īsti iejusties izdevies tikai retās reizēs, tā arī Šepska darbam kaut kā trūkst, lai viņa mēģinājumu varētu saukt par laimīģu.

Pirmajās lappusēs — viss darbs ir 60 taktis garš — abu koŗu pretnostatījums ir itin interesants un arī galvenā tema soloģa, bet tālāk kompozīcija kļūst jau vairāk konstruktīva kā mākslinieciski dzīva, un kopiespaids ir pabāls. Šepska dziesma sagādāja grūtības arī koŗiem, kam to nācās iestudēt daļiti,

daļai mācoties pirmo, pārējiem — otru partiju, un tikai dziesmu svētkos, kad visi kori sanāca kopā, tie varēja Šepska darbu atskaņot pilnīgā veidā.

Arī *Vignera Ernests IV* dziesmu svētkiem bija devis divi interesantus, taču reizē problēmatiskus darbus. Pirmais bij jauktam korim sabalsotās *Ligo dziesmas* — trīs Jāņa meldiju virkne, kurā malējās (mažora) meldijas ir savukārt tuvi varianti. Jauka retāk dzirdamā vidus meldija, kas sākumā ieskanās it kā doriski, lai gan ir eoliska, kā tā arī harmonizēta. Vignera dziesma jau ļoti atšķiras no līdzīgiem Cimzes darbiem, jo tā darināta pilnīgi diatoniski un vienkārši, pat gandrīz primitīvi, unisoniem vai divbalsīgiem reċitatīviem mijoties ar ļoti vienkāršām kadencām, kas vietumis tāpat noslēdzas unisonā.

Lielā kori šāds caurspīdīgs raksts kopā ar senlaicīgo tonālītāti atstāj jau itin archaisku noskaņu, kas tad arī ir *Ligo dziesmu* pievilcības galvenais kodols. Bet — viens, divi tādi paraugi var būt interesanti, ne vairāk — jo tad nonākam atkal pie tās pašas atkārtotības, ko jūtam, klausoties no vietas, piemēram, vairākus Cimžu vienveida harmonizējumus, kaut katrs par sevi tie būtu pērles. Varbūt tādēļ Vigneram pašam *Ligo dziesmām* līdzīga otra parauga vairs nav.

Tautisku noskaņu Vigners vēlējies panākt arī otrā dziesmā *Pūt, vējiņi*, bet jau komplicētākiem līdzekļiem. Tajā izlietotas divas atsevišķi interesantas, lai gan kopā ne visai saderīgas meldijas, un, apstrādādams tās dažādam koru sastāvam, pāra vietās pat savijot abas meldijas kopā, Vigners mēģinājis dot plašāku t. s. caurkomponētu sabalsojumu.

Iedgļi komponista doma gan jauka, taču tās īstenošanai nepieciešamā tehnika, sevišķi kontrapunktiskās vietās, kur abas meldijas parādās reizē, nav bijusi pietiekama, un kompozīcijā redzam ne vien vairākas harmoniskas šķautnes, bet arī grozījumus pašā meldijā (*cantus firmus*). Tāpat darbam trūkst mērķtiecīgāka dinamiska kārtojuma, un 16 pantu garā dziesma ar daudzajām „brumbalsīm” un vienā tai pašā tonkārtā nogurdina, cerētā efekta vietā — kā rakstīja Poruks — neko noteiktu klausītāja ausij beigās neatstājot.

Pēdējais Jelgavas dziesmu svētku autors alfabēta kārtībā bija *Jāzeps Vītols*. Droši pieteicis vārdu jau III svētkos, viņš to nostiprināja vēl ciešāk IV dziesmu svētkos — sevišķi ar *Beverīnas dziedoni*, kam bijis lemts kļūt par vienu no visvairāk atskaņotiem kordarbiem un reizē palikt arī par latvju dziesmas skaistāko simbolu.

Beverīnas dziedonis komponēts 1891. gadā, atsaucoties MK-as izsludinātajai sacensībai, kurā bij ieteikti vairāki Nei-

kena, Pumpura un Ausekļa teksti. Ausekļa nacionāli spēcīgās balādes Vītola tā aizrāva, ka viņš nekavējoties ķērās pie darba, lai gan sākumā *Beverīnas dziedonis* sagādājis nopietnas bažas: „...kā ietilpināt dzejoļa brīvi rapsodisko struktūru noapaļotā mūzikas formā?”⁴⁶

„Kad dziesma tomēr bija uzrakstīta,” turpina autors, „to spēlēju draugam... Jēkabam Ozolam, pieminādams: — Lūk, kādus tekstus nevajag izraudzīt godalgojamai kompozīcijai! — Bet kāds bija man pārsteigums, kad Ozols, no krēsla augšā lēkdams, izsaucās: — Skrietu kājām no Pēterpils līdz Rīgai, ja varētu tādu dziesmu uzrakstīt!” Kā starp rindām lasāms, tad *Beverīnas dziedoņa* dzimšana nav bijusi gluži viegla, taču autora pūliņi gandarījās: jauno balādi (reizē ar vīru korim komponēto Ausekļa *Staburadzi*) godalgoja un pēc tam uzņēma arī Jelgavas dziesmu svētku programmā.

Salīdzinot ar 1888. gadā atskaņoto *Bēzru tīreli*, *Beverīnas dziedonis* jau atklāj jaunus vaibstus, kas vispār raksturīgi Vītola lielākiem koŗdarbiem. Tāds ir drāmatisks akcentiem un patosu iekrāsotais *Beverīnas dziedoņa* episkais plūdums, un Vītola mūzika te ir tik konģeniāla dzejnieka — šai gadījumā nacionālā skurbumā degošā Ausekļa — valodai, ka ir grūti šai balādei iedomāties vēl kādu citu, spēcīgāku interpretējumu.

Tālāk *Beverīnas dziedonis* fascinē ar plastisko tēlojumu, kas rāda, kā komponists te vienkāršiem, te sarežģītākiem līdzekļiem atveŗ vārdu iekšējo spēku, tā paceļot dzejnieka valodu it kā jaunā, vēl cēlākā gaismā. Tāpat *Beverīnas dziedonis* pārsteidz ar formas gatavību. Lai gan Vītols principā par pamatiem atzina klasiskās arhitektoniskās formas, pats viņš ar tām apģājās visai brīvi, nemēģinot iespīlēt vielu tādā jau iepriekš izraudzītā ielogā, kam tā nepakļaujas. Tā arī *Beverīnas dziedonī* kādu gatavu schēmu velti meklēt, un balādes forma tajā šķiet it kā improvizēta, taču tieši šādā veidā komponists sasniedzis apbrīnojamu saskaņu ir ar teksta galvenajām līnijām, ir ar dzejnieka domas gala mērķi, reizē dodot arī mūzikāli noslēgtu un noapaļotu kompozīciju.

Šis Vītola mākslas vērtības toreizējā latvju koŗmūzikā bij patiešām jaunas skaņas, ko viens otrs uzreiz varbūt arī nespēja pilnīgi uztvert, taču tās nevarēja nepamanīt, kā to visai zīmīgi pēc svētkiem pateica avizes *Rigasche Rundschau* kritiķis, kuŗš bij apzīmējis jauno Vītola balādi par „gabalu a r g l ũ ž i s a v ā d u p i e v i l c i b u” (mans izcēlums, V. B.).⁴⁷

Koriskā apdarē — iepretim *Bēzram tīreli* — *Beverīnas dziedonis* toties manāmi vienkāršāks, reālāks. Redzēdams, ka

dalītas balsis un grūtākas modulācijas latvju koņiem tad vēl nebija pa spēkam, Vitols *Beverīnas dziedonī* no tām atturējās, ko viņam pēc balādes atskaņojuma Pēterpilī (1900) pat pārmetis Rimskis-Korsakovs. Bet pēdējais nezināja, ar ko Vitolam jārēķinās, lai darbs nepaliktu tikai rokrakstā, un taisni tādēļ, ka *Beverīnas dziedonim* ar tām „cienības pilnām šausmām”, kadām 1888. gadā saņemts *Bērzs tīrelī*, 1895. gadā koņiem vairs nebij jātuvojas, tas ieskanēja tautā ātrāk, reizē pavecot ceļu citām Vitola dziesmām.

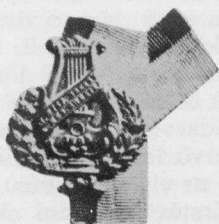
Pa jaunam, Vitola pirmajos koņdarbos vēl vai nu neatrodam vai maz zīmīgam vaibstam *Beverīnas dziedonis* atklāj arī citādi. Tā mūs valdzina šā darba īpatnais (nacionālais?) kolorīts, ko jaušam tiklab balādes melodikā un harmonijās (piemēram, galvenajā temā, tāpat dzīvajā naturālā minora un mažora pretnostatījumā), kā arī zināmā mērā metrikā un ritmā. Jo veiksmīgi *Beverīnas dziedonī* izmantoti arī kontrasti, ko dod koņbalsu dažādās nokrāsas, īpaši starp vīriešu un sieviešu balsīm.

Ja tagad pie visām šīm Vitola „mūzikālajām raksturībām” jau esam pieraduši tiktāl, ka par tām daudz nemēdzam vairs domāt, tad 1895. gadā, kad latvju oriģinālmūzikā nopietnāku darbu skaits vēl bija pavisam nēcils, Vitola „jaunās skaņas” bij patiešām fainomens, ko nedz latvju koņi, nedz publika nepazina.

Vienīgais Vitola laika biedrs, kā darbus vēl varēja vērtēt ar tikpat stingru mērauklu, bija Jurjānu Andrejs. Bet Jurjāna māksla visumā bija konvencionālāka, turklāt Jurjāns — dzīvodsams tālu no lielajiem mūzikas centriem un ziedodsams mūža labāko daļu citam darbam — kompozīcijai nevarēja pievērsties ar tādu paškritiku, kā to darija Vitols. Tā arī izskaidrojamas diezgan krasās kvalitatīvās atšķirības atsevišķu Jurjāna darbu starpā, kamēr Vitola mūzikā, ko raksturo vienveida organiska nepārtrauktas attīstības līnija, tās tikpat kā neredzam.

Ne par velti Emīlis Dārziņš tālab rakstīdams par Vitolu un pieminēdams viņa koņdarbu vidū *Beverīnas dziedoni* un *Gaismas pili*, par pēdējiem teica: „Ār šīm kompozīcijām Vitols parādījis, kādai vajaga izskatīties latviešu mūzikai; viņas ir tie stūrakmeņi, uz koņiem jāceļ tālāk mūsu mūzikas ēka.”⁴⁸

Pēc pirmatskaņojuma Jelgavā *Beverīnas dziedonis* drīz atrada ceļu arī ārpus Latvijas, un jau nākošā sezonā to atskaņoja kādā Somu akadēmiskās koņu apvienības koncertā Helsinkos, pēc kam tas Somijā dziedāts vairākkārt arī vēlāk. Tāpat *Beverīnas dziedoni*, kā jau teicām, atskaņoja Pēterpilī,

IV vispārējo svētku
dziedātāju nozīme un
piemiņas medaļas

un jaunā versijā ar orķestra pavadījumu kā Vitola 28. opusu 1901. gadā to laida klajā Beļājevs Leipcigā. Izcilais krievu aistēts Stāsovs, noklausīdamies *Beverīnas dziedoni*, bijis tādā sajūsmā, ka tūlīt mēģinājis pierunāt Vitolu komponēt kādu operu un apsoliļis pat sagādāt tekstu. Taču šo, tāpat kā dažu citu nodomu, Vitols nepaspēja īstenot, un opera palika nekomponēta.

Aiz *Beverīnas dziedoņa* slavas 1895. gadā tikpat kā nepamanīts izskanēja otrs Vitola darbs — tautas dziesmas *Sniezdziņš snīgā*, putināja harmonizējums viru korim. Tā ir īsti vitoliska, chromatiskiem bagāta strofveida miniatūra, un pārējo Jelgavas svētku harmonizējumu vidū tā izceļas kā viens no tehniski tīrākiem darbiem.

Taču šādas miniatūrglezņas (Vitolam to, ieskaitot tautasdziesmas apstrādājumus solo un klavierēm, ir pāri par 300) lielo darbu ēnā parasti neievēro, un klausītājs nereti paiet tām garām, īpatno skaistumu neredzējis. Laikam tā būs izgājis arī Porukam, kurš, šo dziesmu kopā ar Jurjāna *Bandinieka* rudziem pieminot, rakstīja, ka „abas (tās) ir bez īstas kompo-

nista vajadzības tikušas dzemdinātas, un, ka viņas dziedot arī mira, par to lai neskumstam”.

Programmas cittaotu daļā, salīdzinot ar agrākiem dziesmu svētkiem, Jelgavā jau redzam rūpīgāku izlasi, kaut arī tajā vēl bija darbi, kuŗu autori šobrīd mūzikālajā pasaulē vairs tikpat kā neeksistē. Tāds darbs ir, piemēram, diezgan garā Klauera himna vīru korim *Nu palodas, paceļaties*. Mākslinieciski dzīvāka H. B. Kleina vīru koŗa dziesma *Tas Kungs ir mans gans*. Arī Eduarda A. Grella (1800—86) piecdaļīgā *Dāvida dziesma* jauktam korim (op. 27) mūzikālā saturā nav līdzsvarā ar darba pretenciozajiem apmēriem, jebšu autors savā laikā bijis diezgan pazīstams vācu kontrapunktiķis. Tāpat ar visai viduvēju vīru koŗa dziesmu (*Piemini mūs žēlīgi*) bij pārstāvēts kādai skandinavu nācijai piederīgais Jansens. Jau iepriekšējā nodaļā savukārt minējam 1895. gadā atkārtoto Bortņanska 6. *cherubu dziesmu* (*Svēts ir*).

Šiem garīgā koncerta cittaotu darbiem, ar ko ir Šepska, ir Jurjāna darbi jau varēja droši sacensties, preti liekamas abas nākošās kompozīcijas: Mocarta *Asaru diena iz Rekviēma* (*Larghetto d-moll*) un Hendeļa *Alleluja* iz orātorijas *Messias*. Abi darbi ir vērtības, kas šodien tikpat izcilas, kā tad, kad vēl bija dzīvi to radītāji. Tie gan paņēma daudz laika iestudējot (kādēļ Mocarta kompozīcija svētkos pat laikam netika atskaņota), taču pūles atsvēra ieguvumi, ir attīstot nopietnāku koŗu mūzikālo gaumi, ir papildinot to vokālo tehniku.

Svētkos atskaņotais Hendeļa *Alleluja* prasa, piemēram, ļoti veiklu ritmisku precizitāti, tāpat labu elpas tehniku, ko vienkāršus harmonizējumus vien mācoties, grūti sasniegt. Un pat pirmie latvju oriģināldarbi, kamēr vēl nebija nācis klajā Vītols, šai ziņā daudz nevarēja dot. No tāda viedokļa mūzikāli vērtīgiem un arī tehniski grūtākiem cittaotu darbiem latvju dziesmu svētku programmās tad arī bija noteikts attaisnojums un nozīme.

Laicīgā koncerta programmā, krievu himnu neieskaitot, redzam toties vairs tikai trīs cittaotu darbus, no kuŗiem Gļinkas operas *Dzīvību par caru* fināls pie tam jau bija atskaņots 1888. gadā. Arī abi pārējie darbi bij krievu autoru: Gļinkas tās pašas operas vīru koris *Aukās, negaisos* un Aleksandra Borodina (1834—87) jauktais koris *Ai, kāds negaiss* iz operas *Kņazs Igors*. Īsais un ļoti vienkārši darinātais Gļinkas koris, izņemts no operas kopsakara, maz nozīmīgs un dziedāts laikam vairāk patriotiskā teksta dēļ.

Mūzikāli toties jauks, arī atsevišķi, Borodina minētais koris, kas ir kāda tautas mūzikas motīva kontrapunktisks apstrā-

dājums. Tā slaviskais meloss ar Borodina mūzikai raksturīgo dzidrumu pavēra toreizējai latviešu publikai vismaz kādu jaunāku lappusi un parādīja krievu mūziku citādā gaismā, nekā archaiskā Bortņanska vai Gļinkas darbi.

Pēdējā koncerta programmā — kā jau dziesmu un mūzikas svētkos — bez tam vēl redzam sešus tīri instrumentālus darbus. Izņemot Mendelsona *Atālijas uvertīru* un Berlīozā *Unģāru maršu*, pārējie četri darbi bija latviešu autoru: Jurjānu Andreja simfoniskais tēlojums *Latvju tautas brīvlaišana* un Ačkups, Jurjānu Juŗa *Jubilejas maršs* un Vitola *Valse grotesque*.

Jurjānu Andreja tēlojums *Latvju tautas brīvlaišana* (op. 12) komponēts laikam 1891. gadā, kad arī iespiests darba klavierizvilkums. Tā ir programmatiska kompozīcija stīgu orķestrim, kuŗā tēlota latvju cīņa pēc brīvības, sakarā ar ko partitūras noslēgumā parādās kā toreizējā krievu, tā vēlākā Latvijas himna. Šās programmas dēļ Jurjāna darbam Latvijas neatkarības laika repertuārā vietas nebija, kaut tīri tehniskā izveidojumā kompozīcija ir diezgan spēcīga un dzīva.

Vēlāk turpretim daudz spēlēts pilnam simfoniskam orķestrim veidotais Ačkups (1894), ar ko noslēdzas jau iepriekšējā nodaļā pieminētā Jurjāna svīta *Latvju dejas* (op. 3). Tiklab tematiskā apdarē, kā instrumentācijā šī svīta pieder Jurjāna labākiem darbiem, un pēc *Dziesmu svētku marša* tā ir otra Jurjānu Andreja orķestrā kompozīcija, kas pieredzējusi arī pilnu partitūras iespiedumu.⁴⁹

Iepriekšējā autora brālis Jurjānu Juris (1861 — 1940) bija vairāk pazīstams kā diriģents un jauno pūtēju audzinātājs LK-ā, lai gan arī viņš komponējis dažus darbus orķestrim un meŗragam. Mākslinieciskā ziņā Jurjānu Juŗa kompozīcijas nespēj mēroties ar vecākā brāļa Andreja kompozīcijām, taču savā laikā un vietā tām bija nozīme kā latvieŗa darbiem, ar ko attiecīgā žanrā aizstāt cittautu mantu. Kāds bijis Jelgavā pūtēju orķestrū atskaņotais *Jubilejas maršs*, partitūru nepazīstot, nevaram spriest. Poruks par šo skaņdarbu rakstīja, ka tā „motīvs nepieslienās nebūt vienkārŗu militārisku marŗu grupai” un ka „kompozīcijas gars (tajā) ir augstāks un cēlāks.”

Beigās pieminams Vitola *Groteskais valsis* stīgu orķestrim, kas ir laikam daļa no kādas agrāk aizsāktas orķestrā svītas (F-dūrā?). Tā kā pēdējā nefigurē arī Vitola darbu sarakstā komponīstam vēltītajā rakstu krājumā, kas nāca klajā 1944. gada rudenī, tad jāpieņem, ka darbs vai nu zudis, vai arī autors to kā nepabeigtu minētā sarakstā nevēlējās redzēt.

Jelgavā *Groteskais valsis*, kā lasāms *Baltijas vēstnesī*,⁵⁰ saņemts ar „gavilēm un entuziasmu”, bet dzejnieks Poruks to

nosaucis par interesantu un tehniski veiklu, kaut „pārlietu sapīparotu” Rubiņšteina skolas darbu. Vēlāk rakstos par Vitolu *Groteskais valsis* toties noklusēts. Pat Dārziņš, kurš pirmais sistēmatiskā apskatīja Vitola agrīnāko (pirmo 20 gadu) komponista ražu,⁵¹ šo darbu tikai pieminējis, nosaukdams to par *Valse-Serenade* un piezīmēdams, ka tas spēlēts Jelgavas dziesmu svētkos. Tātad arī Dārziņam *Groteskais valsis* tuvāk laikam nav bijis pazīstams.

Arī par pašiem atskaņojumiem citādi diezgan plašajos Jelgavas svētku aprakstos liecības ir paskopas. Tā kā orķestris šoreiz bija komplektēts vienīgi no latviešu mūziķiem, tad dabīgi, ka par to rakstītāji atsaucās labvēlīgi, kaut gan šur tur atmiņu rakstos vēlāk atklājas, ka arī Jelgavā bijis vēl diezgan trūkumu un nepilnību. Par pēdējām lielākās raizes, protams, bija darbu autoriem, bet, ievērojot to, ka dziesmu svētki tad bija vienīgā reize, kad šāda žanra kompozīcijas vispār varēja sasniegt latviešu publiku, neizbēgamos trūkumus nācās vienkārši pieciest.

Ar instrumentālās mūzikas ieviešanu dziesmu svētku programmā tomēr tika parādīts, ka arī šai žanrā latvju mūzika jau ir „no bērnu korpēm izkāpusi”, pie kam reizē pamazām tika sagatavoti apstākļi nākotnei — brīdim, kad latvju simfoniskā mūzika jau varēs atskanēt arī no citām, ne no dziesmu svētku estrādēm vien. Jaunā, 20. gadsimta jūtis, kas solīja vēl straujāku notikumu norisi kā pagājušais, šis brīdis vairs arī nelikās nedz pārāk tāls, nedz nesasniedzams.

(1) Priekšlasījumu ciklā *Pa Latvijas vēstures pēdām*; skat. atreferējumu *Latvijā*, 1950 — 71.

(2) No šiem vakariem izauga vēlākā studentu biedrība *Austrums*.

(3) *Jānis Čakste*, ilustrēts piemiņas rakstu krājums (red. A. Kurmis; 1928.), 36. lpp.

(4) *Turpat*, 40. lpp.

(5) Par to liecina, piem., sekojošais teikums RLB-as 60 g. jubilejas izdevumā iespīestajā vispārīgajā bbas darbības pārskatā: „...vienu svētku sarīkošana Jelgavā bija teicama arī tādā ziņā, ka te kurzemnieki varēja pārlicināties, vai ir lietderīgāk pulcēties Jelgavā vai Rīgā”.

(6) *Pagrieziens Dienas Lapā* sākās 1894. g. pavasarī, parādoties polemiskajam rakstam *Vai vispārējie dziedāšanas svētki ir tautas*

svētki. Rakstam divi autori, un tas iespiests *DL-as* 1894. g. 41., 42. un 74. n-rā.

(7) Deglavs, *Rīga*, II-37.

(8) *Austrums*, 1895, 7. n-rā.

(9) *Seši latvju visp. dziesmu svētki*, 26. lpp.

(10) Precīzāks 1895. gadā piedalījušos koju un dziedātāju skaits nav zināms, un ziņas par to visai atšķirīgas. Tā *RLB-as Konvers. vārdnīcā* I sējumā minēti „pāri par 4000”, kamēr turpat tālāk II sēj. — 5000 dzied. Pirmais skaitlis figurē arī *Gulbja* izd. *Latviešu konvers. vārdnīcā*. Dažādos rakstos *Austrumā* minēti gan 5000, gan 4000 resp. 4 — 5000 dzied., kamēr E. Švēde (*Ar dziesmu pret pārkrievotājiem; Latvija*, 1951, 78., 79. n-rā) piemin tikai 3 — 4000, bet *Vigneru Ernesta* atmiņu fragmentā jau minētajā krājumā par Čaksti (1928) — 5000 dzied. Tas rāda, ka IV svētku dalībnieku skaits nav laicam precīzāk konstatēts, un par aptuveni pareizu jāpieņem kāds no vidējiem skaitļiem, kā to darījis *Gulbja* izd. vārdnīcas autors. Pie šāda pieņēmuma (4000), rēķinot vienā korī 24 — 25 dziedātājus, koju kop skaits *Jelgavā* varēja būt 160 — 170, lai gan atsevišķi koji bij arī lielāki (*Valmieras latv. bbas* koris ieradās, piem., 70 cilvēku sastāvā).

(11) *Jānis Čakste*, ilustrēts... (1928)

(12) *Sk. Austrumu*, 1894, 5. nr.

(13) *Dziesmas ceturtiem vispārīgiem latviešu Dziesmu un Mūzikas svētkiem Jelgavā, 1895. g. Saturā:*

G a r i g a s d z i e s m a s

(1) Svēts ir	Bortņanskis
(2) Gods Dievam augstībā	Jurjānu Andrejs
(3) Piemini mūs žēlīgi	F. G. Jansens
(4) 95. Dāvida dziesma	A. E. Grells
(5) Himne	F. G. Klauers
(6) As'ru diena	Mocarts
(7) Ozianna	O. Šepskis
(8) Alleluja	Fr. Hendelis
(9) Ak Jeruzaleme, modies	Jurjānu Andrejs
(10) Tas Kungs ir mans gans	H. B. Kleins

L a i c i g a s d z i e s m a s

(1) Beverīnas dziedonis	J. Vītols
(2) <i>Latvijā</i>	Jurjānu Andrejs
(3) Neviens putniņš tā nepūta	J. Kade
(4) Aiz upītes es uzaugu	Jurjānu Andrejs
(5) <i>Līgo dziesmas</i>	Vigneru Ernests
(6) Kas tie tādi, kas dziedāja	D. Cimze
(7) <i>Staburadze</i>	J. Vītols
(8) <i>Bērīt's manis kumeliņis</i>	Straumes Jānis

(9) <i>Koris iz operas Kņazs Igors</i>	A. Borodins
(10) <i>Ej, bāliņi, lūkoties</i>	J. Cimze
(11) <i>Dievs, dod' mūsu tēvu zemei</i>	Jurjānu Andrejs
(12) <i>Sniedzīņš snīga, putināja</i>	J. Vitols
(13) <i>Fināls iz operas Žizņ za Carja</i>	M. I. Gļinka
(14) <i>Aukās, negaisos</i>	M. I. Gļinka
(15) <i>Bandinieka rudzi auga</i>	Jurjānu Andrejs
(16) <i>Pūt, vējīni</i>	Vigneru Ernests
(17) <i>Bakchus koris</i>	F. Mendelsons
(18) <i>Dievs, svēfi Baltiju</i>	Baumaņu Kārlis
(19) <i>Valstshimna</i>	A. Ļvovs
(20) <i>Līgojat, līgsmojat</i>	Jurjānu Andrejs

(Lai gan 13. n-rā Gļinkas operas nosaukums figūrē krievu valodā, darba teksts ir latvisks, kā kompozīcija arī atskanota svētkos. Krievu valodā iespiests vienīgi Ļvova himnas teksts.).

(14) Polemikā starp *Mājas Viesi* un *Balsi* minēts, ka pēdējo krājumu izsūtīšana pabeigta tikai 14. aprīlī. Šis grāmatas autoram no tās bija pieejama vienīgi noslēguma rakstu serija *Mājas Viesi Literāriskajā Pielikumā* (1899, 24. — 28. numuram). Pēdējā atkārtots arī Jelgavas svētkiem veltītais ievadraksts *Mājas Viesi* (1895, 2/4) un Poruku Jāņa svētku apraksts (turpat, 1895, 26/27).

(15) M. Augusts, Jānis Bētiņš (*IMM*, 1928-5/6).

(16) Bētiņš arī vēlāk turpināja darboties mūzikas laukā, kamēr Zile jau IV svētku laukā mūziķa profesiju bija apmainījis pret Karlovas muižu Tērbatas pievārtē, kur viņš saimniekoja visu pēdējo dzīves cēlienu.

(17) Arch. J. Lūsis, Dziesmu svētku celtniecība (*IMM*, 1934, 2. n-rā).

(18) *Seši latvju vispārējie dziesmu svētki*, 26. lpp.

(19) Šie skaitļi atvasināti no ofic. 1881. un 1897. g. skaitļiem, kad Jelgavā bij 28.351 resp. 35.131 iedzīvotājs (sk. *LE-u*, 878. lpp.).

(20) Deglavs, *Rīga*, II-37.

(21) Jānis Čakste, *illustrēts...* (1928.), 40. lpp.

(22) Lai gan RLB-as izd. *Konvers. vārdnicā* Straumes apraksts minēts kā galvenais avots par IV dziesmu svētkiem, Misiņa *Latviešu rakstn. rādītājā* tas nefigurē, tātad atsevišķi laikam nav iespiests.

(23) Domājams, ka P. J. bij māc. Jānis Veismanis, vēlākais *Jauno Latviešu Avižu* un *Vērotāja* redaktors, kuŗš rakstniecībā pazīstams ar pseudonimu Pavasaru Jānis.

(24) Abi pēdējie raksti iespiesti *Austruma* 1895. gada 7. numurā. Apsīšu Jēkabs ar minēto nosaukumu devis veselu rakstu seriju, kuŗā mūsu pieminētā vēstule ir 17. pēc kārtas. Kaut gan tajā ir runa arī par daudz ko citu, tās galvenais saturs veltīts „ievērojumiem un

iespaidiem pa dziesmu svētku laiku", kā autors jau bij darījis 11. vēstulē sakarā ar III vispārējiem svētkiem.

(25) Sk. 14. piezīmi.

(26) Dzejnieks tad jau bij atgriezies no studijām Drēzdenes konservātorijā, kas sakarā ar citām interesēm gan nebija īsti sekmīgas.

(27) Kā Vitola, tā Straumes raksts šīs grāmatas autoram nebij pieejams.

(28) IV dziesmu svētki; atkalredzēšanās Pēterpilī (Jānis Čakste, ilustrēts...).

(29) Jānis Čakste, ilustrēts... 41. lpp.

(30) Ar dziesmu pret pārkrievoņiem, *Latvija*, 1951, 78., 79. n-rā.

(31) P. J., Latviešu IV dziesmu svētki Jelgavā (*Austrums*, 1895, 7. nr.).

(32) II-37.

(33) Edgars Švēde, *Latvija, mosties!* (*Latvija*, 1954.27. n-rā).

(34) Ka Latvijas vārdu, neraugoties uz cenzoru mudinājumiem cizstāt to ar kādu citu vārdu, neizdevās izskaust, rāda arī programmā redzamā Jurjānu viru koņu dziesma *Latvijā*.

(35) Sk., piem., M. Augusta rakstu Picnista virtuozā prof. Ludviga Bētiņa piemiņai (*IMM*, 1935, 7/8).

(36) Kārlis Kundziņš, *Laiki un likteņi* (1954), 128. lpp.

(37) Pēc P. J. apraksta *Austrumā*. Alman. *Seši latvju visp. dziesmu svētki* turpretī minēti tikai 12 koņi, un tajā nefigurē ar 1., 8., 12. un 13. numuru apzīmētās vienības. Kā izskaidrojama tik liela nesaskaņa, paliek jautājums.

(38) *Seši latvju visp. dziesmu svētki*, 28. lpp.

(39) Turpat.

(40) Deglavs, *Rīga*, II-37.

(41) P. J., Latviešu IV dziesmu svētki Jelgavā (*Austrums*, 1895, 7. nr.).

(42) Sk. rakstu Lauksaimniecība RLB-as *Konvers. vārdnīcas* III sēj.

(43) Arī Jelgavā event. atlikuma sadale bij noteikta iepriekš, $\frac{1}{3}$ paredzot bbai, $\frac{1}{3}$ — tās rakstn. fondam, bet pēdējo $\frac{1}{3}$ — izlemšanai diriģentu sapulcē.

(44) Pēc pārskata, kas no *Dienas Lapas* pārspiests *Mājas Viesa Liter. Pielikumā* (1899, 21., 22. n-rā). Sk. 49. piez. iepr. nodajā.

(45) Ar jauno tekstu kantāte iespiesta arī *Kopotās dziesmās*.

(46) Jāzeps Vitols, *raksti...* (1944), 362. lpp.

(47) Turpat, 72. lpp. (pēc tulkojuma *Baltijas Vēstnesī*).

(48) E. Dārziņš, Jozefs Vitols (*Zalktis*, 1908.5., 6., 7. n-rā).

(⁴⁹) To laida klajā anon. Latvju mūz. izdev. sabiedrība, par kuŗas „dvēseli” Vītols minējis prof. Jēk. Cezarēviču. Svītai 4 daļas: *Jandāls, Tūdaliņ, taģadiņ, Nabagu deja* un *Ačkups*.

(⁵⁰) *Jāzeps Vītols, raksti...* (1944), 73. lpp.

(⁵¹) E. Dārziņš, *Jozefs Vītols (Zalktis, 1908, 5., 6., 7. n-rā)*.

PIEKTIE VISPĀRĒJIE DZIESMU SVĒTKI

1910

*Bet reizi Pērkondēli
Tai kalnā lodes spers;
Tad bēdzis visi jodi,
Pēc zobena tas ķers.*

*Un saules meitas nācis
Un miglu projām trauks,
Un gaismas laika balsis
Imantu ārā sauks.*

Andrejs Pumpurs

*Tautas dēli uzminēja
Sen aizmirstu svētumu:
Gaismu sauca, — gaisma ausa,
Augšām ceļas Gaismas pils!*

Auseklis

Otrus vispārējos dziesmu svētku no pirmajiem šķīra 7, trešos no otriem — 8, un ceturtos no trešajiem — atkal 7 gadi. Nākošais starplaiks turpretim bij divkārt garāks, jo V vispārējie dziesmu svētki notika 1910. gadā, t. i., 15 gadus pēc IV svētkiem. Izņemot otru, visi agrākie svētki pie tam sarīkoti vienā paņēmienā, kamēr V svētku priekšdarbi notika pa trim lāgiem.

Šai ilgajai V dziesmu svētku tapšanai par iemeslu bij ir latviešu pašu arvien vairāk sarežģījusies sabiedriskā dzīve, ir ārēji politiski apstākļi, kas 20. gadsimta sākumā guva jau pavisam citu tempu un veidu. To dēļ dziesmu svētku kustība

atdūrās pret jauniem šķēršļiem un uz kādu laiku tika izsista no tradicionālās gultnes, tā ka neatlika nekas cits, kā padoties vēstures notikumiem un gaidīt jaunu mirkli, kas būtu labvēlīgs.

Pirmās balsis par nākošajiem svētkiem, kā parasti, pacēlās jau, tikko bij izskanējuši iepriekšējie, un tā kā tie bija notikuši Jelgavā, tad par V dziesmu svētku vietu vajadzēja kļūt atkal Rīgai. Itin dabīgi, ka to sarīkošana savukārt pienācās RLB-ai, kas joprojām bija spēcīgākais latviešu centrs un arī tīri praktiski uzdevumu varēja veikt vissekmīgāk.

Taču aizvien asākā diferencēšanās, ko vēl pastiprināja jaunajai strāvai sekojušās sociālisma mācības un krievu valdības pretakcija, lika RLB-ai piesargāties, un, tā kā arī tautā, sevišķi jaunākajā paaudzē, RLB-as populāritāte bija mazinājusies, tad tās runas vīri, V dziesmu svētku sarīkošanu apspriežot, vairs neparādīja tādu dedzību kā agrāk, bet izšķīrās nogaidīt. Šī vilcināšanās bija kļūda, un RLB-ai aizsteidzās priekšā citi.

Jau 1899. gada jūnijā, kad vēl nebij apklusuši Jelgavas svētku kritizētāji, izdevēja Plates un redaktora Zālītes rokās nonākušajā *Mājas Viesī* un *Dienas Lapā* parādījās ierosinājums, ka nākošie vispārējie svētki būtu rīkojami jau 1901. gadā, pieskaņojot tos tai pasa laikā baltvācu organizētajai Rīgas 700 gadu jubilejai.¹

Sakarā ar redaktoru maiņu² *Mājas Viesī* bij tapis liberāls, bet *Dienas Lapa* — pēc ļoti kreisā kursa Raiņa un Stučkas laikā — savukārt mērenāka, ar ko abas avīzes satuvinājās, kaut politiski noteiktāka mērķa tām trūka. Abu avīžu kopīgs vaibsts gan palika to asā opozicionārā nostāja pret RLB-u, kā arī pret tautībnieku laikrakstiem. Tā kā Zālīte pie tam bija studējis Vācijā (kur ieguva arī savu doktora gradu), tad viņa darbība tiem, kas sadarbibu ar vāciešiem noliedza, nevarēja imponēt, un tā arī ierosinājums par dziesmu svētkiem Rīgas 700 gadu jubilejas laikā atdūrās uz noteiktu pretestību.

Ja sākumā tautībnieku prese Zālītes ierosinājumu — viņa pašā vārdiem — mēģināja „apslāpēt ar klusu ciešanu”, tad vēlāk tā nostājās tam atklāti preti, nepārprotami pasakot, ka latviešiem 1901. gads nevar būt ar kādu īpaši izceļamu nozīmi. Pirmo tiešo atbildi Zālītem deva *Tēvija*, kam pievienās arī *Baltijas Vēstnesis* un *Balss*, un tā sākās jauns preses karš, kas vēl paasinājās, kad kādā *Baltijas vēstneša* augusta numurā parādījās ziņa, ka vispārēju svētku svinēšanu 1901. gadā noraidījusi arī RLB.

Zīmīgi, ka sākumā tautibnieku prese savu nostāju attaisnoja ar „grūtiem laikiem” u. c. līdzīgiem iemesliem. Vēlāk tās valoda toties kļuva atklātāka, un *Balss*, piemēram, kādā 1899. gada novembrā numurā jau rakstīja šā:

„...Ja tiešām no P. Zālīša kunga un viņa biedriem nodomātie svētki tiktu izriekoti, ja tiešām uz tiem pieteiktos tik daudz dziedamo košu, ka sarīkojums izskatītos āriņi puslīdz līdzīgs agrākiem dziedamiem svētkiem, — kas gan nav ticams — tad tomēr viena tautas daļa stāvētu vai nu vienaldzīgi vai arī saīguse pie maļas, kamēr viņu tautas brāji palīdzētu dimdināt Rīgu šīs pilsētas dibināšanai par godu. Tā svētki nebūs par tautas vienošanas spēku, bet par šķelšanas ieroci... ..Tā tagad jautājums par V visp. Latviešu dziesmu svētku sarīkošanu Rīgas pilsētas 700 g. pastāvēšanai par kuplināšanu stāv mūsu dziedamām biedrībām uz dienas kārtības. Šo jautājumu apspriežot, tās, kā cerams, ievēros tikpat tagadējos saimniecības apstākļus, kā arī t a u t a s g o d u (mans izcēlums, V. B.)”

Vēl skaidrāk tautibnieku iegānu izteica kāda *Baltijas Vēstnesim* iesūtīta lasītāja vēstule, kurā tās autors svētkus gan labprāt pieredzētu, bet — „tikai raugoties uz apm. pēdējos 20 gados uzplaukušo latvietību Rīgā”.

Baltvāci, kas starplaikā latviešu nacionālismu jau bij atzinuši par spēku, ar ko labāk sadzīvot nekā plēsties, pret Zālītes ierosinājumu izturējās neitrāli, uzskatot to par „latviešu iekšēju darīšanu”. Tā kādā „draugu” biedrības sapulcē, kurā apskatīja arī Zālītes ierosinājumu, izsacīta vienīgi izbrīna par aso toni, ar kādu dziesmu svētkus pārsprieda latviešu prese, un arī šie piebildumi — kā teicis māc. Hillners³ — bij domāti tiklab vienai, kā otrai pusei:

„Ka Mājas Viesis ir gatavs pie Rīgas pagātnes apspriešanas bez rūgtuma ievērot arī citus apstākļus, nekā vienpusēji tautiskos, par to viņam pateicos, bet ne par pareizu varu nosaukt kārtu, kādā viņš un *Dienas Lapa* polemizējuši, it sevišķi to nē, kad *Dienas Lapa* liekas aizrauties tā runāt, it kā vīriem, kā Vēbera un Grosvalda kungiem nebūtu nekāda tiesa (*Anspruch*) uz latviešu tautas pateicību vai ievērību.”

Vai sākumā Zālīte gribēja tikai iztaustīt sabiedrisko domu vai jau tūlīņ panākt, lai V svētku rīkošana nonāktu jaunās rokās, grūti minēt. Bet kad RLB bija izšķirusies svētkus 1901. gadā nesvinēt, Zālītem neatlika nekas cits, kā sākt rīkoties un meklēt tiešos darba darītājus.

Zālītes ierosinājumam, neskatoties uz RLB-as lēmumu, bij diezgan dzīva atsaucība arī tautā, kas svētkus gaidīt gaidīja un ko avīžu ciņas daudz neinteresēja. Tāpat daļu košu nepārliecināja tautibnieku atturības politiskais motīvs. Dziedātājus turklāt ietekmēja dažu mūziķu nostāšanās otrā pusē. Tā Vig-

neru Ernests, kas savu labo vārdu RLB-ā kādas sadursmes dēļ bij pazaudējis jau drīz pēc III dziesmu svētkiem, atklāti pieslējās Zālītem, rakstā Piekto latviešu dziedāšanas svētku jautājumā⁴ aizstāvēdams svētku rīkošanu 1901. gadā.

Blakām tam Zālītes nodomu sekmēja agrāko svētku kritika, vērsoties pret to, ka dziesmu svētkus rīko tikai viena biedrība, kas, „kamēr dziedātāji nes prāvus materiālus upurūs i naudas, i laika ziņā un vēl cieš visādas neērtības“, pati „nevien nenes palaikam gluži nekādu upuru naudas ziņā, bet vēl pelna, paņemdama visu atlikumu“.⁵ Zālītes domas bij, ka svētku rīkošana — tāpat kā Vācijā — jāuzņemas visām dziedāšanas biedrībām kopīgi, kuŗas tad kopīgi lemtu arī par svētku materiālo atlikumu, kas savukārt būtu izlietojams tikai labdarīgiem mērķiem.

Šāds ieteikums bij labi domāts, taču to vēl nevarēja īstenot, jo dziedāšanas biedrību tiesiskais stāvoklis tai laikā Latvijā bija visai ierobežots un jaunu jumta organizāciju, kas apvienotu šādam mērķim atsevišķās biedrības, valdība nepieļautu. Tāpat Zālītes pārmetums RLB-ai par atlikuma paturēšanu sev vien, kā jau redzējām agrāk, nebij pamatots.

Tā dziesmu svētku rīkošana beigās bija jāuzņemas kādai jau esošai legālai biedrībai. Par tādu jau Zālīte pats bij paredzējis Pēterburgas Ārrīgas dziedāšanas biedrību, kas tad arī pārņēma tālāko iniciatīvu, 1899. gada beigās sākot pirmo koŗu reģistrēšanu. „Ārrīdzenieki“ jau Jelgavas svētku laikā bija izveidojušies par spēcīgu vienību un kā nomales koris pulcēja dziedātājus no citiem slāņiem nekā vecākie pilsonības vai draudžu koŗi.

Viņiem pieslējās vairāki citi jaunāki koŗi, kas, kaut dibināti dziesmas dēļ, citādi bija jaunstrāvnieku vai t. s. dienlapinieku ietekmē. Tādas vienības bij arī Cerības, Pavasara, Āusekļa u. c. pusproletāriešu vai puspilsonisku biedrību koŗi. Lidzīgs stāvoklis bija citās pilsētās un pat dažos pagastos. Šie „jaunie“ koŗi tad arī veidoja 1901. gadā paredzēto svētku kodolu, jau pašā sākumā solot 1500 dalībniekus.

Tiem nāca klāt daļa „vecu“ koŗu, kas vēlējās būt Rīgā, vienalga, kas svētkus rīkotu, tā ka beigās pieteikušos koŗu skaits — pēc ziņām Eglentāla rediģētā almanachā⁶ — sasniedzis jau 80, kopā solot ap 5000 dziedātājus. Turpat trīskāršais koŗa caurmērs (pat tad, ja vairākumu deva pilsētas) gan liek domāt, ka dziedātāju skaits bij pārspīlēts, taču — arī attiecīgi koriģēti — šie skaitļi rāda, ka 1901. gada svētkiem koŗu atsaucība nebūt nebija tik maza, kā domāja RLB.

Grūtāka turpretim bij saimnieciskā puse, jo Pēterburgas Ārrīgas dziedāšanas biedrībai trūka plašāku līdzekļu; tāpat

risks jaunajiem rīkotājiem bija lielāks. Tādēļ iniciātoriem nācās meklēt vēl citus garantus, un, ka viņu pūlēm bij panākumi, liecina Zālītes paziņojums laikrakstos 1899. gada beigās par šim mērķim apsolutajiem 10.000 rubļiem. Tā kā par svētku sarīkošanas iemeslu valdībai bija minēta simtgade, kādai 1901. gadā vajadzēja apritēt kopš Aleksandra I kronēšanas, tad arī šai ziņā šķita, ka šķēršļu iecerētajiem dziesmu svētkiem nebūs.

Un tomēr visi plāni piepeši izjuka, jo tad, kad atlika vairs tikai gaidīt iekšlietu ministra atļauju, to nedeava. Atteikuma galvenais cēlonis bija neuzticība, kas bija radusies jau deviņdesmito gadu sākumā, kad Pēterburgas Ārīgas dziedāšanas biedrībā vēl darbojās Stučka ar Raini. Tāpat aizdomīga varēja šķist 1901. gadā paredzēto svētku tuvība ar baltvācu iecerēto Rīgas jubileju, jo tā bija pret valdības politiku — turēt vietējos spēkus pēc iespējas atšķirtus. Un visbeidzot — krieviem nevarēja imponēt toreizējā latvju sabiedriskā rosme vispār, kas, atļaujot svētku rīkošanu vēl vienai jaunai, maz pazīstamai biedrībai, kļūtu vēl nepārskatāmāka un nekontrolējama.

Lai kādi arī nebūtu atteikuma motīvi, pats fakts palika negrozāms, un svētku iniciātoriem bija skaidrs, ka arī atkārtotam mēģinājumam sekmju nebūs. Vienīgais Pēterburgas Ārīgas dziedāšanas biedrības panākums bij divi kopkoncerti, kam atļauju neliedza un kas notika 1901. gada vasarā, piedaloties 11 Rīgas koņiem ar apmēram 500 dziedātājiem. Šiem sarīkojumiem tomēr bija vairs vienīgi lokāla nozīme.

Tā pirmais V vispārējo svētku organizēšanas mēģinājums beidzās neveiksmīgi, dodot smagu triecienu kā ieinteresētajiem koņiem, tā vēl jo vairāk svētku iniciātoriem, īpaši Zālītem, jo cieta arī viņa avižu populāritāte. Tik asi sākti, dziesmu svētki 1901. gadā, ja arī tie notiktu, diez vai dotu jaunu nacionālu ieguvumu. Tāpat problēmatisks tajos būtu ap RLB-as MK-u pulcējušos mūziķu klātiens, kālab latvju mūzikas reprezentācija paliktu vai nu ierobežota vai vismaz vienpusīga, tā arī mākslinieciskā ziņā lielākus panākumus neparādot.

Aprakstītā neveiksme, kā arī daži citi notikumi (īpaši dienlapinieku „izkrišana” 1901. gadā Rīgas domes vēlēšanās⁷⁾) cāudzu skatus pievērsa atkal RLB-ai, un pēdējās prestižs cēlās par jaunu. Arī pašā „māmuļā” starplaikā bij radusies jauna

rosme, kādēļ Austrums,⁸ komentēdams 1901. gada vēlēšanu rezultātus un reizē pieminēdams „lielo traci dziedamo svētku lietā”, rakstīja:

„RLB nu reiz ieņem tautā tādu stāvokli, ka visiem latviešiem svarīgos jautājumos viņai vispirma kārtā pienākas vadītājas loma, un, kas tādās lietās tiši grib viņai paiet garām, tas skrien it kā pret sienu.”

Šis pašapziņas pieaugums, tāpat atsaucība, ko kori parādīja Zālītes projektētajiem svētkiem, atkausēja arī RLB-as runas viru vēsumu, un kādā sapulcē 1902. gada februārī pēdējie nolēma, ka ir laiks „saukt atkal tautu uz kopīgiem, dzižiem dziesmu svētkiem tautas gara, tautas mākslas un kultūras vārdā, kas slāpst un nikuļo, ja laiku pa laikam nenāk pār viņu dižs, svētīgs, dzīvību vadošs sajūsmības vilnis”.⁹

Par svētku datumu minēja 1904. gada jūniju, kad vajadzēja paiet toreizējā cara Nikolaja II desmit valdīšanas gadiem. Marta sākumā runas viru lēmumu apstiprināja arī pilnsapulce, pēc kam sekoja pirmās ziņas presē.

Līdz aktīvākam darbam gan vēl aizgāja turpat gads, jo caur Vidzemes gubernātoru pieprasīto atļauju RLB saņēma tikai 1903. gada sākumā, bet starplaiku varēja izmantot propagandai — īpaši, kad ap 1901. gada projektētajiem svētkiem saceltie putekļi jau bij norimuši. Zīmīgi, ka arī opozicionārā prese tagad savu nostāju pret tautibniekiem mēģināja mīkstināt, ko rāda, piemēram, sekojošais pants no Fallija dzejoļa Dziesmu svētki:¹⁰

*Dziesmu svētki! Mana tauta, posies!
Kur svinīgs brīd's, tur brāļu kašs lai rimst.
Uz dziesmu kaŗu leģions mans dosies —
Lai domu laivas jūtu viļņos grimst.*

Paši tautibnieki gaidāmos svētkus savukārt apzīmēja kā jaunu, „gan temporāru, bet lielu darbu, kas veicams latviešu apziņas stiprināšanai”, Austrumā rakstot:¹¹

„Šis ir darbs, kuŗa padarišana prasis daudz spēka, apziņas, takta, vēl vairāk tāpēc, ka nav vairs sarīkojami ne pirmie, ne otrie, bet p i e k t i e dziesmu svētki. Aiz spožās čaulas tiem jāieliek spēcīgs, augsts saturs. Te jāsaista tautas dziļākā interese ar visu vērtīgāko, krietnāko un spēcīgāko, kas mums ir, pāri dažādām kārtām un šķīrām. No mūsu raibās dzīves dunoņas te jāizdabūn viena tīra, svēta un dziļa skaņa. Tas ir gan grūts, bet — arī liels darbs!”

Tuļiņ pēc atļaujas dabūšanas rīkotāji publicēja svētku „kārtības rulli”,¹² kas rāda, ka RLB nebūt nevairījās no tiem „demokratiskiem principiem”, kādus vēl nesen tik karsti aizstāvēja Zālīte. Tā „rullā” 2. punkts skan:

„Dziesmu svētku izrikošanu uzņemas RLB. Viņu vadīšanai... ..ieecelama sevišķa svētku komiteja, sastāvoša no 9 locekļiem, un proti: RLB-as priekšnieka, MK-as priekšnieka u. c. locekļiem, no kuriem 4 ieceļ RLB-as runas viru sapulce un 3 — MK. Komitejai tiesība skaitu pavairot caur kooptāciju ar ne vairāk kā 6 jauniem locekļiem, neskaitot koŗu diriģentus (sk. 8. punktu).”

4. punkts:

„Ja no svētkiem atliktu peļņa, tad to daļa 3 daļās: par vienu trešdaļu spriež svētku komiteja, par vienu trešdaļu — RLB-as MK un par vienu trešdaļu — RLB-as runas viru sapulce.”

Un 8. punkts:

„Katrs koŗa vadonis, kas pieteicas, paliek par svētku komitejas locekli ar pilnu balsis tiesību.”

Pārējie punkti runā par programmas izveidošanu un svētku laiku, bez tam par apmešanās iespējām un līdzekļu izdošanu, „kas nevar notikt citādi, kā pēc runas viru atvēlēta kredita”.

Kā redzam, tad komitejas kodolu deva RLB un MK, kas darbojās it kā prezidijs, tā jau atgādinot kārtību neatkarīgās Latvijas dziesmu svētkos. Mākslinieciskai pusei ļoti svarīga bija noteiktā MK-as loma, kas garantēja kompetenci galvenos mūzikālos jautājumos. Tāpat vairāk precizēta tika vispārīgā kārtība, pieņemot, ka V svētki būs vēl plašāki un ka tajos būs jārikojas jau daudz sarežģītākos apstākļos nekā agrāk.

Jaunā komiteja, par kuŗas priekšsēdi palika Fr. Grosvalds un kuŗā no MK-as automatiski iegāja pēdējās priekšnieks advokāts K. Ozoliņš, drīz pēc „kārtības ruļļa” publicēšanas aicināja pieteikties „pie diženo svētku izrikošanas” arī dziedāšanas biedrības un koŗus, par termiņu nosakot 1903. gada 1. aprīli.¹³

Aicinājumu pavadīja jauni raksti presē, kas atsaucā tautu agrākās atmiņās, saistot jau notikušos svētkus ar tikai vēl gaidāmiem. Tā *Austrumā*,¹⁴ rakstā *Piektie vispārīgie latviešu dziesmu svētki*, T. (domājams, T. Zeiferts, kuŗš vadīja žurnāla literāro daļu), meklēdams cēloni, kāpēc taisni dziesmu svētki atstāj tik neizdzēšamu piemiņu, rakstīja:

„Tur ir vairāk nekā ārējs greznums un mākslas iespaids. Tur lasās kopā un top redzams, ko vesela tauta savos labākajos centienos pa ilgāku laiku panākusi... ..Tur apņem jūtas, ka (ir) kaut kas neiznīcīgs, kas paliek arī tad, kad svētku karogi nolaiisti, kad jaunības ziedi nobiruši, kad viena vai otra cilvēka nicīgais veids no zemes nozudis... ..tautas darbinieki, kas bija redzami pirmajos vispārīgos latviešu dziesmu svētkos, gan vairs nestaiģā mūsu vidū, bet tautā miruši viņi nebūt nav: viņu gara spēks darbojas tur tālāk, plašās tautas daļās, no vienas paaudzes uz otru...”

...Un tāpat kā viņi darbinieki, kas daudz darījuši, nav tautā miruši, tā arī tie, kas tikai vienu akmeni ir likuši svētku būvē, nav palikuši

bez pēdu... ..Paši par sevi viņi ir jutušies izkaisīti, kas katrs savu vaigu dzen, kas turpat pacēlusies un bez pēdu nozūd; bet te viņi jūtas viens, kas dara kopēju darbu, dzīvo un strādā kopībā, kuŗas robežas sniedzas tālu pāri pār kuŗa katra iemitām tekām un īsi nomērito mūžu. To tumši sajūt ikkatrs, un caur to dabū nozīmi viņa personiskie piedzīvojumi.

Bet ne ar svētku dalībniekiem vien aprobežojas šo kopjūtu stiprināšana. Mīļas rokas un vēriņas acis viņus saņem un sagaida, un tūkstoš vēlēšanās un tūkstoš domas aiziet šiem tūkstošiem līdz. Daudzi no tiem, kas mājās paliek, ir garīgi svētku svinējumiem klāt, un no svētkiem iznes dalībnieki nevien vēstis, bet arī savus iespaidus uz visām pusēm. Tas ir raugs, kas visu mīklu saraudzē; kopjūtas, kas spēku rada, izplatās pa visām vietām, kur latvieši dzīvo. Tās izplatās arī laikā, no paaudzes uz paaudzi... ..

„Pie visa tā tautas kopība, sajuzdamās uz savas dzīvības un spēju augstuma, nenoslīgst gluži iekš sevis, bet apzinās savu vietu, kādu tai vēsture norādījusi, tos apstākļus, kuŗos tā ir turpmāk var augt un attīstīties... ..

„Te ir kaut kas lielāks un pastāvīgāks nekā katra tautas locekļa norobežotā dzīve. Tam tuvināties, pašam sevi pāraugt, no šaurās patības un puteklaini pelēkās nicības ārā izaugt, uz to lai šādi svētki skubina un sagatavo. Viņi ir dārgi pērkami; bet ir lietas, kas nav ar naudu samaksājamas.” —

Pirmā rīcības komitejas paplašinātā sapulce, kuŗā bez RLB-as un MK-as locekļiem piedalījās vēl 58 koŗdiriģenti, notika tūlīn pēc koŗu pieteikšanās termiņa. Koŗu atsaucība izrādījās neparasti dzīva, solot pārsniegt iepriekšējos skaitļus turpat divkāŗši, jo līdz sapulces brīdim bija pieteikušies 197 koŗi ar 7342 dziedātājiem. Klāt nāca daudzi koŗi no pilnīgi jaunām vietām, arī — no Latgales, kas jaunu notikumu priekšvakarā¹⁵ patlaban gatavojās pārdzīvot pirmo „tautiskās atmodas” vilni.

Šai sapulcē pieņēma V dziesmu svētku programmu, garīgā koncertā paredzot 15, bet laicīgā — 23 darbus, kuŗu vidū 24 bija latviešu autoru. Kā jauni komponisti nāca klāt Dārziņš, Pāvuls Jurjāns, Melngailis, E. Veidenbergs un sakarā ar komitejas izsludināto sacensību — arī Alfr. Kalniņš. No vecāko autoru darbiem izraudzija Jurjānu Andreja Mūsu Tēvu, Vītola Dieva lūgumu, *Gaismas pili* un vairākas citas jaunas dziesmas.

Sacensībā tika izmaksāti 400 rubļi, un pirmo godalgu ieguva Vītola *Karaļmeita*, otru — *Ceļinieks*, bet 2 trešās — Vītola *Krīvu krīvs* un Kalniņa *Līgas svētki*. Jaunie autori, tāpat jaunie vecāko autoru darbi rādīja pienesumu, kas bij radies apmēram 10 pēdējos gados, reizē iezīmējot ainu, kāda būs nākošos desmit gados.

Vēlāk dziedātāju skaits vēl pieauga, un kulminācijas brīdi bij reģistrēti jau 254 koři ar 9100 dalībniekiem.¹⁶ Tā kā rīkotāji tik lielu atsaucību nebija gaidījuši, pacēlās jaunas problēmas, un, lai dalībnieku skaitu kaut cik reducētu, tika paredzēts pirms svētkiem pārbaudīt rūpīgi katru pieteikušos kori, negatavos koŗus svētkos nepielaiŗot. Šie ierobeŗojumi sacēla protestu laikrakstos, ar ko sākās atkal dzīvas debātes, kas reizēm pieņēma jau gandrīz politisku asumu.

Par virsdiriŗentiem ievēlēja jau no III un IV dziesmu svētkiem pazīstamo Jurjānu Āndreju, bet no jauna — Jurjānu Pāvulu, Jozuu un Vitolu. Sekmīgākai koŗu sagatavošanai Vītols uzrakstīja *Pamācību, kā V latvieŗu visp. dziesmu svētku dziesmas jāmāca*, apsolut veikt arī daļēju koŗu pārbaudi uz vietām (Kurzemē). 1903. gada pavasarī pilnā sparā darbu bij sākuŗas arī speciālās komisijas: Jūlija Madernieka vadītā tautas tēŗpu komisija, tāpat dzīvokļu u. c. komisijas. Dziesmu krājumus iespieda 8000 metienā, un koŗi saņēma tos 1903. gada vidū, tā ka arī ŗai ziņā galvenais darbs bij veikts laikus.

Taŗu visai priekŗsvētku rosībai piepeŗi svītru pāŗvilka jauni ŗķēŗŗļi: 1904. gada janvāri izcēlās kaŗŗ starp Krieviju un Japānu. Sākumā krievi cerēja kaŗu beigt pāŗa mēneŗos, leŗnumā solot japāņus „ceŗurēm vien nomētāt”, taŗu kaŗa nepopulāritāte ŗis cerības izgāisīnāja.

Tam sekoja strādnieku nemieri un organizēŗanāŗ partijāŗ, kas atbalsojāŗ arī Latvijā, kur jau kaŗa priekŗvakarā nodibīnātajai Valtera un Rolava vadītajai Latvieŗu sociāldemokratu savienībai 1904. gada jūnijā sekoja Latvieŗu sociāldemokrātiskāŗ strādnieku partijas dibīnāŗana. Tā aiz ŗķietami mierīgāŗ dzīves āŗienes bij sākuŗi rūgt jauni nemierīgi spēki, kas tikai gaidīja brīdi, lai parārditos atklātibā.

Krievu-japāņu kaŗŗ prasīja arī latvju kaŗavīru asinis, kaut Latvijā par ŗo kaŗu interese bija vēl mazāka. Tādā situācijā par dziesmu svētku sarīkoŗanu vairs nebija ko domāt, un arī V vispārējo dziesmu svētku otriem rīkotājiem nācāŗ tos atlikt. Liktenīgo lēmumu pieņēma 1904. gada 13. aprīļa sapulcē, ar ko noslēdzāŗ otrs V dziesmu svētku sarīkoŗanas mēģinājumus, kam savukārt sekoja jauns ilgāks starplaiķis.

Starplaiku pagarināja krievu-japāņu karā sekjošā P l e k t ā g a d a r e v o l ū c i j a, pēc kuŗas nāca vēl izrēķināšanās, kas uz kādu laiku gandrīz pilnīgi apstādināja visu latvju sabiedriskās dzīves plūsmu.

Lai gan 1905. gada notikumus organizēja tad vēl visai šaurais sociāldemokratu spārns, tālākā gaitā cīņa paplašinājās, jo — kā raksta prof. Spekke¹⁷ — „nemierā ar savu stāvokli bija ne tikai strādnieki, bet visa latviešu tauta — bezzemnieki ar savu sociālo likteni, saimnieki ar muižnieku privilēģijām un landtāģiem, sīkpilsonība un arī turīgā pilsonība ar vācu dominējošo stāvokli pilsētu pašvaldībās — visa tauta, kas izglītības un kultūras ziņā jau bija sasniegusi rietumu Eiropas līmeni un asi izjuta savu politisko beztiesiskumu un nacionālos spaidus.”

Sākušies pilsētās, 1905. gada nemieri drīz vien pārsviedās arī uz laukiem, tieši tajos sasniedzot degpunktu, ko iezīmēja muižu dedzināšana, muižnieku apcietināšana, pat bruņotas sadursmes ar valdības kaŗaspēku u. t. l. Tas viss liecināja par asu, līdz pēdējam saspriegtu vēsturisku naidu un reizē arī par piecuģušu spēka pašapziņu, kam nu vajadzēja izlādēties.

Tā 1905. gada notikumi beidzot izvērsās visas tautas „pilsoniskā un nacionālā” revolūcijā, kāda Latvijā līdz tam nekad vēl nebija notikusi un kas šai plašumā un dziļumā kļuva par vienu no visnozīmīgākajiem ķēdes locekļiem tai „vēsturiskās attīstības gaitu loģikā”,¹⁸ kas veda pretim lielajām brīvības cīņām par tautas pilnīgu neatkarību un patstāvību.

Šo patstāvību, izņemot dažus temporārus panākumus (piem., pašvaldību iestāžu reorganizācijā), 1905. gadā gan vēl nesaņiedza, jo tautas spēki bija par vājiem. Kaut arī partijas vadīta, revolūcionāru cīņa bieži vien gāja pati savu ceļu, un daudziem cīnītājiem pat nebija pilnīgi skaidra mērķa, par ko jācīnās. Turklāt latvieši šai cīņā palika vieni, un beigās uzvarēja pretinieku pārspēks, jau revolūcijas gada beigās sākdamas nežēlīgu, vairāk gadu ilgstošu izrēķināšanos.

1905. gada decembrī Latvijā iesoļoja Orlova vadītā soda ekspedīcija, kas, no bēģulības atgriezušos muižnieku atbalstīta, prasīja ātru „samaksu”. Par 130 nodedzinātajām muižām latvju tautai nācās „atmaksāt” ar apmēram 2600 cilvēku dzīvībām, no kā lielo daļu nošāva vai pakāra uz vietas bez jebkādas tiesas izmeklēšanas. Bez tam miesas sodu saņēma ap 1000, spaidu darbos, pārmācības namos un cietumos ieslo-

Pa labi:

RLB-as nams pēc pārbūves 1910. g. (augšā) un tagadējā veidā (apakšā)

dzija pāri 600 un deportēja 2652 personas, kam klāt vēl nāca ap 300 soda ekspedīcijās nodedzinātās lauku sētas.¹⁹

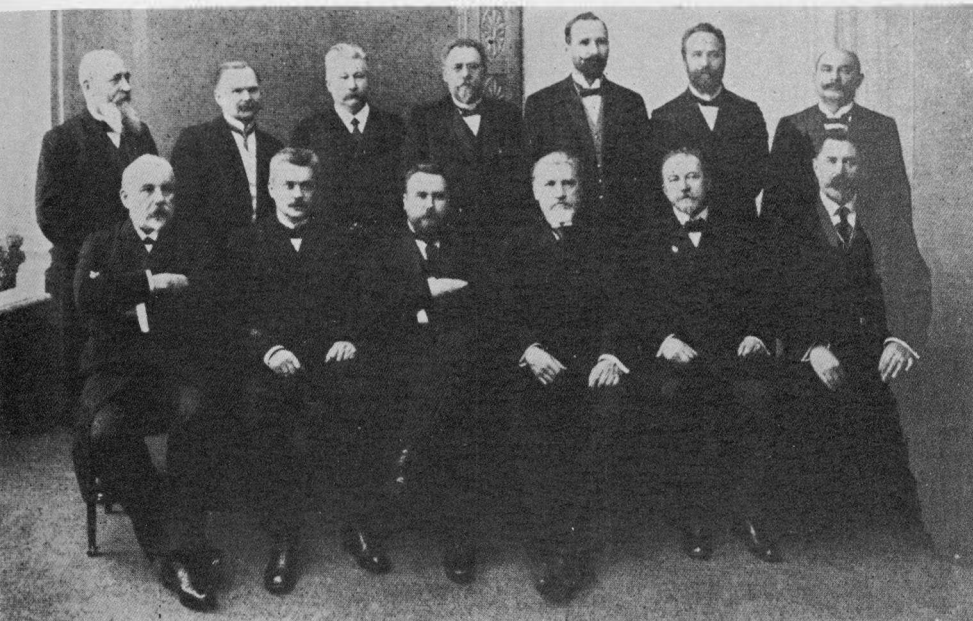
„Atmaksas” skaitļi būtu vēl lielāki, ja daļai revolūcionāru nebūtu izdevies izbēgt vai izslapstīties. Tā uz ārzemēm, lielāko tiesu uz Ameriku, aizbēga apmēram 4000 latviešu, no kuņiem dzimtenē atgriezās tikai retais. Tik necilvēciskā kārtā rīkojoties, galvenos nemierus apslāpēja jau dažos mēnešos, lai gan atsevišķu partizānu darbība ilga arī pēc tam. Tālab oficiālais kara stāvoklis ar žandarmu pastiprināto apsardzību palika Latvijā vēl turpat četrus gadus, tā ka pilnīgs miera stāvoklis iestājās tikai 1909. gada pavasarī.

Un tomēr, neraugoties uz lielajiem upuriem, tautas garīgo pašapziņu neizdevās salauzt. Piektais gads turklāt deva arī dažus ieguvumus. Tā, piemēram, sakarā ar Krievijas valsts domes vēlēšanām latviešiem radās iespēja jau piedalīties lielajā politikas aparātā, un, kaut domju praktiskais spēks bija samērā niecīgs un nekrieviem ne ikreiz labvēlīgs, tas tomēr bija kaut kas vairāk nekā pilnīgs beztiesīgums. Ārvien vairāk latvieši ielauzās arī pašu zemes pilsētu pārvaldē.

Tāpat zināmi panākumi bija citā ziņā. Tā tautskolas ieguva vienu klasi ar latviešu mācību valodu vairāk, vieglāka kļuva biedrību dibināšana, tika atceltas koncesijas laikrakstiem u.t.t. Sākumā uzmanīgi, bet tad aizvien drošāk jauna rosība radās arī saimnieciskā laukā, īpaši Rīgā, kur strauji pieauga latviešu namīpašnieku skaits, radās jaunas vērienīgas finansiālas firmas, vēl manāmāk pavairojās latviešu kuģu tonnaža u. t. t.

Kulturālā atplaukumā pēc revolūcijas sevišķi spilgtā bij avižniecības rosme, parādoties jau arvien noteiktākai ideoloģijai, kas palīdzēja lasītājam ātrāk orientēties jaunajos apstākļos. Ārvien kuplāka tapa latvju rakstniecība, gadā dodot ne jau vairs desmitiem, bet simtiem jaunu grāmatu. Arī tās apvārsņi kļuva plašāki, sevišķi, kad nāca klajā jaunie talanti Flūdons, Skalbe, Akurāters u. c., kas ar savu dzīvi un darbu, līdzās 19. gadsimta beigās literātūrā ienākušajai Āspazijai un Rainim, stāv jau abpus Latvijas neatkarības sliekšnim. RLB-as zinību komisija laida klajā vairākus zinātniskus darbus, kuņu vidū izceļami trīs lieli jau 1903. gadā sāktās *Konversācijas vārdnīcas sējumi*.²⁰

Jauna rosība bija redzama arī citās nozarēs, ko veicināja ir jaunu laiku vēsmas, ir jaunu darbinieku pieaugums. Jau 1902. gadā paša ēkā darbību bija sācis Jaunais Rīgas latviešu teātris. Revolūcijas gados slēgts, tas atjaunoja darbību 1908. gadā, ieiedams vēsturē ar lielo Raiņa darbu inscenējumiem.²¹ Tai pašā gadā darbību atjaunoja arī pēc vecā nama nodeg-

V vispārējo dziesmu svētku rīcības komiteja. Sēž: M. Pagasts, P. Jozuus, A. Strautmanis, F. Grosvalds, K. Pēkšēns un J. Brigaders; stāv: A. Ārgals, O. Grīnbergs, A. Grīnvalds, K. Ķergalvis, L. Neuburģs, J. Kreičberģs un K. Ozoliņš

šanas pajukušais RLB-as teātris, šoreiz ar Interimteātra vārdu, kas kļuva par otru ievērojamāko latviešu skatuves mākslas centru, īpaši klasisko darbu uzvedumu dēļ.

Aizvien rosīgāka kļuva arī Rīgas latviešu mūzikas dzīve, ko pazīstam no Dārziņa to gadu rakstiem periodikā. Lai gan tai vēl trūka plašāka atbalsta un — kā Dārziņš nereti ironizēja — tieši turīgākos tautiešos, atsevišķi notikumi tomēr rādīja, ka „zeme tik tukša un neiztaisīta”, kā vēl tikai pirms 10 — 15 gadiem, tagad vairs nebija. Jau 1907./08. gada sezonā plašākas auditorijas priekšā — kaut vēl ar irētu orķestri vai kā viesi diriģenti — nāca jaunais Artūrs Bobkovics un Pāvuls Jurjāns, kuŗu programmās parādījās Vitola simfoniskais tēlojums *Ligo*, *Sprīdiša uvertūra*, Dārziņa *Vientuļā priede*, *Melancholiskais valsis* u. c. skaņdarbi

Tie bija arī izcilās dziedātājas Malvīnes Vigneres-Grīnberģas lielo ceļojumu gadi, kad latvju dziesma pirmoreiz vēsturē tika skandināta ārzemēs. Jau agrāk dažas RLB-as teātri notikušās operizrādes sagatavoja ceļū 1912. gadā Bisenieka un P.

Jurjāna dibinātajai Latvju operai, vēlākās Nacionālās operas (turpmāk: NO) priekštecei.

Šais gados, blakām Vitolam, ceļu tautā sāka iekarot Dārziņa un Alfr. Kalniņa solodziesma, kam pievienojās arī pirmie Melngaiļa korārbī. Viss tas rādīja, ka latvju mūzika bij strauji augusi kā plašumā, tā dziļumā un ka tai ar lielo dziesmu svētku parādēm un joprojām regulāri rīkotajiem MK-as rudens koncertiem vien jau sen vairs nepietiek.

Šai pēcrevolūcijas gadu fonā pamazām sāka atkal pacelties balsis arī par dziesmu svētku atjaunošanu. Ja V vispārējie svētki tomēr varēja notikt tikai 1910. gadā, tad tam bija daži īpaši, ar gribu vien nenovēršami iemesli. Tā nospiedīgais noskaņojums pēc soda ekspedīcijas izrēķināšanās vēl ilgi kavēja tautas garīgo rosmi, īpaši laukos, kur revolūcionārās kustības vilnis aizrāva aktīvākos cilvēkus, kas, revolūcijai pārejot, bija vai nu zuduši vai no sabiedriskā darba atrāvās. Šo apstākļu dēļ arī koņu dzīve laukos kādu laiku pilnīgi pamira un pamazām atplauka tikai tad, kad Piektā gada rēģi jau bij sākuši izbālēt. Bet bez lauku atbalsta lielos dziesmu svētkus nevarēja rīkot.

Pilsētu koņu darbību pēcrevolūcijas noskaņojums kavēja mazāk, bet, tā kā daudzi koņi bija nokļuvuši dažādu ideoloģiju ietekmē, tad arī pilsētas kopīgu nacionālu svētku rīkošanā nebij vairs tik ieinteresētas, kā agrāk. To pierādīja, piemēram, Rīgas koņu sašķelšanās ap V dziesmu svētku laiku divi, bet brīdī pirms I pasaules kara pat trīs lielākās grupās, kas katra centās rīkot savas dziesmu dienas un boikotēt pārējās.

Jaunajos apstākļos vispārējo svētku rīkošanu varēja riskēt tikai spēcīgāka biedrība ar plašu ietekmi, un tā kā 1901. gada neveiksmes dēļ tautibnieku opozicionāri jaunu aktivitāti šai virzienā neparādīja, tad par vienīgo kandidātu atkal palika RLB, par ko arī avīzes rakstīja, ka tā ir „vienīgā iestāde, kuŗa spējīga uzņemties un līdz galam izvest svētku rīkotājas lomu”.²²

Taču RLB-as vārds starplaikā — vismaz vienā tautas daļā — bij daudz zaudējis no agrākā spožuma, jo 1905. g. tā neizgāja kopā ar revolūcionāriem zem toreiz populārā sarkanā karoga, kas brīdī, kad „jo vairāk pa kreisi, jo labāk” daudziem likās aplam. Reizē „māmuļai” nācās saņemt arī vienu otru nepelnītu pārmetumu. Tā, piemēram, advokāta Veinberģa un māc.

P. JOSUUS.

JURJANU ANDREJS. PROF. J. WIHTOLS.

JURJANU PAHWULS.

V. Wispahrejo Latweeschu Dseesmu Swehtku wirsdirigenti.

Niedras personigie izteikumi pret revolūcionāriem nereti tika asociēti ar RLB-u, aizmirstot, ka tieši RLB bij vienīgā latviešu organizācija, kas riskēja uzstāties pret soda ekspedīcijas patvarībām un — vismaz dažos gadījumos — spēja tās arī mazināt. Turklāt 1908. gadā RLB-ai bija jāpiedzīvo smags materiāls zaudējums — šai gadā nodega „māmuļas” vecais nams, un, kaut pāra gadus tā vietā pacēlās jauna, vēl lepnāka celtnē, kādu brīdi biedrības darbs bij tomēr traucēts. Visi šie apstākļi savā mērā ietekmēja RLB-as nostāju V dziesmu svētku lietā, un šoreiz vajadzēja vēl ilgāka starplaika, iekāms noskaņojums par svētku rīkošanu bija nobriedis galīgi.

Izšķirējs brīdis pienāca 1908. gada rudenī, kad valdība atcēla kaŗa stāvokli. Svētku sarīkošanai joprojām bij nepieciešams kāds iegants, jo lielākiem sarīkojumiem ar vietējo varas vīru akceptu vien nepietika. Šai ziņā ērts šķita 1910. g., kuŗā pagāja 200 gadi, kopš Vidzemē beidzās zviedru un sākās krievu valdīšanas ēra, un, kad formālais iemesls jau bij rokā, RLB vairs nevilcinājās, 1908. gada 21. oktobra sapulcē izlemjot V vispārējo dziesmu svētku lietu pozitīvi. Lai gan svētku organizēšanas darbi bija tikai pārtraukti, istenībā viss tomēr bij jāsāk tikpat kā no jauna, pie kam pavisam citos apstākļos, nekā 1903. gadā.

Kad gaidāmie svētki jau bija izziņoti, konstruējās jauna rīcības komiteja, kuŗas kodolu — tāpat kā 1903. gadā — deva RLB un MK. Sākumā 8 locekļu sastāvā, vēlāk komiteja ar kooptāciju paplašinājās. Par tās priekšsēdi palika Grosvalds, par sekretāru ievēlēja A. Strausmani, par kasieri-mantzini — K. Celmiņu, kamēr pārējie locekļi bij Ārgals, advokāts Ozoliņš, Emīlis Dārziņš un vēl daži citi mūziķi un sabiedriskie darbinieki.²³

Driz noskaidrojās, ka svētkiem pieteikušies 70 koŗi ar apm. 2000 dziedātājiem, no kā 14 bija no Rīgas, pārējie — lauku koŗi. Dziedātāju skaits vēlāk gan vēl pieauga par apm. 300, taču arī tad tas nerasniedza nedz IV, nedz pat III svētku skaitļus. Sevišķi manāms bija Kurzemes koŗu sarukums, no kurienes pieteicās tikai 3 lauku koŗi, tāpat tikai 5 lauku koŗus solija Zemgale.

Tas liecināja, ka pēc revolūcijas iestājusies krīze vēl nebija pārvarēta; turklāt daļa koŗu atturējās arī politisku iemeslu dēļ, nevēlēdamās piedalīties „Veinberģa dziesmu svētkos”, kā V dziesmu svētkus iedēvēja kreisāk noskaņotās grupas. Virsdiriģentu sastāvā jaunas maiņas nenāca, un arī jaunā komiteja par V dziesmu svētku diriģentiem aicināja Jozuu, abus Jurjānus un Vitolu, bet goda amatā — Bētiņu un Zili.

Sakarā ar gaŗo starplaiku nācās pārkārtot dziesmu svētku programmu, ko, domājams, vēl ietekmēja agrākā kritika par darbu izlasi 1904. gadā projektētajiem dziesmu svētkiem. Tā komponists Melngailis, pēc Vitola pārņemis mūzikas daļas vadību Austrumā, rakstā Piekto dziedāšanas svētku dziesmas²⁴ bija asi nokritizējis 1904. gadā paredzēto programmu, sevišķi nopeldams cittautu darbu izvēli:

„...cittautiešu garīgā mūzika atstāj, pēc svētku komitejas izvēles spriežot, diezgan bēdīgu iespaidu. Bēthovena *Tā debess izteic* un Čaikovska *Leģenda* ir neskaitāmas reizes visur dziedātas un par daudz jau novalkātas. No Bacha ir ņemts viens no mazāk ievērojamiem korājiem. Ļoti bālu iespaidu atstāj arī tie Mocarta, Hendeļa un Palestrīnas darbi, kuŗus komiteja izmeklējusies. Bet pavisam nesaprotama lieta ir, kāpēc tādi tumši vārdi, kā C. Steina un D. H. Engela, ir pelnījuši — būt uz mūsu tautas svētku programmas.

„Tomēr tie vēl nav tie bēdīgākie numuri. Visšausmīgākais gabals atrodas laicīgo dziesmu starpā. Tā ir kāda pavisam nedzirdēta komponista Libes *Gotu dziesma pie Alaricha kapa Buzento upē*. Kad es iedomājos tos tūkstošus latviešu dziedātāju, kuŗi nav taupījuši ne pūļu, ne izdevumu, gatavodamies uz dižajiem svētkiem, galu galā laimīgi nokļuvušus uz svētku estrādes, kur viņiem latviešu un cittautiešu priekšā jādzied šī gaudu dziesma... ..tad mazāk būtu ko nožēlot latviešus, nekā nabaga gotus... ..Simts gadus atpakaļ dziedāja

V dziesmu svētku ēka

Viens kungs pa vārtiem iejādams un tagad Tumšie viļņi apsargājiet Alaricha kapa vietu. Nevar pat lāgus zināt, vai tas ir virziens, kas iet uz priekšu jeb atpakaļ...

Reizē Melngaiļa kritiku saņēma daži latviešu darbi, kā, piemēram, Vitola Dieva lūgums, par ko Melngailis izteicās, ka tā teksts „drīzāk atgādina ievadrakstu un ne garīgu dziesmu”, tāpat Karaļmeita, kuŗā, pēc Melngaiļa domām, „komponists dzejnieka nemaz nav sapratis”. Šiem pārsteidzīgajiem vērtējumiem līdzās gan atrodam arī istus cildinājuma vārdus, kā, piemēram, Vitola Ceļiniekam, ko Melngailis atzina par dziesmu, kas „pelna sevišķas ievēribas”, tāpat viņš pareizi novērtējis Kalniņa Imantu, paceldams to pāri godalgotajiem Līgas svētkiem.

Blakām tam Melngailis vērsās arī pret anonīmo godalgu piešķiršanu, kas pēc viņa domām nebija nedz bezpartejiska, nedz piešķirēji pietiekami kompetenti. Tā, pēc šī raksta spriežot, autori paši nav bijuši vienis prāti ar žūrijas komisijas lēmumu, un Vitols, piemēram, izteicies, ka „taisni tā dziesma, kuŗu viņš turējis par īsti cienīgu tapt godalgotai, nav dabūjusi nekādas godalgas.” Šī dziesma bij Vitola skaistā liriskā pērle — ar Esenberģa vārdiem 1903. gadā jauktam korim komponētā Diena aust.

Lai cik subjektīvi arī nebūtu Melngaiļa uzskati par atsevišķiem darbiem,²⁵ citādi viņam bij taisnība, un ja ticam autora vārdiem raksta beigās, tad arī Vitols ar Jurjānu bijuši

vienās domās, ka izvēle 1904. g. svētkiem nav laimīga un notikusi „dažkārt pilnīgi pret viņu gribu no majoritātes.”

„Ja tā lieta tā ir,” raksta Melngailis tālāk, „tad taču barvežiem būtu jā rūpējas, lai tādus nepatīkamus pārsteigumus novērstu. Mēs taču nevaram turēties pie formālītātēm un statūtu burtiem, kur mūsu inteliģences intereses stāv uz svāriem. Un, ja tiešām tādi aplami statūtu burti pastāv, ka programmu sastāda nevis atbildīgas, kompetentas personas, bet kaut kāds „balsu vairākums”, tad steigšus vien jāgroza statūti. Jo citādi iznāks, ka mums mūsu svētkos būs ko nosarkt, un tomēr visi būs galu galā gluži bez vainas.”

Domājams, ka Melngaila raksts tad arī vismaz daļēji ietekmēja jauno programmu, no kuŗas tika izmesta minētā „gotu raudu dziesma” un Kalniņa *Līgas svētki* apmainīti ar *Imantu*, tāpat Melngaila ierosinājumā garīgā koncertā tika uzņemta viņa 42. *Dāvida dziesma*, bet no agrākiem darbiem — svītrots autora paša kritizētais harmonizējums *Ar laiviņu ielaidos*. Radikāls pagrieziens, salīdzinot ar agrākiem svētkiem, bija pilnīgi latviskā laicīgā koncerta programma.

Visumā 1910. gada programmā lielāki grozījumi tomēr nenotika, jo daļu agrāko dziesmu koŗi jau zināja, gatavodamies 1904. gadā paredzētajiem dziesmu svētkiem. Tāpat lomu spēlēja dažī taktiski iemesli, pie kam lielāku jaundarbu skaitu pieņemt klāt nebija iespējams, reizē nepagarinot kopīgo sarakstu, kas jau tā bija viens no garākākiem.

Kad programma bija pārkārtota, *Latvijas* apgāds iepieda jauno krājumu, kas nāca klajā 10.000 metienā 1909. gada vidū.²⁶ Kā redzam, koŗiem sagatavošanās laiks šoreiz jau bija garāks. Reizē tika izsūtīta jau minētā Vitola *Pamācība*, un pirms svētkiem notika arī atsevišķi mēģinājumi galvenos koŗu centros. Programmas instrumentālajai daļai rīkotāji savukārt salīga profesionālo Edinburgas (Majoru) simfonisko orķestri, kā kārtējais diriģents bij vācietis F. Blons un ko svētkos papildināja vēl ar ērģelēm un 20 jauniem stūdziniekiem. Koŗu sacensībai savāca 9 balvas, no kuŗām 7 ziedoja rīcības komiteja, bet 2 — MK.

Tā kā Esplanādes laukumu šoreiz pilsētas valde neatļāva izmantot, tad būvkomisija kā piemērotāko vietu izvēlējās laukumu blakus centrālajai preču stacijai (Stabu un Bruņinieku ielu galā). Laukums gan bija vairāk atstatu no centra, taču 1910. gada Rīgā — arī ne gluži nomalē. Ēkas būvei izsludināja sacensību, kuŗā pirmo godalgu ieguva architekta Ernesta Poles mets (pēc Poles meta celts arī RLB-as jaunais nams).

Poles projektētā celtnē visumā bija līdzīga agrāko dziesmu svētku celtnēm ar parastajiem stabiem un segtu jumtu,²⁷ un

Р. РИГА 1910 г. RIGĀ
 V. ЛАТЫШСКОЕ ПѢВЧЕСКОЕ ПРАЗДНЕСТВО
 V. VĪSPĀREJĒE LATVEESU
 DZEESMU SVĒTKI
 V. ALLGEMEINES LETTISCHES SÄNGERFEST
 ЮНЬ 19-20-21-ЮНИЈА

V dziesmu
 svētku plakāts

vienīgi tās izmēri bij mazāki, ar aprēķinu, lai sēdvietās varētu novietot 10.236 klausītājus.²⁸ Būvdarbus izdeva mazāksolīšanā, un par 31.344 rubļiem tos saņēma namdaris Eizenbergs.²⁹ Sa- līdzinot ar agrākiem svētkiem, būvdarbi šoreiz izmaksāja jau krietni vairāk, bet te jāievēro, ka arī rubļa vērtība starplaikā bij manāmi kritusies, tāpat dārgāks bija kļuvis darba spēks un materiāli.

Tautas tērpu komisijā rīkotāji aicināja darboties tad jau populāro mākslinieku Jūliju Madernieku, kaut viņa padomi bija stipri kontroversāli. Visai rosīgs lietišķajā mākslā, Madernieks bija izveidojis īpatu šķautnainu audumu ornamentiku, kas daļēji ietvēra latvju rakstu elementus un savā laikā diezgan plaši ieviesās tautā. Arī tautas tērpā Madernieks meklēja jaunus ceļus, mēģinādams to modernizēt ar t. s. „jaunības stila” (Jugendstil) elementiem. Līdzās tam Madernieks ap 1904. gadu bij propagandējis īpašu „reformas apģērbu” ar augstiem plisētiem svārkkiem un t. s. spāniešu jaciņu.³⁰

Šādi modernizējumi vai patapinājumi senajam etnografiskajam latviešu tērpam bij pilnīgi sveši, un jau toreiz pret tiem vērsās Richards Zariņš, vēlāko *Latvju rakstu* autors, taču arī pēdējā padomus tad laikam daudz neviens neievēroja. Tā daļa dziedātāju, samulsumā nezinādama, ko darīt, nedarīja nekā, un — kā vēlāk rakstīja Jēkabs Bīne³¹ — pat tik slavēna vienība, kā Rīgas latviešu dziedāšanas biedrības koris, V dziesmu svētkos izvairījies no tautas tērpu darināšanas.

Arī svētku uzņēmumi rāda, ka lielākā daļa koņu 1910. gadā bija ģērbusies vai nu toreizējās pilsētu modes vai „reformētajos” tērpos, un gandrīz vienīgās, kas turpināja senās tradīcijas, atkal palika lejaskurzemnieces. Šai ziņā V dziesmu svētki rādīja tāpat lejupceļu, kā atskaņas bij vērojamas pat vēl VI vispārējos svētkos.

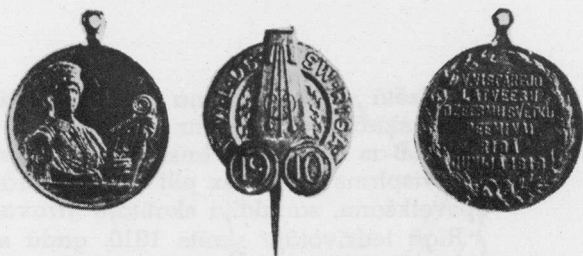
Tā kā svētku sagatavošana šoreiz maksāja daudz vairāk nekā agrāk, bet RLB-ai jaunā nama būves dēļ līdzekļi bija ļoti ierobežoti, tad rīcības komitejai nācās meklēt vēl privātus garantus, kas šim mērķim aizdeva ap 9000 rubļu. Citi lielāki šķēršļi toties vairs necēlās, un arī atļauja bij rokā jau 1909. gada maijā. Gan RLB-ai joprojām netrūka opozicionāru, kas pūlējās svētkus visādi noniecināt, taču pasākto darbu tie nespēja aizkavēt, un, svētku bridim tuvojoties, bija skaidrs, ka trešais V dziesmu svētku sarīkošanas mēģinājums izdosies.

Piektajiem vispārējiem latviešu dziesmu svētkiem tika paredzēta nedēļas nogale pirms Jāņiem — laiks no 18. jūnija, kas iekrita piektdienā, līdz pirmdienai, 21. jūnijam, kad bija paredzēts pēdējais koncerts. Ap Jāņu laiku rīkoti bija arī citi vispārējie svētki, tā ka latviskās gadskārtas skaistākajam mēnesim jūnijam jau agri bij lemts kļūt arī tradicionālajam dziesmu svētku mēnesim.

V dziesmu svētkos piedalījās, apaļos skaitļos, 2300 dziedātāji.³² Agrākos pārskatos lasām, ka tos deva 82 koņi, kuņu vidū 65 bijuši jaukti, 8 viru un 9 — jaukti un viru koņi kopā. Saraksts RLB-as 60 g. jubilejas izdevumā³³ toties rāda tikai 8 kombinētus koņus. Tā kā tie tomēr uzskatāmi par 16 atsevišķām vienībām, tad faktiski 1910. gadā piedalījās nevis 82 vai 81, bet 89 (73 jaukti un 16 viru) koņi.

Ar visu sarukušo kopskaitu viena koņa caurmērs bij pieaudzis līdz 26 dziedātājiem, kas bija lielākais dziesmu svētkos līdz I pasaules kaņam. Arī jauktu koņu pārsvars 1910. gadā

V dziesmu svētku
piemiņas medaļa un
dziedātāju nozīme

bij daudz lielāks nekā agrāk (82% jauktu, 18% vīru koŗu), tā atgādinot jau ainu dziesmu svētkos neatkarīgajā Latvijā. Vīru un sievu balsu attieksme 1910. gadā turpretim nav konstatējama, jo dziedātāju skaits pēc balsim nekur nav minēts.

Ģeografiski arī šoreiz priekšgalā bija Vidzeme, kas deva 45 koŗus, pie kam puse koŗu nāca no vietām, kas figūrē jau III dziesmu svētku sarakstā. Ja Rīgai pieskaita tos 3 — 5 (Ārv. Bērziņa, A. Liepiņa, R. Vilnieka u. c.) koŗus, koŗu lokālītāti pēc saraksta vien nav iespējams noteikt, tad Rīgā bija otrā vietā, dodot V dziesmu svētkiem 18 koŗus. Tai ar 17 koŗiem sekoja Kurzeme un Zemgale (Jelgava ar 3 un Liepāja un Ventspils ar 2 koŗiem katra), kamēr Latgale deva tikai 2 koŗus, koŗi nāca no Rēzeknes un Daugavpils.

Bez tam 6 koŗi bija no ārzemēm: profesora Vitola vadītais Pēterburgas latviešu dziedāšanas biedrības koris, kam tai laikā bija liela nozīme latvju dziesmas propagandā Krievijas mētropolē, ērgelnieka Jāņa Tursa vadītais Pēterburgas latviešu Jēzus draudzes jauktais un vīru koris, Ķījevas latviešu jauktais un Lauru draudzes vīru koris un Polockas latviešu dubultkvartets.

Apmēram trešā daļa koŗu bija dziedāšanas vai mūzikas biedrības, tātad vienības, koŗu galvenais mērķis bij dziesma. Otru trešdaļu uz pusēm deva dažādas cita veida (palīdzības, saviesīgās u. t. l.) biedrības un baznīcas, kamēr pēdējā trešdaļā ietilpa koŗi, koŗu piederību kādai biedrībai vai organizācijai pēc saraksta grūti konstatēt (šai grupā ieskaitīti arī pāris fabriku koŗi).

Raksturīgi, ka sarakstā šoreiz neredzam vairākus RLB-as opozicionāru koŗus, piem., Pēterburgas Ārriģas dziedāšanas biedrības, Ausekļa u. c. koŗus), no koŗiem daži starplaikā bija apklusuši, kamēr pārējie no kopīgiem dziesmu svētkiem atturējās tīšām.³⁴ Tas rādīja jau zināmu interešu šķelšanos, kas nāca reizē ar politisko diferencēšanos un koŗas atskaņas bij manāmas vēl pat lielajos dziesmu svētkos brīvajā Latvijā. —

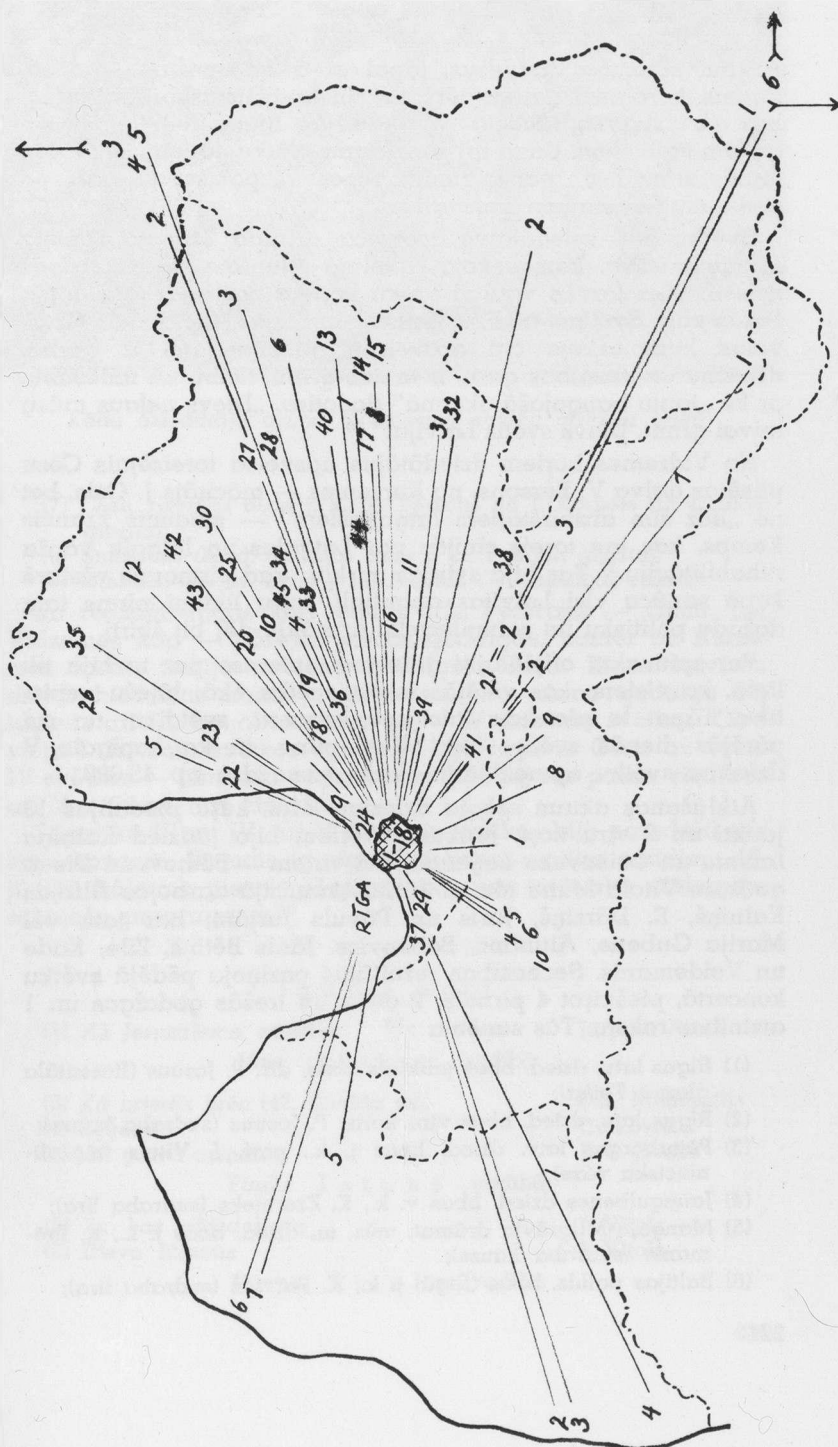
Astoņpadsmitā jūnija rīts Rīgā bija lietains, un sākumā šķīta, ka arī V dziesmu svētki taisās aizlīt. Tādēļ pēdējā priekšsvētku rīcības komitejas sēdē pacēlās balsis par pēcpusdienā

paredzētā svētku gājienu atlikšanu. Diriģentu vairākums tomēr izšķīrās par gājienu, un, kad koņi jau bij sapulcējušies pie RLB-as nama, arī laiks bija atlabis. Kā parasti, gājienu, kas vispirms devās uz pili nokārtot tradicionālo gubernatora apsveikšanu, sagaidīja skatītāju urravas un ziedu lietus.

Rīgā iedzīvotāju skaits 1910. gadā strauji tuvojās pusmiljonam³⁵, un latvieši jau bija noteiktā vairākumā, tādēļ šāds gājiens gan vairs nelikās tik sevišķs notikums kā agrāk, taču tas ieguva pievilcību ar sirsnību, kāda pārņēma no dažādākām

V VISPĀRĒJO DZIESMU SVĒTKU KORU KARTE (skat. nāk. lpp.)

V i d z e m e : (1) Aduliena; diriģents A. Krauklis (2) Aizkraukle; P. Baldaus (3) Alūksne; Zibiņš (4) Āraiši; K. Berkholcs (5) Ārciems-Pāle; A. Jurka (6) Beļava; E. Voss (7) Bīriņi; A. Lukstiņš (8) Bučauska; K. Zommers (9) Carnikava; R. Everts (10) Cēsis; V. Bērsons, J. Kornets (11) Ērgļi; K. Dzenis (12) Ēvele; J. Gaiķis (13) Gulbene; Fr. Guža (14-15) Jaungulbene; K. Ezernieks (16) Jaunpils (Zaube); P. Kaže (17) Kraukļi; J. Gubens (18) Krimulda; M. Saulītis (19) Ķempji; K. Bormanis (20) Lenči; K. Eglītis (21) Lieljumprava; E. Noems (22) Liepupe; P. Cimdiņš (23) Limbaži; A. Šids (24) Mangaļi-Milgrāvis; K. Brēmanis (25) Mārsnēni; J. Kleķeris (26) Mazsalaca; K. Rinnmanis (27-28) Palsmane; J. Bērziņš (29) Piņķi; A. Saržants (30) Plāņi; K. Irbe (31-32) Prauliena; G. Turss, O. Turss (33) Rāmuļi (?); S. Plūme (34) Rauna; J. Dzirkalis (35) Rūjiena; T. Kampus (36) Sigulda; P. Venners (37) Sloka; A. Hāzners (38) Stukmaņi (Pļaviņas); P. Arness (39) Suntaži-Riktere; J. Rupais, P. Lože (40) Tirza; Dzelzkalnu K. (41) Tome; J. Spangērs (42) Trikāta; Graubiņš (43) Valmiera; E. Zicāns (44) Vecpiebalga; R. Herbsts (45) Veismani (Vaive); D. Bruķšs. K u r z e m e : (1) Kursiņi; K. Ūze (2-3) Liepāja; J. Voitkus, E. Galiņš (4) Rucava; Janeks (5) Stende; J. Adamovičs (6-7) Ventspils; H. Zīle, J. Pumpurs. Z e m g a l e : (1) Grinvalde (Zālite); M. Jēgermanis (2) Jaunjelgava; J. Mežvēvers (3) Jēkabpils; J. Sockis (4-6) Jelgava; A. Kauliņš, J. Miķelsons (7) Rubene; J. Pakalnieis (8) Stelpe; A. Spudiņš (9) Valle; Fr. Laqzdriņš (10) Viskaiji-Bramberga; K. Purmalis. L a t g a l e : (1) Daugavpils; E. Alberts (2) Rēzekne; K. Petruļis. R ī g a : (1) Āgenskalna bapt. draudzes koris; E. Vecmanis (2) „Atrimpas“ k.; B. Pļavenieks (3) Baltijas palīdz. bbas k.; K. Purviņš (4) Arv. Bērziņa k.; A. Bērziņš (5) Sab. „Globus“ k.; J. Bernsons (6) Pāv. Jurjāna k.; P. Jurjāns (7-8) Latviešu dzied. bbas jauktais un vīru k.; P. Jozuus, E. Pētersons (9) A. Liepiņa k.; A. Liepiņš (10) „Marsa“ vīru k.; M. Kļaviņš (11-12) Mārtiņa bazn. jauktais un vīru k.; S. Erdmanis (13) Mateus bapt. dr. k.; V. Krūms (14) Pāvila dr. k.; K. Kociņš (15-16) „Rotas“ jauktais un vīru k.; A. Brigge (17) Sab. „Vairogs“ k.; K. Dreimanis (18) R. Vilnieka dubultkvartets; R. Vilnieks. C i t a s v i e t a s : (1) Ķījeva; A. Ābols, J. Ozoliņš (2) Lauri; Donberģis (3-5) Pēterpils; J. Vītols, J. Turss (6) Polocka; K. Stagge (7) Smiltene (kaut godalgots, S. koris RLB-as sarakstā nav pieminēts); dir.?

malām satikušos tautiešus, tāpat ar ārīgo spožumu — dažādajiem karogiem, tautas tērpiem un lauciniecisko spirtumu, kas tik dzīvi kontrastēja ar toreizējās Rīgas lielpilsētnieciskajiem vaibstiem. Un tā arī V dziesmu svētku gājiens iespiedās tautas atmiņā, un par to runāja tāpat, kā par svētku galveno notikumu — lielajiem koncertiem.

Svētku ēkā dziedātājus apsveica Alfrēda Kalniņa spēlēta ērģeļu mūzika, kam sekoja Nikolaja Alunāna *Apsveikšanas dziesma*, ko Jozuus vadībā lauku koņiem par godu atskaņoja Rīgas koņi. Svētkus atklāja rīcības komitejas priekšsēdis Grosvalds, kam sekoja citi apsveicēji, pieminēdami ir darba, dziesmu un taisnības garu, ir tautas gribu, ticību un mīlestību, ar ko „tautu bangojošā okeanā” dodoties, „Dievs neļaus mūsu laivai grimt, Dievs svētīs Latviju!”³⁶

No Vidzemes koņiem dziedātājus apsveica toreizējais Cēsu pilsētas galva V. Bērsons, no Kurzemes — mācītājs J. Osis, bet no „līdz šim aizmirstajiem latgaliešiem” — students Francis Kemps, kas jau toreiz cīnījās par Latgales un latgaļu vārda rehabilitāciju.³⁷ Tas bija svinīgs mirklis, kad pirmoreiz vēsturē kopā sanāca visi Latvijas apgabali, kuŗu likteņi pirms tam dažādu politisku un saimniecisku apstākļu dēļ bij šķirti.

Par spīti akta oficiālajai gaisotnei, interese par to bija tik liela, ka visiem, kas vēlējās iekļūt svētku ēkā, biļešu nepietika. Tāpat to pietrūcis laicīgajā koncertā svētdien, un arī pārējās dienās svētku ēka bijusi pilna, tā ka kopīgais V dziesmu svētku apmeklētāju skaits sasniedza ap 45.000.

Atklāšanas aktam sekoja dziesmu kaŗš, kuŗā piedalījās 13 jaukti un 2 vīru koņi. Jauktiem koņiem bija jādzied Kalniņa *Imanta* un Čaikovska *Leģenda*, bet vīriem — Bēthovena *Dieva gods* un Vitola *Mana tēvija*. Žūrijas komisijā darbojās Alfrēds Kalniņš, E. Dārziņš, Juris un Pāvuls Jurjāni, bez tam vēl Marija Gubene, Alunāns, Bobkovics, Jānis Bētiņš, Zīle, Kade un Veidemanis. Secensības rezultātus paziņoja pēdējā svētku koncertā, piešķirot 4 pirmās, 2 otrās un trešās godalgas un 1 atzinības rakstu. Tās saņēma :³⁸

- (1) Rīgas latv. dzied. bbas jauktais koris, dir. P. Jozuus (Rozentāla glezna *Teika*);
- (2) Rīgas latv. dzied. bbas vīru koris, P. Jozuus (sudraba kauss);
- (3) Pēterburgas latv. dzied. bbas j. k., prof. J. Vītols (mākslinieciska vāze);
- (4) Jaungulbenes dzied. bbas v. k., K. Ezernieks (sudraba lira);
- (5) Mangaļu-Milgrāvja drāmat. mūz. un dzied. bbas j. k., K. Brēmanis (sudraba kauss);
- (6) Baltijas palīdz. bbas (Rīgā) j. k., K. Purviņš (sudraba lira);

Kāda dziedātāju grupa V dziesmu svētku gājienu laikā

- (7) Cēsu viesīgās bbas j. k., V. Bērsons un J. Kornets (R. Zariņa glezna);
 (8) Smiltenes dzied. un mūz. bbas j. k., ? (kāda glezna);
 (9) Limbažu savies. bbas j. k., A. Sīds (?) (atzinības raksts).

Kā redzam, Rīgas koŗi ieguva trīs, Pēterpils — vienu, bet Vidzemes koŗi — pārējās piecas godalgas, kamēr no Kurzemes šoreiz nebija neviena godalgota koŗa. Rīgas latviešu dzied. biedrības koris jauktajā sastāvā pirmo godalgu bij ieguvis arī III, bet abos sastāvos — IV dziesmu svētkos. Otru vietu I dziesmu svētkos savukārt bija ieguvis Cēsu un sesto IV svētkos — Limbažu koris, bet vai tās bij tās pašas vienības arī V svētkos, nav zināms.

Tāpat kā III un IV, arī V dziesmu svētkos bija paredzēti trīs koŗu koncerti. Pirmais (garīgais) koncerts notika sestdien, 19. jūnijā (sākums piecos pēcpusdienā), un tajā tika atskaņota sekojoša programma:³⁹

I

jaukti koŗi

(1) <i>Ak Jeruzaleme, mosties</i>	Jurjānu Andr.
Jāņa Bētiņa vadībā	
(2) <i>Kā briedis brēc</i> (42. Dāvida dz.)	Em. Melngailis
(3) <i>Leģenda</i>	Čaikovskis
(4) <i>Ak galva asiņaina</i>	J. S. Bachs
Paula Jozuus vadībā	
(5) <i>Tu, kas mīti debesīs</i>	J. Vītols
(6) <i>Dieva lūgums</i>	J. Vītols
Jāzepa Vītola vadībā	

II

v i r u k o r i

(7) <i>Dieva gods (Tā debess izteic)</i>	Bēthovens
(8) <i>Tevi, Kristus, pielūdzam</i>	Palestrina
(9) <i>Kad Kristus, tas Kungs</i>	Hendelis
Jāzepa Vītola vadībā	
(10) <i>Mans miers lai ir ar jums</i>	Šūberts -
Altenhofers
(11) <i>Alleluja</i>	J. Kade
Paula Jozuus vadībā	

III

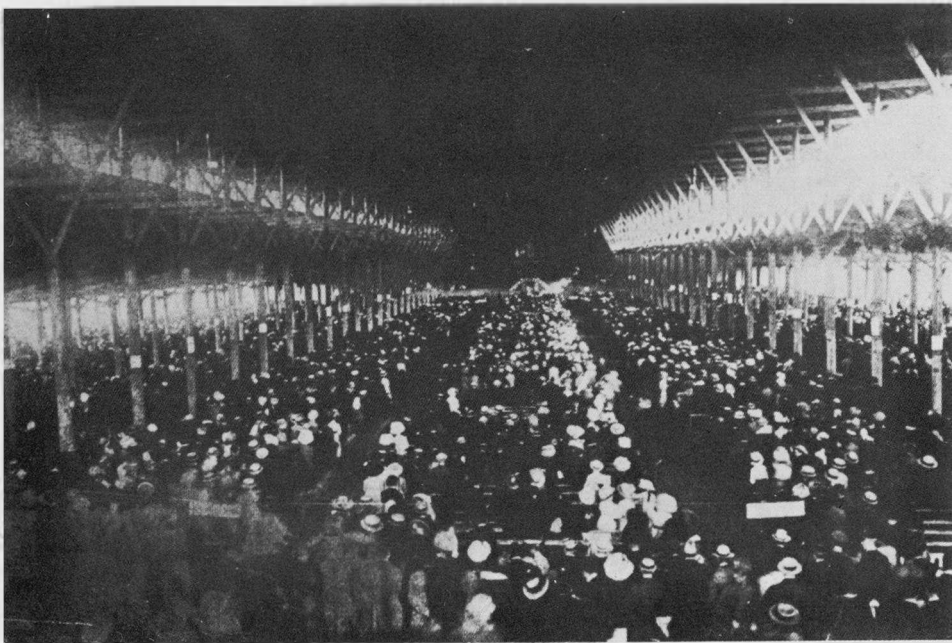
j a u k t i k o r i

(12) <i>Tas Kungs ir mūsu cerība</i>	H. B. Kleins
(13) <i>Mūsu Tēvs debesis</i>	Jurjānu Andr.
Jurjānu Andreja vadībā	
(14) <i>Tiesā, ak Dievs (Dāvida dziesma)</i>	Mendelsons
(15) <i>Svēts ir</i>	Bortņanskis
(16) <i>Mūs' Debesvaldnieka slavu</i>	Bortņanskis
Pāvula Jurjāna vadībā	

Ērģeļu pavadījumus spēlēja **Alfrēds Kalniņš** (1879 — 1951), kas šai laikā sakarā ar Liepājas Annas baznīcas jauno ērģeļu būvi posās ceļam uz dzimteni no Pērnavas, kur viņš līdz tam bija darbojies par ērģelnieku un diriģentu kādā vācu draudzē un mūzikas biedrībā.

Virsdiriģentu vidū šoreiz redzam arī **Jāzepu Vitolu**, kuŗa vadītais Pēterpils koris dziesmu kaŗā ieguva pirmo godalgu. Kaut Vitolam korīdiriģenta darbs bij tikai viens no blakus pienākumiem, viņš to iemīļoja un ieguva izcilus panākumus, tā ka viņa Pēterpils kori labprāt klausījušies pat izcilākie krievu mūziķi. Tāpat viņam netrūka panākumu V dziesmu svētku koncertos, taču, pārāk aizņemts svarīgākiem darbiem, Vitols no diriģēšanas vēlāk atteicās; tā V dziesmu svētki palikuši vienīgie, kuŗos viņš piedalījās ne tikai kā komponists, bet arī kā virsdiriģents.

Arī **Pāvuls Jurjāns** (1866 — 1947) turpmāk dziesmu svētkos vairs nediriģēja — nāca jauni, vēl spējīgāki mūziķi, un viņš pievērsās savai speciālitātei, dziedāšanas profesūrai LK-ā, ko paturēja līdz sirmam vecumam. Priekškaŗa gados P. Jurjānam Rīgas mūzikas dzīves veidošanā toties daudz nopelnu, īpaši kā latvju operas un simfonisko koncertu organizētājam un diriģentam.

V dziesmu svētku ēkas iekšskats

Jurjānu Andrejs V dziesmu svētku laikā bija sestajā gadu desmitā un slavas augstumos, bet — sakarā ar grūtāku slimību — jau saguris un manāmi pavājinātu dzirdi, kas vairs neatlaba. Neraugoties uz to, viņš diriģenta pienākumus veica ar lielu aizrautību, un tauta par viņa drūmo likteni tad neko vēl nenojauta. Alfr. Kalniņš par Jurjāna darbīgumu V svētkos rakstījis: ⁴⁰

„... (viņš) bija kā spārns: kustīgs, neatlaidīgs... ...Visur tas piedalījās un mājās, vaļas brīžos, laboja partijas saviem uzvedamiem orķestru darbiem, kuji tika samēģināti Majoros, lai visam orķestrim nebūtu jāiebrauc. Koncertos tas sparīgi un lieliem mājieniem nodirīģēja savus numurus, atrada laiku pienākt arī pie ērģelēm un tās apskatīt. Svētku ēkā to apsveica neskaitāmi pazīstami no tālienes. Viņš bija vienādi miļš un atklāts pret visiem, lai gan lielajā burzmā visu šo pazīstamo apsveikšana — viņam to taču bija simtiem! — varēja apnikt — — —”

Jaunākais V dziesmu svētku virsdiriģents bij P a u l s J o z u s (1873 — 1937), ar ko Rīgas koncertu publika bija iepazinusies jau gadskārtējos rudens koncertos. Pārņēmis no Ozola un Alfrēda Kalniņa rokām Rīgas latv. dzied. biedrības kori (1903), viņš to ātri izveidoja par tā laika gatavāko latvju

vienību, kas līdz I pasaules karā pirmatskaņojumā sniegusi vai visus jaunākos latviešu koŗdarbus. Jozuus bija ļoti mērķtiecīgs profesionāls koŗavadonis, kādēļ dziedātājiem jau 1910. gadā pret viņu bij liela bijība. Līdzās tam viņš palicis arī vienīgais pirmskaŗa virsdiriģents, kuŗš tai pašā amatā darbojās vēl neatkarīgās Latvijas dziesmu svētkos.

Šie vārdi — neraugoties uz sarukušo dziedātāju skaitu — tad arī garantēja V dziesmu svētkos ja ne izcilus, tad šādiem koncertiem vismaz nepieciešamos mākslinieciskos panākumus. Tā Jānis Zālītis, kuŗš 1910. gadā sāka savas trešdaļgadsimtu ilgās mūzikas kritiķa gaitas, recenzijā par garīgo koncertu¹¹ izcēla ir Jozuus vadītās Čaikovska *Leģendas*, ir Jurjāna dziesmas *Mūsu Tēvs debesīs* atskaņojumu, pēdējo arī kā kompozīciju raksturojot par „īstu meistardarbu ar augstu mūzikā-lisku vērtību”. Tāpat itin veiksmīgi bijuši viru dziesmu atskaņojumi, kaut visā kopainā viru koris izskatījās samērā niecīgs un arī publikas atsaucība tam laikam bijusi mazāka.

Vislielāko klausītāju pieplūdumu pieredzēja laicīgais koncerts svētdien, 20. jūnijā, kas sākās trijos dienā. Vēlāk lēsa, ka uz to pieprasītas ap 30.000 biļetes, lai gan svētku ēkā varēja izvietot labi ja pusi. Pirms šī koncerta nolasīja ķeizara Nikolaja II telegrammu, kas bij pienākusi kā atbilde svētku rīkotāju sveicieniem, pēc kam sekoja Krievijas himna un Jurjāna *Nevis slinkojot un pūstot*.

Pēdējā tai laikā jau bija kļuvusi par jaunu himnu un tika dziedāta reizēs, kas *Dievs, svēti Latviju* dziedāt neatļāva. Tā arī V dziesmu svētku laicīgajā koncertā krievu himnai sekoja Jurjāna himna, kamēr Baumaņa himnu ievietoja programmas beigās. Pēdējai šī vieta bija ļoti izdevīga, jo ar to žandarmiņiem bij atņemta iespēja aizkavēt spontāno publikas piecelšanos, ko izraisīja jau pirmie *Dievs, svēti Latviju* akordi...

V dziesmu svētku otra koncerta dziesmu klāsts — ja neskaitām krievu himnu ievadā — bija pirmā tīri latviskā programma, kāda atskaņota lielajos dziesmu svētkos līdz 1914. g.:

I j a u k t i k o j i

Krievijas valsts himna

Ļvovs

Indriķa Zīles vadībā

- (1) *Nevis slinkojot un pūstot*
- (2) *Stādīju ieviņu*
- (3) *Tautiešam roku devu*
- (4) *Aiz upītes es uzaugu*
- (5) *Mēness starus sīgo*

Jurjānu Andr.
Jurjānu Andr.
Jurjānu Andr.
Jurjānu Andr.
Em. Dārziņš

J u r j ā n u Andreja vadībā

Rīgas latviešu dziedāšanas biedrības koris 1910. g.

(6) *Kur, priedīte, tavas skujas*

J. Vītols

(7) *Pūt, vējiņi*

Jurjānu Andr.

(8) *Cejinieks*

J. Vītols

(9) *Gaismas pils*

J. Vītols

Jāzēpa Vītola vadībā

II

viru koŗi

(10) *Aun, meitiņa, baltas kājas*

J. Vītols

(11) *Mana tēviņa*

J. Vītols

Jāzēpa Vītola vadībā

(12) *Ai, manu kumeļu*

Em. Melngailis

(13) *Uz jūŗas*

E. Veidenbergs

Paula Jozuus vadībā

(14) *Jāju dienu, jāju nakti*

P. Jurjāns

(15) *Latvijā*

Jurjānu Andr.

Pāvula Jurjāna vadībā

(16) *Latvji, brāŗi (Svētku himna)*

Jurjānu Andr.

Jurjānu Andreja vadībā

III

jaukti koŗi

(17) *Ej, saulīte, drīz pie Dieva*

P. Jurjāns

(18) *Dzērāj' puisis bēdājās*

Em. Melngailis

(19) *Divi ceļinieki*

(20) *Imanta*

N. Alunāns

Alfr. Kalniņš

Pāvula J u r j ā n a vadībā

(21) *Maza biju, neredzēju*

(22) *Kas tie tādi, kas dziedāja*

(23) *Līgo dziesmas*

(24) *Dievs, svētī Latviju*

D. Cimze

D. Cimze

J. Cimze

Baumaņa Kārlis

Paula J o z u s vadībā

Laicīgais koncerts izskanējis vēl pārliecinošāk, un Dārziņš rakstīja, ka „lielu korektību ansamblī” sevišķi parādījuši jauktie kori, par ko slavēti ir dziedātāji, ir diriģenti un virsdiriģenti. „Vitols vadīja... savu *Ceļinieku* un klasisko *Gaismas pili* visai koncentrētā izveidojumā, kuŗam sekoja nerimstoši aplausi uz komponista adresi,” lasām tālāk Dārziņa atsaucsmē,⁴² un jau pirmajā reizē dziesmu svētkos *Gaismas pils*, tāpat kā Baumaņa himna un Kalniņa *Imanta*, pieredzēja atkārtojumu.

Vairākas jaunās dziesmas gan jau bij dzirdētas atsevišķos koncertos agrāk, taču dziesmu svētkos tās skanēja pirmoreiz, un tieši no to estrādes tām tad arī bija lemts ieskanēties tautā dziļāk un paliekamāk. Reizē dziļi sirdis iespiedās arī jauno dziesmu vārdi, īpaši — par *Gaismas pils* celšanos un *Imantas* mošanos, kam daudzi ticēja, kaut tad varbūt vēl nenojaužot, ka šo vārdu simbolika piepildīsies jau drīz pēc V dziesmu svētkiem...

Pirmdien, 21. jūnijā, tāpat trijos dienā, sākās pēdējais — instrumentāli vokālais koncerts. Tajā atskaņota šāda programma:

I

(1) *Svētku maršs (orķestrim)*

Jurjānu Andr.

J u r j ā n u Andreja vadībā

(2) *Līgo (simfon. tēlojums orķestrim)*

J. Vitols

Jāzeps V i t o l a vadībā

(3) a) *Žēlošanās*

Ed. Kremzers

b) *Uzvaras lūgšana un pateicība*
(vecnīderlandiešu t. dz.)

Ed. Kremzers

c) *Alvis Trīgvasons* (viru kori ar orķestri)

Grīgs

Paula J o z u s vadībā

(4) a) *Pie Staburaga* (simf. dzeja orķ.)

Alfr. Kalniņš

b) *Tūdaliņ, taģadiņ* (tautas deģa)

Jurjānu Andr.

Pāvula J u r j ā n a vadībā

Baltijas palīdzības biedrības koris 1910. g.

II

- (5) a) Latviešu tautas dziesmas⁴³ P. Jurjāns
 b) Līgo dziesmas P. Jurjāns
- j a u k t i k o ņ i
- Pāvula Jurjāna vadībā
- (6) *Latvju brīvlaišana* (simf. tēl. orķ.) Jurjānu Andr.
 Jurjānu Andreja vadībā
- (7) *Dziesma* (jauktam korim ar orķ.) J. Vītols
 sol. Dagmāra Rozenberga
- (8) *Beverīnas dziedonis* (jauktam korim ar orķ.) J. Vītols
 Jāzepa Vītola vadībā
 pie ērģelēm Alfrēds Kalniņš

Orķestra darbus šai koncertā, kā jau teicām, atskaņoja Majoru simfoniskais orķestris, kurā ar papildinājumiem bija ap 100 vīru. Tā bija profesionāla un kvalitatīvi spēcīga vienība, un autoriem par savu darbu atskaņojumiem šoreiz vairs nebija jābažijas. Dagmāra Rozenberga (dz. 1884. g.), vēlākās NO-as drāmatiskais soprāns, tad vēl bija jauna, bet Rīgas latviešiem jau pazīstama dziedātāja, kurās vārds pēc dažiem gadiem bij redzams arī P. Jurjāna vadītās Latvju operas solistu sarakstā.

Pēdējā koncertā panākumi nebija mazāki kā laicīgajā koncertā, un sevišķi jūsmīgi klausītāji i dziedātājus, i virsdiriģen-

tus un solisti apsveica programmas pēdējos darbos. Dārziņš par šiem mirkliem vēlāk rakstīja: ⁴⁴

„Vitols, kuŗa uzstāšanās pirmajā daļā bij bijusi tikai pārbaudījums pirms uzvaras, paņēma publikas entuziasma lauvas daļu ar saviem programmas beidzamajiem un stiprākajiem numuriem — *Dziesmu jautkam korim, solo un orķestrim un Beverīnas dziedoni ar orķestŗa pavadījumu...* ...Pēc abām dziesmām tad arī publika izvērsās nerimstošos aplausos, un maestro impozantai figūrai laiku no laika bija jāparādās uz tribīnes... ..”

Pēc *Beverīnas dziedoņa* atskaņojuma nāca lauru vainagi, ko saņēma ir virsdiriģentu kvartets, ir goda virsdiriģenti un komponists Kalniņš, pēc kam apbalvoja sacensībā uzvarējušos korus. Taču klausītāji vēl negribēja šķirties, tie — tāpat kā 1895. gadā Jelgavā — vēl kaut ko gaidīja. Šī V dziesmu svētku izskaņa jauki attēlota RLB-as 60 gadu jubilejas izdevumā: ⁴⁵

„Kad bija izskanējuši pēdējie bravo saucieni un roku plaukšķinājumi koru virsdiriģentiem, publika, sadrūzmējusies pie dziedātāju estrādes, nebūt nedomā izklist. Atskan saucieni: Grosvald, Grosvald! kas drīzāk nemitējas, iekams sirmais RLB-as un dziesmu svētku komitejas priekšnieks neparādās uz diriģentu tribīnes. Tad vairākkārt norīb saucienu zalve: bravo, slava, slava! Tiek saukti arī dažu galveno diriģentu un citu vārdi. Visi stāv, neviens negrib iet, it kā baidīdamies svētkus beigt. Te uz tribīnes pamirdz profesora Vitola takts zizlis uz ērģelnieka Kalniņa pusi. Tas intonē uz pilnām ērģelēm akordu, kas elektriski aizkaŗ katra latvieša sirds stīgas. Viss koris krāšņā, spēcīgā ērģeļu pavadījumā uzsāk lūgšanu: *Dievs, svētī Latviju!* Klausītāju tūkstoši, kā viens cilvēks, pieceļas kājās, un no tūkstošu klausītāju mutēm, no visas mūžīgās telpas plūst, ligo uz augšu karsta, svēta lūgšana pēc svētības Latvijai, latvju tautai un dārgai tēvijai. Liekas, it kā visas sirdis sakusušas, visas mutes viennojušas, visas balsis saplūdušas, ka visa nepārredzamā ļaužu masa ir viens vienīgs milzīgs ķermenis, kas trīc, kaist cēlākā jūtu kvēlē un izdveš padevīgā, pazemīgā skaļā aizlūgšanā to, ko vienkāršiem vārdiem nejaudā izteikt. Viss nams pārvērtās itkā par vienu instrumentu, kuŗā visas daļas un daļiņas dzied vienu skaņu. Nebij nevienas latviešu sirds, kas nebūtu pārdzīvojuse ko savādi cēlu, mistēriozī pacildinošu. Te atskanēja dziļākās, cēlākās sirds stīgas, kādas tik tad ietricas, kad cilvēks paceļas pār sevi svētās cerās! Tādi acumirkļi nāk visai reti, bet skan aplaimojoši visam mūžam — — —”

V dziesmu svētku apmeklētājiem vēl bija iespēja noklausīties Juŗa Jurjāna 19. jūnijā Doma baznīcā sarīkoto garīgo koncertu, kuŗā piedalījās vēl dziedātāja Vignere-Grīnberga ar Paulu Saksu un čellinieks O. Fogelmanis, ar Alfr. Kalniņu pie ērģelēm. Bez tam svētku laikā notika Latviešu mākslas veicināšanas biedrības organizētā tēlotājas mākslas izstāde.

„Dziesmu kara” balvas 1910. g.

Tās dvēsele bija gleznotājs Tilbergs, tēlnieks Dzenis un vēl daži Pēterpils Rūķa locekļi. Izstāde notika pilsētas reālskolas telpās, un tai bijuši lieli panākumi ne vien publikā, bet arī pašu mākslinieku vidū, jo līdz tam tik plaša, turpat visu toreizējo latviešu mākslinieku saimi apvienotāja izstāde Rīgā vēl nebija notikusi.

Beidzot V dziesmu svētku norises aprakstu, vēl pieminams svētdien, 20. jūnijā RLB-as namā notikušais goda mielasts. Tajā runāja Grosvalds, runāja arī Vītols, tāpat vairāki viesi, to vidū — latvju likteņa brāļu igauņu un lietuviešu pārstāvji, kuņģi izteica „cerību uz ciešu kopdarbību un vienību” nākotnē, un arī lauku koŗu pārstāvji, sevišķi cildinot galvenos svētku dalībniekus, dziedātājus, kas, par spīti „visiem kūdījumiem”, bij „ar lielu pašcizliedzību turējušies pie dotā vārda.”⁴⁶

Kādu brīdi kopnoskaņu gan draudēja pajaukt piepešais viesmiļu streiks un kāds incidents ar RLB-as toreizējo opozicionāru, publicistu Hermani Asaru, taču vispārējo pacilātību tas daudz mazināt nespēja.

Apsveicēju un runātāju, no kuņģiem daži nebija redzējušies veselus 15 gadus, bijis tik daudz, ka visi pat netika pie vārda, un vajadzēja gaidīt līdz nākošam vakaram, kad notika vēl otrs — slēgts mielasts tikai rīkotājiem, koŗu diriģentiem un

Rucavietes V dziesmu svētkos

Piecu pirmo vispārējo dziesmu svētku programmu vidū V svētku programma bija kā visplašākā, tā vislatviskākā, ko vislabāk parāda sekojošs kopsavilkums (tajā ieskaitītas arī kopkoncertos atskaņotās himnas):

svētki	atskaņotie darbi		
	latviešu:	cittautu:	kopā:
I	12	13	25
II	11	17	28
III	22	11	33
IV	17	10	27
V	33	14	47
kopā:	95	65	160

95 latviešu skaņdarbu vidū tikai 18 bija atskaņoti jau kādos no iepriekšējiem svētkiem; visos piecos pirmajos vispārējos svētkos pavisam kopā atskaņoti 77 dažādi latviešu skaņdarbi (I — 12, II — 8, III — 17, IV — 16, V — 24). Šos 77 skaņdarbus bij devuši 17 autori, no kuŗu vidus V dziesmu svētkos bija pārstāvēti 12: N. Alunāns, Baumaņu K., abi Cimzes, E. Dārziņš, Jurjānu A., P. Jurjāns, J. Kade, A. Kalniņš, E. Melngailis, E. Veidenbergs un J. Vītols.

No turpmāk vispārējos dziesmu svētkos vēl sastopamiem agrākiem autoriem 1910. gada programmā nav redzams vienīgi Straume, Šepskis un Vigners, kam vēl pieskaitāmi jau līdz

V dziesmu svētkiem „aizmirstie“ Neilands ar Ā. Ori. Pēdējie skaitļi rāda, ka arī pārstāvēto autoru skaitā V svētki pirmo piecu vidū stādāmi tāpat pašā pirmajā vietā, tā dodot dabīgu kulmināciju dziesmu svētku kustības pirmajam posmam.

Ne mazāk spilgti 1910. g. programma pirmskaņa programmu vidū izceļas tīri kvalitatīvā ziņā. Tajā nāca klāt pusducis jaunu autoru, un to vidū trīs, proti — Dārziņš, Kalniņš un Melngailis, bija vārdi, kam latvju koŗdziesmas vēsturē pieder jau galvenās lappuses. Tāpat vecākie, jau atzītie meistari Jurjāns ar Vitolu bija devuši vairākus izcilus dziesmu svētku jaundarbus, kā, piemēram, *Mūsu Tēvu, Gaismas pili* un *Ceļinieku*, kam drīz vien bija lemts kļūt par koŗu klasiskā repertuāra stūrakmeņiem un palikt lādiem uz laiku laikiem arī nākotnē.

Ar šiem autoriem V dziesmu svētku programma jau bij it kā ieskaņa aīnai, kādu pazinām apmēram puspaudzi vēlāk, un, lai tā būtu vēl pilnīgāka, tad pietiek iedomāties vēl vienīgi Jāni Zālīti, kuŗš — nākot atklātībā mazliet vēlāk — V svētku programmas sastādītāju uzmanību vēl nepaguva pievērst. Tādējādi V dziesmu svētki papildnam izlīdzināja robu, ko jutām IV svētkos Jelgavā, kad, neraugoties uz citādi respektējamo jaundarbu pienesumu, neviens autors klāt tomēr nenāca.

Pirmais V dziesmu svētku debitants (alfabēta kārtībā) bija **N i k o l a j s A l u n ā n s** (1859 — 1919). Viņš bij nopietns mūziķis ar krietnu Pēterpils konservātorijā iegūtu tehniku, bet bez individuālākiem vaibstiem, kālab kā viņa komponētā teātra mūzika, tā nedaudzie pārējie skaņdarbi tālākas atbalsis neguva. Alunāna koŗdarbu vidū paliekamāka vieta balādei *Dziedātāja lāsts*, kam līdzās minama vēl dziesma *Divi ceļinieki* jauktam korim. Pēdējā tad arī pavēra autoram 1910. gadā ceļu uz plašāku publiku, kaut šis ceļš nebija ilgs — drīz nāca jauni, vēl spējīgāki autori, un tauta Alunānu aizmirsā.

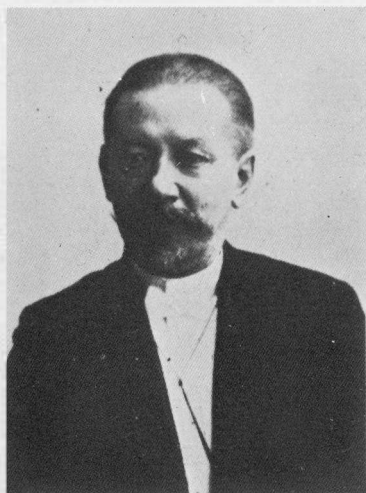
E m ī l i s D ā r z i ņ š (1875 — 1910), kam V dziesmu svētku gads bij arī viņa traģiskās nāves gads, Pēterpils konservātorijā iestājās 1898. gadā, bet spiedīgu materiālu apstākļu dēļ pēc trim gadiem no tās izstājās. Viņš bija īsts romantiķis, kā dabu raksturoja patiesa jūsma ar dažkārt rezignētu zemtoni, ko it zīmīgi rāda Dārziņa solo dziesmas. Jauktā koŗa dziesma *Mēness starus stīgo*, ar ko autora debitēja V dziesmu svētku publikas priekšā, ir spilgts latvju romantiskās koŗmūzikas paraugs un pieder individuālās lirikas žanram, kuŗā iekļaujas vēl otrs Dārziņa koŗdarbs *Sapņu tālumā* un ar tiem pašiem Aspazijas tekstiem komponētās Vitola solo dziesmas. Pēdējais gan savā laikā Dārziņu rāja par šo tekstu izvēlēšanos koŗdziesmai, kas „neskatoties uz labi izdevušos mūziku“, tomēr „nenoliedzams aistētisks pārpratums“,⁴⁸ taču mēs zinām, ka

Jaungulbenes koris 1910. g.

arī Vītols pats savos koŗdarbos, kad balādisku tekstu sāka trūkt, tīri individuāļajai lirikai gluŗi gaŗām nespēja paiet. Laika gaitā Dārziņa koŗdziesmu melodiskums un sirsnīgā noskaņa mūs arī tā pieradinājusi, ka par šim teksta un mūzikas attiecībām tagad vairs nemēdzam daudz diskutēt. Tāpat labprāt pieveŗam acis pret daŗu Dārziņa darbu rudimentāritāti, kāda sastopama arī dziesmā *Mēness starus stīgo*, piemēram, tās melodiskajā attīstījumā un tikpat kā nemainīgajā ritmā.⁴⁹ Dārziņu nevilināja arī latviskuma problēmas, kas tā saistīja Melngaili un Kalniņu, — pēdējam. Dārziņš jaunības straujumā pat pārmeta, ka tas grib būt latvisks.⁵⁰ Un tomēr Dārziņa dziesmas klausītājiem kļuva tik mīļas, ka bez tām mūsu mūzikas romantiskās daļas sekotāju pulks būtu palicis noteikti nabagāks.

P ā v u l s J u r j ā n s (beidzis dziedāšanas klasi Pēterpils konservātorijā 1898. g.) V dziesmu svētku programmā bij trešais „jaunais”. Ar noteiktiem nopelniem latvju mūzikas dzīves veidošanā vispār, kā komponists viņš bija visai viduvējs. 1910. g. dziedātās P. Jurjāna dziesmas, kā, piemēram, *Jāju dienu, jāju nakti* (vīriem) vai *Līgo dziesmas* (jauktam korim), pieder pie šī autora skanīgākajām kompozīcijām, kaut arī tās ir tikai parasti harmonizējumi, kādu Cimzes *DzR-ai* sekojošos

Nikolajs Alunāns

40 — 50 gados jau bija saradies simtiem un kuŗos kādus atšķirīgākus autoru vaibstus velti meklēt.

Par izcilu notikumu V dziesmu svētkos toties uzskatāma divi nākošo „jauno” — Kalniņa un Melngaiļa — pienākšana. Tā latvju kor dziesmai jo nozīmīgs darbs kļuva *Alfrēda Kalniņa dziesma Imanta*, kas galīgajā programmā aizstāja agrāk paredzētos *Līgas svētkus*. Kalniņš mācījās Pēterpils konservātorijā (1897 — 1901) un jau pirms V dziesmu svētkiem bija ieguvis „latviešu Grīga” slavu — galvenokārt ar solo dziesmām,⁵¹ ko tiklab Latvijā, kā ārzemēs bij populārizējusi *Malvine Vignere-Grünberga*. Daži vācu kritiķi izcēla Kalniņa dziesmu nacionālo stilu (*Neue Musikzeitung*, 1910), tāpat komponists ātri kļuva pazīstams dzimtenē, kaut eksistences dēļ viņš bija spiests meklēt darbu svešā zemē. Pirmās septiņas Kalniņa kor dziesmas iespiestas MK-as VII dziesmu krājumā (1906), un to vidū atrodam arī *Imantu*, kas komponēta ar pazīstamo Pumpura tekstu un noslēgumā izsaka to pašu simbolisko domu, ko izteic *Gaismas pils*. Dziesma dāvāta Rīgas latviešu dzied. biedrības korim, tā ka daļai klausītāju tā jau bij pazīstama pirms V dziesmu svētkiem.

Tāpat kā solo dziesmā, arī Kalniņa agrinākos kor darbos jau redzam solidu tehniku un noteiktu individuālītāti, kuŗā labprāt meklējam nacionālā melosa pēdas. Tādas nenoliedzami ir arī *Imantā*, īpaši dziesmas melodiskajā un harmoniskajā struktūrā, kā, piemēram, episkā plūdumā iezīmētā sākuma posma melodikā, balsu ūnisonos, kadencās u. t. l. Bagātu intuīciju slēpj arī dziesmas šķietami vienkāršās harmonijas, kas tikai drāmatiskākās vietās pārkāpj citādi tikpat kā

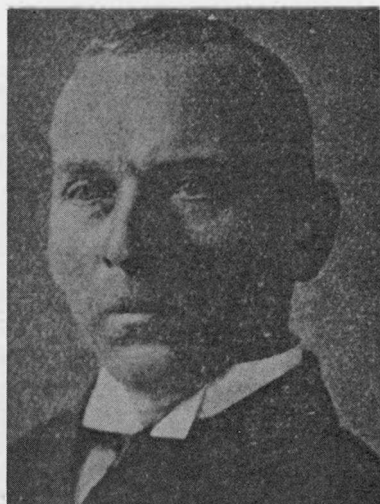
mēram, Austrumā⁵² iespiestais *Skercio iz d-molla* stīgu kvarteta ir tik atšķirīgs no autora vēlākiem darbiem, ka, neredzot parakstu, grūti iedomāties, ka to sacerējis Melngailis. Tas pats jāsaka par V dziesmu svētkos dziedāto, modulācijām bagāto viru koņa dziesmu *Ai, manu kumeļu* (Niedras teksts). „Melngailiskāks” toties viņa otrs V dziesmu svētku darbs — tautasdziesmas imitācija jauktam korim *Dzērājpuišis*, kaut arī tajā autoram vēlāk raksturīgā balsu slīpējuma un dažkārt šķautnainās, taču interesantās akordu valodas vēl trūkst.

Trešais un V dziesmu svētku programmā lielākais Melngaiļa darbs bij 42. *Dāvida dziesma* (Kā briedis brēc pēc ūdens strautiem), ko MK bija ieguvusi jau pirms 1904. gada. Citētājā rakstā par V dziesmu svētku programmu Melngailis izteicās, ka „komiteja darītu daudz pareizāki”, ja *Dzērājpuišis* un agrāk paredzēto *Ar laiviņu ielaidos* aizstātu ar kādu fragmentu no *Rekviēma* (Plūdoņa vārdi), pie kam viņš atgādināja, ka MK-as rokās ir vēl citi viņa darbi, starp tiem *Kā briedis brēc. Rekviēmu*, kas ir viens no noskaņotākiem komponista darbiem, programmas komisija — domājams satura dēļ — programmā neuzņēma, bet izvēlējās 42. *Dāvida dziesmu*. Tā ir sprāigs homofoni veidots darbs ar trauksmainu, līdz undecimai izvērstu galveno temu, un, kaut prozodiski, kā arī kodolīgumā 42. *Dāvida dziesma* vēl, piemēram, nevar sacensties ar vēlāk komponēto 19. *Dāvida dziesmu*, trīs V dziesmu svētkos dziedāto Melngaiļa darbu vidū tā tomēr bij interesantākā dziesma, kurā kaut kas jau ieskanas arī no Melngaiļa vēlākās valodas.

Autors pats ar savu darbu izvēli V dziesmu svētkos gan nebija apmierināts un kādā kontrādisktoriskā brīdī pat mēģināja aizliegt to atskaņošanu. Tas bija viens no iemesliem, kādēļ viņš drīz rīkoja pats savas dziesmu dienas (1911, 1913), kurās tad tika atskaņoti viņa jaunākie darbi, parādot autoru tādu, kādu viņu pazinām vēlāk. Melngailis pats rakstīja, ka „te bija latviskai dziesmai, kāda viņa no senatnes pārnākuse, vareni svētki: bij krustabas šīs dziesmas latviskam ietērpam ar diatonisko noteiktību visās balsīs”,⁵³ un jaunie Melngaiļa darbi patiešām sagādāja autoram jau to triumfu, kas viņam nodrošināja vienu no pašām pirmajām vietām vispārējos dziesmu svētkos neatkarīgajā Latvijā.

Pēdējais V dziesmu svētku debitantu parādē bija E. Veidens ar viru koņa dziesmu *Ūz jūras* (teksta autors neminēts), kas iespiesta arī *Austrumā* (1899, 6. n-rā).⁵⁴ Latvju mūzikā Veidenbergs ir pilnīgi nepazīstams vārds; iespējams, ka viņš bij diletants, kas, darbodamies citā laukā, mūzikā sevi nepaguva attīstīt, kā tas pa daļai bij arī ar Kārli Kažociņu. Salīdzinot ar pēdējā darbiem, Veidenberga romantiskā ievirzē

Pāvuls Jurjāns

veidotā dziesma tomēr ir daudz naīvāka un tehniski ļoti elementāra, un 1910. g. programmā tā bija visvājākais oriģināls.

No agrāk dziesmu svētkos jau dzirdētiem autoriem V dziesmu svētkiem jaunus darbus bija devis Jurjānu Andrejs, Kāde un Vitols. Kā Jurjānam, tā Vitolam programmā bija 9 darbi, kas tad arī bagātīgi atspoģuļo viņu toreizējo sniegumu koŗdziesmā.

Trīs J u r j ā n u A n d r e j a dziesmas *Ak Jeruzalame, modies, Latvijā* un *Aiz upītes es uzaugu* jau bij atskaņotas IV dziesmu svētkos Jelgavā, un *Dziesmu svētku himna*, kas 1910. g. programmā figūrē ar nosaukumu *Latvji, brāļi*, — III dziesmu svētkos, kamēr pieci pārējie darbi, neatkarīgi no dažādajiem komponēšanas gadiem, 1910. g. lielajā svētku estrādē atskaņēja pirmoreiz.

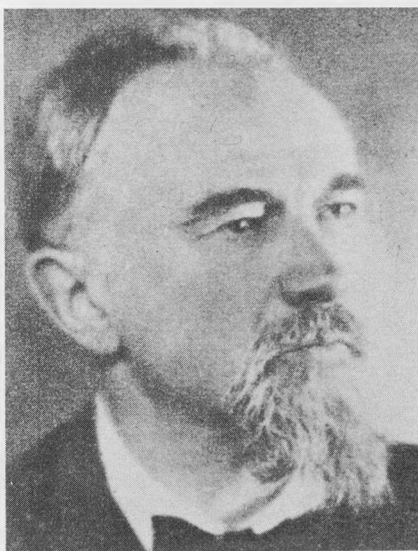
Pēdējo vidū trīs, proti, jauktam korim darinātā „Daugavas laivinieku dziesma” *Pūt, vējiņi*, kas vīru koŗu redakcijā dzimusi jau 1884. g. (jauktā koŗa redakcijas gads nezināms), tāpat *Tautiesām roku devu* (1909) un *Stādīju ieviņu* (1909), bija tautas dziesmu harmonizējumi. Tie visi ir vienkārši, bet gaudīgi strofveida šabalsojumi, un to vidū visvairāk skandināta „Daugavas laivinieku dziesma”, kas — cita starpā — devusi ierosmi arī Rainim, kļūstot par „vadmotīvu” vienam no viņa nacionāli spilgtākiem skatuves darbiem — „tautas dziesmai” *Pūt, vējiņi* (1913). Kur slēpjas šis mazās, gan ļoti smalki harmonizētās Jurjāna dziesmas izcilās populāritātes iemesli, grūti minēt. Varbūt viens no tiem bija īpatnējā interpretācija, ar kādu to tautās ievēda savā laikā Teodors Reiters un kā to centās atdarināt pārējie koŗi, pēc kam tā kļuva turpat par vienīgo latviešu tautas dziesmu, ko attiecīgās reizēs labprāt

mīlam skandināt „uz balsīm” arī bez diriģenta. *Pūt vējiņi* ir arī viena no retajām Jurjāna dziesmām, kas harmonizēta pilnīgi diatoniski. Alterējumi turpreti joprojām vēl redzami abās pārējās dziesmās, kaut tās pieder laikam, kad autors tautasdziesmas pamata principus jau bij noskaidrojis. Šie harmonizējumi, tāpat kā 1910. g. vēl dziedātā himna *Nevis slinkojot un pūstot* (1909), kam tekstu pēc kādas čehu dziesmas bija darinājis Juris Alunāns, — jaunus vaibstus gan vairs neparāda, un Jurjāna daiļrades raženākais cēliens ar tiem jau bij tikpat kā noslēdzies. Spilgtāks izņēmums ir vienīgi jauktā kuŗa dziesma *Uz augšū* (1913), kuŗā varam meklēt Jurjāna stila problēmu kvintesenci, bet tā jau pieder citam laikam un ceļu tautā atrada vēlāk, pēc V dziesmu svētkiem.

Savrupa vieta 1910. g. programmā bija Jurjāna lielākajam darbam — 1889. gadā komponētajai lūgšanai *Mūsu Tēvs*. I dziesmu svētkos tika atskaņots vācu komponista Rinka, II-os, — Baumaņu Kārļa, III-os — Šepska tā paša temata darbs, tā ka Jurjāns bij ceturtais *Mūsu Tēva* autors, kam vēlāk sekoja vēl Melngailis. Latviešu darbu vidū Jurjāna darbs kļuvis par visvairāk dziedāto un ieguvis jau sen klasiskas kompozīcijas godu. Salīdzinot ar Melngaili, Jurjāna valoda ir konvencionālāka, bet Jurjāna kompozīcija izceļas ar cēlinātu pamatnošanu un stilisku tīrību, kas tik raksturīga visai klasiskai mūzikai. Jurjāna *Mūsu Tēvs* ir darbs, ko mēdzam saukt par viengabalainu un noapaļotu un kuŗā tehniskie līdzekļi (piem., modulācijas un kontrāpunktiskais izstrādājums) tā saliedēti ar formas ieloģu un teksta prasībām, ka ik takts tajā iegūst neatlaidīgu iekšēju dinamiku un viss darbs atstāj monumentālu iespaidu, kas mūs pavada vēl ilgi pēc tam, kad pati kompozīcija jau aizskanējusi. Reizē Jurjāna *Mūsu Tēvs* ir arī spilgti v o k ā l s darbs, kas sākas un izskan ar vienu elpu, kamēr Melngaiļa impresionistiski traktētā kompozīcija ir it kā dekoratīva mozaika no vairākiem atsevišķiem orķestrāli krāsainiem un ekspresīviem posmiem, bet — bez šīs kopējās elpas. Tādējādi Jurjāna un Melngaiļa darbi pārstāv divi savstarpēji tālus laikmetus, kaut tie dzimuši apmēram vienas paaudzes laikā. V dziesmu svētkos Jurjānu Andreja *Mūsu Tēvs* bij lielākais atradums šī vārda istenā nozīmē — sevišķi vēl, ja zinām, ka dziesma bija sacerēta jau pirms 21 gada.

J ā ņ a K a d e s *Aleluja* teksts ir pēdējā (150.) Dāvida dziesma. Šai kompozīcijai aizdzietā tāpat tie paši avoti, kā III svētkos dziedātajai *Gavilējat* (100. Dāvida dziesma). V svētkos atskaņotais *Aleluja* ir pagaŗš, koriski diezģan skanīģs un efektīģs darbs, lai ģan Kades valodai trūkst īpatnējāku līniju

Alfrēds Kalniņš

un tā atgādina kaut kur jau dzirdētas skaņas, kas tad arī bija galvenais šķērslis autora tālākiem panākumiem.

Vislielāko jaundarbu skaitu V dziesmu svētku programmai deva J ā z e p s V i t o l s: bez *Beverīnas dziedoņa*, kas šoreiz tika atskaņots otrā versijā (ar orķestri), 1910. g. atskaņoti vēl 8 Vitola darbi, to vidū — viena kantāte, divi garīga un trīs laicīga satura oriģināli un divi tautas dziesmu sabalsojumi.

Vecākais no šiem darbiem ir *Dieva lūgums* (Aug. Kažoka vārdi) — pirmā Vitola reliģiskas inspirācijas dziesma, dzimusi Pēterpilī 1896. g., drīz pēc *Drāmatiskās uvertīras* orķestrēšanas. Jau teicām, ka šo dziesmu teksta dēļ nokritizēja Melnģailis, un arī Dārziņš, pārspriežot Vitola kompozīcijas,⁵⁵ izteicās, ka *Dieva lūgums* ir mazāk izdevies darbs, bet šie spriedumi dziesmai nav kaitējuši. Ja arī *Dieva lūgums* nebūtu pieskaitāms Vitola vislabākajām dziesmām (kaut šādai vispārīgātai kvalificēšanai maza nozīme), tajā tomēr ir vērtības, kas to paceļ krietni pāri parastībai, un tās nav nepamanāmas nedz lajam, nedz kritiskam analītiķim. Šādas vērtības ir tiklab dziesmas noapaļotā, līdzsvarotā forma, kā tās izteiksmes cēlums, kas atgādina lielos vācu meistarus, piem., Mendelsonu, ar ko Vitolam viena otra radniecīga stīga vēl dažā citā dziesmā (piem., *Dievišķajā mirdzumā*). Pretim Mendelsonam, Vitols tehniski tomēr daudz bagātāks, — un varbūt tādēļ, ka viņš korģdziesmai tuvojas ne ar mazāku bijību kā lielo formu darbiem, itin labi zinādam, ka korģdziesmai latvju tautā vēl ilgi būs lemts palikt galvenajam dzīvajam mūzikas žanram.

Tāda vieta, kā ekstātiskās sievietes koŗa taktis („dod man daļas domas...”) ir pēries, kādas ne vien Vitolam, bet koŗmūzikā vispār ir retums, un šo taktu dēļ vien jau Dieva lūgums paliks darbs, ko nevar pazudināt.

Dieva lūgumam ar trīs gadu atstarpī sekoja Gājēja dziesma *naktī* (Alunāna atdzejots Ģētes dzejolis) un *Gaismas pils* (ar Ausekļa tekstu), kas abas dzimušas Zareĵe pilsētiņā Pliskavas guberņā, kur Vītols 1899. g. vasarā pie brāļa ārsta Aņša pavādīja atvaļinājumu.

Gājēja dziesmu naktī (Tu, kas mīti debesīs...) Vītols pēc komponēšanas nosūtīja draugam Kalējam, rakstot šā: ⁵⁶

„...pielieku kādu mazu kori. Cik Jums viņš patiks, nezīnu, jo viņš nav modernā, bet drīzāk Mocarta stilā sarakstīts. Bet domāju, ka Ģētes cēlie vārdi modernu apstrādājumu nepielaiž.”

Citāts rāda, ka Vītols pats nenoliedza gara radniecību ar lielajiem meistariem, un skaistā *largetto, con molto espressione* veidotā miniatūra ir tās zīmīgs paraugs, kaut Vītola izteiksmē aizvien atradīsim pa niansei, kas raksturīga tikai viņam. Te interesanti salīdzināt šo Vītola miniatūru ar tā paša teksta Šūberta darbu — atšķirība, neraugoties uz abu komponistu aptuveni vienādo skolas ievirzi, būs diezgan spilgta.

Arī *Gaismas pili* nav noliedzama radniecība ar lielajiem meistariem — ne par velti to saucam par Vītola klasiskāko dziesmu. Komponists tajā distancējas no katra jūtu uzplūduma, ko norāda jau tas, ka dziesmā lietoti tikai tempa un dinamiskie apzīmējumi, izvairoties no jebkādiem ērtajiem izteiksmes apzīmējuma vārdiņiem. Un tomēr dziesmas dinamika ir ļoti strauja, ar vareniem kontrastiem un plūdumu, kas suģestē jau ar pirmo takti. Interesentiem *Gaismas pils* var būt arī labs formas paraugs, rādot Vitolam raksturīgo brīvību un virtuozitāti. Tāpat *Gaismas pils* zīmīga koriskā ziņā: kaut atsevišķu balsu diapazons tajā ir ļoti plašs (turpat līdz divi oktāvām) un kā melodiski, tā ritmiski ik balsi redzam pagrūtas vietas, harmoniski dziesma viscaur palikusi četrbalsīga. No vienas puses tas vēlreiz apliecina autora klasisko ievirzi, ka ierobežošanās var tikai kāpināt iecerēto mērķi; no otras puses — Vītols turēja prātā latvju koŗu iespējas, un šī doma bija patiešām tālredzīga. Sākumā gan arī *Gaismas pils* šķīta paciets rieksts, bet jau panākumi pirmatskaņojumā (Rīgas latv. dzied. biedrības koncertā 1900. g. Jēkaba Ozola vadībā) šo aizspriedumu lauza, un tā sākās *Gaismas pils* uzvaras gājieni, ko vēl vairāk izcēla V dziesmu svētki, pēc kam šī dziesma nav iztrūkusi vairs nevienos no turpmākiem vispārējiem dziesmu svētkiem.⁵⁷

Emilis Melngailis

Nākošā rudenī (1900) reizē ar populāro, arī vīru korim sace-rēto *Nakti*, komponēta Vidzemes skolotāju biedrības korim dāvātā dziesma *Mana tēvija* (Pumpura teksts). Kamēr *Nakts* ir liriski romantiska miniatūra, *Mana tēvija* kā patriotisks darbs veidota patētiskos vilcienos. 1900. gadam bez tam pieder vēl V dziesmu svētkos dziedātais tautas dziesmas *Kur, priedite, tavas skujas*, bet 1906. gadam — *Aun, meitiņa, baltas kājas* harmonizējums. Abi darbi veidoti Vitolam raksturīgajā stilā ar ilustratīviem chromatismiem un vijīgu balsu apdari.

Viena no visskaistākām Vitola kořdziesmām ir *Ceļinieks*, komponēts aptuveni tad pat, kad *Karaļmeita*, un — tāpat kā *Gaismas pils* — svešatnē, šoreiz Krievijas dienvidos Ļisičan-skā, atvaļinājuma dienās 1903. g. vasarā. Ap šo laiku Vitolam jaunu episku vai balādisku tekstu, kas ierosinātu lielākam kořdarbam, jau sāka trūkt, un viņš pievērsās agrāk mazāk ievērotajai solo dziesmai, bet kořmūzikā — dabas vai apceres lirikai. *Ceļinieks* bija viens no skaistākiem Poruka apceres liriskas paraugiem, kas arī savā ipatnējā metriskajā mierā saistīja komponistu, tāpat personiskā izjūta tajā nebij tik indis-krēta, un Vitols nevilcinādamies izvēlējās šo tekstu kořdzies-mai. Izvēle bija laimīga, un 1903. g. tālu no dzimtenes pie-dzima dziesma, kam paša Vitola bagātajā pūrā ir vēl tikai pāris līdzinieces. *Ceļinieks* nav analizējama dziesma, jo tā stāv pāri parastajiem formas un satura jautājumiem, un tajā meklējams kāds cits noslēpums, uzminams vairāk tiri intuitīvi.

Varbūt tā ir dvēseliskā, tikko noģiedamā mijkrēšļa gaisma, neapprakstāmā vientulības un nīcības sajūta, kas neredzamām lāsēm pil no ikkatras notes, no katra dziedāta vārda, ko nevar pateikt un nevar saprast bez sirds. Un kaut šai dziesmā nav neviena tiešāka pieturas punkta, lai runātu par kādu nacionālā melosa iezīmi, *Ceļinieku* jūtam reizē arī kā vienu no vislatviskākām dziesmām, kādu varēja uzrakstīt tikai Poruks ar Vitolu — abi šā gadsimta sākumā eiropiskākie latvieši!

Jau teicām, ka *Ceļinieks* reizē ar *Karaļmeitu* ieguva MK-as godalgu, gan paliekot otrā vietā, kamēr tai pašai sacensībai iesūtītā *Diena aust netika* godalgota nemaz. Šādu vērtējumu, acīm redzot, izšķīra *Karaļmeitas* teksts, kas toreizējai gaumei šķita tuvāks, jo no tīri mūzikāla viedokļa *Karaļmeita* ar abām pārējām dziesmām tomēr nespēj mēroties.

Jaunākais Vitola darbs V dziesmu svētku programmā bija korim, soprānam un orķestrim komponētā kantāte *Dziesma* ar Fr. Plostnieka tekstu. Kantāte pabeigta 1904. g., un autors to veltījis Rīgas latviešu dzied. biedrības korim 25 g. jubilejā. Bez tam tā atskaņota Vitola 25 gadu jubilejas koncertā Pēterpilī 1911. gadā. No V dziesmu svētku krājumā iespīestās koŗa partijas⁵⁸ redzam, ka kantāte veidota trīs daļās, kam katrai ir jauns mūzikālais saturs. Kamēr *Beverīnas dziedoni* orķestrim ir tikai pavadītāja loma, *Dziesmā* pēdējais jau ir arī kompozīcijas satura un formas veidotājs. Tādējādi *Dziesma* pieskaitāma grūtākiem darbiem, kādi V dziesmu svētkos atskaņoti, lai gan koŗa partija vien tajā nav sarežģīta. Šī darba stilā jau redzam pagriezienu uz vēlākā Vitola pusi — tā tematika kļuvusi vienkāršāka, bet reizē koncentrētāka, tā atstāj vairāk iespēju tālākam izstrādājumam. Līdzīgā koncepcijā darināts vēl, piemēram, arī *Karogs*, tāpat leģenda *No atzišanas koka*. Par *Dziesmas* panākumiem 1910. gadā sīkāku ziņu trūkst, bet, domājams, ka arī šo Vitola darbu saņēma ar pienācīgo uzmanību un atzinību. —

Tik izcilu latviešu darbu klāstu redzot, var jautāt, vai šoreiz jau visas trīs programmas nevarēja būt pilnīgi latviskas. Nav jāaizmirst tomēr, ka svētku rīkotājiem vēl trūka noteiktas pašpārliecības par pašu spēkiem; turklāt daži cittautu darbi, piesardzības dēļ, bij uzņemami gandrīz obligātoriski. Un ja jau vajadzēja dziedāt Bortņanska baznīcas himnas, tad izlīdzinājumam svarīgi bija likt pretī arī Vakareiropas mūzikas darbus, kādi bija programmā redzamās Palestrīnas, Hendeļa, Bēthovena, Šūberta un Mendelsoņa dziesmas. Šiem Vakareiropas meistariem blakām redzam vēl kādu jaunāku krievu darbu — Čaikovska *Leģendu*. Tā ir skaists tā paša autora solo dziesmas pārveidojums jauktam korim, un tās īpatnējais meloss deva

Jāzeps Vītols (1908. g.)

publikai iespēju vismaz brīdi pakavēties šī eiropiskākā krieva sugestīvajā pasaulē. Laicīgā koncerta programmā turpretim nebij vairs neviena cittautu darba, un pēdējā koncertā atskaņots tikai viens Griģa oriģināls un divi vīnieša Kremzera sabalsotās nīderlandiešu tautas dziesmas. Šos darbus dziedāja orķestra pavadijumā, tā attaisnojot savu vietu pēdējā programmā, kas citādi būtu jau pilnīgi latviska. —

Piecu 1910. g. atskaņoto simfonisko darbu vidū agrāk svētkos jau bij dzirdēts *J u r j ā n u Andreja Svētku maršs, Latvju tautas brīvīšana un Tūdaliņ, tagadiņ*. Pirmoreiz no lielās dziesmu svētku estrādes atskanēja tāpat vienīgi Kalniņa simfoniskais tēlojums *Pie Staburaga* un *Vitola Ligo*.

Mūža galveno daļu atdevis lielajiem skatuves darbiem un dziesmai, *K a l n i ņ š* tirai simfoniskai mūzikai pieskārās retāk, kaut viņam pavisam ir ap 10 šā žanra kompozīciju. Samērā īsais tēlojums *Pie Staburaga* ir laikam pirmais Kalniņa orķestra darbs, bet arī tajā jau dzirdam autoram zīmīgo nacionālo zemtoni, tāpat orķestrācija tam visai atjautīga un skanīga.

Arī *V i t o l a* simfoniskais tēlojums *Ligo* bija jaunības darbs, komponēts 1889. g. vasarā, pēc kam to tūlīņ Šēla (Franz

Scheel) vadībā atskaņoja Horna koncertu dārzā Majoros. Tā paša gada rudenī *Ligo* partitūru iespieda Beļājeva apgāds, un 11. novembrī Rimska-Korsakova vadībā *Ligo* pieredzēja pirmo atskaņojumu Pēterpilī, kam sekoja vēl citi atskaņojumi gan dzimtenē, gan ārzemēs. Tā var sacīt; ka *Ligo* savu laiku bijis Vitola populārākais simfoniskais darbs. Jurjānu Andrejs kādā rakstā *Balsī* 1891. g. atzina, ka „tēlojumam ir vispāri tautisks raksturs” un ka tā „senās meldijas un charakteristīgās harmonijas... ..neviļot sauc atmiņā senatni”, bet instrumentācija „liek domāt vecos senču mūzikas rikus”.⁵⁹ Emīlis Dārziņš, pēc 17 g. analizēdams *Zalkti* ⁶⁰ visu toreizējo Vitola mūzikas ražu, par *Ligo* toties jau izteicās kritiskāk:

„...man nekādi nav iespējams apgalvot, ka Vītols šo visai svarīgo tematu būtu skaņās pietiekoši izsmēlis. Kompozīcijas izstrādājumā ir redzama pratēja roka, viņā ir daudzas skaistas vietas, ir arī izmanāms pietiekoši daudz nojautas skaņu krāsās, tembrā. Bet viņā trūkst tā, kas šinī gadījumā ir galvenais: trūkst iekšējā, stichiskā... spēka, trūkst iekšējās, pirmatnīgās poēzijas, kuŗa vienīgā mūs var pārliecināt, ka autoram ir bijis kas liels, ko teikt.”

Turpat gan arī pieminēta distance starp *Ligo* un Vitola jaunākiem darbiem, no kuŗiem raksta sacerešonas brīdi tautās laista bij arī *Sprīdiša uvertūra* (1908). Starpība, bez šaubām, nebija neredzama, taču tā nekavēja Vitola jaunības darba populāritāti, un kā programmas kompozīcijai ar nacionālu tematiku, kas vienkāršāka raksta dēļ turklāt saprotama plašākam klausītāju pulkam, tēlojumam *Ligo* bij un joprojām vēl ir nespriestama vieta un nozīme.

Pēc atsauksmēm spriežot, simfoniskās mūzikas atskaņojumi 1910. g. bijuši jau kvalitatīvi augstvērtīgāki, dodot gandarījumu kā autoriem, tā publikai, un ar šā latvju mūzikas žanra parādīšanu V vispārējo dziesmu svētku jau tā diezgan augstais mākslinieciskais līmenis tika pacelts vēl augstāk.

Esam kāda gaŗāka — un varbūt svarīgākā — ceļa posma galā. Šis ceļa posms no pirmajiem kuŗiem Vidzemē līdz dziesmu dienai Dikļos un tālāk līdz pirmajiem vispārīgajiem dziesmu svētkiem Rīgā 1873. g., otriem — 1880., trešajiem — 1888. g. un tā joprojām — rāda kādas skaitliski mazas, bet garā izturīgas tautas pakāpenisku nacionālo spēku pieaugumu, kas gāja kopsolī ar tās saimniecisko un sociālo nobriedumu. Iespējams, ka šur tur iepriekšējās rindās dziesmu

un tās dedzīgos kopējus — dziedātājus, korvadodus un komponistus — latvju kultūras kopainā esam izcēlušī vairāk, nekā šķīstu pareizi tiem, kas uz pagātņi skatās vēsākām jūtām, taču pati vēsture šeit aprakstītos notikumus jau pieņēmusi par neaizstājamiem un atzinusi, ka tautas patstāvības veidošanā tiem bijusi ne mazāka nozīme kā vienam otram citam fainomenam.

Ne bez pamata cēlies teiciens, ka latvju valsts vispirms dzīma sapņos, tad tā tika sadzejota vizionārajā Gaismas pils veidolā, un tikai pēc tam, kad atnāca laiks, sekoja tās fiziskā tapšana. Šāds gājiens bija dabīga parādība, kas līdzīgā secībā redzama vēl daudzu citu tautu vēsturē, un tādēļ mums — tāpat kā citām tautām — arī šī gājiens atsevišķiem etapiem jāveltī tāda pat cieņa, kādu veltijam savas tautas vispārējai vēsturei, tās dažādiem sabiedriskiem, politiskiem un kultūralīem komponentiem kopā.

(1) Šis grāmatas autoram no attiecīgā laika posma avotiem bij pieejama tikai daļa, un sek. pirmā V dziesmu svētku organizēšanas mēģinājuma aprakstam izlietotas lielāko tiesu ziņas, kas atrodamas *Mājas Viesā Mēnešrakstā vai Mājas Viesā Literāriskā Pielikumā*.

(2) *Mājas Viesim* — 1893., *Dienas Lapai* — 1898. g.

(3) *Mājas Viesā Literāriskais Pielikums*, 1899, 51., 52. n-rā.

(4) *Mājas Viesā Mēnešraksts*, 1899. 11. n-rā.

(5) Kā sarīkojami V vispārējie latviešu dziedāšanas svētki, no Dr. philos. P. Zālīša (turpat, 1899, 12. n-rā).

(6) *Seši latvju vispārējie dziesmu svētki*, 30. lpp.

(7) Dienlapinieki, piesliedamies krievu un vācu grupām, šais vēlēšanās ne vien paši „izkrita cauri“, bet sagādāja zaudējumu arī kopīgajam latviešu blokam. Par šādu separātismu Zālītem sevišķi pārmeta tautībnieki, rakstot, ka *Dienas Lapa* savu šķelšanās vadzi piekārusi jau tik pilnu, ka tam vajadzēja lūzt (*Austrums*, 1901, 4. n-rā).

(8) 1901, 4. n-rā.

(9) *RLB sešos gadu desmitos*, 138. lpp.

(10) *Mājas Viesā Mēnešraksts*, 1902. 10. n-rā.

(11) 1903, 2. n-rā

(12) *Austrums*, 1903, 2. n-rā.

(13) *Turpat*, 1903, 3. n-rā.

(14) 1903, 3. n-rā.

(15) 1904. g. tika atcelts jau agrāk minētais „drukas“ aizliegums.

(16) Pēc ziņām RLB-as izdotajā *Konversācijas vārdnīcā*.

(17) *Latvijas vēsture*, 265. lpp.

(18) Turpat.

(19) *LE*, 1933. lpp.

(20) I pasaules kara dēļ tā gan palika nepabeigta, apstājoties pie pāra pēdējiem alfabēta burtiem.

(21) 1910. gadā šai teātri pirmizrādi pieredzēja arī *Uguns un nakts* ar Kugas dekorācijām un Kaktiņu Lāčplēša lomā.

(22) *Dzimtenes Vēstnesis*, 1908, 267. n-rā.

(23) Pilnīgs ricības komitejas sastāvs nedz Eglentāla almanachā, nedz RLB-as 60 gadu jubilejas izdevumā nav minēts.

(24) *Austrums*, 1904, 7. n-rā.

(25) Melngailim atbildēja Vītols Rīgas Avīzē, ar ko sākās polemika, kas izbeidzās pēc katra parta vēlreizējas argumentācijas. Vītola atbilde šīs grāmatas autoram, diemžēl, nebija pieejama.

(26) *Dziesmas V Latviešu vispārīgiem dziesmu svētkiem Rīgā 1910. gadā*; Rīgā, 1909. Saturā:

(1) <i>Ak Jeruzaleme, modies</i>	Jurjānu Andr.
(2) <i>Leģenda</i>	Čaikovskis
(3) <i>Ak, galva asiņaina</i>	J. S. Bachs
(4) <i>Mūsu Tēvs debesis</i>	Jurjānu Andr.
(5) <i>Dieva lūgums</i>	J. Vītols
(6) <i>Gājēja dziesma naktī</i>	J. Vītols
(7) <i>Dāvida dziesma</i>	F. Mendelsons
(8) <i>Svēts ir</i>	Bortņanskis
(9) <i>Mūs' debesvaldnieka slavu</i>	Bortņanskis
(10) <i>42. Dāvida dziesma</i>	Em. Melngailis
(11) <i>Himna</i>	H. B. Kleins
(12) <i>Dieva gods</i>	Bēthovens
(13) <i>Tevi, Kristus, pielūdzam</i>	Palestrīna
(14) <i>Kad Kristus, tas Kungs</i>	Hendelis
(15) <i>Alleluja</i>	J. Kade
(16) <i>Mans miers lai ir ar jums</i>	Šūberts
(17) <i>Valsts himna</i>	A. Lvovs
(18) <i>Nevis slinkojot un pūstot</i>	Jurjānu Andr.
(19) <i>Stādīju ieviņu</i>	Jurjānu Andr.
(19-a) <i>Tautiešam roku devu</i>	Jurjānu Andr.
(20) <i>Aiz upītes es uzaugu</i>	Jurjānu Andr.
(21) <i>Mēness starus slīgo</i>	Em. Dārziņš
(22) <i>Kur, priedīte, tavas skujas</i>	J. Vītols
(23) <i>Pūt, vējiņi</i>	Jurjānu Andr.
(24) <i>Ceļinieks</i>	J. Vītols
(25) <i>Gaismas pils</i>	J. Vītols
(26) <i>Ej, saulīte, drīz pie Dieva</i>	P. Jurjāns
(27) <i>Dzērājpūsisis bēdājās</i>	Em. Melngailis
(28) <i>Divi ceļinieki</i>	N. Alunāns
(29) <i>Imanta</i>	Alfr. Kalniņš
(30) <i>Kas tie tādi, kas dziedāja</i>	D. Cimze

(31) <i>Maza biju, neredzēju</i>	D. Cimze
(32) <i>Ligo dziesmas</i>	J. Cimze
(33) <i>Dievs, svētī Baltiju</i>	Baumaņu Kārlis
(34) <i>Aun, meitiņa, baltas kājas</i>	J. Vītols
(35) <i>Mana tēviņa</i>	J. Vītols
(36) <i>Ai, manu kumeļu</i>	Em. Melngailis
(37) <i>Uz jūras</i>	E. Veidenbergs
(38) <i>Jāju dienu, jāju nakti</i>	P. Jurjāns
(39) <i>Kā Daugava vaida</i>	Vigneru Ernests
(40) <i>Dziesmu svētku himna</i>	Jurjānu Andr.
(41) <i>Latvijā</i>	Jurjānu Andr.
(42) <i>Alvis Trīgvassons</i>	Edv. Grīgs
(43) <i>Ligo dziesmas</i>	P. Jurjāns
(44) <i>Uzvaras lūgšana</i>	Edv. Kremzers
(45) <i>Dziesma</i>	J. Vītols
(46) <i>Beverīnas dziedonis</i>	J. Vītols
(47) <i>Žēlošanās</i>	Edv. Kremzers.
- (27) Arch. J. Lūsis, *Dziesmu svētku celtniecība (IMM, 1934, 2. n-rā).*
- (28) *Seši latvju visp. dziesmu svētki, 31. lpp.*
- (29) Turpat.
- (30) Sk. paraugus *Mājas Viesa Mēnešrakstā, 1904.1. n-rā.*
- (31) Jēk. Bīne, *Latviešu tautiskais tērps (Sējējs, 1938, 6. n-rā).*
- (32) Precīzs skaits nav minēts nedz Eglentāla almanachā, nedz RLB-as *Konvers. vārdnicā* un RLB-as 60 g. jubilejas izdevumā.
- (33) *RLB sešos gadu desmitos, 143. — 145. lpp.*
- (34) Ar šo opozīciju izskaidrojama tai pašā gadā Rīgā Vignera rīkotā dziesmu diena, kas kā apmēros, tā panākumos ar vispārējiem dziesmu svētkiem gan nespēja sacensties.
- (35) 1913. gadā Rīgā bija jau 517.522 iedzīvotāji.
- (36) *RLB sešos gadu desmitos, 139. lpp.*
- (37) Vēl šā gadsimta sākumā pēc „poļu laiku” prakses Latgale saukta par Infantiju un tās iedzīvotāji — par infantiešiem.
- (38) *Seši latvju visp. dziesmu svētki, 32. lpp.*
- (39) Kā šī, tā nāk. programmas pārspiestas no grām. *RLB sešos gadu desmitos.*
- (40) A. Zālītis, *Jurjānu Andrejs, 50. lpp.*
- (41) *Piekto vispārīgo latviešu dziesmu svētku garīgais koncerts, Dzimtenes Vēstnesis, 1940, 140. n-rā.*
- (42) Tā iespiesta *Latvijā (1910, 139., 140., 142. n-rā).* Šeit citētais teikums ir ņemts no grām. *Jāzeps Vītols, raksti... (1944).*
- (43) Kādas bijušas šīs tautas dziesmas, nezinām. Iespējams, ka atkārtota jau dienu iepriekš dziedātā *Ej, saulīte, drīz pie Dieva.*
- (44) Citēts no grām. *Jāzeps Vītols, raksti... (1944).*
- (45) *RLB sešos gadu desmitos, 143. lpp.*
- (46) *Seši latvju visp. dziesmu svētki, 34. lpp.*

(47) Pēc ziņām RLB-as izd. *Konversācijas vārdnīcā*.

(48) *Jāzeps Vītols, raksti...* (1944), 363. lp.

(49) Cita starpā, to pašu tekstu citādā noskaņā un stingra diatonisma robežās komponējis vēl Melngailis, un to nereti atskaņoja Reitera koris. Bet arī Melngaiļa dziesma palikusi rudimentārā veidā, un tautā tā neieskanējās.

(50) *Mūzikas vēsture* (prof. J. Vītola virsredakcijā), 555. lpp.

(51) Lielu daļu no tām laida klajā Neldnera apgāds jau pirms I pasaules kara.

(52) 1905-7.

(53) Svešinieks sudraba senatnes sētā, *Mūzikas apskats*, 1934,3.n-rā.

(54) Turpat (1901, 1. n-rā) iespiesta vēl otra E. V. dziesma *Vakarā* (vīru korim, Frīdenberga teksts).

(55) E. Dārziņš, Jozefs Vītols (*Zalktis*, 1908, 5., 6., 7. n-rā).

(56) *Jāzeps Vītols, raksti...* (1944), 82. lpp.

(57) Arī šo Ausekļa balādi ar nosaukumu *Nogrimuse pils* komponēja Melngailis (dziesma iespiesta *Austrumā*, 1905, 9. n-rā). Melngaiļa darbs tomēr pavisam rudimentārs un palicis gandrīz pilnīgi nepazīstams.

(58) Pilnīgā veidā, kā rāda Vītola darbu saraksts, *Dziesma* nav iespiesta.

(59) Citēts no grāmatas *Jāzeps Vītols, raksti...* (1944), 59. lpp.

(60) E. Dārziņš, Jozefs Vītols (*Zalktis*, 1908, 5., 6., 7. n-rā).

II

Dziesmu svētki
neatkarīgajā Latvijā

PIRMĀS IESKAŅAS

LATVJU JAUNATNES SVĒTKI UN ATCERES DZIESMU DIENAS

1922 — 1923

*Mūžam bāltās Daugavas krāces
Veļ caur klintīm varoņu lāstu,
Mūžam nerimst Daugavas krāces,
Mūžam nerimst varoņu gars.*

Kārlis Skalbe

Pirmā pasaules kara laikā Latvija zaudēja ap 700.000 cilvēku vai katru ceturto iedzīvotāju. Neticams upuris, bet par to beidzot bija iegūta brīvība, īstenots paaudžu sapnis — nacionāla valsts, kuŗas neatkarību pasludināja vēsturiskajā 1918. gada 18. novembra aktā. Notikumi pa ceļam — latvju strēlnieku pulku dibināšana, Latviešu pagaidu nacionālās padomes un demokratiskā bloka darbība, abu šo organu saplūšana Latvijas tautas padomē ar Pagaidu valdību kā augstāko izpildvaru u. t. t. — ir jau tik pazīstami, ka pie tā vēl kavēties nav nepieciešami. Tā vietā, meklējot atrisušo pavedienu, skicēsim dažas kontūras šo pārejas gadu gara pasaulē.

Kā jau teicām, spriegums latvju kultūras dzīvē ap piekto dziesmu svētku laiku bija tik liels, ka atgādināja jau ainu, kāda bij vērojama pēc apmēram desmit gadiem savā valstī. Sacītais attiecināms tiklab uz toreizējo periodiku un rakstnie-

Nacionālā opera

cību,¹ kā arī uz teātra dzīvi, tēlotāju mākslu, mūziku u. c. gara dzīves novadiem.

Svarīgs solis uz priekšu bij arī izcīnītās nacionālās skolas, vairākas latviešu ģimnazijas gan Rīgā, gan citās pilsētās; tāpat vēl straujāk kā 19. gadsimta beigās pieauga studentu skaits, jau pirms kara dodot visai plašu inteliģentu kadru, kas lieti derēja nākotnē. Ar šo kultūrālo rosmi roku rokā gāja sabiedriskā un politiskā nostiprināšanās, sasniedzot līmeni, kāds iespējams vienīgi lielu tālāku notikumu aizredzē, kad ticība pašu spēkam jau sasniegusi degpunktu.

Visu to piepeši pārtrauca Pasaules kara, kas sākās 1914. gadā. Ja pirmajā kara ziemā latvju kultūras dzīve vēl mēģināja turēties agrākā līmenī, tad pēc vācu iesološanas Kurzēmē tai sākās noteikts lejupceļš. Lielās bēgļu straumes sabiedrisko rosmi apstādināja galīgi, un, kad starp vācu „nagloto papēdi” un aizvien chaotiskāko krievu frontes aizmuģuri palikušā tauta bija nonākusi posta viļņa galotnē, likās, ka nav vairs varas, kas vēl kaut cik spētu saturēt tās cerības un gara možumu.

No pilnīgas garīgas katastrofas bēgļus mēģināja glābt daudzās nacionālās komitejas, ko apvienoja centrs Pēterpili. Par spīti līdzekļu un piemērotas vides trūķumam komitejas veica lielu darbu izkaisīto tautas locekļu apzināšanā un viņu garīgajā aprūpē. Toreizējos apstākļos sevišķa nozīme bija katram bēgļu rokās nonāķušam latviešu avīzes numuram, katram dievkalpojūmam tēvu valodā, katram latviešu koncertam, ko varēja sarīkot, kad lielākais bēgļu vilnis jau bija norimis.

Latvijas valsts konservātorija

Latvijā uz vietas ne mazāka nozīme savukārt bija strēlnieku kultūrālajiem pasākumiem, kuŗos piedalījās dzimtenē palikušie mākslinieki, aktieŗi, dzejnieki, mūziķi u. c. Vēlāk izkaisītie spēki saplūda atkal vienuviet, tāpat kā vairums latvju strēlnieku, veikuŗi tūkstoŗiem jūdŗu, beidzot atgriezās vietā, no kuŗas tiem bija bijis jāšķiŗas, kad tēvzemi vairs nevarēja nosargāt.

Pārejas gadu kultūrālā rosme gan nespēja līdzināties miera laiku rosmei, taču tā radīja tautā spēcīgu nacionālu sajūsmu un stiprināja nākotnei. Turklāt individuāli arī kuŗa gadi nepalika bez izcilākiem veikumiem, kas jo auglīgi ietekmēja vēlāko daiŗradi. Tādi veikumi bij, piemēram, Raiņa, Plūdoņa, Skalbes un Virzas dzeja, tāpat latvju glezniecībā tik nozīmīgie Grosvalda un Kazāka darbi, mūzikā Kalniņa patriotiskās dziesmas, Jāņa Mediņa *Uguns un nakts* u. t. t.

Par kaut cik kārtējāku kultūras dzīves pulsu Latvijā tomēr varam runāt tikai sākot ar 1918. gadu, kad pēc Brest-Ļitovskas mierlīguma sākās drudţaini priekŗdarbi jaunās valsts proklamēšanai. Par spīti vācu okupantu klātienēi tautā bija radies jauns spriegums, kas gaidīja izdevību, lai izlauztos uz ārieni. Jau 1918. gada rudenī darbu atjaunoja daļa agrāko latvieŗu skolu, un nāca klajā jauni nacionāli laikraksti.

Pamazām — gan legāli, gan nelegāli pārejot robeŗas — sāka atgriezties bēgļi, kas steidzās atstāt Krieviju revolūcijai sekojoŗā chaosa dēļ. To vidū bija daudzi kultūras darbinieki, un ar kādu diplomātiskā kārtā sadabūtu „operas vilcienu” 1918. gada augstā Rīgā ieradās arī daļa mūziķu, kuŗus Krievijā bij sapulcējis advokāts Frīdenbergs ar Jāzepu Vītolu. Tā

jau septembrī Nacionālā teātra namā sāka darbu Latvju opera, vēlākās Nacionālās operas priekštece. Liktenis bija lēmis, ka turpat pēc divi mēnešiem proklamēja arī Latvijas republiku.

Pirmajiem impulsiem drīz sekotu jauni, ja Latvijai piepeši atkal netuvotos ienaidnieks — šoreiz „sarkanā armija”, kas turpat pusgadu paralizēja pirmo nacionālo pasākumu darbību. Tādēļ jauna rosme varēja sākties tikai pēc 1919. gada 22. maija, kad komunisti bija padzīti un Rīgā atgriezās pagaidu valdība. Jau 2. augustā pēdējā pārņēma agrāko Rīgas politehnisko institūtu, tā liekot pamatus Latvijas universitātei, un tā paša mēneša beigās Vitolam uzticēja Latvijas konservātorijas (turpmāk: LK) organizēšanu. Tām sekoja teātru, mākslas akadēmijas, Nacionālās operas (NO) u. c. mākslas institūtu atvēršana.

Tā Latvijā sākās jauns laikmets, kam bija jāpierāda pasaulei, ka esam spējīgi kopt arī neatkarīgu kultūras dzīvi. To kādu brīdi gan vēl apdraudēja 8. decembrī uzsāktais bermontiešu uzbrukums, taču to satrieca jau 1920. gada sākumā. Janvāra beigās padzina arī pēdējo boļševiku no austrumu robežām, un visa Latvija beidzot bija brīva.

1920. gads bij ļoti dzīvs un rosīgs. Tā 1. maijā pirmoreiz sanāca Latvijas satversmes sapulce, un jau septembrī pieņēma agrārreformas likumu, kas izbeidza gadsimtus ilgo sociālo netaisnību, pārvēršot Latviju plaukstošā lauksaimniecības zemē.

Tāpat nozīmīgu institūtu 1920. gads deva latvju kultūrai — šā gada 18. novembrī toreizējā Ulmaņa valdība izsludināja likumu par *Kultūras fondu*. Bez pēdējā nav iedomājama arī daudzu mākslas iestāžu, kā, piemēram, tautas konservātoriju un provinču teātru darbība; tāpat svarīgas bij šī fonda gadskārtējās prēmijas un darba stipendijas.

Reizē parādījās jauni individuāli veikumi. To vidū vispirms minama Alfrēda Kalniņa opera *Baņuta*, kas pirmuzvedumu pieredzēja NO-ā 1920. gada 30. maijā. Pēc gada tai sekoja Mečiņa *Uguns un nakts* pirmās daļas uzvedums. 1920. gada februārī diriģents Teodors Reiters dibināja savu kori. NO-as darbības paplašināšana deva iespēju organizēt arī kārtējus simfoniskos koncertus. Kaut galvenais centrs bija Rīga, jauna rosme radās arī citur. Tā, piemēram, jau 1922. gadā nodibināja Liepājas operu, bet 1923. gadā Daugavpili — Latgales tautas konservātoriju.

Kādas izredzes šai vispārīgos vilcienos skicētajā ainā varēja būt dziesmu svētku kustībai?

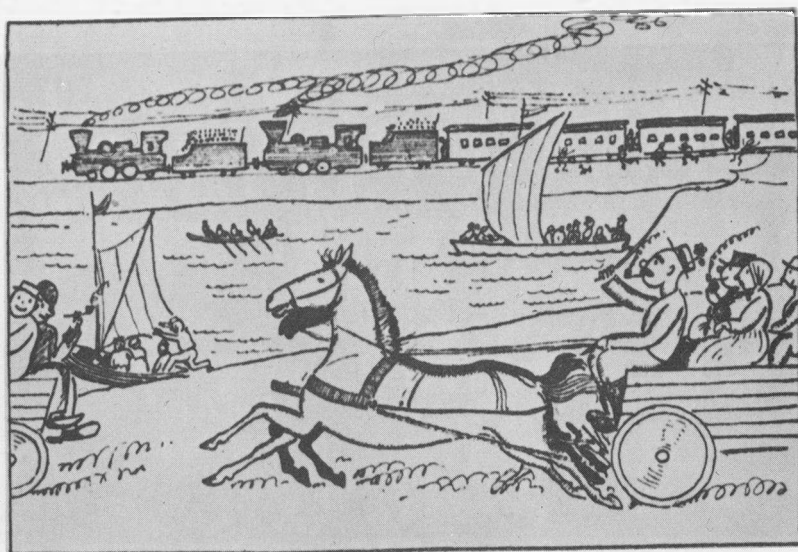

Reitera koris (1933. g.)

Sākumā plašāka koņu dzīve šķita problēmatiska. Kad Rīgā jau norisēja spriega mākslas dzīve un viens pēc otra darbību bij atjaunojuši agrākie vai no jauna sākuši jaunie koņi, citās pilsētās un laukos bij tikpat kā pilnīgs klusums, ko pārtrauca vienīgi dažī izpriecu sarīkojumi. Daudzi koņi bija pajukuši, tāpat trūka diriģentu un koņu literatūras: vecie krājumi kaŗa laikā gāja bojā, bet jauni vēl nebij iespiesti.

Visvairāk šķēršļu tomēr lika pati dzīve, jo zeme un ēkas kaŗā bija nopostītas, un lauku ļaudīm bija jāstrādā smagāk nekā pilsētniekiem. Agrārreforma turklāt radīja daudz jaunu saimniecību, kam viss bija jāsāk tikpat kā no nekā. Blakām tam parādījās jauni fainomeni, kā sports un politika, kam agrāk laukos bija niecīga nozīme. Viss tas ietekmēja sabiedrisko interešu pārkārtošanos, un latvju dziesma sākumā šķita it kā nostumta sānis.

Dziesmu gars tautā tomēr nebija zudis. Vajadzēja vienīgi jaunas iniciatīvas, bet tādas vēl trūka: pirmskaŗa dziesmu svētku rīkotāju loma jaunajā valstī vairs nebija agrākā, kamēr citas iestādes lielāku svētku rīkošanu atzina par pārāgru. Iekāms varēja sākt domāt par dziesmu svētku kustības atjaunošanu, bija jāapsveŗ ne vien koņu gatavība, bet arī sabiedrības atbalsts, sevišķi vēl tālab, ka nākošie svētki — kā pirmie savā valstī — bija organizējami vēl rūpīgāk un pamatīgāk.

Ceļā uz jaunatnes svētkiem (O. Nemmes šaržs)

Gan pa zemi, ūdeni,
 Gan pa lielu dzelzceļu,
 Ceļotāju bari plūst,
 Rīga pilna ir ka lūst.
 Svētku viesi brauc un nāk
 Rīgu dimdināt tie sāk.

Ka koŗu dzīve starplaikā tomēr nebija gluži aizmirsta, liecina pirmais, jau 1921. gadā Izglītības ministrijas mākslas departamenta izdotais koŗa dziesmu krājums, kuŗā iespieda jaunākos darbus, radušos kopš pēdējā, 1914. g. izdotā MK-as krājuma. 1921. gadā notika arī pirmie pēckaŗa dziedāšanas skolotāju kursi, kas reizē sagatavoja jaunus darbiniekus koŗiem.

Minētie apstākļi un apsvērumi, protams nekavēja šaurāka apjoma sarikojumu tapšanu, pie kam pēdējie savukārt varēja parādīt, cik tālu koŗi ir ceļā uz lielajiem svētkiem. Par pirmo šādu sarikojumu, kam nenoliedzama nozīme lielo dziesmu svētku tradīcijas atjaunošanā, kļuva I latvju jaunatnes svētki, kas notika Rīgā 1922. gadā un pēc kuŗiem līdz tam šķietami inertais dziesmu kamols sāka tities atkal no jauna.

Gājiens jaunatnes svētkos

Pirmo latvju jaunatnes svētku² iniciātore bij 1917. gada beigās nodibinātā Latviešu jaunatnes savienība, kas — tāpat kā 1920. gadā dibinātā Nacionālā jaunatnes savienība — pēc kara bij izvērsusi darbību visā Latvijā. Latviešu jaunatnes savienība plašāku svētku sarīkošanu pārrunāja jau otrā kongresā 1920. gadā, nolemjot tos sarīkot 1921. gadā. Sagatavošanās laiks tomēr izrādījās par īsu, un vairāki mūziķi ieteica svētkus atlikt. Starplaikā noskaidrojās arī, ka vienai organizācijai sarīkot tos nebūs pa spēkam; tādēļ biedros aicināja vēl Latvju kultūras veicināšanas biedrību, Raiņa klubu, Nacionālo Jaunatnes savienību un Sociāldemokrātisko jaunatnes savienību.

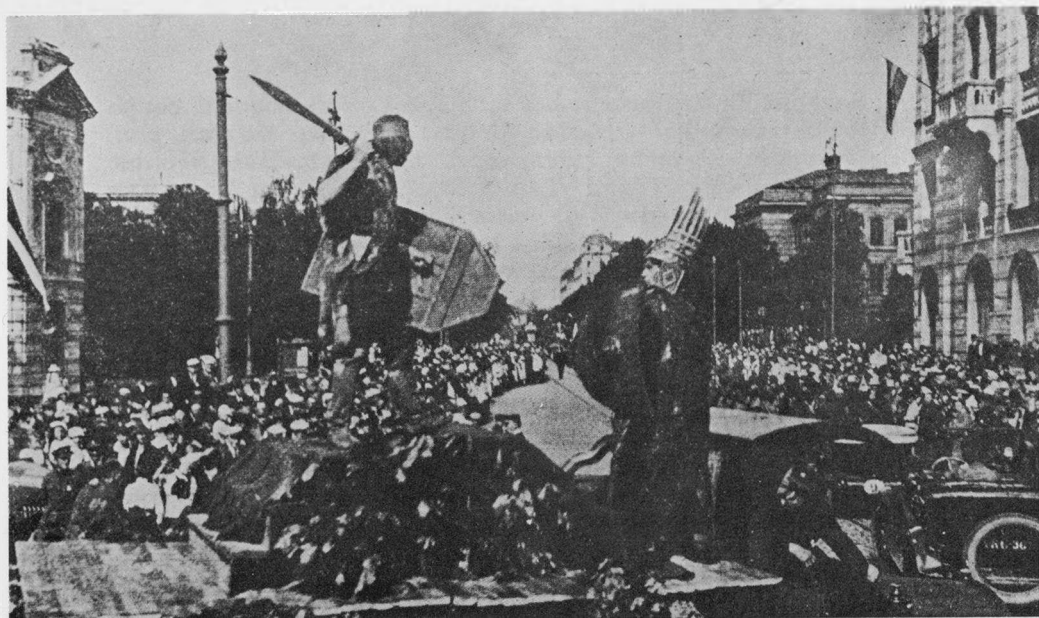
Pēdējā internacionālo mērķu dēļ no kopdarba atteicās,³ ties pārējās trīs organizācijas bij ar mieru, un 1921. gada beigās izveidojās rīcības komiteja, kas izlēma svētkus rīkot 1922. gadā. Prezidijā darbojās Ā. Laiviņš un J. Kuplis (LJS), J. Balodis (LKVB), L. Terpovics (Raiņa klubs) un J. Pone (NJS), bet goda prezidijā ievēlēja Al. Daugi, Kr. Baronu un Raini.

Rīkotāju nolūks bija izcelt pārdzīvoto laikmetu un „modināt milestību uz aizmirsto tautas senatni un censību.” Svētkiem bija jāparādā nacionālā kultūra, lai tā „sīko interešu un sadursmju laikā, kad maz ir tādu, kas spētu pacelties pāri sev”, varētu „apskaidrot prātus ar lielāku un cēlāku mērķu mirzumu”.⁴ Minētais mērķis noteica arī svētku programmu, kādēļ bez košu koncertiem bij paredzēti vēl sporta un „brīvo kustību” demonstrējumi, senatnes inscenējumi, teātra izrāde, karnevālveida gājiens, vairākas lekcijas, izstāde un atsevišķi koncerti. Košiem turklāt paredzēja vēl dziesmu kaŗu.

Par virsdiriģentiem aicināja Reiteru, Jozuu un Melngaili, kuŗiem kā padomdevēji nāca klāt Vitols ar Kalniņu. Bez tam svētku sagatavošanā darbojās vēl arhitekts Kundziņš, režisors Lauberts, dzejniece Biruta Skujeniece, gleznotāji Ā. Cīrulis, Brencēns un Smiltnieks, diriģents Kuņķis, sporta instruktors Cekuls u. c. Pazīstamo mākslinieku atsaucība liecināja, ka svētku lieta bij nobriedusi un solīja arī labus panākumus.

Svētku norisei izraudzīja laiku no 18. līdz 22. jūnijam, koŗu koncertiem paredzot svētdienu un pirmdienu, t. i., 18. un 19. jūniju. Rīkotāju rosme jau iepriekš garantēja samērā lielu dalībnieku skaitu, un svētkos ieradās 126 koŗi ar apm. 3000 dziedātājiem,⁵ to vidū — ap 70 koŗu, kas bija jauni, dibināti pēc kara.

Svētkus ievadīja prāvesta Kundziņa vadīts dievkalpojums Jaunajā Ķertrūdes baznīcā, kuŗā atskaņoja Melngaiļa liturģiju. Pēc tam sākās svētku gājiens. Tā priekšgalā gāja taurētāji, kam jāšus sekoja senlatvju kaŗavīri ar virsaiti Imantu

Jaunatnes svētku gājiena aina (Lāčplēša cīņa ar Melno bruņinieku)

vidū. „Bruņoti vairogiem, lokiem, āvām, cirvjiem un vālēm”, tie izskatījušies „sevišķi braši un tipiski senlatviski”,⁶ kādēļ sacēlušī skatītājos lielas gāviles.

Tās vēl pieaugušas, redzot, Dauges atbalstā, sekojam Baronu, kas tad jau bija 87. mūža gadā. Aiz viņiem nāca svētku prezidijs, kaimiņvalstu delegācijas, skauti, gaidas u. c. grupas, allegoriski attēlojot epizodus no latvju vēstures, kā, piemēram, senos Jāņus, klausu laikus, Lāčplēša cīņu ar Melno bruņinieku u. t. l.

Gājiens aizvijās uz Esplanādi, kur četros pēcpusdienā izglītības ministrs Dauge atklāja svētkus, kam sekoja Latvijas himna, tik lielā pulkā neatkarīgajā Latvijā skandināta pirmoreiz. Pēc Dauges runāja igauņu, lietuviešu, poļu, somu un franču pārstāvji, bez tam apsveikšanas raksti bij nākuši vēl no Anglijas, Zviedrijas un Vācijas, tā rādot, ka Latvijas vārds jau nebija vairs gluži sveša skaņa. Bez paredzētajām 25.000 biļetēm papildām pārdotas vēl ap 10.000, tā ka jaunatnes svētku pirmo koncertu vien noklausījās turpat 35.000 personu.

Kā pirmā, tā otrā košu koncerta pilnīga programma pašreiz nav pieejama, bet no atreferējumiem periodikā secināms, ka tā nav bijusi sevišķi gaŗa. No oriģināldziesmām dziedāta Dārziņa *Mēness starus stigo*, Kalniņa *Divi gāju balodiši*, Melngaiļa

Senatne, Vītola Gaismas pils un Zāliša Ceļš uz dzimteni, bet no tautas dziesmām — *Jurjāna Rindām auga, Kalniņa Puri, puri, Melngaiļa Bārenītes slavināšana, Kade pārnāksi, Nebrauc tik dikti un Pūt, vējiņi, Vignera Ligo dziesmas un Vītola Trīs jaunas māsas*, — kopā ar valsts himnu un *Jurjāna Dievs, dod, mūsu tēvu zemei* tātad kādas 15 dziesmas. Melngailis diriģējis tikai savus darbus, kamēr pārējās dziesmas atradās Reitera rokās (Jozuus slimības dēļ svētkos nepiedalījās).

Pirmajai pārbaudei pēc ilgāka starplaika šāda programma bij diezgan piemērota, un — spriežot pēc atsauksmēm — tā bijusi rūpīgi sagatavota, kaut arī ne gluži bez trūkumiem. Tā grūtākos darbos, kā *Gaismas pili*, daļai dziedātāju nepārvarami likās plašie diapozoni un atsevišķās balsis pietrūka vai nu spēka vai kupluma, tāpat ne ikreiz bijis skaidrs ritmiskais raksts, bet tā kā liela daļa dziedātāju bija jaunieši un arī mēģinājumu bija bijis maz, tad pārāk stingru kritiku šoreiz nelietoja.

No nacionālā viedokļa toties svarīgi bija, ka šais svētkos dziedāja vienīgi latviešu dziesmas, ko — citu vidū — izcēla arī mūzikas kritiķis Jānis Cīrulis, rakstīdams, ka jaunatnes svētki „dažā ziņā pārspēja pat bijušos dziesmu svētkus.”⁸

Līdzās koņiem jūsmīgu atsaucību saņēma arī abi virsdiriģenti, kas tik plašas publikas priekšā 1922. gadā reprezentējās pirmoreiz. Cīrulis par viņiem rakstīja:

„Interesanti bija novērot divu mūsu labāko koņa diriģentu īpatnības, kuŗas izteicās viņu vadīto dziesmu izpildījumos. Reitera izpildījumi smalkāki niānsēti, ritmiski skaidri un noteikti, viņa noteiktais diriģenta žests (vienmēr ieturēta parastā takts figūra) lielai masai viegli uztveŗams un saprotams, ko rādīja koņa un diriģenta saprašānās vienā no grūtākajām dziesmām — *Kalniņa Divi gāju balodīši*, kuŗā koris parādīja savu vieŗlumu un rituma elastību... ..

„Emilis Melngailis... ..guva lielus panākumus un piekriŗšanu ar savu dziesmu plaŗumu. Kaut gan ar kori viņš tā nebij paspējis saprasties, kā Reitera, tad tomēr pārliecinoŗi izdevās viņa vadītās dziesmas, seviŗki *Senatne* un *Kade pārnāksi, bāleliņ*. Melngailis mil plaŗumu, spēku un tuvu saprotams tautai ar savu nemāksloto vienkārŗību... ..”

Svētdienas vakarā NO-as namā bez tam notika Lāviņa *Jūŗas gaigaliņas* izrāde, bet Esplanādē otrā dienā pēc koņa koncerta — pantomīmas *Svētki Zilā kalnā* uzvedums, kam mūziku bija devis Melngailis un reŗiju veica Biruta Skujeniece. Svētku laikā notika arī vairāki citi sarīkojumi, to vidū Reitera koņa un Alfrēda Kalniņa ēŗģeļu koncerts Doma baznicā, Melngaiļa koņa koncerts un solistu Kaktiņa, Benefeldes, Alberta Bērziņa un Jāņa Mediņa koncerti LK-ā, kā arī dažas lekcijas,

„Dziesmu kaŗš” (O. Nemmes ŗarŗs)

izstādes, plaŗi vingroŗanas svētki un pēdējā dienā — sporta svētki.

Dziesmu kaŗŗ norisēja otrdien, 20. jūnijā Nacionālā teāŗra telpās. Tajā piedalijās tikai septiņi koŗi, jo ticiba paŗu spēkiem tad vēl nebija seviŗķi liela; tāpat piedalīšanos ietekmēja jaunāko koŗu nesamēŗīgais balsu sastāvs. Pirmo vietu ŗai sacensībā ieguva Olava komercskola (diriŗents Gailitis) un Pēterpils Ārŗīgas dzied. biedrība (Muiŗnieks), otru — Birŗu (vēlāk Madonas) vidusskola (Jurŗģitis) un Liepājas kultūras veicināŗanas biedrība (Prūsis), bet treŗo — Priekuŗu lauksaimniecības vidusskola (Kreŗšmanis).

Lai gan ar atseviŗķiem trūkumiem, pirmie jaunatnes svētki visumā atstāja labas pēcskaŗas. Kādās rindās par tiem rakstīts: „Viņi rādiŗa, ka latvju jaunatne vēl vesela un veselīga, ideāli cēla un spēcīga. Un tauta, kuŗai tāda jaunatne, var noskatīties gaiŗākām cerībām savā nākotnē.”⁹ Tāpat jaunatnes svētkiem bija nenoliedzama ārējas propagandas nozīme.

Taŗu vislielākais to ieguvums — kaut arī svētki nepārsniedza novadu dziesmu dienu caurmēru — bija par jaunu atritinātais dziesmu kamols. Tas nu vairs nenostāŗjās ritēt tālāk — no Rĩgas uz novadiem, no novadiem atpakaŗ uz Rĩgu, un tā visas tās skaistās vasaras, ko Latvijai bija lemts pavadīt zem brīvības saules stariem.

Ja 1922. gada vasarā I latvju jaunatnes svētki bija vienīgais plašākais sarīkojums, tad 1923. gadā tādu jau bij vairāk. Kā pirmā provincē agrākās tradīcijas atdzīvināja Jelgavas skolu jaunatne ar dziesmu un sporta svētkiem, kurš A. Kauliņa un citu diriģentu vadībā piedalījās ap 500 dziedātāju.¹⁰ Jelgavai, kas bez jaunatnes svētkiem 1923. gada rudenī vēl pieredzēja pirmos aprīļa dziesmu svētkus, sekoja Valmiera, kur 1. jūlijā notika I Ziemeļlatvijas dziesmu diena. Tajā piedalījās 12 koŗi ar apm. 500 dziedātājiem A. Sinepa vadībā, un turpmāk Ziemeļlatvijas dziesmu dienas notika vai ik gadus.¹¹ Šie sarīkojumi rādīja, ka arī citur koŗu dzīve bij sākusi nostabilizēties un vispārējo svētku sarīkošana kļuvusi reālāka.

Par galveno 1923. gada dziesmoto notikumu tomēr uzskatāmas šai vasarā Rīgā notikušās dziesmu dienas I vispārējo latviešu dziesmu svētku piemīnāi. Kā rāda šeit pārspiestais 1922. gada periodikā lasāmais izglītības ministra A. Dauges raksts,¹² tad ar tām bija domāts pagaidām aizstāt vispārējos dziesmu svētkus:

Dziesmu svētku lietā

Nākot preti sabiedrības domām, ka 1923. g. vasarā būtu sarīkojami visp. dziesmu svētki, IM griezās pie mūzikas padomes, no kurš saņēma sek. memorandu:

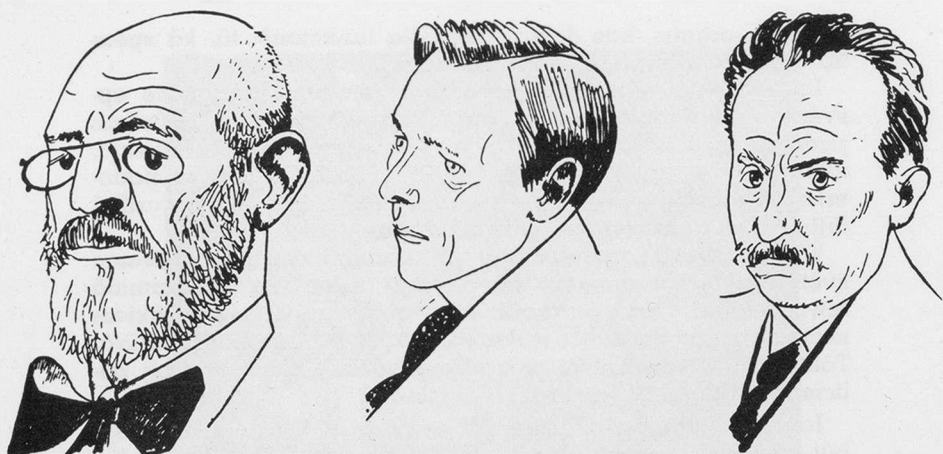
„Pārsprīžot valdības aprindu ierosinājumu latviešu visp. dziesmu svētku sarīkošanai 1923. g. vasarā, mūzikas padome savā š. g. 12. IX sēdē (4. protokols) vienojās aizrādīt, ka

(1) gandrīz visi lauku koŗi šobrīd palikuši bez jebkādas disciplīnas, pa lielākai daļai pat bez diriģentiem. Sarīkojot dziesmu svētkus, būtu koŗiem jādod zināms laiks organizēties un ievingrināties, citādi labākā gadījumā jāapmierinās ar tehniski ļoti vieglām, pēc satura jau stipri novecojušām dziesmām, kas no savas puses varētu atbaidīt labāk nostādītos pilsētu koŗus, bet katrā ziņā laupītu svētkiem vēlamo svaigumu.

(2) Laiks svētku sarīkošanai turklāt pārāk īss. Notis vislabākā gadījumā varētu tikt izsūtītas uz 1923. g. janvāri; lauku koŗiem atliktu ap 16 mēģinājumu (pa svētdienām), kādā laikā iestudējumus veikt neiespējams (svētki varētu tikt sarīkoti tikai pavasarā pusē, jo uz rudens pusi laukstrādnieki pārāk aizņemti).

Šo ievērojot, mūzikas padome ieteica:

- (a) atlikt VI visp. dziesmu svētku rīkošanu līdz izdevīgākam laikam;
- (b) sarīkot 1923. g. pavasarī lielu dziesmu dienu (vai divas) pirmiem dziesmu svētkiem par piemiņu, uzaicinot visus Latvijas labi disciplinētos koŗus pēc viņu spēju pārbaudīšanas no lietpratējiem;
- (c) priekšdarbus koncertiem uzsākt tūlīn, centrālizējot tos mūzikas padomē, un

Komp. J. Vītols, J. Zālītis un E. Melngailis (O. Nemmes šaržs)

(d) parūpēties par attiecīgo kredītu piespriešanu vajadzīgiem priekšdarbiem.”

Lai lietu pienācīgi noskaidrotu, Izglītības ministrija lūdz sabiedrību, īi sevišķi koru diriģentus, izteikties šai lietā, iesūtot savus atzinumus Izgl. ministram (seko adrese).

Izglītības ministrs: A. Dauge

Minētajā mūzikas padomē tai laikā darbojās prof. Vītols, Alfrēds Kalniņš un vēl citi mūziķi, tā ka padomes spriedumi bij autoritātīvi. Tiem pievienojās arī koru vadoņi, kaut viens otrs gaidīja ātrāku vispārējo svētku organizēšanu. Te savukārt zināma loma vēl bij igauņiem, kas pirmos pēckaŗa (VIII) vispārējos dziesmu svētkus rīkoja jau 1923. gadā. Pēdējie pulcēja ap 14.000 dalībnieku, kas itin dabīgi satrauca arī latviešus.

Igauņu dziesmu svētkus sabiedriskā diferencēšanās bija skārusi mazāk (VII svētkos 1910. gadā, piem., piedalījās jau ap 10.000 dziedātāju), tāpat Pirmais pasaules kaŗš pret mūsu ziemeļu kaimiņiem bij mazliet saudzīgāks — viņiem Kurzemes bēgļu liktenis nebija jāpieredz, un vispār Igaunija normālā dzīvē atgriezās ātrāk.

Nenoliedzams šķērslis aktīvākam darbam Latvijas sākumā bij arī mūziķu neorganizētība: vēlāk tik svarīgā Skaŗraŗu kopa (ar Vitolu, Melngaili, Kalniņu, Zālīti un Jāni Mediņu iniciatoru lomā), tāpat Latvjū dziedātāju koru diriģentu biedrība nodibinājās tikai 1923. gadā. Minētā mūzikas padome turpretim bija vairāk oficiāls, mākslas lietu departamentam

pakļauts organs, kas dabīgi nevarēja funkcionēt tā, kā spētu tiri profesionāla patstāvīga organizācija.

Lai arī kāds būtu sabiedrības noskaņojums, praktiskie apsvērumi bija tomēr turami pirmajā vietā, un, kad mūzikas padome bij izšķirusies par atceres dziesmu svētku rīkošanu, tālākais gāja jau parasto gaitu. 1922. gada beigās ar padomes starpniecību sastādīja rīcības komiteju, kas Vitola vadībā tūlīn arī sāka svarīgākos priekšdarbus.

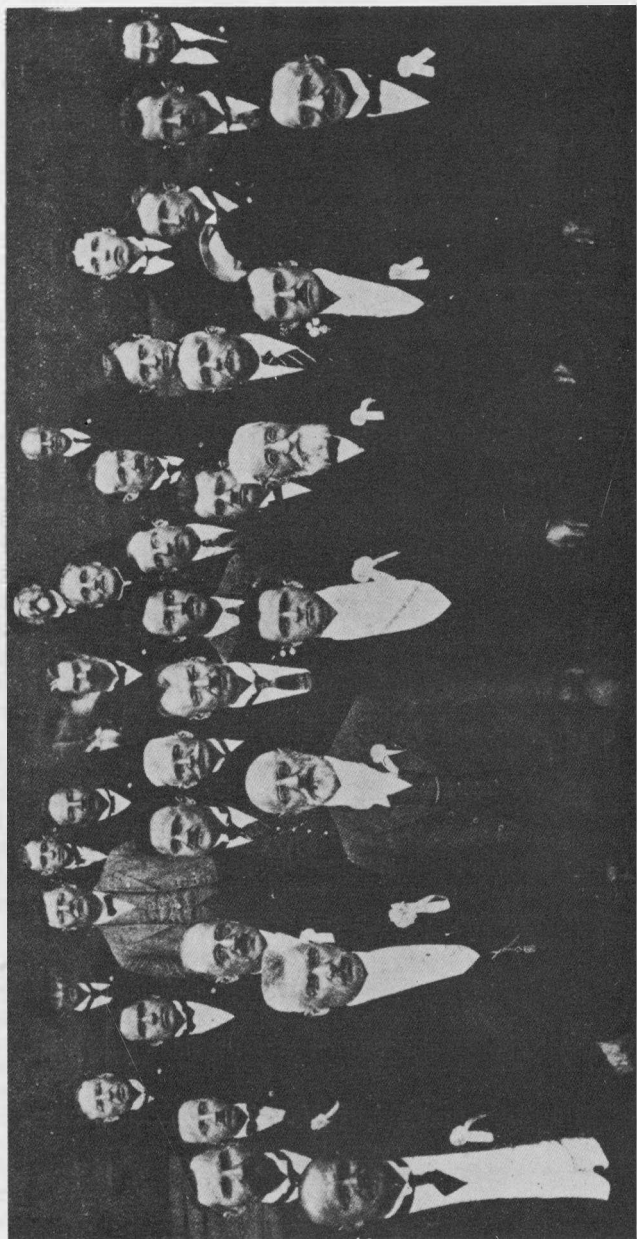
Tā kā dziesmu dienas bija paredzētas vispārējo dziesmu svētku 50 gadu atcerei, tad rīkotāji atzina, ka programmā retrospektīvā veidā parādāmi svarīgākie mirkli no agrākiem svētkiem, blakām dodot ieskatu arī pēdējo gadu kořliterātūrā. Tādējādi šis sarīkojums mēģināja izlīdzināt robu, kas bij palicis no pirmajiem jaunatnes svētkiem.

Jaunie Vitola, Kalniņa un Zāliša darbi itin dabīgi nevarēja būt pa spēkam visiem kořiem, tādēļ rīkotāji — kā jau ieteica mūzikas padome — aicināja pieteikties tikai tos kořus, kas programmu var saņatavot, — galvenokārt pilsētniekus, kam arī laiks nevarēja būt par šķērsli. Sakarā ar to dziedātāju skaits dziesmu dienās bija divreiz mazāks nekā jaunatnes svētkos 1922. gadā, taču to kvalitāte — krietni augstāka, ko vēl cēla lielākie Rīgas koři, ar caurmērā 50 dziedātājiem katrā vienībā.

Pavisam 1923. gada dziesmu dienās piedalījās 36 koři ar apm. 1500 dziedātājiem; to vidū — 19 Rīgas, 12 — Vidzemes un 5 Kurzemes un Zemgales koři.¹³ Ridzinieki vien sasniedza nepilnu tūkstoti, tātad divi trešdaļas no kopskaita. Dziesmu dienu virsdiriģenti bija Pauls J o z u u s, toreizējais NO-as kořmeistars un ērģeļspēles profesors LK-ā, un NO-as diriģents Teodors R e i t e r s.

Abi galvenie koncerti notika Esplanādē: pirmais — sestdien, 16., otrs — svētdien, 17. jūnijā. Dziesmu dienas atklāja valsts prezidents Čakste, salīdzinādams latviešu dziesmu svētkus ar senās Grieķijas olimpiādām, kurās pulcējās visa tauta, tai laikā pametot ir kořus, ir ķildas un nesaskaņas. Tālāk Čakste, kuřš pats 1895. g. bij organizējis IV dziesmu svētkus Jelgavā, pieminēja agrāko vienības garu, kad uz svētkiem sabrauca latvieši no Kaukaza, Donas, Amerikas, tāpat no visām Latvijas malām, un novēlēja, lai arī pašreizējais notikums veicinātu tādu pašu saderību. Prezidenta runai sekoja valsts himna, ko koři un ap 25.000 klausītāju nodziedāja trīs reizes.

Atceres svētku programmā ietilpa 22 dziesmas, no kuřām šeit minam tās, kas figūrē koncertu atsauksmēs 1923. gada periodikā (iekavās virsdiriģentu Jozuus un Reitera iniciāļi):

Komponistu un diriģentu grupa atceres dziesmu dienās

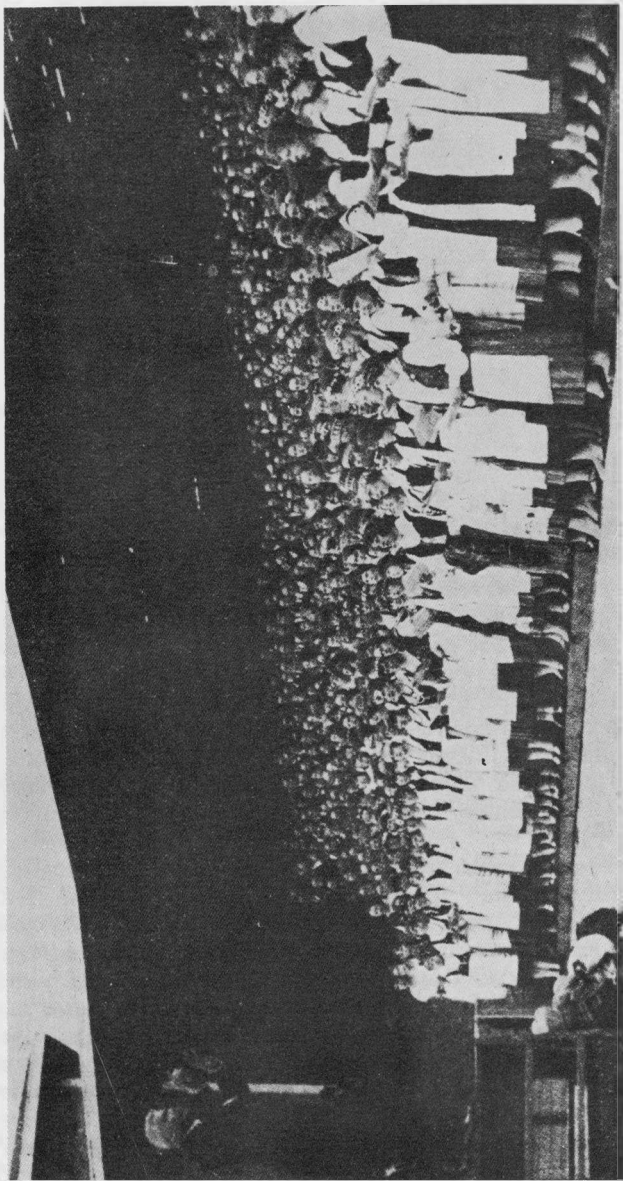
Baumaņu Kārļa	<i>Dievs, svēti Latviju</i>	(PJ)
Em. Dārziņa	<i>Mūžom zili (viru k.)</i>	(TR)
	<i>Sapņu tālumā</i>	(TR)
Jurjānu Andreja	<i>Latvijā (v. k.)</i>	(PJ)
	<i>Uz augšu</i>	(PJ)
Alfr. Kalniņa	<i>Kādi augsti kalni</i>	(PJ)
	<i>Kaŗš (v. k.)</i>	(TR)
	<i>Tautās laiŗot</i>	(TR)
Vigneru Ernesta	<i>Kā Daugava vaida (v. k.)</i>	(PJ)
	<i>Līgotnes</i>	(PJ)
J. Vitola	<i>Dievozolu trijotne</i>	(PJ)
	<i>Dūkņu sils</i>	(PJ)
	<i>Gaismas pils</i>	(TR)
	<i>Karaŗmeita</i>	(PJ)
J. Zāliŗa	<i>Biŗeris miroņu salā</i>	(TR)
	<i>Birstaliņa</i>	(TR)

Pārējās seŗas dziesmas bija J. Cimzes, Jurjānu Andreja un P. Jurjāna tautas dziesmu harmonizējumi.¹⁴

Kā saraksts rāda, tad apmēram puse darbu atskaņojumu dziesmu svētku estrādē vēl nebij pieredzējusi. Izņemot par virsdiriģentu neaicināto Melngaili, kuŗš tādēļ savus darbus neatļāva atskaņot, citādi atceres dziesmu dienu programma pārstāvēja vai visus pārējos spēcīgākos autorus. Tāpat saturā tā bija dažāda, parādot tiklab Cimzes harmonizējumus un Jurjāna patriotiskās vai reliģiskās dziesmas, kā Vitola klasiskās balādes un nacionālā melosa piesātinātās Kalniņa dziesmas, kam sekoja visjaunākā, toreiz par latvju modernistu dēvētā Zāliŗa ekstatiskais *Biŗeris* un *Birstaliņa*.

Tieŗi ņo jaunāko vēsmu ieskandināŗana bij viens no lielākiem notikumiem, kādēļ 1923. gada dziesmu dienas pacēlās augstu pāri parastajam limenim. Jauno Zāliŗa dziesmu, tāpat Kalniņa un jaunāko Vitola darbu (piem., *Dūkņu sils*) komplikētākais tehniskais raksts turklāt deva daudz koŗu spēku pārbaudei, un, kā dziesmu dienas rādiŗa, koŗi ņo pārbaudi arī veica. Āirulis par dziesmu dienu koncertiem rakstijŗa:¹⁵

„Augot un attistoties mūsu dziesmai, pamazām attistijuŗies — arī mūsu koŗi. Ja arī skaitliskā ziņā viņi gāŗuŗi mazumā... ...tad kvalitātē manāms stiprs progress. Tās prasības, kuŗas uzstāda mūsu komponisti jaunākajās oriģināldziesmās un tautas dziesmu apstrādājumos, ir ļoti lielas. Neraugoties uz to, koŗi savu uzdevumu visumā veikuŗi vairāk kā apmierinoŗi. Pat programmas komplikētākā dziesma *Dūkņu sils* (komp. Tērbatā 1916. g. beigās, V. B.), ņi lielā meistara daiļākā mūsu teiksmainās senatnes skaņu glezna, kuŗas ideālais izpildījums var būt katra koŗa gatavības apliecība, diriģenta P. Jozuus vadībā tika atveidota ar atzīstamu ritmisku un tonālu precizitāti un lokanību... ...koŗiem nav sveŗa arī mūsu jaunāko, modernāko

Atceres dziesmu dienu kopkoris; tribinē P. Jozuus

Atceres dziesmu dienu virsdiriģenti P. Jozuus un T. Reiters
(O. Nemmes šaržs)

komponistu, Vitola, Kalniņa un Zāliša, izsmalcinātā valoda... ..tas izklaidē domas, it kā mūsu komponistu jaunākie darbi nebūtu tautai saprotami un atveidojami... ..”

Tā atceres svētki pierādīja, ka latvju tauta kļuvusi patstāvīga arī mākslā, un pēc svētkiem komponisti saņēma pelnītu atzinību, pat ar piezīmi, ka viņi jau devuši darbus, ar ko var lepoties ne vien pašu mājās, bet arī citu tautu vidū. Ja salīdzinām 1923. g. atskaņotos spēcīgākos darbus ar aptuvenu latvju kor dziesmas tā laika caurmēru, tad šāda atzinība nebija pārspilēta, un latvju mūzikas vēsture var būt lepna, ka tā nāca jau pašā Latvijā sākumā. Vēl noteiktāku augšupceļu latvju kor dziesma parādīs nākošos vispārējos svētkos 1926. gadā.

Atceres dziesmu dienas deva arī prāvu materiālu atlikumu. Žurnālā *Nedēļa*¹⁶ lasām, ka tajās ieņemti ap 2,2, bet izdoti ap 2 miljoni Latvijas rubļu: atlikums bijis tāpat, 200.000 rubļu vai — 1922. gada beigās par standartu noteiktajos latos pārreķinot — ap 4000 latu. Vēlāk, VI dziesmu svētku organizēšanas atreferējumos, savukārt pieminēti 15 — 16.000 ls. Vai šī summa ir atlikusi no dziesmu dienām vien jeb tajā ieskaitīti vēl kādi citi (piem., „dziesmu svētku atskaņu”) atlikumi, nav zināms. Atlikums izlietots galvenokārt jaunu dziesmu krājumu iespiešanai.

Pēc dziesmu dienām 28., 29. un 30. jūlijā Rīgā notika vēl „dziesmu svētku atskaņas”, kas reizē bija vēltītas Vigneru

Nicenieki atceres dziesmu dienās

Ernesta mūzikālās darbības 50 gadiem.¹⁷ Tajās tiešāk tika parādīts latviešu dziesmu svētku sākuma laikmets, dodot galveno vietu populārāko pirmskaņa komponistu, kā Cimžu, Baumaņa, Šepska, A. Ores, Jurjāna, Straumes un arī Vignera, darbiem. Bez tam „atskaņās” dziedātas dažas cittautu dziesmas.

Blakus kopkorim, kas komplektējās galvenokārt no atceres dziesmu dienu koņiem, šai sarīkojumā vēl piedalījās atsevišķa grupa no agrāko vispārējo dziesmu svētku dziedātājiem vien, ko vadīja „atskaņu” otrš jubilārs Jānis Dreiberģis, kuŗš pirms 50 gadiem ievadīja tautās Baumaņa Kārļa himnu *Dievs, svētī Latviju*. Vairākas Jurjāna, Vitola un Dārziņa dziesmas diriģēja arī Reiters, kamēr Melngailis ar savu kori tai laikā Jaunajā Ģertrūdes baznīcā bija sarīkojis garīgu koncertu.

Kā intims šaurāks sarīkojums, Vignera „atskaņas” palika mazāk ievērotas. Mākslinieciski sagatavotas vājāk, tās tādus panākumus kā dziesmu dienas neieguva. Varbūt tā arī bij kļūda — rīkot otru līdzīgu sarīkojumu tai pašā vietā ar tik īsu starplaiku, kur pie tam jau parādījās viena otra diferencēšanās pazīme, bet laimīgā kārtā šī diferencēšanās tad vēl bija nieciņa, un nākošo, VI vispārējo svētku tapšanu tā nepaguva ietekmēt.

Kā jaunatnes svētki 1922., tā atceres dziesmu dienas 1923. gadā uzskatāmi par tiešākiem ceļvežiem vispārējo dziesmu

svētku kustības atjaunošanā. Vēsturē tie palika kā starplocekļi lielo svētku rindā, kas no vienas puses vēl nevarēja aizmirst teiksmainās latvju tautas jaunības laika ainas, bet no otras puses — traucās līdzī tagadnes dzīvei un no tās straujajiem notikumiem mēģināja mest tiltu uz tālāko nākotni.

(1) 1912. g. nāca klajā divi lieli jauni mēnešraksti *Druva* un *Domas*. Aizstājot revolūcijas gados apstājušos *Austrumu* un *Mājas Viesa Mēnešrakstu*, tie pa daļai turpināja abas galvenās toreizējās sabiedriskās strāvas.

(2) Tie samērā plaši aprakstīti periodikā, no kā šeit izmantoti šādi raksti: J. K., Pirmie Latvju Jaunatnes svētki (*Ilustrētais Žurnāls*, 1922, 6. n-rā); K. S., I latvju jaunatnes svētki (*IMM*, 1922, 7. n-rā); J. C., Pirmo Latvju jaunatnes svētku koncerti (turpat); Latvijas jaunatnes svētki (*Jaunības Tekas*, 1922, 6. n-rā).

(3) J. K., Pirmie Latvju Jaunatnes svētki (*Ilustrētais Žurn.*), 1922, 6. nr.

(4) Turpat.

(5) Seši latvju visp. dziesmu svētki, 35. lpp.

(6) K. S., I Latvju jaunatnes svētki (*IMM*, 1922, 7. n-rā).

(7) J. C., Pirmo Latvju jaunatnes svētku koncerti (*IMM*, 1922, 7. n-rā).

(8) Turpat.

(9) K. S., I Latvju jaunatnes svētki (*IMM*, 1922, 7. n-rā).

(10) Šādi kombinēti sarīkojumi Latvijas sākumā bija parasta lieta. Tā, piem., Rēzeknē 1924. g. notika dziesmu un sporta svētki, kam pēc gada sekoja jaunatnes dziesmu svētki (ap 2000 dalībnieku, Bobkoviča, Vidulejas un Pauliņa vadībā).

(11) Tā 1935. gadā ziemeļvidzemnieki pieredzēja jau IX dziesmu dienu, kurā piedalījās 650 dziedātāju T. Reitera vadībā.

(12) Sk. *IMM-u*, 1922, 11. n-rā.

(13) Pēc ziņām *Nedēļā*, 1923, 26. n-rā.

(14) Krājumā *Dziesmu dienas Rīgā* (1923) bez nosauktajām vēl atrodamas šādas dziesmas: J. Cimzes *Krauklīt's sēž ozolā*, *Saulīt' vēlu vakarā* un *Sudrabiņa upi bridu*, Jurjānu Andreja *Dievs, dod mūsu tēvu zemei*, *Kur tu skrīesi*, *vanadzīni*, *Pūt, vējiņi* un *Zinu, zinu tēva sētu*, P. Jurjāna *Ej, saulīte* un *Līgo dziesmas*, Kalniņa *Es savai māmiņai* un *Vitola Trīs jaunas māsas*. Augšā neminētās 6 dziesmas meklējamas tātad šo 11 dziesmu vidū.

(15) J. C., *Dziesmu dienas...* (*IMM*, 1923, 7. n-rā).

(16) 1923, 26. n-rā.

(17) Jēkabs Vitoliņš, „Dziesmu svētku atskaņas”, Rīgā... (*IMM*, 1923, 9. n-rā).

SESTIE VISPĀRĒJIE DZIESMU SVĒTKI

1926

*Tā zeme ir mūsu. Tas Dieva un Laimas
Latvju tautai sensenis līdzdotais pūrs.
Tā zeme ir mūsu. To nedos vairs svešiem
Ne zemgals, ne latgals, ne sēlis, ne kūrs!*
Plūdons

Rudenī, 1923. g., kad pirmo latviešu dziesmu svētku 50 gadu atcere bij izskanējusi un mūziķi varēja sākt jau tiešos vispārēju svētku organizēšanas darbus, arī jaunā Latvija gatavojās svinībām — 18. novembrī gūtajai pirmajai patstāvības piecgaidei. Šai vēstures tecējumā isajā, bet Latvijai tik nozīmīgajā laika posmā bija daudz kas panākts. Jaunā valsts bija jau manāmi atspirgusi no kara postījumiem un sākusi nostiprināties kā politiski, tā saimnieciski. 1922. gada 7. novembrī, izklistot satversmes sapulcei, bij ievēlēta pirmā Latvijas saeima un pēc nedēļas — arī pirmais valsts prezidents, agrākās satversmes sapulces galva Jānis Čakste.

Šiem notikumiem pašu mājās līdzās stādama rosme ārpolitikā: dažādi mierlīgumi, konkordāti, starptautiskas konferences un it sevišķi — Latvijas valsts atzišana *de jure*. Kaut lēni nākušai (no ASV-u puses pat tikai 1922. gada 28. jūlijā), internacionālajai atzišanai bija liela morāliska nozīme — tā atgriezta Latvijai pēdējos neticīgos un izbeidza kara gadu psihozi, kas vienā tautas daļā perinājās vēl ilgi pēc tam, kad karš jau bija beidzies.

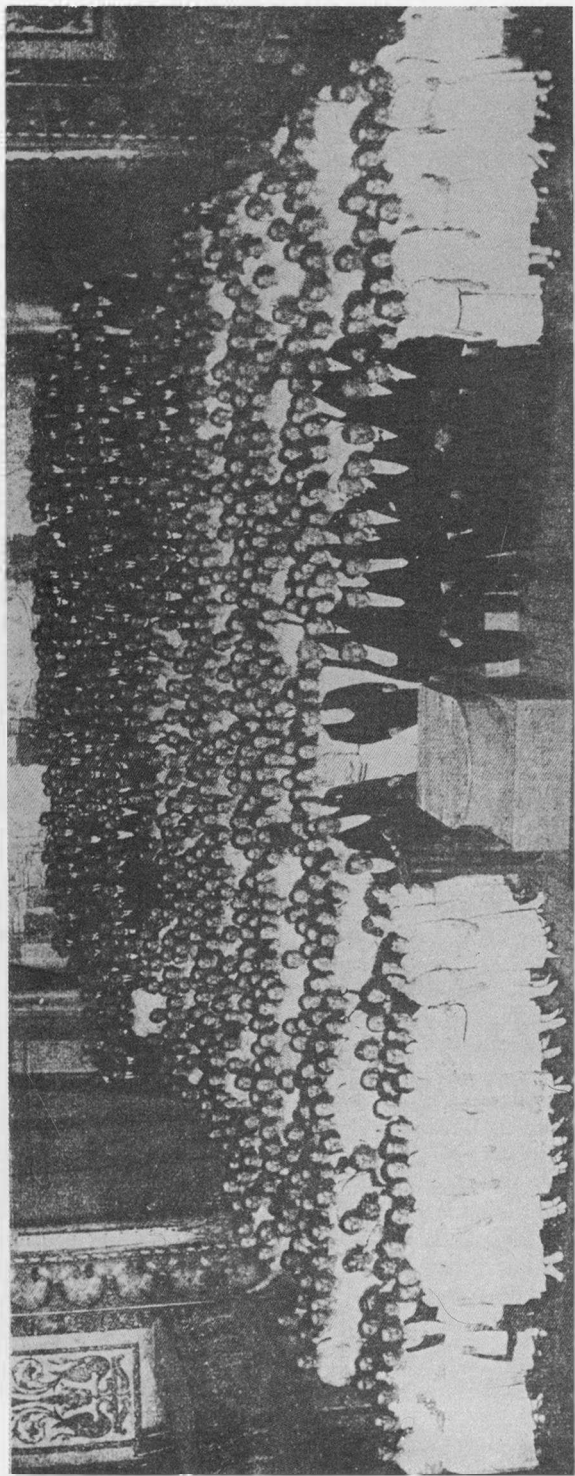
Ja tagad atskatāmies uz šo Latvijas sākuma laikmetu, tad mūs pārsteidz tā zaļoksnējā dažādība un plašums, kādā jaunā latviešu kultūra tiecās izteikt un parādīt to, kas, gadiem apslāpēts, nu lauzās ārā ar neredzētu straujumu. Ik gadu raža kļuva lielāka un bagātāka, jo ik gadu nāca klāt jauni spēki, daudzi, kas briedumu bija sūkuši jau tikai no Latvijas zemes un saules — jaunās universitātes, konservātorijas, mākslas akadēmijas u. c. jaunajām gaismas pilim, kas kā tikls sāka pārklāt Latviju agrāko muižu un krogu vietā.

Šai ainā arī latvju mūzikai radās spriegāki tempi. Pietiek pāršķirstīt tikai dažus tagad jau nodzeltējušus avižu numurus, lai redzētu, cik strauja bija Rīgas mūzikas dzīve jau 1923. vai 1924. gadā. Bez NO-as izrādēm un pašu vai cittautu solistu koncertiem šai laikā jau notika arī kārtēji kamer-mūzikas un simfoniskie koncerti, nereti — ar izcilu ārzemnieku piedalīšanos (D'Indy, R. Kajanus, G. Fitelbergs, E. Petri, E. Kūpers u.c.).

Ar jaunāko latvju partitūru atskaņojumiem vēsturē iegājuši arī gadskārtējie 18. novembra svētku koncerti, kas sākās 1923. gadā. Nākamā, 1924. gada sākumā pirmajā ārzemju turnejā savukārt devās Reitera koris. 1925. gada pavasarī piešķīra pirmās Kultūras fonda prēmijas, ko no mūziķiem kā pirmie saņēma Vītols (svīta *Dārģakmeņi*), Kalniņš (kāda tautasdziesmu virkne), Jānis Mediņš (simfonisks tēlojums *Imanta*) un Ābele (*Rudens skice* un *Ganu dziesma*).

Tāpat citur sabiedriskā dzīve atmodās no agrākā sastinguma. Tas īpaši sakāms par koņiem, ko stimulēja jau aprakstītie svētki Rīgā, kā arī dažādi novadu sarikojumi. Ja 1923. gadā vēl notika tikai 3—4 novadu dziesmu dienas, tad jau tā paša gada rudenī bija zināms, ka 1924. gadā to būs vismaz četrreiz vairāk. Šie sarikojumi savukārt briedināja vispārējo svētku lietu, un, kad 1923. gada rudenī sākās tiešie priekšdarbi, zeme lielajiem svētkiem jau bija gatavāka.

Par VI vispārējo dziesmu svētku organizēšanas sākuma dienu uzskatāms 1923. gada 30. septembris, kad kādā komponistu, diriģentu un citu interesentu sapulcē ievēlēja svētku pagaidu rīcības komiteju. Šai komitejā, ko apstiprināja arī valdība, par priekšsēdi darbojās LK-as rektors profesors Vītols, bet pārējos amatos — darba ministrs docents Gustavs Klausītiņš, NO-as direktors Reiters, diriģenti Eglentāls un Muižnieks,

Latvju (dziedātāju kopju) diriģentu biedrības atklāšanas koncerts NO-ā 1924. g. 10. martā

komponisti A. Valle un J. Reinholds un no RLB-as MK-kas — Ārgals.¹

Pagaidu komiteja darbu sāka, vispirms pārspriežot jauna korīdarbu krājuma iespēšanu, ko kori varētu lietot neatkarīgi no nākamo vispārējo dziesmu svētku repertuāra. Kā šī, tā vēlāko dziesmu svētku krājumu rediģēšanā piedalījās komponisti Vitols, Kalniņš, Melngailis, Zālītis, Jānis un Jāzeps Mediņi, tāpat diriģenti Jozuus, Reiters, Bobkovics u. c., un to iespēšanai izlietoja atlikumu no atceres dziesmu dienām.²

Blakām tam komiteja izsludināja sacensību, kuŗā bija paredzētas šādas godalgas (šeit pārrēķinātas latos):³

laic. un gar. satura dziesmām		
jauktam korim ar orķestri		
pa 1 pirmajai godalgai	— à ls 500	kopā ls 1000
pa 1 otrai godalgai	300	600
laic. un gar. satura dziesmām		
jauktam korim <i>a capella</i>		
pa 2 pirmajām godalgām	200	800
pa 2 otrām godalgām	100	400
laic. un gar. satura dziesmām		
vīru korim <i>a capella</i>		
pa 1 pirmajai godalgai	200	400
pa 1 otrai godalgai	100	200

k o p ā

ls 3400

Vēlāk papildus izsludināja vēl divas godalgas (ls 200 resp. 100) *a capella* darbiem sievietu korim,⁴ ar ko izsolītā summa pieauga līdz 3700 ls. Arī godalgām līdzekļi bija paredzēti no dziesmu dienu atlikuma. Dziesmas *a capella* bij jāiesūta līdz 1924. gada 1. martam, bet ar orķestri — līdz 1. aprīlim; vēlāk termiņu pagarināja līdz 1924. gada 1. jūlijam un tad vēlreiz līdz 20. augustam.

Lai mudinātu kori gatavoties nākošiem dziesmu svētkiem, pagaidu rīcības komiteja izplatīja Vitola parakstītu skrejlapu, ko pārspieda vairāki nacionālie laikraksti,⁵ kas vispār dziesmu svētkiem veltīja īpašu uzmanību. Reizē uz lauku centriem izbrauca īpaši runātāji vai dziedāšanas instruktori; tāpat dziesmu svētku lietu jau pašā sākumā atbalstīja valdība, apsolut kredītēt svētkus saimnieciski.

Uz nākošo sapulci 1924. gada 3. janvārī LK-ā ieradās ap 40 diriģentu, kā arī pārstāvji no Skaņražu kopas un Latvju komponistu biedrības. Šai sapulcē izraisījās asas debātes par dziesmu svētku datumu.⁶ Daži mūziķi isā laika dēļ ierosināja pārcelt svētkus no agrāk paredzētā 1925. uz 1926. gadu, kamēr oponentu, sevišķi lauku diriģentu, domas bija, ka svētki vairs

Latvju diriģentu biedrības pirmie kursi (1924)

nav vilcināmi. Debates vēl paasinājās pēc Melngaiļa referāta, kuŗā pēdējais izteica neapmierinātību arī ar pagaidu komitejas sastāvu.

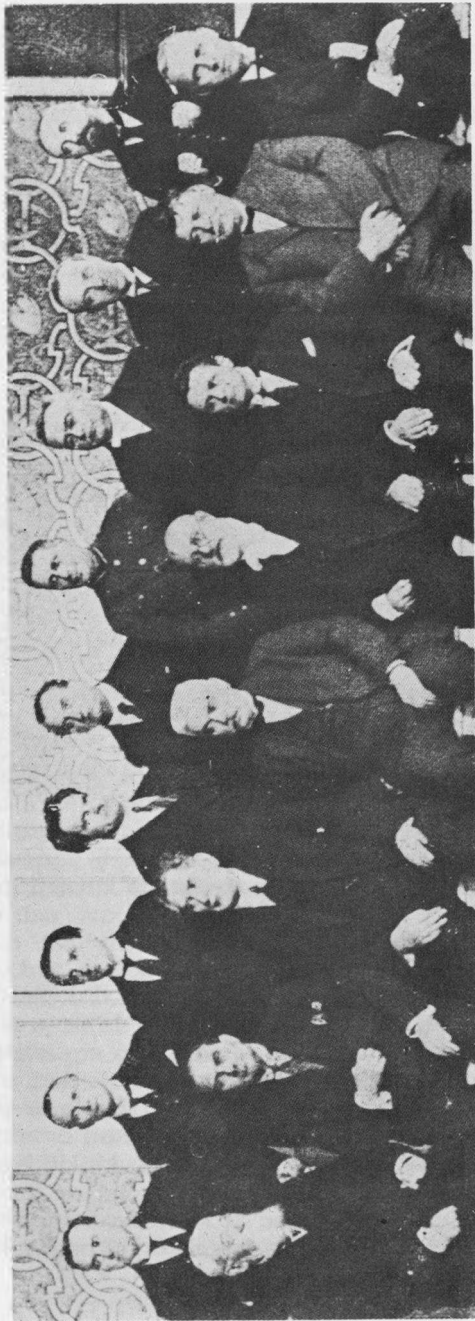
Tā kā arī Vitols bij izteicies, ka komitejas darbs pašreizējā sastāvā vairs nav veicams, tad viņa vārdus daži saprata kā vilcināšanos, ar ko sapulces gaisotne saspilējās vēl vairāk. Beigās paturēja agrāko datumu, kamēr domstarpības par pagaidu komiteju izbeidzās, uzdodot tai sasaukt jaunu, „pilnu” diriģentu un koŗu delegātu sapulci, šā darba veikšanai kooptējot „pazīstamus iecienītākos mūzikas darbiniekus, starptiem — Alfr. Kalniņu, J. Zāliti, P. Jozuu un Jāni Mediņu.”

Drīz pēc tam Vignera iniciatīvā notika Latvju diriģentu biedrības sapulce, kur arī pārunāja VI dziesmu svētku lietas, nolemjot diriģentu izglītošanai sarīkot kursus. Kursi notika tā pašā 1924. gada vasarā, un tajos ieradās 84 dalībnieki. Tas bija solis uz priekšu, lai novērstu vienu no galveniem šķēršļiem toreizējā koŗu darbā.

3. janvāra sapulcē pieprasītais kongress sanāca 23. aprīli LK-ā, un tajā ieradās 124 personas.⁷ Tā kā notika vēl divi šādi plaši kongresi, tad 23. aprīļa sapulci vēlāk pārdēvēja par I diriģentu kongresu. Profesoram Vitolam promisesot, ziņojumu par pagaidu komitejas darbu sniedza Reiters, kam sekoja debātes par pastāvīgas komitejas konstruēšanu. Tajās noskaidrojās, ka vēlami būtu 15 locekļi, un tik lielu rīcības komiteju arī ievēlēja. Tās sastāvs: prezidija priekšsēdis — prof. Vitols, viņa biedrs — universitātes prorektors doc. Klaustiņš un NO-as dir. Reiters un sekretārs — komp. Zālītis, pārējie locekļi — Jozuus, Alfr. Kalniņš, Melngailis, L. Greza, Madernieks, Muižnieks, Eglentāls, Grienfelds, Pāvils Jurjāns un M. Karsons. Madernieks vēlāk no komitejas izstājās, un sekretāra amatu no Zāliša pārņēma Grienfelds.⁸

Tai pašā reizē ievēlēja goda prezidija locekļus. Tie bija: valsts prezidents Čakste, saeimas priekšsēdis P. Kalniņš, ministru prezidents un izglītības ministrs (svētku laikā: Alberings un E. Ziemelis), Rīgas pilsētas galva Andersons un komp. Vigneru Ernests. Par virsdiriģentiem ievēlēja Reiteru un Jozuu un pašu darbiem — Alfr. Kalniņu un Melngaili, bet par goda diriģentiem — P. Jurjānu, Vigneru un Vitolu.⁹

Līdz I kongresam pieteicās 124 koŗi ar 4800 dziedātājiem, bet bija paredzams, ka daudzi koŗi nāks vēl klāt, kāpēc galīgo termiņu vēl nenosacīja. Jau kādā pagaidu komitejas sēdē nolēma svētkus saukt par vispārējiem dziesmu un mūzikas svētkiem, jo programmā paredzēja arī orķestra koncertu. Bez tam kongresā vēl pārunāja svētku budžetu (sākumā sabalansējot to uz 232.600 latiem), kā arī eventuālā atlikuma izlieto-

VI vispārējo dziesmu svētku rīcības komiteja. Sēž: A. Ārgals, J. Kārklīnš, J. Brigaders, P. Jozuus, J. Vitols, T. Reiters, B. Muižnieks un P. Jurjāns; stāv: R. Eglentāls, J. Zālītis, J. Reinholds, M. Karsons, Em. Melngailis, L. Greza, J. Griņfelds, G. Klaustiņš un A. Kalniņš

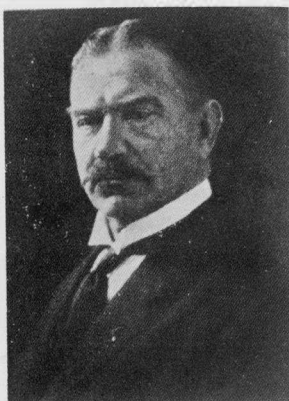
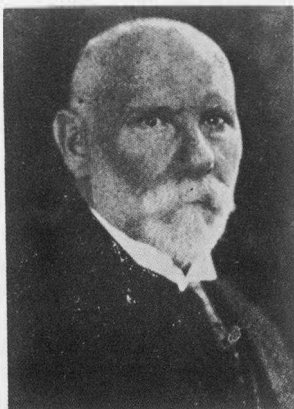
šanu. Svētku pārceļšanu uz vēlāku laiku I kongresā neskāra, un vispār šī kongresa norise bija jau daudz lietišķāka, rādot, ka lietas iegājušas īstajās sliedēs.

Pagaidu komiteja sākumā bij nodomājusi programmā uzņemtās un pēc sacensības vēl uzņemamās dziesmas iespiest divos krājumos, no kuriem pirmais bija sagatavots iespiešanai jau 1924. gada sākumā. Vēlāk plānu nācās grozīt, tā ka divu krājumu vietā beidzot iznāca trīs. Pirmais krājums 22 dziesmas jauktam un vīru košiem nāca klajā 1924. gada pavasarī, bet otrs — *Latvju VI vispārējo dziesmu un mūzikas svētku dziesmas, II burtnīca* (15 darbi) — tā paša gada beigās.¹⁰ Abus krājumus iespieda 6500 metienā. Trešajā krājumā paredzēja tikai sacensībā godalgojamus un ieteicamos darbus. Vēlāk, kad pieteikto dziedātāju skaits pārsniedza gaidīto, abu pirmo krājumu metiens gan izrādījās par mazu, kālab tos vajadzēja iespiest vēl papildām.

Sacensības darbu izvērtēšanai no latviešiem bija aicināti Jozuus un Reiters, bet no cittautiešiem — somu komponists Sibeliuss, maskavietis Ipolits-Ivanovs un igauņu komponists Sārs. Taču minētie ārzemnieki nedz pirmajā, nedz otrā termiņā nevarēja ierasties, un tā nācās sastādīt jaunu žūrijas komisiju, kurā bez Jozuus un Reitera tika aicināts toreiz Krievijā vēl dzīvojošais Glazunovs, soms Kajanus, Varšavas operas direktors Mlinarskis, Kauņas konservatorijas direktors Naujalis un Tērbatas mūzikas skolas direktors J. Āviks. Šoreiz izvēle bija laimīgāka, un, izņemot Glazunovu ar Mlinarski, pārējie žūrijas locekļi noliktajā laikā ieradās.

Sacensībai bij iesūtīti 37 autoru 48 darbi,¹¹ kuŗu vidū par godalgojamām atzītas šādas kompozīcijas: (1) A. Kalniņa jauktam korim ar orķestri komponētā laiciģa satura dziesma *Darbs un dziesma* (I godalģa), (2) Vītola j. k. ar orķ. komponētā garīgā satura dziesma *No atzišanas koka* (I godalģa), (3) H. Ores j. k. ar orķ. komponētā laic. sat. dziesma *Lauztās priedes* (II god.), (4) Vītola laic. sat. a capella dziesma jauktam korim *Rūķīši un Mežavēcis* (I god.), (5) A. Kalniņa laic. sat. a capella dziesma j. k. *Brīvība* (II god.), (6) Jāz. Mediņa laic. sat. a capella dziesma j. k. *Jāņu nakts* (II god.), (7) A. Kalniņa laic. sat. a capella dziesma j. k. *Rāmavas ozols* (II god. un (8) Vītola laic. sat. a capella dziesma vīru korim *Uģuns milna* (II god.). Bez tam par svētkiem ieteicamām kompozīcijām atzina Vītola vīru korim sacerēto *Miera dziesmu* un V. Ozoliņa jauktā koŗa dziesmu *Papardes zieds*.

Minētos darbus 10.000 metienā 1924. gada beigās iespieda krājumā *Latvju VI vispārējo dziesmu un mūzikas svētku dzies-*

VI dziesmu svētku rīcības komitejas gada prezidijs: valsts prezidents J. Čakste, Saeimas priekšsēdis Dr. P. Kalniņš, ministru prez. A. Alberings, izglītības min. E. Ziemeļis un Rīgas pilsētas galva A. Andersons

mas, III burtnīca,¹² ko daļa koŗu saņēma jau ap gadu maiņu. Technisko grūtību dēļ vēlāk no programmas svitroja Vitola Uguns milnu un Miera dziesmu un no I un II krājuma — arī Trimpulu un Kalniņa Daugavu — visas vīru koŗu dziesmas. Tā kā izsolītās godalgas visas nepiešķīra, tad atlikušos līdzekļus sadalīja honorāros.

Ap gadu maiņu veica arī citus priekšdarbus, nododot tos atsevišķām sekcijām. Tajās darbojās ap 40 pazīstamu speciālistu, tā ka visā dziesmu svētku aparātūrā kopā darbojās kādi 50 darbinieki. Pēdējā 1924. gada rīcības komitejas sēdē

(31. decembrī) Vitols varēja ziņot arī par valdības apstiprināto budžetu. Izdevumos paredzēts 170.000 latu,¹³ ap 60.000 mazāk, nekā sākumā projektēts. Kaut arī vēlāk budžetu atkal palielināja (gan vairs nepārsniedzot 200.000 latu robežu), līdzekļu nebija daudz. Tā rīkotājiem vajadzēja saimniekot ar lielāko uzmanību, lai daudzās vajadzības apmierinātu.

Strauji auga dziedātāju skaits, un 1924. gada beigās jau bija pieteikti ap 200 kori ar gandrīz 10.000 dziedātājiem. Grūtās programmas dēļ gandrīz trešdaļa koru vēlāk gan atkrita. Jau nākam vienībā programma nebija pa spēkam, un, novērodamī korus vasarā aizvadītajās novadu dziesmu dienās, pa reizei pret to iebilda arī daži komponisti un virsdiriģenti. Šie iebildumi, kā arī aizvien populārākais noskaņojums par eventuālu svētku pārcelšanu pamudināja rīcības komiteju drīzumā sasaukt jaunu diriģentu kongresu, kas notika Rīgā 1925. gada 4. un 5. janvārī.¹⁴ No 215 pieteiktajiem korjiem II kongresā ieradās 93 diriģenti, bez tam tajā piedalījās vairāki interesenti un citi mūziķi.

Svarīgākie jautājumi darba kārtībā bija svētku gada pārcelšana un programmas grozījumi. Tā kā pirmo jautājumu starplaikā bija pārunājis arī koru vairākums, tad šoreiz vajadzēja vairs vienīgi oficiāla lēmuma, un, kad pēc lauku diriģentu un Melngaiļa ierosinājuma sākās balsošana, delegātu lielākā daļa izšķīrās par svētku pārcelšanu, par jauno datumu izvēloties 1926. gada 19., 20. un 21. jūniju. Reizē izlēma arī svētku koncertu skaitu un kārtību.

Programmas grozišanu vispirms ierosināja Melngailis, ieteikdams svītrot grūtākās dziesmas. Šai jautājumā tomēr bija vairāk domstarpību, un tā sākās jaunas debātes, kas brīžiem jau atgādināja pirms gada notikušās sanāksmes gaisotni. Daļa mūziķu — to vidū arī Jēkabs Graubiņš, kuŗš par programmas grozišanu jau bija rakstījis presē — aizstāvēja uzskatu, ka dziesmu svētku galvenais mērķis ir vispirms apmierināt, pacilāt un sajūsmināt mūs pašus, kādēļ koncertu skaitu varētu reducēt, uzņemot programmā tikai vieglākas vai vidēji grūtas dziesmas.

Turpretī otrs nogrupējums, kā Vitols un Zālītis, par svētku galveno mērķi uzskatīja reprezentātīvo pusi, pašas latvju kor dziesmas limeņa parādīšanu. Pusmūžu audzis mūzikālas lielpilsētas gaisotnē, Vitols arī savā tēvzemē vēlējās pacelt dziesmoto kultūru augstāk, pāri pašus vien apmierinošiem panākumiem. Šos Vitola centienus daudzi tomēr pārprata, un tā starp Vitolu un viņa tuvākiem domu biedriem vienā un vairākumu otrā pusē radās distance, kas prasīja daudz atjautības un iecietības, lai neklūtu par nepārejamu plaisu.

Dziedātāji, tāpat mazāk izglītotie koŗu vadoņi ņo distanci neapjauta, tādēļ vadījās vairāk no jūtu nekā prāta apsvērumiem, neiztiekot pat bez asumiem, kaut sirdī katrs vēlēja tēvzemei labāko. Kā II kongresa atreferējumi liecina, tad ilgās debātes beidzot arī nedeva nekādu rezultātu, un pat uz vietas ievēlētā īpašā komisija netika tālāk par rezolūciju, pēc kuŗas paredzētā programma joprojām palika obligātoriska visiem koŗiem.

Kongresa otru dienu veltija galvenokārt dziesmu iestudēšanai un interpretācijai, ko iztīrzāja virsdiriģenti kopā ar profesoru Vitolu. Bez tam II kongresā vēl pārrunāja vasarā paredzētos novādu sarikojumus, vienojoties to programmas sastādīt tā, lai tās reizē veicinātu vispārējo svētku sagatavošanu. Ka novādu svētki jau bij tapuši kārtēja parādība, rādīja tas, ka arī 1925. gadā tos paredzēja rikt kādās 16 — 17 vietās, tā kopā pulcējot ne mazāk dalībnieku kā lielajos svētkos Rīgā.

III diriģentu kongress (ar pāri par 100 reģistrētu delegātu) notika 1925. gada 27. un 28. oktobrī.¹⁵ ņis bija mierīgākais kongress, un jau iepriekš rūpīgi sagatavotā darba kārtība garākas debātes vairs neizraisīja. ņoreiz galvenais jautājums bija programma, ko beidzot tomēr sadalīja obligātoriskā un neobligātoriskā daļā. Pēdējā palika 3 godalgotās dziesmas ar orķestri, kā arī Kalniņa *Līgsmošana*, Vitola *Rūķīši un Mežavēcis*, Zāliša *Tā vēsma un Jāz*. Mediņa *Jāņu nakts*. Ar šādu sadalījumu nu bij atrasts vidusceļš, ko varēja pieņemt tiklab koŗi, kā komponisti. Neobligātoriskām dziesmām pieteicās apmēram trešdaļa koŗu, galvenokārt pilsētnieki, bet svētkos tās līdzī dziedāja arī vēl citi koŗi, kam sastāvs bija kuplāks un mēģinājumu skaits lielāks.

Bez tam III kongresā pieņēma arī plānu par iepriekšējiem mēģinājumiem, sadalot Latviju 19 rajonos.¹⁶ Mēģinājumi sākās tūlīt pēc kongresa, un katrā rajona centrā notika caurmērā viens mēģinājums mēnesī (pavisam kopā (127 mēģinājumi). Rudens sliktu ceļu dēļ sākumā mēģinājumus apmeklēja vāji, bet, iestājoties ziemei, stāvoklis uzlabojās. Stingrā kontrole mudināja strādāt, un, kaut dziedātāju skaits par apmēram 3000 saruka, atlikušo kodolu tā saliedēja tikai vēl vairāk.

Tagad nu straujāks kļuva arī rīcības komitejas darbs, un līdz svētkiem — ieskaitot pagaidu komitejas sēdes — pavisam kopā bija notikušas 115 sapulces. Salīdzinājumam var piezīmēt, ka II dziesmu svētku sarīkošanai 1880. gadā pietika ar tikai 26 sēdēm. Jau ņie skaitļi vien liecina par milzu darbu, kāds bija veicams, organizējot pirmos lielos svētkus savā valstī, taču tiem klāt vēl jāpieskaita desmitām atsevišķo sekciju sēžu, tā ka galīgais dažādo sapulču skaits vēl divkāŗšojās.

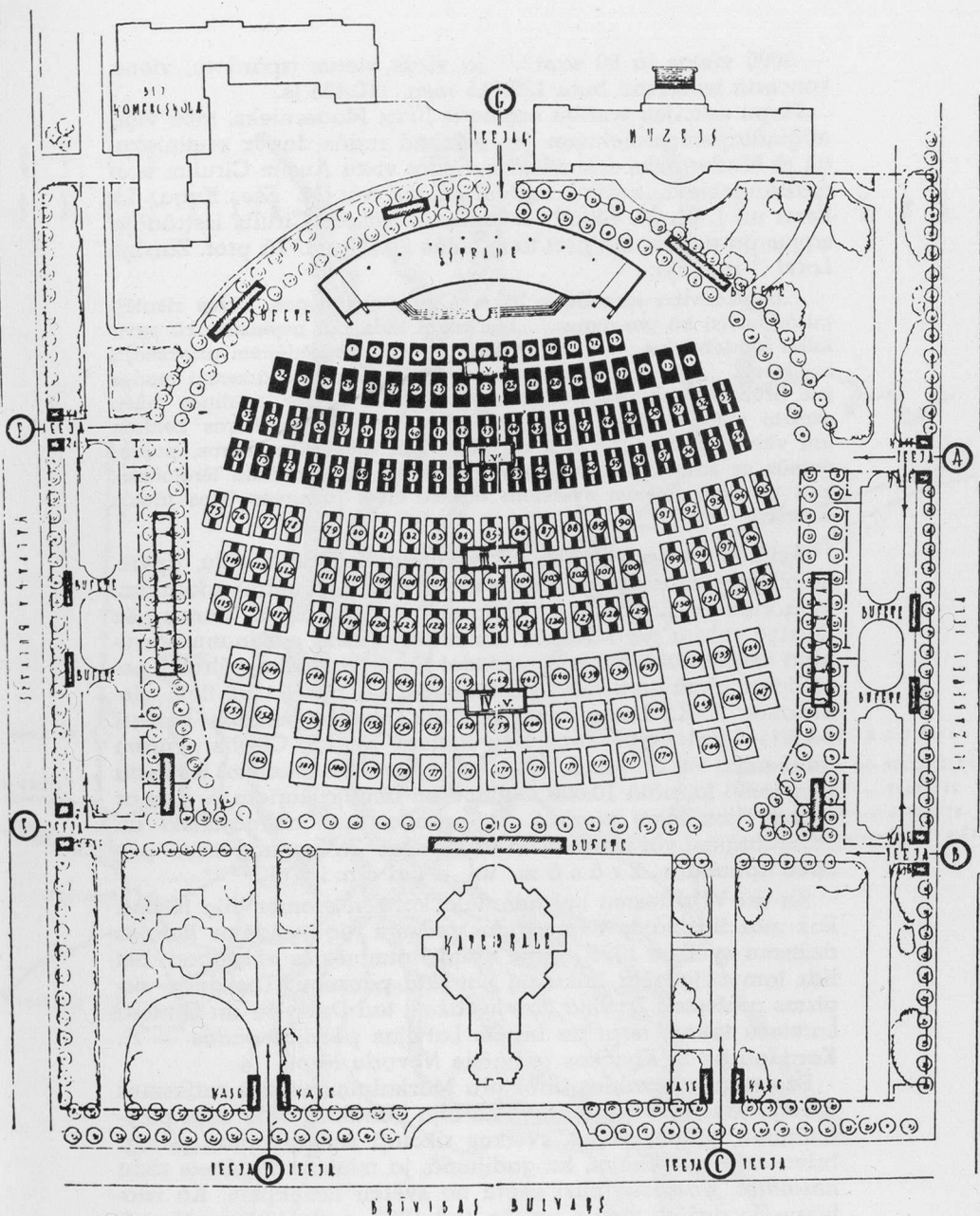
Par svētku vietu izvēlēja Esplanādi, kur jau bija notikuši III dziesmu svētki. Lielā klausītāju skaita dēļ no slēgtas svētku ēkas šoreiz vajadzēja atteikties, tās vietā iztiekot ar estrādes un sēdvietu izbūvi. Darba projektēšanai rīkotāji izraudzīja Paulu Kundziņu, Latvijas universitātes docentu arhitektūrā. Kundziņš jau 1924. gada beigās bija izveidojis estrādes metu, kā istenošana izmaksātu ap 160.000 latu.¹⁷ Tā kā viss dziesmu svētku budžets nedrīkstēja pārsniegt 170.000 latu, Kundziņam mets bija jāvienkāršo, un pēc pēdējā meta visus darbus beidzot izdevās mazāksolīšanā nodot uzņēmējam Neuburgam par 62.633,04 ls. Šī summa bija reāla, un pret to nevarēja iebilst arī valdība.

Amfiteātrāla sektora veidā celtā estrāde¹⁸ Valdemāra ielas pusē, ar Olava komercskolu un mākslas mūzeju aizmuģurē, bija projektēta 9000 dziedātājiem. Estrādes gaņums bija 95, dziļums — 29 m, un tās grīda bija sadalīta kāpnēs, kuņu kopgaņums sasniedza 3000 m. Kundziņa celtnē bija latviskā stilā, toties akustiski tā, pēc speciālistu atzinuma, nav bijusi sevišķi laba. Tiešā skaņu viļņa centrālā joma nāca krietni pāri klausītāju galvām, kādēļ, piemēram, „brīvklausītāji” uz namu jumtiem ārpusē dziesmas varējuši dzirdēt pat labāk nekā istā publika, un arī laukumā labākā dzirdamība ne ikreiz atbilda vietu dārgumam.

Šie trūkumi atklātā, apkārtējo celtnu un koku daļēji iežogotā laukumā bij gandrīz nenovēršami, un pilnīgi pārvarēt tos neizdevās arī nākošo dziesmu svētku arhitektiem. Skanīgums pie tam vēl bija atkarīgs arī no laika apstākļiem, tā ka pievakarē, kad vējš norima, dzirdamība parasti visā laukumā bija daudz labāka un skaidrāka.

Zem estrādes izbūvēja telpas dziedātāju novietošanai lietus gadījumā un atsevišķu bufeti, kamēr sānu iebūvēs iekārtoja administrācijas biroju un sanitāro punktu. Esplanādes malās bez tam vēl atradās 15 citas sikākas būves dažādām citām vajadzībām. Klausītāju solu kopgaņums bija ap 15 km, un tajos varēja apsēdināt 31.100 personas, bet, tā kā papildam bij paredzētas vēl 9000 stāvvietas, tad kopīgais dziedātāju un klausītāju skaits, ko laukumā varēja novietot, sasniedza ap 50.000.

Lai novērstu publikas sastrēgumu, Esplanādi sadalīja vairākos sektoros ar atsevišķām ieejām. Pēc cenām sēdvietas sadalīja 4 grupās, kam nāca klāt vēl stāvvietas. I vietā bez 1090 goda un brīvvietām bija vēl 2800 vietas, kas maksāja 10 ls gabalā, II — 6300 vietas (6 ls), III — 10.620 (4 ls, bet pēdējā koncertā — 3 ls), IV — 10.290 (1,5 ls) un V — (stāvvietās)

Esplanādes plāns VI dziesmu svētkos

— 9000 vietas (à 60 sant.).¹⁹ Ja visas vietas izpārdotu, viena koncerta ienākumi būtu 129.115 resp. 118.495 ls.

Tērpu sekcijas vadību uzņēmās Jūlijs Madernieks, taču viņa oriģināļajiem projektiem jau sākumā radās daudz pretinieku, un tā Madernieks drīz aizgāja, dodot vietu Ansim Cīrulim u. c. māksliniekiem (svētku vadonī minēti vēl M. Eše, Kuga, Libertis un J. un M. Siliņi). 1925. gada beigās Cīrulis izstrādāja savus paraugus, bet pret tiem cēlās iebildumi. Tā prof. Zariņš *Latvi*²⁰ rakstīja:

„...bij izdevība ieskatīties 10 A. Cīruļa zīmējumos, kuŗus rīkotāji taisās izlaist kā paraugus... ..būs atkal tāda pat nevēdība kā savā laikā Madernieka „tautas uzvalku“ paraugi uz pēdējiem priekškaŗa svētkiem... ..Visiem apgabaljiem paredzēti tagadējie ārzemju modes isie brunciši, apkārtas kout kādas zaļas un baltas lupatiņas mūsu skaisto villaiņu vietā... ..krekli pat ar piedurknēm, kuŗas beidzas jau virs elkoņa... ..Kā būs ap dūšu tām jaunavām, kuŗas, paļaudamās uz šādiem „paraugiem“, būs laiku un materiālu tērējušas... kad uz šiem pašiem svētkiem atnāks citas jaunavas istos tautas uzvalkos — — —“

Acīm redzot arī Cīrulis bij mēģinājis iet jaunu ceļu, apvienojot atsevišķus etnografiskus elementus ar jaunlaiku formām, taču viņa mēģinājumam nebija sekmju. Jau dažas dienas pēc Zariņa raksta parādīšanās tautas tērpu lietu par jaunu pārrunāja arī rīcības komiteja, uzdodot tērpu komisijai vēlreiz „noskaidrot jautājumu ar māksliniekiem un panākt ar tiem vienošanos“.²¹ Kā lietas kārtojās tālāk, nav isti zināms, bet arī pēdējo (pārlaboto) zīmējumu autors palika Cīrulis, kuŗam talkā nāca vēl M. Siliņš. Šos zīmējumus (17 novadiem) iespieda pastkaršu formātā 10.000 metienā un izsūtīja koŗiem — gan ar rīcības komitejas piezīmi, ka paraugi nav obligātoriski un „dziedātājas var pagatavot arī pašas savus apģērbus pēc sava apgabala k r ā s ā m un a u d u m i e m“.²²

Ka arī VI dziesmu svētkos daļa koŗu vēl tomēr bija tērpos, kas maz līdzinājās tiem, kādus redzēja Rīgā pēdējos lielajos dziesmu svētkos 1938. gadā, daudzi atminēties vēl tagad. Bet līdz tam vajadzēja laika un noteiktu paraugu. Tos deva vispirms profesora Zariņa *Latvju raksti*, tad Dzērviša un Ģintera *Latviešu tautas tērpi* un brīvās Latvijas pēdējos gados — A. Karnupa un E. Kivickos rediģētie *Novadu tērpi*.

Dzelzceļu virsvaldes direktora Mazkalniņa vadītā satiksmes sekcija jau rajonmēģinājumiem bija panākusi 50% ceļu palētinājumu, kamēr pašos svētkos rīkotāji solīja koŗiem pilnīgi brīvu ceļu, piezīmējot, ka gadījumā, ja ministru kabinets tādu noraidītu, trūkstošo pusi segtu no svētku līdzekļiem. Kā izlobāms no dažām ziņām avīzēs, tad 1926. gada jūnija sākumā

valdība izšķirās dot tikai 50% pazeminājumu, bet jau dažas dienas vēlāk lēmumu atkal grozīja, solot pilnīgi brīvu ceļu.²³ VI svētku izdevumu pārskatā²⁴ redzami virsdiriģentu un dziedātāju ceļa izdevumi, kas sasniedza ap 17.000 latu, būs radušies tāpat sakarā ar rajonu mēģinājumiem, jo citādi minētā summa būtu vismaz divkārtā.

Propagandas un reklāmas sekciju vadīja ārlietu ministrijas preses nodaļas šefs A. Bilmanis. Šī sekcija veica daudz darba, informējot ārzemju presi. Bez tam ap 60 ārzemju valsts, sabiedriskiem un preses darbiniekiem, kā arī zinātniekiem, māksliniekiem u. c., kas bija pazīstami Latvijas draugi, izsūtīja īpašus ielūgumus. Ar prezidenta Čakstes starpniecību par goda viesi ielūdza arī Somijas prezidentu Relanderu, kuŗš ap dziesmu svētku laiku posās ārzemju ceļojumam. Pašu zemē propagandai savukārt izplatīja brošūru *VI latvju vispārējie dziesmu un mūzikas svētki* ar Vitola, Peņģerota, Poruka un Klaustiņa rakstiem (metiens: 5000).

Publikas orientācijai svētkos savukārt 40.000 metienā bija iespiests Peņģerota sakārtotais *Vadonis VI latvju visp. dziesmu un mūzikas svētkiem* (cena 50 santimu). Tā 128 lappusēs bija vairāki vispārēji raksti par dziesmu svētkiem, bez tam vēl VI dziesmu svētku organizēšanas apraksts, isas mūziķu biografijas, svētku norises plāns, koncertprogrammas, dziesmu teksti, koŗu un dziedātāju saraksti un ziņas par Rīgas mūzejiem, izstādēm, satiksmes līdzekļiem, viesnīcām, valsts un pašvaldības iestādēm, ārstiem u. t. t.

Svētku plakātam un krūšu nozīmei izsludinātajā sacensībā par plakātu I balvu ieguva V. Krūmiņš un II balvu — prof. Zariņš, bet par krūšu nozīmi — R. Kasparsons un A. Drekslers. Tēlnieks Zaļkalns svētku piemiņai bez tam darināja vēl īpašu medaljonu porcelānā.

Naktsmājas ar tējas ūdeni koŗiem sagādāja 48 Rīgas centram tuvākās skolās, kamēr guļammaisus vai salmu pītnes dzīvokļu sekcija par maksu dabūja no armijas intendantūras.

Mēģinājumus un estrādi pārzināja estrādes sekcija, kuŗas rokās bij arī virsdiriģentu laika iedalījums ģenerālmēģinājumos. Lauku koŗiem pirmais mēģinājums notika piektdien, 18. jūnijā, bet pilsētniekiem un tiem lauku koŗiem, kas dziedāja neobligātoriskās dziesmas, — jau 17. jūnija vakarā. Mēģinājumi bija vairāki un ilga stundām, bet no tiem nevarēja izvairīties, ja gribēja, lai dziesmas skanētu pēc iespējas labāk un pilnīgāk.

Kārtības sekciju vadīja prefekts T. Grīnvalds ar palīgu Simanoviču, kam talkā nāca 300 policijas virsnieku un ierēdņi, bet Esplanādē — vēl ap 300 korporāciju studentu.

Pūtējorķestru sekcijā darbojās kapelmeistars Greza un komponists Ābele ar Jāni Mediņu. Par diriģentiem jau agrāk aicināja F. Košu ar E. Kušķēvici, kam pēc kaŗa ministra ieteikuma svētkos piedroŗās arī Greza. Bez darba palika vienīgi koŗu sacensības sekcija, jo dziesmu kaŗu daŗādu apsvērumu dēļ pēdējā brīdi atlika.

Daudz darba toties bija sarikojumu sekcijai, kuŗā darbojās mūzikas kritiķis Brusubārda, Nacionālā teātra direktors A. Bērziņš, LK-as pārst. J. Blaus, Dailes teātra administrātors R. Veidemanis, NO-as direktors Zālītis u. c. Šī sekcija saskaņoja svētku laikā paredzētos blakus sarikojumus. Sevišķi rūpīgi bija organizējami koncerti, lai tajos parādītu galvenos latvju mūziķu veikumus ārpus dziesmu svētkiem, reizē ieinteresējot ārzemjus viesus. Te darba smagums gulās uz komponista Zāliša pleciem.

Bez četriem dziesmu svētku koncertiem Esplanādē vēl bija paredzēti šādi sarikojumi: ²⁵

1 8. j ū n i j ā: NO-ā simfonisks koncerts, veltīts latvju komponistu darbiem; 1 9. j ū n i j ā: LK-ā Malvīnes Vigneris-Grinbergas tautas dziesmu rīts, NO-ā Reiteŗa koŗa latvju moderno kompozīciju un tautas dziesmu koncerts un Sen-Sānsa opera *Samsons un Dalila* (vakarā), RLB-ā Melngaiļa koŗa dziesmu diena (Melngaiļa dziesmas) un Doma baznīcā Alfr. Kalniņa ērģeļu koncerts; 20. j ū n i j ā: Nac. teātrī rakstnieku diena, LK-ā Amandas Rebānes solo dziesmu rīts, NO-ā Čaikovska *Gulbju ezers* un Jāņa Mediņa *Uguns un nakts* (vakarā), Doma baznīcā Reitera koŗa garīgs koncerts, Jaunajā Ģertrūdes baznīcā Melngaiļa koŗa *Lielā latviskā liturģija* (ar Melngaiļa, Dārziņa un Zāliša dziesmām) un LK-ā (vakarā) Alfr. Kalniņa darbu izlases koncerts; 2 1. j ū n i j ā: NO-ā Delība *Kopēlija* un Bizē *Karmena* (vakarā); 2 2. j ū n i j ā: NO-ā Somijas valsts prezidentam par godu Verdi *Otello*.

Bez tam no 17. līdz 22. jūnijam Nacionālajā teātrī bija paredzētas šādas teātra izrādes:

Blaumaņa *Trīnes grēki*, Brigaderes *Lielais loms*, Grēviņa drāmatiz. *Princis un ubaŗa zēns*, Blaumaņa *Pazudušais dēls*, Vulfa *Svētki Skanģalē*, Hebbeļa *Judīte*, somu rakstn. A. Jarviloma *Ziemeļnieki* un Aspaŗijas *Boass un Rute*,

bet Dailes teātrī no 13. līdz 21. jūnijam:

Deŗlava *Rīga* (Gruznas drāmatizējums), Alunāna *Seši mazi bundzinieki*, Blaumaņa *Ļaunais gars*, Upīša *Mirabo*, Vulfa *Greizsirdība*, Dodē *Sato*, A. un B. Tomasa Čaŗļa *krustmāte*, K. Ābeles *Ligatūra* un Grēviņa drāmatizējums *Grāfs Monte Kristo*.

Ap svētku laiku bez 4 dziesmu svētku koncertiem bij paredzēti tāpat vēl 9 citi koncerti, 6 operu un baleta izrādes, 19 teātra izrādes un vairāki cita veida sarikojumi, kam nāca klāt

vēl atsevišķu organizāciju un biedrību privātie izpriecu sarīkojumi.

Neatkarīgi no sarīkojumu sekcijas plāna svētku laikā bija atvērti arī visi muzeji un 8 dažāda veida izstādes, bez tam šai laikā notika vēl aizsargu svētki, RLB-as zinību komisijas sapulce, latvju un lietuviešu tuvināšanās kongress, Amerikas latviešu tuvināšanās vakars u. c. sarīkojumi. Ar visu lielo svētku viesu saplūdumu blakus sarīkojumu beigās izrādījās tomēr par daudz, tā ka daļa no tiem bija apmeklēti tikai viduvēji.

Svētku organizēšanā kā ricības komiteja ar sekcijām, tā dziedātāji un diriģenti, sagatavojot programmu, bija veikuši milzu darbu. Arī noskaņojums tautā bij pacilāts, un avīzes regulāri ziņoja par dziesmu svētku tapšanu. Lielāko ievēribu svētkiem veltīja, protams, nacionālie un daļa tā dēvēto bezpartejisko laikrakstu (piem., *Jaunākās Ziņas*). Bet arī pārējā prese, kaut principā bija pret nacionāliem svētkiem, to priekšvakarā mainīja valodu un — kā, piemēram, *Sociāldemokrāts* — atrada pat pa cildinājuma vārdam, vismaz dziedātājiem.

Lai gan degpunktā bij latvju dziesma, reizē tika izcelti vēl citi, vispārīgāki mērķi, un zīmīgi, ka tādus puda arī paši mūziķi, kā, piemēram, Vitols, kuŗa domas izteiktas ievadrakstā *Latvīm*.²⁶ Īpatnā satura dēļ pārspiežam šo rakstu pilnīgā, neīsinātā veidā:

D z i e s m u s v ē t k u s i e v a d o t

„O, Freunde, nicht diese Toene! Sondern lasst
uns angenehmere anstimmen und freudenvollere.“
(Ak draugi, ne tādas skaņas! Skandināsim
patikamākas un priecīgākas).

Bēthovens, 9. simfonijs

Šos vārdus sūtīja pasaulē ne cerību pilns jauneklis, nē: no saprašanās ar savu apkārtni izstumts, absurda likteņa sarūgtināts, ārēju neveiksmju, iekšēju šaubu sagrauts vientulis. Kāds apbrīnojams cēlums: netaisnībām no visām pusēm apbalvots, viņš koncipē savu *Lied an die Freude*, ievada to augšā pievestajiem vārdiem, sauc ekstatiskām skaņām: „Seid umschlugen, Millionen, diesen Kuss der ganzen Welt!“

Mūsu krūtis pilda nemiers, rūpes; ar raizēm sagaidām austošo dienu, ar smagu nopūtu pavadām dziestošo. Patiesi, saulains optimisms — kuŗam laimīgajam to vēl izdevies uzglabāt savā sirdī? — nervozs uztraukums, trula vienaldzība — šie ekstrēmi raksturo mūsu laikmetu, šo ekstrēmu vidū kustīgi darbojas tas bezjūtu savtīgums, kuŗš šādos laikos vienmēr vilcis visbagātāko lomu. Un visnožēlojamāko. Vai mums patiesi iznikt graužošajā cīņā? vai padoties fatumam?

VADŌNIS

LATVJŪ VISPĀRĒJIEM

DZIESMU

UN MŪZIKAS

SVĒTKIEM

RIGĀ 19-20-21 JŪNIJĀ

— 1926 —

„O, Freunde, nicht diese Toene! Sondern lasst uns angenehmere anstimmen, und freudenvollere.“ Apskatiaties, draugi, kas patlaban ap Jums notiek; paklausāties, ko tauta grib Jums vēstīt. Un ja arī drūmais skepticisms nepārradīsies gaišā optimismā, ja arī mūsu svētki nespēs nomierināt mūsu politiski un ekonomiski sabangotos dzīves jūras viļņus — šie svētki tomēr nevar paiet neiespaidojuši mūsu turpmāko gaitu — pat mūsu politiku, mūsu savstarpējās sociālās attiecības.

Dziesmu svētki, kad un kuŗā zemē tie arī nebūtu notikuši, nekad nav apmierinājušies ar abstraktu dziesmas cildināšanu, ar dziesmu gara audzināšanu un padziļināšanu vien; tiem vienmēr bijuši, vienmēr būs arī citi, plašāki mērķi. Sevišķi mūsu dziesmu svētkiem bijis liels vēsturisks uzdevums: modināt snaudošo tautas pašapziņu, radīt ticību uz kopdarba spēku un panākumiem, sargāt un vairēt tautas gara mantu un īpatnības. Un brīnums: taisni dziesma visos laikos izrādījiesies par visstiprāko iedvesmotāju un audzinātāju, stiprāku par vārdu; nebistos izteikt paradoksu, ka dziesma stiprāka pat par māju un skolu — — kur nu vēl — *sit venia verbo* — par policiju un tiraniju. Un man nebūt nav grūti ilustrēt šo apgalvojumu ar dzīviem piemēriem.

Sestie svētki sola pārspēt visus līdzšinējos. Latvju tautiskā apziņa stipra; agrākie remdenie izzuduši, mūsdienu literātūrā pat sajūtamī kā anachronismi, kuŗi zaudējuši savu zemi komisko raksturu — šie Eik' un Birķi no mironiem vairs necelsies. Bet dziesmu svētkiem tomēr paliek un vienmēr paliks savs stiprais morāliskais, savs neapšaubāms politiskais spēks; tiem piešķirts uzdevums paralizēt tautas skaldišanas procesu: dziesmā visi satiekas uz vienas platformas, vienā idejiski apvienotā frontē. Tiem jāpilda vēl otrs vēsturisks uzdevums — vairēt un novest līdz pilnīgumam to, ko mantojam no mūsu senčiem. Un pati mūsu dziesma — vai tā nav visu mūsu mīlulis? Un kāda viņa tapusi skaistule savā īpatnējā tērpā, — tāpat kā latvju meitas, greznotas ar senām rotām, ar rotām no dižmātes gandrīz pusaizmirstās pūra lādes. — Lai sestie dziesmu svētki būtu patiesi vienotās Latvijas svētki! No tiem nav atstumts, nav izslēgts neviens. Korī nebūs ne šķiru, ne partiju. Darāt tā, ka arī klausītāju starpā nebūtu ne šķiru, ne partiju! Aizmirstiet visi parastās dienas smagumu, pelēkumu — —

O, Freunde, nicht diese Toene! sondern lasst uns angenehmere anstimmen, und freudenvollere — — !

Seid umschlungen, Millionen — — —

J. Wihtols

Zimīgas parallēles starp divi dažādiem laikmetiem un zemēm, taču tas pats nemiers, ekstatiskais mudinājums pēc skaistākas, cēlākas pasaules, kuŗā Vitols vēlējās redzēt arī savu tautu, savu dzimteni Latviju!

Sesto latvju vispārējo dziesmu un mūzikas svētku trīs oficiālās dienas — 19., 20. un 21. jūnijs — iekrita sestdien, svētdien un pirmdien, bet kā koņi, tā daļa viesu ieradās Rīgā jau agrāk. Ik dienas Latvijā iebrauca arī ārzemnieki — gan atsevišķi, gan grupās, kā, piemēram, 103 galvas lielais Tallinas dziedāšanas biedrības Īlo koris; tāpat VI dziesmu svētki bij pievilkuši ārzemēs dzīvojošos latviešus. No Lietuvas vien iebraukušo skaitu avīzes vērtēja pāri par 2000, bet samērā daudz latviešu ieradās arī no Igaunijas, Polijas, Vācijas, Somijas, Amerikas un kāda grupa — pat no Šanghajas, pavadot ceļā turpat divus mēnešus...

Pēc ziņām svētku vadonī pavisam bija pieteikti 158 koņi ar 6526 dziedātājiem. Daži koņi gan neieradās, bet, tā kā tehniska misekļa dēļ vadonī izlaida Vecpiebalgas un svētkos pielaida pirms tam svītrotu Subates kori, tad koņu skaits faktiski negrozījās.

Arī minēto dziedātāju skaitu, ja nerēķināmies ar nobirumu atsevišķos koncertos, var uzskatīt par aptuveni pareizu. Tā, piemēram, pašu koncertu dēļ ne visās reizēs bija klāt 64 Reitera koņa dziedātāji, un brīvdienu dēļ sarukušā sastāvā ieradās daži vidusskolu koņi, taču visā kopainā to tikpat kā nemanīja.

Kā agrāk, tā arī 1926. gadā lielāko koņu skaitu deva Vidzeme, ar 73 koņiem ieņemot pirmo vietu.²⁷ Tai sekoja Rīga ar 34 koņiem, tad Zemgale (23), Kurzeme (19), Latgale (7), Lauru kolonija Igaunijā (1) un kāds koris ar nenosakāmu vietu. Vidzeme deva tātad gandrīz pusi dziedātāju, bet Rīga, kur koņu caurmērs bija lielāks, — apmēram ceturtdaļu. Pārskatot koņu sarakstu, redzam, ka tikai aptuveni viena sestdaļa bij „vecie”, jau agrāk kādos vispārējos svētkos piedalījušies koņi, kamēr pārējie bija jaunas, pēc kaŗa dibinātas vienības.

Citu ainu rāda arī koņu veidu un balsu attieksme. Ja vēl V dziesmu svētkos viru koņu bija 18%, tad 1926. gadā to bij vairs tikai nepilni 3% (4 koņi). Pieteikto 6526 dziedātāju vidū 3861 bija sievietes, 2665 — vīriešu balsis. Pēdējās vēl 1888. gadā bija pārsvarā (65%), izlīdzinoties daļēji 1895., bet noteikti — 1910. gadā; VI dziesmu svētkos vīrieši tātad jau bij mazākumā (apm. 41%), kā tas arī palika vēlākos svētkos.

VI dziesmu svētku vadoņa ziņas pirmoreiz ļauj konstatēt arī precīzu atsevišķu balsu attieksmi. No 6526 dziedātājiem 1926. gadā 2309 bij soprāni, 1552 — alti, 1248 — tenori un 1417 — basi. Vienā kori caurmērā tātad bija 14 soprāni, 10 altu, 8 tenori un 9 basi vai 41 dziedātājs kopā.

Salīdzinot ar priekškaŗa skaitļiem, koņa caurmērs bij gandrīz divkārsš, kas izskaidrojams galvenokārt ar klāt nākušiem

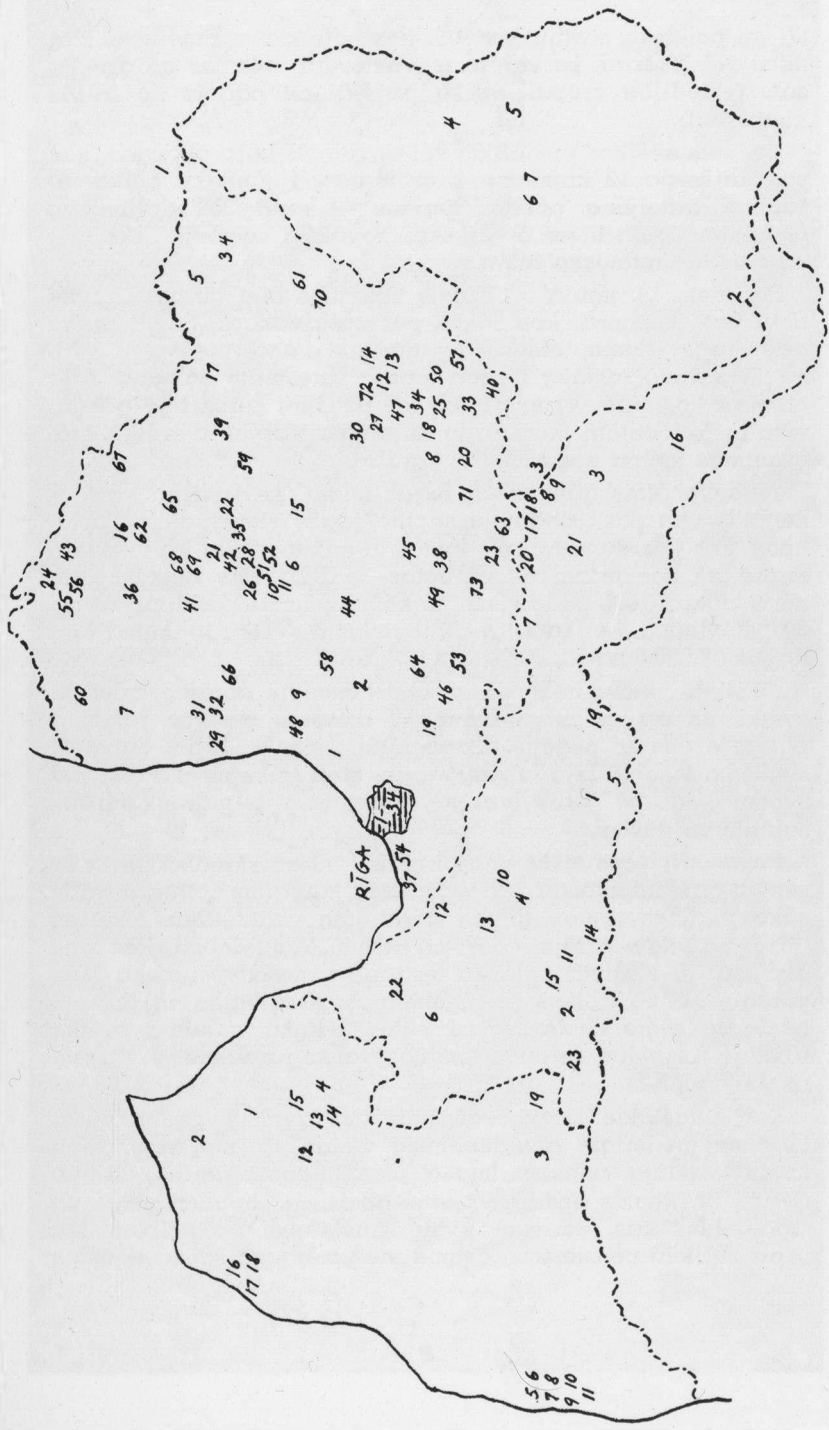
skolu koriem un lielāku galvaspilsētas līdzdalību. Tā 1926. g. piedalījās 15 vidusskolu kori, kas deva 1483 dziedātājus vai ap 100 dziedātāju vienā kori (atsevišķi kori bija pat lielāki, kā, piemēram, Rīgas I un III ģimnazijas apvienotais koris ar 218, Rīgas skolotāju institūta koris ar 216, Liepājas valsts vidusskolas koris ar 150 un Cēsaines — ar 142 dziedātājiem).

Bez skolu koriem tādu vienību, kurās dalībnieku skaits sasniedza vismaz 60, vēl bija ap 15: to vidū vairākas no mētopoles, kā, piemēram, Rīgas izglītības biedrības koris (101), Dziesmuvara (99), Centr. latvju jaunatnes sav. koris (89), Latvju mūzikas veicināšanas biedrības (84), Muižnieka koris (83) u. c., tāpat vienības no citām vietām (Valmieras — 68, Vecgulbenes — 63 u. c.). Vairākums tomēr turējās caurmēra robežās, un minētiem lielākiem koriem pretim bij apmēram tikpat daudz tādu, kurās dziedātāju skaits nenasniedza pat 40.

Pēc piederības VI dziesmu svētku kori vairākums atradās izglītības, kultūras veicināšanas u. t. l. biedrību paspārnē. Šādu kori bija 41 vai ap 25%. Otrā vietā sekoja skolu un jaunatnes organizāciju kori (33), tad dziedāšanas un mūzikas biedrību (16), sadraudzīgo un saviesīgo biedrību (12), arodveida organizāciju (12), dažādu citu noteiktu mērķu biedrību (12), baznīcu

VI VISPĀRĒJO DZIESMU SVĒTKU KORU KARTE (skat. nāk. lpp.)

V i d z e m e : (1) Adaži (2) Allaži (3-4) Alūksne (5) Apukalns (6) Āraiši (7) Ārciems (8) Bērzaune (9) Biriņi (10-11) Cēsis (12-13) Cēsaine (14) Dzelzava (15) Dzērbene (16) Ēvele (17) Gaujiena (18) Grostona (19) Ikšķīle (20) Kalsnava (21) Kaučuri (22) Ķirbiži-Blome (23) Koknese (24) Ķoņi (25) Lazdona (26) Lenči (27) Lidere (28) Liepa (29) Liepupe (30) Liezēre (31-32) Limbaži (33) Ļaudona (34) Madona (35) Mārsnēni (36) Matiši (37) Melluži (38) Meņģele (39) Mēris (40) Mētriena (41) Mujāni (42) Mūrmuiža (43) Naukšēni (44) Nītaure-More (45) Ogre (46) Ogresleja (47) Oļi (48) Pabaži (49) Plātere (50) Prauliena (51-52) Priekulji (53) Rembate (54) Rīgas jūrmala (55-56) Rūjiena (57) Saikava (58) Sigulda (59) Smiltene (60) Staicele (61) Stāmeriene (62) Strenči (63) Stukmaņi (Pļaviņas) (64) Suntaži (65) Trikāta (66) Umurga (67) Valka (68-69) Valmiera (70) Vecgulbene (71) Vietalva (72) Virāne-Dzelzava (73) Viskaji. *K u r z e m e :* (1) Ārlava (2) Dundaga (3) Kurši (4) Libagi (5-11) Liepāja (12) Spāre (13-14) Stende (15) Talsi (16-18) Ventspils (19) Zvārde. *Z e m g a l e :* (1) Bauska (2) Bēne (3) Birži (4) Bramberga (5) Ceraukste (6) Īrlava (7) Jaunjelgava (8-9) Jēkabpils (10) Jelgava (11) Kalnamuiža (Tērvete) (12) Kalnciems (13) Livbērze (14) Mežmuiža (15) Penkule (16) Rubene (17-18) Sēlpils (19) Skaistkalne (20) Staburags (21) Sunākste (22) Tukums (23) Vecauce. *L a t g a l e :* (1-2) Daugavpils (3) Krustpils (4) Malnava (5) Ludza (6-7) Rēzekne. *R ī g a :* (1-34). *C i t a s v i e t a s :* (1) Lauri (2) Imantas koris (vieta nezināma).

56
78
910
11

(7) un politisko partiju koŗi (5). Bez noteikta apzīmējuma klāt nāca vēl 20 koŗu, ko varētu pievienot arī mūzikas un dziedāšanas biedrību grupai, ar ko pēdējā tad pārietu no trešās vietas otrā.

Bez tam svētkos piedalījās vēl apvienots kaŗa orķestris, kas sastādījās no 12 kājnieku, 2 artilērijas, 1 jātnieku pulka un sapieŗu bataljona pūtējorķestŗiem, — kopā 352 dalībnieki. Lielajiem koŗdarbiem ar orķestri savukārt sastādīja 128 mūziķu lielu simfonisko orķestri.

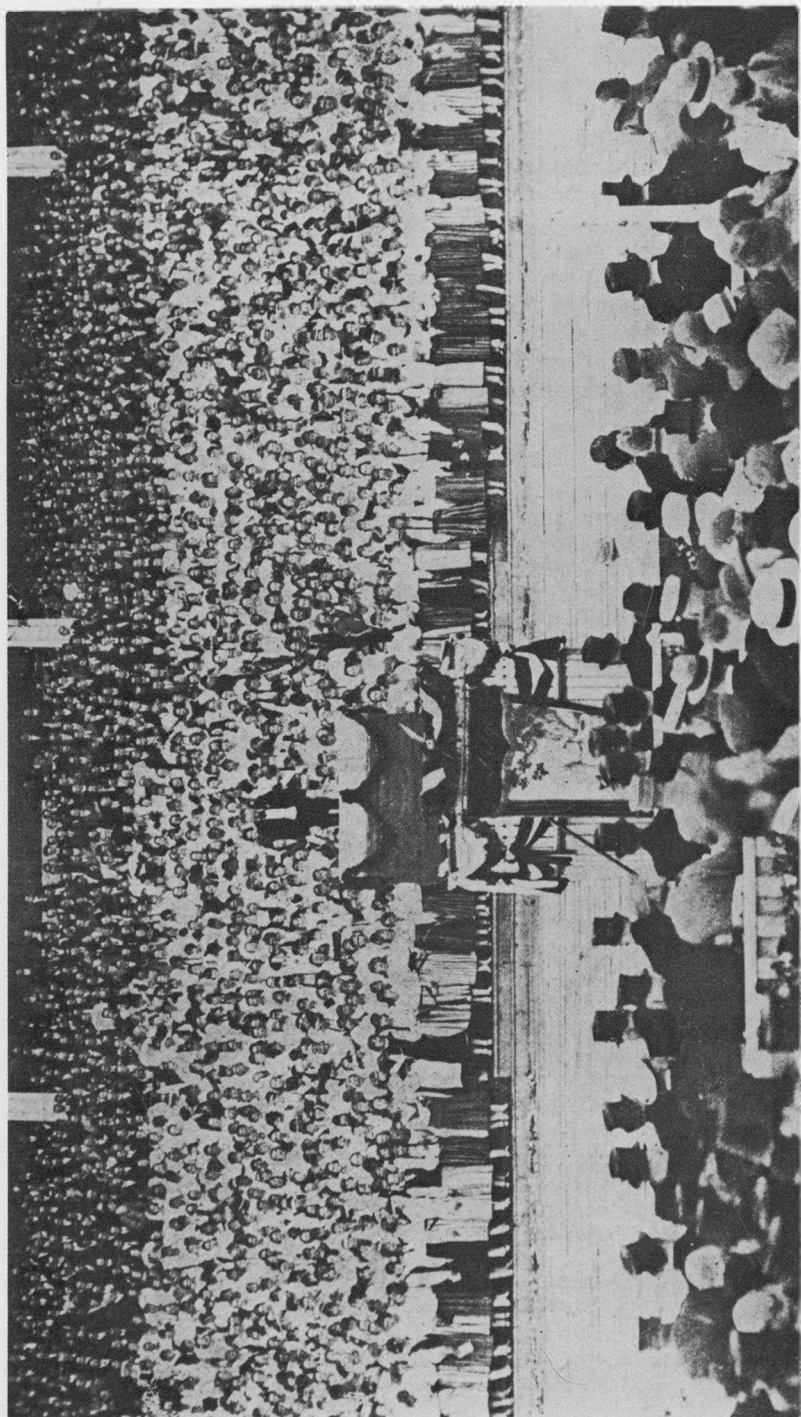
Sestdien, 19. jūnijā centrālais notikums bija pirmais apvienoto koŗu koncerts, kas sākās pusēšos vakarā. Sākot ar VI dziesmu svētkiem, atsevišķus garīgus koncertus vairs nerīkoja, to vietā atstājot garīga satura dziesmām sākuma daļu pirmajā koncertā. VI svētki bij arī pēdējie, kuŗos bija pārstāvēta instrumentālā mūzika, jo turpmāko vispārējo svētku programmas ietilpa vairs vienīgi koŗdarbi.

Tradicionālais gājiens pa Rīgas ielām VI dziesmu svētkos nenotika, un par dziedātāju sapulcēšanās vietu palika Esplanāde, kas jau stundu pirms koncerta sākuma bija ļaužu pilna. Pirmajam koncertam bij pārdotas 29.106 ieejas biļetes, kam nāca klāt ap 1000 goda viesu, tā ka šo koncertu noklausījās ap 30.000 cilvēku, bet kopā ar dalībniekiem svētku laukumā bija turpat 37.000 ļaužu.

Tik lielu skaitu nebij pieredzējuši nevieni agrākie dziesmu svētki, un arī no turpmākiem VI dziesmu svētkus šai ziņā pārspēja vienīgi pēdējie, IX vispārējie svētki. Tāpat daba VI svētkiem visumā bija labvēlīga, un, kaut laiks bij pavēss, visi svētku koncerti šoreiz varēja notikt zem pilnīgi skaidrām, saulainām debesīm.

Pulksten piecos atskanēja pirmais fanfaru signāls, kam drīz sekoja otrs, un skaistā valsts un koŗu karogiem rotātā estrāde sāka pildīties tautas tērpos ģērbtajām dziedātājām, kuŗām līdzās pa retam varēja redzēt arī dažus „tautu dēlus”. Pēc tam, atskatot tūkstošiem aplausu, estrādē uznesa vēsturisko Ligo karogu, ko no RLB-as priekšnieka A. Krastkalna rokām saņēma profesors Vītols. Precīzi, noteiktā laikā laukumā, svētku rīkotāju sagaidīts, ieradās Latvijas valsts prezidents J. Čakste ar pavadoņiem.

Kad augstākie latvju valstsvīri un ārvalstu diplomātiskā korpusa piederīgie bija ieņēmuši vietas, Čakste ar spraigu uzrunu atklāja svētkus. Īsumā pieminēdams agrāko svētku nozīmi un jaunus apstākļus, viņš apsveica „liepu meitas” un „ozoldēlus”, kas, dziesmu kvēli izrušinājuši no pelniem un uzpūtuši lielā nedziestošā liesmā, nu „ar jaunu spēku iejūsmo

VI dziesmu svētku kopkoris; tribīnē Aļfr. Kalniņš

un sajūsmina tautu uz arvien dziļākiem priekiem, cēlākiem mērķiem." 28

Uz prezidenta aicinājumu 6500 balsu lielais koris un tūkstošiem klausītāju pārsalca Esplanādi ar varenajām Latvijas valsts himnas skaņām, ko vadīja tad jau sirmais dziesmu svētku veterāns — goda virsdiriģents Vigneru Ernests. Tālāk sekoja ārzemju valstsvīru u. c. Latvijas draugu apsveikumu nolasišana, pēc kam otrs goda virsdiriģents Pāvuls Jurjāns nodirīģēja himnu *Ak Jeruzaleme, modies*, ar ko sākās pirmā koncerta sākuma daļa.

Pirmajā VI dziesmu svētku koncertā negrozītā veidā atskanoja šādu programmu: 29

Dievs, svētī Latviju
V i g n e r u Ernesta vadībā Baumaņu Kārlis

I

Ak Jeruzaleme, modies
Pāvula Jurjāna vadībā Jurjānu Andr.

Motete
Teodora Reitera vadībā O. Šepskis

Mūsu Tēvs debesīs
a u t o r a vadībā Em. Melngailis

Iz 137. Dāvida dziesmas
a u t o r a vadībā Alfr. Kalniņš

II

Gaismas pils
Birstaliņa
Senatne
Paula Jozuus vadībā J. Vitols
J. Zālītis
Em. Dārziņš

Daba un dvēsele
Rožu dārzs
Bārenītes slavināšana
a u t o r a vadībā Em. Melngailis
" "
" "

III

Mūžam zili
v i r u k o ģ i
Teodora Reitera vadībā Em. Dārziņš

Vīrs, kam vara
Bij man vienas rozes dēļ
v i r u k o ģ i
a u t o r a vadībā Em. Melngailis
" "

Latvju himna
Brīvība
a u t o r a vadībā Alfr. Kalniņš
" "

Beverīnas dziedonis
Ej, saulīte
Aiz upītes es uzaugu

J. Vītols
P. Jurjāns
Jurjānu Andr.

Teodora Reitera vadībā

Līgo dziesmas

Vigneru Ern.

Paula Jozuus vadībā

Kā redzam, tad programma bija ne tikai pilnīgi latviska, bet arī saturā plaša, parādot latvju koŗdziesmu līdz pat jaunākiem laikiem. Kā atsauksmes liecina, tad arī atskaņojumi bijuši necerēti labi. Bet ļausim runāt pašiem koncertu lieciniekiem, kuŗu, sākot ar VI dziesmu svētkiem, jau ir krietni vairāk. Tā Jānis Cīrulis par šo koncertu rakstīja:³⁰

„Nevienos svētkos nekad visā Lāvijas pastāvēšanas laikā mūsu himna *Dievs, svētī Latviju* nebij skanējusi tādā spēkā un pacilātībā, kā vakar. Seši tūkstots lielais koris... ..tricināja sirmo Rīgu, un vecā Vigneru tēva roka droši noteikti deva mājienu pēc mājienu. Tai sekoja svētku programma, kuŗu ievadīja otrs goda diriģents Pāvuls Jurjāns ar korāli *Ak Jeruzaleme, modies orķestra* pavadījumā. Nopelniem bagātais darbinieks varēja vadīt ne vienu dziesmu vien, jo temperamenta un spēka tam vēl tiku tikām. — Šepska motete *Cik mīļīgas tavas mājas...* ..Reitera vadībā iepriecināja ar ritma precizitāti un nianšu dažādību. Garīgo dziesmu daļu nobeidza Emīlis Melngailis ar Alfr. Kalniņu, skandinot *Mūsu Tēvs* un *Dāvīda dziesmu*. Visas šīs dziesmas... .. dažam labam izvilināja asaras. Tas liecināja, ka reliģiskais elements mūsu tautā vēl joprojām dzīvs un vairums nemaitāts... ..

„P. Jozuum piekrita vadīt *Vitola Gaismas pili*, *Zāliša Birstaliņu*, *Dārziņa Senatni* un Vigneru *Līgo dziesmu* virkni. Jozuus — mūsu koŗa vadoņu karalis, vislielākos laurus guva ar abām pirmajām un pēdējo, turpretim *Birstaliņu* gribējās dzirdēt vieglāk šalcam, bet arī te varēja pārliecināties par diriģenta labo prasmī, noteiktību un mūzikālo, loģisko dziesmu tulkojumu. Īpaši *Gaismas pili* un *Dārziņa Senatnē* diriģents panāca apbrīnojamu spēku, kas pacēlās pāri klausītāju galvām reibinošā augstumā.

„Emīlis Melngailis šoreiz vadīja vienīgi savas dziesmas... ..Visas vecas un mīļas, daudz skandinātas paziņas. Melngailis mīl tautu, tauta viņu, tālab ir dzied, ir klausās ar patiesu prieku un sajūsmu.

„Alfrēds Kalniņš vislielākos laurus guva ar spēcīgo *Latvju himnu* un *gracīzo*, tautas dziesmu garā komponēto *Brīvību*. Visvairāk iepriecina diriģenta mūzikālā uzvere un dziesmu izveidojums, lai gan visos nodomos tam koris ne vienmēr seko.

„Teodors Reiters prot aizraut dziedātājus ar savu noteikto, elastīgo žestu un temperamentu. No viņa vadībā atskaņotām dziesmām vislabāko iespaidu atstāja *Vitola Beverīnas dziedonis*, kuŗu bija jāatkārtu, un *Aiz upītes es uzaugu*.

„Dziesmu svētku mākslinieciskā daļa, spriežot pēc pirmās dienas panākumiem, jāatzīst par visai izdevušos. Ir panākumi, ar kuŗiem

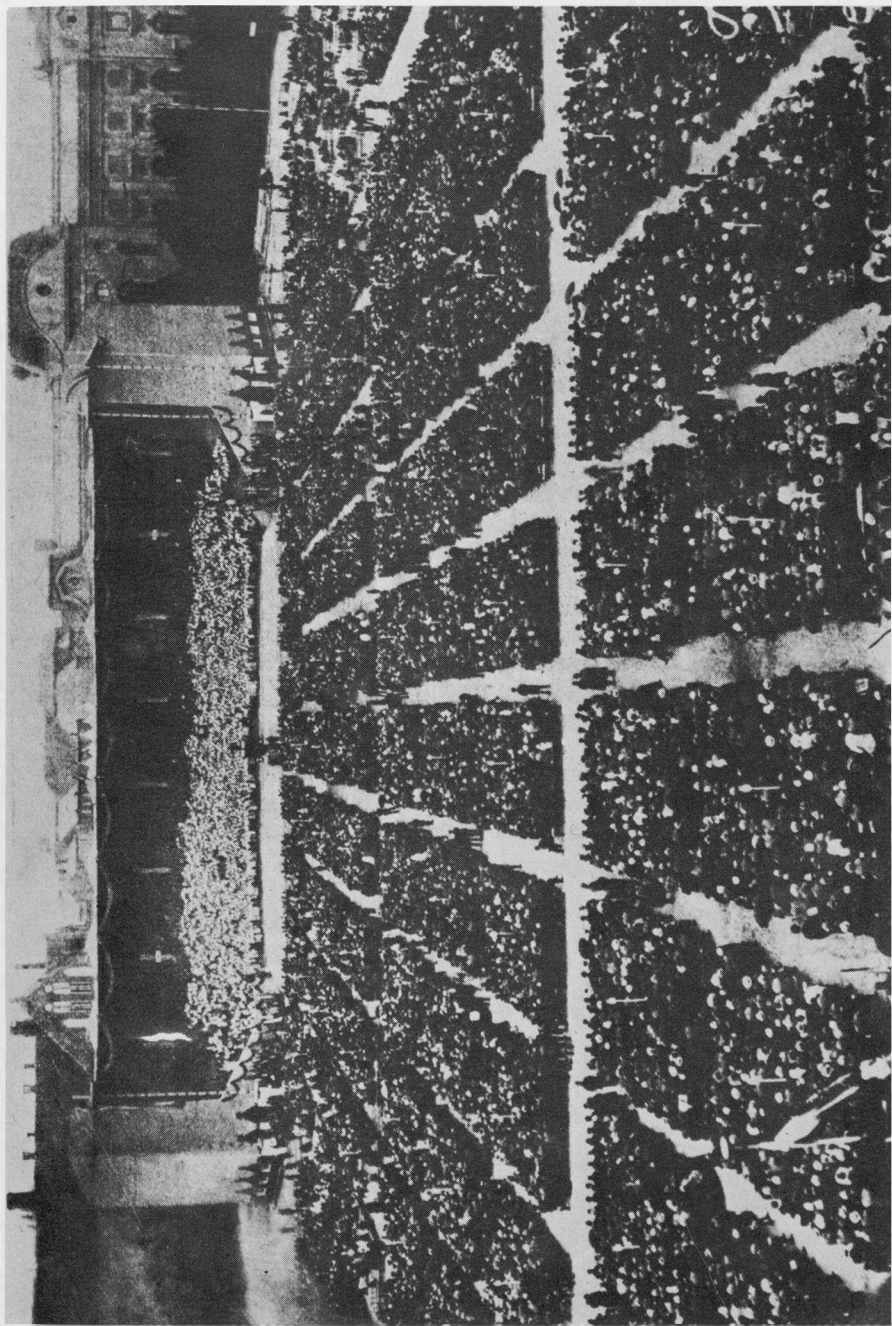
var lepoties mūsu dziedātāji un diriģenti. Dziesma ir uzvarējusi, uzvarējuši dziesmu svētku rīkotāji un komponisti. Padarīts ir milzu darbs; tas nevarēja palikt bez lauriem... ..Strādājuši gan dziedātāji, gan atsevišķu košu diriģenti, bet vislielāko kroni gan izpelnījušies virsdiriģenti... ..kuņu lielā darba prasme vienojusi košus vienā domā, vienā skaņā."

Ciruļa iespaidus varam papildināt ar Jēkaba Graubiņa rindām no viņa raksta *Ilustrētā žurnālā*,³¹ šeit citējot vietas, kurās autors apskatījis tuvāk virsdiriģentu darbu:

„E mīlis Melngailis. Šis ārkārtīgi savdabīgais mākslinieks un cilvēks pilns dažādu pretešību... ..Te tas dziedātājus sajūsmina ar patiesi sirsnīgu, atklātu, vienkāršu vārdu, neliekuļotu aizrautību darbā, ar savu daiļo senatnes mīlestību, te, gara stāvoklim piepeši mainoties, ir jau gatavs uz nepelnītiem asumiem... ..Melngailis ir sfiņa — reizē noslēpumaini pievilcīga un arī noslēpumaini atbaidoša. Pievilcīgs ir tas dzīvais spēks, mākslinieciskā pirmatnība un straujums, kas kūsā Melngaili, atbaidoša — nenosvērtība un nesa-valdība... ..Melngailis ir un paliek mākslinieks — dziļi nacionāls, ideju pilns, aizrautīgs, darba priekā degošs. Vajaga to tikai saprast; ja ne saprast, tad nojaukt. To daudzi arī var, un tamdēļ Melngailim draugu un cienītāju netrūks... ..vispār Melngaiļa diriģēšana tā dziedātājiem, kā klausītājiem skaidra, dzīvības pilna, kaut arī mazliet smagnēja.

„A l f r ē d s K a l n i ņ š cenšas sekmēt darbu ar laipnību, ar jokiem un labsirdīgu zobgalību. Diemžēl, tā laipnību daudzi dziedātāji dažkārt pārprot un notur par vājību un gļēvulību. Smalko ironiju atkal bieži vien nemaz nesaprot. Tādēļ viņa mēģinājumos tā kā par maz disciplīnas. Aizrādījumus uz mata neizpilda, un virsdiriģents savās prasībās nav diezgan neatlaidīgs... ..žests nav īsti piemērots lielām dziedātāju masām. Tam trūkst iedvesmojoša stipruma, plašuma un slaiduma... ..A. K. ir smalks reproducējošs mākslinieks. Bet apvienotie koši dziesmu svētkos nav tik elastīgs aparāts, te lieli smalkumi nav iespējami. Visa teiktā rezultātā Kalniņa vadītās dziesmas likās vājāk sagatavotas... ..

„P a u l s J o z u sir darbā rūdītākais un neatlaidīgākais. Jozuus pacietībai nav robežu... ..retumis dzirdat kādu joku, bet uzslavas un glaimus — vēl retāk. Tas Jozuum nodibinājis dziedātājos „dusmīgā“ diriģenta slavu. „Kulakus vien vīsta,“ saka jokodamies par viņu, zīmēdamies ar to uz Jozuus diriģēšanas manieri (Jozuus diriģē bez ziļļa, pie kam rokas bieži saņem dūrē). Jozuus ausij, kuņu ne par velti karikatūrās zīmē kā kamertoni, nepaiet nepamānīts ne vismazākais defekts. Ja tam pietiekoši laika kādas dziesmas iestudēšanai, tad tās autors var būt laimīgs: tādu lokanību tempos, tādu precizitāti metriskā ziņā, tādu loģiskumu un dažādību niansēs, tādu tīrību intonācijā... ..nepanāk neviens no mūsu diriģentiem. Ka aiz paskarbās ārienes slēpjas smalkjūtīgs mākslinieks, dziedātāji ar laiku

VI dziesmu svētku kopciņa

nojauš un tamdē] labprātīgi piedod Jozuum viņa „dusmas“, kā arī pasmago diriģēšanas veidu, kuŗā citādi ir liela noteiktība un saprotamība... ..

„Teodors Reitera (viņam) lielākās masu vadoņa spējas. Reitera prot labi un saprotami motivēt savas prasības, tā ka dziedātājiem ir skaidrs, ko diriģents no tiem grib. Ļoti pārliecinošais, nepārprotamais žests vienmēr noteikti atgādina, ko diriģents bij teicis vārdiem. Reitera žests arī plastiskāks, skaistāks nekā citiem kollēgām, kaut gan dažreiz jūtam tajā arī nevajadzīgu koķetēriju, „diriģēšanu publikai“. Neviens neprot dziedātājus tā sajūsmināt, tā aizraut, bet neviens tamdē] nevar arī tā „izspiest pēdējo sulu“... ..Dziedātāji tamdē] par Reiteru stāv un krīt. Par citiem virsdiriģentiem Reitera tomēr stāv drusku zemāk tūr' mūzikālā ziņā: dažreiz grēko pret tempiem, sikumu dē] izlaiž no acim galveno, labi nepārredz visu diriģējamo skaņdarbu un tamdē] neietur līdzsvaru un samēru starp atsevišķām daļām. Bet šajā ziņā pēdējā laikā redzam krietnu progresu... ..”

Lai gan Graubiņa spriedumi un veids, kā viņš mēģinājis attēlot pašu darba procesu, vietumis var likties varbūt par subjektīviem, jāatzīst, ka visumā toreizējo „četru lielo“ raksturīgākās atšķirības toties attēlotas diezgan zīmīgi.³²

Kā parasti, arī šoreiz dažas dziesmas kļuva klausītāju īpašas milules. Tāda agrāk dzirdēto darbu vidū bija Vitola balāde *Beverīnas dziedonis*, bet no jaunākām dziesmām — Kalniņa kaŗa laikā komponētā *Latvju himna*,³³ kas VI dziesmu svētkos sāka savu triumfa ceļu. Siltu atsaucību ieguva arī pāris grūtāku dziesmu, kā, piemēram, Zāliša *Birstaliņa*, ko koŗi un daļa klausītāju pazina jau no 1923. gada dziesmu dienām.

Otrs apvienoto koŗu koncerts notika svētdien, 20. jūnijā (sākums puspiecos), un klausītāju tajā bija vēl ap 2000 vairāk nekā sestdien. Otrā koncertā atskaņoja sekojošu programmu:

I

Biķeris miroņu salā
Sapņu tālumā
Beverīnas dziedonis

J. Zālītis
Em. Dārziņš
J. Vītols

Teodora Reitera vadībā

Dzimtene
Rāmavas ozols

Alfr. Kalniņš
" "

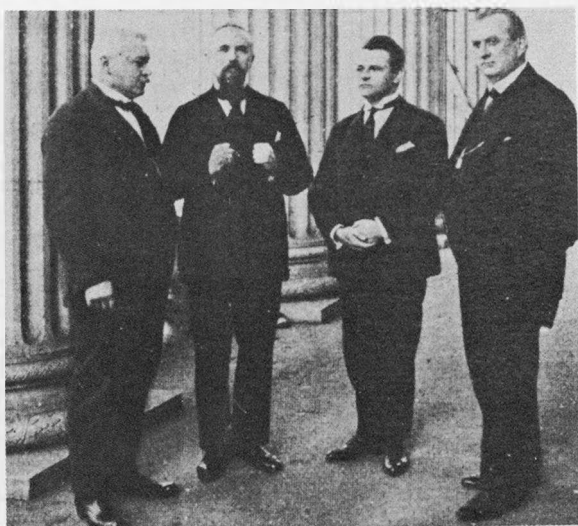
autora vadībā

Karogs
Pūt, vējiņi
Rindām auģa ozoliņi

J. Vītols
Jurjānu Andr.
" "

Paula Jozuus vadībā

VI dziesmu svētku virsdiriģenti
 P. Jozuus, Alfr. Kalniņš,
 T. Reiters un Em. Melngailis

II

*Kas tie tādi sijātāji
 Pūtin pūta*

J. Cimze
 "

vīru koņi
 Paula Jozuus vadībā

*Ai, zaļāja lidaciņa
 Papardes zieds*

P. Jurjāns
 V. Ozoliņš

Paula Jozuus vadībā

*Trīs jaunas māsas
 Tas bij vīris*

J. Vitols
 P. Jurjāns

Teodora Reitera vadībā

III

*Dzērājpuisis bēdājās
 Man māmiņa piesacīja (siev. k.)
 Bārenītes slavināšana*

Em. Melngailis
 " "
 " "

autora vadībā

Ligo dziesmas

P. Jurjāns

Teodora Reitera vadībā

Jānis Čirulis par šo koncertu rakstīja: ³⁴

„ — Jau otro dienu veņas vajā, plandās vējos latvju dziesmotais karogs un sauc arvienu dzirdamāk, skaļāk, sauc visus pie mūsu dziesmas altāriem... ..lai redz, lai stāsta tiem, kas šo zemi kādreiz pārstaigās pēc mums, lai stāsta vēsturei. — Jā, lieliski plandījās,

skanēja Vitola *Karogs*. Sirmāis dziesmu pulkvedis Pauls Jozuus droši turēja viņa kārti un vēlreiz apliecināja savu apbrīnojamo prasmi, kuŗu pie lielāka kopmēģinājumu skaita varētu vēl spilgtāk vērot. Bet tautas dziesmas *Kas tie tādi sijātāji*, *Pūtin pūta* un *Ai, zaļāja lidaciņa* un Valdemāra Ozoliņa *Papardes* zieds izskanēja visā krāšņumā. Pēdējā piedzīvoja istu triumfu, un jaunais autors, kaut kur no pašām pēdējām rindām kautrīgi un bāls no savijņojuma, nāca uz estrādi, lai pateiktos suminājumiem. Viņš vienīgais no jaunajiem, kas ieticis svētku programmā.

„Koncertu ievadīja Teodors Reiters ar Jāņa Zāliša *Biķeri miroņu salā*, Dārziņa *Sapņu tūlumā* un J. Vitola *Beverīnas dziedoni*. Nekad vēl Reiters, pat ar savu kori nē, nebija tik dziļi un patiesi atvēris šo dziesmu skanošo dvēseli kā šoreiz. Visas trīs — isti šedevri un izpelnījās veselu aplausu viesuli. Mazāk patika pārējās Reitera vestās tautas dziesmas. Pēdējo interpretācija nav diriģenta stiprā puse. Te, blakus patiesi jaukiem momentiem, gadās arī bālāki, zināma tieksme pēc efekta un ārišķības, kā to sajūtām *Trīs jaunās māsās* un *Tas bij vīris*. Turpretim P. Jurjāna krāšņā *Ligo* dziesmu virkne, ar maz izņēmumiem, šķetinājās skaidri un skanīgi.

„Emilis Melngailis sajūsmināja... ...ar *Dzērājpuisi*, *Bārenītes slavināšanu* un *Man māmiņa piesacīja*. Pēdējā, pateicoties savai vienkāršībai un teksta asprātībām, vienmēr izpelnās plašu piekrišanu un un arī šoreiz bij jāatkārto. Kā diriģents, īpaši tautas dziesmas atskaņojumos, Melngailis vienkāršs, noteikts un, tāpat kā slavenais Jozuus, prot izcelt, parādīt viņu vienkāršo, nepretenciozo daiļumu.

„Alfrēda Kalniņa *Dzimtene* un ļoti interesantais *Rāmavas ozols* skanēja koši un skaidri, lai arī ne tā, kā viņš esam dzirdējuši agrāk, mazāku koŗu atskaņojumā. Likās, ka arī vairāk mēģinājumu nāktu izpildījumam par labu. Kalniņa, kā diriģenta, žests ne vienmēr var pretendēt uz skaidrību un noteiktību, un gadās momenti, kad dziedātājiem grūti atšifrēt diriģenta un komponista neapšaubāmi labos nodomus.

„Arī otrā svētku diena jāskaita par vairāk kā izdevušos. Arī sajūsmas, aizrautības mūsu remdenā publikā bija vairāk kā parasts. Bet visvairāk gan laikom bij sajūsmināti paši dziedātāji, kuŗi virsdiriģentus un dziesmu autorus pavadīja ar neviltotām ovācijām. Ja šāda sajūsma un dziesmu prieks mājos vienmēr, tad droši varam gaidīt nākošos svētkus. Koŗi un līdz ar to viņu diriģenti ir apliecinājuši savas darba spējas un izturību un tā ir drošākā garantija nākotnes iespējamībām.”

VI dziesmu svētku pēdējais — trešais koŗu koncerts notika pirmdien, 21. jūnijā (sākums pussešos vakarā). Klausītāju tajā bija ap 27.000. Trešās svētku dienas pacilāto noskaņojumu vēl cēla ziemeļu kaimiņu — Latvijai draudzīgās Somijas karogi, kas plīvoja blakus latvju nacionālajiem karogiem. Somijas prezidents Dr. Relanders Rīgā ieradās 21. jūnija priekšpusdienā, paredzot uzkavēties Latvijā trīs dienas. Šai laikā aug-

stais viesis ieradās arī dziesmu svētku pēdējā koncertā, pēc kam kopā ar somu rakstnieku Jarvilomu noskatījās pēdējā lugas *Ziemeļnieki* izrādi Nacionālajā teātrī.

Ierobežotā laika dēļ kā Somijas, tā Latvijas prezidents varēja noklausīties tikai koncerta sākumu. Sakarā ar to programmas pirmo daļu grozīja, Melngaiļa oriģinālu *Daba un dvēsele* aizstājot ar *Dzērājpuisi*, kam klāt nāca vēl Reitera vadītās P. Jurjāna *Līgo dziesmas*. Šeit trešā koncerta programma iespiesta negrozīta, kādu to redzam VI dziesmu svētku vadoni:

I

<i>Rāmavas ozols</i>		Alfr. Kalniņš
	autora vadībā	
<i>Daba un dvēsele</i>		Em. Melngailis
	autora vadībā	
<i>Biķeris miroņu salā</i>		J. Zālītis
	Teodora Reitera vadībā	
<i>Karogs</i>		J. Vītols
	Paula Jozuus vadībā	

II

<i>Jāņu nakts</i>		Jāz. Mediņš
	Paula Jozuus vadībā	
<i>Līgsmošana</i>		Alfr. Kalniņš
	autora vadībā	
<i>Rūķiņi un Mežavecis</i>		J. Vītols
<i>Tā vēsma</i>		J. Zālītis
	Teodora Reitera vadībā	

III

	apvienotie kori ar orķestri	
<i>No atzišanas koka</i>		J. Vītols
<i>Lauztās priedes</i>		H. Ore
	Teodora Reitera vadībā	
<i>Darbs un dziesma</i>		Alfr. Kalniņš
	autora vadībā	

Negatavības dēļ pēdējā brīdī programmā svītrotā bez tam Vītola balāde *Rūķiņi un Mežavecis*, kaut daļa koru to jau bij atskaņojuši Rīgas dziesmu dienās dažus mēnešus pirms vispārējiem svētkiem. Koncerta otrās un trešās daļas dziesmas un kantātes visiem nebija obligātoriskas, un tās dziedāja vienīgi pilsētu un lielākie lauku kori. Tā kā šie darbi iepriekšējos

koncertos vēl nebij atskanējuši, tad tiem veltīja galveno uzmanību. Ārulis par jaunajām kompozīcijām rakstīja:³⁵

„...Visas tās ir jaunieguvums mūsu mūzikai un reizē ievērojams solis uz priekšu. *Vitola Karogā, No atzišanas koka, Kalniņa Rāmavas ozolā, Darbā un dziesmā, Līgsmošānā, Zāliša Vēsmā* un citās jūtam nevien jaunu valodu, jaunas atziņas, lielāku, lokanāku tehniku un formu, bet arī tos ceļus, kas iezvana mūsu mākslas dziesmas nākotni...

„...jaunākās dziesmas nes sevi ievērojamas tehniskas grūtības, un pilnīgi dabīgi, ka ne visiem kojiem tās bij pa spēkam... ..neskatoties uz to, labu tiesu (no tām) dziedāja visi. Te nav grūtību ne vairāk, ne mazāk kā *Mežavecī* vai *Vēsmā* (svarā kritis vienīgi sagatavošanas laiks), un tālab padarītais darbs sniedz dziedātājiem un viņu vadoņiem vēl lielākus laurus un atziņu. Ar to var lepoties katrs, kas piedalījies svētkos, un viņu panākumi ir drošākā ķīla mūsu koja dziesmas un nākošo svētku vēl cildenākiem un dižākiem panākumiem.”

Par jaunāko koŗdarbu veiksmīgu atskaņojumu liecina arī Graubiņš (jau minētajā rakstā), tāpat Ārulis citās vietās³⁶ un pārējie VI dziesmu svētku recenzenti. Vienīgi orķestra pavadījumi brīvdabas apstākļos — par spīti lielajam sastāvam — nav bijuši tik skanīgi un kupli, kā prasīja darbu partitūras vai kādi tie būtu, ja atskaņojums notiktu akustiski izdevīgākā vietā.

Programmas oficiālajai daļai vēl sekoja suminājumu dziesmas *Dievs, dod tautas darbiniekiem* un *Nevis slinkojot un pūstot*. Bez tam atkārtoja *Vitola Gaismas pili* un *Beverīnas dziedoni*, kam noslēgumā sekoja *Vignera vēlreiz vadītā valsts himna Dievs, svētī Latviju* un *Kalniņa Latvju himna*.

Diezgan lielu klausītāju skaitu pulcēja arī kaŗa orķestŗu koncerts svētku otrā dienā, 20. jūnijā (sākums divpadsmitos). Tajā pārdotas 13.361 ieejas biļetes. Kopā VI dziesmu svētku 4 koncertos bij pārdotas 99.286 biļetes, — ar goda viesiem kopā klausītāju kopskaits tātad sasniedza ap 103.000. Šie skaitļi uzskatāmi liecina par dziesmu svētku populāritāti, un šai ziņā ar tiem līdz pat 1934. gadam nespēja sacensties neviens cits sarīkojums. Arī kaŗa orķestŗu koncertā — kā rāda sekojošā programma — atskaņotas vienīgi latviešu kompozīcijas:

I

<i>Polonēze</i>	J. Vītols
<i>Divi ievadi</i>	Jānis Mediņš
<i>Galēja gaita</i>	Em. Melngailis
<i>Spēlēju, dancoju</i>	“ ”

Jānis Mediņš

II

<i>Kaņavira līgaviņa</i>	Em. Melngailis
<i>Sēru maršs</i>	J. Vitols
<i>Dzimtene</i>	Jānis Mediņš
<i>Dancis</i>	" "

Diriģenti bija F. Košs, E. Kuškēvics un L. Greza, bet, kā viņu starpā sadalīta programma, svētku vadoni nav atzīmēts. Cīru-
lis par šo koncertu rakstīja:³⁷

„...Kā pirmais ņem vārdu J. Vitols. Viņa Polonēze galvenā kārtā iepriecina ar orķestrālo skanīgumu un poliski elegantiem ritmiem...
...otrs darbs *Sēru maršs* pārsteidz ar krāšņo instrumentāciju, svai-
gumu un jāpieskaita vislabākajam, ko latvieša roka rakstījusi pūtēju
orķestrim. Te tik daudz dziļuma, skumju pārdomu, kas ietērpts tai
formas un izstrādājuma skaidrībā, kāda vispār raksturīga Vitola
darbiem. Esam tikuši pie sava sēru marša, kuņam līdzīgu varēsīm
atrast vienīgi cittautu literātūrā. Jāvēlas, lai meistars viņu instrumen-
tētu arī simfoniskam orķestrim. Kā *Polonēze*, tā *Sēru maršs* guva lielu
piekrišanu, un drīz vien autoram aplausu vētras pavadībā bij jākāpj
uz estrādes.

„Jāņa Mediņa darbu sarakstā galveno vērību pelnī *Divi ievadi* un
humoristiskais *Dancis*, kuņos, tāpat kā *Dzimtenē*, jūtam patiesi lat-
viskas ieskaņas. Orķestra palete... ...krāšņa, skanīga. Pateicīgie klau-

sītāji sauca, bet neizsauca apdāvināto autoru — tas bija jau operā pie diriģenta pulsts.

„Emīlis Melngailis nāca klajā ar *Galējo gaitu*, *Spēlēju*, *dancoju* un *Karavīra līgaviņu*. Temām ņemtas tautas dziesmas, kuŗu vokālā apstrādājumā komponists parādījis lielu meistarību. Arī te, orķestrī, Melngailis tik viegli nevar aiziet no koŗa stila un tikai vietumis tuvojies tīri orķestrālām iespējamībām. Melngaiļa orķestris tālab nevar visumā lepoties ar savu skanīgumu, krāsu dažādību, bet gan ar tautiskā elementa svaigumu, kuŗa izmantošanā tomēr gribējās vairāk atjautības un dažādības... ...Darbus diriģēja E. Kuškēvics, bet pavisam neatrisināja autora nodomus ne tempos, ne dinamikā. Viņa vadība smaga, bez dzīvības. Orķestŗa gabali, pateicoties tautas dziesmu vijumiem, patika klausītājiem, un tie apbēra autoru nerimstošiem aplausiem.

„Koncerts rādīja, ka mūsu koŗa orķestŗi sasnieguši diezgan ievērojamu attīstības pakāpi, un lai Dievs dotu, ka viņu priekšgalā stāvētu vairāk tādu diriģentu, kādi ir Ferdinands Košs un Greza.”

Gandrīz visi koncertā spēlētie darbi bij radušies rīcības komitejas ierosmē, lai veicinātu labas mūzikas ieviešanos latvju pūtējorķestŗos, kuŗu parastais repertuārs citādi bija diezgan nabadzīgs. Vītola *Polonēze* bij komponēta 1924., *Sēru maršs* — 1925. gadā. Pēdējais jo dziļi ietekmējis Čaksti — pēc koncerta prezidents Vitolam teicis: „Varen! Ar šo maršu Tēvi reiz izvadīs — un mani ar.”³⁸

Čakstes vēlējumam tomēr nebija lemts piepildīties — nedz pēc gada, kad Meŗa kapos guldīja viņu pašu, nedz pēc 22 gadiem (1948), kad uz Lībekas pilsētas kapiem Vācijā izvadīja *Sēru marša* autoru... Tāpat skaņdarbs palika neinstrumentēts simfoniskam orķestŗim. —

Pārējie svētku sarīkojumi caurmērā bija vājāk apmeklēti, lai gan atsevišķās reizēs telpas bij izpārdotas (pēc aptuvena vērtējuma blakus sarīkojumus apmeklējušas 15 — 20.000 personas). Te vispirms jāmin simfoniskais koncerts, kuŗā Reitera un Jāņa Mediņa vadībā atskaņoja Jurjānu Andreja tautas dziesmu svītu,³⁹ Vītola *Sprīdīša uvertīru*, Ābeles simfoniskās gleznas *Viziju*, *Gana dziesmu* un *Rudens skici*, atsevišķas dejas no Alfrēda Kalniņa operas *Salinieki*,⁴⁰ Jāņa Mediņa simfonisko tēlojumu *Imanta* un Jāzepa Mediņa *D-dūra simfonijas* finālu. Bez tam ar 5 Vītola tautas dziesmu atskaņojumiem koncertā piedalījās dziedātāja Amanda Rebāne.

Bagātu programmu sniedza arī Reitera koris, pirmajā koncertā atskaņojot Vītola *Ligai*, *Saules svētkus*, *Karali* un *bērziņipīti*, Kalniņa *Nakts dziesmu*, *Zāliņa Dārgās ēnas* u. c. latvju komponistu dziesmas, bet otrā — Mendelsoņa orātōriju *Elīja*. Tāpat ar interesantām programmām izcēlās abi Melngaiļa koŗa koncerti, Viņneres-Grīnbergas tautas dziesmu un Rebānes solo

Dziedātāju pulciņš pēc mākslinieku zīmējumiem darinātos tērpos

dziesmu rīti, kā arī Alfrēda Kalniņa skaņdarbu vakars un ērģeļu koncerts. Svētku laikā NO-ā izrādīja arī Jāņa Mediņa operu *Uguns un nakts*, kas jaunajā viena vakara redakcijā pirmuzvedumu bij pieredzējusi 1926. gada sākumā.

Kā koņu kopkoncerti, tā pārējie sarīkojumi diezgan raksturīgi parādīja latvju mūzikas pēckaŗa ainu, kas jau manāmi atšķirās no agrākās un liecināja, ka latvju mūzika tuvojas briedumam. Šo ainu vēroja arī cittautu interesenti, kuŗus pirmām kārtām valdzināja tās zaļoksnējais spirtgums un nacionālais spēks. VI dziesmu svētkiem vispār bija labas atsauksmes. Tā Somijas prezidents Relanders viņam sarīkotajā diņejā izteicās: ⁴¹

„...Redzot grandiozās masas... ..klausoties Jūsu skaistās dziesmas... ..es spilgti izjutu, ka latvju tautai ir pašai savs vērtīgs kultūras mantojums un ka to apgardo stipra griba dzīvot, lai darītu arī savu daļu vispārējā civilizācijas darbā un to papildinātu ar savu īpatnējo ārtavu. Es tāpat dzīvi izjutu, cik daudz cilvēce ieguvusi, latvju tautai pievienojoties suverēno nāciju skaitam.”

Arī citi ārzemnieki bija pārsteigti par svētku grandiozitāti un labo organizāciju. Daudzus turklāt saviļņoja siltums, ar kādu publika saņēma svētkos dziedātās gariģa satura dziesmas. Latviešu laikraksti savukārt rakstīja daudz par svētkiem kā tautas vienotājiem, kas lika aizmirst tās politiskās plaissas,

kādas jaunajai Latvijai kā slogs arvien smagāk gūlās virsū. Pat kreisākā prese bij spiesta atzīmēt vismaz pašu faktu, kas saviļņojis tautu... ieskaitot „nacionālo strādniecību“, kā, piemēram, izteicās Liepājā iznākušā *Strādnieku avīze*.

Protams, tik liels notikums nevarēja neatstāt arī citādas „pēcskaņas“, kas brīvas preses apstākļos bija itin dabīga parādība. Tā rīkotāji saņēma pārmetumus par pārāk gaŗajiem mēģinājumiem, kuŗu dēļ dziedātājiem noklausīties kādu citu koncertu vai noskatīties kādā izrādē vienkārši vairs nebija spēka. Dziedātāji arī nebija tie, kam nebūtu jārēķinās ar sūri pelnītiem latiem, bet brīva ieeja, kā izlobāms no toreizējām avīzēm, citos sarīkojumos koŗiem nav dota.

Viens otrs koris bij arī vilies, ka nenotika dziesmu kaŗš, un vēl aizvien manāmā labu diriģentu trūkuma dēļ pārmetumus saņēma arī izglītības lietu vadītāji. Tāpat presē vēl labu laiku pēc svētkiem parādījās pa kritiskam vārdam par daŗu citu, kaut mazāk svarīgu trūkumu, kā, piemēram, par tukšajām pirmajām vietām, kuŗās trūcis daudzu redzamāko sabiedrisko un saimniecisko darbinieku, par acīm redzamo niecīgo laucinieku klātieni u. t. l.

Šis dažādās „piezīmes pēc svētkiem“ visumā tomēr nebija tik svarīgas, lai mestu lielāku ēnu, un tās ātri aizmirsa, kamēr pats notikums, īpaši lielie koŗu koncerti un pacilātais, patriotiskais vispārīgais noskaņojums, iegūlās un palika daudzo tūkstoŗu sirdis un atmiņās uz laiku laikiem.

Kopīgais VI dziesmu svētku galveno koncertu klausītāju skaits sasniedza ap 103.000. Atņemot goda vietas, pavisam kopā bij pārdotas 99.286 ieejas biļetes, kas deva 224.816,90 latu.⁴² Pilnīgi izpārdotā laukumā ienākumi mazliet pārsniegtu 500.000 latu; no ieejas biļetēm vien tātad ieņemta turpat puse no iespējamās maksimālās summas. Faktiskais apmeklētāju skaits no iespējami maksimālā toties sasniedza 64% vai ap divas trešdaļas, jo pārdotas bija vairāk vidējās un lētākās biļetes. Tā otrā koŗu koncertā izpirka visas IV vietas un gan-driz visas (8995) stāvvietas, kamēr no 2800 I vietām bij pārdotas tikai 359. Sagatavoto un pārdoto vietu skaitu visos koncertos kopā rāda sekojošā tabula:

Vieta	Iespējamais kopskaits	Faktiski pārdots	Ieņemts latos
I	11.200	1.853	18.530,00
II	25.200	8.806	52.836,00
III	42.480	22.797	84.153,00
IV	41.160	33.111	49.666,50
V	36.000	32.719	19.631,40
k o p ā	156.040	99.286	224.816,90

Pa atsevišķām dienām ieņemts:

sestdien, 19. jūnijā	ls 73.420,10
svētdien, 20. jūnijā, orķ. koncertā	ls 15.782,70
koju koncertā	ls 74.878,00
pirmdien, 21. jūnijā	ls 60.736,10

k o p ā **ls 224.816,90**

Šai summai nāca klāt vēl ienākumi no svētku vadoniem u. c. avotiem, kā arī 16.003,17 ls atlikums no 1923. gada dziesmu dienām, tā ka kopīgais ienākums bija 253.557,68 ls.⁴³

Svētkus organizējot, rīcības komiteja saņēma 141.000 latu aizdevumu no izglītības ministrijas, pie kam vajadzības gadījumā to varēja divkāršot, kas drastiski samazinātā budžeta dēļ beigās tomēr nebija vajadzīgs. Norēķinu pārbaudīšanai diriģenti ievēlēja 5 locekļu revīzijas komisiju, kuŗas darbu savukārt pārbaudīja valdības revidents.

Svētku galīgie izdevumi sasniedza 195.271,72 latu; tīrais atlikums tātad bija 58.285,96 lati.⁴⁴ Kādā vietā *Latvī* redzam, ka galvenie izdevumi (ap septiņas desmitdaļas no kopsomas) bij šādi: ⁴⁵

estrādes būve	ls 70.287
nošu izdošana	16.506
komponistu honorāri	6.771
ceļa izdevumi, virsdiriģentu un dziedātāju pārvadāšana	16.903
pūtēju orķestriem	7.700
dziedātāju novietošana	7.505
pastkaršu izdošana	4.402
programmu izdošana	4.104
virsdiriģentu honorāri	5.472

k o p ā **ls 139.650**

Pēc kāda agrāka lēmuma atlikuma sadale bij atstāta pēdējā, pēc svētkiem sasaukamā kongresa izlemsanai. Sakarā ar to jau drīz pēc svētkiem diriģentu vidū radās domstarpības,

kas pārsteidza tiklab rīcības komiteju, kā lielāko daļu dziedātāju. Pēdējie bija ieskatos, ka atlikums nododams vai nu Kultūras fondam vai īpašam dziesmu svētku fondam, kamēr kāda Rīgas koŗu grupa vēlējās, lai daļu sadalītu „uz diriģentu galviņām, proporcionāli dziedātāju skaitam”.⁴⁶ Kāds anonīms rakstītājs *Latvī*⁴⁷ savukārt ieteica atlikumu sadalīt šādi:

„...Ievērojot to, ka visi aktīvie svētku dalībnieki, izņemot diriģentus un koŗus, kuŗi ir visvairāk strādājuši, ir saņēmuši solidus honorārus, (lieku priekšā) izmaksāt diriģentiem vismaz vienu trešdaļu no atlikuma, otro trešdaļu — diriģentu biedrībai lētu dziesmu izdošanai koŗiem, kuŗa, kā esmu pārliecināts, prātis izdot mūsu koŗu spējām piemērotas dziesmas, bet tiešo trešdaļu atstāt kā rīcības kapitālu nākošiem vispārējiem dziesmu svētkiem izglītības ministrijas pārziņā.”

Raksta autora izteikumi nebija gluži pamatoti, jo kā rīcības komiteja, tā komisijas veica ne mazāku darbu kā diriģenti, par ko tāpat nesaņēma ne santīma. „Solidos honorārus” varēja tāpat attiecināt tikai uz virsdiriģentiem un komponistiem. Virsdiriģenti saņēma caurmērā katrs ap 1350 latu, kas, ievērojot lielo darbu, tomēr bija tikai mērena atlīdzība. Tas pats sakāms par komponistiem, kuŗi par vienu svētku dziesmu saņēma ap 150 ls. Ka neviens no tā netika bagāts, liecināja jau tas, ka *Latvijā* nebija komponistu, kas nestrādātu vēl kādu citu, kārtēji atalgotu darbu.

Arī sadalījums „uz galviņām” bij problēmatisks, jo koŗiem paredzēto $\frac{1}{3}$ savukārt bija domāts dalīt vēl koŗu un diriģentu starpā, tā ka ik dziedātāja daļa paliktu apmēram viens lats. Vai ar to tad nu būtu samaksāts dziedātājiem par daudzajiem mēģinājumiem, ceļā zaudēto laiku u. t. t., ierosinājuma autors nebij apsvēris. Tādēļ arī vairākums nostājās pret šo ierosinājumu, kaut opozicionāru rosība rādīja, ka jautājums var izšķirties arī par labu pēdējiem.

Izšķirējs kongress notika 1927. gada 4. janvārī,⁴⁸ un jau ar strauji sāko prezidija nominēšanu pārsvaru ieguva opozicionārā, diriģentu biedrības atbalstītā grupa. Kongresā ieradās 110 dalībnieku, daudzi ar divi un pat trīs mandātiem, ko no tālākiem lauku koŗiem bija savākuši opozicionāri. Pēc kārtējiem ziņojumiem un revīzijas komisijas pārskata tad nu sākās cīņa par atlikumu, kuŗā — kā lasām *Latvī* —⁴⁹ „bija brīži, kad nezināja, vai smieties vai skumt:”

„Cīņā par latiem dabūja pamatīgu sutu gan rīcības komiteja, gan komponisti, gan virsdiriģenti. Visvairāk, protams, cieta skanraži... šo plīķi mūsu skanražiem pasniedza taisni diriģenti, diriģentu biedrības valdes locekļa Muižnieka personā... ..izcēlās pārmetumi arī virs-

*Dziesmu svētku veterāns,
piebaldzēns J. Veismanis*

diriģentu honorāriem, lai gan kongresa dalībnieki agrāk tos bija akceptējuši... ..

„Ne mazāk trokšņaina bija kongresa beigu daļa par nošu izdošanu. Diriģentu biedrība to gribēja dabūt savās rokās, jo rīcības komitejai, kuŗā esot daudz komponistu, nevarot uzticēt dziesmu krājuma sastādīšanu... Komponisti varot sakomponēt tādas dziesmas, kuŗas pats velns nevarēšot izdziedāt... ..”

Tiktāl laikraksta informācija par šā kongresa gaisotni. Lietišķā ziņā pēdējais kongress beidzās ar diriģentu biedrības iesniegtā projekta pieņemšanu, par ko nobalsoja 68 dalībnieki. Saskaņā ar to no tirā atlikuma vispirms atņēma 1923. gada dziesmu dienu atlikumu (16.003,17 ls), bez tam vēl Jurjānu Andreja fondam novēlētos 2000 ls, pēc kam atlikušo summu sadalīja trīs daļās.

Pārskaitot par jaunu dziesmu dienu atlikumu, nākošo dziesmu svētku fonds saņēma 29.440,76 latu. Otra trešdaļa (13.437,59 latu) pēc ilgākām debatēm beidzot pārgāja rīcības komitejas rokās, kuŗai atstāja nošu izdošanu un kursu sarīkošanu, bet pēdējā trešdaļa palika koņiem, tās tālāku sadali atstājot pašu koŗu ziņā.

Tā kongresa dalībnieki šķīrās pārliecībā, ka lietas nokārtojās labi. Faktiski „lāčādas dališana” tomēr radīja plaisu, kas vēlāk vēl paplašinājās. Nesaskaņas sarūgtināja galvenos darba darītājus, arī profesoru Vitolu, kuŗš uz kādu laiku pat atteicās no rīcības komitejas priekšsēža pienākumiem, un bija skaidrs, ka nākošo dziesmu svētku organizēšanā tādas vien-

prātības, kā agrāk, vairs nebūs. Bet tas jau ir jauns stāsts, kas pieder citai nodaļai. —

VI dziesmu svētku rīcības komitejas darbs vēl turpinājās arī pēc pēdējā kongresa — galvenokārt, lai sagatavotu jaunu koŗdarbu krājumu. Šis 208 lappušu biezais krājums 62 dziesmas koŗiem nāca klajā 1928. gada sākumā 10.000 metienā. Tajā uzņemtos darbus bija izraudzījusi īpaša komisija, kuŗā darbojās Ābele, Jozuus, M. Gubene, E. Francmane, Reiters un E. Šillers (galīgo rediģēšanu veicot prof. Vitlam ar Ābeli).

Saskaņā ar pēdējā kongresa lēmumu krājumu izdalīja visiem VI dziesmu svētku dziedātājiem un diriģentiem, atlikušos eksemplārus laiŗot tirgū par pašizmaksu. Jaunais krājums palika lielākais un kvalitatīvi smagākais vairāku autoru koŗdarbu kopojums visā neatkarīgās Latvijas laikā.⁵⁰

Blakām tam drīz pēc svētkiem par samērā lētu maksu vairākas dziesmas uz atsevišķām lapām laida klajā arī diriģentu biedrība. Tās pasākums krietni palīdzēja novadu svētkiem, kas 1927. gadā notika kādās 20 vietās. Daŗas dziesmas pārdeva pat 3000 eksemplāros, kas rādīja, ka interese par jaundarbiem bija liela. Diriģentu biedrība izdeva tehniski vieglākus darbus, populārizējot arī autorus, kas nebij Skaņraŗu kopā.

*Uz priekŗu, vēsma, plūsti, apkārt plūsti,
Caur miljonu krūtim radot jūtu vienu,
Par augstās gara dzīves sāpēm kļūsti
Un sagatavo mūs uz lielo dienu!*

Poruks

VI dziesmu svētku programma bija pirmā vispārējo svētku programma, kas sastāvēja vienīgi no latvieŗu darbiem. Tajā ietilpa 42 daŗādi koŗdarbi, tātad pieci mazāk nekā V dziesmu svētkos, bet, tā kā 1910. gadā no 47 koŗdarbiem 14 bija citautu, tad latvieŗu darbu skaits VI svētkos beigās tomēr iznāca lielāks. VI svētku programma bez tam atšķīrās ar lielāku oriģinālu skaitu: 1926. gadā tādu bija 24, kamēr 1910. gadā — tikai 18. Attieksme jau agrāk un dziesmu svētkos pirmoreiz atskaņoto darbu vidū toties bij apmēram tāda pat (1:3), jo no 13 autoru 42 darbiem lielo dziesmu svētku pirmatskaņojumu 1926. gadā pieredzēja 32.

Bez Baumaņu Kārļa, kas šoreiz bija pārstāvēts vairs vienīgi ar Latvijas himnu, un Šepska, kuŗa *Moteti* redzējam jau III

svētku programmā, pārējie komponisti bija pārstāvēti lielāko tiesu ar jauniem, lielajos dziesmu svētkos vēl neatskaņotiem darbiem. To vidū J. Cimzem bij 2 šādas dziesmas, E. Dārziņam — 3, Jurjānu Andrejam — 1, P. Jurjānam — 3, Alfrēdam Kalniņam — 7, Melngailim — 7 un Vitolam — 3. Blakām minētiem autoriem VI svētku programmā vēl redzam 4 debitantus: Jāzepu Mediņu (1 darbs), H. Ori (1), V. Ozoliņu (1) un J. Zālīti (3).

Trīs no minētiem autoriem, proti, Cimze un abi Jurjāni, bija pārstāvēti vienīgi ar tautas dziesmu harmonizējumiem. No J ā ņ a C i m z e s pūra šoreiz izvēlēja vīru korim darinātos harmonizējumus *Kas tie tādi sijātāji* un *Pūtin pūta melnais mednis*. Tāpat kā 1888. gadā atskaņotais *Krauklīt's sēž ozolā*, abas VI svētkos dziedātās Cimzes dziesmas bij viduvēji darbi, arī harmoniski autoru no labākās puses gluži neparādot.

No 1922. gadā aizsaulē aizgājušā J u r j ā n u A n d r e j a četrām dziesmām, kas dziedātas 1926. gadā, lielajos dziesmu svētkos vēl nebija atskanējis harmonizējums jauktajam korim *Rindām auga ozoliņi* (1914). Autors tajā jau konsekventi turējies diatonisma robežās, un, kaut pati meldija nav no krāšņākām, atsevišķi etnografiskie paņēmieni (piem., viscaur izturētie ērģelpunkti vidus balsīs) darbam piešķir diezgan dzīvu un reizē īpatnu archaisku noskaņu.

Tāpat nepretenciozi veidoti bija P ā v u l a J u r j ā n a harmonizējumi *Ai, zaļāja lidaciņa*, *Tas bij vīris* un *Ligo dziesmas* (II virkne) — visi jauktam korim. Kā jau teicām, P. Jurjāns brāļa meistarību neaizsniedza, taču viņš bija viens no tiem, kas arī vēlāk deva daudz vienkāršāku harmonizējumu mazākiem korjiem, šai ziņā tad pa daļai aizpildot robu, pie kā lielāki meistari klāt neķērās. Tā 1926. gada programmā svarīga vieta bij, piemēram, *Ligo dziesmām*, īpaši vēl tālab, ka svētki notika Jāņu priekšvakarā, kā tas bija arī visās agrākās reizēs līdz I pasaules karā.

Visumā VI dziesmu svētkos atskaņotie tautas dziesmu apstrādājumi, izņemot tālāk apskatāmos Melngaila darbus, kādu jaunu vaibstu vēl neparādīja. Šai ziņā spilgtāku pagrieziena redzēsim nākošos, VII svētkos, kad latvju tautasdziesma kā kvantitatīvi, tā kvalitatīvi jau pacelsies tai līmeni, kādā agrāk bij vienīgi oriģināldarbi. —

Mūzikāli dažādāks un nesalīdzināmi bagātāks VI dziesmu svētkos bija četru nākošo autoru — Dārziņa, Kalniņa, Melngaila un Vitola — sniegums.

Kamēr trim pēdējiem bija lemts dzīvot līdzī ne tikai VI, bet arī visos turpmākos lielajos dziesmu svētkos, E m ī ļ a D ā r z i ņ a mūža loks jau bija noslēdzies, nesagaidot pat brīvās Latvijas dzimšanu. Varbūt pa daļai tāpēc Dārziņa vārds vis-

pārējo svētku programmās visumā pavid maz, un VI dziesmu svētki šimbrīžam palikuši vienīgie, kuŗos atskanoti vairāki Dārziņa darbi. Tie bija vīru kuŗa dziesma *Mūžam zili* un jauktā kuŗa dziesmas *Sapņu tālumā* un *Senatne*.

Mūžam zili komponēta drīz pēc Skalbes dzejoļu krājuma *Zemes dūmos* iznākšanas (1906), par tekstu izmantojot pēdējā redzamo dzejoli *Nemiers*, kas ir Piektdā gada notikumu atbalss:

*Sasisti mūsu upuŗu trauki,
Asiņu zvaigznēs dzimtenes lauki,
Zem sila sirmiēm zariem
Miera nav mocekļu gariem.*

*Mūžam baltās Daugavas krāces
Veļ caur klinfīm varoŗu lāstu,
Mūžam nerimst Daugavas krāces,
Mūžam nerimst varoŗu gars.*

Dārziņa dziesmā redzam vairākus teksta grozījumus. Tā jau sākumā rindā *Mūžam raud taure...* vārds „taure” aizstāts ar „kokli”; tāpat pārveidoti šeit citētie vidus panti:

*Sasisti senču upuŗu trauki,
Miglā tīti dzimtenes lauki,
Zem sila sirmajiem zariem
Miera nav sentēvu gariem.*

*Mūžam baltas Daugavas krāces
Veļ caur klinfīm sendienu stāstu,
Mūžam nerimst Daugavas krāces,
Mūžam nerimst varoŗu gars.*

Kā redzam, kompozicijā Skalbes dzejolis pazaudējis sākotnējo saturu, kuŗā taču ietverts vesels Latvijas vēstures stāsts, un jaunā versija skan gluži pseudotautiski, liekot atcerēties atmodas laikmeta izskaņas gadus. Jāpieņem, ka šie grozījumi izdarīti pēcrevolūcijas cenzūras dēļ, bet vai tāpēc tie bija jāpatur arī vēlāk? Dārziņa populārā un mūzikāli dzīvā, sirsniņā kompozīcija — ja nu kuŗi atgrieztos pie oriģinālteksta — domājams, neko nezaudētu, drīzāk — iegūtu.

Visspilgtāk Dārziņa romantiķa daba parādās otrā VI svētkos dziedātajā dziesmā *Sapņu tālumā*, kas ir arī transcendentālākā visu 16 šā autora kuŗdarbu vidū. Nekur citur Dārziņa mūzikā, izņemot varbūt vienīgi *Rezignāciju*, nejutam tik spilgti romantiķiem raksturīgās „pasaules sāpes”, kā šai jaunās skaņās ietērtajā *Aspazijas* dzejoli.

To pašu tekstu solo balsij tika komponējis arī Vitols, un tīri mūzikāli Vitola dziesma ir neapšaubāmi dziļāka, tāpat tech-

niski smalkāka, taču plašākam lasītāju pulkam tā stāvējusi tālāk. Dārziņa izteiksmes līdzekļi bija rudimentārāki, bet viņa mūzai netrūka istas sirsnības, pat vaļsirdības, ar ko tad arī izskaidrojama Dārziņa lielā populāritāte tautā, kas nav maziņusies vēl šobrīd.

Trešā Dārziņa dziesma bija *Senatne* (Raina teksts), kas reizē ar *Mēness starus stīgo* iespiesta jau MK-as VII dziesmu krājumā. Pēc *Mēness starus stīgo Senatne* bij otrs teksts, ko izmantoja arī Melngailis. Papriekš tomēr dzima Dārziņa *Senatne*, cita starpā — veltīta Vitolam, kuŗš to atskaņoja ar savu kori Pēterpili.

Latvijā Dārziņa *Senatni* pirmoreiz atskaņojis laikam Valmieras latviešu biedrības koris, iekāms vēl nebij pazīstams Melngaiļa darbs.⁵¹ Tas tad būs bijis iemesls izteikumam, it kā Melngaili, kad viņš komponēja *Senatni*, būtu ietekmējusi Dārziņa kompozīcija. Šo jautājumu vairs nenoskaidrosim, bet iespējams gan abu dziesmu salīdzinājums.

Lielākā līdzība tām ir sākumā. Kā Dārziņa, tā Melngaiļa *Senatne* izceļas ar latvisku kolorītu, bet, ja Melngaiļa latviskums ir it kā ņemts no tautas gara mantām, tad Dārziņa mūzikā dominē pilnīgi subjektīva valoda. Abiem darbiem ir viena un tā paša tonkārtā un līdzīgā noskaņā darinātas sākuma harmonijas.

Metriskā koncepcija turpretim ir dažāda. Ja Melngailis iztīcis bez jebkādiem teksta atkārtojumiem, tad Dārziņš — lai iegūtu laiku pieauguma izlīdzināšanai — turpat ik rindu ir atkārtojis. Tā jau pirmajā sekvencē Dārziņš atkārtos abas pirmās dzejoļa rindas, kamēr Melngailim ik ar jaunu sekvenci sākas arī jauns teksts.

Taču vēl raksturīgāk abu autoru ceļi šķīras tālāk. Kamēr Melngailis pēc oktāvā krītošā „līgo” noslēdz sākuma posmu un ar jaunu mūziku ievada klausītāju gluži citādā, tautasdziesmas garā veidotā vidus daļā (Bez saulītes vakarā...), Dārziņš turpina attīstīt to pašu tematiku, paliekot pie tās līdz galam.

Pilnīgi citādi arī abu dziesmu beigu posmi. Dārziņš *Senatni* pēc sākuma daļas atkārtojuma noslēdz ar pēdējo pantu (Tad augšā kāps pilskalns...), vēl pārvariējot tā pirmās divi rindas, kad viss pants jau reizi izdziedāts. Melngailis turpretim pēc pēdējās divrindas (Dies saulīte...) atkārtojuma, neatrazdams dabīgu noslēgumu, kodā izmanto vēl uz divkārsa ērģelpunkta ppp nostādīto dziesmas sākuma četrakti, izirdinot to pie tam kā metriski, tā koriski, ar ko Melngaiļa *Senatne* iegūst pilnīgi pretēju izskaņu nekā Dārziņam, kam darbs beidzas ar spēcīgu *Es-dūra* akordu oktāvu augstākā salikumā.

Tādējādi abas dziesmas galu galā rāda pavisam dažādas uztveres, un, ja arī pieņemtu, ka Melngailis ir bijis Dārziņa ietekmē, tad tomēr jāapbrīno tas spēks, ar kādu viņš šo ietekmi pārvarējis. Melngaiļa darbā arī it kā laboti tie trūkumi, kādi bij Dārziņam — ja par tādiem uzskatām daudzus teksta atkārtojumus un pārstatījumus, no kā Melngailis izbēdzis ar taupīgāku dinamiku. No otras puses Dārziņa *Senatne* ir viengabalaināka, kas panākts ar mūzikāli gan skopāku, taču tehniski bagātāk izstrādātu tematiku.

Laika gaitā abām dziesmām nācās sadzīvot blakām, lai gan Melngaiļa *Senatne* visumā skandināta vairāk. To uzņēma arī pēdējo lielo dziesmu svētku programmā, un pēc tam tā bieži dziedāta trimdā, kamēr Dārziņa darbu dzirdam jau aizvien retāk.

Nākošais autors *Alfrēds Kalniņš* VI dziesmu svētku programmā bija pārstāvēts ar 7 darbiem (visi jauktam korim), šai ziņā sekodams tūliņ aiz Melngaiļa, kam programmā bija 8 darbi. Visas Kalniņa dziesmas lielo svētku estrādē atskanēja pirmoreiz, un klausītāji tām veltīja lielu ievēribu. Un tomēr VI svētki komponistam sagādāja vairāk rūgtuma nekā prieka, jo koņi viņa darbiem bij ķērušies klāt ar mazāku atbildību, kas ietekmēja atskaņojumus svētkos; tāpat pēcsvētku atsauksmes par vairākām Kalniņa dziesmām nebija tādas, kādas varēja gaidīt. Tā Graubiņš, kuŗš jau ne visai labvēlīgi izteicās par Kalniņu kā par virsdiriģentu, tai pašā rakstā *Ilustrētā žurnālā* tālāk rakstīja:

„...Savu daļu vainīgas arī pašas Kalniņa dziesmas. No 137. Dāvīda dziesmas nav satura traģismu izsmeloša; mūzika pabāla, indiferenta, mazliet stiepta gaŗumā. Tas un gaŗīgais saturs vispār bij iemesls, kamdēļ koņi to ne labprāt mācījās un svētkos nebij isti droši. *Latvju himnā* patriotisks Plūdoņa teksts, ar kuŗu izskaidrojama lielā piekrišana publikā vairāk, nekā ar Kalniņa mūziku. Pēdējā nav nekā latviska, bet ir vispārējai vienkāršībai neatbilstošas grūtības; mūzikā nav tā pirmatnējā spēka un nelokamības, kas tekstā. *Brīvība* ir labākā Kalniņa dziesma svētku programmā... ..skaists ievads ar tenora un basa solo, vienkāršs motīvs aug un attīstās līdz lielam spēkam un izskan gavilējošā plaŗumā. Arī atskaņojums bij no Kalniņa dziesmām tas labākais. *Dzimtene* sākas visai apsološi, bet tad to sabojā visai neizteiksmīgas, bet grūtas modulācijas un apnicīgi teksta atkārtojumi... ..*Rāmavas ozolā* pielietoti nacionāli motīvi, bet tie nav pietiekoši izmantoti un apstrādāti dziesmai cauri, kamdēļ tai trūkst īstas viengabalainības. Nav izturēts balādisks raksturs, kādu prasa teksts. Beigas sastrupinātas, it kā par vieglprātīgu balādei. Dziesma iecerēta instrumentāli, balsis grūtumi un neveiklības. *Līgsmošana* ir braŗa dziesma, bet tās atskaņošanu padara grūtu ritmiskie krikumiņi un sikumiņi, kuŗi pie tam nekādu efektu nerada... ..*Darbs un dziesma...*

...arī nav gluži izdevusies kompozīcija. Motīvu daudz, bet tie neko-
pojas, nesavijas vienā veselā plūstošā dziesmā. Skan fragmentāri,
saraustīti, neatīstās un neaug ne spēkā, ne vienībā... ...liekas, ka
atskaņotāji nevar vien dziesmu iesākt un gandrīz līdz pat beigām
dzied tikai it kā ievadus. Šur tur iepītais bērnu koris nekādu sevišķu
efektu neradīja, jo maz atšķirās no pieaugušo balsīm. Orķestŗa pa-
vadījumā labi raksturots darba skarbums, bet dziesmu vieglums un
daile, kā arī darba un dziesmas apvienība vājāk. Un vispār orķestŗi
nav koša skanīguma un kupluma — — —”

Arī šī Graubiņa raksta daļa var likties pārāk subjektīva
(autors, piemēram, vairāk atsedzis vājās nekā labās pusēs),
taču daži viņa spriedumi tālab nebija nepamatoti. Lai arī cik
mūs valdzinātu Kalniņa mūzikas svaigā, dažkārt ziemeļnie-
ciski melnholiskā valoda un inspiratīvās domas, tāpat nepie-
spiestā melodika un harmonijas — tīri tehniskais izstrādā-
jums, sevišķi lielās linijās un Kalniņa agrinākos darbos, nav
komponista stiprā puse, un viena otra viņa skaņu celtne
atstāj improvizācijas iespaidu. Cits jautājums, vai šo trūkumu
pieminēšana būtu vietā svētku reizē. Pārējie recenzenti, kā,
piemēram, Zālītis un Cīrulis, šai ziņā bij saudzīgāki; turklāt arī
daži paša Graubiņa izteikumi nav nekritizējami.

Tas jāsaka jau par pirmo darbu *No 137. Dāvīda dziesmas*,
kas ir viena no Kalniņa agrinākām kompozīcijām un ko godal-
goja kādā MK-as sacensībā. Šī dziesma patiešām ir gaŗa, un
atsevišķas vietas, kā, piemēram, fugai tik noderīgais motīvs
darba vidū, tajā palikušas ekspozīcijas stāvokļi, taču pati
mūzika tādēļ nav ne pabāla, ne indiferenta. Gluži otrādi —
par „jūdu raudu dziesmu” nosauktā skaņdarba galvenā tema
ir ļoti plastiska, īpatna melnholisma pielietā, tā ka to nevar
aizmirst jau no pirmās reizes, un negribētos ticēt, ka koŗi šo
dziesmu „ne labprāt mācījās” Graubiņa minēto iemeslu dēļ.

Tāpat grūti būt vienis prātis ar Graubiņa spriedumu par
Latvju himnu. Tā kā Kalniņš tai nebūt nebija paredzējis to
vietu un mērķi, kāds tautā jau bija oficiālajai Baumaņa
himnai, tad viņam arī nebij iemesla vairities no „vispārējai
vienkāršībai neatbilstošām grūtībām”. Varam būt dalītās do-
mās arī par *Latvju himnas* populāritātes cēloni: arī skaņdarba
mūzikā ir nenoliedzams spars un dinamika, kas aizrauj kā
koŗus, tā publiku. Pārējo recenzentu domas par *Latvju himnu*
bija citādas, un Cīrulis, piemēram, par tās triumfa iemeslu mi-
nējis tiklab patriotisko tekstu, kā „spēcīgo mūziku”.⁵²

Kā Graubiņa, tā citu recenzentu visvairāk izcēlta Kalniņa
dziesma bija ar Ausekļa tekstu komponētā *Brīvība*. Formā tā ir
patiešām cietāka kaluma nekā jau minētā garīgā satura
dziesma, ietekmējot tiklab ar melodiski vareno sākumu, kā ar

metriski interesanto 5/8 veidoto spraigo noslēguma daļu. Ka šai dziesmai netrūka dziļāku atbalsu, liecina tas, ka to atskaņoja arī nākošos, VII vispārējos dziesmu svētkos. Brigaderes Dzimtenē Kalniņa mūzika toties atkal vaļsirdīgāka, un daudzie teksta atkārtojumi rāda, ka pārlietu svaru lielajām linijām šai homofoni veidotajā dziesmā autors nav devis.

Garš un tehniski pagrūts ir arī *Rāmavas ozols* (M. Siliņa teksts), ko Čirulis — pretēji Graubiņam — izcēlis līdzās *Brīvībai* un *Dzimtenei*. Par šo darbu domas var dalīties arī šobrīd, jo formā tam tā kaluma, kāds ir *Brīvībai*, trūkst. Bet *Rāmavas ozols* valdzina ar tautasdziesmai radniecīgo tematiku, kas, kaut arī bez noteiktāka mērķa, ir dzīva un inspiratīva. Tāpat koriski pagrūta gaišā noskaņā, rūpīgā homofonā apdarē veidotā *Līgsmošana* (ar Jaunsudrabiņa tekstu).

Nelabvēlīgākās atbalsis 1926. gada dziesmu svētkos tomēr ieguva Kalniņa pēdējais darbs — sacensībā godalgotais, korim un orķestrim komponētais *Darbs un dziesma* (Raiņa teksts). Čirulis, piezīmēdams, ka šī kantāte „pati par sevi jau nevar lepoties ar lielāku viengabalainību”,⁵³ turpat tālāk rakstīja šā:

„...Mūzika nekad neatrisinās sabiedriskās un filozofiskās problēmās, kā tas ir *Darbā un dziesmā*, tai vajadzīga ista brīva poēzija. Grūti iedomāties nemūzikālāku tekstu: — Arājs zemi sviedros cilā, namdars stenot baļķus valsta, strādnieks zobus sakož jūgā — ”

Graubiņa domas jau citējām, un nevar sacīt, ka abiem recenzentiem nebūtu sava taisnība, lai gan viņu spriedumus — vismaz daļēji — varēja ietekmēt arī šā darba pavājs atskaņojums.

Visumā Kalniņa koŗdarbi tātad atstāja dalītus iespaidus, un, ja pats autors to skaitu būtu samazinājis, koŗi tos būtu sagatavojuŗi noteikti rūpīgāk un atskaņojumi būtu guvuŗi lielākus panākumus. Nemaz nenoniecinoŗ Kalniņa nozīmi latvju mūzikā, jāsaŗa, ka šai ziņā komponists — īpaŗu mazāku formu darbos — pret sevi pārlietu stingrs nebija. Piederēdams tiem, kam rīta stundu neveiksme dod tikai jaunu sparū vakara cēlienam, Kalniņš daudz neŗķīroja, kas dzimis rītā, kas vakarā, un laida tautās turpat visu, kas tika uzrakstīts.

Skaŗdarba tālāko likteni turpretim neizŗķīŗ tā inspiratīvā doma vai jūsmā vien, un tā VI dziesmu svētki Kalniņam gandarījuma vietā sagādāja rūgtumu, kas smeldza vēl ilgī pēc svētkiem. Ar to izskaidrojama arī Kalniņa rezervētibā turpmāk vispārējos dziesmu svētkos, kuŗu programmās vairs redzam tikai pāra viņa dziesmu (VII un VIII svētkos pie tam pat ne jaundarbus), lai gan Kalniņa vieta latvju koŗdziesmā vispār tālab nebūt nebija mazāka.

Pavisam citādi ceļi bija E m i ļ a M e l n g a i ļ a mākslai, ko ik svētki pacēla augstāk un augstāk. Neviens cits latvju skaņradis gan arī nav pats tik daudz cīnījies par savu darbu likteni, kā Melngailis, un ne jau tāpēc, ka viņu noliegtu vai atstumtu malā. Taču Melngaiļa daba bij strauja un atklāta, spiežot viņu būt vienmēr it kā opozīcijā, vienmēr iet ciņā vai savrup, kas radīja pārpratumus un situācijas, ko ne ikreiz piedeva vai saprata. Tā Melngailis ieguva sev īpatu vietu citu kollēgu vidū, un vēl būs jāpaiet laikam, lai viņa mūža darbu izvērtētu bez jebkādām pieskaņām un subjektivitātes.

Arī pie Melngaiļa dziesmām Graubiņš pakavējies vairāk:

„Melngailis diriģēja tikai savas dziesmas... ..Mūsu Tēvs debesīs un Daba i dvēsele, abas no jaunākajām, un pirmā, liekas, autoram jo sevišķi mīļa. Labprāt atzīstam šo dziesmu plaši iecerēto un izvesto kompozīciju, drošos, efektīvos balsu gājienu un vispār ērto dziedamību, bet svaiga, nemākslota dabīguma, kā viņa agrākās dziesmas (*Senatne, Rekvīems*), te tādā mērā vairs neatrodam. No fiksām idejām Melngailis nav brīvs arī savās kompozīcijās: no krasākiem modernistiem aizgūtais ieskats par lielo sekundu konsonēšanu tagad atrod pielietojumu katrā jaunākā dziesmā un pie tam drusku uzbāzīgā veidā. Tas konstatējams arī *Mūsu Tēvā* un *Dzērājpuīša* pēdējā apstrādājumā. Kā ieguvumu... ..to nevaram uzskatīt. No Melngaiļa tautas dziesmu harmonizējumiem šiem svētkiem varēja būt labāka izvēle. Labākie bij *Bārenītes slavināšana* un *Vīrs, kam vara*... ..Rožu dārzu interesanti nišansēja, bet ar visu to motīva 12-kārtīga atkārtotāšanās bij krietni apnicīga. *Bij man vienas rozes dēļ* harmonizācijā maz melngailiskās oriģinālītātes, un divi reiz paģarinātais trādi-rīdi maz saskan ar latvju tautas dziesmu raksturu. *Man māmiņa piesacīja* — tautas dziesmas imitācija sievietes korim — vairāk patik sava drusciņā pikantā teksta, ne mūzikālā izstrādājuma dēļ — — —”

Arī šoreiz ar visiem Graubiņa spriedumiem grūti būt vienis prātis. Tā jāapstrīd, it kā Melngaiļa jaunākos darbos trūktu agrākā dabīguma. *Senatne*, piemēram, nav mazāk konstruktīvs darbs kā *Mūsu Tēvs*, bet šīm dziesmām gan ir spilgta atšķirība stilā, jo starp abu darbu rašanos bij apritējuši turpat 15 gadi. Kamēr *Senatnes* valoda turas konvencionālisma robežās, *Mūsu Tēvā* ik takts jau liekas pilnīgi svaiga un oriģināla.

Pirms 30 gadiem, kad Melngailis šai jaunajā valodā, kas patiesībā bija tikai viņa agrākās valodas tālāks attīstījums, bij devis vēl tikai dažus darbus, tā varēja šķist mākslota; tagad turpretim, kad visā pasaulē skaņu māksla ir ārkārtīgi progresējusi, to vairs nemanām, un taisni īpatnējā svaiguma dēļ Melngaiļa *Mūsu Tēvs* joprojām paliek viens no interesantākiem latviešu koŗdarbiem. Cits jautājums, kā pieejam tā mūzikālai koncepcijai vispār.

Jurjānu Andrejs šo lūgšanu bija meistarīgi interpretējis klasiskā baznīcas mūzikas stilā, kāds valdīja jau gadsimtiem un bij atzīts par ideālu neatkarīgi no valodām, no laikmeta; viņa darbu varam iedomāties tikpat labi ar latīņu vai vācu tekstu, ja vien saskanētu akcenti valodā un mūzikā.

Melngaiļa Mūsu Tēvs turpretī ir it kā simfoniska glezna, kur ik vārds un fraze noteic mūzikālo izteiksmi, kā tas ir orķestrī, kad sižets izšķir arī formu un instrumentāciju. Un Melngaiļa darbu var dziedāt tikai latviešu, bet ne kādā citā valodā; mēs redzam, ka pat no tradicionālā teksta mūzikas autors vietumis atkāpies, kur tas bijis nepieciešams viņa mākslinieciskajiem nolūkiem.

Šādi darbi prasa vai nu pilnīgu atzišanu vai noliegšanu, un 35 gados, kas jau aiztecējuši kopš Melngaiļa Mūsu Tēva dzimšanas, esam izšķirušies par pirmo ceļu — jo autors mūs pārpilnām pārliecinājis.

Turpat tālāk citētajā rakstā Graubiņš pieminējis vēl „fiksās idejas” par sekundām. Taču arī te Melngailis pārprasts: sekundās, iestrādātas Mūsu Tēvā kā tonkārtas V un VI pakāpes ērģelpunkts vidus balsis, nav lietotas kā harmonisks pašmērķis, bet drīzāk kā orķestrāls palīglīdzeklis, kas piešķir parastajam četrbalsīgam salikumam jaunu nokrāsu.

Dzērājpūsi redzamās blakus sekundas savukārt radušās īpatna undecimkorda salikuma rezultātā, un, izsekojot balsu virzei, arī te nekādu „uzbāzīgu veidu” nesaskatām. Lai atvairītu domas par krasāku modernismu, pietiek Melngaili salīdzināt kaut ar viņa laika biedru Zāliti, kurš tiklab atsevišķos tehniskos līdzekļos, kā visā mūzikālā domāšanā bij tomēr Melngailim tālu priekšā.

Mazāk ievērota Melngaiļa otra oriģināldziesma, konvencionālākā izteiksmē veidotā *Daba i dvēsele* (Raiņa teksts). Šai dziesmai ir kāds savdabīgs neanalizējams skaistums, lai gan koriski tā, neraugoties uz rūpīgo balsu izveidojumu, nav no autora skanīgākiem darbiem. Īpatnais 3-balsīgais vienveida balsu dalījums, kas pats par sevi ir interesants, zemākās vietās šķiet par blīvu un varbūt atstātu lielāku efektu, ja komponists to lietotu retāk. Toties skaista — ar visu skopo tematiku — ir šīs dziesmas mūzikālā izgausana un kopnoskaņa.

Visspilgtāk Melngaiļa talants tomēr izraisījās tautasdziesmā, kas arī kvantitatīvā ziņā Melngaiļa atstātajā mantojumā ir pirmā vietā. Ja oriģināldarbos Melngailis labprāt lieto vēl chromatismus (kaut vairāk kā tēlošanas līdzekli, mazāk — modulātoriskai dinamikai), tad tautasdziesmā viņš jau ir konsekvents diatonīķis.

Paliekot diatonisma robežās, vienīgais ceļš, kā pacelt vienkāršo un nereti tonāli skopo meldiju augstākā mākslas līmenī, ir ieveidot to polifoniskā audumā, kā to deklarējis jau Jurjānu Andrejs. Arī Melngailis — jau studenta gados Drēzdenē — bij nonācis pie tām pašām domām, vēlēdamies „pēc Vāgnera žuburotā raibuma cirst kādu celiņu pa vāciem, aizauģušiem takiem, kur Palestrīnas vienkāršība staigājusi”.⁵⁴ Šo celiņu viņš arī cirta, kaut ne gluži tā, kā Palestrīna. Melngaiļa pārsvarā homofonajā valodā kontrapunkts lietots vairāk kā palīglīdzeklis, un tehniski veiksmīgāk tas parādās viņa miniatūrās, kas var iztikt ar vienkāršāku kanonu, tiešām imitācijām u. t. l.

To redzam arī VI dziesmu svētkos dziedātajā *Bārenītes slavīnāšanā*, kas sastāv no divi harmonizējumiem, no kuriem pirmais ir pilnīgi homofons, kamēr otrs — tā paša harmonizējuma vienkārša kanoniska versija. Ja neskaitām vairāk kuplumam domātās pāra blakus balsis, tad tas arī viss, un dziesmas raksts izskatās ļoti vienkāršs, taču tieši tā necilā tautas meldija ieguvusi jaunu dzīvību un spriegumu, kļūstot par vienu no skaistākām un meistarīgākām latvju kořminiatūrām.

Protams, katra meldija kanoniskam apstrādājumam neļaujas, un šādās reizēs dažkārt jāiztiek ar vienkāršu homofonu apdari, kā lielāko tiesu rakstīja, piemēram, Jurjānu Andrejs. Bet arī tad Melngaiļa apstrādājumos atradīsim pa raksturīgai puantei, kādu interesantu harmonisku izgaisojumu, kas viņam palīdzēja izvairīties no tās atkārtošānās, ko redzam dažu citu, mazāk pieredzējušu komponistu apstrādājumos.

Šādi konvencionālāki Melngaiļa harmonizējumi bija sievietu korim darinātā *Man māmiņa piesacīja*, bet vīru korim — *Bij man vienas rozes dēļ*. Tiem blakām jāmin vēl par oriģinālu apzīmētais *Dzērājpūsis* — veikls tautas meldijas atdarinājums divejādā homofonā apstrādājumā. Ar vienkāršu motīvu imitāciju veidots trīsbalsīgais *Vīrs, kam vara vīru korim*.

Autors pats savukārt milējis jauktam korim darināto *Rožu dārzu*, kas ir kādas tautas dziesmas pārveidojums ar oktāvas kanonu, bet, tā kā jau pašā meldijā galvenais motīvs atkārtojas un visiem pantiem dots tikai viens apstrādājums, tad beigās šī dziesma, kā jau teica Graubiņš, izskan tomēr monotoni.

Graubiņam arī zināma taisnība, ka Melngaiļa harmonizējumu izvēle VI dziesmu svētkos varēja būt vēl labāka, jo līdz tam bija nākusi klajā jau *Biržu i noru* VI burtnīca, kas liecināja, ka autoram ir vairāki citi, vēl raksturīgāki darbi. Visumā Melngailis — un it īpaši abu apskatīto oriģināldziesmu dēļ — VI svētku programmā sevi toties parādīja diezgan veiksmīgi vai vismaz daudz veiksmīgāk nekā V dziesmu svētkos 1910. gadā, kad viņa darbi lielajā estrādē atskanēja pirmoreiz.

Jāzeps Vitols neatkarīgās
Latvijas sākuma gados

Pēdējais jau no agrākiem svētkiem pazīstamais autors bija J ā z e p s V i t o l s. Sākumā VI dziesmu svētku programmā bij paredzēti 9 viņa koŗdarbi, bet vēlāk 3 viru koŗa un vienu jaukta koŗa dziesmu svitroja, to vidū arī — sacensībā godalgotos darbus *Rūķiši un Mežavecis* un *Uguns milna*. Tā svētku atskaņojumu pieredzēja beidzot tikai pieci Vitola koŗdarbi, no kuŗiem divi — *Beverīnas dziedonis* un *Gaismas pils* — pie tam jau bij atskaņoti lielajos dziesmu svētkos pirms kaŗa.

Trīs jaunāko Vitola koŗdarbu vidū plašākā kompozīcija bija leģenda *No atzīšanas koka*, kas saņēma pirmo godalgu kā labākā dziesma ar garīgo tekstu. Recenzentu atsauksmes par šo aptuveni reizē ar *Uguns milnu* un *Rūķišiem un Mežaveci* (1924) komponēto darbū bija paskopas. Cīrulis rakstīja, ka „komponists kā orķestrī, tā koŗa partijā laimīgi izsekojis Plūdoņa leģendas saturam“, kamēr Graubiņš pieminējis „balsu grūtības ziņā krietni augstās prasības“ koŗiem, vēl piezīmējot, ka „visumā ļoti vērtīgajā dziesmā“ orķestŗa partija mazāk patstāvīga un ka tā galvenokārt balsta vokālo pusi.

Šā Vitola darba pirmatskaņojums — kā tas 1926. gadā bij arī ar Kalniņa un Ores kantātēm — koŗu negatavības dēļ neko gan neizcēlās, kaut pati par sevi Vitola leģenda citām VI dziesmu svētkos atskaņotajām kantātēm stāvēja krietni pāri, it sevišķi formā.

Jāzeps Mediņš

Vitola mūza te ieguvusi jau to lapidāro izteiksmi, kas raksturīga viņa vēlīnākiem instrumentāldarbjiem, un tieši tās dēļ šis Vitola darbs nav zaudējis nozīmi arī vēlāk. Citās domās varam būt par leģendas tematiku, kuŗā blakām īpatnām tīri „vitoliskām” taktīm vietumis (piem., sieviešu korī *Andante*) jaušam arī svešākas skaņas, kas iesniedzas pat latvieša dvēselei patāļajā bizantiskajā pasaulē.⁵⁵

Vairāk pazīstams otrs VI dziesmu svētkos dziedātais Vitola darbs — jauktam korim komponētais *Karogs*. Kad 19. gadsimta beigās Vitols jau bij izsmēlis sev tuvo Ausekļa un Pumpura dzeju, viņam aprūka tekstu, un nākošos 15 — 20 gados Vitola kordziesmā, ja neskaitām atsevišķus liriskus darbus, bija mērāms apsīkums.

Tad Vitolu kordziesmai par jaunu pievērsa daži jaunāki dzejnieki, sevišķi Brigadere, Plūdons un Virza. No pēdējā dzejoļiem Vitols jau bij izmantojis odu *Ligai*, kas pirmoreiz skanēja LK-as atklāšanas aktā 1920. gada 11. janvārī, bet ne mazāk — kā Vitols pats teicis — viņu valdzināja transcendentāli izjūstais *Karogs*, kas pāra gadu vēlāk (1923) tad arī komponēts.

Ekstatiski cildenais *Karogs* ir viena no visspēcīgākajām Vitola dziesmām, un, lai tematikā jau spriego dinamiku kāpinātu vēl, autors nav skopojies arī tīri koriskā ziņā: koris dalīts 8 balsis, kas izmantotas turpat līdz galējām robežām, liekot saprāniem dziedāt līdz pat *b-2*, altiem — no *g* līdz *d-2* u. t. l.

Tāpat tehnisku veiklību prasa *Karoga* ritmi, it kā *stretto* dzītie atsevišķu balsu vai balsu grupu motīvi, pie kam koris gandrīz viscaur paturēts *ff* robežās, kas pa spēkam vienīgi

lielākiem ansambļiem. Labi sagatavots šāds darbs, bez šaubām, varēja dot izcilu efektu, taču 1926. gada koņiem tas bij par smagu, un — kā liecinājis vismaz Graubiņš — tā atskatņojums tad vēl nebija tai līmenī, kādā to varbūt vēlējās dzirdēt autors.

Citu Vītola lielāko koņdarbu vidū *Karogs* izceļas vēl ar diatonisko stilu, kas dominē turpat visās 40 taktīs. Ātsevišķus chromatismus redzam vienīgi pāris novirzienos un brīnišķīgajā parallēlo, uz basa dominantes būvēto VII un VI pakāpes kvartsekstakordu vietā (Celies augstāk...), kur sākas dziesmas kulminācija, kas vairs neatslābst līdz pat pēdējam trīs oktāvās izvērstajam *B-dūra* gaia trijiskanim (*fff*). Tāpat lielajās linijās *Karogs* ir meistardarbs, kuņā redzam, kā samērā vienkāršu harmonisku vielu ar lielisku motiva izstrādājuma tehniku var attīstīt līdz visaugstākajām galotnēm.

Trešā dziesma *Trīs jaunas māsas* bija vienkāršs vienveida harmonizējums, līdzīgs citiem Vītola harmonizējumiem. Tajā zīmīgs melodiskais minors, ar ko autors mēģinājis izvairīties no latviešu tautasdziesmai svešā harmoniskā minora. Šai dziesmai ir teiksmaina valdzinātāja meldija, un Vītols to izmantojis vēl orķestrim komponētājā *Lauku serenādē* (1934). Tā „vajājusi” arī citus komponistus, un nebūtu brīnums, ja tā kādreiz kļūtu par aizdzietu pat kādam plašākam skatuves darbam. —

Bez apskatītajiem komponistiem 1926. gada programmā redzam vēl četrus debitantus, ar ko pirmajos sešos vispārējos dziesmu svētkos reprezentēto latvju autoru skaits bij pieaudzis jau līdz 21. Šie jaunie autori bija Jāz. Mediņš, H. Ore, Ozoliņš un Zālītis.

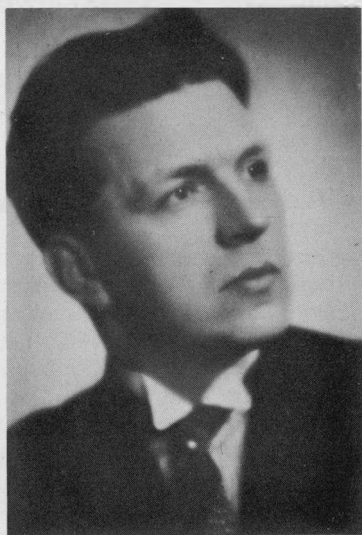
J ā z e p a M e d i ņ a jauktam korim ar Pāvila Roziša tekstu komponētā *Jāņu nakts* bija godalgota sacensībā ar otru godalgu. Jāzeps Mediņš (1877 — 1947), Jāņa un Jēkaba Mediņa vecākais brālis, sāka komponēt jau gadsimtu maiņā, aptuveni reizē ar Dārziņu un Kalniņu (čello koncerts datēts ap 1905. g.). Zīmīgākos darbus viņš sniedza tomēr mūža otrā cēlienā, kad bija atspirdzis no gadiem ilgās neveselības, kas sākās jau pirms VI dziesmu svētkiem.

Mediņa smagākais devums pieder simfoniskai un skatuves mūzikai, un gadu pēc VI dziesmu svētkiem 18. novembrī pirmuzvedumu pieredzēja viņa opera *Vaidelote* (tā kādu laiku populāritātē sacentās pat ar Kalniņa Baņutu), taču komponists atstājis arī vairākas koņ kantātes (*Zvana ezers*, *Jaņaiļa gals*, *Svētku kantāte*) un ap 100 solo un koņdziesmu.

Jāņu nakts ir viena no krāšņākām Jāzepa Mediņa dziesmām, kā Graubiņš rakstija, viengabalains liela stila darbs, kas imponē ar mūzikālu jūsmu un dabīgu izdomu, kaut arī autora

Harijs Ore

Valdemārs Ozoliņš

valoda nav tik noteikti individuāla kā, piemēram, Kalniņam vai Zālītim. Techniski komplicētā raksta dēļ *Jāņu nakts* tautā tomēr neiegāja, un tā arī vieglākiem šā autora darbiem koņi ķērušies klāt tikai retumis.

Latvju tautai tikpat kā svešs palicis 1885. gadā dzimušā *H a r i j a O r e* s vārds, kas izskaidrojams galvenokārt ar komponista dzīvi svešumā: beidzis studijas Pēterpils konservātorijā (1915), Ore pēc kādas koncertturnejas pa Sibīriju un Tāļajiem Austrumiem palika Hongkongā, kur dzīvo vēl šobrīd. Viņš gan uzturēja sakarus ar dzimteni, iestājoties pat par biedru Skaņražu kopā, bet maizes darbs un lokāli panākumi (dažus viņa darbus iespieduši angļu apgādi) darīja savu, un, neraugoties uz atsevišķiem mēģinājumiem populārizēt Ores mākslu vairāk, dzimtenē viņa darbi tālāk neieskanējās.

Tam par iemeslu varēja būt arī pati Ores māksla, kuņā pēc pazinēju spriedumiem ar visu solido tehniku un tīro akadēmisko stilu tomēr trūkst oriģinālākas izdomas un nacionāla melosa iezīmju. Tā varbūt izskaidrojama arī atturība, ar kādu VI dziesmu svētkos saņemta Ores plašā kantāte *Lauztās priedes* (op. 3; Raiņa teksts), ko Graubiņš pieminējis kā mazāk nozīmīgu darbu, bet Čirulis pat noklusējis, lai gan sacensībā tā izpelnījās godalgu.

Grūti priest, vai šī atturība bija pamatota; varam vienīgi pieņemt, ka VI dziesmu svētkos, kur uzmanības degpunktā bij Vītols, Kalniņš, Melngailis un Zālītis, Ores *Lauztās priedes* tīri neviļus nevarēja pamanīt tā, kā tas varbūt būtu citā reizē. Ik tautai pie tam par zināmu autoru dažkārt ir savi īpatni spriedumi, kuņu dēļ ne reizi vien arī latvieši atteikušies pieņemt par labu to, kas interesējis citus.

Trešais debitants *Valdemārs Ozoliņš* (dzimis 1896) VI dziesmu svētku komponistu saimē bija jaunākais loceklis. Jau ieguvis noteiktu skolu (Pēterpils, Maskavas un dažus gadus arī LK-ā), tautā viņš bij vēl tikpat kā nepazīstams, un tieši *Papardes zieds* (Krūzas teksts), kas plašākas publikas priekšā 1926. gadā atskanēja pirmoreiz, sagādāja autoram lielu populāritāti, kas arī turpmāk nemazinājās.

Salīdzinot ar vēlākiem Ozoliņa koŗdarbiem, *Papardes zieds* ir vēl pavisam necila dziesma, bet jau ar autora mūzai raksturīgo melodiskumu un jūsmu. Tās populāritāti turklāt veicināja tehniskā vienkāršība, kas sevišķi imponēja mazākiem koŗiem.

Pēdējais „jaunais” bij *Jānis Zālītis* (1884 — 1943), pirmais un gadiem ilgi vienīgais latvju modernists. Viņa mākslai gan trūka modernismam parasti piedēvētā revolūcionārā gara, jo Zālītis nenāca nedz ar kādām jaunas skolas pretenzijām, nedz izcēla savus uzskatus par paša darbiem. Viņa domas — un cita starpā — vairāk atklātas rakstos periodikā, galvenokārt simpatijās pret jaunā gadsimta ceļvežiem — pret Skŗābinu, Stravinski u. c.

Tai pašā lakā Zālītim ļoti tuvs bij arī *Mocarts*, kas liecina, ka Zālītis starp chronoloģiski tāliem laikmetiem meklēja kādas kopīgas līnijas vai iezīmes. Tās viņš atrada šo laikmetu vienādajā aistētiskā, kas vispirms prasa, lai māksla būtu īsta, dvēseliski dzīva un cēla, bet ne „galvas mūzika” vien, par kādu izrādījās gan savā laikā populāru, taču vēlāk aizmirstu „revolūcionāru” darbi.

Šie uzskati atspoguļojušies arī Zālīša mūzikā — jau ap 1906. gadu, kad Zālītis vēl bija Pēterpils konservātorijas audzēknis. Spilgtāk tie toties atestēti mazliet vēlāk un tieši koŗdarbos — brīnišķīgajā Raiņa dzejoli *Kad nakts* (1908) un monumentālajā darbā *Biķeris miroņu salā*, kas kopā ar divi citām Zālīša dziesmām jau iespiesti MK-as pēdējā dziesmu krājumā 1914. gadā.

Kā dziesmu svētkos, tā vēlāk par vienu no raksturīgākiem Zālīša koŗdarbiem izcelts tieši minētais *Biķeris*, kam par tekstu izmantots Poruka dzejolis. Šai dziesmā vēl manāma Skŗābina ietekme, lai gan vispārīgā koncepcijā *Biķeris* jau rāda nobriedušu autoru, kuŗš no lielā skolotāja paturējis tikai organiski tuvo, kā, piemēram, ekstatisko, Skŗābinam raksturīgo patēstiskumu.

Ātsevišķi elementi un formas ielogs Zālītim turpretim savi, paša rūpīgi izmeklēti un izkristalizēti. Tie turklāt tā saucsti ar teksta mistēriozo pamatnoskaņu un ievēdoti tik meistarīgā dinamikā, ka īstenībā *Biķeris* sīkāku analīzi tikpat kā nepieļauj, kā to redzam simfoniskajā mūzikā, kur vienlīdz svarīgi visi elementi, vienam otru papildinot, padziļinot.

Jānis Zālītis

Arī *Bīķeris* ir it kā orķestrāla glezna, kur ik balss gājiens vai tās harmoniskā kustība un katrs vārda mūzikālais izteikums ved uz vienu gala mērķi — Poruka filozofiskās substances padziļinātu atklāsmi, kādu var sasniegt vienīgi tad, ja arī mūzika izjusta patiesi konģeniāli.

No tehnikas viedokļa šādā darbā ar koņu prasībām, protams, daudz vairs nevar rēķināties, kālab *Bīķeris*, kaut ne dziedama, bij tomēr grūta dziesma. Mazākiem koņiem tā nebija sasniedzama konsekventā astonbalsīguma dēļ, bet arī spēcīgākiem koņiem vajadzēja labu vokālo skolu — kaut vai lai tiktu galā ar augstajām elpas prasībām dinamiskajos kāpinājumos darba malējās daļās.

Tā arī izskaidrojama izšķiršanās tiklab *Bīķeri*, kā pārējās Zālīša un dažas grūtākās citu autoru dziesmas VI dziesmu svētkos atstāt programmas neobligātoriskā daļā: tad tās nebija jāsvītro pavisam un pārējiem koņiem deva iespēju redzēt galotnes, pēc kādām tiem būtu jātiecas nākotnē.

Bīķerim seko *Birstaliņa*, kuŗas dzejisko (Jēkabsona) tekstu vēl komponējis Jānis Mediņš, izveidojot no tā krāšņu un daudz dziedātu solo dziesmu. Salīdzinot ar *Bīķeri*, *Birstaliņa* tehniskā ziņā ir vieglāka un izceļas īpaši ar gaišo pamatnoskaņu. Arī *Birstaliņas* harmoniskā valoda nav tik dinamiska, tā ir vairāk statiska, kontrastējot atsevišķu akordu grupu krāsas,

kas it kā atgādina dažus Debisi paņēmienus. Varbūt tālab šī dziesma deva Zālītim savā laikā impresionista pievārdu, jebšu *Birstaliņā* — jau tās isuma dēļ vien — kādas straujākas tonālas ekskursijas vispār nav iedomājamas.

Statisko impresionismu sākumā var atgādināt arī pāra vietas Zāliša trešajā VI dziesmu svētku dziesmā *Tā vēsma* (Poruka dzejoļa *Jaunā gadā* fragments). Pirmais iespaids tomēr izzūd, redzot tās tālāko attīstību, kas ir ļoti dinamiska, ar milzīgiem vēzieniem un pārdrošākām tonkārtu secībām, sniedzot vai ik takti jaunā gaismā un pieaugumā, sevišķi otrā pantā un lielajā kāpinājumā pirms kontrastainās, dziļi basos aizsāktās kodas (Uz priekšu, vēsma...).

Minētās vietas dziesmā ir tik fascinējošas, ka tām līdzīgas arī pasaules literatūrā atrast būs grūti, bet tās tad arī prasa turpat galējo, ko koris var sniegt, un jādodomā, ka VI dziesmu svētkos, neraugoties uz darbu un pūlēm, šī jaunākā Zāliša dziesma visā tās monumentālītātē tomēr palika neatklāta.

Zāliša dziesmās klausoties, nonākam vēl pie kāda interesanta, gandrīz paradoksāla secinājuma. Kaut Zāliša valoda pieder 20. gadsimtam un tajā redzam pa nogulūmam no citur pasaulē pazīstamiem jaunākiem virzieniem, Zāliša mūzikas pamatnoskaņa visumā tomēr ir latviska. Tā ir tikpat latviska, cik latvisks ir Vitols *Ceļinieka* vai pat *Dūkņu silā*; Zāliša *Birstaliņa* ir ne mazāk latviska kā ziemeļu impresionista Purviša pirmspavasara jausmā dusošie Latvijas bērzi, un arī katedrāliskajā *Vēsmā* ir kādas tīras, latviskas linijas ar izlidzinātām dimensijām un liekā atmetumu, kas tik zīmīgas bija Latvijas vēlinācai arhitektūrai.

Šo latviskumu Zālīti vēl grūtāk motivēt, kā, piemēram, Vitolā, bet to nevar nesajust, un varbūt tā ir tikai komponista spilgtā individuālītāte, kas šo ilūziju rada un liek to paturēt. Kā šāds individuālists un ceļvedis tai paaudzei, kuŗa meta tiltu no tautiskā patosa un romantisma iezīmētās pagātnes uz savatnē izlidzināto, jaunāko strāvu apaugļoto latvju mūzikas tagadni, Zālītis novērtēts arī mūzikas vēsturē un — kā liecinājis laiks — ne aplam. —

Noslēdzot atskatu uz VI vispārējiem dziesmu svētkiem, nevaram sacīt, ka tie nebūtu atstājuši nekādus kontroversus. Tā šo svētku programma beigās izrādījās tomēr par plašu. Dabīgi, ka šādā gadījumā kā dziedātāju, tā diriģentu simpatijas pret visiem autoriem nebij vienādas, kā rādīja, piemēram, vājāk sagatavotās Kalniņa dziesmas. Un tomēr — kā faktors par sevi — VI vispārējo dziesmu svētku programma pārējo lielo dziesmu svētku programmu vidū uzskatāma par vienu no

siā
ne-ie-vē-ro ga-šus, šin-koš lai-ka spri-šus, tā pa-me-na tik die-nu so-lus
un

siā
ne-ie-vē-ro ga-šus, šin-koš lai-ka spri-šus, tā pa-me-na tik die-nu so-lus
un

ci - grik
drošus, tik die-nu so-lus dro-šus.
mf
uz

drošus, tik die-nu so-lus dro-šus.
mf
uz

priek-šu, vēs-ma, plū-sī, ap - kārt plū - sī
mf
caur

priek-šu, vēs-ma, plū-sī, ap - kārt plū - sī
mf
caur

priek-šu, vēs-ma, plū-sī, ap - kārt plū - sī caur mi - li - jo - nu
mf

mi - li - jo - nu krū-dim ra-dot jū - tu vie-nu, par augstas ga-ra dzīves
mf

mi - li - jo - nu krū-dim ra-dot jū - tu vie-nu, par augstas dzi - ves
mf

krū - dim ra - dot jū - tu vie-nu, par ga - ra dzi - ves
mf

molto sostenuto

sā-pam-līgāti un sa-ga-ta-vo mūs uz lie-lo die - nu, lie - lo die - nu!

sā-pam-līgāti un sa-ga-ta-vo mūs uz lie-lo die - nu, lie - lo die - nu!

sā-pam-līgāti un sa-ga-ta-vo mūs uz lie-lo die - nu, lie - lo die - nu!

izcilākām, ja ne pat visizcilāko. Tā rādīja jaunu līmeni, kādā skanraži bij pacēlušī koŗdziesmu jau neatkarīgās Latvijas sākuma gados, un šis līmenis bija tik augsts, ka tiecās robežās, ko nākotnē bij grūti pārkāpt.

Tālab VI dziesmu svētkus var uzskatīt par kāda lielāka latvju koŗdziesmas attīstības posma noslēgumu, kuŗā it kā šķērsgrīzumā redzams viss raksturīgākais, kas bija sasniegts apmēram divu paaudžu laikā. Pēc tam latvju koŗdziesma dziļumā daudz vairs nav gājusi un turējusies visumā iestaigātajās pēdās, agrāko virzienu un stilu robežās. Šo vairāk statisko, kā dinamisko latvju koŗdziesmas tālāko fazi jo zīmīgi parādīs jau nākošie, 1931. gadā sarīkotie VII vispārējie dziesmu svētki.

(¹) J. Griņfelds, Nākamo vispārējo dziesmu svētku pagaidu rīcības komiteja (*IMM*, 1924, 1. n-rā).

(²) Pirmais pagaidu komitejas izdotsis krājums nāca klajā 1924. gada sākumā, un tajā iespiestas 15 vidēja grūtuma dziesmas.

(³) *Sk. Latvi*, 1923. g. 18. novembra numuru.

(⁴) *Turpat*, 1924, 24. maija n-rā.

(⁵) J. Vītols, Latvju dziedātāji! (*Latvis*, 1923, 5. dec.).

(⁶) *Sk. Latvi*, 1924, 4. janvāra n-ru un *IMM-u* 1924, 1. n-ru.

(⁷) *Sk. J. Griņfelda atreferējumu IMM-ā*, 1924, 5. n-rā.

(⁸) VI svētku vadoni Jozuus palicis nepieminēts, kas laikam bij vienkārši tehnisks miseklis. Par kandidātiem tika ievēlēts J. Reinholds, J. Kārklīšs un A. Ārgals.

(⁹) Vītola vārds goda amatā svētku vadoni gan nav redzams, tā ka jādomā, ka „vecajiem” nebūt vēl nevēlēdamies piederēt, Vītols no šā amata būs atteicies.

(¹⁰) I krājuma saturs:

(1) Dievs, svēti Latviju	Baumaņu Kārlis
(2) Līgo dziesmas	Vigneru Ern.
(3) Pūt, vējiņi	Jurjānu Andr.
(4) Rindām auga ozoliņi	“ “
(5) Aiz upītes es uzaugu	“ “
(6) Ej, saulīte, tu pie Dieva	P. Jurjāns
(7) Līgo dziesmas (II virkne)	“
(8) Tas bij vīris, tam bij vara	“
(9) Gaismas pils	J. Vītols
(10) Beverīnas dziedonis	“
(11) Karogs	“
(12) Senatne	Em. Dārziņš
(13) Sapņu tālumā	“

(14) <i>Ligsmošana</i>	Alfr. Kalniņš
(15) <i>Dzimtenē</i>	" "
(16) <i>Latvju himna</i>	" "
(17) <i>Ai zaļāja lidaciņa</i>	P. Jurjāns
(18) <i>Kas tie tādi sijātāji</i>	J. Cimze
(19) <i>Pūtin pūta melnais mednis</i>	" "
(20) <i>Trimpula</i>	J. Vītols
(21) <i>Iz 137. Dāvida dziesmas (Jūdu raudu dziesma cietumā)</i>	Alfr. Kalniņš
(22) <i>Mūžam zili</i>	Em. Dārziņš

II krājuma saturs:

(1) <i>Daugava</i>	Alfr. Kalniņš
(2) <i>Tā vēsma</i>	J. Zālītis
(3) <i>Bīkeris miroņu salā</i>	" "
(4) <i>Birstaliņa</i>	" "
(5) <i>Daba un dvēsele</i>	Em. Melngailis
(6) <i>Dzērājpuisis</i>	" "
(7) <i>Ak Jeruzaleme, modies</i>	Jurjānu Andr.
(8) <i>Motete</i>	O. Šepskis
(9) <i>Bārenītes slavināšana</i>	Em. Melngailis
(10) <i>Mūsu Tēvs debesīs</i>	" "
(11) <i>Trīs jaunas māšas</i>	J. Vītols
(12) <i>Rožudārzs</i>	Em. Melngailis
(13) <i>Bij man vienas rozes dēļ(i)</i>	" "
(14) <i>Man māmiņa piesacīja</i>	" "
(15) <i>Vīrs, kam vara</i>	" "

(11) J. Grienfelds, Latvijas VI visp. dziesmu un mūzikas svētku Rīcības komitejas darbība (IMM, 1924, 10. n-rā).

(12) Tā saturs:

(1) <i>Rūķīši un Mežavēcis</i>	J. Vītols
(2) <i>Brīvība</i>	Alfr. Kalniņš
(3) <i>Rāmavas ozols</i>	" "
(4) <i>Jāņu nakts</i>	Jāz. Medīņš
(5) <i>Papardes zieds</i>	V. Ozoliņš
(6) <i>Uguns milna</i>	J. Vītols
(7) <i>Miera dziesma</i>	" "
(8) <i>Darbs un dziesma</i>	Alfr. Kalniņš
(9) <i>Lauztās priedes</i>	H. Ore
(10) <i>No atzišanas koka (leģenda)</i>	J. Vītols

(13) *Latvis*, 1925, 1. janvārī.

(14) J. Grienfelds, Latvju VI visp. dziesmu svētku koŗu diriŗentu kongress (IMM, 1925, 2. n-rā); korespondences *Latvī* (1925, 6., 9. janv.).

(15) J. Grienfelds, Latvju VI visp. dziesmu svētku koŗu diriŗentu kongress 27. un 28. oktobrī (IMM, 1925, 11. n-rā).

(16) To centri bija: Alūksne, Cēsis, Cesvaine, Daugavpils, Jēkabpils, Jelgava, Koknese, Liepāja, Limbaži, Madona, Rēzekne, Rīga, Rūjiena, Talsi, Tukums, Valmiera, Vecgulgubene, Ventspils un Zvārde.

(17) *Latvis*, 1924, 11. decembrī.

(18) Arhitekts J. Lūsis, Dziesmu svētku celtniecība (*IMM*, 1934, 2.).

(19) J. Griinfelds, Latvju VI visp. dziesmu svētku rīcības komitejā... (*IMM*, 1926, 5/6).

(20) 1926, 17. janvārī.

(21) *Latvis*, 1926, 21. janvārī.

(22) J. Griinfelds, Gatavošanās uz VI visp. latvju dziesmu un mūzikas svētkiem (*IMM*, 1926, 3. n-rā).

(23) Sk. satiksmes ministra P. Āronieša parakstīto rīkojumu Nr. 210 *Valdības Vēstnesī*, 1926, 127. n-rā.

(24) *Latvis*, 1926, 11. augustā.

(25) Pēc ziņām VI dziesmu svētku vadoni.

(26) 1926, 19. jūnijā.

(27) Šie skaitļi iegūti no koŗu saraksta VI svētku vadoni; kopsavilkumā tai pašā avotā tie mazliet variējas.

(28) J. Griinfelds, Latvieŗu sestie dziesmu svētki (*IMM*, 1926, 7. nr.).

(29) Visas 4 programmas ŗeit pārspiestas no svētku vadoņa.

(30) J. Cīrulis, Dziesmu svētku pirmais koncerts (*Latvis*, 1926. 20. VI).

(31) J. Graubiŗš, VI visp. dziesmu svētku virsdiriŗenti un to vadītāŗ dziesmas (*Ilustr. Œurnāls*, 1926, 8. nr-ā).

(32) Bez Cīruļa un Graubiŗņa par VI svētkiem rakstīja vēl citi mūŗiki, arī kritiķis Zāļitis, kuŗš darbojās *Jaunākās Ziņās*. Œeit tik iederiŗie Zāļiŗa raksti ŗis grāmatas autoram paŗreiz nebija pieejami.

(33) *Latvju himnu* laida klajā Neldners jau 1917. gadā, un drīz tā, kopā ar 40 citām dziesmām, bija ievesta vācu okupantu sastādītājā „melnajā” sarakstā.

(34) J. Cīrulis, Apvienoto koŗu otrais koncerts (*Latvis*, 1926, 22. jūn.).

(35) Dziesmu svētku koncerti 19., 20. un 21. jūnijā (*IMM*, 1926, 7. nr.).

(36) Dziesmu svētku treŗais koncerts, *Latvis*, 1926, 22. jūnijā; Latvju dziesmas parāde, turpat, 1926, 30. jūnijā.

(37) J. Cīrulis, Dziesmu svētku otro dienu... (*Latvis* 1926., 22. jūn.).

(38) Prof. J. Vītols, IV dziesmu svētki... (*Jānis Œakste*, ilustrēts... 1928).

(39) Cīrulis *Latvī* (1926, 20. jūnijā) kā svītas atseviŗķas daļas minējis *Kas tie tādi, Ej, saulīte* un „priecīgo *Nabaŗu deju*”. Minētā svīta bijusi tātad kāds nepazīstams kompilējums.

(40) *Salinieku* pirmizrāde notika 1926. gada 10. februārī. Darbs vēlāk pārstrādāts un ar nosaukumu *Dzimtenes atmoda* pieredzēja jaunu uzvedumu 1933. gada 9. septembrī.

(41) *Valdības Vēstnesis*, 1926, 136. n-rā.

(42) Pēc ziņām *Latvī*, 1926, 16. jūnijā. Tajā kopsavilkumā redzamās 99.256 biļetes ir vienkāršs saskaitīšanas miseklis.

(43) J. Griņfelds, Latvju VI visp. dziesmu un mūzikas svētku rīkotāju kongress (*IMM*, 1927, 1. n-rā.).

(44) Turpat.

(45) Sk. *Latvi*, 1926, 11. augustā. Pilnīgs izdevumu pārskats pašreiz nebija pieejams, kālab citētie skaitļi nav nekorrigējami.

(46) *Latvis*, 1926, 1. jūlijā.

(47) Diriģents, Čiņa ap 6. visp. dziesmu svētku atlikumu (*Latvis*, 1926, 27. augustā).

(48) Sk. Griņfelda atreferējumu *IMM*-ā (1927, 1. n-rā) un Čiņuļa korespondenci *Latvī* (1927, 6. janvāra n-rā.).

(49) 1927, 6. janvārī.

(50) Par to plašākas bij vienīgi 1933. gadā Skanražu kopas klajā laistās Vītola *Kopotas dziesmas*, — kopā 145 Vītola korģdarbi, ieskaitot 1933. gada jūnijā datēto *Zemes bērnu*.

(51) Tā to zināja sāstīt E. Dārziņa skolnieks Jūlijs Rozītis (dz. 1880). J. R. no 1930. gada bija mūzikas pādagogs Rēzeknes skolotāju institūtā un pazīstams arī kā mūzikas rakstnieks un dziedāšanas metodikas autors.

(52) Latvju dziesmas parāde, *Latvis*, 1926, 30. jūnijā.

(53) Turpat.

(54) Em. Melngailis, Kā tapu veco balsu vācējs (*MA*, 1933, 2. nrā).

(55) 1955. gadā leģendu *No atzišanas koka atskaņoja* A. Kalnāja vadītais Dziesmu Vairogs (ASV), pēc kam tā ieskaņota arī platē (*Dainas apģāds Čikaģā*).

SEPTĪTIE VISPĀRĒJIE DZIESMU SVĒTKI

1 9 3 1

*Zili meži, zaļi meži,
Zelta caune ozolā!...*

*Zelta caune, zelta saule
Liela meža dziļumos,
Kā es tevis meklēt gāju,
Kā es tevis ilgojos!*

*Nokaltuši zaļie zari,
Skujas manas kājas bada.
Purvā smejas maldu gari,
Visas tekas tumsā vada...*

*Zili meži, zaļi meži,
Zelta caune ozolā!...*

Kārlis Skalbe

Pretstatā VI dziesmu svētkiem, kuŗu gaitu spārnoja vispārīgs entuziasms, nākošo vispārējo svētku tapšanas ceļš bija likumotāks, atgādinot jau „lielo politiku”, bez kādas savā laikā nevarēja iztikt arī V dziesmu svētki. Tā cīņā starp RLB-u un tās opozicionāriem gadsimta sākumā ir nenoliedzama līdzība ar kontroversiem divdesmito gadu beigās VII dziesmu svētku rīkotāju saimē.

No ārienes V dziesmu svētku tapšanu ietekmēja 1905. gada notikumi; VII dziesmu svētkus savukārt skāra pasaules saimnieciskā krīze. Pēdējā paasināja jau agrāk sākušos krīzi Latvijas iekšpolitikā, kas jo spilgti atbalsojās kā abu pēdējo saeimu vēlēšanās (1928, 1931), tā biežajās ministru kabinetu maiņās,

un, lai gan šiem „sabangotajiem dzīves jūras viļņiem” (Vītols) ar latvju dziesmu nevarēja būt pārāk ciešas saites, savu ietekmi tie tomēr atstāja.

Kā jau redzējām, pirmos kontroversus izraisīja iepriekšējā nodaļā apraktītā „lāčadas dališana”. No strīdiem par VI dziesmu svētku atlikumu domstarpības pamazām pārsviedās uz citām lietām, drīz vien skarot vai visas tā laika aktivākās mūziķu organizācijas, it īpašu Skaņražu kopu, Latvju komponistu biedrību un Latvju dziedātāju koŗu diriģentu biedrību.

Ja komponistu biedrība jau dzima kā Skaņražu kopas opozicionāre, tad ar diriģentu biedrību bija citādi, sevišķi, kad tajā vēl darbojās vēlākie „skaņraži” Reiters, Jozuus un Graubiņš. Sākumā diriģentu biedrība bija ļoti rosīga organizācija, kas rīkoja kursus, iekārtoja bibliotēku, laida klajā jaundarbus,¹ un vairāki tās biedri bij arī VI dziesmu svētku rīcības komitejā. Vēlāk, pārņemot groŗus Gustavam Klaustiņam,² diriģentu biedrība no agrākā kopīgā ceļa turpretim sāka novērsties. Balstīdamās uz lielo biedru skaitu, tā uzskatīja „skaņraŗus” par šauru profesionālu grupu, kas dziesmu svētku lietās nedrīkstētu būt galvenā noteicēja.

Šāds uzskats nebija pamatots. Stingrās izlases dēļ Skaņraŗu kopā gan nevarēja iestāties tik viegli, kā citās biedrībās, taŗu tālab „skaņraŗi” nebūt nebij tik šaura grupa, kā iztēloja Klaustiņš. Tā jau trīsdesmito gadu sākumā „skaņraŗu” skaits sniedzās trešajā desmitā, un to vidū bija ne tikai izcilākie komponisti, bet arī diriģenti, kā Jozuus, Reiters u. c.³

Diriģentu biedrību turpretim veidoja gandrīz vienīgi koŗu vadoņi, no kuŗiem viens otrs nopietnākos mūzikālos jautājumos pie tam nebija kompetents. Komponistu biedrībā savukārt sanāca tie mūziķi, kas Skaņraŗu kopā nevarēja iekļūt augstākas kvalifikācijas dēļ vai izvēlējās savu centru kādā citā nolūkā.⁴

Šo trīs biedrību vidū pirmā vieta, bez šaubām, pienācās Skaņraŗu kopai, kaut pēdējā pēc tādas nepretendēja un arī netīkoja rīkoties viena pati. Bet tā kā plaīsa bija pavērusies taīsnī tur, kur to vismazāk varēja gaidīt, tad tagad radās rivāliŗāte, ko novērst nebija tik viegli.

Paradoksālā kārtā te varēja vainot daļēji arī pašus „skaņraŗus”, kuŗi pasīvitātes dēļ — vismaz sākumā — neviļus ļāva VII dziesmu svētkiem ieslidēt opozicionāru rokās. Tā kādā vēl nelīkvidētās VI dziesmu svētku rīcības komitejas sēdē 1928. gada rudenī profesors Vītols un, domājams, vēl pāra komponisti nav bijuši klāt, tā ka galvenais rīkotājiem šai sēdē palīka Klaustiņš.⁵

Latvju diriģentu biedrības valde (1925): B. Muižnieks, J. Grientfelds, T. Reiters, M. Karsons, J. Ķisis, J. Reinholds, G. Klaustiņš, R. Eglentāls un J. Kārklis

Iespējams, ka Vītols, uzticēdamies Klaustiņam kā spējīgam organizātoram, viņa pretējos uzskatus mākslinieciskajos jautājumos tad vēl nenojauta. Bez tam Klaustiņš bija komitejas priekšsēža vietnieks, bet viņa draudzēšanos ar komponistu biedrību „skaņraži” uzskatīja par personīgu lietu, kam dziesmu svētku jautājumos nevarētu būt liels svars.

Īstenībā tomēr tā nebija, un Klaustiņu steidzās izmantot tie, kas domāja, ka agrāk viņi bij pamesti novārtā. Tā šai sēdē, pārrunājot nākamo svētku programmu, izlēma, ka šoreiz „katrā ziņā jāizsargās no pārmērīga modernisma” un ka „jau tagad” jāpauž, „lai visiem tiem, kuŗi vēlētos piedalīties svētkos, tas patiešām būtu iespējams”. Ar šo lēmumu netieši bija vēlreiz mērķēts „skaņražiem”, kam jau 1927. gadā pārmeta tādu dziesmu „sakomponēšanu”, ko „pats velns nevar izdziedāt.”

Visdedzīgāk koŗus, protams, aizstāvēja komponistu biedrības locekļi, un arī paši „skaņraži” vēlāk izteicās, ka svētku rīcības komiteju toreizējā sastāvā diriģēja galvenokārt viņu opozicionāri. Ja tā, tad vēlreiz var jautāt, kāpēc VII dziesmu svētku organizēšanas sākumā Skaņražu kopa bija tik pasīva,

bildīgo rīcības orgānu ievēlēšanas nebija klāt vairs ne trešās daļas kongresa dalībnieku.

„Sapulce tāpēc prasa plašāka pilntiesīga nākamo 7. visp. dziesmu svētku rīkotāju kongresa sasaukšanu, jauna, likumīga rīcības orgāna ievēlēšanu un līdz 6. visp. dziesmu svētku rīcības komitejas priekšs. prof. J. Vitola kongresu sasaukt.”

Pēc pāra dienām arī Klaustiņš publicēja paskaidrojumu, attaisnojoties ar juridiskiem motīviem,¹² un, lai izzinātu eventuālās sadarbības iespējas, pie Vitola nosūtīja delegāciju, bet, tā kā viens no priekšnoteikumiem bij negrozīt jau ievēlēto sastāvu, tad delegāti nekā nepadāca.

Drīz pēc tam Klaustiņš sasauca otru kongresu.¹³ Tajā jau bija lielāka runas brīvība, ko izlietoja Melngailis ar Čiruli, paskaidrojot Skaņražu kopas viedokli. Arī diriģenti atzina, ka komponistu līdzdalībai jābūt lielākai, tā ka ievēlēja pat īpašu sadarbības komisiju. Bez tam vēl nolēma dibināt jaunu koŗu apvienību, kuŗā piedalītos kā dziedātāji un diriģenti, tā komponisti.

Taču arī šim lēmumam bij maza nozīme, jo 6. oktobrī Skaņražu kopa bija izsludinājusi savu dziesmu svētku sapulci. Tāpat Klaustiņa komitejai nelabvēlīga bija RLB-as un Beverīnas dziedoņa 29. septembrī sasauktā sapulce dziedāšanas biedrībām, kuŗas izlēma, ka, iekāms nebūs respektētas to prasības, „viņu koŗi patur brīvas rokas un svētkos nepiedalīsies”.¹⁴

Nojauzdama, ka „skaņražiem” var būt dzīva atsaucība, Klaustiņa komiteja aicināja koŗus no 6. oktobra sapulces atturēties. Par spīti tam LK-ā notikušā sapulce, ko Latviešu dziesmusvētku biedrība (turpmāk: LDzB) vēlāk pārsauca par VII vispārējo dziesmu svētku pirmo kongresu, bija kupli apmeklēta.¹⁵ Tajā ieradās ap 80 koŗu un dziedāšanas biedrību pārstāvji, bez tam klāt bija daudzi citi kultūras un sabiedriskie darbinieki, mūziķi, žurnālisti u. c., — kopā 189 personas.

Kongresu atklāja profesors Vitols, aizrādot, ka svētku rīkošanā nepieciešama plašāka bāze, lai latvju mūzikas reprezentācija godam izskanētu ne vien pašu mājās, bet arī tālāk. Vitolam ar referātu Kā veidosim nākošos svētkus sekoja Zālītis, pēc kam sākās pārrunas par tuvākiem priekšdarbiem. Par svētku datumu šai kongresā pieņēma 1931. gadu.

Tā kā vairums izteicās, ka šim kongresam būs izšķirēja loma, tad tūliņ pieprasīja arī noteikta rīcības orgāna izveidošanu. To nolēma sastādīt pēc jaunas atslēgas, paredzot 14 komisijas, kuŗu priekšsēži būtu rīcības komitejas vai padomes locekļi. Tiem nāktu klāt vēl 10 komponistu, diriģentu, biedrību,

koņu un orķestru pārstāvji. Šīs 24 personas tad no sava vidus ievēlētu prezidiju.

Lai izvairītos no atsevišķu lietu nonākšanas nespeciālistu rokās, vienojās, ka komitejā nav reprezentējamās „kādas noteiktas organizācijas kā tādas”, bet gan personas, kas var nākt no jebkuras organizācijas, „ja tāda vai cita persona ir a t t i e c ī g ā v i e t ā d e r i g a, n e p i e c i e š a m a (mans izcēlums, V. B.)”¹⁶

Jau 6. oktobrī par jaunās rīcības komitejas priekšsēdi vienbalsīgi ievēlēja prof. Vitolu. Vēlāk prezidijā bez Vitola darbojās vēl Reiters un Atis Ķeniņš (priekšs. biedri), N. Dakers (sekretārs), V. Deičs (sekr. biedrs), prof. Jozuus (kasieris), Zālītis, Melngailis un J. Kuplis.¹⁷

Kā pārējie rīcības komitejas locekļi nāca klāt T. Kalniņš, Ābele, J. Stūritis (no Livānietiem), Jēk. Vitoliņš, V. Bišers (Cēsis), A. Ezeriņš (Talsi), J. Pamiljens (Reitera koris), A. Rode (Beverīnas dziedonis), Jānis Mediņš, prof. J. Kārklis (komponistu biedrība), Poruks, Ārgals, J. Raiska (studentu padome), Ārt. Bērziņš (Nacionālais teātris), Madernieks, A. Šillers, A. Bilmanis (ārlietu ministrijas preses nod.), A. Rode (dzelzceļu virsvalde) un Graubiņš; bez tam balss tiesības komitejā bij visu komisiju priekšsēžiem. Šī komiteja darbojās līdz 1930. g. 10. martam, kad tās lietas pārņēma LDzB.

Par virsdiriģentiem 6. oktobra kongresā ievēlēja Jozuu, Reiteru, Melngaili un no jaunākās paaudzes — Nacionālās Operas koļmeistaru Teodoru Kalniņu un komponistu Ābeli, kurš pēc Alfr. Kalniņa emigrēšanas bij pārņēmis Dziesmuvaras vadību.

Kongress norisēja lietišķi, kas sevišķi patika lauku koņu pārstāvjiem. Bij zīmīgi, ka rīkotājos ievēlēja arī personas no Klaustiņa komitejas, ar ko cerēja uzcelt tiltu, kas vienotu abas puses. Tas tomēr neizdevās, un faktiski nu darbojās divi komitejas, kādēļ presē ne par velti rakstīja par diviem VII dziesmu svētkiem, dažkārt zilējot, kas uzvarēs. Tā Ed. R. IMM-ā rakstīja:¹⁸

„...Vai šāds parallēlisms iespējams, rādīs nākotne. Svētki nevar notikt bez dziedātājiem, tas skaidrs. Diriģents ir koņa dvēsele, to nevar aizvietot ne biedrības, ne organizācijas, kas kori uztur. Ja diriģenti turētos vienkopus ar savas biedrības valdi, otrs (6. oktobra, V. B.) kongress ar savu mazo diriģentu skaitu būtu — ģenerāļi bez armijas! No otras puses — skaņraži (Skaņražu kopa, V. B.) apvieno mūsu redzamākos dziesmu autorus. Ko darīs diriģenti, ja nebūs vajadzīgo dziesmu?”

Dziesmu svētku strīdi deva pateicīgu vielu arī karikatūristiem un feļetonistiem, sevišķi kreisajā presē. Pāvils Gruzna *Domās*

iespiestajās „gaŗāmgājēja piezīmēs”, „ceļojošā recenzenta iespaidos” u.t.l. sacerējumos dziesmu svētku tapšanas gaitu nosauca par „divkomismu”, tālāk jautājot, vai arī strādniecības organizācijām nevajadzētu rīkot „pilnīgi neatkarīgi savus patstāvīgos dziesmu svētkus.”¹⁹ Pat nacionālais *Latvis* sākumā nespēja izšķirties, kuŗā pusē nostāties, tāpat svārstīga bija valdība, kas kādu laiku bij pat vairāk Klaustiņa nekā Vitola pusē.

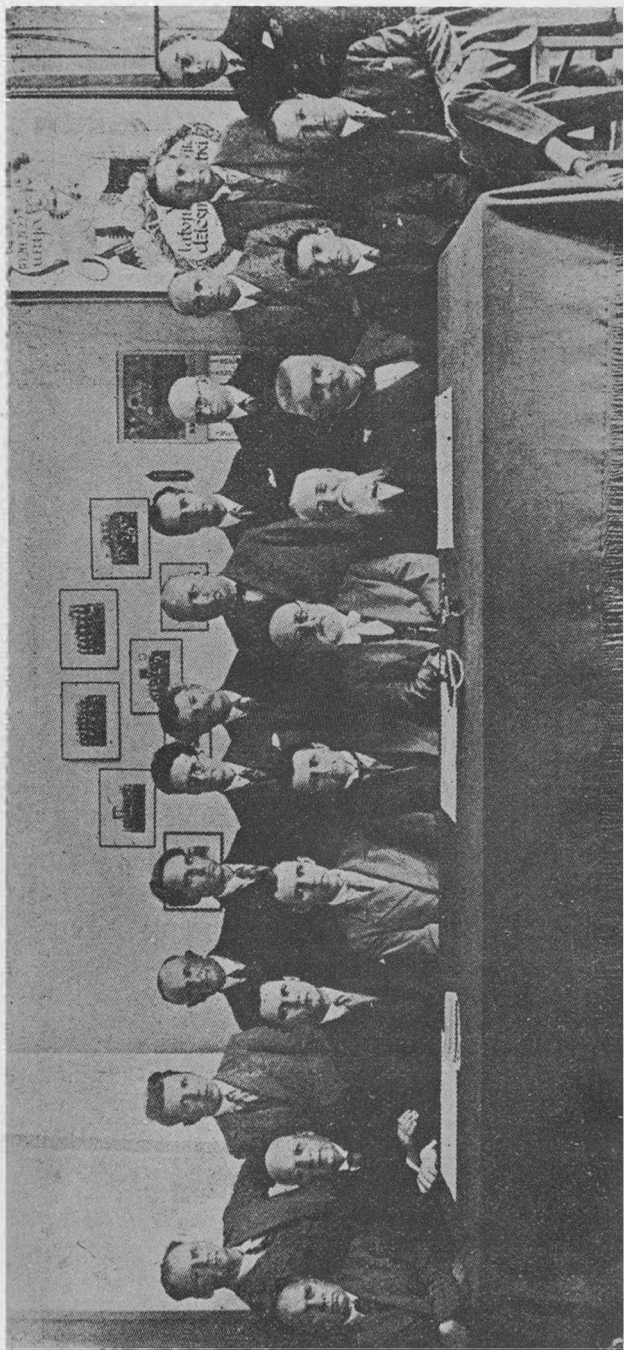
Dalītā sabiedriskā doma, kā arī Klaustiņa komitejas rokās palikušais VI dziesmu svētku atlikums veicināja pēdējās spītību, un tā joprojām turējās pozīcijās. 1930. gada sākumā tā laida klajā savu svētku krājumu ar 27 dziesmām.²⁰ Koŗiem pēdējais gan sagādāja vilšanos, jo tajā nebija nevienas Vitola, Melngaiļa un Zāliša dziesmas, un arī pārējo autoru darbi, izņemot Jurjāna, Dārziņa un pāra Kalniņa, Ozoliņa un Reinholda dziesmas, latvju koŗdziesmas vispārējo līmeni tikpat kā neparādīja. Vēlāk Klaustiņa komiteja laida klajā otru, vērtīgāku krājumu, bet tam praktiski vairs nebij nozīmes.

Vitola vadītās komitejas darbu savukārt aktivizēja tuvākais svētku gads un koŗu simpatijas. 1929. gada beigās šai komitejai pakļautā programmas komisija bija izstrādājusi programmu, kuŗā jau tad ietilpa lielākā daļa 1931. gadā dziedāto dziesmu. Koŗi atsaucās strauji, tā ka ap gadu maiņu pieteikto dziedātāju skaits jau sasniedza 10.000. Bet arī Klaustiņš minēja līdzīgus skaitļus, un, ja tie nebūtu fiktīvi, varētu domāt, ka koŗu rosme sasniegusi augstāko vilni.

Divi komiteju eksistence tomēr nebij normāla parādība, un ar to bija neapmierināts ne vien Vitols, bet arī valdība. Izglītības ministrs Ziemelis mēģināja abas puses savest kopā, taču bez sekmēm. Kad jau bija sarunāta satikšanās, Klaustiņa grupa izsūtīja jaunu apkārtrakstu, atgādinot savas komitejas legālitāti un pieteicot „ar pretējo pusi neieļauties nekādos sakaros”.²¹ Par raksta autoru bij minēta diriģentu biedrības valde, bet, kā vēlāk izteicās Reiters un Šillers,²² tad rakstā skartās lietas biedrības valdē nemaz nav tikušas apspriestas.

Sakarā ar to no 20. augusta komitejas izstājās Jozuus ar Reiteru, kam sekoja Ārgals, Vitoliņš un daži citi diriģenti. Tā Klaustiņš pazaudēja redzamākos biedrus, un viņa grupa kļuva vēl izolētāka. Divi VII dziesmu svētku iespējamība joprojām tomēr nebij novērsta, un bija jārod vēl kāds ceļš, lai lietas atrisinātu galīgi. Tādu solīja Vitola projektētās Latviešu dziesmusvētku biedrības (LDzB) nodibināšana.

Par pastāvīgu juridisku organizāciju, kas kārtotu dziesmu svētku lietas, bija runāts jau agrāk, un VI dziesmu svētku

LDzB-as padome (1931). Sēž: A. Ķeniņš, J. Juriāns, V. Deičs, N. Dakers, T. Reiters, J. Vītols, Ā. Ārgais, P. Jozuus, A. Rode un J. Trasuns; stāv: V. Bišers, V. Ozoliņš, J. Madernieks, J. Pamiļjens, T. Kalniņš, A. Šillers, A. Legzda, A. Birzenieks, J. Graubiņš, J. Čirulis, Ā. Ābele un J. Kuplis.

rīcības komiteja projekta apspriešanai iecēla pat īpašu komisi-
siju, bet sākušos diferencu dēļ tās darbs iestrēga. Tad vitālo
jautājumu pasteidzināja VII dziesmu svētku ipatnā attīstība,
pēc kam Vitola komiteja ar Melngaili kā vienu no rosīgākiem
darbiniekiem priekšgaitā izšķīrās sasaukt jaunu kongresu, pa-
redzot to tieši LDzB-as dibināšanas pārrunām.

Otrs kongress notika 1930. gada 5. janvārī LK-ā, un to orga-
nizēja Skaņražu kopa.²³ Kongresā piedalījās 82 diriģenti, ap
60 koŗu un biedribu pārstāvji u. c. interesenti. Arī šo kongresu
Klaustiņa grupa boikotēja, paskaidrojot, ka tas „nevar būt
saistošs, jo likums prasa vismaz 2 nedēļu iepriekšēju izsludi-
nāšanu un pavēšķu izsūtīšanu”,²⁴ taču nekādi policejiski šķēr-
šļi neradās, un Vitola komitejai arī šoreiz bij uzdots „rikties
tālāk, neizslēdzot vienošanos ar 20. augusta kongresa komi-
teju”.²⁵

Svarīgākais notikums 5. janvāŗa kongresā bija „lēmums
dibināt īpašu dziesmu biedribu”, ar ko „tika rasta izeja, kā
apvienoties visiem svētku rīkotājiem, kas spēj ko darīt tautas
svētku labā, līdz ar to nodrošinot noteicošo vārdu kompe-
tentiem svētku cēlējiem.”²⁶

Par dibinātājiem nolēma atzīt visus VI dziesmu svētku un
1923. gada dziesmu dienu komponistus, diriģentus, koŗu, or-
ķestŗu un biedribu pārstāvjus, tāpat 20. augusta, 6. oktobŗa
un arī šai kongresā ievēlētos komiteju un komisiju locekļus.
Bez tam biedribā varētu iestāties vēl citi mākslas un sabied-
riskie darbinieki. Tai pašā reizē iniciātoriem uzdeva iesniegt
Rīgas apgabaltiesā statūtus, tā ka nākošais kongress jau va-
rēja sanākt kā LDzB-as dibinātāju sapulce.

Trešais, dziesmu svētku turpmākā gaitā nozīmīgākais
kongress notika LK-ā tā paša gada 10. martā,²⁷ pulcējot sevišķi
plašu dalībnieku saimi, kuŗā varēja redzēt pat personas, kas
bija darbojušās dziesmu svētkos jau pirms Latvijas dibinā-
šanas. Starplaikā advokātam Ķeniņam sarunās ar Klaustiņu
bija izdevies panākt principiālu kopdarbības solījumu arī no
otras puses. Sakarā ar to vēl pārstrādāja dažus LDzB-as sta-
tūtu punktus, beigās pieņēmot šādu rezolūciju:

LDzB-as pilna sapulce, noklausījusies attiecīgos ziņojumus par 7.
visp. dziesmu un mūzikas svētku rīkošanas gaitu un pārgrozot bied-
rības statūtus saskaņā ar 20. VIII kongresa padomes priekšlikumiem,
lai ar to novērstu šķēršļus abu 7. dziesmu svētku komiteju kopdar-
bībai, nolemj:

(1) paziņot abām dziesmu svētku rīcības komitejām, ka latviešu
dziesmu svētku biedrība ir ar mieru uzņemties 7. visp. dziesmu un
mūzikas svētku rīkošanu, un tādēļ

LDzB-as valde

(2) griezties pie abām komitejām un bij. 6. dziesmu svētku komitejas ar uzaicinājumu likvidēties un nodot LDzB-ai kā līdzšinējo dziesmu svētku rīkotāju mantinieci līdzšinējās darbības materiālus līdz ar viņu rīcībā esošiem kapitāliem resp. norēķiniem aktīvā un pasīvā;

(3) ar tādu pat ziņojumu griezties pie izglītības ministra, lūdzot valdību sekmēt 7. visp. latviešu dziesmu un mūzikas svētkus, kā valdība to darījusi iepriekšējos svētkos, un pateikties izglītības ministram Ziemeļa kungam par viņa pūlēm, veicinot abu līdzšinējo dziesmu svētku rīcības komiteju sadarbību LDzB-ā."

Kā redzam, tad III kongresā mēģināja sasāpējušo jautājumu atrisināt galīgi. Minētajam lēmumam tomēr pakļāvās tikai Vitola komiteja, kamēr otra puse arī pēc tam mēģināja darboties tālāk. Šai laikā Klaustiņam kā palīgs piebiedrojās Pāvuls Jurjāns, un viņi nodibināja otru dziesmu svētku košu apvienību. Tā komplektējās galvenokārt no provinces un kreisāku organizāciju kojiem, bet plašāk darboties nespēja. Tagad Klaustiņa pusē bij vairs vienīgi kreisā prese, kuŗa laida darbā vai visus ieročus, pat tenkas. Tā Pāvils Gruzna rakstīja: ²⁸

"... Otrai (resp. Skaņražu) kopai aiz ūdas ir politiski-ekonomiski motīvi: vecie diriģenti (Melngailis, Jozuus, Reiters) baidās, ka viņus ncbīdis nost no galveno diriģentu goda, ar ko viņi zaudēs arī savi 100.000 rubļi honorāra, un pats galvenais, ka adv. A. Ķeniņš un (iedomājaties!) arī Em. Melngailis nozvērējušies, pateicoties dziesmu svētkos gūtai popularitātei — tikt nākoš gadu Saeimā! Tādi utilitāri motīvi vada šo grupu, kuŗa gan laikam driz izčibēs. Jo plašas tautas masas nu zina, ar ko viņām darīšana"

Vēl asāku valodu lietoja, redzot, ka arī valdības simpatijas sāk nosvērties LDzB-as pusē. To panāca kāda Vitola vizīte pie Ziemeļa, kuŗā Vitolam izdevās pārliecināt ministru, ka svētki rīkojami mūziķiem, t. i., LDzB-ai, pēc kam ministrs aicināja abu organizāciju pārstāvjus vēlreiz uz īpašu apspriedi izglītības ministrijā. 1930. gada 19. decembrī notikušajā apspriedē neviens no Klaustiņa komitejas locekļiem tomēr neieradās, un tā vietā ministram piesūtīja vienīgi kādu vēstuli.

Pēdējās saturs nav zināms, bet šķiet, ka tieši šis solis Ziemeļa pacietību beidzot bija izsmēlis, jo pēc tam arī Ziemeļis vairs nešaubījās, ka VII dziesmu svētki rīkojami LDzB-ai. LDzB-as stāvokli savukārt stiprināja vēl jau pirms tam finanču ministrijas apsolītais finansiālais atbalsts (sākumā paredzot aizdevumu 200.000 latu apmērā).

Tā 10. marta kongress radīja pagriezīenu, pēc kam VII dziesmu svētku priekšdarbi iegāja sliedēs, kas vairs nebija grozāmas. Jau kongresā Vitola komiteja nodeva lietas LDzB-ai, un tai pašā reizē ievēlēja pagaidu padomi, kuŗa darbojās līdz

VII dziesmu svētku goda kurātorija

pārvēlēšanai, cerot, ka starplaikā piebiedrosies arī 20. augusta komiteja. Tas tomēr nenotika, jo Klaustiņa grupa turpināja iet savu ceļu un arī nākošo pilnsapulci boikotēja.

Pēc statūtiem LDzB-as padome bija vēlama 1 gadam, pēc kam vienu trešdaļu locekļu ik gadus vajadzēja pārvēlēt. Bez profesora Vitola, ko vienbalsīgi ievēlēja par priekšsēdi, pārējie 29 padomes locekļi pirmajā darbības gadā bija: ²⁹ virsdiriģenti Reiters, Kalniņš, Jozuus, Melngailis un Ābele, komponisti Zālītis, Graubiņš, Ozoliņš un Cirulis, diriģenti Vitoliņš, Šillers, Bišers un Ezeriņš, koŗu pārstāvji Pamiļjens, Dakers, Deiĉs un A. Legzda, biedŗibu pārstāvji Alfr. Rode, Ņeniņš, Kuplis un J. Trasuns, bet no pārējām organizācijām un mākslas iestādēm — Andr. Rode, Madernieks, Brigaders, Ārgals, Art. Bērziņš, F. Košs, A. Rozenbergs un prof. J. Jurjāns.

Padomes valdē par priekšsēdi darbojās Vitols, par viņa biedŗiem — Reiters un Ņeniņš, kamēr pārējie locekļi bija Dakers, Jozuus, Melngailis un Kuplis. 1931. gada sākumā, pārvēlot pēc izlozes izsiājušos 10 locekļus, no padomes aizgājušā Brigadera vietā nāca diriģents Tinte (no Kandavas), bet valdē Ņeniņa, Melngaila un Kupļa vietā — Ārgals, Deiĉs un Alfr. Rode. Šai otrā sastāvā abi organi darbojās arī VII dziesmu svētku brīdi.

Iedzīvinot pilnsapulces lēmumu, LDzB 1931. gada sākumā lūdzā uzņemties par svētkiem protektorātu toreizējo valsts prezidentu Albertu Kviesi. Prezidents piedāvājumu pieņēma, reizē apstiprinot pārējo goda kurātorijas sastāvu, kuŗā vēl ietilpa ministru prezidents Hugo Celmiņš, izglītības ministrs Ziemelis, iekšlietu ministrs E. Laimiņš, saeimas izglītības komisijas priekšnieks L. Ausējs, Rīgas pilsētas galva A. Krieviņš, deputāti Bļodnieks, Breikšs, Bergs, J. Trasuns, bīskaps J. Rancāns un māc. V. Sanders, RLB-as priekšnieks Krastkalns, A. Benjamiņš, māc. T. Grīnbergs un Baltijas lauksaimniecības biedŗības priekšnieks H. Enzeliņš.

Goda kurātorijas padomi un palīdzība manāmi veicināja VII dziesmu svētku tapšanu un pacēla LDzB-as prestiŗu, bet galīgi sarūgītināja Klaustiņa komiteju, kuŗas pozīcijas tā bij satricinātas vēl vairāk. Kreisajai pusei radās atkal viela, un Gruzna *Domās* ³⁰ varēja rakstīt:

..... ciņas frontē Klaustiņa 1932. g. svētku padomei iedots spēcīgs belziens ar „goda kurātoriju“, (kuŗā) bez augstām valsts amatu personām ieiet obligātoriski arī kādi 3 mācītāji un priekšstāvji no nupat aizgājušās Celmiņa valdības Un tiesiskās svētku rīkotājas — diriģentu biedŗības un padomes (ar prof. P. Jurjānu un G. Klaustiņu) grupa ir pilnīgi ignorēta un nobīdīta pie malas. Arī 100.000 ls val-

dības avanss ir jau kurātorijas rokās. No tā var mācīties, kā piemums tiek respektēti demokratiskie rīcības principi — — —”

Te piezīmējams, ka Celmaņa vairāk nekā divus gadus vadītais ministru kabinets demisionēja 1931. gada pavasarī, un 27. martā tam sekoja Ulmaņa sastādītā valdība. Svētku organizēšanas straujākā posmā notikušā valdību maiņa svētku lietās tomēr neko negrozīja, un Ziemeļis tai pašā amatā palika arī Ulmaņa kabinetā.

Trīs minētie organi — LDzB-as padome, tās prezidijs un dziesmu svētku goda kurātorija — tad arī turpmāk bija galvenie, kas veica VII vispārējo dziesmu svētku sarīkošanu, noteicot budžetu, programmu un kārtojot citas neskaitāmas lietas. Darba bija daudz, un tika noturētas desmitām valdes sēžu, tāpat ne reizi vien pilnā sastāvā vajadzēja pulcēties LDzB-as padomei (1930. g. 10. martā, 8. septembrī, 23. oktobrī u. t. t.).

Sapulces aizvien vadīja Vitols, bet daudzu darbu galvenais praktiskais veicējs bija Melngailis, kuŗš, strādādams caurām naktīm, veltīja VII dziesmu svētku tapšanai visus spēkus. Tāpat ar jaunu sparū dziesmu svētkiem ķērās klāt veterāns Ārgals, Reiters, Zālītis un citi LDzB-as darbinieki.

Viens no vissteidzīgākajiem darbiem bija galīgās svētku programmas sastādīšana, ko veica programmas komisija Graubiņa vadībā, līdzī darbojoties Vitolam, visiem virsdiriģentiem, Zālītim, Cīrulim, J. Kalniņam un citiem komponistiem. Lielākā daļa dziesmu jau bij izvēlēta 1929. gada beigās, ko vēl papildināja ar 1930. gada konkursā iegūtajiem darbiem. Šoreiz godalgas nepiešķīra, un autorus gandarīja, uzņemot viņu darbus programmā.

Žūrijā piedalījās Vitols, Reiters, Zālītis, Jānis Mediņš un K. Paucītis, kā arī igauņu komponists Sārs un Lietuvas valsts konservātorijas rektors J. Grodis. Atskaņošanai pieņēma šādas sešas dziesmas: ³¹ Graubiņa *Jauni puīši, jaunas meitas*, V. Ozoliņa *Dziesmu brīnums*, Melngaiļa *Pyut, puyti vējeņ, Ver vārtus, Mēnesi un Prom pa ceļu* un Marģera Zariņa *Liksmē*, — visas jauktam korim.

Bez tam par mūzikāli vērtīgām, bet tehniski grūtām atzina J. Kalniņa dziesmu *Pēteņa gailis* un Norviļa *Pūš vēji un Dzērvē* un kā mūzikāli vērtīgus, bet svētku programmai idejiski neatbilstošus darbus — Graubiņa *Dusi* un Ārtūra Siļa *Katordznieku dziesmu*. Salīdzinot ar VI dziesmu svētku konkursu, iesūtītie darbi šoreiz bija viduvēji, taču konkursam joprojām palika nozīme kā jaunu autoru atklājējam un izcēlējam.

Dziesmu iespiešanu un izsūtīšanu kārtoja Melngailis, un viņa pūļu dēļ iespiešana šoreiz izmaksāja krietni lētāk. Dziesmas iespieda četros sējumos, no kuriem pirmais — *Latvju dziesmas septītie svētki, I* nāca klajā 1929. gada beigās (18.000 eksemplāros), bet divi nākošie — *Latvju dziesmas septītie svētki, II* resp. *III* — 1930. gadā (abi 16.000 eksemplāros).³² Bez tam atsevišķi iespieda Graubiņa apdziedāšanās dziesmu vītni *Jauni puīši, jaunas meitas (Latvju dziesmas septītie svētki, IV; 5000 eksemplāros)*.

Pirmajā krājumā bija 25, otrā — 11 un trešajā — 12 (to vidū konkursā izraudzītās) dziesmas, — kopā tātad 49 dziesmas, kuŗas visas, izņemot *Vitola Dieva lūgumu* un citiem nolūkiem domātās ligotņu meldijas, palika arī galīgajā programmā.

Sākumā bij paredzēts vēl atsevišķs pūtējorķestŗu koncerts, kam LDzB konkursā ieguva vairākus jaundarbus. Bet tā kā starplaikā armijai saīsinātā dienesta dēļ kuŗa orķestŗi demobilizējās tieši pirms svētkiem, tad no šā koncerta nācās atteikties. Reizē ar to mainījās 1931. gada svētku nosaukums, un tālāk tie figūrē kā VII latvju vispārējie dziesmu (ne dziesmu un mūzikas) svētki.

Pieteiktos kuŗus LDzB sagrupēja 33 rajonos, kuŗu centros ik virsdiriģentam paredzēja vismaz vienu mēģinājumu. Ābele no amata vēlāk atteicās, un tā katram rajonam palika četri mēģinājumi. Tie sākās 1930. gada oktobrī, un līdz svētkiem — Rīgu ieskaitot — notika 166 mēģinājumi, kam nāca klāt galvenie mēģinājumi svētku laikā.

Lai gan dziesmas šoreiz visumā bija vieglākas, stingro prasību dēļ LDzB 58 kuŗus no līdzdalības izslēdza. Tāpat diezgan daudz bij tādu kuŗus, kuŗi pēc pieteikšanās paši nekādu tālāku interesi neparādīja.

Tā radās samērā liels nobirums: no apm. 18.000 1931. gada janvārī reģistrētiem dziedātājiem svētku priekšvakarā palika ap 12.000 vai tikai divas trešdaļas. Citādi dziedātāju skaits joprojām bij audzis, un relatīvais pieauguma procents šoreiz bija pat lielāks nekā vairākās iepriekšējās reizēs.

Bez rajonmēģinājumiem LDzB sarīkoja vēl atsevišķas diriģentu dienas Rīgā, Liepājā, Gulbenē, Jelgavā, Talsos, Jēkabpīlī un Valmierā. Tajās ieradās 224 diriģenti, un tām bij liela nozīme tiklab tehnisku, kā atskaņojuma māksliniecisko jautājumu noskaidrošanā.

Trūkstot pašu preses izdevumam (LDzB-as oficiozs *Mūzikas Apskats* sāka gaitas 1932. gada rudenī), diriģentu dienas bez tam daudz palīdzēja ciešāku sakaru uzturēšanā. Reizē ar programmas sagatavošanu pieminama arī mēģinājumu komi-

*VII dziesmu svētku virsdiriģenti P. Jozuus, T. Kalniņš,
Em. Melngailis un T. Reiters*

sija (A. Auziņa un A. Šillera vadībā), kas kārtoja ģenerālmēģinājumu norisi.

Otrs svarīgākais priekšdarbs bija svētku vietas sagatavošana. Jau sen bij nobriedusi doma, ka dziesmu svētkiem nepie-

ciešama sava pastāvīga vieta, un par to, VII dziesmu svētkus organizējot, tika runāts tik daudz, kā nekad agrāk. Taču šim mērķim vajadzētu ļoti daudz līdzekļu, un tādu dziesmu svētku rīkotājiem nebija. Tā jau 1929. gada sākumā diezgam dzīvi pārrunāja liela pastāvīga sporta stadiona izbūvi, ko varētu izlietot arī dziesmu svētkiem.

Projektu ierosināja Rīgas pilsēta, un tam cieši pieķērās Klaustiņš, taču tālāk par kalkulāciju lieta nenonāca. Pēc gada ar jaunu ierosinājumu, celt kopīgu ēku dziesmu svētku un lauksaimniecības izstāžu rīkošanai, savukārt nāca klajā Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrība. Arī šo projektu svētku rīkotāji (LDzB) sazināja ar arhitektu biedrību vairākkārt apsprieda, bet arī šoreiz rezultātu nebija.

Tuvāk mērķim lieta sāka tuvoties tikai pēc 1934. gada sākumā ar Uzvaras laukuma izbūves plānu, tā ka IX dziesmu svētki varēja jau notikt vismaz noteiktā vietā, kaut arī plāna tālāko īstenošanu pārtrauca karš.

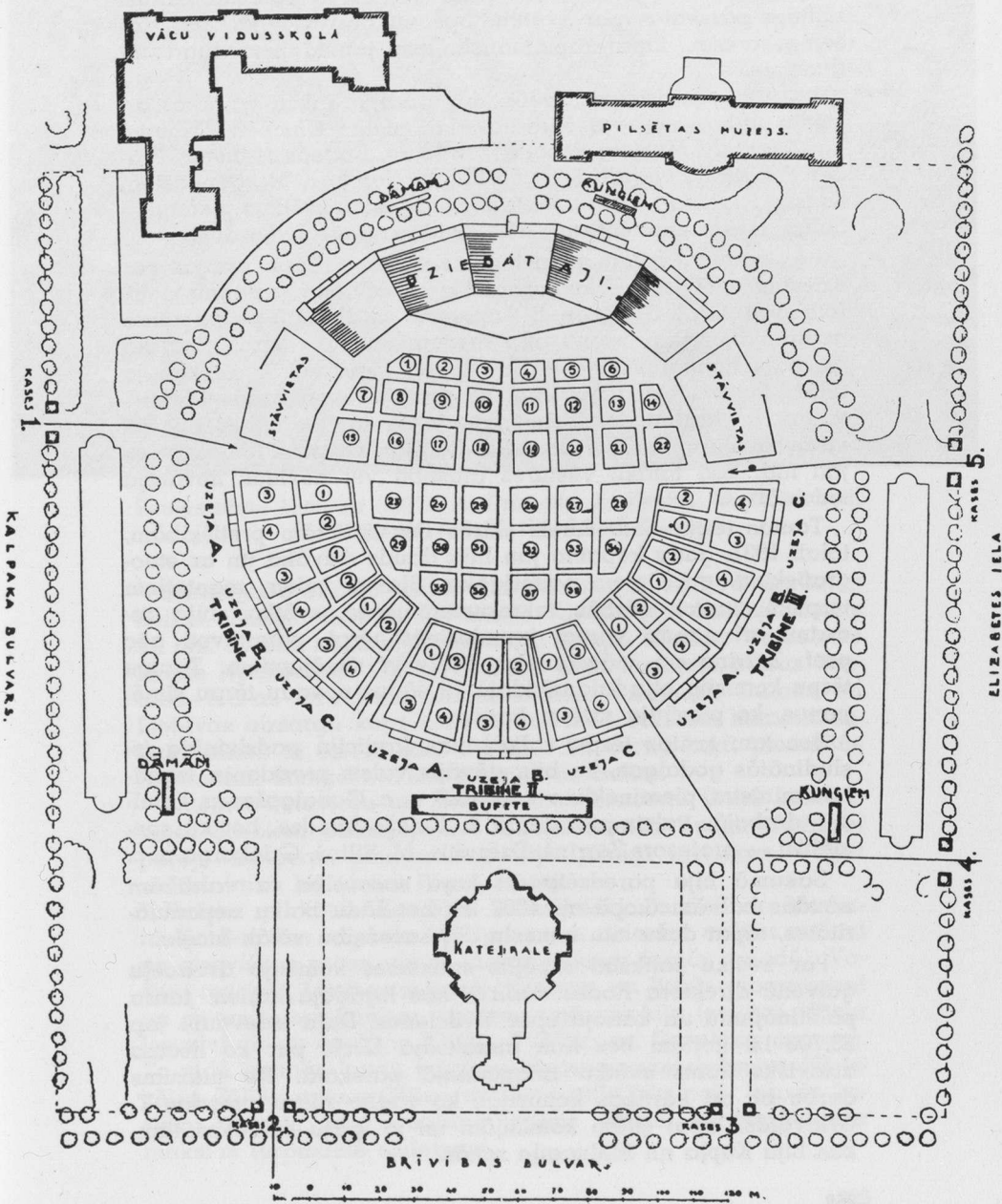
Tā VII dziesmu svētku rīkotājiem neatlika nekas cits, kā izvēlēties agrāko Esplanādi un apmierināties ar dārgu un vēlāk atkal nojaucamu estrādi. Būvkomisiju vadīja Rīgas pilsētas galvenais arhitekts P. Dreijmanis, līdzdarbojoties A. Lamzem, A. Birzeniekam, A. Krūmiņam, J. Rutmanim un dažiem LDzB-as padomes locekļiem, kamēr tiešo izbūvi veica pēc Birzenieka projekta.³³

Arhitekts Birzenieks Esplanādes laukumu bija veidojis klasiskā amfiteātra veidā ar klausītāju tribiņu pacēlumu (malās pat līdz 5 m), un tas atgādināja lēzenu, vidū pāršķeltu šķīvi ar atlauztu malu — 3,5 m augstu dziedātāju estrādi. Tā arī tālāk sēdošiem klausītājiem galvenie skaņu viļņi neplūda tik augstu pār galvām, kā būtu, tribiņes nepaceļot.

Protams, tīri tehnisku iemeslu dēļ arī Birzeniekam savu ideju neizdevās īstenot konsekventi, taču akustiskā ziņā panākumi šoreiz bija krietni labāki. Bez tam skanīgumu veicināja vēl slēgtā estrādes mugursiena ar lieveni un aiz tās esošās Mākslas muzeja un Olava komercskolas ēkas.

Birzenieka mets sniedza arī jauku optisko iespaidu un labu visa laukuma pārskatāmību. Estrāde bij paredzēta 12.000, bet 76 sektoros iedalītais laukums — 35.340 cilvēku novietošanai, tā ka kopīgais personu skaits, ko spēja uzņemt Esplanāde, bij gandrīz tikpat liels kā VI dziesmu svētkos. Arī šoreiz laukuma un estrādes būvdarbus nodeva Neuburgam, un tie izmaksāja ap 75.000 latu.

VII vispārējie dziesmu svētki izcēlās ar labu propagandu. Preses un propagandas komisija, kuņā bez priekšnieka A. Bil-

Esplanādes plāns VII dziesmu svētkos

maņa vēl darbojās dzejnieks Akurāters un komponists Zālītis, izsūtīja pārskatus par svētku tapšanu gan vietējai, gan ārzemju presei, tāpat diplomātiskajiem pārstāvjiem Rīgā un ārzemēs.

Par latviešu dziesmu svētkiem parādījās raksti vairākos ārzemju laikrakstos vai žurnālos, kā, piem., *Chicago Tribune*, *The Monthly Musical Record* (Londonā), *Dagens Nyheter*, *Prager Presse*, *L'Echo du Soir*, *Le Matin*, *Neptune*, *Morgenposten*, *Lodzer Tageblatt*, *Oslo* u. c. Jo plaši dziesmu svētkus pieminēja beļģu prese, kam informāciju sniedza sūtnis J. Lazdiņš.

Propagandai izlietoja arī Rīgas radiofonu, kuŗā lekcijas par dziesmu svētkiem nolasīja vairāki prominenti ārzemnieki (L. Marshall, E. M. Sergeste, B. Lamey u. c.). Rūpīgā propaganda atvilināja uz Rīgu vienu otru ārzemnieku un nodrošināja, ka arī pats notikums ieguva pa atbalsij, kas vēlāk aizskanēja tālāk. Bet sevišķi dzīva interese par svētkiem radās kaimiņtautās, un varbūt tieši dziesmu svētkos savītās saites bijušas visciešākās, apliecinot pasaucei Baltijas valstu kopīgos ceļus jau tad, kad tālāko vēstures attīstību vēl neviens nevarēja iedomāties.

Tautas tērpu lieta šoreiz šķirās bez lielākām pretilībām, tālab 1931. gada kopaina jau bija daudz dzīvāka un ar etnografiskiem principiem saderīgāka. Blakus istiem mantotiem tērpiem, kādos ģērbās lejaskurzemnieces, svētkos bija redzami arī daudzi vērtīgi jaundarināti tērpi, pagatavoti pēc prof. Zariņa un mākslinieka Dzērviša zīmējumiem. Tautas tērpu komisija bija laidusi klajā 12 šādus novadu tērpu zīmējumus, ko piesūtīja visiem koņiem.

Bez tam tautas tērpu valkāšanas tradīciju padzīvināja izsludinātās godalgas, ko bija dāvājis valsts prezidents, izglītības ministrs, pieminekļu valde, RLB u. c. Godalgošanas komisijā darbojās valsts prezidenta A. Kvieša kundze, bet kā speciālisti — profesors Zariņš, Dzērvītis, M. Siliņš, Grīnberga u. c.

Sākumā bija paredzēta arī koņu sacensība ar vairākām naudas balvām (kopā ap 4000 ls), bet šādu balvu nepopulāritātes, tāpat dažu citu iemeslu dēļ sacensību vēlāk atcēla.

Par svētku satiksmi rūpējās satiksmes komisija dzelzceļu galvenā direktora Rodes vadībā, kas izgādāja koņiem tarifa palētinājumu un kārtoja speciālvilcienus. Daļu izdevumu (ap 23.700 ls) koņiem bez tam atmaksāja LDzB, par ko liecina atsevišķs kots svētku finānciālajā pārskatā. Ne mazums darba bij arī kārtības komisijai, ko vadīja Rīgas prefekts T. Grīnvalds, tāpat citām komisijām un jo īpašu sekretāriātām, kas bija Kupļa un Melncaīļa rokās.

Tik plaši izdevumi gan prasīja piemaksu, bet tie atmaksājās idejiski, jo tos varēja pāršķirstīt arī vēlāk, kad pats notikums bija garām. Tālu no Rīgas, klusajā lauku sētā dziesmu svētku vadoņi nereti aizstāja speciālākus izdevumus, bet ne mazāka nozīme tiem bijusi arī kā svarīgākiem avotiem, kur konspektivā veidā par attiecīgajiem svētkiem atrodams galvenais, kas var interesēt vēsturniekus.

Svētkiem tuvojoties, arvien dzīvāk tiem pievērsās arī prese. Kā labā spārna laikrakstos, tā populārājās, par neatkarīgām dēvētās *Jaunākās Ziņās* bija atkal lasāmi vārdi par dziesmu garu, tā vienotāju spēku u. t. l. Sakarā ar saimniecisko krīzi šur tur starp rindām gan pavidēja pa balsij, vai šādos apstākļos dziesmu svētkus var svinēt un vai tiem netrūks vajadzīgās sajūsmas, bet svētku priekšvakarā tās kļuva klusākas. To pacēlējiem zīmīgu atbildi deva Graubiņš, *Latvī* rakstīdams: ³⁴

„Ak jūs, saskābušie skeptiķi! Vai nesaprotat, kādu niecinošu nozīmi jūs dodat dziesmu svētkiem, tautas grandiozākajam kultūras iestādījumam? ... — Liksmīnāt paēdušo! Pazemīgi pakavēt laiku pārtikušajam un bagātajam! Vai tā? Vai tamdēļ šie tūkstoši sabiedriski rosīgāko vīru, jaunekļu, sievu un jaunavu tērē dārgo laiku neskaitāmām sanāksmēm mēģinājumos, uzņemas tālus ceļus un izdevumus? Vai tamdēļ lai darbinieki, kas ieņem atbildīgus valsts un sabiedriskos amatus, un mākslinieki, kuras visvairāk valdzina radošs darbs klusā mājas vientulībā, pulcētos uz simtiem sēžu un uzņemtos dažādus nepatīkamus pienākumus, kuņus prasa svētku sagatavošana? Nē, un tūkstoškārt nē!

„Viss plašais rīkotāju aparāts, čaklo dziedātāju pulki ar saviem diriģentiem un — paldies Dievam! — arī sabiedrības vairums neuzskata vis dziesmu svētkus par vienkāršu izdziedāšanos un izlētēšanos. Dziesmu svētki ir bijuši un būs tautas kultūras parāde, tautas vienības stiprinātāji un spēku avots dziesmu svētku dižās sanāksmes, vairāk nekā viss cits, liek tautai sajusties vienotai kopējiem lieliem mērķiem un uzdevumiem. Nekur citur tauta nevar tā iedegties sajūsmā par kopēju lietu, kā dziesmu svētkos. Nekur citur tauta nespēšies lielāku ticību saviem spēkiem un uzvarai pār grūtībām, kā dziesmu svētkos. Eji arī tu, īgnais skeptiķi, uz tautas dižēnāko sanākumi, ieplūsti arī tu dziedātāju pulkos, ļauj arī sevi pacelt kopīgajam sajūsmas vilnim — un tu redzēsi, ka tava skepse izkusīs, radīsies ticība tautas neizsīkstošajiem spēkiem. Bet negaidi, ka epdēlis no debesīm nolaidīsies pie tevis ar sajūsmas biķeri. Sajūsma rodas, kur cilvēks satiekas ar cilvēku un vienojas nesavtīgā mākslas pārdzīvojumā un priekā. Jo liela un paliekama tā, kur tu redzi gaišu, svētku rosīgumā vilņojošu, veselu tautas jūru.”

Līdzīgu domu, tai pašā laikrakstā rakstot par pirmo dziesmu svētku karoga nozīmi, risinājis Jāzeps Vītols: ³⁵

„... lai atceramies viņu laiku stipro, vienoto garu, kad solis pēc soļa, pozīcija pēc pozīcijas bija jāiegūst krūtīs pie krūtīm; atcerē-

VIII

LATVJU VISPĀRĒJIE
DZIESMU
SVĒTKI

simies ka pat ne mazākais sasniegums gatavs, bez neatlaidīgas gri-
bas un pūlēm, klēpī neiekrita. Tamdēļ arī: lai mums, dziedātājiem
un klausītājiem, dziesmu svētki netaptu par skaji vieglas izpriecas
dienām; tas būtu noziegums tam karogam pretim, kas vadīja pirmo
svētku dalībniekus (un) kas mūs vadīs dailes un vienības uzvarai
pretim.

„... dzirdam(s) šur tur runājam, ka dziesmu svētku ideja topot it kā
mazāk populāra, ka ļaudis sākot vēsāk pret to izturēties. Tam gan
runā pretim tā aina, kas atrisinās mūsu acu priekšā; bet ja šī aina
tomēr tikai relatīva, ja patiesi draud iestāties nogurums? Ja tas tā:
vai mums tad nav dubulta iemesla cilāt pirmo svētku karogu? Lat-
vijas, tēvijas ideja toreiz vienoja tautu, pārliecība, ka svētku karogs
ved labākām, laimīgākām dienām pretim. Šai idejai vajaga spēcīgi
atdzimt taisni šinīs dienās, kad esam no jauna, gan citu iemeslu dēļ
— dažām rūpēm un bažām uztraukti. Meklēsim no jauna atbalstu
tanī veselīgajā latvju garā, kas pirmajos svētkos visus, visus sakau-
sēja vienā gribā, vienā darbā; meklēsim no jauna atbalstu tanī pašā
latvju dziesmā, kas mūsu tēvus veda pie uzvaras. Pulcēsimies ap
mūsu dziesmas skaņām, iešim uz dziesmu svētkiem, gan īsta prieka,
bet dziļas nopietnības pilni: lai vienotus mūs vada vēsturiskais pirmo
dziesmu svētku karogs!”

Kā redzam, arī paši mūziķi lūkojušies uz dziesmu svētkiem
ne tikai mākslinieka acīm vien, bet meklējuši tiem vēl citu
jēgu. Kaut konstanta, tā palaikam tomēr bija jāatgādina — vis-
maz, lai atgrieztu tos neticīgos, kas ikdienā agrākām jūsmām
bij ļāvuši apsūbēt vai padevās tām musinātājam balsim, ku-
ras dziesmu svētkus noliedza.

Tādu skeptiķu tomēr nebija daudz, jo tautas vairākums jau
instinktīvi juta, ka bez lielajiem dziesmu svētkiem Latvija
būtu krietni nabadzīgāka, un vispārīgajā pacilātajā noska-
ņojumā, kas pavadīja ik svētku tapšanu, norisi un izskaņu,
to balsis arī palika tikpat kā nepamanītas.

Itin dabīgi, ka joprojām eksistējošā Klaustiņa komiteja, kas
solīja savus VII dziesmu svētkus gadu vēlāk, svētku jūtis tapa
aizmirsta. Vienīgi kreisie izdevumi, ieskaitot *Domas*, turējās
Klaustiņa pusē un turpināja atgādināt 1931. gada svētku
„nelegālitāti”. Pēdējo norise tomēr skaidri parādīja, ka ar
LDzB-u nav iespējams konkurēt, un, kaut Klaustiņa vadītā
komiteja arī pēc tam vēl turējās pie sava nodoma, beigās tas
palika neīstenots.

Septīto latvju vispārējo dziesmu svētku galvenās norises dienas bija 1931. gada 20., 21. un 22. jūnijs, un tās iekrita sestdien, svētdien un pirmdien. Koŗu vairākums ieradās Rīgā toties jau piektdien, galvenokārt izmantojot 15 īpašos vilcienus, kas vieni paši atveda ap 8600 dziedātāju. Ar prieku pāršķirstām tagad jau sadzeltējušās 1931. gada aviŗu lapas, kas vēstī par zaļoksnējo dzīvību, kādu Rīgas vasaras citādi gurdenajā sejā iezīmēja sabraukušie svētku dalībnieki: ³⁶

„Vakar visu dienu, no agra rīta līdz vēlai naktij uz Rīgu plūda dziedātāju, svētku apmeklētāju un ekskursantu pulki, un ar katru brīdi Rīgas ielās pieauga to cilvēku skaits, kuriem sejās redzamas vasariņās saules un vēja pēdas, acīs svētku liksme, bet sirdīs dziesmu prieks.

„... Agrā rītā Rīgas stacijā sagaidām pirmās dziedātāju grupas. Tās braukušas visu pus nakti, bet veselīgajās lauku sejās tomēr nav ne vēsts no noguruma Šai agrajā vilcienā sabīruši nevien dziedātāji no Malienes viņējā gala, bet arī svētku apmeklētāji no visām Rītuŗes, Gulbenes, Ieriķu un Rīgas līnijas stacijām. J o t u v ā k b r a u k u š i R ī g ā i, j o l i e l ā k s s a v ē l i e s b r a u c ē j u k a m o l s.

„... Vidzemes artilērijas pulka orķestŗa sagaidīti, plkst. 10.33 ar ātrvilcienu no Ventspils stacijā iebrauc ventspīlieši. Pārpildīto vagonu logos redzamas meitas ar puķēm un zaļumiem rokās, puīŗu ļaudis ar aizsaiņiem un satītiem koŗu karogiem. Kad uz perona nodārd orķestŗa pērkonīgie un liksmie pūtieni, jaunās sejas vagonos atmirdz priekā. Sagaidītāji! — priecīgi pārsteigtas runā šīs sejas, un rīdziniekiem no vagonu logiem jau māj rokas un mutautiņi. Sveicināti! Sveicināti!

„...īsi priekš pusnakts jāpienāk vilcienam no Gulbenes caur Ieriķiem (1200 cilvēku), bet pēc pusnakts — no Gulbenes caur Pļaviņām. Vairāk kā 2000 dziedātājas un dziedātājus dod šīs novads viens pats!

„Plkst. 4.13 no Liepājas pienāk vilciens, vilciens, kas dzied! Dzird *Līgo laiva uz ūdeņa* pat vēl tad, kad vagonu riteņi jau nostājuŗies Ar šo vilcienu iebrukuŗi dziedātāji no Embotes, Purmsātiem, Paplakas, Bunkas, Vainodes Šīs, ŗķiet, vislaucinieciskākais un viszemnieciskākais dziedātāju pulks. Jums pretim rauģas īstas darba tautas sejas, roku spieŗ darbā rūdītas rokas. Arī apģērbu ziņā nav „draiskuļoŗanās“. Vadmaŗas svāŗki, stipri zābaki, sievietes paŗaustās kleitās, arī lakatiņi. Vai tad brīnums, ka vecā *Līgo laiva uz ūdeņa* skanēja tik vienkārŗi un skaisti?

„... Vislielākās dziedātāju partijas ierodas paŗā vakarā. Plkst. 7.40 no Valkas — apm. 1000 cilvēku. Kas lai viņus stācijas jūklī saskatītu un saskaitītu! Protams, šīs skaits nenāk no vienas paŗas Valkas. Nē! No turienes tikai iznācis vilciens „uzlasītājs“, kas pa ceļam uzņēmis dziedātājus visās stacijās: Strenčos, Valmierā, Cēsīs u. t. t. Tas bija Ziemeļvidzemes dziedoņu pulks, izņemot tos apģabalus, kas atrodas ap pievedceļiem. No turienes dziedātāji brauc savrup.

„Plkst. 9.33 iebrauc otrs vilciens no Kurzemes gala. Tas daudz lielāks par pirmo. Šai vilcienā brauc košu dalībnieki no Saldus, Aizputes, Skrundas, Rudbāržiem, Tadaļiem u. c. Ceļā viņi savienojies un kopēji iztaira tādu pašu dziedoņu tūkstoti kā ziemeļvidzemnieki.

„Vakar visu dienu abās Rīgas stacijās drūzmējās lauku košu dalībnieku sagaidītāju bari. Vai gan Rīgā maz lauku ļaužu tuvinieku, draugu un paziņu? Tāpēc arī daudzi pēc tam, kad nonesa savu bagāžu uz kopējo mītni skolā, aizgāja pārnakšnot privātos dzīvokļos. Bija tomēr arī tādi koši, kas palika kopā un vēlā vakarā vēlreiz pārskandināja svētku programmas grūtākās vietas — — —”

Periodikā lasām, ka svētkos piedalījušies ap 13.000, kamēr LDzB kādā goda kuratorijas sēdē minējusi 12.460 dziedātājus (285 košus). Saraksts VII dziesmu svētku vadonī turpretim rāda 282 košus ar 11.853 dziedātājiem. Iespējams, ka tiem nāca klāt daži koši, ko pielaida pēdējā brīdī, bet, tā kā tai pat laikā bija arī nobirumi, tad skaitļi svētku vadonī uzskatāmi par diezgan patiesiem.

Dziedātāju skaits starplaikā tāpat bija gandrīz divkārtšojies, un turpat katrs otrs pagasts jau deva pa korim. Vislielākais pieaugums bija Kurzemē, kam sekoja Zemgale, Vidzeme un

VII VISPĀRĒJO DZIESMU SVĒTKU KORU KARTE (skat. nāk. lpp.)

V i d z e m e : (1) Aduliena (2) Ainaži (3) Aizkraukle (4) Allaži (5) Aloja (6) Alsviķis (7) Alūksne (8) Anna (9-10) Apukalns (11) Āraiši (12) Beļava (13) Bērzaune (14) Blome (15) Carnikava (16-17) Cēsis (18-19) Cesvaine (20) Dauguļi (21) Dole (22) Drusti (23) Dubulti (24-25) Dzērbene (26) Ērgļi (27) Ērģeme (28) Ēvele (29) Gaujiena (30) Grostona (31-32) Gulbene (33) Gulbene (Velēnas koris) (34) Ilzene (35) Ipiķi (36) Jaunbebrī (37) Jaunburtnieki (38) Jaunciems (39-40) Jaungulbene (41-43) Jaunpiebalga (44) Jaunrauna (45) Jaunvāle (46) Jērcēni (47) Jeji (48-49) Kalsnava (50) Kārdzaba (51) Katlakalns (52) Katvari (53) Koknese (54-55) Kraukļi (56) Kusa (57) Ņoni (58) Lazdona (59) Lejasciems (60) Lenči (61) Liepupe (62-63) Limbaži (64) Lubāna (65) Madona (66) Mālupe (67) Mārciena (68) Mazsalaca (69) Meirāni (70) Meņģele (71) More (72) Mujāni (73-75) Naukšēni (76) Nītaure (77) Ogre (78) Omuļi (79) Palsmane (80) Paltmane (81) Plāni (82) Prāuliena (83) Priekuļi (84) Rāmuļi (85) Rauna (86) Rembate (87) Rencēni (88) Rīgas jūrmala (89) Rubēni (90-93) Rūjiena (94) Saikava (95) Salaca (96) Salaspils (97) Sarkaņi (98) Sērmūkši (99-100) Sigulda (101) Skujene (102) Skulte (103-104) Smiltene (105) Spāre (106) Staicele (107) Stāmeriene (108) Stopiņi (109) Strenči (110-111) Trikāta (112) Vaidava (113) Vainiži (114) Valka (115-116) Valmiera (117) Vecpiebalga (118) Veselava (119) Vestiena (120) Vidriži (121) Viesiena (122) Vietalva (123) Vildoga (124) Vilzēni (125) Virāne (126) Zeltiņi. K u r z e m e : (1-3) Aizpute (4) Aizviķi (5) Apriķi (6-7) Ārlava (8) Basi (9) Bāte (10) Bunka (11) Dun-
(Turpinājums 366. lpp.)

Rīga, kamēr Latgales līdzdalība — sliktāku saimniecisko apstākļu un pa daļai arī konfesjonālu motīvu dēļ — joprojām bij samērā maza.

No Vidzemes nāca 126 koŗi ar 4697 dalībniekiem. Tai sekoja Kurzeme (60 resp. 2033), pēc tam Zemgale (43 — 1527), Rīga (41 — 2879) un Latgale (10 — 675). Bez tam 1931. gadā vēl piedalījās Igaunijas Valkas un Lauru kolonijas latviešu koŗi (kopā 42 dal.). Kārtojot pēc dziedātāju skaita, Vidzemei sekoja Rīga, tad — Kurzeme, Zemgale un Latgale. Pēc ziņām svētku vadoni ap 30% koŗu bij piedalījušies arī VI dziesmu svētkos, tāpat samērā daudz bija tādu vienību (īpaši Vidzemē), kas pastāvēja jau agrāk, bet VI dziesmu svētkos vēl nepiedalījās.

11.853 minēto dziedātāju vidū 4073 bija soprāni, 2792 —alti, 2408 — tenori un 2580 — basi, — kopā 6865 sieviešu un 4988 vīriešu balsis vai 58 un 42% (1926. g. — 59 un 41%). Tikai 10 (ap 3,5%) bij vīru koŗi (414 dzied.) un 5 (ap 1,7%) — sieviešu koŗi (244 dzied.), kamēr pārējie 267 koŗi bija jaukti. Viena koŗa caurmērs bija 42 dziedātāji: 14 soprāni, 10alti, 9 tenori un 9 basi (1926. g. — 41 dzied.). Tāpat kā VI dziesmu svētkos, lielākos koŗus deva galvenokārt skolās un Rīga, kā to rāda sekojošais pirmo 40 lielāko koŗu saraksts:

Rīgas skolotāju institūts (339 dziedātāji), Rīgas pilsētas I un III ģimnazija (174), Cesvaines ģimn. (157), Rēzeknes komercskola (143), Limbažu ģimn. (127), Gulbenes komerc- un arodskola (125), Dziesmuvara (124), Daugavpils skolot. inst. (116), Madonas ģimn. (110),

(Sākums 364. lpp.)

daġa (12) Dziedri (13) Embūte (14-15) Ezere (16) Gramzda (17) Grobiņa (18) Grobiņa-Iļģi (19) Gudenieki (20) Jaunpagasts (21) Kandava (22) Kuldīga (23) Kursiši (24) Laide (25) Libaģi (26-31) Liepāja (32) Mērsrags (33) Nogale (34) Paplaka (35) Pastende (36) Pāvilosta (37) Pērkone (38) Pērkone-Skatre (39) Pūņi (40) Purmsāti (41) Raņķi (42) Rucava (43) Sabile (44) Saldus (45) Sātiņi (46) Sieksāte (47-48) Stende (49) Strazde (50) Tadaikģi (51-53) Talsi (54) Uģāle (55) Valdemārpils (56) Vandzene (57) Vārme (58-59) Ventspils (60) Zvārde. **Z e m ģ a l e :** (1) Ābeļģi (2) Bauska (3) Bēne (4) Birģģi (5) Briņģģi (6) Bukaiģģi (7-8) Ceraukste (9) Diģnāģa (10) Elģģa (11) Grenģģi (12) Irlava (13) Jaunjelģģava (14) Jēkabpils (15-21) Jelģģava (22) Kalnciems (23) Krušģģas (24) Matkule (25) Meģģmuiģģa (26) Nereta (27) Rubene (28) Sauka (29) Sece (30-31) Sēlpils (32) Sēlpils-Sala (33) Skaistkalne (34) Slate (35) Staburags (36) Stelpe (37) Sunāģģste (38) Susģģģa (39) Taurkalne (40-41) Tukums (42) Viesģģte (43) Virģģava. **L a t ģ a l e :** (1-3) Daugavpils (4) Krāslava (5) Krustpils (6) Lģvāģģi (7) Ludza (8) Malģģnava (9-10) Rēģģekne. **R ģ ģ a :** (1-41) **C ģ t a s v ģ e t a s :** (1) Iģģaunģģas Valķģa (2) Lauri.

Rīgas izglīt. bba (108), Jaunatnes Sarkanais Krusts (104), Talsu ģimn. (97), dzied. bba Daina (93), Latvju mūzikas veicin. bba (91), Rīgas skolotāju inst. bij. audzēkņu bba (90), Liepājas Sv. Annas draudzes jaun. koris (87), *Jaunāko Ziņu* koris (85), Reitera koris (83), Valmieras latv. bba (81), Rīgas II valsts ģimn. (81) mūzikas bba Lira (Jelgavā) (79), Rīgas tautas konserv. (79), Latgales lauksaimn. vidussk. (78) Rīgas pils. darbinieku koris (76), Liepājas filharmonijas koris (76), Cēsu viesīgā bba (74), Rūjienas savies. bba (72), Jelgavas latv. bba (70), Rīgas valsts komercsk. (70), Latvijas kultūras veicin. bbas un Rīgas nomāju savienības Čiekurkalna nod. koris (68), Līgu koris (67), Latvijas kaļaskolas kadetu koris (64), Prezidiju konventa koris (63), Skaistkalnes izglīt. bbas (63), Lazdonas draudzes koris (62), Latvijas jaunsaimn. un sīkgruntn. part. centra koris (62), Rīgas latv. dzied. bbas (61), Dziedoņa Liepājas nod. (61), Latvju jaun. savien. un Iļģu lauksaimniecības skolas koris (61) un Dziedoņa Rīgas nod. (60).

Pārskatu par visu VII dziesmu svētku koņu lielumu dod sekojošā tabula:

dziedātāju skaits		koņu skaits
6 — 20		31
21 — 30	(6 — 30)	81 (112)
31 — 40		67
41 — 50		38
51 — 60	(31 — 60)	25 (130)
61 — 70		12
71 — 80		8
81 — 90		6
91 — 100		3
101 — 339	(61 — 339)	11 (40)

k o p ā 282 (282)

Iekavotie skaitļi rāda, ka tādu koņu, kuņos dziedātāju skaits nepārsniedza 30, bija ap 40%, koņu ar 31 — 60 dziedātājiem — ap 46%, bet ar vairāk nekā 60 dziedātājiem — ap 14%. Pirmo 40 koņu sarakstā redzējām, ka lielāki koņi darbojās arī citās pilsētās un pat laukos, un šie koņi kopā ar profesionālajiem Rīgas koņiem tad arī bija stabilākie un tehniski gatavākie.

Jau relatīvāka turpretim bij vidusskolu koņu kvalitāte, ko ietekmēja tiklab dalībnieku jaunums, kā biežā sastāva maiņa. Šai grupā vienīgais izņēmums bija skolotāju institūtu koņi, kam kořdziedāšana bij kārtējs mācību priekšmets (vismaz 4 stundas nedēļā), pie kam šais koņos ilgāka mācību laika dēļ (6 gadi) arī sastāvs mainījās retāk.

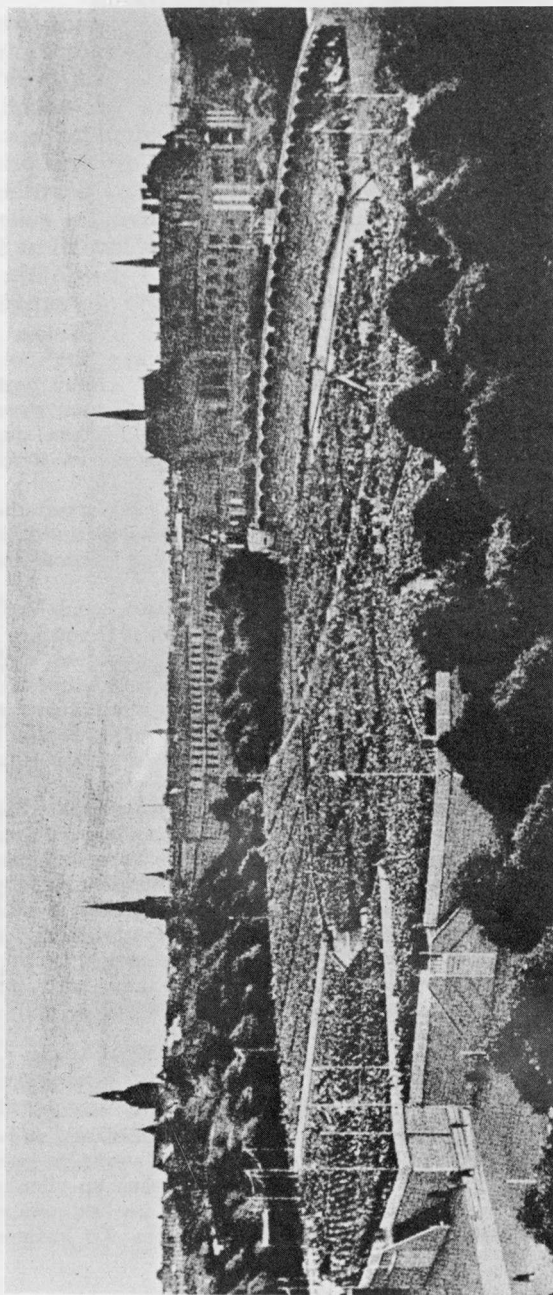
Tikai daļa košu darbojās pilnīg. neatkarīgi, kamēr vairākums bija kādu organizāciju vai biedrību pajumtē:

(1) kultūras veicin. resp. izglītības bbu, „pamatskolu”, bibliotēku u. t. l. koši		92 vai 33%
(2) skolu un jaun. organizāciju koši:		
Latvijas universitāte, LK	7	
skolot. institūti, vidusskolas, arodskolas un komercskolas	17	
jaunatnes organizācijas	34	
	k o p ā	58 21%
(3) dziedāšanas un mūzikas bbu koši	35	12%
(4) arodnieciska rakstura bbu koši	18	6%
(5) baznīcu un draudžu koši	17	6%
(6) sadraudz., saviesīgo un labdarības bbu koši	16	6%
(7) citu noteikta mērķa organizāciju (to vidū 5 latviešu bbu, 5 aizsargu, 3 politisko partiju un 2 kaņavīru) koši	23	8%
(8) pārējie koši	23	8%
	k o p ā	282 100%

Pirmajā ailē minētie „pamatskolu” koši (18) parasti sastāvēja no šo skolu absolventiem, kam retumis nāca talkā daži vecāko klašu audzēkņi. Šādi koši darbojās laukos, kur cita koša tuvumā nebija. Pēdējā ailē savukārt iedalīti koši, košu nosaukums tuvāku piederību vai mērķi neatklāj (piem., Sabīles dziedātāju koris, Aizputes pagasta koris u.t.l.). Visumā 1931. gada aina bija līdzīga aintai VI dziesmu svētkos, un košu sabiedriskais sagrupējums daļēji atspoguļoja arī toreizējo sabiedriskās dzīves sagrupēšanos vispār.

VII dziesmu svētku galveno koncertu programmas bija veidotas līdzīgi 1926. gada svētku programmām, izņemot pēdējo dienu, kad vairākas dziesmas dziedāja vienīgi apgabalu koši. Trešajā koncertā bez tam vēl piedalījās kaimiņtautu koši, ar ko latvieši turpināja tradīciju, ko savos dziesmu svētkos jau bij ieviesuši igauņi ar lietuviešiem.

Visi trīs galvenie koncerti sākās pievakarē, pulksten sešos, un, tā kā vairākas dziesmas parasti bija jāatkārto, tad programma ielga nereti līdz deviņiem vai pat vēl pēc tam. Dziedātājiem un diriģentiem, kam otrā ritā agra sešos vai septiņos bija jāpulsējas mēģinājumā, tas prasīja daudz pacietības un izturības, taču katrs ar to jau bija rēķinājies un svētku brīdi neko nekurnēja.

VII dziesmu svētku kopcina

Svētki oficiāli sākās ar Līgo karoga pārņemšanas aktu RLB-ā sestdien, 20. jūnijā, četrās pēcpusdienā. Pēc tam, atjaunojot pirmskaŗa tradīciju, notika svētku gājiens, kas izvērtās par tik grandiozu parādi, kādu Rīga līdz tam vēl nekad nebija pieredzējusi. No Kalpaka bulvāŗa pa Valdemāra u. c. galvenajām ielām uz svētku laukumu plūstošā gājiena priekšgalā jāja trīs senlatvju kareivji, pēc kam, orķestŗa pavadīta, nāca liela valsts karoga nesēju grupa, kuŗai savukārt sekoja virsdiriģenti, goda kurātorija, LDzB-as padomes locekļi ar Līgo karogu un visbeidzot — turpat kilometru gaŗa dziedātāju virkne. Arī svētku gājiens plaši aprakstīts toreizējā periodikā: ³⁷

„... Baltām kā sniega kupenām galvām un saliektiem stāviem, bet moŗi gājienā ierindojās „vecais dzelzs inventārs” — agrāko dziesmu svētku dalībnieki. Daŗiem visu dziesmu svētku nozīmes pie krūtīm. Tad sākās viesu un koŗu tecējums. Pirmie zem savas valsts zili-melni-balta karoga soļoja apm. 300 īgauņu viesu gaŗais gājiensNākošie bija leiŗi zem dzeltēni-zaļi-sarkana savas valsts karoga

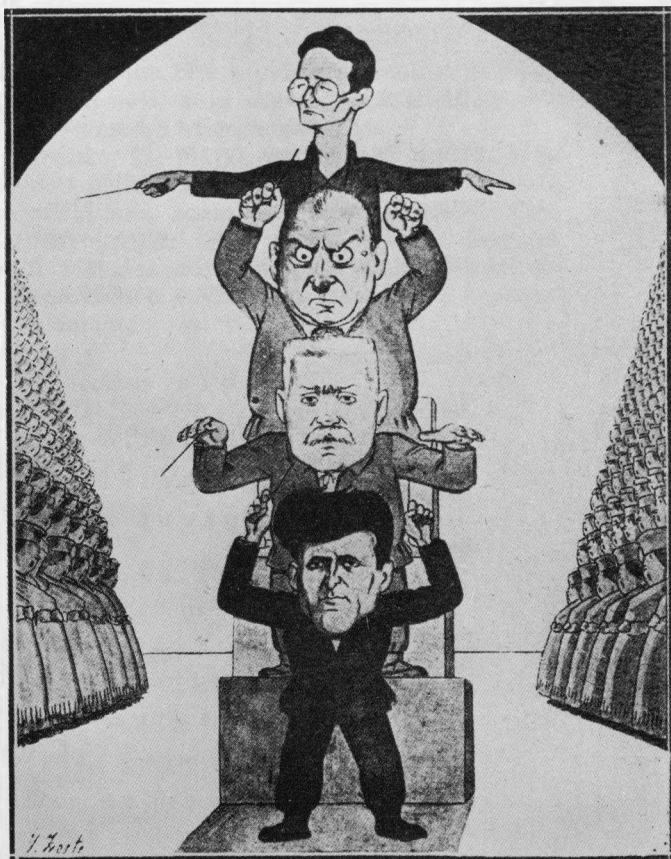
„Tad kāŗta paŗu dziedātājiem. Tie sadalīti pēc apgabaliem. Vīpirms Vidzeme, kuŗas koŗu rindu ievodīja Ainaŗu dziedātāji. Lauku saulē brūni iedeguŗi, daŗādu krāsu kombinētos tēŗpos koris seko korim.

„Pirmās no vidzemnieku ļauŗu jūŗas aplausus izpelnās Umurgas zeltenes, kas tēŗpuŗās koŗos, bet visas vienādos apģērbos Aplausi birst arī pāŗ to koŗu dalībniekiem, kuŗu zeltenes darinājuŗas dzīvu ziedu vainadziņus un puŗiŗi greznojuŗies ozola lapām Patīkami bija noraudzīties vidzemniecēs, kas bija darinājuŗas vienādas un koŗos tēŗpus, īpatnējām galvas segām. Aplausi pāŗ tām bīra jau lielām piedevām. Tāpat jauki zeltēnu tautiskie tēŗpi bija siguldietēm, valcēnietēm, valmierietēm u. c.

„... Spēcīgi noŗalca aplausi un saucieni, kad parādījās Rīgas koŗi. Koŗi darinātos tēŗpos, skaistās villainēs, sudrabotūs saktās un vainadziņiem galvā bija greznojuŗās galvas pilsētas koŗu zeltenes. Krietns pulks ŗos koŗos tautiskos tēŗpos bija arī vīŗieŗi. Studenŗu prezīdiju konventa koris bija tautiskos tēŗpos un dzīvu puŗiŗu vainodziņiem galvā. Tāpat īpatnējs bija arī Dziesmuvaras koris. Nebija ŗi suminājumu ŗalka aprīmusies, kad suminājumi uzliesmoja par jaunu — Latgalei. Jo spēcīgi un sīrsnīgi. ŗim apgabalam koŗu priekŗgalā karogu nesa sīrms dziedātājs, pelēkā tautas tēŗpā, ar caunu cepuri galvā

„Visbagātākie un raksturīgākie tautu meitu tēŗpi tomēŗ bija Kurzemes un Zemgales apvidiem Koŗās krāsās darinātos, bagātīgi saktām rotātos tēŗpos ar vainadziņiem galvās suitu dziedātājas suminātājiem meta ziedus. Raksturīgi un izteiksmīgi bija suitu vīŗieŗu senie tēŗpi. Neapraķstēmā sajūsmā ļauŗu jūŗa sumināja rucavieŗus, nīcēnieŗus, kandavieŗus, tukumieŗus, ventspīlieŗus un citus par viņu koŗiem, spilgti sarkanās, koŗi zilās, tumŗās un iezilganās krāsās darinātiem tēŗpiem un īpatnējiem vainadziņiem. Kā koŗiem brīnīŗ-

VII dziesmu svētku
virsdiriģenti
(V. Zosta šaržs)

ķīgiem ziediem piemesta upe plūda plašā dziedātāju straume, kas gar skatītāju acīm slidēja veselu stundu — — —”

Gājienu svētku laukumā sagaidīja pāri par 20.000 klausītāju, un kad dziedātāji, līdzās lielajam valsts karogam novietojusi savus košu karogus, bija sastājušies estrādē, LDzB-as priekšnieks profesors Vitols, nododot „lielo darbu klausītāju kritikai”,³⁸ lūdza valsts prezidentu Kviesi atklāt VII vispārējos dziesmu svētkus.

Āicinādams tautu arī ikdienā paturēt to vienprātību, kas tik spilgti redzama dziesmu svētkos, prezidents noslēdza runu ar vēlējumu, lai „gaismas pils, kas augšām cēlusies, nekad vairs nesāktu grimt”, pēc kam, klausītāju un košu kopīgi dziedāta, atskanēja Latvijas valsts himna. Tai sekoja pārējās 15 dziesmas — visas jauktu košu atskaņojumā:³⁹

I

<i>Dievs, svēti Latviju</i>	Baumaņu Kārlis
Teodora Reitera	vadībā
<i>Mūsu Tēvs debesis</i>	Jurjānu Andrejs
Emīļa Melngaiļa	vadībā
<i>Gājēja dziesma naktī</i>	J. Vitols
Teodora Reitera	vadībā
<i>Dāvida 19. dziesma</i>	Em. Melngailis
autora	vadībā

II

<i>Gaismas pils</i>	J. Vitols
autora	vadībā
<i>Pie koklētāja kapa</i>	J. Zālītis
Emīļa Melngaiļa	vadībā
<i>Bērnū dienas</i>	V. Ozoliņš
<i>Lai viņai pavaicāju</i>	J. Graubiņš
Paula Jozuus	vadībā
<i>Karaļmeita</i>	J. Vitols
Teodora Reitera	vadībā

III

<i>Trīcēj' kalni</i>	J. Graubiņš
<i>Maldi</i>	J. Cirulis
<i>Ceļš uz dzimteni</i>	J. Zālītis
Teodora Kalniņa	vadībā
<i>Trīs meitiņas saderēja</i>	Ād. Ābele
<i>Kur gāji, puisīti</i>	Jurjānu Andrejs
Emīļa Melngaiļa	vadībā
<i>Biķeris miroņu salā</i>	J. Zālītis
<i>Latvju himna</i>	Alfr. Kalniņš
Teodora Reitera	vadībā

Sākumā programmā bija paredzēti divi starpbrīži, bet drīz pēc gājiena parādījās pirmās lietūs lāses, kālab viss koncerts šoreiz notika vienā laidā. „Klaustiņa asaras“, kā uznākušo lietu pasteidzās nosaukt asmēligākie dziedātāji, gan nebij pārāk draudīgas, taču akustiski koncerts cieta, jo reizē ar lietu pār laukumu pacēlās lietussargu jūra, kas saplaka tikai pēc pāra stundām, kad debesis atkal kļuva skaidras.

Dabīgi, ka tad, oficiālajai programmai beidzoties, publika no svētku vietas negribēja šķirties, un tā sākās jauna programmas daļa. Klausītāji izsauca vienu pēc otra virsdiriģentus un beigās arī Vitolu, kuŗa majestātiskais *Gaismas pils* atkārtojums zem vizošās vakara saules stariem VII dziesmu svētku pirmā koncerta lieciniekiem iespaidās atmiņā kā viens no visskaistākiem mirkliem, kādi svētkos jebkad piedzīvoti.

Nākošajās dienās laiks jau bija labvēlīgāks, un, kaut joprojām pūta diezgan stiprs vējš, daļu skaņu aizpludinot aplamā virzienā, abi nākošie koncerti vismaz neaizlija.

Otrs koncerts svētdien, 21. jūnijā, pulcēja vēl vairāk klausītāju kā sestdien. To vidū bija arī valsts prezidents Kviesis, ministru prezidents Ulmanis, saeimas priekšsēdis P. Kalniņš, ministru un deputātu lielākā daļa, diplomātiskais korpuss, daudzi kultūras un mākslas darbinieki, tāpat vietējo un ārzemju laikrakstu pārstāvji u. c. ārzemju viesi. Otrā koncertā atskaņoja šādas dziesmas:

I

<i>Dievs, dod Latvju zemītei</i>	Em. Melngailis
<i>Pilna upe baltu ziedu</i>	Straumes Jānis
<i>Cekulaina zīle</i>	Em. Melngailis
Emīļa Melngaiļa vadībā	
<i>Es izkūlu kungu riju</i>	Atis Kauliņš
<i>Upe un cilvēka dzīve</i>	J. Vītols
Paula Jozuus vadībā	

II

<i>Brīvība</i>	Alfr. Kalniņš
<i>Redz kur jāja div' bajāri</i>	J. Kalniņš
Teodora Reitera vadībā	
<i>Krēslā</i>	V. Ozoliņš
<i>Kā gulbji</i>	K. Kažociņš
Paula Jozuus vadībā	
<i>Incīti, kaķīti</i>	J. Graubiņš
<i>Kunģi brauca Vāczemē</i>	Em. Melngailis
Teodora Kalniņa vadībā	

III

<i>Ganiņš</i>	P. Licīte
<i>Tautumeita mellacīte</i>	Em. Melngailis
Teodora Kalniņa vadībā	
<i>Mēness starus stīgo</i>	Em. Dārziņš
<i>Jāņu vakars</i>	Em. Melngailis
Teodora Reitera vadībā	

Kā programma rāda, tad Melngaiļa rokās šoreiz bij arī citu autoru darbi, un vairākus Melngaiļa darbus savukārt diriģēja citi virsdiriģenti. Tā *Jāņu vakaru* dziesmu svētkos ievest tautā iznāca Reiteram, ne pašam autoram. Jau recenzēdams pirmo koncertu, *Cirulis Latvijā*⁴⁰ rakstīja, ka tajā redzami „sasniegumi, darbs, ar kuŗu latvju kuŗi un viņu vadoņi var lepoties”. Ne mazāku atzinību viņš veltījis otram koncertam, īpaši Jozuus, Kalniņa un Reitera vadītajiem atskaņojumiem:⁴¹

„... Iesāka Melngailis ar savu Dievs, dod latvju zemītei un Ceku-lainu zīli. Abas tās izskanēja īsti koši, saskanīgi, bet Straumes Pilno upi traucēja dažs ritmisks negludums. Pirmo siltumu un spilgtāko iejūsmu klausītājiem deva prof. P. Jozuus ar Vītola *Upi un cilvėka dzīvi*, kas zem skaņu meistara drošajiem un noteiktajiem mājieniem izskanēja spoži un pacilāti Jozuus virsvadībai vēl piekrita V. Ozoliņa *Krēslā* un Kažociņa *Kā gulbji*, kas izskanēja tik precīzi, intonācijā tīri un spodri ar visu iespējamo nianšu bagātību, ko no svētku milzu koŗa nemaz nevar prasīt

„Šie darba rezultāti, liela saskaņa un disciplina ne mazāk spilgti parādījās T. Kalniņa vadītajās dziesmās ... (kas) zem viņa izteiksmīgās un temperamentīgās rokas mājiena izskanēja spoži un precīzi.

„Viss tas pats jāsaka par T. Reitera vadīto Kalniņa *Brīvību*, J. Kalniņa *Redz kur jāja*, Dārziņa *Mēness starus stīgo* un Melngaila *Jāņu vakaru*. Šie atskaņojumi darītu godu kuŗam katram kamerkoŗa koncertam; bija iejūsma, spars, kas novakares skajājā stundā nāca no tūkstošu sirdīm un gāja pie sirdīm — — —”

Daugavā savukārt iespīests plašāks Jēkaba Graubiņa raksts,⁴² no kā šeit mūs varētu interesēt tā otra puse, kuŗā autors vērtējis pašus atskaņojumus:

„... Prof. P. J o z u u s meistariŗba dziesmu priekšnesumu izstrādāšanā jau sen pazīstama, un tās tiešām izskanēja lielā vienprātībā, noteiktībā un krāšņumā Jozuus savos iestudējumos vienmēr prot sasniegt isto samēru, nosvērtību un noapaļotību. Komponistam nekad nenāksies sūdzēties par pārprastiem tempiem, kā tas nereti notiek pie citiem mūsu ne mazāk pazīstamiem diriģentiem. Tikai Jozuus žesti pasmagi, ne katreiz arī pietiekoši izprotami dziedātājiem.

„Pēc vecuma seko E m. M e l n g a i l i s. Melngaili diriģenti cienījuši impulsivitāti, sekošanu mirkļa iedvesmai un tempu lokanību. Diemžēl, šoreiz Melngailis apmierināja mazāk nekā citi virsdiriģenti. Viņa vadītās dziesmas bij iestudētas paviršāk, izskanēja bālāk. Jurjāna diŗenā dziesma *Mūsu tēvs debesīs* vidus daļā gāja pavisam nedroši un visā krāšņumā neparādījās. *Kurp gāji*, puisīti Melngailis stipri samāksloja ar nevajadzīgām fermātām un pārmēriģiem palēninājumiem. Bij tīri brīnums, ka tāds tautas dziesmu pazinējs, kā Melngailis, varēja nodarīt tādu pārestību šai dziesmai. Maz veicās arī Zāliŗa dziesmā *Pie koklētāja kapa*, kuŗu gan maitāja arī lietus. Labāk padēvas jau Ābeles *Trīs meitiņas*, Straumes *Pilna upe* un paŗa diriģenta *Cekulaina zīle dzied*, bet arī diezgan nenoteikti, smagnēji, ar gausinājumiem un pauzēm beigās, kur teksta saturs prasa nepārtrauktību. Liekcs, nenoteiktība un pārpraŗonas diriģenta un dziedātāju starpā daŗreiz ceļas tamdēļ, ka Melngailis diriģējot viegli at-dodas acumirkļa iedvesmai, bet lielais koris to uzreiz nevar uztvert un reālizēt

„Lielākais dziedātāju iejūsminātājs vienmēr bijis T. R e i t e r s. Jāsaka gan, ka Reitera rokās atradās arī vispateicīgākās dziesmas... .. Reiters diriģē vienmēr strauji un aizrautiģi, prot dziedātājus aizraut līdzī, nodibināt lielajā korī disciplīnu un panākt ritmisku noteiktību.

Dziedātāji godalgotajos tautas tērpos (1931)

Temperamenta pārpilnībā viņš tomēr šad un tad dziesmu tempus sasteidz un sarausta, to, piem., gribētos teikt par *Karaļmeitas* un *Kalniņa Brīvības* atskaņojumiem, pa daļai arī par *Zāliša Biķeri*. Šīs dziesmas tā zaudē no savas nopietnības un monumentālītātes. Bet par to Reitera vadītās dziesmās nekad nejūt gurdenuma un vienaldzības; tās dzirkst un kūšā

„Jaunākais virsdiriģents — T. K a l n i ņ š. Tam arī bijis jāapmierinās ar mazāk izcilām un populārām dziesmām. Bet Kalniņa popularitāte dziedātājos pelnīti aug augumā; skaņraži var būt droši, ka viņu dziesmas šai diriģentā atradīs mūzikālāko tulku un rūpīgāko iestudētāju, klausītāji — ka saņems vispusīgi izslīpētu priekšnesumu — — —”

Ja atceramies Graubiņa rakstu par VI dziesmu svētkiem, tad jāsaprot, ka šoreiz viņa spriedumi bija jau objektīvāki un — kas pats vērojās vispārējo svētku „četrlielo” darbu — arī diezgan raksturīgi.

Trešais košu koncerts 22. jūnijā, kā jau darbdienā, bij apmeklēts retāk. Puse solu laukumā tomēr bija pilna, un pacīlātība — ne mazāka kā svētdienas koncertā. Pēdējā VI svētku koncerta programma bija šāda:

I

<i>Ej, bāliņi, lūkoties</i>	J. Cimze
<i>Strauja upe</i>	Vigneru Ern.
vīru koši	
Teodora Reitera vadībā	
<i>Mežā vasarā</i>	Jēk. Poruks
sieviešu koši	
Teodora Kalniņa vadībā	
<i>Toli dzeivoj</i>	Jurjānu Andrejs
<i>Precēj' mani precinīki</i>	“ “
<i>Pyuti, pyuti</i>	Em. Melngailis
Latgales jauktie koši	
Emīļa Melngaiļa vadībā	
<i>Ver vārtus, Mēnesi</i>	Em. Melngailis
visi jauktie koši	
autora vadībā	
<i>Liksme</i>	M. Zariņš
<i>Aiz upītes meitas dzied</i>	Ād. Ābele
Teodora Reitera vadībā	

II

<i>Prom pa ceļu</i>	Em. Melngailis
autora vadībā	
<i>Saules svētki</i>	J. Vitols
<i>Dziesmu brīnums</i>	V. Ozoliņš
Vidzemes jauktie koši	
Teodora Reitera vadībā	
<i>Jauni puīši, jaunas meitas</i>	* * *
pilsētu jauktie koši	
Teodora Kalniņa vadībā	
<i>Mēs esam dzimuši lietuvji</i>	St. Šimkus
<i>Ei, jaunieši</i>	J. Gruodžio
lietuviešu koris	
N. Martinova vadībā	
<i>Gavilēsim kori</i>	T. Vettik
<i>Šeit reiz augs</i>	M. Luedig
igauņu koris	
V. Nerepa vadībā	

III

	visi jauktie koņi	
Lopukoor		M. Hermann
	Teodora Reitera	vadībā
Cekulaina zīle		Em. Melngailis
	autora	vadībā
Kunģi brauca Vāczemē		Em. Melngailis
	Teodora Kalniņa	vadībā
Jāņu vakars		Em. Melngailis
	Teodora Reitera	vadībā
Gaismas pils		J. Vitols
	Paula Jozuus	vadībā

Ari pēdējais koncerts izskanēja ar panākumiem un — kā rakstīja Čirulis⁴³ — izvērtās par istu mūsu tautas dziesmu triumfa gājienu". Jo dzīvu atsaucību izpelnījās atsevišķās grupas, sākot ar Latgali un beidzot ar pilsētu koņiem, kuņi atskaņoja Graubiņa apdziedāšanās dziesmu vitni. Pēdējā, kaut tehniski pagrūta, izskanējusi „ritmiski lokani", un pēc tās „dziedātāji un klausītāji tik jūsmīgi uzgavilēja savam vadonim, ka tie vārda tiešā nozīmē viņu pārklāja ar vainagiem, rozēm un vienkāršajiem lauku ziediem."

Šo dziesmu diriģēja Teodors Kalniņš (1890 — 1962), kam VII dziesmu svētki sagādāja pirmos laurus masu priekšā. Jau drīz pēc tam Kalniņš kļuva par vienu no visvairāk aicinātiem virsdiriģentiem novadu svētkos. Tāpat ļoti silti saņemta Reitera diriģētā Ābeles dziesma *Aiz upītes meitas dzied*, kā arī abu kaimiņtautu koņu sniegtie atskaņojumi.

Bez atsauksmēm par atsevišķiem koncertiem Čirulis atstājis vēl kopīgu vērtējumu, kas iespiests *Latvī nedēļu* pēc svētkiem.⁴⁴ Izcēlis lielo nozīmi, kādu latvju dziesmai devuši vispārējie svētki kā galvenais stimulsi diriģenta, komponista un dziedātāja sadarbībā, viņš cildināja vēl LDzB-u un tās panākumus koņu dzīves celšanā. Tāpat visai atzinīgi VII dziesmu svētku koņu koncertus novērtēja Zālītis (*Jaunākās Ziņas*, 1931., 136. n-rā), noslēgumā rakstot:

„...Dziesmu svētki galā. Tie izdevušies spidoši. Ir ievērojami mākslinieciski ij materiāli panākumi. Koņi un diriģenti veikuši lielu kultūras darbu, godinājuši latvju dziesmu. Ar gandarījumu jāliecina, ka arī klausītāji apzinājušies svētku lielo kultūrālo misiju. Dziesmu tilts, kas vieno tuvas un tālas tautas, pacēlies atkal augstāk, diženāk. Lai Latvija neaizmirst nekad, kas dziesmu svētki viņai bijuši un kādi uzdevumi tiem nākotnē."

Ari Graubiņš *Daugavā* savu gala vērtējumu noslēdza ar atzinumu, ka svētku mākslinieciskie sasniegumi bijuši „patiesi

ievēribas cienīgi" un ka „koŗdziedāšanas māksla nevien izplatās tautā, bet pieņemas arī kvalitātīvi”.

Līdzās šiem tiri mākslinieciskajiem vērtējumiem 1931. gada periodikā atrodam pārunātas arī dažas jaunas problēmas. Tāda problēma lielā dziedātāju skaita dēļ jau VII dziesmu svētkos kļuva koŗu sakļaušana ansambli, kontakts starp diriģentu un dziedātājiem. Tik milzīgā estrādē, kā 1931. gadā, jau tās vidū esošie dziedātāji bija diezgan tālu no diriģenta, kamēr malējie dziedātāji pēdējam varēja sekot tikai ar piespiešanos. Tāpat atstatumi starp atsevišķu balsu grupām bija par lieliem, lai viena baiss dzirdētu otru, tā ka lielai daļai dziedātāju zuda arī šāda veida kontrole.

Tādēļ Graubiņš, piemēram, ieteica dziedātājus estrādē turpmāk sastādīt nevis pēc balsīm, bet pa koŗiem, kur „katra koŗa dziedātāji visi stāvētu vienkopus — visa estrāde būtu it kā liels organisms, sastāvošs no atsevišķu koŗu šūniņām”.⁴⁵ Bet arī tad paliktu problēma, kā šādu „šūniņu kori” vadīt — īpaši, kad balsis kļūst patstāvīgākas. Labākus rezultātus varētu dot arī dziļāka estrāde, tā vismaz samazinot attālumu starp dziedātājiem un diriģentu.

Tās bija svarīgas lietas, no kā lielā mērā atkarājās atskaņojumu kvalitāte, taču, kamēr nebija atrisināts galvenais jautājums, uzcelta pastāvīga svētku celtnē, šai ziņā maz ko varēja grozīt, un tā pieminētās lietas arī turpmāk palika pa vecam.

Pāršķirstot VII dziesmu svētku atbalsis presē, mūs vēl saista daži vispārīgā garā sacerēti pēcraksti, koŗos aiztecējušie svētki apskatīti kā liels sabiedrisks notikums. Tā, piemēram, Kārlis Lapiņš⁴⁶ rakstīja:

„... ir pilnīgi skaidrs, ka svētki ir izdevušies kā materiālā, tā mākslinieciskā, bet galvenā kārtā morāliskā ziņā! Svētku morāliskā uzvara ir dziesmas uzvara. Tā bija gaismas uzvara dvēseles krēslas laikā. Mēs atkal izaugām lieli cilvēcībā, lieli tieksmēs un ilgojumos, mēs pacēlāmies pāri visam sīkam, kā sevi pārbaudīdami: vai jel maz mēs vairs kam cēlākam deram? Mūsu laikraksts priekšsvētku ievadrakstā izteica vēlēšanos, lai dziesmu brāzmainās šūpās un izjūtās ierautos pēc iespējas vairāk ļaužu, lai dziesmās nodibinātos tautas vienprātība, jo dziesma ir tā, kas pāraudzina tautas masas, un šis mūsu pirmais un galvenais vēlējums ir piepildījies. 90.000 Esplanādē, 12.000 uz estrādes, daudzi tūkstoši (droši vien vairāk) uz ielām, Esplanādes tuvumā, kas savijņojuma izjūtā vienlīdz spēcīgi, kā tie, kas atradās amfiteātŗa paaugstinājuma lokā ielenkti, tad apm. 50.000 pie radiofona (pirmā dienā), un cik vēl to, kas dzīvoja līdz dziesmu svētkiem, preses informēti un dziesmu svētku pēdējā laika sagatavošanās darba savijņoti uz laukiem un pilsētās!

Suitu dūdenieks
VII dziesmu svētkos

„...dziesmā atkal ierāvās mūsu tautas simti, tūkstoši, ierāvās visa tauta, un tā ir pirmā un galvenā un visaizkustinošākā dziesmu svētku uzvara — morāliskā uzvara. Un ja nu mēs jautājam, kas ir šīs uzvaras pamatiezīme, tad jāatbild: kopības apziņas stiprināšana tautā. Tie simts tūkstoši latviešu, kas svētkos ņēma dalību, atkal reiz jutās kā vienas tautas locekļi. Tā nebij vairs interešu prešākībām saskaldītā tauta, kas kājās pietrūkusies uzgavilēja milzīgajam korim par sniegto dziesmu Tā zeme ir mūsu, tā bija vienota latvju saime, viena ģimene, kas apliecināja savu nacionālo pašcienu, valstisko spēku, dzīvot gribu — — —”

Protams, netrūka arī pilnīgi pretēju atbalsu, kas nāca no kreiso politizētāju spalvām. To vidū kā spilgtu paraugu varam minēt kāda Objektīva rakstu *Domās*,⁴⁷ pēc kā stila secināms, ka autors ir tā pati persona, kas bija rakstījusi jau minētās Gaŗāmgājēja piezīmes u. t. l. sacerējumus. Mēģinādams argumentēt, ka notikušie dziesmu svētki nav bijuši vispārīgie, bet tikai „skaņražu” sarikojums, un tišām sagrozījis dalībnieku skaitu („jādomā, ka ap 200 koŗu ar apm. 8000 dziedātājiem”), Objektīvs tālāk rakstīja, ka svētki parādījuši regresu un mūzikālu vienpusību:

„Pagaidām šādam neaptēstam koŗu masīvam, kuŗā kā chaotiskā viļņu čalā vai vēju brāzienos izkūst un absorbējas izglītoti un spējīgi dziedātāji un to nelielie ansambļi — pa spēkam ir t i k a i t a u t a s d z i e s m a resp. tās aranžējumi. Un eksperimenti ar *Biķeri*

miroņu salā, Karaļmeitu, Saules svētkiem un Ceļu uz dzimteni — ir vērtīgi izšķiests darbs. Tāpat tādi maigumi, kā *Krēslā un Kā gulbji* — nepateicīgs darbs. Jā, pat ārkārtīgi ritmisko *Upe un cilvēka dzīve* — neapvaldamā masa skalda kā malku, bez kādas smalkjūtības. Vienīgi padodas tādi šedevri, kā *Gaismas pils* un *Mēness starus stīgo* — kas jau gadu gadiem ienākušās, nobriedušās jau formas šablonā un dziedās no galvas. Tāpēc vēlreiz jāpasvītro nākošo „svētku” rīkotājiem atnest līdzšinējos programmatiskos untumus un dziedāt tikai to, kas tautā jau iedziedājies, pārgājis košu inventārā — — —”

Raksta tālākās rindas veidotas jau pilnīgi demagoģiskā garā, gan nosaucot VII dziesmu svētkus par „lindraku un prievišu svētkiem” un piedēvējot tiem „politiski bibeliskas pieejas,” gan pārmetot rīkotājiem izšķērdību naudas lietās, bet labajai un centra presei — dedzību, ar kādu tā „līdz histerijai” slavējusi šo sarīkojumu, u. t. l. Ne bez ironijas šādi raksti *Domās* aizstāja sīko feļetonu, un laikam tā tos tad arī šā žurnāla lasītājiem beigās bija jāsaprot.

Pa neapmierinātai balsij — gan citu iemeslu dēļ — pacēlās arī vietējā cittautu presē. Tā *Rigasche Rundschau* bij vēlējusies svētku dalībniekos redzēt arī minoritātes. Zīmīgi, ka par to savā laikā tika runāts pat svētku rīkotāju vidū, bet, tā kā svētku vēsturiskā ideja šādu domu izslēdza, tad minoritātes kā nacionālas grupas palika neaicinātas. —

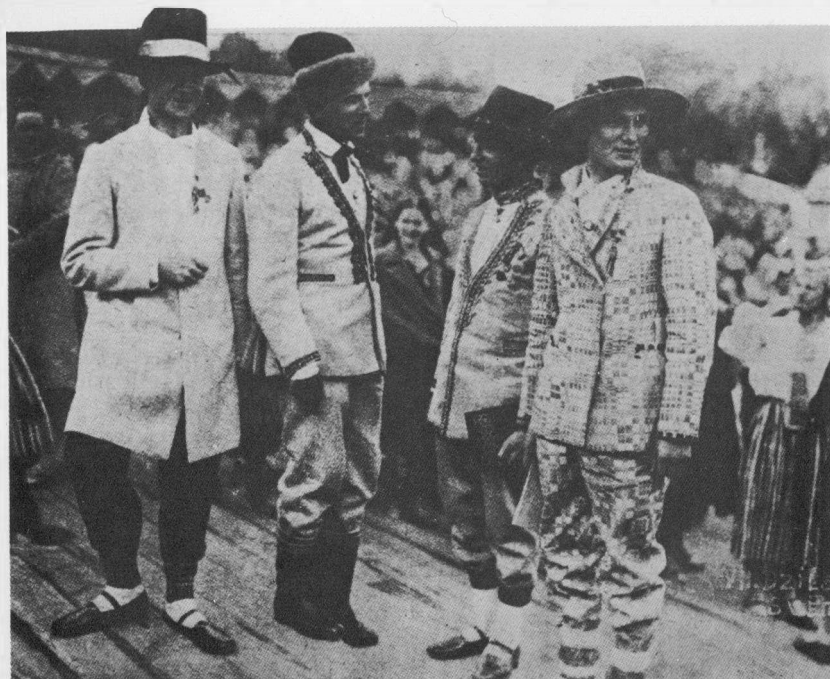
Līdzās vietējam atbalsim mūs var interesēt arī tās, ko atstāja ārzemnieki, īpaši tālab, ka pēdējo skaits ik svētkos turpināja pieaugt, 1931. gadā pat jau sniedzoties tūkstošos. Vislielāko skaitu deva, protams, kaimiņvalstis Lietuva ar Igauniju, taču netrūka arī tālāku viesu, kas interesējās kā par lielajiem tautas svētkiem, tā par Latviju vispār. Viņi atstājuši daudzas atzinīgas atsauksmes, no kā daļu atreferēja arī latviešu avīzes.⁴⁸ Tā laikraksta *Le Temps* ārlietu redaktoru Pijo VII dziesmu svētkos pārsteigusi tautas tēru bagātība, tāpat viņš ļoti atzinīgi izteicies par pašu svētku programmu:

„Šī mūzika ir tiešām apbrīnojama — nav vārdam vietas. Izpildījums ir tāds, ka grūti iedomāties vēl labāku. Pie mums Francijā šādus nacionālus dziesmu svētkus nepazīst, bet tie tiešām spēj aizraut katru, kam ir mūzikāla sirds.”

Citi ārzemnieki izcēla lielo dziedātāju un klausītāju skaitu. ASV-u sūtnis Kolemens, piemēram, teicis:

„Neko tam līdzīgu es nekad nebiju dzirdējis un redzējis. Amerikā košu dziedājumiem ir vairāk gadījuma, ne nacionālu svētku raksturs. Man patiesi jāatzīst, ka dziedājums bija pirmklasīgs. Tas bija neizsakāmi skaisti.”

Polijas sūtnis intervijā izcēlis „augsto latvju kultūru” un „tautas cildeno dvēseli”, kamēr zviedrs Reitersverds izteicās, ka, lai gan zviedri tāpat mil dziesmas, tādos apmēros dziesmu

Tautudēlu grupa VII dziesmu svētkos

svētki Zviedrijā vēl nav svinēti. Čehi latviešu dziesmu svētkus savukārt salīdzināja ar saviem sokolu svētkiem, tāpat atzīnīgi izsacījās Somijas, Dānijas, Japānas u. c. valstu viesi. Šie spriedumi nebij glāmi vien, un tie radīja pasaulē par Latviju aizvien lielāku cieņu un interesi, tā atvilinot jaunus viesus, kad nāca atkal jauni svētki.

Interesei uz vietas sekoja vēlākas atbalsis periodikā. Šie raksti, diemžēl, nav savākti vienkopus, bet droši zinām, ka bez lietuviešu, igauņu un poļu laikrakstiem VII dziesmu svētkus atreferēja arī vairāki vācu, franču un austriešu preses izdevumi, to vidū *L'illustration*, *Neues Wiener Journal* u. c.

Kā agrāk, tā arī 1931. gadā daļa ārzemju viesu bija pašu tautieši — jau naturālizējušies ārzemnieki, kā, piemēram, Amerikas latvieši. Lai gan vēlāk viņu ceļi atkal šķīrās, lielle dziesmu svētki tos vismaz uz brīdi tuvināja dzimtenei, un vēl šobrīd pasaulē sastopami latvieši, kas ar sajūsmu atceras agrākos dzimtenes apciemojumus svētku laikā.

Dziesmu svētkiem bija vēl citādi panākumi. Tā dzejnieks Skalbe VII dziesmu svētkiem veltītajās Mazajās piezīmēs rakstīja:⁴⁹

„... Dziesmu svētkos mēs arvienu izcīnām savu kultūras cīņu ...
... Tagad šī cīņa ir daudz vieglāka, jo tautas gars ir atmodies un

nopūti visu mūsu zemi ar veco, jauko tautas dziesmu sudrabu. Tagad mums ir kur atbalstīties.

„Kā mūsu literatūras pamats ir dainas, tāpat mūsu mūzikas pamats ir tautas meldijas.

„Mūsu labākie komponisti viņas ir salasījuši, uzspodrinājuši un atdevuši tautai atpakaļ viņas veco sudrabu. Viņi ir noklājuši pamatu, uz kuŗa var pacelties ipatnēja tautas gara kultūra. Kāda milzīga nozīme šai ziņā ir bijusi dziesmu svētkiem!

„Tautas skaņu gaume ir pēdējos gados pilnīgi pārmainījusies. Nekur vairs nedzird sentimentālās vācu ziņģes, visur skan mūsu gaišās dzirkstošās tautas dziesmas. Mēs esam iegājuši paši savā gara pasaulē, mēs esam paši sevi atraduši.“

Ne mazāku apvērsumu dziesmu svētki radīja tautas tērpu valkāšanā, kas 1931. gadā jau iezīmēja ainu, kādu pazinām vēlāk. Šai ziņā liela nozīme bij svētkos notikušajai skaistāko un pareizāko tērpu godalgošanai,⁵⁰ pēc kam tautas tērpi aizvien biežāk sāka parādīties arī citās svinību vai reprezentācijas reizēs.

Cita, jauna tradīcija VII dziesmu svētkos sākās ar agrāko svētku dalībnieku godināšanu, ko ierosināja LDzB un kam pievienojās arī vaidība, vairākiem „latvju dziesmu veterāniem“ piešķirot Triju zvaiģzņu ordeni. Tā ar šī ordeņa III šķiru 1931. gadā tika apbalvots Ādams Ārgals, bet ar IV šķiru — K. Alberiņš, J. Fogelmanis, A. Veispals un J. Kornets — visi kā I, tā turpmāko vispārējo svētku aktīvi dalībnieki.

Bez viņiem VII svētku laikā dzīvi bij vēl vairāki citi 1873. gada svētku dalībnieki, kā skolotājs Jānis Rātminders no Vecpiebalgas, Minna Hartmane (I dziesmu svētku soliste), A. Jankavs, J. Dreiberģis u. c. Vēl garāka izrādījās II un III dziesmu svētku dalībnieku rinda, kuŗas galgalā bij tautskolu inspektors Bebrū Juris, vēlākais Tēvzemes balvas laureāts. Vairāki no viņiem piedzīvoja arī nākošos un daži — pat IX vispārējos dziesmu svētkus.

Svētku laikā notika vēl daudzi citi mūzikāli sarīkojumi, kā arī operas un teātru izrādes. Šo blakus sarīkojumu vidū ietilpināma arī RLB-as zinību komisijas tradicionālā „vasaras sapulce“, kuŗā referātus lasīja profesori L. Bērziņš un P. Šmits, bet kārtējos pārskatus par latvju literatūru, drāmu un teātri, periodiku un politisko dzīvi sniedza Edv. Virza, Paula Jēgere-Freimane, A. Plensners un Arv. Bergs. Visbeidzot svētkus noslēdza mielasts diriģentiem un rīkotājiem Virsnieku klubā, kamēr Esplanādē notika dziedātājiem rīkotais Jāņa vakars ar apdziedāšanos un dejām.

No kādas ziņas *Latvī*⁵¹ redzam, ka pirmajā koncertā pārdotas 21.628 biļetes. Salīdzinot ar 1926. gadu, klausītāju šai dienā bija tāpat gandrīz par trešdaļu mazāk. Par svētku otro un trešo dienu noteiktāku skaitļu turpretim trūkst, bet, tā kā kādā citā vietā minēts, ka otrs koncerts bijis apmeklēts daudz kuplāk un abās pirmajās dienās kopā pārdots ap 65.000 biļešu, tad svētdien klausītāju varēja būt tuvu maksimālajiem 35.000, ko liecina arī šis svētku dienas uzņēmumi. Kopā abās dienās tāpat bija ap 55.000 klausītāju (min. 65.000 — zinot sestdienas skaitli — tomēr apšaubāmi). Par pirmdienu trūkst jebkādu skaitļu; pieminēts tikai, ka solu rindas tad bijušas jau ar mānāmiem robiem.

Ja nu pieņemam, ka pirmdien klausītāju skaits bij apmēram tāds pats, kā sestdien, t. i. ap 20.000, tad visās trīs dienās pārdoto biļešu kopskaits būs sasniedzis vai pat mazliet pārsniedzis 75.000. Šāds pieņēmums ticams arī, salīdzinot VI un VII svētku ieņēmumus, jo vietu cenas visumā bija līdzīgas: 1926. gadā par biļetēm ieņemti 224.816,90 ls, bet 1931. gadā — 162.707,50 ls vai ap 72% no 1926. gada summas, kas dod apmēram to pašu attieksmi, ko abu svētku apmeklētāju skaits (bez goda vietām 99,286 resp. 75,000).

Par VII dziesmu svētku saimniecību pieejamie skaitļi toties jau ir diezgan precīzi. Šeit tie ņemti no raksta *Skaitļu valoda* 7. visp. dziesmu svētku noslēgumā, kas iespiests *Latvī* sakarā ar VII dziesmu svētku goda kuratorijas pēdējo sēdi:⁵²

I e ņ ģ m u m i (latos)

(1) rīkotāju biedru naudas	537,00
(2) atmaksātā nošu sūtīšana	176,78
(3) pārdotās notis	2.672,75
(4) dažādi ienākumi (to vidū no bufetes 2250, no radiofona — 900 ls)	3.781,00
(5) atmaksātie ceļu izdevumi	18,70
(6) pārdotie tautas tērpu paraugu zīmēj.	440,50
(7) <i>Dziesmusvētku Vēstnesis</i>	6.805,90
(8) svētku vadonis	5.744,50
(9) atmaksātā dziedātāju novietošana	145,58
(10) ziedojumi dziedātāju pacienāšanai	470,00
(11) svētku ieejas biļetes	162.707,50
(12) 25% no dažādiem sarīkojumiem	9.680,10

k o p ā

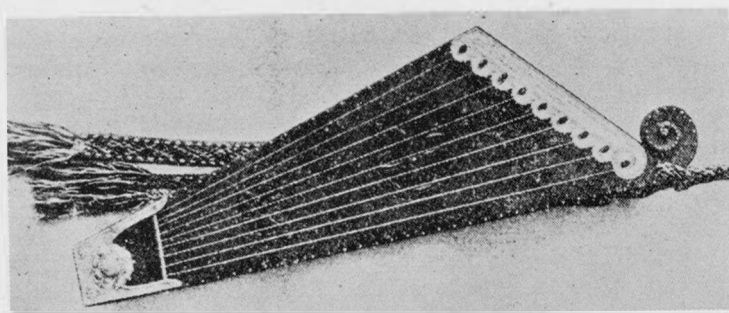
193.216,31

I z d e v u m i

(1) pasts un kanceleja	2.661,56
(2) nošu iespiešana	5.559,25
(3) kancelejas inventārs	802,00
(4) iespieddarbi	1.356,41
(5) telpu īre	541,80
(6) koŗmēģinājumu izdevumi (telpas 168 r., diriģentu ceļi)	7.880,08
(7) atalgotie rīkošanas izdevumi	5.708,68
(8) dažādi izd. (krūšu nozīmes — 1458, gājiens — 700, apsardzība — 1256, orķestris — 780 ls u. c.)	8.154,81
(9) koŗu pārvadāšana	23.673,49
(10) tautas tēŗpu zīmējumi (iespiešana — 6309, honorāri — 1100 ls, god- algas u.t.tl)	8.633,78
(11) propaganda	2.978,26
(12) sludinājumi	1.731,98
(13) estrādes un laukuma izbūve	76.667,29
(14) <i>Diesmusvētku Vēstnesis</i>	2.521,20
(15) svētku vadonis	8.431,80
(16) virsdiriģentu honorāri	2.200,00
(17) komponistu honorāri	13.155,00
(18) dziedātāju noviet. (salmi, apkure u.c.)	3.738,33
(19) dziedātāju un diriģentu pacienāšana	3.762,31
(20) dažādu izrikojumu izdevumi	7.612,38
(21) ieejas biļešu pārdošana	2.135,00
k o p ā	189.905,41
t ī r a ī s a t l i k u m s	3.310,90

Latvī gan redzam citu ienākumu un izdevumu kopsommu, tā rodoties arī citam atlikumam, proti: 192.816,31 ls (tātad 400 ls mazāk), 190.905,41 (1000 ls vairāk) un 1910,90 ls. Iespējams, ka nesaskaņa radusies, aizmirstot kādu atsevišķu ieņēmumu vai izdevumu aili. Tā, piemēram, tai pašā rakstā minēts, ka 1000 latu no atlikuma nolemts ziedot Latvijas brīvības pieminekļa celšanai; ja tos pieskaitītu izdevumiem, abas kopsommas saskaņētu, un starpība palīktu vienīgi ieņēmumos.

1926. gada kopīgie ieņēmumi bija 253.557,68 ls, bet 1931. g. — 193.216,31 ls vai tikai 76% no 1926. gada summas. Tai pašā laikā izdevumi palīka gandrīz tikpat lieli (195.271,72 resp. 189.905,41 ls). Vairāki neparedzēti izdevumi radās pēdējā brīdī, un, ja arī ienākumi palielinātos, atlikums būtu bijis lielāks.

Valsts prez. A. Kvieša VII dziesmu svētkiem dāvātā ceļojošā balva —
kokle (darināta pēc A. Dzērviša meta)

Saimnieciskā krīze tātad tomēr ietekmēja klausītāju skaitu, sevišķi dārgākās biļetes pārdeva maz, un beigās LDzB varēja būt laimīga, ka šai pirmajā lielākajā pasākumā vismaz ne-cieta zaudējumus. No otras puses, necīgais, gandrīz tikai nominālais atlikums nevarēja vairs izraisīt nekādus strīdus, tā ka VII dziesmu svētki jau izskanēja bez tiem putekļiem, kādi sacēlās pēc VI dziesmu svētkiem.

○

VII dziesmu svētkos tika atskaņota 51 dziesma. Četras no tām dziedāja kaimiņu koņi, bez tam latviešu koņi atskaņoja abu kaimiņvalstu himnas un M. Hermas dziesmu. Atskaitot šīs cittautu dziesmas, latviešu koņu programmā palika 44 latviešu dziesmas, tātad divas vairāk nekā VI un 11 vairāk nekā V dz. svētkos. To vidū 23 bija oriģināldarbi, 21 — tautas dziesmu harmonizējumi vai ar to tematiku veidoti darbi (kā, piem., *Melnģaiļa Jāņu vakars*).

Tiklab latviešu dziesmu kopskaits, kā arī oriģinālu attieksme pret pārējiem darbiem VII dziesmu svētkos bija gandrīz tā pati, kā VI dziesmu svētkos. VII svētku oriģināli caurmērā gan bija tehniski vieglāki, bez tam 1931. gada programmā trūka lielo kantāšu, toties darbi ar tautas dziesmu tematiku bija krietni complicētāki, tā ka galu galā VII dziesmu svētku programma arī šai ziņā no 1926. gada programmas neko daudz neatšķirās.

Svarīgākā atšķirība bij autoru izvēlē. Kamēr 1926. gada programmā figūrēja tikai 13 vārdi, 1931. gadā latviešu autoru

skaits sasniedza 20. Deviņi to vidū pie tam bija dziesmu svētku debitanti, ar ko vispārējos svētkos vispār pārstāvēto latviešu autoru skaits pieauga jau līdz 30.

Pēc darbu skaita pirmajā vietā bij Melngailis (9 dziesmas), kam sekoja Vitols (5), Jurjānu Andrejs (4), Graubiņš (4), Ozoliņš (3), Zālītis (3), Ābele (2), Alfr. Kalniņš (2), tad Baumanis, Cimze, Cīrulis, Em. Dārziņš, J. Kalniņš, Kauliņš, Kažociņš, Līcīte, Poruks, Straume, Vigneru Ernests un Zariņš (pa 1 dziesmai). Vispārējo svētku pirmatskaņojumu šoreiz pieredzēja 34 darbi, no kā apmēram trešdaļu (13 dziesmas) bija devuši jaunie autori.

No Jurjānu Andreja pūra vispārējo svētku novitātes bij harmonizējumi *Kur gāji, puisīti* (1914), *Toli dzeivoj* (921) un *Precej mani preciniki* (1921). To vidū plašāk veidotā dziesma bija *Kur gāji, puisīti*, kuŗā — tāpat kā 1895. gadā Jelgavā atskaņotajā *Aiz upītes es uzaugu* — pārmaiņus izmantotas divi tonāli dažādas meldijas. Kā šo tonālo kontrastu, tā skaniģā, vienkāršā harmonizējuma dēļ *Kur gāji, puisīti* kļuvis par vienu no iemīļotākajiem Jurjāna tautas dziesmu apstrādājumiem. VII dziesmu svētku programmā tai turklāt bija zīmīga vieta kā priekštecei meklējumiem, ar kādiem tautasdziesmā šais svētkos nāca klajā daži jaunākie komponisti.

Tas pats jāsaka par otru apstrādājumu *Precej mani preciniki*, kas iespiests Jurjāna pēdējā darbā, 1921. gadā sakārtotajā latgaļu tautas dziesmu krājumā.⁵³ Te redzam jau tīru kontrapunkta tehniku ar veikli izlietotiem kanoniem un t. s. spoguļa imitāciju, kaut citādi meldijas apstrādājums skan it kā par strupu un pasausi.

Mazāk latviešu svētku programmā iekļāvās trešais harmonizējums *Toli dzeivoj*, kādas baltkrievu meldijas lokalizējums. Pārsentimentizētā satura dēļ tas bij tāls latviskajai pasaulei, un, šķiet, to uzņēmu programmā vairāk lokālās populāritātes dēļ. Tai pašā Jurjāna krājumā redzam vairākas citas tīri latviskas dziesmas, kā *Kū tos kūkles gauži skaņ*, *Kyukoj zalta āzaguzeite* vai *Es boleņu meili lyudzu* — ikkuŗa no tām tiklab visai svētku programmai, kā Latgales koņiem dotu noteikti vairāk.

Otrs „vecais“ autors bija Emīlis Melngailis, kuŗa 9 dziesmas (visas novitātes) deva piekto daļu no visas programmas. To vidū divi bija oriģināldarbi, 7 — tautas melodiju apstrādājumi. Tā Melngailis tieši savas mākslas raksturīgākā veidā šais svētkos bija pārstāvēts visai bagāti.

No abiem oriģināliem *Dievs, dod Latvju zemītei* bija vājākais, kaut tā pārspiešana *Biržu i noru* izlases izdevumā rāda,

ka pats autors to vērtējis citādi. Dziesma koriski gan itin skaņīga, taču palikusi bez tālākas attīstības, un liekas, ka autora inspirāciju kavējusi kā teksta atkārtotāšanās, tā maz zīmīgā mūzikālā tematika, kas pie tam stilā neviengabalaina.

Pilnīgi cita kaluma turpretim bij otrs oriģināls *Dāvīda 19. dziesma*, kas vispār pieder pie Melngaiļa paliekamākām kompozīcijām. Komponēts aptuveni tai pat laikā, kad *Mūsu Tēvs*, tas arī stilā radniecīgs pēdējam. Tāpat kā *Mūsu tēvā*, tā *Dāvīda 19. dziesmā* valda tēlotāja izteiksme, bet pēdējā tā ir koncentrētāka, un īri impresionistiskai jūsmai autors tajā ļāvis mazu vaļu. Arī formā *Dāvīda 19. dziesma* ir lakoniskāka, tā garīgo noskaņu panākot tiešāk nekā vairāki citi Melngaiļa darbi ar līdzīgu saturu.

Aiz pseudonima Antares slēpies VII dziesmu svētku programmas apcerētājs *Daugavā*⁵⁴ rakstīja, ka šai „stingri episkā” dziesmā „autors tīši atturas no biežākas vai mainīgas harmonijas”, un *Dāvīda 19. dziesma* šai ziņā patiešām šķiet skopa (tā turklāt viscaur diatoniska), taču šo askēzi atsveņ darba skaistais, „melngailiski” īpatnais koriskais izstrādājums. Tā jo brīnišķīgas vietas dziesmā ir, piemēram, savdabīgie balsu krusojumi, kas pat parastu trijskani izceļ it kā jaunā, nepazītā gaismā; tāpat skaists „melngailisks” paņēmieni (vismaz latvju kořdziesmā) ir basa rotājumi noslēgumā, kas tik iespaidīgu izskaņu deva jau *Mūsu Tēvā* un ne mazāk jauki skan arī šai dziesmā.

Trešais lielākais Melngaiļa jaunadarbs bija *Jāņu vakars* — viena no īpatnākām kompozīcijām latvju kořmūzikā vispār. Kā piezīme virsrakstam (no „Maijas”) rāda, tad *Jāņu vakars* domāts kā atsevišķs skats VI un VII dziesmu svētku starplaikā aizsāktajam balctam *Turaidas roze*, ko autors gan laikam nepabeidza.⁵⁵

Šā skatuves darba partitūrā mums trūkst ieskata, un, ja autors pats nebūtu aizrādījis minētos sakarus, *Jāņu vakaru* varētu uzskatīt par atsevišķu kořdarbu, kā tas jau sen ieskanējis tautā. Kritiskāk vērtējot, šie sakari tomēr jāpatur prātā; vismaz jādomā, ka lielāka darba ietvaros *Jāņu vakars* varētu atstāt pavisam citu iespaidu, nekā tagadējā koncertversijā, pret kořas tehnisko izveidojumu šo to var arī iebilst.

Jāņu vakarā Melngailis mēģinājis jau plašāk nekā citur izmantot kontrapunkta tehniku, bet — bez spilgtākām sekmēm. Skaņdarba galvenā tema gan ir interesanta, taču tās tālākās attīstības iespējas izlietotas maz. Tā pirmās temas sadalījums ar „atbildi” kvintā otrā četraktī pats par sevi jau ir tik noslēgts, ka tālāk par imitācijām ūnisonā mūzika neaiziet, un

darba pirmajā daļā — lai cik pievilcīga tā nebūtu koriski — tematiskais materiāls palicis tomēr tikai eksponēts. Tāpat vidus daļā redzamā otrā tema palikusi rudimentārā stāvoklī, kopīgo dinamiku vairs nekāpinot, pie kam to kavē vēl rapso-diskie iespraudumi, tā ka citādi interesantā mūzika beidzot aiziet citu ceļu, nekā solija sākumā.

Šo kompozitorisko trūkumu dēļ *Jāņu vakara* atskaņošanā diriģentam pamatīgi jāpieņem, kā darbu interpretēt, lai to nesaskaldītu, bet, ja tempi un niansējumi atminēti, tā īpatnā latviskā gaisotne un koriskais skanīgums pilnīgākas formas trūkumus aizsedz, un beigās spējīgs diriģents var panākt gluži impozantu iespaidu.

Melngaiļa korģdziesmas meistarība vispilnīgāk tomēr ates-tēta mazāka apjoma darbos, kādi bija pārējās dziesmas. To vidū vecākais darbs — harmonizējums *Cekulaina zīle dzied*. Veidots četrbalsīgam viendabas korim vienā apstrādājumā, tas bij vēl necils parasts sabalsojums, kā meldija turklāt nav gluži tīra latviešu manta.⁷⁰ Daudz bagātāka tehnika figūrē toties divi nākošās dziesmās *Kunģi brauca Vāczemē* un *Tautu-meita, mellacīte*, kas abas, šķiet, komponētas drīz pēc VI dziesmu svētkiem.

Tā dziesmā *Kunģi brauca Vāczemē* redzam jau četrus atšķi-rīgus meldijas apstrādājumus, pie kam vienā gadījumā vietu mainījis arī *cantus firmus*, taču autors viscaur operē tikai ar vienu tonkārtu un viscaur turas tīra homofona stila robežās. Par spīti tam, šis korģdarbs skan interesanti, kas panākts gal-venokārt ar atjautīgām teksta ilustrācijām, iztiekot pie tam ar pavisam skopu harmonisko materiālu.

Tā pirmā apstrādājuma pamatā ir vienīgi tonikas un domi-nants harmonijas, bet to dažādaiz izgaismojums un jaunu skaņu pievienojumi kopā ar lauzto ērģelpunktu dod lielu dažā-dību un ļoti zīmīgi raksturo dainā pieminēto vaŗa bungu rībinā-šanu. Tāpat tālāk harmoniskais pamats palicis daudz nemi-nīts — pāra pārdrošāki balsu gājieni (piem., parallēlas sep-timas), jauns koŗa sagrupējums, — tas gandrīz viss, un tomēr mēs klausāmies it kā pavisam jaunā mūzikā, un mūsu interese neatslābst līdz pat pēdējai taktij.

Ne mazāk zīmīgs kompozīcijas paraugs ir dziesma *Tautu-meita, mellacīte*. Tajā izlietoti trīs harmonizējumi: pirmais jauktam korim, otrs viendabas korim un trešais — tāds pat, kā otrs, bet ar jaunu viendabas kori kā pavadītāju. Ikkuŗš no tiem jau ir meistardarbs, kur neredzam nevienu parastību, bet jo sevišķi dzīvu iespaidu atstāj maiņas, it īpaši, kad mijas

abi viendabas koņi. Īpatni skaista, tāla jebkuņam sentimenta veidam ir arī šīs dziesmas markantā, metriski spriegā meldija.

Vēl svaigāku Melngaiļa valodu redzam pārējās trīs, tieši VII dziesmu svētkiem darinātajās dziesmās — *Prom pa ceļu*, *Pyut pyuti*, *vējeņ* un *Ver vārtus, mēnesi*. Tās visas ir krietni isākas par iepriekšējiem harmonizējumiem, bet stilā vēl interesantākas, jo zīmīgi parādot jau to „jauno” Melngaili, par kādu runāja, nākot klajā *Biržu i noru* 7. burtnīcai (1933).

It īpaši tas sakāms par *Prom pa ceļu* un *Pyut pyuti*, kur dominē jau pilnīgi „melngailiski” koņa grupējumi, vēl drošāki parallēlismi un disonanču secības, bet pār visu — brīnišķīga melodika un tik dzidrās, gandrīz orķestrāls skanīgums, kādu citur vispār būs grūti atrast. Tāpat skaista, skanīga dziesma ir lietuviešu daina *Ver vārtus, mēnesi*, kaut harmoniski tā veidota vieglāk, vienkāršāk.

Ja V dziesmu svētkos Melngaiļa debija bij vēl necila un arī 1926. gadā Melngaili vēl nepārstāvēja no iespējami labākās puses, tad VII dziesmu svētkos viņa māksla jau bija redzama ļoti raksturīgā izlasē, parādot autoru kā vienu no vizicilākiem latvju koņdziesmas meistariem. To atzina arī svētku recenzenti, kā, piemēram, Graubiņš, kuņš *Daugavā* nosauca Melngaili pati par „tautdziesmu harmonizēšanas lielmeistaru”, un pret šo apzīmējumu jau toreiz nevarēja iebilst.

Atmezdams sev mazāk pakļāvīgo kontrapunkta rakstību un lielāku formu problēmas, Melngailis harmonizējuma robežās sasniedza lielu dažādību un izveidoja tik spilgtu diatoniski homofonu stilu, ka šādā virzienā viņam līdzinieka nav bijis. Arī darbu skaitā pārstāvēts visbagātāk, Melngailis VII dziesmu svētkos beidzot ieguva sev to pašu goda vietu, kādu pēc III dziesmu svētkiem jau bija ieguvis Jurjānu Andrejs un vēlāk — IV, bet it sevišķi V dziesmu svētkos — arī Jāzepe Vitols.

Nākošais autors *Valdemārs Ozoliņš* pēc jūsmīgā, bet vēl necilā *Papardes zieda* VI dziesmu svētkos šoreiz bij pārstāvēts ar trim jaunām oriģināldziesmām, kuņš visas jau raksturīgi parādīja autora galvenos vaiļstus. Cīrulis kādā vietā Ozoliņu nosaucis par „jauneklīgu jūsmotāju ar tādu kā vecromantiķa sirdi”, kas raksta, „kā Dievs viņam sirdi liciis”, un šie vārdi it sevišķi labi raksturo Ozoliņa koņdziesmu.

Viņa harmoniskā valoda ir varbūt mazliet veclaiciģa, toties tā bijusi dzīva un jūsmīga, un dažkārt pavisam necilas, bet zīmīģas tehniskas nianšes, kā, piemēram, kāds brīvāks balsu gājiens vai retāks chromatisms, ir glābušas Ozoliņa dziesmas no parastības likteņa. Tas pats sakāms par daudzīnāto Ozo-

Jāzeps Vitols diriģējot

liņa dziesmu melodiskumu, kas, kaut reizēm sentimentizēts, nekad tomēr nepārkāpj robežu, kur beidzas māksla un sākas izpatikšana masām.

Trīs 1931. gadā atskaņoto Ozoliņa dziesmu vidū izteiksmīgākā ir samērā īsā, it kā vienā elpā sacerētā *Krēslā* ar Fr. Bārdas tekstu, ko komponists uzrakstīja VI un VII dziesmu svētku starplaikā, studiju gados LK-ā. Tā ieturēta gandrīz viscaur četrbalsīgā homotonā salikumā ar pāra imitētājiem motīviem beigu teikumā un autoram raksturīgajā trīsdaļu taksmērā, kas skaņdarbam devis ritmisku dzīvumu un vieglumu. Harmoniskā valoda *Krēslā* ir pavisam vienkārša, bet gaumīga; tāpat skaista un ar tekstu saderīga ir tās melodika.

Otra dziesma *Bērnu dienās* (Plūdoņa teksts) veidota mazliet plašāk un mūzikāli dažādāk. *Bērnu dienās* raksturīgi kontrasti un vijīgums, ko rada divi dažādu taksmēru pielietošana un vidus posmā iekomponētās imitācijas. Arī *Bērnu dienu* harmonijās vairāk dinamikas nekā *Krēslā*, un šī dziesma it kā paveļ jaunas perspektīvas, kādas redzam dažos autora vēlākos darbos. Mazāk pazīstama palikusi Ozoliņa trešā dziesma, vēl plašākās linijās veidotais *Dziesmu brīnums* (M. Grimmas vārdi). Tajā mūzikālā viela krietni bagātāka kā iepriekšējos darbos, un arī tās koriskais izveidojums ir pretenciozāks, tā ka

pat Antares, kuŗš abās pirmajās dziesmās vēl saskatīja atkārtotošanos un ne aizvien izturētu stilisko vienību, *Dziesmu brīnumu* toties jau atzina par „tiešām koŗi uzrakstītu kompozīciju.“

Visi trīs minētie koŗdarbi nostiprināja autora populāritāti tik cieŗi, ka turpmāk dziesmu svētku programmās viņa vārds nekad vairs neiztrūka. Tāpat Ozoliņa mūzikai palikusi neapstrīdama vieta latvju mūzikā vispār — īpaŗi koŗdziesmas romantiskajā daļā, kas bez apskatītā autora pienesuma būtu noteikti nabagāka.

Pieminot pirmskaŗa svētkos darbīgo *S t r a u m e s J ā n i*, VII svētku programmā bija ievietots viņa strofveida harmonizējums jauktajam koŗim *Pilna upe baltu ziedu*. Kaut arī Straumes necilā, bet tīri un dabīgi harmonizētā dziesma 1931. gadā nekādu jaunu pasauli vairs nespēja pavērt, kā dziesmu svētku kustības sākuma lieciniece tā toties zīmīgi iekļāvās vispārējā programmā, kur no pirmajiem latvju mūzikas veidotājiem vēl figūrēja Cimzes un Viņneru Ernesta vārdi.

J ā z e p s V i t o l s bez jau agrāk dziesmu svētkos dziedātās *Gaismas pils* un *Gājēja dziesmas naktī* VII dziesmu svētkiem bija devis vēl *Kaŗaļmeitu*, *Upi un cilvēka dzīvi* un *Saules svētkus*, visas trīs jauktam koŗim. Jaunāka gada gājuma dziesma bija vienīgi *Saules svētki*, kamēr abi pārējie darbi komponēti jau 1903. gada vasarā. Šī vasara Vitolam vispār bij raŗena: tad pat komponēts arī *Krīvu krīvs*, *Ceļinieks un Diena aust*; bez tam 1903. gadā Vitols pēc ilgāka starplaika par jaunu pievērsās solo dziesmai, dodot ievērojamo 31. opusu (*Bakchantu dziesma* etc.) un tā atjaunojot ŗanru, kas viņa mūzā bijis tiklab kvantitatīvi, kā kvalitatīvi ne mazāk svarīgs kā koŗmūzika.

Ar Raiņa tekstu komponēto *Kaŗaļmeitu* godalgoja MK-as izsludinātajā sacensībā, un sākumā tā bij paredzēta jau V dziesmu svētku programmā, bet, kad ŗos svētkus pārcēla uz vēlāku laiku, to no programmas svitroja. Kā jau minējam nodaļā par V dziesmu svētkiem, tad *Kaŗaļmeitu* (tāpat kā *Dieva lūgumu*) toreiz asi nokritizēja Melngailis, sakarā ar ko abu komponistu starpā izcēlās pat polemika. Tagad, turpat pēc divi paaudzēm, Melngaiļa kritikas subjektīvā puse nevienu vairs neuztrauks, bet mūs joprojām var interesēt daŗas toreiz skartās aistētiskās problēmas:⁵⁷

„... Beidzamā (*Kaŗaļmeita*, V. B.) Vitolam nav izdevusies. Man ŗķiet, komponists te dzejnieka nav sapratis. Atzīstos, man no Raiņa dzejām patīk tikai mazcs, tīri liriskas lietiņas un daŗas no satīrām. Bet tās tā saucamās ciņas dziesmas ļoti maz ko modina. Viņas ir stipri

tendenciozas, ne sajostas, ne sagudrotas, un patētiskais stils kopā ar diezgan caurredzamām tendenciozām idejām ir aizvien mazliet smieklīgs. Vecstrāvnieki lieto šito stilu, izlūgdamiem no mīļa Dieviņa „mantu un pasaules godu” (domāts Dieva lūgums, V. B.), jaunstrāvnieki, juzdami kopā ar „melno suni” „asins smaku”. Abos gadījumos patētiskais stils dod tos pašus rezultātus ... Bet lai nu tas teksts būtu kāds būdams, mūzikai tomēr vajadzēja pieglauzties. Kur dzejnieks dod pils aprakstu „pilī dzintarsienas, zaļa (laikam noskapstējuse? E. M.) vaņa grīda, gliemežgriesti, sijas tēraudzilas”, tur komponistam pavisam trūkst vajadzīgo krāsu, un nevar saprast, kāpēc pie vārda „zilās” uzreiz jādzied tik stipri un strupi. Un tā tas iet viscaur. Ja manas dvēseles labklāšana no tam atkarātos, ka es šo dziesmu komponēju, tad es viņu mēģinātu tā sacerēt, ka viņu varētu dziedāt arī bez notēm, tas ir ne tik mākslīgi, kā Vitols ir viņu komponējis, bet drusku rupjāki — —”

* Nepieskaņoties jautājumam, kāda mākslinieciskā vērtība šim Raiņa jaunības dzejoļim, Melngaiļa iebildumi par tā mūzikālo veidojumu un „mākslīgumu” toties ir raksturīgi, jo tie parāda divi dažādas pieejas dzējas komponēšanā vispār. Melngailis, kas oriģināldziesmā pats izcēlās kā atjautīgs teksta tēlotājs un par svarīgu uzskatīja ik teikuma vai vārda noraksturošanu, arī Vitola darbos meklēja to pašu. Vitols turpretī vispirms ievēroja kompozīcijas lielās līnijas, pēdējām par labu dažkārt upurējot sīkdaļas, un šai ziņā *Karaļmeitā* piemēru būs gana.

Tā arī Graubiņš — kādā citā reizē 40 gadus vēlāk — pieminējis pretrunas, kādas šai dziesmā rada divi dažādu dzejoļa rindu („grīma zemē pils” un „celsies augšā pils”) vienāds mūzikālais tulkojums. Abos gadījumos mūzika krīt uz leju, bet, kamēr pirmoreiz tā jo raksturīgi izceļ dzējas saturu un noskaņu, atkārtojumā iespaids sākumā ir pretējs.

Un tomēr šo psiholoģisko pretrunu parasti nepamanām: tūliņ tālāk sekojošā koda ar strauji kāpināto dinamiku, tāpat starpā ievietotā svarīgā dominantā puskadenca šo pirmā brīža noslēguma iespaidu atvairā, tā ka beigās klausītājam jāatzīst, ka skaņdarbs noslēdzies tomēr loģiski. Tāpat citādi *Karaļmeitā* ir zīmīgs paraugs, kuŗā „mērķis attaisno līdzekļus”, un šķiet, ka Melngailis *Karaļmeitu* pārprata, vērtēdams to mērauklām, kas gan derējušas viņam pašam, bet ne Vitolam.

Jo virtuozā ir arī otra Vitola dziesma — simboliskā *Upe un cilvēka dzīve*, ko Barons pirmrakstā nosaucis par *Kalna strautu*. Tajā vispirms izceļas ļoti dzīvais, līdz pat beigām neatslābušais ritms, un visai dziesmai ir viens vienīgs temps ar īsu palēninājumu pirms sākuma temas atkārtojuma, kas arī ievests tikai tādēļ, lai klausītāju tiešāk sagatavotu noslēgumam.

Ritma straujums tad arī noteicis dziesmas skaidro ielogu, kurā interesanti iekomponētas tiklab galvenās temas sekven-tās vietas, kā garāki veseļa teikuma paplašinājumi, kas kopā ar skaistajām modulācijām it sevišķi spilgti parāda autora tehnisko meistarību. Tāpat melodikā *Upe un cilvēka dzīve* ir izteiksmīgs darbs, kas sākumā gan klausītāju varbūt neiesilda tik tieši, kā dažāda cita Vitola dziesma, taču katrā ziņā atstāj kāpinātu interesi vēlākam pārdzīvojumam.

Arī teksta un mūzikas saderība tajā ir ideāla. Šai saderībai izvēlētie izteiksmes līdzekļi te nekur nav tikai naīvi ilustrā-tīvi, un to dēļ mūzikas autors nevienā takti nav aizmirsis visa skaņdarba kopīgo plūdumu, tā ka apskatītā dziesma ir pa-tiešām īsts kalna strauts, un jāsaka, ka taisni Vitola mūzika ir tā, kas šo citādi varbūt vairs vienīgi chrestomatijās meklē-jamo Barona dzejoli par jaunu izcēla dienas gaismā, kur tas savā versmainajā, pirmatnēji svaigajā valodā runās vēl paaudžu paudzēs.

Starp abiem iepriekšējiem un Vitola trešo VII dziesmu svētku jaundarbu *Saules svētkiem* (Fr. Bārdas teksts) guļ vidū 22 gadi, jo *Saules svētki* komponēti 1925. g. (aptuveni reizē ar koņu ne mazāk mīloto *Dievišķo mirdzumu*). Salīdzinot ar Vi-tola agrinākiem skaņdarbiem, *Saules svētki* pārsteidz ar spilgto intimitāti, kālab tie ieskanēja klausītāju sirdis jau ar pirmajiem atskaņojumiem un it sevišķi pārsteidza tos, kam Vitola mūzika gan šķita klasiski skaista, bet reizē arī ar klasi-cismam piedēvēto dzestrumu.

Saules svētkos šī starpsiena it kā kritusi, kaut pati dziesmas koncepcija tālab nav mazāk klasiska. Šis kompozīcijas bur-vību ir mēģinājuši aprakstīt vairāki mūziķi, un varbūt viszīmī-gākos vārdus par *Saules svētkiem* ir pateicis Graubiņš, rakstu-rodams tos kā dziesmu, kurā meistars dabas ainavas un parā-dības nevien dziļi izjūt un viņu skaistumu ar milētāja skatu bauda, bet uztver arī kā jaunu spēku, gaiša dzīves prieka avotu.⁵⁸

Tā tad Vitols ir kongeniāli mūzikā izteicis un ne tikai izteicis, bet vēl kāpinājis tās domas un noskaņas, kādas jau ietvertas pašā dzejoli, taču, kā tas sasniegts, nedz Graubiņš, nedz citi Vitola darbu apcerētāji nav riskējuši pateikt. Skaistu, īsteni pārdzīvotu dzeju jau nevar vairs citādi aprakstīt, un kā lai apraksta mūziku, kas šo pārdzīvojumu vēl kāpina!

Vienīgais ceļš paliek tīri formāla pieeja, kas vismaz ļauj ieskatīties atsevišķos izteiksmes līdzekļos. Un tā ir atkal Vitola formas virtuozitāte, kas *Saules svētkos* parādās vēl jaunus veidos, jaunā gaismā un kāpinājumā. Mēs redzam, kā autors

visu skaņdarba saturu koncentrē ap vienu pašu motīvu, vienu vārdu, kas vijas cauri visai dziesmai, un tas ir — p a v a s a r s ! Parādīts vienkāršākajā izteiksmes līdzeklī, gaišajā mažora trijskanī, šis vārds te ieguvis tik suģestīvu spēku, ka viens pats izteic turpat visu galveno domu, un reti mūzikā būs tādi gadījumi, kad parasts trijskanis izskanētu tik pilnīgi, kā *Saules svētkos*.

Bet lai tā triumfu izceltu, tas bija jāsaģatavo. Cik meistarīgi tas panākts, rāda jau dziesmas ievaddaļa, kurā, meklējot pirmo spilgtāko kontrastu, izvēlētā stāstītāja tema veidota pavisam vienkāršā monisona gājienā, kas sākumā pat it kā neved nekur tālāk un tikai otrā, melodiski tālāk attīstītājā atkārtojumā parāda savu iekšējo spēku, kam tad nu seko dziesmas pirmā galotne, gāvilējošo akordu virkne — p a v a s a r s , p a v a s a r s , p a v a s a r s !

Ar šo meistarīgo ekspozīciju skaisti kontrastē liriskā dziesmas vidus daļa, kas veidota rotaļīgās imitācijās un savukārt saģatavo klausītāju nākošai, vēl varenākai kulminācijai. Ja pirmoreiz galvenais motīvs p a v a s a r s tika parādīts tikai statistiski, tad tagad tas jau ir izvērstis spožā sešbalsīgā kadencā, kurās vareno iespaidu vēl izceļ tai sekojošie nonakordi. Tālāk saģaidāmā *da capo* vietā Vitols atkal sniedz jaunu mūziku, kā to arī prasa citā noskaņā veidotais turpmākais teksts (Sēd sirmgalvis gultā un klusi sāk raudāt...), un tikai pašās beigās ar dziestošo *diminuendo* klausītājs tiek atgriezts atpakaļ pie dziesmas galvenā motīva — vārda p a v a s a r s , kas šoreiz parādās atkal statistiskajā sākuma veidā — vispirms tercās melodiskajā stāvoklī sieviešu balsīs un tad kā tāla atbalss ppp tai pašā stāvoklī vīru balsīs.

Ar šiem skaistajiem noslēguma akordiem visa dziesma ieguvusi ļoti vienotu gredzena formu, lai gan atsevišķos posmos tās materiāls bij dažāds. Tāpat apbrīnojams *Saules svētku* lielo līniju līdzsvars: lai novērstu neizbēgamo skaņdarba isumu, ko vēl izceļ tematikas dažādība, autors dziesmas vidus daļu liek pilnīgi atkārtot, kas jaunlaiku mūzikā ir reta parādība. Vitola audzēkņi zino stāstīt, ka meistars koncentrētības dēļ ne vienu vien viņu „sirds asinīm” rakstīto lappusi dažkārt apcīrpis līdz nežēlibai, taču *Saules svētki* ir zīmīgs pretējs piemērs, — un pieminētā reprīze šoreiz patiešām nav nevietā.

Trīs apskatītās dziesmas līdzās *Gaismas pilij* un *Gājēja dziesmai naktī* Vitola korģdziesmu VII dziesmu svētkos apģaismoja dieģgan dažādi, kaut neskarģot komponista vissmaģāko ģevumu. Pie tā piederēja Vitola visģaunākie, tehniski komplicģtākie darģi, kurģus tikģab autors, kā virģdirģģenti tik ģielai

publikai neuzdrošinājās rādīt. Arī VIII un IX dziesmu svētkos Vītola korpdziesma neko plašāk vairs netika pārstāvēta, un tā VII vispārējie svētki pagaidām palikuši pēdējie, kuŗos Vitolam vēl deva to vietu, kas viņam īsteni pienācās. Tāpat reti viņa jaunākie smagākie darbi atrada vietu atsevišķu koŗu repertuārā, kādēļ to meistars jau 1933. gadā, rezumējot savas korpdziesmas ceļus, ne bez rūgtuma *Kopoto dziesmu pēcvārdā* rakstīja:

„... tekstu dēļ bija jāklūst ārā no agrākās tehnikas, jāuzstāda dziedātājiem jauni, neparasti prasījumi; un bezmaz visas nupat minētās dziesmas (*Dūkņu sils, Rūķīši un Mežavecis, Karalis un bērnlāpīte, Pavasaris, Līgai, Karogs, Čigānu dziesma* u. c. — V. B.) izrādījās mūsu vidusmēra koŗiem tehniski ne vairs pa spējām plašajās tautas aprindās tās vairs neiekļuva — un laikam arī neiekļūs. Diriģentu un dziedātāju respekts no tām atkal pārāk liels — kā pirms 45 g.; mūsu koŗu literātūra beidzamajos gados augtin aug, koŗi papildnam nodarbināti ar daudz ērtāk veicamu jaundarbu iestudējumiem; esmu ar Blaumaņa Čigāniem, ar Dzīvīti, galu galā ar savu korpdziesmu *chef-d'oeuvre* — *Zaulu pats sevi* no izpildāmo autoru rindas, Bārdas balādiskā valodā runājot, ārā izkomponējis...”

Pēdējais jau pazīstamais autors bija Jānis Zālītis, no kā lielajām VI dziesmu svētkos dziedātajām dziesmām VII svētkos atkāŗtoja *Biķeri miroņu salā*, kamēr no jauna klāt nāca *Pie koklētāja kapa* (Austrīņš) un *Ceļš uz dzimteni* (Blaus). Abas jaunās dziesmas patiesībā bija vecāka gada gājuma: pirmā kopā ar *Biķeri, Kad nakts un Jau no bērnu dienām* iespiesta jau MK-as krājumā 1914. g., bet otra — IM-as mūzikas nodaļas izdotajā krājumā 1921. g.

Pie koklētāja kapa (jauktam korim) bij dzejnieka veltījums drīz pēc V dziesmu svētkiem aizsaulē aizgājušajam Emīlim Dārziņam; tālab arī Zāliša mūzika šajā kompozīcijā ir vēl it kā nodeva Dārziņa romantiskajam mākslas skatījumam, jebšu tajā pamirdz pa vietai, kur jaušam nākamo, par modernu dēvēto Zālīti. Tāda ir, piemēram, dziesmas vidus daļa, ko komponists pretstatā vienkāršajam sākumam nostādījis pavisam tālas radniecības tonālītātē, ar ko strauji attīstītās akordu secības šeit ieguvušas sevišķu mirdzumu un svaigumu. Arī tēlojumā Zālītis te jau parādījis noteiktu meistarību, dodams viscaur nepieciešamo svinīgumu, kuŗā dominē gaišās līnijas, kas tik raksturīgas Zāliša mūzikai vispār. Neraugoties uz to, minētā dziesma tālāk tomēr neaizskanēja un arī pēc dziesmu svētkiem palika par vienu no retāk atkaŗotiem autora skaņdarbiem.

Pilnīgi pretējs liktenis turpretim bijis *Ceļam uz dzimteni* (arī jauktam korim), kas jau drīz pēc jaunatnes svētkiem kļuva

par vispopulārāko Zāliša dziesmu. Tās panākumus bez šaubām veicināja jau pats teksts, bet ne mazāki nopelni piedēvējami arī Zāliša mūzikai. *Ceļš uz dzimteni* tehniski nav no grūtākiem Zāliša darbiem — izņemot amatieņu koņiem dažkārt riskanto pēkšņo pāreju no *La* uz *Do* mažoru sākumā un pāra ritmiski izvēnīgākās taktis imitāciju vietās, citu klinšu dziesmā nav. Tāpat tā ir viena no retajām Zāliša dziesmām, kas gandrīz viscaur ieturēta četru balsu robežās. Un tomēr *Ceļā* uz *dzimteni* ir daudz svaiguma, kas vai ik takti apliecina *Birstaliņas* autora zīmīgākos vaibstus: tādi parādās ir savdabīgajās akordu secībās (piem., impresionistiskajā sekstakordu rindā), ir neparastos atsevišķu toņu izcēlumos (divkārsša septima!), ir autora iemīļotajās īpatni veidotajās dominantes kadencās u.t.l.

Beigās varam vēl piezīmēt, ka *Ceļš uz dzimteni* jau pašā sākumā tika novērtēts arī kā viens no Zāliša latviskākajiem darbiem, kaut bez noteiktāka motivējuma. Varbūt te jāsaka tas pats, kas jau sacīts citās reizēs, un proti: tā ir paša komponista individuālitate, kas šai delikātajā jautājumā pasaka pēdējo vārdu. Aiz tā pašo iemesla kādreiz vācieši par norvēģiskāko komponistu sauca Griģu, tālab mēs saucam par latvisku tiklab Vitolu, kā Kalniņu un Mediņu un neliedzam šo epitetu labprāt arī citiem, ja vien viņi varējuši pārkāpt eklektisma robežas un izveidot kaut cik raksturīgākus pašu īpatnus vaibstus. —

Visi pārējie jaundarbu autori VII dziesmu svētkos bija debianti, un to šoreiz bij tik daudz, kā nevienos citos vispārējos svētkos. Zīmīgi pie tam, ka vairāki no viņiem nāca klajā ne ar oriģināldarbiem, bet ar jauna veida tautasdziesmas apstrādājumiem, kas tik spilgti atšķirās no agrāk radītā, ka varam runāt jau par jaunu žanru, kāds latvju mūzikā līdz tam tikpat kā neeksistēja.

Šie jaunie tautasdziesmas interpreti bija galvenokārt Ābele ar Graubiņu — nākošie spēcīgākie Cimžu, Jurjāna un Melngaiļa darba turpinātāji, un viņi jau pašā sākumā parādīja, ka latvju tautasdziesmai — sevišķi koņmūzikā — priekšā vēl tāli, nepārredzami apvāršņi.

Ä d o l f s Ä b e l e (dz. 1889) izglitojās Pēterpils konservātorijā, un viņa pirmās kompozīcijas (*Trīs liriskas skices* klavierēm) nāca klajā jau 1912. gadā, taču komponista nobriedušākie darbi pieder laikam pēc I pasaules kara. Volfgangs Dārziņš Mūzikas vēsturē³⁹ Ābeli raksturojis vispirms kā simfoniski un tad kā koņa komponistu, īpaši izceldams viņa tautas dziesmu apstrādājumus. Arī pēc tam Ābele turpinājis pasāktu ceļu, ko dziesmā sniegdams turklāt diezgan daudz oriģināl-

Ādolfs Ābele

darbu. Tā Ābeles devums visumā nav mazs, bet vēl vairāk to izceļ komponista individuālais talants un izcilā tehnika.

No 1931. gadā atskanotajiem Ābeles koŗdarbiem vecāks bija harmonizējums *Trīs meitiņas saderēja*, kamēr *Aiz upītes meitas dzied* komponēta divdesmito gadu beigās un VII dziesmu svētku krājumā iespiesta laikam pirmoreiz. *Trīs meitiņas saderēja* vēl ir parasts sabalsojums, kas it kā turpina Jurjāna un Melngaiļa skolu. Tā piecām teksta divrindām izmantoti trīs harmonizējumi — visi konsekventi diatoniski un, izņemot pagarinājumu otrā harmonizējumā, arī konsekventi homofoni.

Ja meklējum kādu iezīmi, kas šo sabalsojumu atšķir no Ābeles priekšteču darbiem, tad tāda varētu būt vienīgi visā dziesmā vērojamā neitrālītāte. Kamēr Melngailis palaikam mīlēja izcelt atsevišķas ilustratīvas vietas, tikmēr Ābele ir klasiski atturīgs un, atšacidamies no jebkādiem īpašiem līdzekļiem, izvēlēto meldiju „tikai harmonizējis”. Citādi zīmīgākus jaunus vaibstus apskatītajā dziesmā vēl nemanām, un ar to autors tikai turpināja t. s. reproducētāju piecju, kuŗas galvenais nolūks bij pašas tautasdziesmas renesanse un populārizēšana.

Otra Ābeles dziesma *Aiz upītes meitas dzied* turpretim rāda jau citādu koncepciju, procesu, kuŗā izvēlētajai meldijai vairs tikai inspiratīva aizdzīeta nozīme. Pretstatā reproducētājai pieejai te jau varam runāt par pilnīgu jaunradīšanu, kā

tas ir instrumentālajās formās — arī tad, ja komponists riko-
jas ar patapinātu tematiku. Ja mūzikālo folkloru šā jau agrāk
instrumentāldarbos bij izmantojuši kā Jurjāns, tā Vitols, kālab
to pašu tad nevarētu darīt arī koŗmūzikā?

Otrs iemesls jaunu ceļu meklējumiem bija reproducētājā pie-
ejā neizbēgamā atkārtšanās, īpaši, kad dažādo harmonizē-
jumu skaits jau sāka sniegties tūkstošos. Nopietnākam domā-
tājam te atlika vai nu šķirties no dainu pasaules pavisam,
vai meklēt pilnīgi jaunas iespējas. Tādas solija dainas kano-
nisma salaušana, tās ieviešana kādā plašākā formā, tā
reizē padziļinot varbūt arī dainā pašā slēpto iekšējo izteiksmi.

Protams, par to daži komponisti bija domājuši arī agrāk,
ko liecina tiklab Melngailis *Jāņu vakarā*, kā Jurjāns, apvieno-
dams divi dažādas meldijas dziesmā *Aiz upītes es uzaugu*.
Viņu nolūki — un ģalvenokārt kvadrātiskās homofonās domā-
šanas dēļ — īstenoti tomēr tikai pa daļai. Lai mērķi sasniegtu,
bij jāsalauz īsteni šis šķērslis, bija radikāli jāmaina pati rak-
stības tehnika. Tai vajadzēja būt vai nu tīri kontrapunktiskai,
vai t. s. homofoni polifonajam stilam, kas, lai gan vispār ne-
bija nekas svešs, latvju tautasdziesmā agrāk raksturīgāk vēl
neparādījās. Pirmie, kuŗi šai virzienā tad nu spēra noteiktāku
solī, bija Ābele ar Graubiņu, un tiklab Ābels *Aiz upītes mei-
tas dzied*, kā tālāk apskatāmās Graubiņa dziesmas uzskatā-
mās par jaunā žanra agrinākiem paraugiem, kam vēlāk
sekoja citi, vēl konsekventāki un raksturīgāki darbi.

Zīmīgi, ka arī paši autori šos skaņdarbus vairs nedēvē nedz
par harmonizējumiem, nedz citā līdzīgā vārdā, bet dod tiem
neitrālāko „tautas dziesmas” apzīmējumu. Īstenībā tie ir jau
pilnīgi oriģināli, kam aizgūts vienīgi tematiskais materiāls. Arī
teksts šādās dziesmās iegūst jaunu padziļinātu izteiksmi, kas
vienkāršā harmonizējumā palaikam paliek neatklāta.

Jo raksturīgi to rāda Ābeles vēlākās „tautas dziesmas”, kā,
piemēram, *Lai jāy tautas*, *Ābelīte Dievu lūdza* un it īpaši *Vai
būs laime*, kas varbūt ir ne vien krāšņākais, bet arī filo-
zofiskākais šāda veida koŗdarbs. Salīdzinot ar pēdējo, *Aiz
upītes meitas dzied* šķiet gan vēl pavisam vienkārša dziesma
(ilgumā pat nepārkāpjot parasta caurmēra harmonizējuma
laiku), taču vispārīgā koncepcijā arī tā ir jau pilnīgi atšķirīga.

Ja *Trīs meitiņas* vēl dominēja skaidra homofona strofveida
opdare, tad dziesmā *Aiz upītes meitas dzied* autora raksts ir
jau tīri kontrapunktisks, un joprojām paturētajam strofveida
iekārtojuma te palikusi vairs tikai pārskatāmības loma. At-
sevišķo *cantus firmus* pavadbalsu zīmējums visā dziesmā
turpretim veidots pilnīgi patstāvīgi, un tieši ar šo patstāvīgo

kustību, negaidītajiem, bet interesantajiem iekritieniem, imitētajiem epizodiem un blakus akcentiem skaņdarbs ir ieguvis nepārtrauktu plūdumu un kontrapunktiskam stilam raksturīgo vijīgumu.

Otrs autors, kuŗš VII dziesmu svētkos izcēlās tieši ar tautasdziesmu, bija Jēkabs Graubiņš (1886 — 1961). Gados Ābeles un Zāliša laika biedrs, kā komponists viņš nāca klajā vēlāk, pēc LK-as beigšanas. 30-to gadu vidū Graubiņš bez tam kļuva pazīstams ar nopietniem pētījumiem par tautas mūziku. Jau bērnībā gūtā saskare ar dainu pasauli (komponista māte bij izcila tautas meldīju teicēja) un vēlākā pieredze teorētiskā darbā stipri ietekmēja Graubiņa daiļradi.

Par smagāko sniegumu tajā jāatzīst viņa koŗdarbi. Daļa no tiem iespiesta autora paŗa izdotajos *Skaņu rakstos*, kuŗu I un II burtnīca nāca klajā 1936. gadā. VII dziesmu svētkos dziedāja četras Graubiņa dziesmas, tautas meldīju apstrādājumus jauktam korim. Jau ŗais agrīnākajos darbos redzam, ka to autors, tāpat kā Ābele, meklē jaunus ceļus, kuŗi vēl skaidrāk iezīmēties vēlāk, dziesmās, kas komponētas pēc VII vispārējiem dziesmu svētkiem.

Tā jau dziesmā *Laimiņai pavaicāju* redzam jaunus elementus, kas agrāk tautasdziesmā neparādījās. ŗie elementi ir priekš- un starpspēles, ko komponists lieto, lai izbēgtu no kvadrātiskās vienmuļības, kādu dotu harmoniski gan dažādi, taču metriski vienādi harmonizējumi. No priekšspēles motīviem, kas radnieciski trallu vietai pašā meldijā, tālāk attīstīts arī virtuozais pavadbalsu zīmējums. Pēdējais rāda jau dažas kontrapunkta iezīmes, kaut visumā *Laimiņai pavaicāju* vēl ir homofons skaņdarbs, kuŗā joprojām dominē vertikāls trijskanis.

Lineārā apdarē, tīra kontrapunkta tehnikā, izmantojot jau meldijā slēptās imitācijas iespējas, turpretim veidota otra Graubiņa dziesma *Trīcēj' kalni*. Tik sikā formā, kā ŗi dziesma, imitāciju raksts gan liekas pārblīvēts un kļūst par ŗķērsli tai pašā laikā meldijā nojaušamai tempu un dinamikas dažādībai — tālab vēlāk (IX dziesmu svētkos) dzirdētajam Alfrēda Kalniņa tās pašas meldijas krāŗnajam homofonajam harmonizējumam jādod priekŗroka. Taču kā agram piemēram, kā Graubiņš piegāja tautasdziesmai vispār, arī viņa sabalsojumam ir nozīme, un, kad Kalniņa dziesma vēl nebij dzimusi, koŗos tas bij itin populārs.

Vēl raksturīgāk Graubiņa savdabīgo interpretāciju rāda dziesma *Incīti, kaķīti*. Arī tā veidota tīra kontrapunkta tehnikā, bet jau ar priekš- un starpspēlēm (kā *Laimiņai pavaicāju*). Jo interesantu efektu ŗai darbā autors panācis, nostādot

pretim trīsdalīgai meldijai divdalīgu pavadījumu, ar ko pēdējais ieguvis jau pilnīgu patstāvību. Šādus pretstatus Graubiņš vēlāk izvērta vēl plašāk, vienā dziesmā savijot pat divas metriski un ritmiski dažādas meldijas, kā to redzam, piemēram, *Alutiņā, bāleliņā, Pie straujupītes* u. c. sabalsojumos.

Visplašāk tomēr veidots pēdējais Graubiņa koŗdarbs — apdziedāšanās dziesmu vītne *Jauni puīši, jaunas meitas*, kuŗas 9 atsevišķiem posmiem izmantotas turpat 20 saturā un metrā dažādas dainas. Šķiet, tieši šīs dažādības dēļ minētais skaņdarbs VII dziesmu svētkos izpelnījās īpašu uzmanību, un Ćirulis, piemēram, rakstīja, ka tas „latviska stila meklējumos ir lielākais sasniegums ne vien paša komponista darbu sarakstā, bet arī visā dziesmu literātūrā”.⁶⁰

Tagad, kad Graubiņu pazīstam labāk, citētais spriedums šķitīs pārsteidzīgs, jo tīri mākslinieciski *Jauni puīši, jaunas meitas* klausītāju neko nepārlicina. Kaut arī šai dziesmai bij savdabīga vieta programmā un tajā netrūkst nedz interesantu, senām toņkārtām raksturīgu harmoniju, nedz veiklu pavadbalsu, lielajās līnijās tā palikusi tomēr tikai „vītne”, un beigās rodas popurija iespajds.

Visumā jaunā komponista debija VII vispārējos dziesmu svētkos toties bija laimīga, un ar tādām dziesmām, kā *Laimiņai pavaicāju* vai *Incīti, kaķīti*, arī Graubiņš jau pašā sākumā bija sataustījis pareizo ceļu. Tā gājēju reizēm vienīgi kavēja pārlietu konstruktīvā domāšana un dažkārt arī lieki ārišķīgi līdzekļi, par ko Graubiņš šad tad saņēma itin dibinātus pārmetumus no sava darba nopietnākajiem vērtētājiem.

Taču šādu koŗdarbu Graubiņam nav daudz, un ka viņam beidzot izdevās izveidot mākslinieciski pilnīgu brīvu valodu, liecina, piemēram, tōdas dziesmas, kā *Tek saulīte* vai *Padziedam nu, bāliņi*, kas, tāpat kā autora monumentālākais oriģināls *Nāves ējas*, ir kompozīcijas ar nekad nezūdošu interesi un nacionālu īpatnību.

Arī diriģenti samērā ātri atrada Graubiņa darbu vērtības, un jau drīz pēc VII dziesmu svētkiem viņa dziesmas arvien vairāk sāka iespiesties koŗu repertuārā, reizēm pat aizēnojoj dažū vecāku un populārāku autoru.

Zīmīgi, ka arī nākošais debitants J ā n i s K a l n i ņ š (dz. 1904) dziesmu svētku skatuvē ienāca ar tautasdziesmu. Jau agrī saskāries ar teātri, viņš darba lielāko daļu atdeva skatuves žanriem, kā vidū īpaši pieminamas operas *Hamlets* un *Uguni*, taču arī koŗdziesmā „jaunā” Kalniņa vārds nav svešs. Ar radikālā ekspresionistu manierē traktētu Sudrabkalna dze-

Jēkabs Graubiņš

*Jānis Kalniņš
(augšā pa labi)*

Jānis Cīrulis

joļu ciklu (1933) viņš spēris pat vienu no viskrasākiem soļiem,⁶¹ un minētajam ciklam — autora izteiksmes līdzekļiem kļūstot atkal mērenākiem — vēlāk sekoja vēl citi plašāki, teknikā diezgan pretenciozi darbi (sevišķi trimdā).

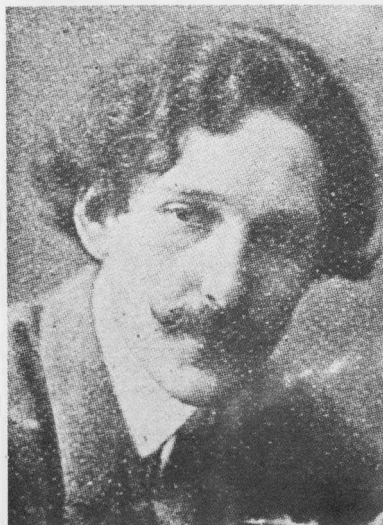
Ap VII dziesmu svētku laiku koņi Jāni Kalniņu pazina vēl tikai pēc dažiem tautas dziesmu apstrādājumiem. Taču arī šie agrinākie, vairāk sporadiski radušies darbi liecināja, ka autors pie tiem piedomājis vairāk, nekā šādā reizē varētu gaidīt. Pie tam arī Jānis Kalniņš bija jaunu ceļu meklētājs, kā to rāda jau VII dziesmu svētkos atskaņotais harmonizējums *Redz kur jāja div' bajāri* (jauktam korim).

Līdzīgi kā Graubiņa *Laimiņai pavaicāju*, arī minētā Jāņa Kalniņa dziesma sākas ar gaŗāku priekšspēli, kas, izaugusi no kāda meldijas motīva, rūpīgi sagatavo zīmīgo kvintu pavadījumu pret tālāk eksponēto *cantus firmus*. Tāpat Kalniņš, lai izvairītos no kvadrātisma, lieto starpspēles un divi pēdējos dziesmas pantos iepinis pat kanoniskas imitācijas. Pēdējās gan nav izdevušās gluži tīras (tajās redzam pa parallēlismam, kas ar citādi diezgan gludo balsu vešanu sanāk konfliktā), taču bez tām dziesmai pietrūktu noslēgumā nepieciešamā kāpinājuma, un samērā komplicētajā koprakstā minētie ne-gludumi neko daudz acīs arī neduŗas.

Tīrāku, jau pilnīgi kontrapunktisku stilu Jānis Kalniņš veiksmīgi parādīja dažos vēlākos sabalsojumos, un, lai gan šāda žanra darbu komponistam nav sevišķi daudz, latvju koŗreper-tuārā tiem ir paliekama vieta. Jāņa Kalniņa dziesmas pie tam nereti saistījuŗas ar asprātīgajiem tekstiem, bieŗi joviālitāti — lai liktu lietā savu talantu, autors tiŗus meklējis dainu humoris-tisko daŗu, un drastiskā *Redz kur jāja* ņai ziņā nav palikusi vienīgais piemērs.

Ar tautasdziesmu saistīts arī nākoŗā debitanta, 1867. gadā dzimuŗā A ņ a K a u l i ņ a vārds. Kauliņŗ piederēja mūziķu vecākajai paaudzei un bija viens no tiem klusajiem darbiniekiem, kas visus spēkus atdevuŗi provinces mūzikas dzīves kopŗanai. Beidzis Pēterpils konservātoriju (1893), viņŗ vēl pirms mūsu gadsimta sākŗanās par mājvietu izvēlējās Jel-gavu, kur darbojās par paidagogu un diriŗentu, parallēli kāŗ-tojot daŗus dziesmu krājumus skolām, kādu laiku rediŗģējot žurnālu *Mūzikas druva* un rakstot teorētiskus apcerējumus par tautasdziesmu. Kā komponists Kauliņŗ devis diezgan daudŗ harmonizējumu koŗiem un skatuves mūziķu daŗiem etnogra-fiskiem uzvedumiem.

No provinces miera Kauliņu uz brīdi izvilka VII dziesmu svētki, bet ņi Kauliņa izcelŗšana notika vairāk aiz cieņas pret viņa vispārīgiem nopelniem, kādēļ pēc tam Kauliņu atkal tikpat ātri aizmirŗa. Laikā, kad nāca klajā jau tādi meistardarbi, kā *Ābeles* vai *Graubiņa dziesmas*, Kauliņa vienkārŗais harmo-nizējums *Es izkūlu kunga riju* itin dabīgi vairs nespēja radīt

Kārlis Kažociņš

Paula Licīte

lielāku interesi, kaut arī autora tehnika un stila izpratne tajā bija bez vainas.

Pieci pārējie vēl neminētie komponisti — Cīrulis, Kažociņš, Licīte, Poruks un Zariņš — VII dziesmu svētkos debitēja ar oriģināldarbiem.

J ā n i s C ī r u l i s (1897 — 1962) nāca klajā ar jauktam korim komponētajiem *Malđiem*, kas jau pirms VII dziesmu svētkiem bija tapusi populārākā Cīruļa dziesma. Viens no pirmajiem LK-as auklētajiem komponistiem, Cīrulis vairāk pazīstams kā nopietns mūzikas kritiķis (*IMM-ā, Latvi* un citur) un mācības grāmatu autors, un kompozīcijā viņš pievērsies gandrīz vienīgi koŗdziesmai. Kamēr agrinākos darbos Cīrulis parādījās kā tīrs romantiķis, Emīļa Dārziņa ceļa turpinātājs (piem., *Jaunībai, Es zinu*), vēlāk viņa mūza kļuva „reālāka”, dažkārt sliecoties jau uz klasikas pusi.

Arī *Maldi* ar vienkāršo, skaidro trejdaļu formu un harmoniski stingro (viscaur diatonisko) valodu it kā ietiecas klasikas lokā, kaut dziesmas teksts un tā emocijas vedina pieskaitīt to romantiskajai mūzai. *Maldu* skaistā simbolika, ko taģad mēdzam tulkot vispārinātākā nozīmē nekā tad, kad dzejolis nāca klajā pirmoreiz (*Skalbes Zemes dūmos*), Cīruļa dziesmai sagādājusi neaizmirstamību arī ar visu vienkāršo mūziku, un šķiet, ka arī turpmāk *Maldi* savu iekāroto vietu paturēs.

Jēkabs Poruks

Marģeris Zariņš

VII dziesmu svētkos dziedātā Poruka dziesma *Mežā vasarā* (Plūdoņa vārdi) sacerēta sievu korim, un tā arī palikusi vienīgais šāds vispārējais svētkos atskaņotais oriģināls (1926. gadā dziedātā Melngaiļa *Man māmiņa piesacīja* bija vienkāršs harmonizējums). Nevar teikt, ka sievu korus latvju komponisti būtu aizmirsuši — tiem rakstīja ir Vitols, ir jaunāki autori, un diezgan ilgi krietnā līmenī turējās T. Kalniņa vadītais universitātes (studentu prezidiju konventa) sieviešu koris, kas aizvien meklēja jaundarbus, taču visumā sieviešu kori Latvijā bij reta parādība.

Ari Poruka dziesmas ieviešana vispārējā svētku programmā stāvokli negrozīja, pie kam tās atskaņojums nebija tāds, lai pilnīgāk pavērtu dziesmas intimo skaistumu. Kaut jaunā autora darbs tehniski nebija no grūtākiem, diriģenti pie tā bij acīm redzot piestrādājuši mazāk, un daļu skanīguma aizpūta arī Esplanādes vēji.

Toties jo atsaucīgi par Poruka dziesmu izteicās recenzenti. Antares izcēla tās „rūpīgi izslīpētās balsis” un „drošās un jaukās harmoniskās vietas”, kamēr Cīrulis rakstīja, ka Poruks ir „jauns garā un mūzikā”, jebšu „viens no tiem, kuŗu tik drīz nesapratis, par kuŗu lielais pūlis raustis plecus un berzēs ausis tāpat, kā savā laikā par Jāni Zāliti”. Cīruļa zilējums papildījies, tikai ar vienu izņēmumu — skaisto, vērienīgo *Pava-*

saņa dziesmu, kas skanēja VIII dziesmu svētkos un pēc tam viena pati sagādājusi autoram vairāk slavas nekā visi pārējie darbi kopā.

Pēdējais debitants VII dziesmu svētkos bija M a r ģ e r i s Z a r i ņ š (dz. 1910). Viņš sāka komponēt trīsdesmito gadu sākumā, rakstīdams dziesmas romantiskā ievirzē. Studijas LK-ā, kā vispār nopietnāka saskare ar mūziku vēlāk Zariņu pievērsa radikālākai domāšanai, kā rezultātā radās interesanti, kaut tehniski vēl neizsvērti lielāki darbi (klavierkoncerts, svīta *Grieķu vāzes*, koņa kantātes). Palicis Latvijā, Zariņš turpina komponēt, un 1955. gadā viņš pabeidza operu, par tekstu izmantojot lielinieku „bestselleru” — Viļa Lāča romānu *Uz jauno krastu*.⁶²

Zariņa 1931. gadā atskanotajai *Liksmei* (jauktam korim) ar autora vēlākiem darbiem gan vēl maz līdzības: tā ir it kā romantiskā jūsmā sacerēts domraksts, kā autors vēl nezina, ko viņš isti grib teikt, un šķiet, ka galvenais šķērslis šoreiz bijis komponista paša veidotais teksts, kas nav nekas vairāk kā nolietotu frazū savirknējums. Tā dēļ arī *Liksmes* mūzika tad palikusi sadrumstalota un stiliski nevienāda. Uzmanīgi to pieminējis arī Antares, piebilzdams, ka dziesmā „dažas vietas un balsis ritma piepildīšanas dēļ uzrakstītas mazāk nozīmīgi”, kaut citādi pret Zariņu kā jaunu autoru, svētku recenzenti bija saudzīgi.

Noslēdzot atskatu uz VII dziesmu svētku programmu, jāatzīst, ka tiklab autoru, kā darbu skaitā tā bija visplašākā vispārējo svētku programma. Tā arī izskaidrojama tās lielā dažādība, sevišķi saturā: VII dziesmu svētku dziesmas izceļas ar brīvu tematiku, kurā neredzam nekādas rīkotāju jau iepriekš izvēlētas ideoloģijas, nedz nodevas kādam īpašam nolūkam. Svētku programmas kārtotājus acīm redzot vadījusi tikai viena mērķa — parādīt it kā šķērsgrīzumā visu toreizējo dzīvo latvju korģdziesmu, un šo mērķi iespēju robežās 1931. gadā arī sasniegta.

No tīri mūzikāla viedokļa raugoties, VII dziesmu svētku programmas raksturīgā iezīme bija tā, ka tiklab agrāk atskanotie, kā jaunie darbi šoreiz visumā bija vienkāršāki. Starplaikā bija notikusi zināma piekāpšanās par labu caurmēra koņiem, tā reizē meklējot, kas saprotamāks lielākām masām. Šādam pagriezienam pamatā bij pieredze, kas rādīja, ka visu koņu spēki vēl nebija tādi, lai spētu tiekties pēc pašām galotnēm. Sazarojot arvien kuplākai profesionālu koņu saimei, visiem tas arī nebij nepieciešami.

Otrām kārtām, 1931. gadā, kad Latvijas valsts jau bija kļuvusi nacionāli pašapziņīgāka, nebij vairs tik svarīgas arī tās

mērauklas, kādas vēl vadīja VI dziesmu svētku programmas sastādītājus, kam bija jādomā, kā latvju dziesmu izdevīgāk parādīt citām tautām. Un galu galā — nacionālie dziesmu svētki netika rīkoti tikai dziesmas reprezentācijas dēļ vien, bet arī plašāka koŗu un klausītāju kontakta dēļ, un šādā aspektā dziesmu svētki joprojām palika reizē d z i e d ā š a n a s s v ē t k i, kā tos saprata pirmie rīkotāji, kad pati latvju dziesma vēl bija tikai ideja, kuŗas īstenojumu solīja nākotne.

(1) J. Grienfelds, Latvju dziedātāju koŗu diriģentu biedrība (*Mūzikas Nedēļa*, 1929, 7. 8).

(2) G. K., Dr. ing., darbojās Latvijas universitatē, kur bij arī prorektors (1929 — 31), bez tam vadīja savu kori un rūpējās par universitātes jauno ērģeļu būvi.

(3) Skaņraŗu kopa pastāvēja līdz 1938. g., kad sakarā ar Ulmaņa valdības rīkojumu par radniecīgu organizāciju apvienoŗanos nodibinājās Latvijas mūziķu biedrība, kuŗā Skaņraŗu kopa iestājās kā sekcija. 15 gados Skaņraŗu kopa uzņēma 39 biedrus: Vītolu, Alfr. Kalniņu, Melngaili, Zāliti, Jāni Mediņu, Ābeli, H. Ori, Jāz. Mediņu, Graubiņu, Põruku, J. Kalniņu, Licīti, Garūtu, V. Dārziņu, L. Vīneru, L. Reinholdi, Jēk. Mediņu, Feilu, Norvili, Sili, Jurēviŗu, V. Ozoliņu, Cīruli, Pavasaru, Ivanovu, T. Kalniņu, Jēk. Vītolīņu, Barisonu, A. Škulti, Ed. Kalniņu, Bobkovicu, Reiteru, Vanadzīņu, Jozuu, Alfr. Ozoliņu, Norīti, Upenieku, Berino un Žilinski.

(4) Tā komponistu biedrībā viens no aktīvākiem locekļiem bija jau sen ar RLB-u opozīcijā nonākuŗšais Vīneru Ernests, tālāk — kreisi noskaņotais J. Reinholds, P. Jurjāns, Jēk. Kārklīņš, Valle, Salsaks, Martinovskis u. c.

(5) *Latvis*, 1928 — 28. septembrī.

(6) Sk. J. Grienfelda atreferējumu *IMM-ā*, 1928, 10. n-rā.

(7) *Latvis*, 1929 — 6. jūlijā.

(8) J. Graubiņš, Svarīgākie jautājumi nākamo vispārējo dziesmu svētku rīkotāju kongresā (*Latvis*, 1929 — 20. augustā).

(9) Sk. atreferējumu *Latvī*, 1929 — 21. augustā.

(10) Dziesmu svētku kongresa lietā, *Latvis*, 1929 — 21. augustā.

(11) *Latvis*, 1929 — 22. augustā.

(12) *Latvis*, 1929 — 24. augustā.

(13) J. C., Koŗu dziedātāju kongress (*Latvis*, 1929 — 24. septembrī).

(14) Dziedātāju biedrību kongress, *Latvis*, 1929 — 1. oktobrī.

(15) Vispārējo dziesmu svētku rīkotāju sanāksme, *Latvis*, 1929 — 8. oktobrī.

(16) Turpat.

(17) Svētku tapšanas gaita, (vadonis) VII Latvju vispārējie dziesmu svētki (LDzB-as izd.)

(18) 7. vispārējie dziesmu svētki, IMM, 1929 — 10. n-rā.

(19) Gaŗāmgājēja piezīmes, Domas, 1929 — 8. n-rā.

(20) Latvju VII vispārējo dziesmu un mūzikas svētku dziesmas, 1932. g., Valtera un Rapas apg.

(21) Dziesmu svētku chronika, Latvī, 1929 — 18. decembrī.

(22) 7. vispārējo dziesmu svētku rīkotāju sanāksme, Latvī, 1930 — 8. janvārī.

(23) Turpat.

(24) Ko saka otra puse, Latvī, 1930 — 8. janvārī.

(25) 7. visp. dziesmu svētku rīkotāju sanāksme, Latvī, 1930 — 8. janvārī.

(26) Svētku tapšanas gaita, (vadonis) VII Latvju...

(27) Dziesmu svētku rīkošanā panākta vienošanās, Latvī, 1930 — 11. martā.

(28) Vienu dienu mākslas sfērā, Domas, 1930 — 8. n-rā.

(29) Pēc ziņām VII dziesmu svētku vadonī.

(30) 1931 — 3.

(31) Pēc ziņām VII dziesmu svētku vadonī.

(32) Tos izdeva LDzB. I krājuma saturs:

(1) Karaļmeita	J. Vītols
(2) Upe un cilvēka dzīve	"
(3) Bērnu dienas	V. Ozoliņš
(4) Jāņuvakars	Em. Melngailis
(5) Tautumeita, mellačite	" "
(6) Kungi brauca Vāczemē	" "
(7) Cekulaina zīle dzied	" "
(8) Es izkūlu kunga riju	A. Kauliņš
(9) Laimiņai pavaicāju	J. Graubiņš
(10) Mežs vasarā	J. Poruks
(11) Pie koklētāja kapa	J. Zālītis
(12) Kur gāji, puisīti	Jurjānu Andr.
(13) Kā gulbji	K. Kaŗocinš
(14) Redz kur jāja	J. Kalniņš
(15) Ceļš uz dzimteni	J. Zālītis
(16) Ganiņš	P. Licīte
(17) Saules svētki	J. Vītols
(18) Mēness starus sīgo	Em. Dārziņš
(19) Incīti, kaķīti	J. Graubiņš
(20) Dieva lūgums	J. Vītols
(21) Krēslā	V. Ozoliņš
(22) Trīs meitiņas saderēja	Ā. Ābele
(23) Maldī	J. Cīrulis
(24) Gājēja dziesma nakī	J. Vītols
(25) Dievs, svēīti Latviju	Baumanu Kārlis

II krājuma saturs:

(1) Strauja upe	Vigneru Ern.
(2) Tricēj' kalni	J. Graubiņš
(3) Latvju himna	Alfr. Kalniņš
(4) Brīvība	" "
(5) Ej, bāliņi, lūkoties	J. Cimze
(6) Gaismas pils	J. Vītols
(7) Biķeris miroņu salā	J. Zālītis
(8) Dievs, dod Latvju zemītei	Em. Melngailis
(9) Dāvida 19. dziesma	" "
(10) Pilna upe baltu ziedu	Straumes Jānis
(11) Mūsu Tēvs debesīs	Jurjānu Andr.

III krājuma saturs:

(1) Aiz upītes meitas dzied	Ā. Ābele
(2) Vidzemes, Kurzemes un Latgales līgotnes	— — —
(3) Līgsme	M. Zariņš
(4) Ver vārtus, Mēnesi	Em. Melngailis
(5) Dziesmu brīnumš	V. Ozoliņš
(6) Prom pa ceļu	Em. Melngailis
(7) Pyut pyuti, vējeņ	" "
(8) Toli dzeivoj muna mīlo	Jurjānu Andr.
(9) Precej mani precinīki	" "
(10) Laulukoor	M. Hermann
(11) Mu isamaa	F. Pacius
(12) Lietuviu tautas himnas	V. Kudirkas

(33) Arch. J. Lūsis, Dziesmu svētku celtniecība (*IMM*, 1934, 2. n-rā).

(34) Negaidiet sajūsmu no augšas! *Latvis*, 1931 — 20. jūnijā.

(35) Aiz vēsturiskā karoga, *Latvis*, 1931 — 20. jūnijā.

(36) *Latvis*, 1931 — 20. jūnijā.

(37) *Latvis*, 1931 — 21. jūnijā.

(38) Turpat.

(39) Visu 3 koncertu programmas šeit pārspiestas no VII svētku vadoņa. Otrā koncertā III daļas pirmās divi dziesmas diriģēja T. Kalniņš, ne Reiters, kā lasāms vadonī.

(40) Svētku koncerts, *Latvis*, 1931 — 21. jūnijā.

(41) Dziesmu svētku otrais koncerts, *Latvis*, 1931 — 22. jūnijā.

(42) (1) VII dziesmu svētku programma, (2) Dziesmu svētku atskaņojumi svētku lielajos koncertos, *Daugava*, 1931, 7. n-rā.

(43) Gaviļu diena, *Latvis*, 1931 — 23. jūnijā.

(44) Ko devuši dziesmusvētki mūsu dziesmai un viņas skandināvējiem, *Latvis*, 1931 — 28. jūnijā.

(45) J. Graubiņš, Dziesmu atskaņojumi... (*Daugava*, 1931, 7. n-rā).

(46) No dziesmām atvadoties, *Latvis*, 1931 — 26. jūnijā.

(47) VII dziesmu svētki... *Domas*, 1931 — 7. n-rā.

(48) Sk., piem., *Latvi*, 1931. g. 21. un 22. jūnijā.

(49) Pa sudraba ceļu, *Raksti*, IV, 248. lpp. (1953).

(50) 1931. gadā tika godalgoti 12 koji un 2 atsevišķas dziedātājas (Izolde Gailīte un Anna Rusvide), kam nāca klāt vēl 33 goda diplomu (to vidū 6 par vīriešu tērpiem).

(51) Svētkos pārdotās biļetes ... *Latvis*, 1931 — 17. jūlijā.

(52) *Latvis*, 1931 — 28. oktobrī.

(53) *Latgolas latvišu tautas dzismes*, izglītības ministrijas apgāds (1921). Tās pārspiestas arī *Kopotās dziesmās* (Graubiņa red.).

(54) Antares raksts VII dziesmu svētku programma iespiests blakus jau minētajam Graubiņa rakstam (*Daugava*, 1931, 7. n-rā). Autora kodolīgie un objektīvie spriedumi liecina, ka aiz pseudonima slēpās kāds nopietns mūziķis, kurš varbūt pats bij komponists.

(55) *Mūzikas vēsturē* (552. lpp.) lasāms, ka 30-to gadu sākumā bij pabeigti *Turaidas rozes 2 cēlieni*. Klavierizvilkumā viss balets, cik zināms, bija gatavs 30-to gadu otrā pusē, un tā pirmo cēlienu, cerot pieredzēt uzvedumu NO-ā, autors pat tika demonstrējis kādam interesentu pulciņam. Toreiz, kā atceras Jēk. Poruks, pārrunāti dažī eventuāli grozījumi, bet pēc tam par *Turaidas rozi* ziņu trūkst, un jāpieņem, ka balets palicis neinstrumentēts (vismaz ne pilnīgā veidā).

(56) Tai nenoliedzama radniecība ar populāro krievu romanci par 12 laupītājiem. Vēlāk M. komponēja otru meldiju ar līdzīgu tekstu, kas saucās *Rīgas torņa gala zīle*. Kā pilnīgi tīra latviešu manta, pēdējā ātri iekaroja pirmās „zīles” vietu un vēl šobrīd ir viena no vairāk dziedātām Melngaiļa sabalsotajām tautas dziesmām.

(57) Piekto dziedāšanas svētku dziesmas, *Austrums*, 1904, 7. n-rā.

(58) *Jāzeps Vītols, raksti...* (1944).

(59) 575. lpp.

(60) Ko devuši dziesmusvētki mūsu dziesmai... *Latvis*, 1931 — 28. jūnijā.

(61) Jēkabs Poruks, Jaunas vēsmas mūsu korpdziesmā (*MA*, 1933, 1).

(62) Lāča romānu trimdas periodikā recenzējis J. Grīns (*Laiks*, 1955, 43. n-rā).

ASTOTIE VISPARĒJIE DZIESMU SVĒTKI

1 9 3 3

*Birzēm rotāts Gaiziņš, latvju milzis,
Laistās spožā saules sidrabā.
Miļā Latvija, kaut tu jel būtu
Tāda cēla, balta, dižena!*

Kārlis Jēkabsons

Septītie dziesmu svētki izskanēja politiski ļoti svārstīgā laikā, un arī pēc jaunajām saeimas vēlēšanām 1931. gada rudenī stāvoklis negrozījās. Pēdējās atklāja, ka Latvijas iekšējā politika sadrumstalojusies vēl vairāk, un nekad Latvijas patstāvības gados nav bijis tik daudz ekstrēmu, kā tieši trīsdesmito gadu sākumā.

Tas bija laiks, kad uz pilsētu ietvēm lipināja kāšukrustus un ārzemju sociālistus viņu latviešu biedri pie robežām sagaidīja ar sarkaniem karogiem, tie bij gadi, kad Marksu cildināja aktā, kas notika Nacionālajā Operā, kad saeimas kuluāros dziedāja *Internacionāli* u. t. l.

Protams, kad šādos parādības kļuva pārāk skandalozas, tās mēģināja ierobežot, bet likumvaras lēnās gaitas dēļ sekmju bija maz, un, ja arī kādu ekstrēmistu grupu beidzot izdevās slēgt, drīz dzima cita ar jaunu nosaukumu, lai kā jauna nezāle plauktu tālāk.

Nav brīnums, ka tādēļ jau pāra gadus pirms 1934. gada 15. maija tautā klida baumas par gaidāmām lielākām pārmai-

ņām, kaut neviens skaidri nezināja, no kuŗas puses. Zemnieku savienībā jau laikus cildināja vadonības principu, bet tā nebija vienīgā partija, kas kala radikālākus plānus.

Dzīvojot tik plašas demokratisko brīvību izpratnes laikā, minētajās baumās neviens gan daudz neklausījās, un kad „augstais simts” — kā saeimu sauca tautā — 1931. g. novembrī atkal sanāca kopā, vēlēšanu drudzi sakarsētie prāti atkal mazliet atslāba. Diezin, vai kāds toreiz arī nojauta, ka šis simts būs pēdējais, un ka tam saeimas nams būs jāatstāj jau pirms pilnvaru notecešanas.

Tāpat svārstīga bij saimnieciskā dzīve. Lai gan lielākā krīze jau šķita garām, tās sekas ilga vēl tiklab visu 1931., kā 1932. un daļēji pat vēl 1933. gadu. Itin dabīgi, ka arī kultūras dzīve nevarēja palikt neskarta, un krīzes otrs posms to iespaidoja pat manāmāk kā sākumā. Tam zīmīgs piemērs bija NO-as likteņi. Tā, lai glābtu kasi, NO bija spiesta ne vien inscenēt *Havas puķi*, *Pie balto āzi* u. c. operetes, bet izrādīt pat filmas, ko laikam gan miera gados nav pieredzējis neviens cits operas nams. Tāpat grūtības bij citām mākslas iestādēm, un tās īsteni pārvarēja tikai pēc vairākiem gadiem, kad Latvijā vispār daudz kas bija grozījies.

Šādos apstākļos nākošo dziesmu svētku sarīkošana šķita jau problēmatiskāka. Tādēļ jau 1931. gada 27. oktobrī notikusajā VII dziesmu svētku goda kuratorijas sēdē¹ nolēma nākošos vispārējos svētkus nerīkot ātrāk kā pēc pieciem gadiem. Bet tā kā jau 1933. gadā bija gaidāma nākamā svarīgākā atcere I vispārējiem dziesmu svētkiem, tad LDzB kopā ar minēto kuratoriju tai pašā reizē izšķīrās starplaikā izcelt arī šo notikumu, paredzot tam šaurākā apjomā organizētas atceres dziesmu dienas.

Sākumā tajās bija nodomāts aicināt vienīgi Rīgas un tuvākos kuŗus, kamēr tālākie kuŗi tai pašā laikā pulcētos novadu dziesmu dienās. Kā redzēsīm tālāk, LDzB-ai no šā nodoma nācās atteikties, un atceres dziesmu dienas beigās sasniedza vispārējo svētku limeni. Sakarā ar to tās vēlāk pārsauca par VIII vispārējiem dziesmu svētkiem, kamēr 1936. gadā projektētie dziesmu svētki, kam bija lemts norisēt gan tikai 1938. gadā, savukārt kļuva IX vispārējie dziesmu svētki. Tā kā minētā pārsaukšana notika *post factum*, tad dabīgi, ka pirms tam periodikā visur, kur vien rakstīts par 1933. gada svētkiem, tie figūrē kā atceres dziesmu dienas, bet ne kā VIII vispārējie dziesmu svētki.

Atceres dziesmu dienu rikošanas priekšdarbiem jau tūlīn pēc VII dziesmu svētkiem LDzB izraudzīja īpašu komisiju, ko vadīja profesors Vitols.² Īstenāks darbs varēja sākties tomēr tikai pēc 1931. gada 1. novembra, kad bija notikusi LDzB-as sapulce,³ kas akceptēja jau minēto VII svētku goda kuratorijas lēmumu. Šai sapulcē turklāt pārrunāja, kā beidzot panākt saprašanos ar joprojām vēl eksistējošo Klaustiņa grupu, jo, lai gan VII dziesmu svētki izvērās necerēti plaši, daļa koŗu tajos tomēr nepiedalījās.

Bez tam bija zināms, ka arī Klaustiņa grupa pretendē rīkot tādus pašus atceres svētkus un bija lūgusi vairākus pazīstamus komponistus dot tiem savas dziesmas. Tā kā pēdējie bij „jau agrāk saistījušies ar Dziesmu svētku biedrību” un nevēlējās „sadalīt savu atbalstu starp divām līdzīgām organizācijām”,⁴ tad dziesmas netika apsollītas. Beigās arī pati Klaustiņa komiteja atteicās no sava nodoma, un par atceres dziesmu dienu vienīgo rīkotāju palika LDzB.

Lai gan 1933. gada svētkos bija paredzēta tikai Rīgas un tuvākās apkārtnes koŗu līdzdalība, interese par tiem bij liela. Līdz nākošai LDzB-as gada sapulcei 1932. gada 23. martā⁵ bija reģistrēti jau 149 koŗi ar apmēram 6500 dziedātājiem, pie tam pat no tālākiem novadiem. Pēc mēneša dziedātāju skaits pārsniedza 8000, novembrī — 10.000, un 1933. gada februārā sākumā bija pieteikti jau 263 koŗi ar 12.084 dziedātājiem, tā ka tālāka koŗu pieņemšana bija jāpārtrauc. Šāds stāvoklis pajauca plānus par atceres dziesmu dienu reģionālu sadalīšanu, un par pievilcēju centru beigās kļuva atkal Rīga.

Reizē rīkotāji tika nostādīti grūta uzdevuma priekšā īsā sagatavošanās laika dēļ. No 1931. gada 1. oktobra līdz svētkiem bija palikuši nepilni 20 mēneši, koŗos vajadzēja veikt gandrīz to pašu darbu, ko prasītu vispārējie dziesmu svētki. Ja to tomēr padarīja, tad galvenokārt tāpēc, ka šoreiz svētkus rīkoja jau patstāvīga biedrība ar stabilu darbinieku sastāvu, kam turklāt bij pieredze no iepriekšējiem svētkiem.

Kā parasti, viens no steidzīgākiem priekšdarbiem bija programmas sastādīšana. Atceres dziesmu dienu īpašā rakstura un mērķa dēļ programmas komisija jau pašā sākumā vienojās, ka apmēram puse dziesmu jāizvēlas no agrākā repertuāra. Šīs dziesmas LDzB iespieda pirmajā svētku krājumā (*Dziesmu dienas, 1873 — 1933, I*), kas nāca klajā jau 1932. g. sākumā.⁶

Jaundarbu iegūšanai LDzB izsludināja konkursu. Kā līdzekļu trūkuma, tā citu apsvērumu dēļ arī šoreiz naudas balvas nebija paredzētas. Konkurssam tika iesūtīts pāri par 60 dziesmu,⁷ lielākoties tautas dziesmu apstrādājumi. To varēja izskaidrot

galvenokārt ar iso laiku; pie kam no konkursa automatiski bij izslēgti tie komponisti, kas ietilpa žūrijas komisijā. Pēdējā darbojās Vitols, Melngailis, Zālītis, Ābele, Jozuus, Reiters un Jēk. Vītoliņš, un viņi izvēlējās programmai astoņus darbus, kam klāt nāca vēl trīs ieteiktās dziesmas. Šo darbu autori bija Voifgangs Dārziņš, Graubiņš, Pēteris Barisons un Zariņš.

Dārziņš bij saistījis vērtētāju uzmanību ar oriģinālu *Birzēm rotāts Gaiziņš* un tautas dziesmu apstrādājumiem *Trīs māsiņas mežā gāja*, *Švāģera meitiņa*, *Kas gan to celiņu* un *Es maza meitiņa*, Graubiņš — ar tautas dziesmas apstrādājumu *Paldies, cūku Tennisīti*, Zariņš — ar tautas dziesmas apstrādājumu *Kur, puisīti, tu tecēji*, bet Barisons — ar oriģinālu *Lai dziesmā ligo kalni, lejas (Dziesmas lielas)*.

Grūtuma dēļ Graubiņa dziesmu vēlāk no programmas svītvoja, un no Dārziņa darbiem svētku atskaņojumu nepieredzēja *Kas gan to celiņu*. Par koņiem ieteicamām dziesmām atzina Dārziņa harmonizējumu *Či, čī, Pēteri*, Zariņa oriģinālu *Manu jaunu dienu zeme* un tā paša autora harmonizējumu *Doncoj gosti pi kaimiņa*. Programmā paredzētās dziesmas līdz ar dažu sacensībā nepiedalījušos komponistu dziesmām iespieda otrā krājumā (*Dziesmu dienas, 1873 — 1933, II*), kas nāca klajā 1932. gada vasarā.⁸

Ikreiz, tuvojoties dziesmu svētkiem, sabiedrībā pacēlās balss, ka tajos būtu parādāma arī simfoniskā mūzika. Šo jautājumu pārrunāja jau VII dziesmu svētku rīkotāji, bet dažu apstākļu dēļ tas nonāca strupceļā. Kamēr daļa principā bija par simfoniskās mūzikas reprezentāciju, citi (piem., Melngailis) atzina, ka dziesmu svētku galvenais mērķis ir latvju koņdziesmas parāde. Iebildumi radās arī praktisku apsvērumu dēļ, baidoties no materiāliem zaudējumiem.

Pret to savukārt nostājās Latvju mūziķu biedrībā organizētie profesionālie orķestranti, kas VII dziesmu svētku gadījumā pat izstrādāja konkrētu finanču plānu, bet tā kā pēdējais tomēr prasītu piemaksas, tad to noraidīja. Sakarā ar to LDzB saņēma diezgan asus pārmetumus,⁹ un nevarētu sacīt, ka gluži nepelnīti, taču pašu faktu tas negrozīja.

Kad organizēja atceres dziesmu dienas, sāpīgais jautājums pacēlās par jaunu, bet — tāpat bez panākumiem. Daļa rīkotāju joprojām turējās pie agrākiem iebildumiem, un vēl lielāks šķērslis šoreiz kļuva sašaurinātais budžets, tā ka arī atceres dziesmu dienas palika bez simfoniskā koncerta. Toties tajās atjaunoja pūtēju orķestru līdzdalību, kaut arī ne tik plašā veidā, kā agrāk.

Sākumā atceres svētkiem bija paredzētas divas dienas, bet diezgan garā programma piespieda rīkotājus nodomu mainīt,

VIII dziesmu svētku rīkotāji — LDzB-as darbineki A. Ārgals, E. Melngailis, J. Vītols, T. Reiters un T. Kalniņš

beigās izšķīroties par tradicionālajām trim dienām. Tāpat negrozījās virsdiriģentu skaits, un šai amtatā LDzB atkal aicināja Jozuu, Teodoru Kalniņu, Melngaili un Reiteru.

1932. gada vasara kļuva atkal viena no skanīgākajām. Ja 1931. gadā vispārējo svētku dēļ novadu dziesmu dienas bij sarīkotas tikai kādās desmit vietās, tad 1932. gadā tās notika vairāk nekā 20 vietās. Novadu dziesmu dienām bija svarīga nozīme kā lielo svētku sagatavotājām, jo daļu programmas tajās sastādīja no nākošo vispārējo svētku repertuāra. Bez tam novadu dziesmu dienās par virsdiriģentiem parasti aicināja kādu no vispārējo svētku virsdiriģentiem, tā ka lauku koņi jau laikus varēja ar viņiem iepazīties, tā daudz ko gūstot tiklab tīri tehniskā, kā mākslinieciskā ziņā.

Rajonu mēģinājumi sākās 1932. gada decembrī, un visumā tie bija labi apmeklēti. Tā dažas vietas pulcēja 300 — 400 un pat vairāk dziedātāju (kā, piem., Madona), bet kādā reizē Liepājā sabrauca pat ap 600. Pavisam noturēja ap 80 mēģinājumu, un katrā no 23 centriem koņi pulcējās vismaz 3 reizes.

Jau šais mēģinājumos atklājās, ka visvairāk dziedātāju atkal dos Vidzeme. Pēc kāda ziņojuma *Latvi*¹⁰ no 263 pieteiktajiem koņiem Vidzeme vien solīja 120 koņus (ar apmēram 5400 dziedātāju), kamēr no Kurzemes un Zemgales bij gaidāmi 98 koņi (3500), no Rīgas — 33 koņi (2500) un no Latgales — 10 koņi (600).

Zināmu disonanci svētku sagatavošanā radīja kāds toreizējā izglītības ministra A. Ķeniņa solis. Pazīstamais nacionālists piepeši ierosināja aicināt svētkos arī Latvijas minoritāšu korus. Šāda doma gan nebij gluži sveša, to pārrunāja jau, VII svētkus sagatavojot, bet, tā kā minoritātēm latviešu dziesmu svētku attīstībā nebija nopelnu, tad tālāk par pārrunām lieta nenonāca. Ķeniņa ierosinājumam 1932. gadā turpretim radās plašākas atbalsis,¹¹ draudot pat ietekmēt jau daļēji veiktos priekšdarbus.

Par to liecināja, piemēram, pārunas kādā LDzB-as padomes sēdē,¹² kas gan beidzās ar to, ka Ķeniņa ierosinājumu noraidīja un — kā atreferēja prese — tāpēc, ka „atceres dienu rīkošanā, kur visa programma jau tikpat kā iestudēta, (tas) ienestu lieku pārkārtošanos, izdevumus un dezorganizāciju”.¹³ Turpat tālāk gan lasām, ka LDzB nenostātos pretim, „ja minoritātes vēlētos piedalīties nākamajos vispārējos dziesmu svētkos.” Ar šo „pārejas formulu” minētā disonance tad arī beidzot bij atrisināta.

Nākošais svarīgākais darbs bija svētku vietas izbūve. Iero-bežoto līdzekļu dēļ tā šoreiz prasīja lielāku piesardzību. Kamēr

1931. gada budžets bija ap 200.000 latu liels, atceres svētku budžetā ienākumos bija paredzēti tikai apm. 108,000 ls. Faktiski ieņēma vēl mazāk, un tikai ļoti stingrās kontroles dēļ svētki noslēdzās bez zaudējumiem.

Atiecīgo skaitļu salīdzinājums rāda, ka VII dziesmu svētkos būvdarbi vien izmaksāja gandrīz tikpat, cik tagad bij paredzēts visam kopā, kādēļ neatlika nekas cits, kā šo lielāko budžeta kontu nežēlīgi samazināt. Reizē atkrita domas par kādu citu svētku vietu, un 1933. gada dziesmu dienas notika tai pašā Esplanādē.

Visus metus arī šoreiz veica arhitekts Birzenieks. Koņu estrāde bija veidota amfiteātrālas pusaploces veidā,¹¹ un to iezogojā 10 m augsta dēļu siena. Estrādes garums bij 60 m, bet dziļums — 30 m; tās platība tātad bij par $\frac{1}{3}$ mazāka nekā VI svētkos, bet, tā kā dziedātāju skaits 1933. gadā nepārsniedza 10.000, tad vietas pietika. Protams, par kādu ārēju greznojumu, ko 1926. gadā varēja atļauties arch. Kundziņš, šoreiz nevarēja domāt. Tāpat atkrita klausītāju solu pacēlums, kādēļ pārskatāmība nebija visai laba, un arī akustiskie zaudējumi bij manāmāki.

Svētku vietas izbūvi saņēma būvuzņēmējs J. Krauklis, veicdams to par 24.500 ls, tātad apmēram par trešdaļu no 1931. gada summas. Rēķinoties ar krīzi, pazemināja arī ieeju, un no 29.750 sēdvietām ap trīs ceturtdaļas bija tādas, kas nemaksāja vairāk kā divus latus (0,50, 1,00, 1,50 vai 2,00 ls) katra, kamēr dārgāk nocenoto vietu (3, 4 vai 5 ls gabalā) bija tikai viena ceturtdaļa. Izpārdotā laukumā visi trīs koncerti kopā varēja dot ap 150.000 latu, un LDzB cerēja ieņemt vismaz divas trešdaļas no šīs summas. Faktiski arī tās aprēķins izrādījās pārdrošs, jo par biļetēm beigās ieņēma tikai ap 60% no paredzētās vai 40% no maksimālās summas.

Arī šoreiz dziedātājus aicināja ierasties tautas tērpos, pie kam pareizākiem un daiļākiem tērpiem izsludināja godalgas. Tautas tērpu komisijā bez priekšnieka M. Siliņa vēl darbojās profesors Žariņš un Balodis, māksl. Dzērvītis, Sudmalis, Kalējs u.c., un viņi jau laikus aizrādīja, ka godalgošanā vispirms ievēros to, cik tērpi būs etnografiski pareizi.

Svētkiem tuvojoties, LDzB bij vākusi ziņas par vēl dzīvajiem I vispārējo svētku dalībniekiem, kuņus aicināja par goda viesiem. Daļa no viņiem bija zināma jau 1931. gadā, daļa nāca klāt no jauna. Pēdējo vidū bija ¹⁵ 82 g. v. Kārlis Dzinters (Stakle), kas 1873. gadā dziedāja Burtnieku kori un pats redzējis, kā Cimze „lika uz notīm” Rīga dimd u. c. tautas dziesmas, tālāk no rakstiem periodikā pazīstamais M. Augusts,

„Zemgaliešu koŗa“ dalibnieks A. Valters, Vilh. Zvirgzdiņa (viens no Ligo karoga dāvatājiem) u. c. Bridi pirms svētkiem „atradās“ vēl daži 1873. gada notikuma dalibnieki: 16 84 g. v. Gr. Sūna, kas dziedājis arī I vispārējos igauņu dziesmu svētkos, lubānietis H. Pauliņš, koknesiete M. Grinberga, dz. Grinblate, agrākā kroņvirca viete L. Veinberģe un 90 g. v. lazdonietis J. Ramanis.

Ik reizē šo pirmo svētku liecinieku saime savukārt tapa retāka un retāka. Tā jau 1933. gada svētkus vairs nepieredzēja Jānis Dreiberģis, pirmais valsts himnas diriģents, tāpat vēsturiskā Ligo koŗa vadonis Fogelmanis. Atceres dziesmu dienas nebija lemts piedzīvot arī Viņneru Ernestam, kas ar latviešu dziesmu svētkiem bij saistījies jau kopš Dobeles dziesmu dienas — nāve aizsauca viņu pāra nedēļas pirms svētkiem, 1933. gada 26. maijā.

Dziesmu dienu protektora amatu uzņēmās valsts prezidents Alberts Kviesis. Bez viņa goda kurātorijā vēl aicināja ministru prezidentu Adolfu Bļodnieku, saeimas priekšsēdi P. Kalniņu, izglītības ministru Ķeniņu, koŗa ministru Balodi, Arv. Bergu, Rīgas pilsētas galvu H. Celmiņu, RLB-as priekšnieku Krastkalnu, archibīskapu Grinbergu, bīskapu Rancānu, redaktoru Benjamiņu, Jelgavas latviešu biedrības priekšnieku A. Lauku, bijušo ministru prezidentu Skujenieku un dzelzceļu galveno direktoru K. Bļodnieku. Līdzās morālam atbalstam, goda kurātorija palīdzēja novērst arī dažu tīri praktisku šķērsli, kas oficiālā ceļā ne ikreiz bij iespējams.

No ārzemēm 1933. gadā apsolījās ierasties somu vīru koris Laulajat diriģenta V. Volanēna vadībā un jau VII dziesmu svētkos dzirdētais Lietuvas aizsargu koris. Igaunī, kas 1933. gadā paši svinēja X vispārējos svētkus, koŗa vietā šoreiz atsūtīja valsts amatniecības skolas pūtēju orķestri.

Tā kā dziesmu dienas solīja tuvoties vispārējo svētku līmenim, tad to propaganda galu galā bija veicama plašāk nekā sākumā domāts. Tā arī šoreiz par gaidāmo notikumu informēja ārzemju presi un sagatavoja plakātus un prospektus kā latviešu, tā vācu, angļu un franču valodās. Propagandai bij labi rezultāti, un 1933. gadā Rīgā varēja redzēt ne vien atsevišķus ārzemniekus, bet pat veselas grupas, īpaši no Čehoslovākijas, Polijas, Francijas, Beļģijas un Skandināvijas valstīm, tāpat no Lietuvas un Igaunijas. Ārzemju viesiem latviešu dziesmu dienas bija jo parocīgas vēl tādēļ, ka tās bij pa ceļam uz igauņu svētkiem, kas notika tieši pēc nedēļas.

Svētkiem paredzēto vadoni rediģēja Melngailis. Bez programmas, pārskata par dziesmu dienu tapšanu u. c. ziņām šai vadoni bija pārspiesti arī daži retāki agrāko svētku uzņē-

Naksmājas sagatavojot

mumi. LDzB bez tam laida pārdošanā atsevišķas koņu koncertu programmas vien.

Prese par gaidāmiem svētkiem sākumā bija atturīgāka, taču notikumam tuvojoties, atturība mazinājās, kaut arī tādu uzmanību, kā vispārējie dziesmu svētki, atceres dziesmu dienas neizpelnījās. Starplaiks bija par īsu, pie kam tautas interesi vēl ietekmēja saimnieciskā depresija. Tā arī galvenokārt izskaidrojama stipri sarukušā atceres dziesmu dienu publika.

Pašu dalībnieku dedzība toties nebija ne par mata tiesu mazāka. Dziedātāju tūkstoši, kas jau bij braukuši uz Rīgu 1931. gadā, 1926. gadā un agrāk, arī šoreiz brauca uz to pirmām kārtām pašas dziesmas dēļ, paturot joprojām tās pašas acionālā lepnuma jūtas, kādas spārnoja viņu biedrus pirms 60 gadiem.

Un tieši šis svētku dalībnieku sajūsmas dēļ 1933. gada dziesmu dienas beidzot atkausēja arī atturīgo sirdis, tā ka galu galā tās izvērtās par notikumu, kas palika tautas atmiņā tāpat kā agrākie dziesmu svētki.

Atceres dziesmu dienu galvenie koncerti notika sestdien, svētdien un pirmdien — 17., 18. un 19. jūnijā, kam pieskaņoja arī svarīgākos blakus sarīkojumus.

Jau sestdienas rītā, kad rīdzenieki steigās uz darbu, no baznīcu torņiem plūstošās korāļu skaņas liecināja, ka lielie tautas svētki sākušies. To pašu liecināja namu priekšā izkārtie karogi un dzīvie dziedātāju pulciņi ielās, kas steigās uz generālmēģinājumu.

Svētku pirmās dienas svinīgumu vēl izcēla pirmajam valsts prezidentam Čakstem paredzētā pieminēkļa pamatakmens likšanas svinības Meža kapos. Tās skaisti iekļāvās dziesmu dienu vispārējā norisē, jo aizgājējs pats bija bijis viens no rosīgākiem dziesmu svētku darbiniekiem. Čakstes nopelnus pieminēja valsts prezidents Kviesis un, LDzB-as vainagu nolikdams, arī Jāzeps Vitols, kā draudzība ar izcilo valstsvīru bij sākusies tieši IV dziesmu svētkos Jelgavā. Bez militārā orķestra aktā piedalījās vēl universitātes koris A. Bobkoviča un Jelgavas koŗi A. Kauliņa vadībā.

Pirmais koŗu koncerts bija paredzēts sešos vakarā, kamēr svētku gājiens, ko vadīja fiziskās audzināšanas inspektors V. Cekuls, sākās četros. Kā gājiens, tā koncerta laikā pāra reizes uzsmidzināja lietūs, taču, salīdzinot ar iepriekšējiem svētkiem, laiks šoreiz visumā bija labvēlīgāks. Gājienu ievadīja senlatvju jātnieki, kam sekoja svētku rīkotāji, virsdiriģenti un kaimiņvalstu koŗi, pēc kam nāca Vidzemes, Latgales, Rīgas, Kurzemes un Zemgales koŗi.

Pirmos atsaucīgākos aplausus izpelnījās valmierietes, bet ne mazāku sajūsmu skatītāji vēltija valceniētēm, dzērbeniētēm, smiltenietēm, limbažniecēm, tāpat Latgales un Rīgas koŗiem. Pēdējie pārsteidza skatītājus ar lielo tēŗpu dažādību, īpatnajām galvas segām un krāšņajām rotām, tā apliecinot, ka tautas tēŗpu renesanse beidzot bij skārusi arī Rīgu.

Visaugstāk sajūsmas vilnis tomēr uzsitās, parādoties lejas-kurzemnieču košajiem tēŗpiem, kuŗu vidū daži bija jau tik seni, ka tika valkāti vairs vienīgi lielāko svinību reizēs.

Par dziedātāju skaitu 1933. gadā precizāku ziņu trūkst. Svētkiem pieteicās 263 koŗi ar apm. 12.000 dziedātājiem, bet kā vienmēr, tā arī šoreiz bija zināms nobirums. Kādā ziņojumā *Latvī*¹⁷ minēts, ka svētkos piedalījušies 9400 dziedātāji (no tiem 1600 rīdzenieki), citur¹⁸ — ap 10.000; nobirums bij tātad 22 resp. 17% no pieteikušos skaita vai apmēram tāds pat, kā citos svētkos.

Ja nu pieņemam, ka atceres dziesmu dienās piedalījās vismaz 9400 dziedātāju, tad jārēķina, ka tos deva kādi 210 koŗi,

VIII dziesmu svētku kopaina

no kuŗiem 95 koŗus būs devusi Vidzeme, ap 75 — Kurzeme un Zemgale, ap 30 — Rīga un apmēram 10 — Latgale. Salīdzinot šos skaitļus ar 1931. gada skaitļiem (126, 103, 41 un 10) redzam, ka koŗu sadalīšanās pa apgabaliem 1933. gadā bija gandrīz tāda pat, kā 1931. gadā. Tāpat viena koŗa caurmērs 1933. g. varēja būt apmēram tāds pat, proti, 44 — 45 dziedātāji.

Arī precīzāks apmeklētāju skaits grūti konstatējams. *Latvi*¹⁹ rakstīts, ka 17. jūnijā bijis apmēram 14.000, 18. jūnijā — ap 16.000 un 19. jūnijā — ap 20.000 klausītāju. Pieskaitot tiem ik koncertā ap 2000 brīvbiļetniekus (goda karšu īpašniekus), kopīgais apmeklētāju skaits tātad varēja būt 55 — 56.000. Šim skaitlim jābūt diezgan ticamam, jo par biļetēm kopā ieņēma tikai ap 60.000 ls, pie kam pirktas galvenokārt lētākās vietas. Tāpat 1933. g. svētku uzņēmumi rāda lielus robus solos, turklāt jādodomā, ka tajos sēdēja arī daļa stāvvieta pieprasītāju.

Publika 1933. gadā tātad bija krietni sarukusi, bet sevišķi maza tā izskatījās, salīdzinot ar kopkori: nepilni divi klausītāji pret vienu dziedātāju! Tā kā koncertus pārraidīja Rīgas radiofons, tad programmu gan dzirdēja vēl vairāki tūkstoši citu interesentu, tā vismaz daļēji dāloties svētku pārdzīvojumā, taču LDzB-as kasei tas nevarēja palīdzēt.

Tauta atceres dziesmu dienas sākumā acīm redzot neuzskatīja par tik izcilu notikumu, kā vispārējos dziesmu svētkus. To liecināja arī klausītāju skaita pieaugums otrā, bet sevišķi trešajā dienā, kamēr agrāk lielākais pieplūdums bij tieši svētku pirmajās dienās.

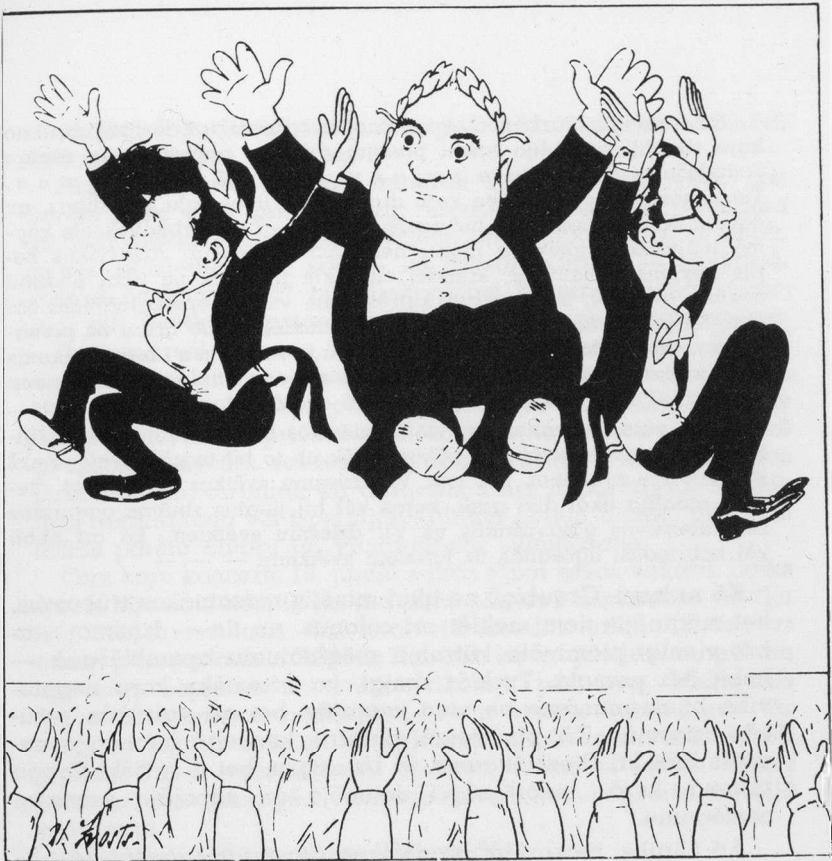
Gluži kā 1926. vai 1931. gadā, arī 1933. gadā lielos koncertus noklausījās ne tikai Latvijas valsts prezidents un valdības locekļi, bet arī Rīgā esošie ārzemju diplomāti un vairāki simti citu ārzemju viesu. Interese par Latviju toreiz nebūt nebij tik maza, kā varētu likties tai paaudzei, kas šos gadus pati nav pieredzējusi un kuņas acu priekšā vairāk rēgojas tā Latvija, ko no pārējās pasaules joprojām atšķirīs dzelzs aizkars.

I vispārējo dziesmu svētku 60 gadu atceres dienas 17. jūnijā sešos vakarā pēc īsas profesora Vitola uzrunas atklāja valsts prezidents Kviesis, pēc kam sākās pirmais košu koncerts, Tajā atskaņoti sekojoši darbi:²⁰

<i>Dievs, svētī Latviju</i>	Baumaņu Kārlis
<i>Ak Jeruzaleme, mosties</i>	Jurjānu Andr.
Teodora Reitera vadībā	
<i>Dieva lūgums</i>	J. Vītols
<i>Uz augšu</i>	Jurjānu Andr.
Teodora Kalniņa vadībā	
<i>Pirmo dziesmu svētku piemiņai</i>	Em. Melngailis
autora vadībā	
<i>Kas tie tādi</i>	D. Cimze
<i>Rīga dimd</i>	J. Cimze
Teodora Kalniņa vadībā	
<i>Stādiju ieviņu</i>	Jurjānu Andr.
<i>Tautiešam roku devu</i>	“ ”
Teodora Reitera vadībā	
<i>Birstaliņa</i>	J. Zālītis
<i>Gaismas pils</i>	J. Vītols
Teodora Kalniņa vadībā	
<i>Jāņu vakars</i>	Em. Melngailis
autora vadībā	
<i>Sapņu tālumā</i>	Em. Dārziņš
<i>Varoņu dziesma</i>	J. Zālītis
<i>Beverīnas dziedonis</i>	J. Vītols
<i>Latvju himna</i>	Alfr. Kalniņš
Teodora Reitera vadībā	

Kā augšējā programma rāda, tad paredzēto četru virsdiriģentu vietā faktiski diriģēja tikai trīs. Jozuus nevarēja diriģēt slimības dēļ, un tā viņam iznāca atvadīties no lielo dziesmu svētku kojiem un klausītājiem jau VII vispārējos dziesmu svētkos 1931. gadā.

Recenzentu atsauksmes par svētku koncertiem 1933. gadā bija mazliet atturīgākas, neslēpjot arī atsevišķās neveik-

VIII dziesmu svētku virsdiriģenti (V. Zosta šaržs)

smes. Graubiņš, kuŗa divi daļās (par programmu un atskaņojumiem atsevišķi) sacerētais atskats iespiests *Daugavā*,²¹ rakstīja:

„... salīdzinājums (ar 1931. g., V. B.) nerunā par labu šīs vasaras atceres svētkiem: koŗi savu programmu tagad nebij iestudējuši tik droši, kā toreiz, un tamdēļ svārstījās intonācijā un ritmā biežāk, grūtākajās dziesmās klusēja lielākā skaitā. Varbūt tikai pusē dziesmu visi koŗi jūtās „kā mājās”, deva iespējamo izteiksmību un spēku; otrajā pusē bija vairīšanās no līdzdziedāšanas, ritmiska nenoteiktība un svārstīga intonācija. Lai gan koŗi tik labprāt uz atceres svētkiem pieteicās, neskatoties uz brīdinājumu, ka rīkotāja Dziesmu svētku biedrība neuzņemas segt ceļa izdevumus, dziedātāji tomēr kūrāk apmeklēja kopmēģinājumus savos rajonos, nekā uz VII dziesmu svētkiem gatavojoties. Šā iemesla dēļ vairākus koŗus izslēdza pat no dalības svētkos

„Kur vaina?

„Nav izslēgta varbūtība, ka vainojams taisni tas iestādījums, no kuŗa rīkotāji sagaidīja taisni pretējo: dziesmu pamatīgu un rūpīgu iestudēšanu. Es domāju te r a j o n u k o p m ē ģ i n ā j u m u s. Tie noņēmuši no atsevišķu koŗu diriģentiem lielu daļu atbildības, un daudzi no tiem domā; ko tur daudz pūlēt — gan virsdiriģents kopmēģinājumā iemācis arī manis neiemācīto dziesmu! Atsevišķus koŗus neviens nekontrolē, kamdēļ cītīgākie no tiem ne tikai nedabū nekādu atzinību, bet kopā ar kūrākajiem vienā kopmēģinājumā saņem vēl pārmetumus Arī cītīgākie tamedēļ zaudē gribu uz pamatīgu un rūpīgu darbu. I n d i v i d u ā l ā s s a c e n s ī b a s trūkums starp koŗiem atjēmis tiem ievērojamu centības stimulu šī trūkuma demoralizējošais iespaids, pēc manām domām, tagad ir pieaudzis ...

„Sava vaina mazākai gatavībai dziesmās būs arī tur, ka kopmēģinājumi uz atceres svētkiem sākās vēlāk un to bij mazāk nekā priekš VII dziesmu svētkiem. Bez tam VII dziesmu svētkus no atceres dienām atdalīja tikai divi gadi, kuŗos vēl bij jūtams zināms pagurums pēc intensīvas gatavošanās uz VII dziesmu svētkiem, kā arī nebij vēl nobriedusi ilgošanās uz jauniem svētkiem — — —”

Kā redzam, Graubiņš ne tikai minējis redzamākos trūkumus, bet mēģinājis tiem meklēt arī cēloņus, un tie — izņemot varbūt vienīgi pieminēto kūrtrumu mēģinājumu apmeklēšanā — nebij bez pamata. Turklāt zīmīgi, ka atsevišķu koŗu negatīvība bijusi manāma ne vien jaunajās, bet arī vairākās vecākās dziesmās. Tā, piemēram, pirmajā koncertā intonācijā nedrošs bijis kā *Dieva lūgums*, tā *Uz augšu*, bet it sevišķi *Sapņu tēlumā*, kuŗā „tenori stipri detonēja un sabojāja pavisam noslēgumu.”

Arī Cīrulis, recenzējot pirmo koncertu,²² kā neveiksmīgākās pieminēja tās pašas dziesmas, kaut citādi Cīruļa spriedums bij labvēlīgāks. Pēc viņa domām, dziedcūji par spīti īsajam sagatavošanās laikam bijuši „labā formā” un „ar maz izņēmumiem dziedāja disciplinēti.” Īpaši Cīrulis izcēla soprānus un altus, kamēr basiem varējis būt vairāk dziļuma, bet tenoriem — spožuma. „Un tomēr, kas par skaistu, imponantu kopskaņu!” Iesām Cīruļa atsauksmē tālāk, kas noslēdzas ar atzinumu, ka koncerts izdevies.

Virsdiriģentu raksturojumiem recenzenti šoreiz pieskārs mazāk, tā vietā vairāk runājot par atsevišķu dziesmu izskaņu. Tā Graubiņš par viskošāko atzinis *Gaismas pils* atskaņojumu Kalniņa un otrreiz autora vadībā, tāpat *Latvju himnu* Reitera vadībā un „pa daļai” arī Melngaiļa paša vadīto *Jāņu vakaru*. Cīrulis minētām dziesmām vēl pievienojis *Beverīnas dziedoni*, kā arī Kalniņa un Reitera vadītās tautas dziesmas. Turpretim kā nesekmīgs atzīts Melngaiļa jaundarba *Pirmo dziesmu svētku piemiņai* atskaņojums, par kuŗu Graubiņš izteicās, ka „tajā dzie-

dāja tikai daļa dziedātāju un tie paši nedroši, tā ka no cerētā svinīguma nekas neiznāca."

Pirmo koncertu diezgan manāmi ietekmēja arī vējš, kas šoreiz pūta tieši pret estrādi; tāpat sākumā bija manāma zināma distance starp dziedātājiem un publiku. Taču jo tālāk, jo visi atdzīvojās, un, kad — kā rakstīja Čirulis — „mierīgā, episkā noskaņojumā" bija izskanējusi Kalniņa vadītā „Gaismas pils, svētku gaisotne jau bij sasniegusi parasto spriegumu.

Sajūsma vēl pieauga, kad pēc ne mazāk veiksmīgā *Beverīnas dziedoņa* atskaņojuma *Gaismas pils* atskanēja vēlreiz paša autora vadībā. Tā bija pēdējā reize, kad Vitols bij redzams lielākā latvju koŗa priekšā: izcilais dziesmu meistars, kas reizē ar dziesmu svētku sešdesmit gadiem varēja svinēt 70 gadus paša mūžam, turpmāk kā diriģents vairs neparādījās. Visbeidzot atkārtojumu vēl izpelnījās Kalniņa *Latvju himna*, pēc kam sākās pārējo autoru un virsdiriģentu sumināšana.

Otrs koŗu koncerts 18. jūnijā sākās tāpat sešos vakarā. Laiks šoreiz bija saulains, lā ka jau pašā sākumā Esplanādē valdīja īsta svētku noskaņa. Šai koncertā ieradās arī no Āmerikas nesen pārbraukušais Alfrēds Kalniņš, ko ar gaviļēm un puķēm apsveica kopkoris un svētku rīkotāji, pēc kam Melngailis ārpus programmas nodirīģēja *Latvju himnu*. Suminājumi tās autoram bija tik spēcīgi, ka Kalniņam nācās to novadīt vēlreiz pašam. Tāpat suminājumus saņēma dziesmas teksta autors Plūdons, un tikai pēc tam varēja sākties koncerta kārtējā programma.

Arī tā šeit redzama kompilētā veidā:

<i>Bērzs tīrelī</i>	J. Vitols
<i>Sapņu tālumā</i>	Em. Dārziņš
Teodora Reitera vadībā	
<i>Dziesmas lielas</i>	P. Barisons
<i>Kā gulbji</i>	K. Kažociņš
<i>Imanta</i>	Alfr. Kalniņš
Teodora Kalniņa vadībā	
<i>Teci, teci, kumelini</i>	O. Šepskis
<i>Kur tu augi, daiļa meita</i>	Straumes Jānis
<i>Pūt, vējini</i>	Jurjānu Andr.
<i>Saki jel, Saulīte</i>	Em. Melngailis
<i>Birzēm rotāts Gaiziņš</i>	V. Dārziņš
Emīļa Melngaiļa vadībā	
<i>Pavasara dziesma</i>	Jēk. Poruks
<i>Trīs māsiņas mežā gāja</i>	V. Dārziņš
<i>Švāģeŗa meitiņa</i>	"
<i>Kuŗš putniņš dzied tik koŗi</i>	J. Kalniņš
Teodora Kalniņa vadībā	

Es maza meitiņa
Kur, puisīti, tu tecēji
Aiz upītes meitas dzied
Man sajāja trīs tautieši
Bārenītes slavināšana

V. Dārziņš
M. Zariņš
Ād. Ābele
V. Ozoliņš
Em. Melngailis

Teodora Reitera vadībā

Par Bērzu tīreli Graubiņa rediģētajā rakstu krājumā par Vitolu (1944) lasāms, ka to, — kā pārāk grūtu — pēdējā mirklī no programmas izņēma. Nedz Graubiņa rakstā *Daugavā*, nedz Cīruļa recenzijās turpretim nekas tāds nav minēts, kādēļ jādomā, ka šo dziesmu tomēr dziedāja (vismaz daļa koŗu). Tāpat nevaram būt pilnīgi droši citādi, un iespējams, ka šai koncertā atskaņoja vēl kādu darbu, kas jau bija iepriekšējās dienas programmā.

Arī par otru koncertu Graubiņa atsauksme nebij diez cik labvēlīga:

... Otrās dienas programmā ietilpa visas jaunās dziesmas, tikai pa starpām atskaņojot arī vecākās, dažas iemīļotākās no pirmās dienas programmas. Diemžēl, no jaunajām tikai *Pavasara dziesma* un *Kuŗš putniņš* Kalniņa vadībā, *Birzēm rotāts* — Melngaiļa un *Man sajāja trīs tautieši* Reitera un otrreiz autora vadībā padevās droši un skanīgi ... Citas turpretim pavadīja vai nu melodiska vai ritmiska nedrošība. Varēja just, ka dziedātāju atmiņā tās vēl nav noģūlušās ... Jaunajiem autoriem, ja to dziesmas nav pavisam vieglas, ir tiešām riskanti dot tās pirmo reizi atskaņot lielos dziesmu svētkos, jo publika dziedātāju nedrošību piedēvē autora nemākulībai. Šoreiz nevarēja justies laimīgi ne V. Dārziņš, ne P. Barisons, ne M. Zariņš ... drīzāk jau tad Graubiņš ar Cīruli, kuŗu dziesmas no programmas bij noņēmas ..."

Tāpat Cīruļa atsauksmē²³ lasām, ka dažu jaundarbu atskaņojumi nav bijuši sevišķi laimīgi. Citādi Cīruļa vērtējums toties ļoti labvēlīgs:

„... ļauki un disciplinēti atskanēja Vitola *Bērzs tīreli* un E. Dārziņa *Sapņu tālumā*. Abās dziesmās diriģents (R e i t e r s, V. B.) bija pānācis ļoti noskaņojumu, un Dārziņa dziesmu vajadzēja atkārtot. Patiesību sakot, turpmāk vajadzēja atkārtot turpat vai visu programmu, un sevišķi mūsu jauno komponistu dziesmas izpelnījās koŗu un klausītāju piekrišanu. Ir publikai, ir dziedātājiem gribējās redzēt jauno Dārziņu, Pēteri Barisonu, Jāni Kalniņu, V. Ozoliņu, kuŗus apveltīja ziediem un gavilēm. Gribēja redzēt arī Jēk. Poruku par krāšņo *Pavasara dziesmu* un Ādolfu Ābeli par skanīgo *Aiz upītes meitas dzied*, bet abi autori bija nezin kur pazuduši...

„Laimīgo iesākumu ne mazāk laimīgi turpināja T e o d o r s K a l n i ņ š, kuŗa vadībā spoži izskanēja Barisona *Dziesmas lielas*, Kažociņa *Kā gulbjī* un A. Kalniņa *Imanta*. Ar ļoti laimīgu roku turpmākā programmas daļā diriģents izveidoja nule minēto Poruka dziesmu,

V. Dārziņa *Trīs māsiņas* un *Švāģeļa meitiņu*, kā arī J. Kalniņa ļoti skaņīgo un spožo *Kuŗš putniņis*. Pēdējā un pirmā bij koŗākie atskaņojumi turpat vai visā programmā.

„Mazāķ „šepes” bij E m ī l i m M e l n g a i l i m. Ne visai droŗi koŗi zināja viņa *Saki jel, saulīte*, bet Šepska, J. Straumes un A. Jurjāna dziesmās jau netrūka ne skanīguma, nedz lokanības. Viņa rokai kā laimīgākais atskaņojums bija V. Dārziņa *Birzēm rotāts*.

„Visu pēdējo programmas posmu cinījās T e o d o r s R e i t e r s, taču arī viņa droŗā roka, markantais ŷests un temperaments nevarēja izvadīt koŗus pāri tām ritmu pikantērijām, ko dziedātājiem bija pasnieguŗi V. Dārziņš, M. Zariņš, Ād. Ābele, bet V. Ozoliņa *Man sajāja trīs tautieŗi* un Melngaiļa *Bārenītes slavināŗanā* diriģents pānāca īsti spoŗu, apģarotu izskaņu. Tas tieŗām bija skaists, skanīgs fināls. Lija ziedu lietus uz diriģentiem, komponistiem — — —”

Klausītāji, protams, nebija tik kritiski un paļāvās vairāķ vispārīgajam noskaņojumam, kālab koncerta laikā patieŗām valdīja tās gaviļes, ko pieminējis Ćirulis. Bez mūziķiem tajās āalijās arī klāt esoŗie dziesmu tekstu autori, kā Plūdons, Akurāters, Kārlis Jēkabsons un Aspazija.

Seviŗķi sirsnīgus suminājumus pēc dziesmas *Sapņu tālumā* saņēma Aspazija, kuŗa tieŗi ap svētkiem bija nokļuvusi preses krustugunis sakarā ar cīņu pret sociāldemokratu partiju. Aspazijas attieksmes ar minēto partiju sāka saasināties, Raiņim vēl dzīvam esot, bet jo asas tās kļuva pēc Raiņa nāves, kad Aspazija sāka publicēt viņa dienas grāmatu un vēstules. ŷie raksti atklāja daŗas politiķiem maz tikamas lietas, turklāt Aspazija arī citādi bij parādījusi spīvu neatkarības garu, kas beidzot aizveda līdz tam, ka viņu no partijas pat izslēdza. Viss tas sagādāja dzejnieķei tautā lielu populāritāti, kas tad arī izpaudās viņas sumināŗanā dziesmu svētkos.

Otra svētku diena noslēdzās ar divi mielastiem, no kuŗiem pirmo par godu ārzemju ŷurnālistiem sarīķoja LDzB, bet otru (svētku goda kurātorijai, valdības locekļiem, rīķotājiem un diriģentiem) — RLB, kam svētku treŗajā dienā seķoja vēl Rīķas pilsētas rīķotās brokastis ārzemju viesiem.

Āri treŗais svētku koncerts pirmdien, 19. jūnijā sākās seŗos vakarā. Tajā atskaņota seķojoŗa programma:

I

p ū t ē j u o r ķ e s t r ī

Valsts prezidenta apsveikuma marŗs Jānis Vītolīņš
a u t o r a v a d ī b ā

Svētku marŗs Juris Jurjāns
Karodziņu polonēze Alfr. Kalniņš

J. J u r j ā n a v a d ī b ā

Sēru marš J. Vītols
Lāčplēša kaps Ād. Ābele
Latvju tautas brīvlaišana Jurjānu Andr.
J. Skujiņa vadībā

Divi ievadi Jānis Mediņš
Latvju rapsodija Jānis Vitolinš
J. Vitolina vadībā

Igaunijas valsts amatniecības skolas
pūtējorķestris
Elmāra Paeskes vadībā

II

Somu vīru koris Laulajat
Volmāra Volanēna vadībā

Lietuvas aizsargu savienības
jauktais koris
prof. N. Martinona vadībā

III

vīru koņi

Latviski lai atskan dziesmas Baumaņu Kārlis
Lūk, roze zied Jurjānu Andr.
Teodora Kalniņa vadībā

Balta puķe J. Cimze
Strauja upe Vigneru Ern.
Eiļa Melngaiļa vadībā

jaukti koņi

Gaismas pils J. Vītols
autora vadībā

Dievs, dod mūsu tēvu zemei Jurjānu Andr.
Jāņu vakars Em. Melngailis
Eiļa Melngaiļa vadībā

Bārēnītes slavināšana Em. Melngailis
Latvju himna Alfr. Kalniņš
Teodora Reitera vadībā

Latviešu pūtējorķestris bija sastādīts no četrpulkus vienībām, kam talkā nāca daži papildu mūziķi. Plašās programmas dēļ tas guva lielu atsaucību, tāpat tā disciplinētību izcēla svētku recenzenti. Jūsmīgi tika saņemts arī igauņu ansamblis, ko daļa klausītāju jau bij dzirdējusi atsevišķā koncertā Vērmānes dārzā 17. jūnijā, bet jo sevišķu atsaucību publika vēlēja viesu koņiem, par kuriem Cīrulis rakstīja:²⁴

Uz redzēšanos nākamās svētkos!

„... Patīkams intermecco tiem, kas to varēja dzirdēt, bija somu vīru koŗa uzstāšanās ar S. Palmgrēna dziesmām Volmāri Volanēna vadībā. Šis koris izpelnījās nedalītu publikas piekrišanu un veselu klēpi ziedu, rādot somu dziesmas un koŗa kultūras lielos sasniegumus. Ne mazāk skaļu piekrišanu guva lietuvju aizsargu savienības koŗa sniegumi diriģenta prof. Martinova vadībā. Skanīgi un disciplinēti izskanēja abas jauktā un vīru koŗa dziesmas, liecinot ir balsu jaukumu, ir tehnisku vingrību. No aplausiem, ziediem un gaviļēm koris atpirkās ar *Gaismas pili* un *Kalniņa Latvju himnu* — —”

Un par koncerta pēdējo daļu Cirulis tālāk rakstīja:

„... Ļoti braši skanēja vīru koŗi T. Kalniņa un E. Melngaiļa vadībā. Sevišķi spoži un disciplinēti, mūzikāli iezīmīgā uztverē zem Kalniņa elastīgās rokas izskanēja Baumaņu *Kārļa Latviski ļai atskan dziesmas* un Jurjānu Andreja *Lūk, roze zied*, pēc kam šim iemīļotam diriģentam koŗi sarīkoja ilgas ovācijas, bet studenti to nēsāja uz rokām. Isti laimīgi Melngailis veidoja arī Cimzes *Balto puķi* un Vignera *Straujo upi*. Apvienotie jauktie koŗi šoreiz nāca klajā ar atsevišķām dziesmām no iepriekšējo dienu programmas. Vēlreiz autora vadībā dzirdējām *Gaismas pili*, bet Melngailis atkal iejūsmoja visus ar savu *Jāņu vakaru*, turpretim par *Dievs, dod mūsu tēvu zemei ziediem* starp ziediem saņēma arī — slotu.²⁵ Reitera vadībā spoži izskanēja *Bārenītes slavināšana*, bet Alfr. Kalniņš ar savu *Latvju himnu* atkal saņēma sirsnīgas ovācijas un ziedus

„Programmai beidzoties, negribēja izkļīst ne koŗi, ne klausītāji. Dziedātāju sveicieniem pretim pacēlās visā Esplanādē cepuru un

Valsts prezidenta ceļojošās balvas ieguvējs Alsungas koris

mutautiņu sniegs. Vēl prasīja pēc dziesmām, līdz kori un publika sakusa vienprātīgā, varenā un aizraujošā Dievs, svēti Latviju, kuru aizrautīgi, kā ērglis vicinādams spārnus, vadīja Emīlis Melngailis. Tas tiešām bija liels neaizmirstams brīdis, liela patiesa nacionāla spēka un nacionālās apziņas manifestācija."

Arī Graubiņš, trešo koncertu aprakstot, kļūmes vairs nav pieminējis un savus iespaidus izteicis līdzīgā garā, beigās pat izsaucoties: spēcīgas sajūsmas pilns noslēgums!

Trešais koncerts ielga gandrīz līdz pusnaktij, jo tā laikā notika vēl citi akti. Tā arī šais svētkos ar Treju zvaigžņu ordeni un goda zīmēm apbalvoja vairākus pirmo dziesmu svētku dalībniekus, kuŗus sumināja koncerta starpbrīdī. Apbalvotie bija K. Dzinters, J. Lauris, M. Grinberga-Grinblate, L. Veinberģe, L. Ševica, V. Zvirgzdiņa, A. Valters un J. Kērķis, kam vēl nāca klāt „pēdējā brīdī” atrastais Jānis Ezergailis, Trīne Laure un Brencis Brocēns.

Koncerta beigās savukārt paziņoja tautas tēŗpu ģodalgošanas rezultātus. Valsts prezidenta ceļojošo balvu (kokli) arī šoreiz paturēja Rucavas koris, bet otru I ģodalgu (min. prezidenta Skujenieka dāvāto kausu) saņēma Bārtas koris. Septiņas

Apbalvoto ventspilnieku grupa

nākošās I godalgas saņēma Ogreslejas, Alsungas Gudenieku, Nīcas pamatskolas, Pērkones kultūras veicināšanas bbas Blāzma, Vārves aizsargu, Ventspils Spāra un Ventspils jaunatnes draugu bbas koŗi, četras II godalgas — Zaļenieku, Liepājas Annas draudzes, Dziesmuvaras un Valmieras latv. bbas koŗi, bet septiņas III godalgas — Liepājas prefektūras, Sabiles, Skaistkalnes, Priekuļu, Talsu, Matkules un Viesītes koŗi.

Balvām kara ministrs bija ziedojis 500 latu, ko sadalīja septiņiem koŗiem, kamēr pārējie ieguva *Latvju dainu* vai *Latvju rakstu* komplektus. Bez tam daži koŗi saņēma atzinības rakstus, un Vietuļvas labdarības bbas koris, kas bija piedalījies visos iepriekšējos svētkos, izpelnījās īpašu balvu — RLB-as dāvāto sudraba kausu. Līdzās tam atzinību ieguva atsevišķu dziedātāju tērpi. Šai sacensībā apbalvoja 113 sievietes un 7 vīriešus: 44 ar I, 63 ar II un 13 ar III godalgu.

Ir dzīvā piedalīšanās, ir rezultāti tautas tērpu godalgotājus bija ne vien apmierinājuši, bet pat pārsteiguši. Tā profesors Balodis presei izteicās: ²⁶

„... Apsveicama parādība, ka daudzi koŗi ieraduŗies ar patieŗām ļoti raksturīgiem un veciem tērpiem. Iepriecinoŗi arī tas, ka apskatē izdevās novērot daŗus seno tērpu atdarinājumus, kas bija ne tikai pareizi ar rakstiem un tērpu veidu, atseviŗķām daļām, bet arī absolūti pareizi ar katru rakstu. Daŗi no ŗādiem atdarinājumiem bija tik skaisti, ka (tos) bez kādas runas var nostādīt līdzās veco tērpu rindām — — —”

No pirmā koŗa tautas tērpos II dziesmu svētkos 1880. gadā patieŗām bija nostaiŗģāts gaŗŗ celŗŗ, bet — ne līdz ģalam, jo daŗi novadi arī ŗoreiz vēl nebij pārstāvēti tikpat kā nemaz. Aina beidzot izlīdzināŗās pēdējos vispārējos svētkos 1938. gadā, un te nu nenoliedzami nopelni bija tieŗi dzivajai sacensīŗai un panākumiem 1933. gadā.

Svētku laikā notikuŗo blakus sarīkojumu 1933. gadā bij mazāk, taŗu interese par tiem tāpat bija liela, un netrūka arī publikus. ŗos sarīkojumus ievadīja Reitera koŗa gaŗiŗģais koncerts ar Nikolaju Vanadŗiņu pie ēŗģelēm 17. jūnīja vakarā Doma baznīcā. Tajā atskaņoja Alfr. Kalniņa kantāti *Mūzikai* un citus Kalniņa, Melnŗģaiŗa, Graubiņa un Ābeles, kā arī daŗus cittautu gaŗiŗģos darbus. Tai pašā laikā Vērmanes dārzā notika jau pieminētais Iŗaunīja valsts amatniecības skolas pūtēju orķestŗa koncerts Peskes vadībā.

18. jūnījā divos dienā LK-as zālē notika otras reprezentablāķās vienības — Ābeles vadītā studentu koŗa Dziesmuvaras koncerts. ŗai koncertā uzmanību izpelnīŗās divi Jāņa Kalniņa dziesmas ar Sudrabkalna tekstiem — *Pasaka par Piķamīci* un *Apsnieŗģoŗā pilsēta*, tāpat Vitola balāde *Rūķīŗi* un *Meŗavecis* un vairāķas retāk dzirdētas citu autoru dziesmas, kā Leonīda Vīŗnera *Dzīvības koks*, Graubiņa un Dāŗziņa tautas dziesmu apŗstrādājumi u. c.

Tai pašā pēcpusdienā ķetros Doma baznīcā notika Alfr. Kalniņa ēŗģeļu koncerts ar Hendeŗļa, Bacha, Franka, Soverbi (Sowerby) un pašā koncertanta jaunākām kompozīcijām (*Scherzo, Kristus bērna ŗūpļa dziesma*) programmā. Vakarā Vērmanes dārzā savuķāŗt notika L. Vīŗnera vadītā vīru koŗa Dziedoņa koncerts, bet LK-as zālē — Lietuvas aizsargu koŗa koncerts. Pēdējais izcēlās īpaŗi izcilās balsu kvalitātes un imponantā dziedātāju skaita dēļ (pāri par 100), kā arī ar temperamentīgo un meistarīgo prof. Martinoņa diriŗģēŗanas mākslu.

ŗo koncertu rindu nosīēdzā reprezentablā, kaut skaitliski necilā somu koŗa Lauļajāt koncerts Volanēna vadībā 19. jūnījā ķetros pēcpusdienā LK-as zālē. Tas deva baŗģātīgu ieskatu somu koŗdziesmā, ar ko somi latvieŗus bija sōķuŗi iepazīstināŗ

Apbalvotie suiti

jau pirms Latvijas valsts tapšanas. Tālab somu koņi bij tik gaidīti arī vēlāk, un latvju koņu viesošanās Somijā savukārt aizvien bijusi viens no skaistākiem uzdevumiem, kad latvju dziesmu nācās reprezentēt ārzemēs.

Līdzās minētiem mūzikālajiem sarīkojumiem svētku otrā dienā Dailes teātrī notika rakstnieku diena, bet vienpadsmitos vakarā Esplanādē — Nacionālā teātra spēlētais Akurātera Viesturs Mierlauka inscenējumā. Par spīti vēlajam laikam izrādē ieradās ap 2000 skatītāju.

Svētku laiku izmantoja arī citi, kā, piemēram, sportisti, un dziesmu dienu laikā šoreiz Rīgā notika spriegas latviešu futbola meistarības cīņas, kas arī pulcēja tūkstošiem skatītāju.

Visbeidzot svētkus noslēdza plaša balle Esplanādē, kurā piedalījās arī liela daļa dziedātāju, kam atceļš vēl nebij steidzams, un tikai otrdienas rītā, kad no Rīgas aizripoja pēdējie īpašie vilcieni, varēja sacīt, ka svētki beigušies. —

Kā jau minējām, atceres dziesmu dienu budžetu sastādīja, rēķinoties tiklab ar saimniecisko krīzi, kā ar īso starplaiku. Šāda piesardzība izrādījās pareiza, jo galu galā no paredzētiem ienākumiem (108.000 latu) LDzB dabūja tikai ap 80%. Bet tā kā izdot nebija paredzēts vairāk kā 75% un faktiskie izdevumi šo robežu nepārsniedza, tad budžets izpildījās vēl ar nelielu atlikumu.

Protams, lai izvairītos no zaudējuma riska, daži izdevumi šoreiz bij drastiski jāsamazina, īpaši tie, kuŗu apmērus — kaut ne ikreiz ar vieglu sirdi — varēja noteikt pati LDzB. Tādi bija, piemēram, arī honorāri komponistiem un virsdiriģentiem, ko varēja izmaksāt tikai pēc negrozāmo izdevumu nokārtošanas.

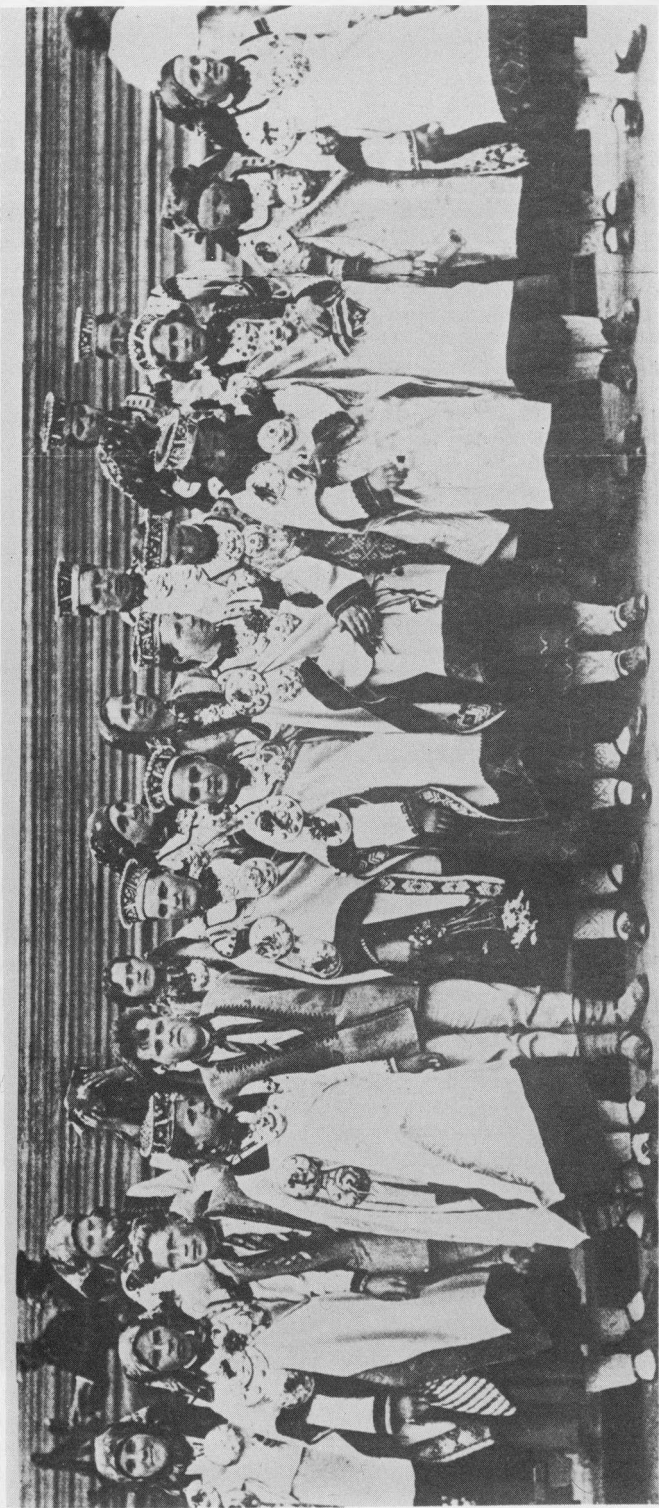
Šikāks pārskats par 1933. gada svētku saimniecību pašreiz nav pieejams, bet no kāda 1934. gadā notikušas LDzB-as sapulces atreferējuma²⁷ redzam, ka pavisam svētkos ieņēmti 81.233,34 ls, no kā 59.981,25 ls deva ieejas biļetes. Tiem pretim izdoti 77.056,24 ls, tā ka atlikums bij 4.177,10 ls²⁸ — apmēram tāds pat, kā 1931. gadā.

Protams, dziesmu svētkus rīkojot, LDzB nedomāja vairot kapitālu, taču rezultāti rādīja, ka saimnieciski jau bij jārēķinās ar noteiktu risku. Te gan jāpiebilst, ka ienākumus šoreiz manāmi ietekmēja ne tikai samazinājusies publika, bet arī lētākās ieejas maksas. Tā 1926. gadā 103.000 klausītāju atstāja kasei ap 250.000 latu, 1931. gadā 75.000 klausītāju — ap 190.000, kamēr 1933. gadā 55.000 klausītāju deva tikai nepilnus 80.000 latu.

Proporcionāli 1926. gadam 55.000 klausītāji varēja dot ap 135.000, bet proporcionāli 1931. g. (kaut tas jau bija saimnieciskās depresijas gads) — ap 130.000 latu. Faktiski turpretim ieņēmti tikai 59 resp. 62%. Šāds salīdzinājums ir zīmīgs, un iespējams, ka pie tā nonāca arī 1933. gada svētku rīkotāji, lai to liktu lietā, apsverot nākošo svētku iespējas. Taču tas vairs nebij nepieciešams, jo politiskie notikumi, kā redzēsīm vēlāk, radikāli grozīja arī visu dziesmu svētku organizatorisko pusi.

Par atceres svētku idejiskiem panākumiem toties nebija jāšaubās. Tāpat kā agrāk, tā arī šoreiz prese izcēla svētku vienotāju spēku, kaut tam pretim nevarēja nepieminēt toreizējo politisko saskaldīšanos. Tā, piemēram, *Latvis* ievadā *Lielie tautas svētki beigušies*²⁹ rakstīja:

„Dziļā nacionālas vienības izjūtā, lielā sajūsmā ir pagājušas trīs lielās svētku dienas. No visām Latvijas malām sapulcējušies, šodien atgriezījamies atkal mājās, nesdami līdz savās sirdīs uguni, kas iedegās, latvju dziesmai skanot, gaišās liesmās. Glabīsim un sargāsim šo uguni kā savu dārgāko mantu! Viņas gaišums rādīs mums pareizo ceļu tumšās ikdienas gaitās, viņas siltums dos mums mierinājumu

Ministru prezidenta balvas ieguvējs Bārtas koris

un jaunu spēku dzīves grūtākos brīžos. Dziesmā ir dzimusi mūsu valsts, dziesmā viņai jāizaug skaistai un spēcīgai, dziesmā jādzimst Latvijas labākai nākotnei.

„Nesīsim līdz katrs savā sētā, savā darbā, savā tuvākā apkaimē to lielo vienprātību un gaišo, visu uzvarošo prieku, kas šajās dienās pāršalca Rīgai ... atkārtosim arī rīt un parīt to, ko pateicām vakar un aizvakar: mēs gribam būt kungi, nevis kalpi savā dzimtajā zemē! ... Latvija var kļūt stipra, skaista un bagāta zeme, kurā katrs jutīsies apmierināts, bet viņa tāda var kļūt nevis neprātīgā šķiru cīņā, visu cīņā pret visiem, bet vienīgi visu šķiru ciešā sadarbībā, sekojot kopējiem mērķiem. Ļausim skanēt šai tautas saprašanās un kopdarbības dziesmai mūsu sirdīs ik dienu, mācīsim šo pašu dziesmu visiem, kam viņa vēl sveša. Tad paies gadi, un pienāks diena, kad latvju dziesma būs veikusi jaunu brīnuma darbu. 60 gadus viņa mūs izvadīja no apspiestas kalpu šķiras par suverēnu tautu un neatkarīgu valsti. Tagad viņai mūsu valsts no politiķu rotaļlietas jāpārvērš ziedošā, spēcīgā darba un gaišmas zemē! Tautu vēl reiz lai izglābj dziesmu gars!”

Ja laika straumē viena otra citētā rinda varbūt arī zaudējusi agrāko asumu, tad anonīmā rakstītāja beigu vārdi var imponēt joprojām. Tādu valsti šais pašos svētkos dziedātajā dziesmā *Birzēm* rotāts taču bij vēlējies redzēt arī dzejnieks:

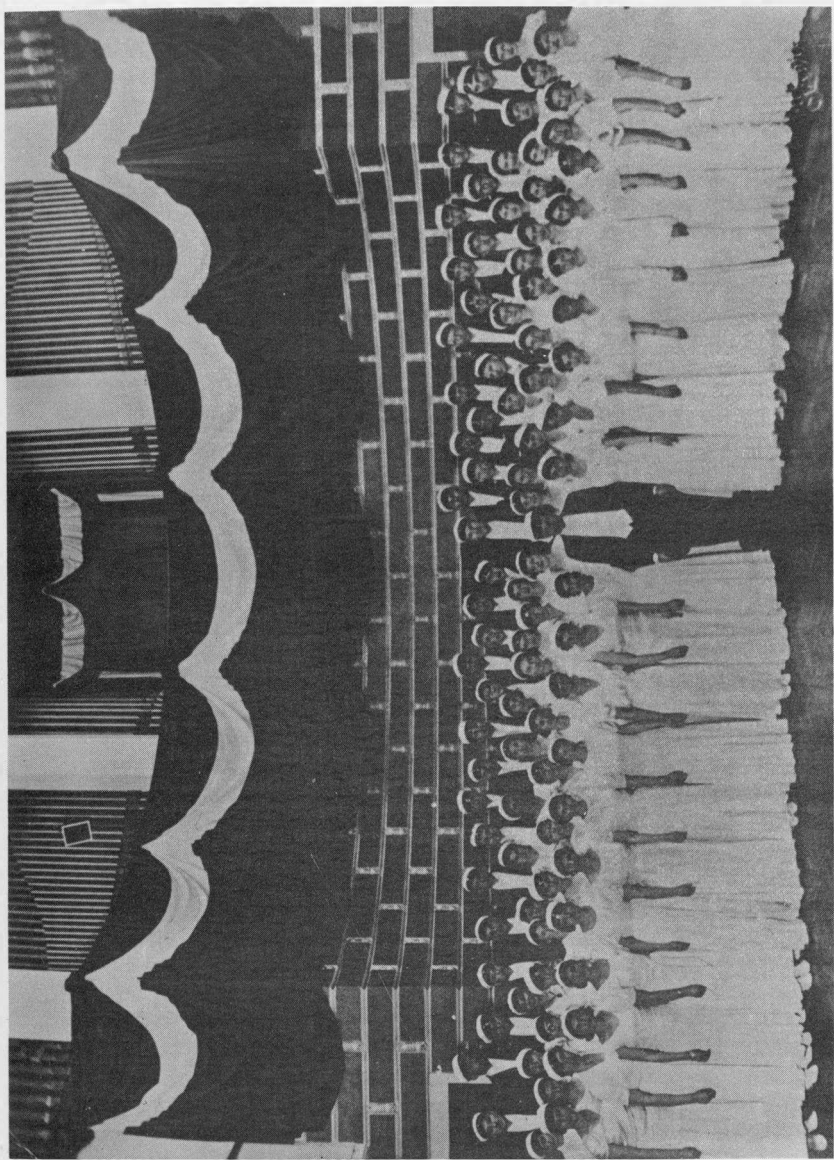
*Mijā Latvija, kaut tu jel būtu
Tāda cēla, balta, dižena!*

Arī pārējās avīzes rakstīja līdzīgā garā, ieskaitot pat dažus minoritāšu izdevumus. Tāpat labvēlīgus rakstus iespieda vairāki ārzemju laikraksti un žurnāli, cildinot ir lielo dziedātāju skaitu, ir skaidros tautas tērpus un dziesmas, ir pašu Latvijas valsti ar tās galvaspilsētu Rīgu.

Kā jau teicām, nedēļu pēc atceres dziesmu dienām Tallinā notika X vispārējie igauņu dziesmu svētki — „lielā, nacionālā mistērija”, kā tos bij nosaucis igauņu komponists Āviks.³⁰ Šais jubilejas svētkos ieradās ap 17.000 dziedātāju (apmēram tikpat, cik IX latviešu vispārējos svētkos), un ar LDzB-as atbalstu tajos piedalījās arī ap 300 latviešu dziedātāji (no studentu koņiem). Kā Igaunijas valdības viesis Tallinā bez tam bija ieradies arī prezidents Kviesis.

Salīdzinot ar latviešiem, igauņi dažā ziņā bij aizsteigušies priekšā, ko varēja izskaidrot ar to, ka Igaunijā dziesmu svētku kustība attīstījās straujāk jau pirms neatkarības laika. Turklāt igauņiem bij lielāka organizātoriska pieredze, jo svētku rīkotāja Igauniju dziedātāju savienība tika nodibināta jau 1924. gadā, kamēr LDzB sāka darboties tikai 1930. gadā.

Citādi salīdzinājumi ir vairāk relatīvi, un abu tautu lielajiem svētkiem reizē bijis daudz tādu nacionālu atšķirību, kas ārē-

Dziesmuvara 1934. g.

jām mērauklām lāga nepakļaujas un nav arī pakļaujamas. Svarīgākais bij svētkos celtā kultūrālā draudzība, kas jau tad Baltijas valstis tuvināja vienu otrai ne mazāk kā dažs tīri politisks vai diplomātisks solis.

Atceres dziesmu dienu programma tika veidota kā jubilejas programma. Tālab iās retrospektīvā daļa bij visai plaša, un 39 latviešu koŗdarbu vidū šoreiz 23 bija tādi, kas jau bij atskaņoti kādos no iepriekšējiem svētkiem (blakām atzīmēti svētki, kad tie dziedāti pirmoreiz):

Ābeles	<i>Aiz upītes meitas dzied</i>	VII
Baumaņa	<i>Dievs, svēti Latviju</i>	I
	<i>Latviski lai atskan dziesmas</i>	II
Cimzes, D.	<i>Kas tie tādi</i>	I
Cimzes, J.	<i>Rīga dimd</i>	I
Dārziņa, E.	<i>Sapņu tālumā</i>	VI
Jurjānu A.	<i>Ak Jeuzaleme, mosties</i>	IV
	<i>Dievs, dod mūsu tēvu zemei</i>	IV
	<i>Pūt, vējiņi</i>	V
	<i>Stādīju ieviņu</i>	V
	<i>Tautiešam roku devu</i>	V
Kalniņa, A	<i>Imanta</i>	V
	<i>Latvju himna</i>	VI
Kažociņa	<i>Kā gulbji</i>	VII
Melngaiļa	<i>Bārenītes slavināšana</i>	VI
	<i>Jāņu vakars</i>	VII
Šepska	<i>Teci, teci, kumeliņi</i>	II
Vignera	<i>Strauja upe</i>	III
Vitola	<i>Bērzs tīrelī</i>	III
	<i>Beverinas dziedonis</i>	IV
	<i>Dieva lūgums</i>	V
	<i>Gaismas pils</i>	V
Zāliša	<i>Birstaliņa</i>	VI

Bez tam 1933. gada programmā redzami četri darbi, kas gan nevienos vispārējos svētkos vēl nebij atskaņoti, taču pēc vecuma drizāk piederēja retrospektīvai daļai, proti:

Cimzes, J.	<i>Balta puķe</i>
Jurjānu A.	<i>Lūk, roze zied</i>
	<i>Uz augšu</i>
Straumes	<i>Kur tu augi, daiļa meita</i>

Pavisam kopā šai daļā tātad ietilpa 27 darbi. Izņemot pēdējos četrus, pārējie darbi apskatīti jau iepriekš, un tie — kā rakstīja Graubiņš *Daugavā* — diezgan zīmīgi parādīja „latviešu kuplā dziesmu ozola atsevišķos augšnes gredzenus”, īpaši, ja runājam par agrāko piecu dziesmu svētku attīstību.

Neatkarīgās Latvijas sākuma gados klāt nākušo autoru izlasē toties redzami robi. Tā nedz šai retrospektīvajā, nedz jauno darbu grupā nav atrodams neviens Graubiņa vai Cīruļa koŗdarbs. Graubiņš gan vēl paŗuva atgriezties IX vispārējos dziesmu svētkos, kamēr Cīrulis — tāpat kā P. Licīte un H. Ore — tā ir palīka „aizmirsts”.

Pārējās jaunās atceres svētku dziesmas bija:

Barisona	<i>Dziesmas lielas</i>
Dārziņa, V.	<i>Birzēm rotāts Gaiziņš</i>
	<i>Es maza meitiņa</i>
	<i>Švāŗeŗa meitiņa</i>
	<i>Trīs māsiņas meŗā gāŗa</i>
Kalniņa, J.	<i>Kuŗš putniņis dzied tik koŗi</i>
Melnģaiŗa	<i>Pirmo dziesmu svētku piemiņai</i>
	<i>Saki jel, Saulīte</i>
Ozoliņa	<i>Man sajāŗa trīs tautieŗi</i>
Poruka	<i>Pavasara dziesma</i>
Zāliŗa	<i>Varoņu dziesma</i>
Zariņa	<i>Kur, puisīti, tu tecēŗi</i>

Veco un jauno dziesmu attīeksme tātad bij 27:12, t. i., pirmo bija vairāk nekā divas treŗdaŗas. Visu 39 dziesmu vidū 20 piederēŗa oriŗinālu grupai, kamēr 19 darbi bij ar tautasdziesmas tematiku. Šai ziņā atceres dziesmu dienu programma visumā bija līdzīga VII svētku programmai. Tāpat komponistu skaits palīka tas pats, proti 20. To vidū P. Barisons un V. Dārziņš bija debitanti, ar ko līdzšinējos vispārējos svētkos pārstāvēto latŗju autoru skaits jau bij pieaudzis līdz 32.

No *J ā ņ a C i m z e s* darbiem bez 1873. gadā dziedātās *Rīga dimd* (ko nu atskāŗoja jauktie koŗi) vēl bija izvēlēts harmonizējums vīru korim *Baita puķe*. Ši dziesma sākumā bij paredzēta I dziesmu svētku programmā, bet pēdēŗā brīdī to aizstāŗa tā paŗa nosaukuma Neilanda ziņŗe. Salīdzinot ar pēdēŗo, Cimes darbs vismaz kā harmonizējums ir pārāks, kaut citādi tas ir tāda pat ziņŗe ar stiliski un metriski sagrozītu tekstu un sentimentu, kas īstai latŗieŗu tautasdziesmai sveŗs. Kā piemērs, lai parādītu ceļu no pirmiem latŗju tautasdziesmas pielaiķojumiem tā laika vācu paraugiem līdz krāŗņajiem apstrādāŗumiem 60 gadus vēlāk, Cimes dziesma toties bija raksturīga un programmā lietī iederēŗas.

Jurjānu Andreja „jaunās“ dziesmas bij viru korim komponētā *Lūk, roze zied* (Liventāla vārdi) un jauktā koŗa dziesma *Uz augŗu* (Poruka). Pirmā no tām ir jŗsmas zieds uz tautiskā romantisma altāŗa, un sacerēŗanas gads (1888) liecina, ka tā ir viens no autora agrinākiem koŗdarbiem. Œai romantisma epigoŗu darbus atgādinātājai kompozīcijai gan nav dziļākas mŗzikālas domas, taŗu tehniski tā uzrakŗtita veikli, kālab joprojām turas ir koŗu, ir ansambļu programmās. Piezīmējams, ka atceres svētku krājumā tā iespiesta mazliet pārveidotā (Melngaiŗa) redakcijā.

Cita kaluma turpretim ir otra dziesma *Uz augŗu*, ko Jurjāns komponēja 1913. gadā un kas pirmoreiz atskaŗota Reitera vadībā divus gadus vēlāk Pēterpili. Ja visa Jurjānu Andreja mŗza kā komplekss atklāj diezgan daŗādas kvalitātes, radot illūziju, it kā tajā bŗtu strauji pārdzīvoti vairāki rŗguma laikmeti, tad pieminamā dziesma ir skaists piemērs tam Jurjāna darba cēlienam, kad viņŗ Œiem laikmetiem jau bija gaŗām. Diemŗēl, pēc tam Jurjāna daiŗradē klāt tikpat kā nekas lielāks vairs nenāca, un reliŗiskā inspirācijā tapuŗā *Uz augŗu* palikusi pēdējais mākslinieciski spēcīgākais autora koŗdarbs.

Visu Jurjāna darbu vidŗ tai arī savrupēja vieta tŗri stiliski, iezīmējot pagriezienu, kādā aizgāja liela daŗa no latvju vēlākās koŗdziesmas. Kamēr *Mŗsu Tēvs* un labākie koŗi Jurjāna garīgajās kantātēs tradēti vēl tŗra klasicisma garā, *Uz augŗu* ir zīmīgs 19. gadsimta romantikas paraugs, tikai varbŗt klusinātākās ārējās linijās. Nacionālu nokrāsu Œai dziesmai savukārt pieŗķir tās metriskais veidojums, kas ar nekārtno 13 ceturdaŗu rakstu zīmīgi izceŗ Poruka dzejoŗa lēno, bet poētiski dziŗo valodu un tajā slēpto dinamisko kustību.

Un kāda starpība, salidzinot Œo dziesmu ar 1888. gadā sacerēŗto *Lūk, roze zied!* Abu starpā ir ne tikai 25 gadi, kas Œķir to dzimŗanu, bet viss tas laikmets, kas bij aiztecējis kopŗ Liventāla sentimentāli naivajām dziesmiņām lidz Poruka modernajai, filozofiskajai lirikai, un tas bija mērojams ar nepilnu cilvēka pusmŗŗu!

Nākoŗais autors Jānis Kalniņŗ atceres svētkiem deva tautas dziesmas *Kuŗŗ putniņŗ dzied tik koŗi* harmonizējumu jauktam korim. Salidzinot ar 1931. gadā dziedāto *Redz, kur jāja div' bajāri*, *Kuŗŗ putniŗis* veidots vienkārŗāk, paliekot parasta āaudzveida harmonizējuma robeŗās bez ievada vai starpspēlēm un bez jebkādiem citiem lidzekŗiem, kas tiektos salauzt kvadrātisko formu. Bet Œi dziesma ir tehniski ļoti tŗrs un harmoniski dzīvs darbs, un autors tajā panācis meistarīgu pilniskanību, kas jau ir tik noslēgta, ka kādu citu, jaunu tās paŗas meldijas tradējumu vairs nevaram iedomāties.

Melngaiļa
 BIRZĒS I NORĀS,
 VIII burtn.

No Emiļa Melngaiļa dziesmām bez Bārenītes slavināšanas un Jāņu vakara 1933. gadā vēl dziedāti divi oriģināli jauktam korim: *Pirmo dziesmu svētku piemiņai* ar komponista paša un *Saki jel, Saulīte* ar Matisa Siliņa tekstu.

Pirmais oriģināls bij sacerēts tieši atceres svētkiem un ir gaŗākais Melngaiļa koŗdarbs, rapsodiskā traktējumā atgādinot jau agrāk apskatīto *Dievs, dod latvju zemītei*. Atgrieŗšanās pie līdzīga mēģinājuma rāda, ka Melngailis tiecies pēc plaŗākas formas ietvariem, bet viņa nodomu arī ŗoreiz kavēja kāds ŗķērslis, kam bij grūti kļūt pāri.

Tāds apskatāmajā darbā ir ļoti gaŗais teksts (pāri par 10 daŗādu daktila pantu, kam klāt nāk vēl 11 dainu divrindas) un vietumis arī problēmatiskais saturs. Lūk, vairāki ŗā teksta panti autora paŗa ortografijā:

*Ozola vaiņagus kam nule pinam?
 Ko, taures pusdami, pasaulei minam?
 Suminam, sludinam, slavinam, svinam
 Piemiņu Pirmajiem Dziedamiem Svētkiem.*

Piemiņa Pirmajiem Dziedamiem Svētkiem! Slava!

*Mes dainu diŗumu daudzīnam droŗi:
 Ne liela tautiņa, bet dziesmā koŗa.
 Kaut butu zinami zintnieki pirmie,
 Kas lika Jāŗos, lai latvi liŗo!*

Kaut butu zinami pirmie!

Guļ kapu klusumā dziedāji sirmie,
Bet kokles senejās skaņas vēl stigo!
Senās skaņas stigo! Vēl kokles senatni stigo!

Ziņgesim jauku ko, sen saceretu,
Kā liegu liesmiņu svinīgi svetu
Lidzi tam kalniņam lai aiznes veji,
Kur guli tu, kas to sacereji!
Ziņģi par zvejniekiem, ko redzej juriņā!

Es redzeju juriņāi
Trīs zvejniekus zvejojām

... ..

Aizsāktajām dainām seko atkal komponista paša teksts:

Noberta goba uz senatnes klasta.
Lai dziesma vesta no šolaiku stasta:
Cilvēka cieņu iz pūra kā cela,
Pazemē verdzības sloģu kā vela:

Slava!

Kā rakstu valodas veidotājs mināms
Macitājs Mancelis: mužam bus zināms!

Slava! Slava!

Firekers baznīcai pantiņus bera,
Kā ļaužu atmiņā tie iesavera.

Merķeli daudzīnam latviešu draugu,
Kas neieredzēja kundzības žņaugu.
Ne maza slava ap Neikenu sienas,
Kas pirmās sasauca dziesmotas dienas.

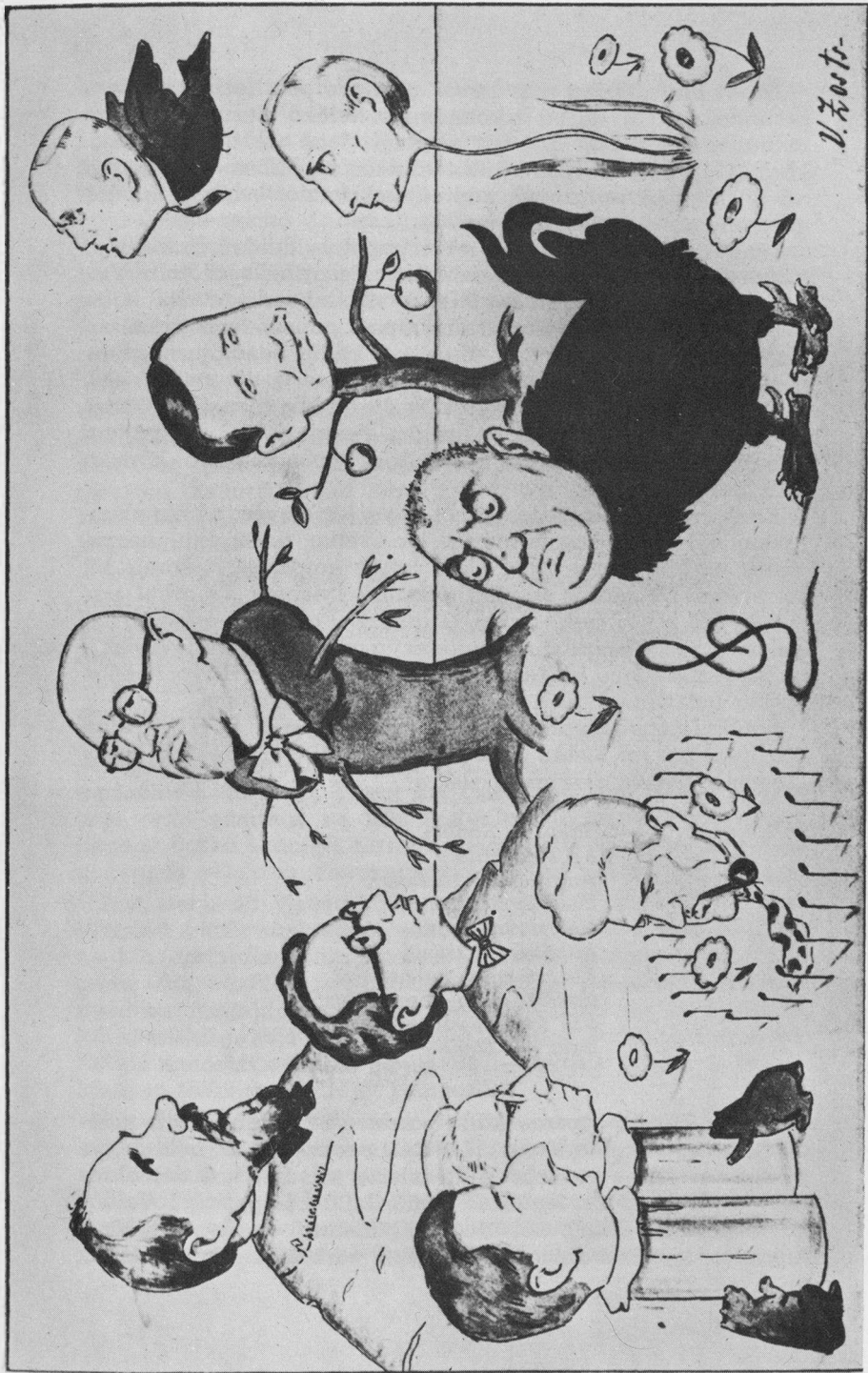
Peterpils Avižu trejviru baru
Lai minam, slavinam par viņu sparū,
Izvanot atmodas laikmeta varū
Ar jaunu ritumu, ar jaunu garū!

Tālāk sumināti jau tiešie pirmo dziesmu svētku darbinieki:

Mināmi Allunāns, Biezbardis, Kronvalds,
Diriķis, Krogzēms, vēl Vebers, Tomsons,
Visi, kas lidzi pie pirmsvētku talkas,
Irlavas Betiņš ar Zili no Valkas

... ..

bet — kā citētās rindas rāda — tad pieminētas arī personas, kam pašā svētku tapšanā nebija tikpat kā nekādu nopelnu. Nenoliedzot autora labos nolūkus un pāra laimīgākas vietas, visumā šo tekstu tomēr grūti atzīt par dzejisku un vēl grūtāk iedomāties, kā to izteikt stingrākā mūzikālā formā, tā ka jau no šā viedokļa Melngaiļa mēģinājums bija riskants.

Latvju komponistu „dārzis”: Jānis Medīnš, Jēk. Medīnš, Altr. Kalniņš, J. Kalniņš, V. Dārziņš, J. Vītols, E. Malngailis, Ād. Ābele, J. Cirulis un J. Zāliņš (V. Zosta šaržs)

Tāpat pati mūzika mūs nevar un nevar pārlicināt, jo viss pamatteksts šai darbā izkomponēts lielāko tiesu vienmuļos rečitātivos, pie tam gandrīz viscaur vienā un tai pašā tonkārtā. Tādējādi darbam trūkst tālākas attīstības stimulu, un arī noslēgumā redzamais kāpinājums veidots vairāk tīri ārīgi dinamiskiem līdzekļiem.

Toties jauks šai dziesmā iekomponētais dainas *Es redzēju jūriņā* harmonizējums, ar ko Melngailis gribējis cildināt Valdemāra nopelnus. Attieksmē pret visu skaņdarbu šis intermezzo izveidots tik plaši, ka viens pats paņem turpat pusi no visa laika, un pagrūti tam atrast arī kādu vienotāju stīgu ar pārējām lappusēm, taču pats par sevi tas ir tik meistarisks, ka visā Melngaiļa daiļradē līdzīgu darbu būs maz. Sevišķi tas sakāms par šā epizoda dzidrajām harmonijām, svaigajiem akordu izgaismojumiem un gandrīz vai orķestrālo korisko skanīgumu.

Abas laimīgās lappuses tomēr nevarēja atsvērt pārējo skaņrakstu, un tādēļ nav brīnums, ka svētku recenzenti, neraugoties uz Melngaiļa izcilo vietu latvju kořdziesmā, šoreiz bij kritiskāki. Tā Čirulis šo darbu atzina „visumā ... mazliet par stieptu un gaļlaicīgu”,³¹ bet Graubiņš *Daugavā* rakstīja, ka dziesma „kā viengabala kompozīcija pavisam neizdevusies”, un beigās nosauca to pat par „vārstījumu”, no kā dzīvot spējīgs varētu būt vienīgi vidū iespraustais harmonizējums.

Daudz laimīgāka bij otra Melngaiļa dziesma *Saki jel, Saulīte* (iespiesta arī *Biržu i noru VIII burtnīcā*). Šai dziesmai jauks „tautisks”, jebšu dīvains teksts:

*Saki jel, Saulīte,
Ko kala kalnā?
Augu dienu saucām,
Vēl nesasaucām,
Vēl nesasaucām...
Kalvis kala kalnā,
Ko tas kala, ko nekala?
Vai tas kala vaļa važas
Vai marotu zobentiņu?
Saki jel, Saulīte
... ..*

Jēkabs Poruks atceras kādu sarunu, kuŗā Melngailis izteicies, ka šai dzejoli attēlota ... Latvijas saeima. Ja tā, mīklainība pazūd, un mums paveŗas kāda interesanta Latvijas demokrātisko gadu lappuse, iemūŗināta mūzikālā kompozīcijā. Veidā, kā to pateicis Siliņš, nekādu „utilitārismu” tomēr nemanām, kālab arī mūzikas autora iztēle šoreiz varējusi izpausties brīvi,

rezultātā dodot vienu no savdabīgākiem un krāšņākiem koŗdarbiem.

Saki jel, Saulite ir vidēja gaŗuma dziesma, tŗpat tematikŗ Melngailis nav bijis pŗrlietu izvŗligns, taŗu iestrŗdŗtŗ viela ir dzŗva un mŗkslinieciski pŗrliedina. To redzam tiklab rotŗli-gajŗ 3-daŗu rakstŗ dziesmas sŗkumŗ, kŗ tam pretstatŗ nostŗ-dŗtŗjŗ lŗnŗkŗ 4-daŗu taktsmŗrŗ veidotajŗ vidus daŗŗ. Galvenŗ pievilcība slŗpjas tomŗr dziesmas harmonikŗ, tŗs brŗvajŗs balsu kustībŗs, kur autors vairs tikpat kŗ nerŗķinŗs ar akordu parastŗm secībŗm, un taisni ņi brŗvība devusi interesantŗkos rezultŗtus.

ņai ziŗnŗ *Saki jel, saulite* bija viens no raksturīgŗkiem Melngailŗ „jaunŗ” stila paraugiem, tŗ ka pat Graubiŗš, kas citŗdi Melngailim mŗdza pŗrmest, ka pŗrŗk izņķerdīga brŗvība daŗ-kŗrt var radīt pilnīgi pretŗju iespaidu, ņoreiz par minŗto dziesmu atsaucŗs visai labvŗlīgi. Tŗpat par vienu no koņŗ-kiem koŗdarbiem to atzina Cŗrulis, recenzŗjot vŗlŗk *Birŗu i noru VIII burtnicu*.³²

V a l d e m ā r s O z o l i ņ ņ atceres dziesmu dienŗm bij devis oriŗinŗlu *Man sajŗja trŗs tautieņi*, kŗ tekstam izmantota kŗdŗ Plŗdoŗa tulkota lietuvju daina. Ozoliŗa dziesma atgŗ-dina caurkomponŗtu divi daŗŗdu meldiju harmonizŗjumu, bet — ar slaidŗku melodiku un parastŗm kadencŗm, kŗdas raksturŗgas tautasdziesmas jaunŗkajam slŗnim. Graubiŗš to at-zina par vienu no vŗrtīgŗkŗm Ozoliŗa dziesmŗm, un ar ņo vŗrtŗjumu varam bŗt vienis prŗtis, vismaz runŗjot par Ozoliŗa agrŗnŗkiem darbiem. Tŗpat ņai dziesmŗ jŗtamais sentiments mŗs neko neaizkaŗ un labi sader ar tekstu, bet jo seviņķi imponŗ darba skanŗgŗ koriskŗ apdare, kas ar visu sŗko balsu dalŗņanos nebija nepŗrvarams ņķŗerslis arŗ viduvŗjiem koŗriem.

Par vienu no visvŗrtīgŗkiem ieguvumiem 1933. gada pro-grammŗ tomŗr uzskatŗms nŗkoņŗ autora J ē k a b a P o r u k a darbs *Pavasara dziesma* — kŗdas īpatnas, trŗsdesmito gadu sŗkumŗ Rŗgŗ paņu tautas dziedoŗu demonstrŗtas suitu meldijas apstrŗdŗjums. Sinkopŗtŗ, nekŗrtnŗ un reizŗ tomŗr ļoti ritmiskŗ rakstŗ dŗļ ņi meldija ir viena no skaistŗkŗm, ko radŗjis tautas anonimais ģenijs, un ne mazŗk skaists ir veids, kŗdŗ to tŗlŗk apstrŗdŗjis komponists.

Tŗpat kŗ Ābele krŗņņajŗ *Vai bŗs laime* vai Graubiŗš mŗzi-kŗli sirsnŗgajŗ *Tek saulite*, tŗ arŗ Poruks *Pavasara dziesmŗ* ar vienkŗrņiem *a capella* lŗdzekļiem uzbŗris veselu gleznu, kas ir tik pabeigta un īpatna, ka tai lŗdzŗgu vispŗr bŗs grŗti atrast. Turklŗt Poruks materiŗla izvŗlŗ bijis pavisam skops: ņai sa-mŗrŗ pagaŗajŗ dziesmŗ izmantota tikai viena tema, un kŗ

pavadītāja tai dota patiesībā tikai viena — gan ļoti zīmīga un dzīva — jauna balss, no kā tad arī tālāk attīstās pārējais skaņu raksts, — bet cik gan bagāta visa šā raksta kustība!

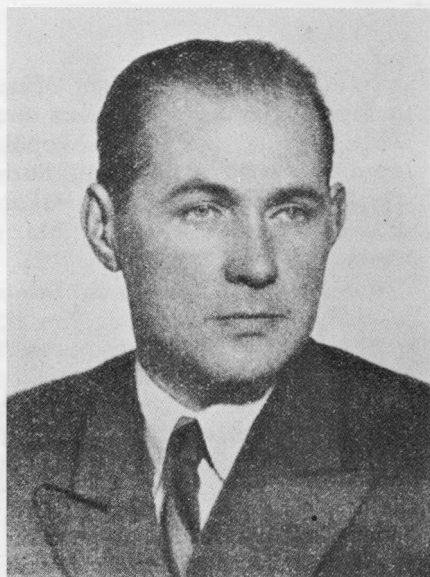
Lai šādu augšanu sasniegtu, autoram bija jālieto tiri polifons rakstības veids, kā to jau darīja Ābele, un Poruka tehnika nav arī mazāk meistariska, lai gan citādi Poruka skaņdarbos polifonais stils nebūt nedominē. Itin dabīgi, ka arī svētku recenzenti *Pavasara dziesmu* pieminējuši ļoti atziniem vārdiem, un Graubiņš to nosauca pat par visas programmas skaistāko tautas dziesmas sabalsojumu. Tāpat to ātri iemilēja dziedātāji, kaut dziesmas kontrapunktiskais veidojums nebija pa spēkam visiem koņiem. *Pavasara dziesma* Poruku arī izcēla ārā no tās anonimitātes loka, kādā viņš vēl bija pirms atceres svētkiem, kad viņa vārdu pēc dažām solo dziesmām pazina vienīgi uzmanīgākie Rīgas mūzikas dzīves vērotāji.

Ar vienkāršu, bet — kā rakstīja Graubiņš — nīpru tautas dziesmas *Kur tu augi, daiļa meita* aranžējumu jauktam korim 1933. gadā vieta bija vēl dota kādreiz rosīgajam latvju mūzikas drupas kopējam *S t r a u m e s J ā n i m*, tāpat VII dziesmu svētku debitantam *M a r ģ e r i m Z a r i ņ a m*, no kuŗa darbiem šoreiz bij izvēlēts harmonizējums jauktam korim *Kur, puisīti, tu tecēji*. Arī Zariņa dziesmā redzam tehnisku veiklību, bet dažu balsu neērtību un varbūt arī zināmas vienmuļības dēļ tā koŗos neiegūla, kā citi darbi, un tā arī atceres svētkos autors plašāku populāritāti vēl neiegūva.

Pēdējais jau agrāk vispārējās svētkos pārstāvētais autors bija *J ā n i s Z ā l i t i s*. Viņa *Varoņu dziesma* (ar Austrīņa tekstu) ir patriotiskā sparā versmojošs, spilgti homofons darbs, kuŗā galvenā vērība piegriezta akordam. Jo oriģinālas komponista dažviet itin šķautnainās, taču aizvien mirdzošās un skanīgās harmonijas. Tā šai dziesmā atrodam skaņu kombinācijas, kas radušās it kā divu dažādu pakāpju apvienojumā, tāpat ipatni skan Zāliša aliterētie akordī, bet it sevišķi skaists un svaigs ir vidus posma nostatījums *sol-dieza* minorā pretim gaišajam *la-bemola* maŗoram dziesmas sākumā un beigās.

Vispār *Varoņu dziesmā* Zālītis vēl turpināja ceļu, ko viņš bija sācis lielajās VI svētku dziesmās, taču drīz pēc tam šis ceļš apstājās, un pēdējos Zāliša darbos sākās jau atkāpšanās un pievēršanās līdzekļiem, kas bij konvencionālāki un mērenāki.

Bez apskatītajiem komponistiem atceres dziesmu dienās nāca klajā vēl divi mūziķi, kuŗus izvirzīja LDz-B-as izsludinātā sacensība. Šie jaunie mūziķi bija Pēteris Barisons (1904 — 47)

Pēteris Barisons

un Volfgangs Dārziņš (1906 — 62). Dārziņš LK-as kompozīcijas klasi pabeidza jau 1929. gadā, bet pēc tam vēl turpināja studijas klavieru klasē, absolvējot to kā laureāts 1934. gadā. Barisons, pirmo nopietnāko mūzikālo izglītību sācis Vignera Fonoloģijas institūtā, LK-ā iestājās vēlāk un kompozīcijas klasi (reizē ar Mediņa un Vāghaltera vadīto diriģentu klasi) pabeidza 1934. gadā. Abu komponistu mūzikālās daiļrades sākumi iekrita tāpat jau pilnīgi Latvijas neatkarības laikā.

Pēteris Barisons žūrijas komisijas atzinību ieguva ar oriģinālu *Dziesmas lielas*, kam drīz sekoja citi koŗdarbi, kaut gan galvenos spēkus komponists atdeva simfoniskajai mūzikai. Viņa sniegums koŗdziesmā tomēr nav mazāk zīmīgs, sevišķi tāpēc, ka Barisons vairāk kopa oriģināldziesmu, kuŗā trīsdesmitajos gados pārāk daudz kas jauns klāt nenāca. Kā jau teicām, daļa komponistu šai laikā vairāk pievērsās tautadziesmai, un citus koŗdziesmai atrāva instrumentālie žanri; turklāt latvju koŗdziesmas līmenis jau ar Vītola, Kalniņa un Zāliša darbiem bij pacelts tik augstu, ka tālāka sacensība šķita problēmatiska.

Apveltīts ar bagātu inspirāciju un labu rakstības tehniku, Barisons tomēr no sacensības neatteicās, un viņa talants parādīja, ka latvju oriģināldziesma nav izsmēlama. Nekādas jaunas revolucionāras takas nemīdams, Barisons samērā isajā darba cēlienā atstāja diezgan daudz labu darbu, kuŗu vidū

daži, kā, piemēram, *Latvijai, Mūzai vai Zilie sapņu kalni*, tautā ne mazāk pazīstami kā viens otrs vecāks agrāka komponista darbs. Variēdams no visskopākās divteikumu formas līdz lappušu gaŗām dziesmām, Barisons pievērsās arī kantātei (*Gaišā stundā, Dzimtenei, Atlantida*), arī šai žanrā atstājot darbus, kuŗi pieder labākajam, kas nāca klajā Latvijas brīvības pēdējos gados.

Atceres svētkos atskaņotā *Dziesmas lielas* bija viena no Barisona agrinākām kompozīcijām, tālab tā vēl nevarēja raksturot autoru gluži no labākās puses. Šai dziesmā ir gan nenoliedzama tehniska veiklība tematiskā izstrādājumā, taču visumā tai trūkst dziļākas inspirācijas, kam par šķērslī būs bijis maz tēlainais teksts. Tā vārda un mūzikas saites šai āziesmā palikušas diezgan vaļīgas, un arī koriskā apdare tajā vēl nav sevišķi lokana. Šo iemeslu dēļ Barisona jaundarbs 1933. gadā dziļāk sirdis vēl neieskanējās, bet, ko neiespēja pirmās, to iespēja vēlākās dziesmas, kas jau drīz pēc atceres svētkiem — vismaz Rīgas koŗu repertuārā — vairs nebija retums.

Ja Barisons, kā dzimis romantiķis, par tautasdziesmu tikpat kā neinteresējās un šai ziņā bija Ēmiļa Dārziņa līdzinieks, tad pēdējā dēls *V o l f g a n g s D ā r z i ņ š* aizgāja pavisam pretējā virzienā. Pēc internacionālā skurbuma agrīnajā *Spāņu deju svītā* un *I klavierkoncertā* Volfgangs Dārziņš jau ar otro (*Latvju deju*) svītu (abas simfoniskam orķestrim) pievērsās latvju mūzikas nacionālām problēmām, kas drīz viņu savaldzināja vairāk un vairāk.

Šim pagrieziena laikam piederēja arī viņa pirmie, svētku sacensībai iesūtītie tautos dziesmu sabalsojumi korim, kam trīsdesmito gadu otrā pusē nāca klāt vēl citi, bet pēc tam — arī tautasdziesma solo balsij ar klavierēm, kuŗā Dārziņš pēc Vitola *200 latviešu tautas āziesmām* devis nākošo smagāko pienesumu. Jau pašai par sevi šai Dārziņa mūzas daļai nozīmīga vieta, bet vēl svarīgāka bijusi tās stimulētāja loma, sagatavojot ceļu nacionālajiem meklējumiem viņa vēlākā oriģinālmūzikā.

To rādīja vai visi astoņi nākošie Dārziņa lielākie darbi, kas sekoja *I klavieru koncertam* — kā, piemēram, *II klavieru koncerts* (1938) un *Variācijas par oriģinālteму* (1942), bet it sevišķi nacionālā stilā tik iezīmīgā 1953. gadā Amerikā publicētā *Sonata in F*. Jau ar šīm kompozīcijām Volfgangs Dārziņš nodrošinājis sev neizdzēšamu vietu latvju mūzikas vēsturē, jebšu komponista daiļrades loks ar tām vēl nebija noslēgts.

Voltqangs Dārziņš

No četriem godalgotajiem Dārziņa tautas dziesmu sabal-sojumiem 1933. gadā atskaņoti trīs: *Švāģeļa meitiņa*, *Es maza meitiņa* un *Trīs māsiņas mežā gāja*. Ir zīmīgi, ka Dārziņš agrīnājiem harmonizējumiem izvēlējies ritmiski gan dzīvas, bet citādi elementāras melodijas. Tā *Švāģeļa meitiņai* trūkst īpatnāku vaibstu; tā ir starptautiska, uz kāda instrumenta (piem., cītaras) dzimusi melodija, kur harmonisko saturu nosaka jau spēlētāja pirkstu parastākie tvērieni.³³

Šādas melodijas palaikam atstāj dzīvāku pirmatnības iespaidu nekā komplicētākās, stilā smalkākās jaunākā slāņa dziesmas, tālab arī to kompozitoriskajam apstrādājumam jābūt vienkāršākam. Tā intuitīvi nojautis arī Dārziņš, paturēdams *Švāģeļa meitiņā* tās pašas elementārās harmonijas, gan vietumis piejaucot pa kādai blakus skaņai vai izvēršot akordu interesantākā ritmiskā figūrā, bet nekādā ziņā nemēģinot melodiju ielauzt tai organiski svešā ietērpā.

Reizē Dārziņš atteicās no plašākas formas, un šķiet, ka tūri apzinīgi uzskatīja par galveno mērķi atdot tautai vispirms tās pašas mantu, tādējādi tad arī ejot to pašu ceļu, ko jau bij gājuši Cimzes, Jurjānu Andrejs, Vitols un zināmā mērā — arī Melngailis.

Arī harmonizējumā *Es maza meitiņa* redzam apmēram tos pašus nolūkus. Salīdzinot ar *Švāģeļa meitiņu*, šīs dziesmas melodija gan ir krietni bagātāka, tā ka arī tās harmonizējums ir krāsaināks. Dārziņš tajā jo atjautīgi izmantojis ir dažādus

sept- un nonakorda apvērsumu efektus, ir gadījuma saskaņas, nevairoties pat no pāra chromatismiem.

Atšķirīgāka bija trešā dziesma *Trīs māsiņas mežā gāja*, kas veidota polifoni. Ja tās sākuma apstrādājumā autors izticis vēl tikai ar vienkāršu vilcēju balsi (kā tautas daudz balsībā), tad tālāk redzam jau pilnīgi neatkarīgas kontrapunktiskas pretbalsis, kurās figūrē ir imitācija, ir irregulāri melodiskie akcenti un kadencas.

Salīdzinot ar Ābeli vai Graubiņu, Dārziņa kontrapunkts visumā tomēr vienkāršāks. Ka tam pārāk liela vēriba netika piegriezta, rāda tas, ka Dārziņš arī vēlāk to lietojis samērā maz, un vispār tiktāl, lai radītu kādu pavisam jaunu, ar pašu tautas melodiju vairs tikai tematiski saistītu žanru, Dārziņš savā kozmūzikā neaizgāja.

Ceturtais 1933. gadā atskaņotais Dārziņa darbs bij oriģināls *Birzēm rotāts Gaiziņš* (Jēkabsona teksts). Tā ir vidēja garuma dziesma ar raksturīgu ritmisku svinīgumu, un tiklab melodiski, kā harmoniski tā visumā pieslejas tai pašai pasaulei, kāda dominēja latvju kořdziesmā jau agrāk. Graubiņš *Daugavā* pat piebīdis, ka šī „skanīgā, temperamentīgā (dziesma) rakstīta mazliet jūtāmā Melngaiļa ietekmē”, un jādōmā — diatoniskā stila dēļ. Citādi šādi salīdzinājumi var būt arī riskanti, un tiem nav lielākas nozīmes.

Varam vēl tikai piezīmēt, ka *Birzēm rotāts* ir vienīgā zināmā Dārziņa oriģināldziesma (ja neskaitam maz pazīstamo kantāti *Daugavas vilņi*), un pēc viena vien darba meklēt kādu raksturīgāku autora iezīmi ne katreiz iespējams. Kā izcili spilgta un vienreizēja personība Dārziņš turklāt skatāms no pavisam citas puses, citos mūzikas žanros. —

Noslēdzot jaundarbu pārskatu, vēl jāpiemin atceres svētkos pirmoreiz jaunā, četrbalsīgā versijā atskaņotā Latvijas valsts himna. Lai gan parasto Jurjānu Andreja redakciju valdība jau 1920. g. bij izsludinājusi par vienīgo oficiālo versiju, nereti vien pacēlās balsis, ka tādā veidā himna ir par grūtu. Novērojumi rādīja, ka tauta jauc arī himnas vārdus, tā ka Graubiņš pat bij ierosinājis revidēt tekstu. Bez tam patvarīgi bija radušās citas, Baumaņa oriģinālam tālas harmonizācijas, sevišķi cittautu publikācijās.

Lai sajukumam novērstu, Skaņražu kopa trīsdesmito gadu sākumā nolēma himnu pārredīgēt, ko atbalstīja arī valdība, apsolut jauno redakciju sankcionēt oficiāli. Darbu uzņēmās Skaņražu kopa, un 1933. gada sākumā lietpratēju komisija profesora Vitola vadībā noklausījās jauno versiju kā *a capella*

veidā, tā ar simfoniska orķestra pavadījumu. Jaunajā četrbal-sīgajā redakcijā, kuŗas galvenie autori, šķiet, bija Melngailis ar Jāni Mediņu, Dievs, svētī Latviju skanēja svaigāk, un tajā tad arī himnu atskaņoja dziesmu dienās 1933. gadā.

Dažādu iemeslu dēļ tā tomēr plašāk neieviesās, un koŗi at-griezās atkal pie Jurjāna redakcijas, lai gan retumis (kā, pie-mēram, LK-ā) tika lietāta arī jaunā versija. Tā Latvijas valsts himnas rediģēšanas jautājums galīgi netika atrisināts, un šobrīd esam turpat, kur bijām pirms 1933. gada.

Jāpiebilst gan, ka absolūtas vienveidības nav arī citu valstu himnās, un diezin vai tāda ikreiz ir arī tik nepieciešama.

(¹) Sk. *Latvi*, 1931 — 28. oktobrī.

(²) *Turpat*, 1931 — 8. oktobrī.

(³) *Turpat*, 1931 — 3. novembrī.

(⁴) Vai atkal divas dziesmu dienas? *Latvis*, 1932 — 25. februārī.

(⁵) *Latvis*, 1932 — 24. martā.

(⁶) I. krājuma saturs:

(1) <i>Himna</i>	Baumaņu Kārlis
(2) <i>Latviski lai atskan dziesmas</i>	" "
(3) <i>Balta puķe</i>	J. Cimze
(4) <i>Rīga dimd</i>	"
(5) <i>Kas tie tādi</i>	D. Cimze
(6) <i>Sapņu tālumā</i>	Em. Dārziņš
(7) <i>Ak, Jeruzaleme</i>	Jurjānu Andr.
(8) <i>Dievs, dod mūsu tēvzemei</i>	" "
(9) <i>Lūk, roze zied</i>	" "
(10) <i>Pūt, vējiņi</i>	" "
(11) <i>Stādīju ieviņu</i>	" "
(12) <i>Tautiešam roku devu</i>	" "
(13) <i>Uz augšu</i>	" "
(14) <i>Latvju himna</i>	Alfr. Kalniņš
(15) <i>Imanta</i>	" "
(16) <i>Kā gulbji</i>	K. Kažociņš
(17) <i>Bārenītes slavināšana</i>	Em. Melngailis
(18) <i>Jāņu vakars</i>	"
(19) <i>Saki jel, Saulīte</i>	"
(20) <i>Igauņu himna</i>	F. Pacius
(21) <i>Kur tu augi</i>	Straumes Jānis
(22) <i>Teci, teci</i>	O. Šepskis
(23) <i>Strauja upe</i>	Vīgneru Ernests

(24) Bērzs tīrelī	J. Vītols
(25) Beverīnas dziedonis	"
(26) Dieva lūgums	"
(27) Gaismas pils	"
(28) Birstaliņa	J. Zālītis

(Beverīnas dziedonis šē iespiests a capella versijā. Kas tie tādi krājumā nepareizi atzīmēta kā Jāņa C. dziesma, un Balta puķe satura rādītājā minēta kā Dāvja C. dziesma. Pēdējā kļūda gan labota tekstā).

(7) Sk. Latvi (1932 — 10. maijā) un Burtņieku (1932 — 6.).

(8) II krājuma saturs:

(1) Aiz upītes meitas dzied	Ā. Ābele
(2) Dziesmas lieļas	P. Barisons
(3) Pieguļņieku dziesma	J. Cīrulis
(4) Birzēm rotāts	V. Dārziņš
(5) Es maza meitiņa	"
(6) Kas gan to celiņu	"
(7) Švāģeļa meitiņa	"
(8) Trīs māsiņas	"
(9) Paldies, cūku Tenisīti	J. Graubiņš
(10) Kuļš putniņš	J. Kalniņš
(11) Lietuvas himna	V. Kudirkas
(12) Pirmo dziesmusvētku piemiņai	Em. Melngailis
(13) Man sajāja trīs tautieši	V. Ozoliņš
(14) Pavasara dziesma	J. Poruks
(15) Varoņu dziesma	J. Zālītis
(16) Kur, puisīti, tu tecēji	M. Zariņš

(9) A. Rozenbergs, Dziesmu svētki un simfoniskā mūzika (Latvju mūzikis, vairāki 1931. un 1932. gada numuri).

(10) 1933 — 25. maijā.

(11) Skat., piem., rakstu Vai Ķeniņš grib mazināt latviešu dziesmu svētku nozīmi? (Latvis, 1932 — 18. septembrī).

(12) Skat. ziņojumu Latvī, 1932 — 23. novembrī.

(13) Turpat.

(14) Arch. J. Lūsis, Dziesmu svētku celtniecība (IMM, 1934 — 2.nr.). Bez tam sk. ziņojumu Latvī, 1933 — 25. maijā.

(15) Pēc ziņām Latvī, 1933 — 9. jūnijā.

(16) Turpat, 1933 — 19. jūnijā.

(17) 1933 — 21. jūnijā.

(18) Piem., Ed. Ramata rakstā Dziesmu svētki (IMM, 1933 — 7./8. n-rā); arī Latvī, 1933 — 20. jūnijā.

(19) 1933 — 20. jūnijā.

(20) Šīs grāmatas autoram trūka ieskata kā dziesmu dienu vadoni, tā atsevišķajās koncertu programmās, un tekstā redzamās program-

mas ir kompilējumi no citām ziņām. Tālab tanīs iespējamas arī dažas maiņas, it īpašu kompozīciju sakārtojumā.

(²¹) Latviešu dziesmu svētku 60 gadu atceres dienas Rīgā 17., 18. un 19. jūnijā, *Daugava*, 1933, 7. n-rā.

(²²) Dziesmu svētku pirmās dienas koncerts, *Latvis*, 1933 — 18. jūn.

(²³) Dziesmu svētku otrais koncerts, *Latvis*, 1933 — 19. jūnijā.

(²⁴) Dziesmu svētku trešais koncerts, *Latvis*, 1933 — 20. jūnijā.

(²⁵) Minētā slota bij nezāļu pušķis, ko Melngailim „par abpusējiem raksturiem un grēkiem” pasniedza kāda aizvainojusies dziedātāju grupa (*Latvis*, 1933 — 20. jūnijā.). Lai gan incidents tika uztverts no humoristiskās puses, mākslinieks bija apvainots, un, ka viņš bij rehabilitējams, liecina kādas citas (Rīgas) dziedātāju grupas parakstīta vēstule, ko iespieda *Latvis* pēc svētkiem (22. jūnijā):

„Emilim Melngailim. Mēs neesam vienīgie īsto latvju dziedoņu pulkā, kas ir ļoti sašutuši par nepelnītiem uzbrukumiem Jums kā cilvēkam, ir kā māksliniekam. Izsakām Jums visdziļāko cieņu un pateicību par lielo aktivitāti latviskās mākslas celšanas darbā, ir par sirsnīgo līdzdalību visas latvju tautas audzināšanā!”

(²⁶) *Latvis*, 1933 — 20. jūnijā.

(²⁷) Nākošie vispārējie dziesmu svētki 1938. gadā, *MA*, 1934, 3. n-rā.

(²⁸) Minētajā avotā izdevumos pieminēti 2 ls vairāk. Tā kā atlikuma summa nav apšaubāma (sk. arī *Latvi*, 1934 — 27. martā) un arī ieņēmumu summa šķiet pareiza, tad kļūda acīm redzot ieviesusies izdevumu skaitlī.

(²⁹) 1933 — 20. jūnijā.

(³⁰) Prof. Juhana Aavika, 10. vispārējie igauņu dziesmu svētki (*Latvis*, 1933 — 20. jūnijā).

(³¹) Dziesmu svētku pirmās dienas koncerts, *Latvis*, 1933 — 18. jūn.

(³²) Koņa dziesmas un instruktīvā mūzika, *Daugava*, 1938, 1. n-rā.

(³³) Krieviem *Švāģeļa meitiņai* līdzīgs variants ir, piem., pazīstamā meldija par vecmāmiņu un kazlēnu, tāpat līdzīgas meldijas (rotaļu dziesmās) atrodamas vācu folklorā, un arī latviešu dejas *Spēlējat, spēlmaņi* ir tā paša tipa meldijas variants.

DEVĪTIE VISPĀRĒJIE DZIESMU SVĒTKI

1938

*Tev mūžam dzīvot, Latvija,
Kā jūrai, kas tev šalc pie kājām!
Pats Dievs sensenis svētīja
Še tavas āres mums par mājām.*

Plūdons

Ap 15 gadu ilgais parlamentārais laiks Latvijā deva respektējamus sasniegumus, kā, piemēram, agrārreformu, modernu sociālo aprūpi, vēlēšanu tiesības bez kārtu, tautību vai ticību izšķirības. Demokratiskā brīvība ļāva attīstīties arī bagātai kultūras dzīvei, un dažos novados latvieši ātri sasniedza limeni, kāds bija tautām ar daudz ilgāku attīstību.

Taču tai pašā laikā valstī bij ieviesušās arī dažādas negatīvas, no ārienes nākušas parādības. Tādas bija, piemēram, nacionālsociālisma idejas, kas aizrāva ne vien baltvāciešus, bet arī dažus latviešus. Reizē Latvijā darbojās Maskavas kominterna sekcija, kuŗai gan bij maz atbalstītāju, bet kas varēja būt bīstama valsts vājuma brīdī. Kā šīs ārienes strāvas, tā saskaldījusies iekšpolitika šad tad radīja stāvokli, kas apdraudēja neatkarību.

Tā saeimai ne reizi vien bija jācinās pret aizsardzības spēku samazināšanu, tāpat bij gadījumi, kad atsevišķas grupas pieprasīja grozīt tradicionālo ārpolitiku, izstāties no Tautu savienības u. t. l. Šādas prasības jau bija pret pilsoņu vairākumu, kam pār visu rūpēja miers un labklājība ar reliģiskas

brīvības, stipras ģimenes, īpašuma neaizkaramības un tautas vienotības principiem pamatā.

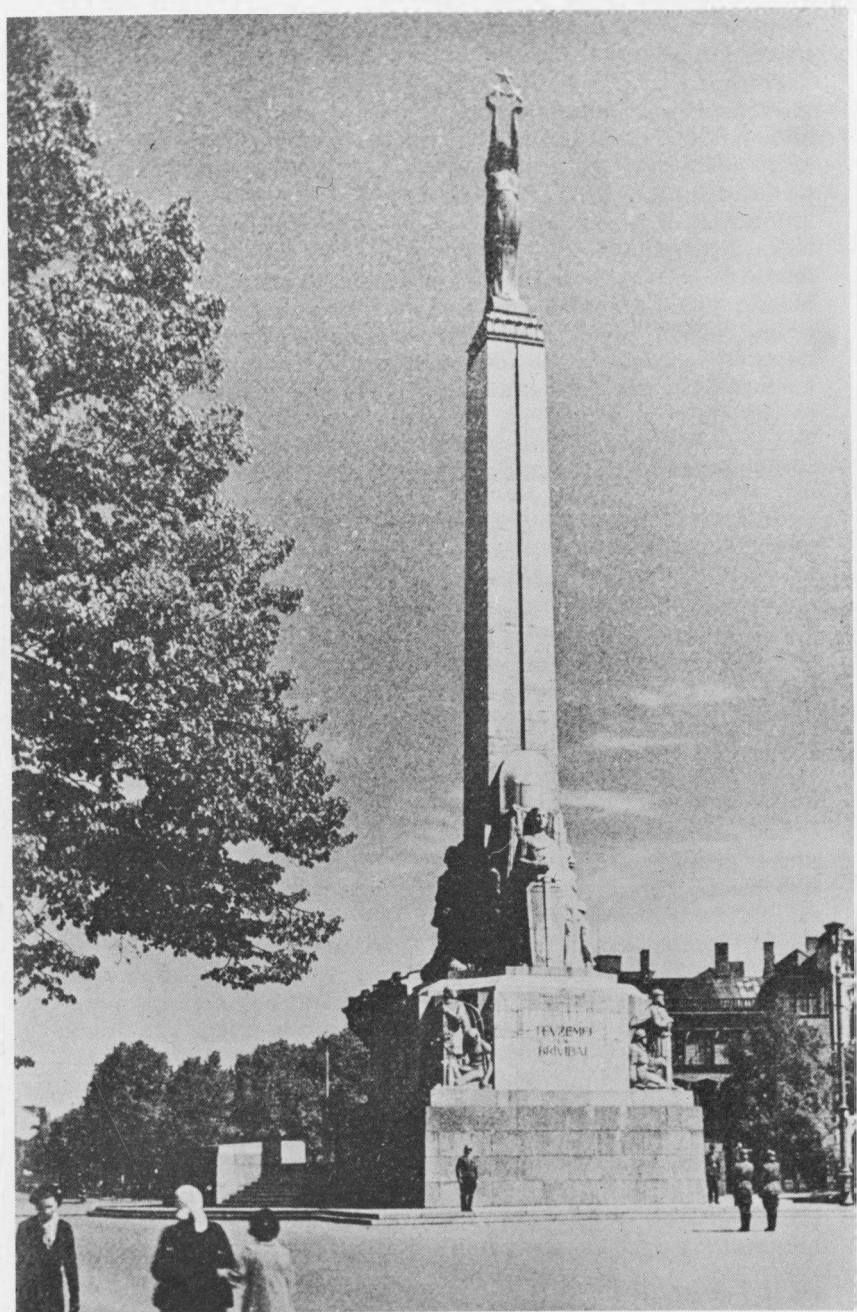
Lai draudiem pretotos, bij nepieciešamas reformas. Tās varēja nākt tikai reizē ar radikālākiem grozījumiem pašos pamatos, proti, valsts satversmē, par ko runāja jau šad tad agrāk, bet — bez manāmākām atbalsim. Tad šo jautājumu 1933. gada rudenī par jaunu ierosināja Zemnieku savienības vadītājs Kārlis Ulmanis, iesniegdams saeimai īpašu projektu, pēc kā valsts prezidents būtu jāvēl visai tautai, reizē paplašinot kā viņa, tā visa ministru kabineta tiesības. Ar to Latvijas satversme tuvotos praksē tik lietderīgajai ASV satversmei.

Ulmaņa iesniegums tomēr iegulās, un saeima tam tiešāk ķērās klāt tikai 1934. gada martā, kad Bļodnieka valdību bija nomainījis Ulmaņa kabinets. Pēc apmēram mēneša satversmes reformu projekts beidzot pat nonāca līdz otram lasījumam, bet jau tiktāl apcirpts, ka faktiski nekas daudz negrozītos un valsts likteņi paliktu joprojām „augstā simta” pavadā.

Šie apstākļi, kā arī pieaugušās bažas par eventuālu apvērsumu no dažu ekstrēmistu puses pasteidzināja Ulmani aiziet notikumiem priekšā. Motivējot savu soli ar tautā pieaugošo neapmierinātīgu un nedrošību, naktī no 1934. g. 15. uz 16. maiju Ulmanis kopā ar kaŗa ministru Jāni Balodi izsludināja Latvijā izņēmuma stāvokli un 18. maijā sastādīja jaunu valdību, kas reizē pārņēma atlaistās saeimas funkcijas.

Tā sākās t. s. „atjaunotās Latvijas” periods, ko drīz iesauca par vadonības laikmetu vai — kā mēdza teikt tautā — par Ulmaņa gadiem. Tā kā apvērsums notika bez asins upuriem un tauta saņēma to kā dabīgu notikumu, tad spēcīgāka pretestība neradās; tāpat nekas negrozījās Latvijas starptautiskajā stāvoklī. Pēc diviem gadiem pārmaiņas atzina arī senāts. Sekojot jaunā kabineta īpaši pieņemtajam likumam, arī valsts prezidenta amats līdz jaunai satversmei bij veicams ministru prezidentam, un tā 1936. gada pavasarī, kad izbeidzās Kvieša pilnvaras, Ulmanis pārņēma arī šo amatu.

Vēlāk jaunās valdības ceļš aizvirzījās tomēr citādi, nekā cerēja politiķi. Solītās jaunās satversmes vietā Ulmanis radīja autoritāru valsts iekārtu, kas balstījās uz kameru veidotām padomēm, kam beigās pievienotos vēlēts vietnieku nams. No visa tā līdz II pasaules kaŗam gan izveidoja vienīgi minētās padomes, bet arī tā valstī bij sācies jauns spriegums un rosme. Par to liecināja ne vien atspirgušā lauksaimniecība, bet arī straujā celtniecība un tirdzniecība. Tāpat šiem gadiem pieder latviskās izglītības nostabilizēšana, studiju fonda radīšana, jauni sasniegumi Latvijas vēstures pētniecībā un ar-

Brīvības piemineklis

chaioloģijā, Tēvzemes balvas institūts, straujš grāmatniecības uzplaukums u. t. t.

Pakāpeniski pārvērtēja arī nacionālisma jēdzienus, un tauta mācījās cienīt savus vadoņus. Jaunā valdība pie tam prasīja lielāku atbildību tautas priekšā, un pēdējā savukārt bija pasargāta no politiskajiem dēkaiņiem, kādu netrūka parlamentārajā laikā. Tāpat radikāli mainījās nostāja pret kaitīgajām ārienes strāvām, īpaši pret komūnismu. Ar to arī izskaidrojama niecīgā „sajūsma” 1940. gadā, kad austrumu ienaidnieks par jaunu iesoļoja Latvijā. Ja atceramies samērā augsto vēlētāju balsu procentu, ko komunistu kandidāti saņēma partiju laikā, tad 1940. gadā, kad viņiem ceļā vairs nevarēja stāties, šī niecīgā sagaidītāju saujīna bij patiešām brīnums. Ne par velti tautā pēc 15. maija runāja, ka nu būs reiz miers pašu mājās, un šis miers ilgtu gadiem, ja no mazaļām valstīm neatkarīgie starptautiskie sarežģījumi jau 1939. gadā neuzliesmotu jaunā ugunsgrēkā.

Lai gan dziesmu svētku kustība jau sen bij iegājusi noteiktā guļtnē, nākošo vispārējo svētku tapšanas ceļš sakarā ar minētajām pārmaiņām kļuva diezgan likumots. Ja sākumā Ulmaņa valdība bija neitrāla, atstājot agrāko svētku rīkotājiem brīvas rokas, tad vēlāk tās nostāja mainījās, beidzot novedot tiktāl, ka IX vispārējie svētki jau notika kā valdības sarīkojums, kurā LDzB-ai bij tikai daļēja loma.

Šādai attīstībai bija gan gaismas, gan ēnu puses. Valdības nostājas dēļ vairākkārt mainījās svētku gads, sagādājot lielus priekšdarbus; tāpat 15. maija pārmaiņas manāmi ietekmēja svētku māksliniecisko daļu, īpaši programmas. No otras puses, šoreiz bija mazāk rūpju saimnieciskā ziņā, kādēļ IX dziesmu svētki varēja izvērsties par visgrandiozākiem visā dziesmu svētku vēsturē, tā dodot dabīgu kulmināciju parādībai, kam šādā veidā Latvijas neatkarības laikā bija lemts palikt pēdējai.

Devīto (vai sākumā par VIII-iem saukto) vispārējo dziesmu svētku sarīkošana pirmoreiz pārrunāta jau diriģentu sanāksmē 1931. gada 1. novembrī, kad svētkiem izraudzīja 1936. gadu. Vēlāk, pēc atceres dziesmu dienām, pacēlās balsis, ka 1936. gads ir tomēr par tuvu, un LDzB izšķīrās par tālāku datumu — 1938. gadu, kad reizē vajadzēja aprītēt 20 Latvijas neatkarības gadiem. Šis svētku datums pieminēts 1934. gada

2. janvārī notikušajā LDzB-as sapulcē, kurā bez tam vēl pārrunāja nākošo svētku vietu, jaunu dziesmu izdošanu un dziesmu koŗu, kā arī izsacīja vēlējumos par „lielāku ievēribu” svētkos „no valdības un Rīgas pilsētas puses.”¹

Nākošā svarīgākā sanāksme bija 25. janvārī LK-ā sasauktā LDzB-as padomes sēde,² kurā vēlreiz pārrunāja svētku vietu. Tā kā Rīgas pilsētas iecerētais Uzvaras laukums, par ko bij runa jau 2. janvārī, atradās tālu no centra un tuvu dzelzceļam, tad tā vietā apskatīja YMCA-s sporta laukumu Antonijas ielas galā, kur 1910. gadā notika V dziesmu svētki. Vietas izvēle ar to tomēr vēl nebija galīga, tā ieilga, un, kad sākās jaunas pārrunas, jau bij zināms Uzvaras laukuma jaunais projekts. Tā nācās atgriezties atkal pie sākuma nodoma.

Bez tam 25. janvārī pārrunāja daŗu LDzB-as locekļu ierosinājumu par vēsturiskās Saules kaujas 700 gadu atceri 1936. gadā.³ Tā autori ieteica LDzB-ai kopā ar Lietuvas koŗiem šai gadījumā sarīkot kopīgus dziesmu svētkus. Ka šis ierosinājums bijis aktuāls, liecina tas, ka pie tā atgriezās vēl LDzB-as gada sapulcē. Vēlāko pārmaiņu, kā arī paredzamo praktisko šķērŗu dēļ Saules kaujas atceres jautājums tomēr pamazām apklusā un šādā veidā palika neīstenots.

Treŗšais svarīgākais jautājums 25. janvāŗa sēdē bija jaunu dziesmu izdošana. LDzB bij paredzējusi laist klajā vairākus krājumus ar daŗāda grūtuma darbiem, pēc kam paŗu koŗu izvēle rādītu, kas no tiem vēlamāks. Par redaktoriem ievēlēja Vitolu, Melngaili, Reiteru, Jēkabu Vitoliņu un Ābeli, un jau tā paŗa gada maijā pirmais krājums bija iespiests.

Zīmīgi, ka tā vākus jau rotāja virsraksts *Latvju dziesmas devītie svētki (I)*, liecinot, ka starplaikā iepriekŗējie, 1933. gadā notikuŗie atceres svētki bij pārdēvēti par VIII vispārējiem dziesmu svētkiem.⁴ Šai krājumā ietilpa 17 dziesmas, ko bija devuŗi 15 autori, koŗu vidū vairāki dziesmu svētku koŗiem vēl nebij pazīstami.⁵ Neraugoties uz diezgan augsto kvalitāti, IX dziesmu svētku programmā no šā krājuma iekļuva tomēr tikai trīs dziesmas, tā ka tiem koŗiem, kas pieteicās vēlāk, ar to tikpat kā neiznāca saskarties.

Pēc minētās padomes sēdes tā paŗa gada 26. martā notika LDzB-as kārtējā gada sapulce.⁶ Tajā apstiprināja padomes lēmumu par IX dziesmu svētku sarīkoŗanu 1938. gadā, kamēr sīkāku svētku organizācijas plānu, tāpat koŗu pieteikŗšanās galā datuma izraudzīŗanu atlika uz rudenī. IX dziesmu svētku tapŗanas pirmais posms tomēr noslēdzās jau ar ŗo 25. marta sapulci, jo drīz pēc tās nāca 15. maija notikumi, pēc kam svētku tālākā organizēŗanā LDzB-ai jau bij jāreķinās ar jaunās valdības nodomiem.

Ziņas par LDzB-as tālāko darbību, īpaši 1934. gada otrā pusē, ir samērā skopas. Citi lielie valdības uzdevumā organizētie sarīkojumi, kā, piemēram, *Atdzimšanas dziesmas inscenējums* 1934. gada vasarā, rādīja, ka valdības intereses — vismaz sākumā — bij nosvērušās jaunā virzienā. Vasaras mēnešos LDzB-as darbinieki bij pie tam aizņemti novadu dziesmu dienās, kas 1934. gadā notika vairāk kā 20 dažādās vietās. Tā kā ik lielāku tautas saplūdumu valdība izmantoja jaunā laikmeta propagandai, tad varēja secināt, ka arī vispārējie svētki būs pakļauti tās vēlmēm un LDzB vairs nevarēs rīkoties pilnīgi patstāvīgi.

Šīs nojautas izrādījās pareizas. Jau drīz pēc 15. maija valdība sāka reducēt biedribu skaitu, ne tikai slēdzot laikmeta idejiskās pretinieces, bet arī liekot likvidēties vai apvienoties vienādu mērķu konkurentēm. Valdības prasības 1934. gada novembrī skāra arī *Klaustiņa vadīto Koŗu un orķestŗu apvienību Dziesmusvētki*, pēc kam *Vitols, Reiters, Ārgals* un *Klaustiņš* ieradās pie *Ulmaņa*, lai pārrunātu dziesmu svētku lietas.

Šai vizītē *Ulmanis* izteica vēlējumus rīkot svētkus divus gadus agrāk, tātad jau 1936. gadā. LDzB ar to bija nostādīta grūtas izšķiršanās priekšā, taču rīkoties pret valdības vēlējumus arī nevarēja, un ap gadu maiņu LDzB-as valde parakstīja pirmo publisko aicinājumu koŗiem,¹ paskaidrojot, ka sakarā ar jauno apstākļu radīto situāciju „par vēlamu nākamo dziesmu svētku gadu ir uzskatāms 1936. gads”. Līdzās tam aicinājumam minēts vēl kāds cits motīvs:

„... (1936.) gads ir izdevīgs svētkiem ... arī tādēļ, ka 1936. g. mēs varēsim atskatīties uz ... (70) gadiem, kopš Latvijā ievada p a g a s t u p a š v a l d ī b u. Šī reforma visas pagasta darīšanas nodeva pašu latviešu rokās, atsvabinot tos no muižas virskundzības un aizbildniecības. Latviešu pagasta vecākais ar vietnieku pulku bija pirmie latvietības organizētāji un vadītāji uz laukiem. No šim mazajām šūniņām ir sākusies mūsu kopība un brīvība, izaugdama līdz neatkarīgai valstij. Tāpēc šai jubilejai ir dziļa, ievērojama nozīme, to arī Ministru prezidents Dr. K. U l m a n i s norādījis LDzB-as pārstāvjiem — — —”

Turpat tālāk aicinājumā lasāms, ka jauno svētku programmai jābūt „diženci, patriotiskai, ar lieliem tautas vienības svētkiem piemērotām dziesmām”, pēc kam seko lūgums koŗiem reģistrēties LDzB-as birojā līdz 1935. gada 1. martam. Pašas beigās aicinājumu noslēdz teikums, ka „tiklab svētku programmas izstrādāšanā, kā arī visos dziesmu svētku organizēšanas darbos LDzB rīkojas v i s c i e š ā k ā s a z i ņ ā a r v a l d ī b u.”

Par spīti argumentācijām, šim pirmajam aicinājumam tomēr bija maz panākumu. Tā parakstīšanas brīdī nebija gatava

nedz programma, nedz iespiesti nākošie dziesmu krājumi, un, kaut LDzB nevilcinājās, laika bij par maz. Arī koņi pieteicās lēnām, un līdz minētam termiņam reģistrēja tikai ap 6000 dziedātājus. Tā valdība pati redzēja, ka svētkus nevar sasteidzināt, un 1935. gada pavasarī izšķīrās pārcelt tos uz 1937. gadu, šoreiz svētkus savienojot ar Kronvalda dzimšanas 100 gadu atceri.⁹

Otram aicinājumam bija jau pavisam citi panākumi, un drīz vien sākās tik strauja koņu pieteikšanās, kā nekad agrāk. To vislabāk raksturo sekojošie skaitļi, ņemti no Dziesmusvētku biļetena MA-ā:

līdz 1935. g. martam	150 koņi ar	6.000 dziedāt.
maijam	225	9.200
okt.	375	15.347
līdz 1936. g. janv.	417 koņi ar	17.334 dziedāt.
martam	478	19.757
jūl.	510	21.095
sept.	514	21.246

Tālāk reģistrācija nav atzīmēta; 1936. gada oktobrī, kad sākās rajonu mēģinājumi, tā būs tāpat jau pārtraukta.

Taču drīz sāka klist baumas, ka arī 1937. gadā svētki nenotiks. Baumas ietekmēja mēģinājumus, tā ka LDzB bija pat spiesta tās atsaukt. 1937. gada sākumā tomēr izrādījās, ka baumām bija pamats, un LDzB paziņoja, ka sakarā ar vēlreiz paredzamo svētku pārcelšanu rajonu mēģinājumi pagaidām jāpārtrauc. Starplaikā notika jaunas apspriedes ar valdību, un pēc 23. martā notikušās gada sapulces LDzB svētku pārcelšanu uz 1938. gadu varēja izsludināt arī oficiāli:¹⁰

„Devīto svētku dalībnieki! Cienījamie dziedātāji! Godājamie diriģenti!

„Nākamie dziesmu svētki, pēc skaita devītie, būs tomēr pirmie pēc vēsturiskā 15. maija; pirmoreiz savā vidū savu Vadoni suminās latvju dziedātāju pulki ar neskaitāmiem svētku viesiem. Valsts prezidenta Dr. K. Ū l m a ņ a kunga drosme, viņa radošā izdarība latvju zemei piešķirusi varenu velti — tautas vienību. Pavēries ceļš uz paliekamiem panākumiem, uz dziēiem darbiem, kas pauž latviskā gara raženumu, kas veido mūsu valsts dzīvi savā, īpatnā sejā. Zem šīs atjaunotās Latvijas vienības zīmes notiks arī mūsu nākamie dziesmu svētki, kurus Valsts Prezidents ir ņēmis savā aizstāvniecībā, dāvājot tiem kā svētku augstais protektors pilnu atbalstu. Ar viņa, Valsts Prezidenta, gādību devītos dziesmu svētkus svinēsim 1938. gada vasarā Uzvaras laukumā, ko tauta kopīgiem spēkiem ceļ kā savas vienības pieminekli.

„Katram, kas ar siltu sirdi nāk talkā svētkus gatavot, jāapzinās sava uzdevuma svars, sava pienākuma nozīme. Turēsim prātā arī, ka, svinot savas latvju dziesmas devītos svētkus, izceļam arī Latvijas

divdesmit gadu pastāvēšanu. Tāpēc šiem svētkiem pienākas jo plašs vēriens, rādot it visiem no jauna darinātā Rīgā mūsu koŗdziesmas krāšņumu, mūsu tautas tēŗpu tikamo daiļumu.

„Turpināsim savu nesavtīgo darbu jo dedzīgi, mācīsimies dziesmas, darināsim tēŗpus, posīsimies cienīgi uz nākamiem svētkiem, lai tautai līdz ar zemes Saimnieku būtu prieks mūs redzēt, mūs dzirdēt, lai mūsu darbs godam pastāvētu!

„Tagad — katrs savā darbā!

Latviešu Dziesmusvētku
Biedrības valde.“

Tā noslēdzās IX dziesmu svētku datuma likumotais ceļš, kas sākās ar 1936., tad veda uz 1938., pēc tam atpakaļ uz 1936. un 1937. gadu, kamēr atgriezās pie 1938. gada. Viss tas ietekmēja koŗu sastāvu, kas šoreiz bija tik grozīgs, kā nekad agrāk. No kulminācijas brīdī pieteiktiem 21.246 dziedātājiem daļa gan nobira jau, sākoties rajonu mēģinājumiem, taču lielākais zudums radās tieši pēdējā ziemā.

Tā kāds ziņojums MA-ā¹¹ rāda, ka šai laikā bija palikuši vairs tikai 357 jaukti koŗi ar 13.456 un 27 vīru koŗi ar 982 dziedātājiem, kopā tātad 384 koŗi ar 14.438 dziedātājiem. Šie skaitļi gan nebija galīgie, jo līdz pat pēdējam brīdim nāca klāt jauni dziedātāji, bet arī tad nobirums palika liels, pārsniedzot 5000 vai ceturtdaļu no kulminācijas skaitļa. Citādi arī svētku pārcelšanu uz 1938. gadu pēdējie tomēr ieguva, jo vēl bij palikuši apaļi 15 mēneši, kuŗos jaunas svarīgākas pārmaiņas vairs nenāca.

Līdzīgi svētku gadam, visai likumots kļuva arī to programmas tapšanas ceļš. Lai gan sākumā bij paredzēti trīs koŗu koncerti, vēlāk — domājams, valdības ierosmē — LDzB izšķīrās, ka rīkojami tikai divi koncerti. Bez tam programmas tapšanu ietekmēja jaunās pārmaiņas, īpaši idejiskā ziņā. Tā kā pirmais dziesmu krājums palika neizlietots, tad jau 1935. gada sākumā programmas komisija sāka sagatavot divus krājumus, vienu no tiem paredzot jau LDzB-as rīcībā esošām dziesmām, bet otru — galvenokārt jaundarbiem.

Pirmais jaunais krājums *Latvju dziesmas devītie svētki, II* nāca klajā 1935. gada pavasarī, un tajā ietilpa 16 dziesmas jauktiem koŗiem,¹² kas sākumā visas bij paredzētas programmā. Nākošā vasarā četras no tām (*Ābeles Lai jāŗ tautas, Kalniņa Meŗa meitu un Staburaŗu un Saulesmeitiŗu un Melngaiļa Trīs putniŗus*) nācās tomēr aizstāt ar citiem darbiem, tā ka galīgajā programmā no šā krājuma palika tikai 12 dziesmas.

Jaundarbu iegūšanai LDzB izsludināja sacensību, par pēdējo dienu nosakot 1935. gada 15. martu (vēlāk — 24. martu) un

labākiem darbiem paredzot pa divi pirmās, otrās un trešās godalgas (à 200, 150 un 100 ls). Žūrijas komisijā piedalījās Jozuus, Reiters un Tallinas konservātorijas rektors Āviks.¹³ Bija iesūtīts 81 kořdarbs, bet stingro prasību dēļ kā pirmās, tā otrās godalgas palika nepiešķirtas. To vietā komisija piešķīra četras trešās godalgas, kuŗas saņēma Helmers Pavasars par dziesmu *Pavasars* un Melngailis par dziesmām *Ai, kaimiņu zeltenīte*, *Tautai un Svešā zemē*.

Drīz pēc tam vēl izsiudināja sacensību kořdziesmā ar simfoniska orķestra pavadījumu. Ar to LDzB vēlējās iegūt darbus, kas „piemēroti lieliem tautas svētkiem”; tiem bija jābūt vidēja grūtuma un ar patriotisku, suminošu raksturu.¹⁴ Sacensības pēdējā diena bija 1935. gada 29. jūnijs, vēlāk laiku pagarināja līdz 15. augustam. Šai sacensībai paredzēja trīs godalgas (500, 300 un 200 ls). Piecu iesūtīto darbu vidū nosacījumiem atbilda tikai divi, no kuŗiem žūrijas komisija (šoreiz Jozuus, Zālītis, Āviks un Reiters) pirmo godalgu piešķīra P. Barisona kantātei *Dzimtenei*.¹⁵

Godalgotie darbi kopā ar ieteiktajām un dažām citām dziesmām iespēsti krājumā *Latvju dziesmas devītie svētki, III*, kas nāca klajā tā paša gada beigās. Šā krājuma drīz pietrūka, un 1937. gadā to pārspieda par jaunu. Trešajā krājumā ietilpa 17 kompozīcijas.¹⁶ Arī tās visas galīgajā programmā neiekļuva, un no pēdējās svitroja 7 dziesmas: *Pavasara Pavasaru*, *Melngaiļa Ai, kaimiņu zeltenīte*, *Vitola Dzimtenes mīlētāju dziesmu*, *Kaņinska Tēvzemes dziesmu* un *Man pazuda kumeliņš*, *Ciruļa Līgo* un *Norviļa Dziesmu kalnā*. LDzB pārmaiņas motivēja ar programmas atvieglšanu, taču bija arī citi iemesli. Svitroto darbu vietā nāca divas *Norviļa dziesmas* ar 15. maija tematiku, bez tam vēl bij paredzēta otra sacensība kantātē, un *Vitola Dzimtenes mīlētāju dziesma* savukārt nevarēja palikt programmā *Piektā gada tematikas dēļ*.

Ceturto dziesmu krājumu paredzēja tikai vīru koŗiem. Jau 1933. gada dziesmu dienās diriģenti izteica vēlējumus, lai nākošos svētkos vīru koŗiem dotu lielāku vietu. Starplaikā vispār bija manāma ļouna vīru koŗu rosme, un tā LDzB paralēli sacensībai kantātē izsludināja vēl sacensību vīru kořdziesmām. Šai sacensībai piesūtīto 20 dziesmu vidū I godalgu (150 ls) ieguva Alfrēda Feila dziesma *Atdzimšanai*, II (100 ls) — Arnolda Kalnāja (toreiz Berkholca) *Jaunais rīts*, bet III godalgu (75 ls) — *Pavasara Kas tie tādi spēka vīri*.¹⁷ Bez tam par svētkos atskaņojamu darbu atzina *Pavasara harmonizējumu Apsegloju biržu sesku* un par mūzikāli vērtīgiem, bet tehnisku grūtību dēļ programmai nepiemērotiem darbiem — trīs citas dziesmas.

Godalgotos un ieteiktos darbus, papildinot vēl ar dažiem, iespieda krājumā *Latvju dziesmas devītie svētki, IV* (1936). Kaut apjomā neliels,¹⁸ tas bija viens no interesantākiem vīru koŗu krājumiem, kā to novērtēja arī recenzenti. No sākumā paredzētajām četrām šā krājuma dziesmām galīgajā programmā iekļuva tomēr tikai Feila *Atdzimšanai*. Pavasara dziesmu *Kas tie tādi spēka vīri* vēlāk aizstāja tā paša teksta Alfr. Kalniņa dziesma, ko iespieda atsevišķi. Harmonizējuma *Apsegloju biržu sesku* vietā savukārt uzņēma Norviļa *Vakarjundu*, pēc kam svitroja arī to — reizē ar Kalnāja *Jauno rītu*, kuŗš izrādījās tehniski par grūtu. Pēdējo divu dziesmu vietā programmas komisija beidzot izvēlējās tai pašā krājumā iespiesto Ādolfa Skultes *Dievzemīti* un Vitola *Nakti*.

Stabilāks ceļš bija pēdējam krājumam, kas nāca klajā 1937. gada beigās, kad svētku programma jau bija galīga. To paredzēja jaunajām kantātēm, kuŗu iegūšanai 1937. gadā bij izsludināta otra sacensība ar 1500, 1000 un 500 ls godalgām. Sacensības termiņš bija tā paša gada 1. oktobris, un žūrijas komisijā šoreiz izraudzīja Vitolu, Reiteru, Jozuu, T. Kalniņu un Zāliti.¹⁹ Septiņu iesūtīto darbu vidū I godalgu nepiešķīra, kamēr II godalgu saņēma Jāzeps Mediņa *Svētku kantāte*, bet III — Graubiņa *Liksmības dziesma* (abām Medeņa teksts). Bez tam par ievēribas cienīgu atzina kompozīciju ar moto *Mūžam nerims Daugavas krāces*; kas bijis tās autors, nav zināms.

Godalgotās kantiātes kopā ar Norviļa *Kam drosme ir* un 15. maija dziesmu, Jāņa Mediņa *Tev mūžam dzīvot, Latvija* un Alfr. Kalniņa harmonizējumu *Dziedot dzimu* iespieda krājumā *Latvju dziesmas devītie svētki, V*. Ieskaitot trīs vīru koŗa dziesmas, no abiem pēdējiem krājumiem galīgajā programmā palika 9 darbi, bet kopā ar II un III krājuma dziesmām un atsevišķi izdoto Kalniņa *Kas tie tādi spēka vīri* — 32 darbi.

Visos piecos krājumos pavisam toties iespiestas 66 dažādas 27 autoru kompozīcijas; galīgajā programmā palika tātad puse. Daudzās pārmaiņas skāra arī autorus, un no 27 komponistiem beigās bija pārstāvēti tikai 17. Ārpusē palika vairāki jaunie autori, to vidū godalgotais Pavasars, tāpat Ābele. Ne ikreiz labākā bija arī pārstāvēto autoru darbu izlase.

Citādi bagātīgajam IX dziesmu svētku krājumam saturam bija liela nozīme. Visus krājumus, izņemot ceturto, iespieda 18.000 metienā, un visi tie nonāca līdz koŗiem, kas varēja izmantot katru dziesmu. Tik plašu izplatību nav ieguvis neviens cits Latvijas mūzikas izdevums, un šādā ziņā IX dziesmu svētkos patiešām bija veikts darbs, kam trūka precedentu.

Labākai programmas sagatavošanai LDzB noorganizēja bezmaksas diriģentu kursus. Šādi kursi Rīgā notika pa divi lāgi 1934. gadā, bet pēc tam — 1935. un 1936. gadā. Lektori

*IX dziesmu svētku virsdiriģenti:
T. Reiters, E. Melngailis un
T. Kalniņš*

bija Jozuus, Melngailis, Reiteris, Kalniņš, Jēk. Vitoliņš, Graubiņš, Šillers, Ozolītis un Mauriņš, un kursus apmeklēja ap 700 dalībnieku. Blakām lekcijām tajos pārrunāja arī dziesmu māksliniecisko iztulkojumu, reizēm demonstrējot Reitera korim. 1936. gadā līdzīgi kursi bez tam vēl notika Daugavpili, Ludzā un Gulbenē.

Par virsdiriģentiem jau 1935. gadā izraudzija agrāko kvartetu — Reiteru, Jozuu, T. Kalniņu un Melngaili, ko vēlāk akceptēja arī valdība. Tā kā Jozuus starplaikā (1937. g. 3. dec.) bij miris, tad svētku brīdi palika tikai trīs virsdiriģenti.

Koŗu pārbaudes sākās 1936. gada rudenī. Visu Latviju sadalīja 32 rajonos ar 14 centriem Vidzemē, 9 — Kurzemē, 5 — Zemgalē un pa 2 — Latgalē un Rīgā. Svētku gada pārceļšanas dēļ mēģinājumus pārtrauca, pēc kam tos atjaunoja 1937. gada novembrī. Arī šoreiz rajonu skaits palika tas pats, toties mainījās daži to centri. Kā koŗu, tā dziedātāju skaitā rajoni bija dažādi. Rīgai kā nākošie lielākie rajoni sekoja Daugavpils ar tuvu pie 900, Gulbenes, Liepājas un Jelgavas rajoni ar apmēram 800 un Madonas rajons ar apmēram 750 dziedātājiem. Tai pašā laikā bija arī rajoni, koŗos dziedātāju skaits svārstījās no 100 līdz 200, jo rajonu lielumu nenoīca tikai koŗu rosme, bet arī centra vieta, satiksmes iespējas u. c. apstākļi.

Iznemot Rīgu ar apkaimi, kur notika ap 20 mēģinājumu, pārējos centros bij paredzēts vismaz viens mēģinājums vienam virsdiriģentam. Pavisam kopā ārpus Rīgas notika 128 rajonu mēģinājumi," bez tam dažus lielākos koŗus pārbaudīja atsevišķi. Parasti uz rajonu mēģinājumiem brauca paši virsdiriģenti, bet, tā kā tas ne vienmēr bija iespējams, tad reizēm mēģinājumus vadīja viņu vietnieki, kā, piemēram, V. Ozoliņš, J. Cirulis, A. Lapiņš u. c. Visumā mēģinājumus apmeklēja apmierinoši un vietumis pat ļoti labi. Vairāk baŗu radīja vienīgi jaunās kantātes, ko koŗi saņēma pavēlu, taču, svētkiem tuvojoties, arī tās lielā daļa bija sagatavojusi.

Visu 1936. un 1937. gadu dziesmu svētku organizēšana atradās vēl LDzB-as rokās, svarīgākos jautājumos sazinoties vai nu ar izglītības ministru Tenteli un sabiedrisko lietu ministru Alfr. Bērziņu, vai arī tieši ar prezidentu Ulmani. 1937. gada pavasarī LDzB-as valde bij lūgusi Ulmani būt par svētku protektoru, ko prezidents arī apsolīja, un tā pēc šā akta sakari kļuva vēl ciešāki. Ar īpašu likumu noteikta pārstāvība LDzB-ai savukārt bija dota Ūzvaras laukuma komitejā. Šai amatā izraudzīja Reiteru, kas arī citās reizēs bij galvenais LDzB-as delegāts vai delegāciju vadītājs.

Darbiem pieaugot, valdība vēlāk tomēr izšķīrās par jauna pārstāvīga rīcības organa dibināšanu, 1938. gada sākumā iz-

IX dziesmu svētku ricības komitejas prezidijs: P. Dreijmanis, J. Kuplis, prof. J. Vītols, V. Deičs, J. Mežaraups, A. Kleinhofs, T. Reiters un J. Labsvirs

veidojot īpašu ministra Bērziņa apstiprinātu ricības komiteju.²¹ Tajā par priekšsēdi iecēla prof. Vītolu, par viņa vietnieku — sabiedrisko lietu ministrijas departamenta direktoru J. Mežaraupu, par priekšsēža biedriem — diriģentu Reiteru, arhitektu P. Dreijmani un J. Labsviru, par administrātoru — A. Kleinhofu, par pēdējā palīgu — V. Deiču un par sekretāru — J. Kupli.

Bez tam komitejā vēl iecēla diriģentus Jēk. Vitolīnu, Kunstmani, Melngaili un T. Kalniņu, ministru pārstāvjus J. Celmu, P. Pommeru, J. Kamolu, A. Skrēberu, K. Elksni, P. Lielo, P. Rubi, St. Jaudzemu un O. Veseru, kameru pārstāvjus V. Bušu, N. Kalniņu, J. Vālbergu un J. Norvili un Preses biedrības pārstāvi A. Vanagu, kuriem vēlāk nāca klāt vēl ģenerālis J. Ezeriņš un RLB-as priekšnieks A. Krastkalns.

Pavisam kopā ricības komitejā ietilpa tātad 28 personas. Kā no vārdiem redzams, tad komiteja komplektējās lietderīgi ar LDzB-u un sabiedrisko lietu ministriju (Mežaraups, Labs-

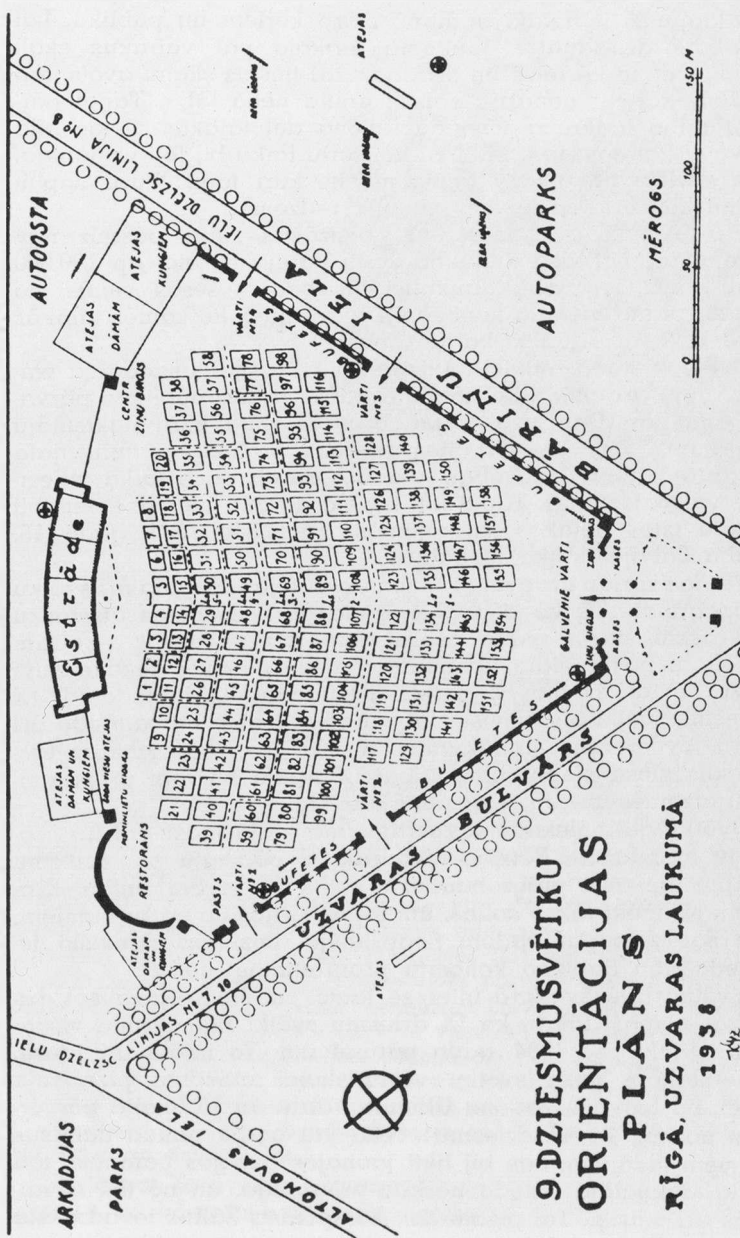
vīrs, Kleinhofs) centrā, kam pieklāvās citu ministriju un kameru pārstāvji, tā ka katra darba nozare varēja uzturēt sakarus ar attiecīgo valdības iestādi tieši. Tūlīt pēc tam komitejā sākās sprāgs darbs, lai nokārtotu atlikušās, galvenokārt administratīvi tehniskās lietas.

Viena no šādā lietēm bija svētku vietas izbūve. Kā jau teicām, IX dziesmu svētki beidzot bija paredzēti Uzvaras laukumā, kuŗa izbūvei 1936. gada 12. jūnijā valdība izsludināja īpašu likumu. Pēc tā Uzvaras laukumu paredzēja izveidot par vienu no monumentālākiem atjaunotās Latvijas un tautas vienības lieciniekiem, un tiri praktiski tam vajadzēja kalpot parādēm, sacikstēm, dziesmu svētkiem u. c. lielākiem sariņojumiem. Projekta īstenošanai iecēla īpašu komiteju, ar ko laukuma izbūve no Rīgas pilsētas būvju valdes rokām pārģāja jaunas, visas valsts mērogā veidotas organizācijas pārziņā.

Reizē valdība radīja īpašu Uzvaras laukuma fondu, kuŗā — gan naudā, gan mantās un darba spēkā — līdz 1940. gada 1. janvārim satecēja pāri par 8.000.000 latu. Ievērojot Latvijas iedzīvotāju skaitu, šī summa liecināja par milzīgu atsaucību, kādu tauta nevienam citam līdzīgam pasākumam vēl nebija dāvājusi, un jau 1938. gadā laukuma komiteja varēja ķerties pie tālākiem darbiem, vispirms izsludinot sacensību izbūves metu iegūšanai.

Sacensības termiņš bija 1938. gada 30. decembris, un pavisam ienāca 44 meti. No tiem žūrijas komisija vispirms izvēlējās 28 metus, pēc kam sīkākā apskatē I godalgu ieguva divi arch. F. Skujiņa un viens arch. G. Dauges projekts (ā 4000 ls), bet II godalģas — arch. J. Leimaņa, stud. E. Krūmiņa un arch. V. Paeģles projekti (ā 3000 ls). Pārskatot pēdējos vēlreiz, komisija beigās izšķirās par Skujiņa projektu, tūliņ uzdodot autoram izstrādāt tā sīkdaģas. Jau pirms tam bij sākti arī daģi tiri praktiski priekšdarbi, vispirms nocietinot un nolidģinot laukuma purvainās vietas. Šos darbus daģēji veica vēl Rīgas pilsētas būvju valde, daģēji — financēja no dziesmu svētku budģeta.²²² Viss grandiozais projekts, kam Latvijas kopainā būtu ne mazāka nozīme kā jau uzceltajiem Brāģu kapiem un Brīvības piemineklin, drīz sekojošā kuŗa dēģ tomēr palika neīstenots.

Tā kā laukuma goģigo metu pieņēma tikai 1939. gadā, tad IX dziesmu svētkos nāģās iztikt vēl ar provizorisku iekārtojumu un pagaidu estrādi. Kā darbu metu, tā izbūvi arī šoreiz uzticēja arch. Birzeniekam, un lielākas pārgrozģbas, salidģinot ar agrākiem svētkiem, nebija. Atšķirās tikai izmēri, jo 1938. gadā vajadzēja rēģināģties jau ar turpat 50% lielāku dziedāģģu un vismaz triskārģu klausģģģģu skaitu.

9. DZIESMUSVĒTKU
 ORIENTĀCIJAS
 PLĀNS
 RĪGĀ, UZVARAS LAUKUMĀ
 1938
 TKZ

Klāt nāca jaunas akustiskas problēmas, ko pavairoja ir vie-
tazlabotu dzirdamību, laukumā ierīkoja pat vairākus skaļ-
runus, bet, tā kā reizē bij dzirdams arī tiešais skaņu avots, tad
pēdējie šur tur nodarija vairāk ļauna nekā laba. Tāpat pār-
skatāmība laukuma vienādā līmeņa dēļ tālākās vietās bija
pavāja. Par spīti tam publika koncertu laikā bij ļoti uzmanīga,
kas sevišķi pārsteidza ārzemniekus, kuŗi tādu ļaužu saplū-
dumu koncertā nekur citur nebija redzējuši.

Par atsevišķu vietu skaitu precīzākas ziņas pašreiz nav
pieejamas, bet visā laukumā kopā varēja izvietot ap 100.000
klausītāju. Cenu ziņā laukums bij iedalīts sešās vietās, no
kuŗām pirmā vienam koncertam maksāja 5 ls, kamēr tālākās
— 4, 3, 2, 1 vai 0,5 ls katra.

Svētkos paredzamais lielais dalībnieku skaits sagādāja vai-
rāk rūpju arī citādi. Tā sākumā bažas radīja publikas pārva-
dāšana pāri Daugavai, tāpat grūtāks šķita koŗu naktsmāju
jautājums. Šis, kā vēl citas sīkākas problēmas galu galā
nokārtojās tomēr labvēlīgi, jo šoreiz daudz nāca talkā attieci-
gās valsts iestādes. Tāpat ļoti līdzēja agrākā pieredze, kas bij
iegūta citos lielākos sarīkojumos, kādi pēc 1934. gada 15.
maija Latvijā notika ik gadus.

Par jo svarīgu uzdevumu rīcības komiteja uzskatīja arī svētku
propagandu. Tā kā pēc 1934. gada agrākās cīņas atsevišķu
laikrakstu starpā vairs neeksistēja, tad dabīgi, ka katram
lielākam nacionālam notikumam prese ne tikai sekoja dzīvi
lidzi, bet arī centās to pareizi propagandēt, un tādējādi IX
dziesmu svētki bija sevišķi labvēlīgā stāvoklī. Propaganda arī
deva ievērojamus panākumus, par ko liecināja gandrīz trīs-
kārsšais viesu pieplūdums, tāpat IX svētki bij ļabi propagan-
dēti ārzemēs un arī — ar panākumiem.

Svētku dalībniekiem savukārt laida klajā īpašu rakstu krā-
jumu ar ministra Bērziņa ievadrakstu, pārskatu par dziesmu
svētku tapšanu, programmām u. c. informātīvām ziņām. Krā-
jumu rediģēja Jēk. Vitoliņš, un, lai izvairītos no pārpratumiem,
tad šoreiz to par vadoni neapzīmēja. Bez tam atsevišķi ie-
spieda abu galveno koncertu programmas vien.

Svētku priekšvakarā interese tautā par tiem kļuva vēl dzi-
vāka — īpaši tālab, ka IX dziesmu svētki bija pirmie vispā-
rējie svētki pēc 1934. gada pārmaiņām. To izcēla arī presē,
kur blakām pašu svētku vēsturiskajai attīstībai pieminēja
toreizējā Latvijas vadoņa Ulmaņa vārdu un 15. maija pārvēr-
tību nozīmi. Tā kā dziesmu svētki jau agrāk pauda daudzus
no tiem ideāliem, kas bij likti jaunajos Latvijas pamatos, tad
šāda cildinātāja valoda nešķīta pretrunīga, un no tās nevai-
rijās arī mūziķi. Tā, piemēram, komponists Zālītis ievadrakstā

*Dziesmu svētku ziņu birojs
Rīgas stacijas laukumā*

Devītais dziesmu vilnis,²²¹ apskatījis jau nostaiģāto ceļu, tālāk rakstīja:

„... Esam aizvien augstāk kāpuši dziesmu kalnā, izcīnījuši sev brīvību, esam kļuvuši par politiski un kultūrāli pieaugušu tautu. Bet jājautā, kā konkrēti izteiksies šo Latvijas atdzimšanas laikā sarīkoto svētku idejiskā programma? Kādi vadošie lozungi ievēti šo dziesmu svētku kamolā? Kas līdz dziesmu daiļumam iedvesmēs un spārnos latvju tautu, kad tā pulcēsies atkal reiz savā galvas pilsētā?

„Nav šaubu, ka ikviens dalībnieks, bet īpaši tie, kas jau agrāk citos laikos un citos svētkos pulcējušies, ievēros lielās pārvērtības. Ievēros vispirms, ka Rīga gaišāka, spožāka, daiļāka, latviskāka kļuvusi. Redzēs, ka nozuduši uz visiem laikiem daudzi svešā gara perēkļi, kas līdz šim allaž acis dūrās, īpaši nacionālās kultūras izcilāko manifestāciju gadījumos. Jūtīs, ir pārliecināties, ka vispār Latvijā nu sācies cits laikmets, sākusies cita, pilnīgāka dzīve. Kā visos nodarbības novados, gan praktiskajos, gan tajos, kas prasa stingrākas gara kultūras disciplīnas, iestājusies līdz šim vēl nepieredzēta rosība. Spēcīga griba, visu organizējošs prāts, gaiša gudrība virza visas lietas uz priekšu, pretim nebijušam Latvijas valsts un sabiedriskās dzīves uzplūcumam. Devītie vispārējie dziesmu svētki, kas notiks pēc dažām nedēļām, būs cildenākais atdzimšanas laikmets un tautas vienības gara liecinājums. Posisimies un tos godam sagaidīsim!

„Ko dzīve — darbs diendienā kopā auž, to dziesma — māksla daudzina un daiļāk pauž.”

Noslēdzot šo svētku sagatavošanas aprakstu, vēl būtu jāpiemin, kā kārtojās svētku finansiālā puse. Taču bez ieskata

LDzB-as un vēlākās rīcības komitejas protokolos par šiem jautājumiem nav iespējams rakstīt. Svētku saimniecība šoreiz turklāt bija jau gandrīz pilnīgi valdības pārziņā, tā ka atklātibā par to tikpat kā nekas neparādījās, un kā ienākumu, tā izdevumu pārskati palika interna attiecīgo valsts iestāžu lieta.

Devīto vispārējo dziesmu svētku koncerti notika sestdien un svētdien, 1938. gada 18. un 19. jūnijā, kamēr citi sarīkojumi sākās jau ceturtdien. Tā visa svētku norisē aizņēma četras dienas. Pārskatāmības labad pārspiežam tās plānu, kā tas iespiests *Mūzikas Apskatā*:²⁴

16. jūnijā

- plkst. 14.00 Sporta namā — košu dziesmu kaņš.
 21.00 Nacionālā operā — *Uguni, Jāņa Kalniņa* opera 4 cēlienos, autora vadībā.
 21.00 Nacionālā teātrī — *Mūžiģi vīrišķais*, Elinas Zālītes komēdija 4 cēlienos.
 21.00 Dailes teātrī — *Putna piens*, Jāņa Sārta komēdija 3 cēlienos.

17. jūnijā

- plkst. 6.00 un 16.00 — apvienoto košu ģenerālmēģinājums uz svētku estrādes Uzvaras laukumā.
 21.00 Nacionālā operā — simfonisks koncerts, veltīts latviešu mūzikai, ar apvienotu NO-as un radiofona orķestri, prof. J. Mediņa un Jāņa Kalniņa vadībā.
 21.00 Nacionālā teātrī — *Trīs soļi uz laimi*, Zeibolta tautas luģa 4 cēlienos.
 21.00 Dailes teātrī — *Dzīves viļņos*, Jāņa Grota un B. Sosāra dziesmu luģa 3 cēlienos.

18. jūnijā

- plkst. 6.00 apvienoto košu ģenerālmēģinājums uz svētku estrādes Uzvaras laukumā.
 12.30 Nacionālā operā — *Milas uzvara*, Jāņa Mediņa balets.
 12.30 Nacionālā teātrī — *Kalēja liģava*, Al. Grīna jautra tautas luģa 4 cēlienos.
 12.30 Dailes teātrī — *Putna piens*, Jāņa Sārta komēdija 3 cēlienos.
 15.30 košu svētku gāģiens no Vienģības laukuma uz Uzvaras laukumu.

Dziesmu gars — R. Kasparsona zīmējums *ATPŪTAS* vākam

- 18.00 Valsts prezidenta ierašanās Uzvaras laukumā, svētku atklāšanas akts un pirmais apvienoto košu dziesmu svētku koncerts.
- 21.30 Nacionālā operā — *Hamlets*, Jāņa Kalniņa opera 10 ainās, autora vadībā.
- 21.30 Latvijas konservātorijā — latviešu kamer-mūzikas vakars (LK-as kvartets, prof. J. Vītola trio).
- 21.30 Nacionālā teātrī — *Mūžiņi vīrišķais*, Elīnas Zālītes komēdija 4 cēlienos.
- 21.30 Dailes teātrī — *Āksts*, Mārtiņa Ziverta luga 3 cēlienos.

19. jūnijā

- plkst. 6.00 apvienoto košu ģenerālmēģinājums uz svētku estrādes Uzvaras laukumā.
- 12.30 Nacionālā operā — *Ilga*, Jāņa Vītolīņa balets.
- 12.30 Nacionālā teātrī — *Trīs soļi uz laimi*, Zeibolta tautas luga 4 cēlienos.
- 12.30 Dailes teātrī — *Krauklītis*, Raiņa luga 3 cēl.
- 18.30 otrais apvienoto košu dziesmu svētku koncerts Uzvaras laukumā.
- 21.30 Nacionālā operā — *Baņuta*, Alfrēda Kalniņa opera 4 cēlienos.
- 21.30 Nacionālā teātrī — *Kalēja ligava*, Al. Grīna jauntra tautas luga 4 cēlienos.
- 21.30 Dailes teātrī — *Jelgavas pils cēlējs*, V. Zonberga vēsturiska luga 3 cēlienos.
- 22.00 Rīgas latviešu biedrībā — rauts svētku košu, diriģentiem.

Svētkus ievadīja 16. jūnijā notikušā košu sacensība. Tāda nebij bijusi kopš 1910. gada, lai gan par to runāja šad tad arī vēlāk. Parastais šķērslis bija neticība, vai koši pēc 30—40 dziesmu iestudēšanas vēl riskēs piedalīties atsevišķi, un pa daļai to otrā plānā atbidēja arī tautas tēru sacensības, tāpat bij vēl citi motīvi. Tāču ikreiz pēc svētkiem no košiem pašiem atskanēja pa pretējai balsij, un tā, arī IX vispārējos svētkus organizējot, vairāki diriģenti košu sacensību ierosināja par jaunu, pēc kam tad to beidzot uzņēma svētku kārtējā norisē.

Košu iedrošināšanai LDzB piedalīšanos atvieglāja, sacensībā par obligātoriskām nosakot tikai pusi dziesmu, pie kam pilsētu un lauku košiem vajadzēja sacensties atsevišķi. Pēdējiem dziesmas tehniski bija vieglākas, tāpat no sacensības (abām grupām) izņēma kantātes. Sākumā pieteikšanās bija

diezgan dzīva, bet, tā kā obligātorisko dziesmu sarakstu koņi saņēma vēlu, tad beigās palika tikai 13 koņi, no koņiem 8 bija lauku, 5 — pilsētu koņi. To vidū 7 bij Vidzemes, 3 — Zemgales, 2 — Latgales un 1 — Rīgas koņis (spēciģākie Rīgas koņi sacensībā nepiedalījās).

Žūrijas komisijā darbojās prof. Vitols, visi trīs virsdiriģenti un Zālītis ar Graubiņu. Katram vērtētājam bij atsevišķi jāievēro tiklab intonācija, ritms, dikcija un frazēšana, kā arī vispārīgā balsu kvalitāte un diriģenta tehnika. Pilsētu koņiem par sacensības darbiem pēdējā brīdī izraudzīja Zāliša *Ceļu uz dzimteni* un Dārziņa *Rotaļu*, bet lauku koņiem — Vitola *Gaismas pili* un Melngaiļa *Svešā zemē*.

Pilsētnieku grupā I godalgu (ģen. Baloža dāvātu sudraba pūra lādi) ieguva Dubultu draudzes koņis (53 dzied., diriģents V. Eiche), II (prof. Tenteļa dāvāto Štrāla gleznu) — Jelgavas mūzikas biedrība Lira (81, A. Vinters) un III (Rīgas pilsētas dāv. sudraba kausu) — Daugavpils skolotāju institūta koņis (204, J. Stabulnieks). Lauku grupā I godalgu (prezidenta Ulmaņa dāv. mākslinieciski kaldinātu sudraba šķīvi) izpelnījās Lazdonas draudzes koņis (73, H. Mednis), II (ministra Bērziņa dāv. dzintarā izstrādātu sudraba šķīvi) — Lubānas koņis (33, E. Kļaviņš), bet III godalgu (RLB-as dāvātu apzeltītu sudraba kausu) — Trikātas draudzes koņis (39, D. Vitols). Bez tam atziņības rakstus saņēma Cēsu aizsargu pulka un savies. biedrības apvienotais koņis (63, A. Kalnājs) un Vietalvas labdar. biedrības koņis (55, K. Gaļītis).

Sprīdums par pirmo vietu ieguvējiem bija ātrs, jo abi koņi bija skaidri redzamā pārākumā. Pārsteigumu sagādāja sevišķi Lazdonas koņis Haralda Medņa vadībā, kas vēlāk radiofonā nodemonstrēja savu mākslu tehniski tik grūtā programmā, kāda bija pa spēkam tikai labākiem Rīgas koņiem. Šis koņis jo uzskatāmi parādīja vidzemnieku koņu augsto līmeni, kam pamatā bez šaubām bija senas tradīcijas jau no pagājušā gadsimta. Tālākos vērtējumos izšķiršanās turpretim jau bija grūtāka, jo starpība bija mazāka, bet arī šos koņus vadīja diriģenti, kas likuši par sevi runāt vēlāk, kā, piemēram, Kalnājs, Daumants Vitols, Aleksandrs Vinters.

Ja arī LDzB sākumā bij gaidījusi dzīvāku piedalīšanos, visumā „dziesmu koņu” varēja atzīt tomēr par izdevušos, un agrākā skepe bija lauzta. Vērtētējus jo patikami pārsteidza vēl tas, ka starpība starp laukiem un pilsētām izrādījās daudz mazāka, kā gaidīja. Redzamākie trūkumi pie tam nebij tik manāmi pašos koņos, kā to diriģentu teknikā. Šai ziņā tieši nākotne solīja daudz ko pārvērst, no kā iegūtu arī Rīga, kur spējiģāku jaunu diriģentu bija samērā maz. —

Pārējie dziesmu svētki koņi sabrauca 16. jūnija vakarā un naktī. Dziedātāji šoreiz saņēma jau 75% dzelzceļa tarifa pazeminājumu, tāpat pati braukšana bij daudz ērtāka nekā agrāk. Rīgas stacijā koņus sagaidīja kara orķestru skaņām, pēc kam tos izvietoja pa naktsmājām Rīgas skolās.

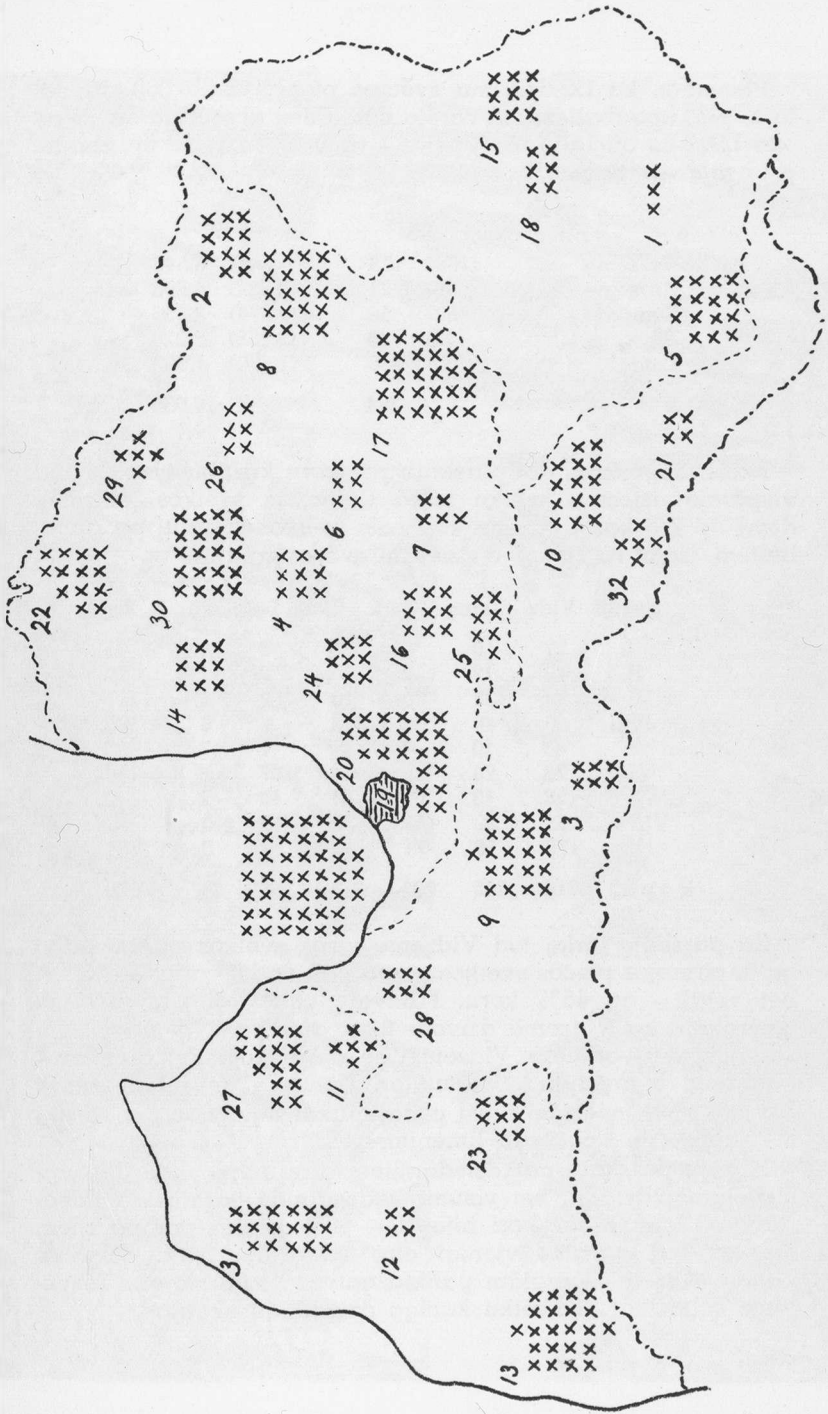
Vairākos avotos — arī ārzemju presē — lasām, ka IX dziesmu svētkos piedalījušies ap 16.000 dziedātāju. Iespējams, ka LDZB-ai bija precīzākas ziņas, bet tās pašreiz nav pieejamas, un jāpieņem, ka minētais apaļais skaitlis ir visai tuvu īstenībai. Koņu skaits turpretim palicis tikpat kā nepieminēts, un vienīgi Jēkabs Vītolīņš atreferējumā MA-ā²⁵ rakstīja, ka šie 16.000 dziedātāji nāk „no vairāk kā 380 koņiem”. Tā kā pirms svētkiem reģistrēja 384 koņus ar 14.438 dziedātājiem,²⁶ tad jaunākie skaitļi rada šķietamu nesaskaņu. To varētu izskaidrot ar pārmaiņām sastāvā, pieņemot, ka šoreiz koņi pēdējā brīdī būs drīzāk auguši, kā diluši, kam par labu runā arī koņu caurmērs. Tā pēc Vītolīņa skaitļiem vienā koņī iznāk 42 dziedātāji vai tikpat, cik VII dziesmu svētkos, kamēr pēc agrākām ziņām caurmērs noslidētu līdz 38 dziedātājiem. Atkāpšanās uz kādu mazāku kopskaitli savukārt nepieņemama vēl tāpēc, ka nedz LDZB-ai, nedz valdībai nebij nepieciešams radīt fiktīvus skaitļus, jo vispārējais pieaugums 1938. gadā jau tik un tā bija diezgan liels.

No visiem koņiem vīru koņu vien bija 27 — tātad 7%. Salīdzinot ar VII dziesmu svētkiem (3,5%) vīru koņu procents bija divkārtšojies, gan joprojām palikdams samērā mazs visu koņu vidū.

IX VISPĀRĒJO DZIESMU SVĒTKU KORU SAGRUPĒJUMS RAJONOS

(skat. nāk. lpp.)

(1) Aglonas raj. 3 koņi (2) Alūksnes raj. 11 koņi (3) Bauskas raj. 6 koņi (4) Cēsu raj. 9 koņi (5) Daugavpils raj. 15 koņi (6) Dzērbenes raj. 6 koņi (7) Ērgļu raj. 5 koņi (8) Gulbenes raj. 21 koris (9) Jelgavas raj. 21 koris (10) Jēkabpils raj. 14 koņi (11) Kandavas raj. 5 koņi (12) Kuldīgas raj. 4 koņi (13) Liepājas raj. 22 koņi (14) Limbažu raj. 9 koņi (15) Ludzas raj. 9 koņi (16) Madlienas raj. 9 koņi (17) Madonas raj. 27 koņi (18) Rēzeknes raj. 6 koņi (19) Rīga 45 koņi (20) Rīgas apkaime 23 koņi (21) Rubenes raj. 4 koņi (22) Rūjienas raj. 13 koņi (23) Saldus raj. 8 koņi (24) Siguldas raj. 8 koņi (25) Skrīveņu raj. 7 koņi (26) Smiltenes raj. 6 koņi (27) Talsu raj. 15 koņi (28) Tukuma raj. 6 koņi (29) Valkas raj. 5 koņi (30) Valmieras raj. 20 koņi (31) Ventspils raj. 17 koņi (32) Viesītes raj. 5 koņi.

Pieņemot, ka IX dziesmu svētkos piedalījās 16.000 dziedātāju, pēc apgabaliem tie varēja sadalīties apmēram šā (iekavās LDzB-as oficiālie skaitļi par jauktājiem koņiem pirm s svētkiem²⁷):

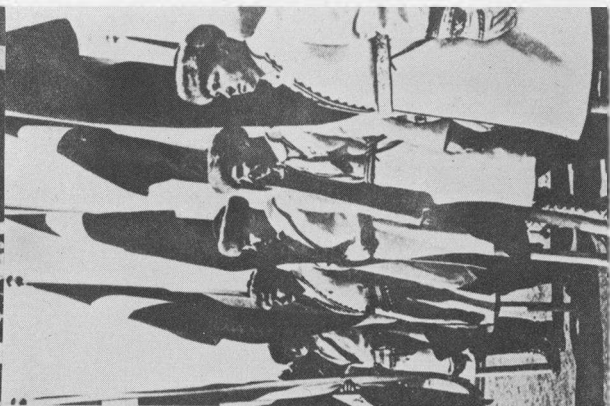
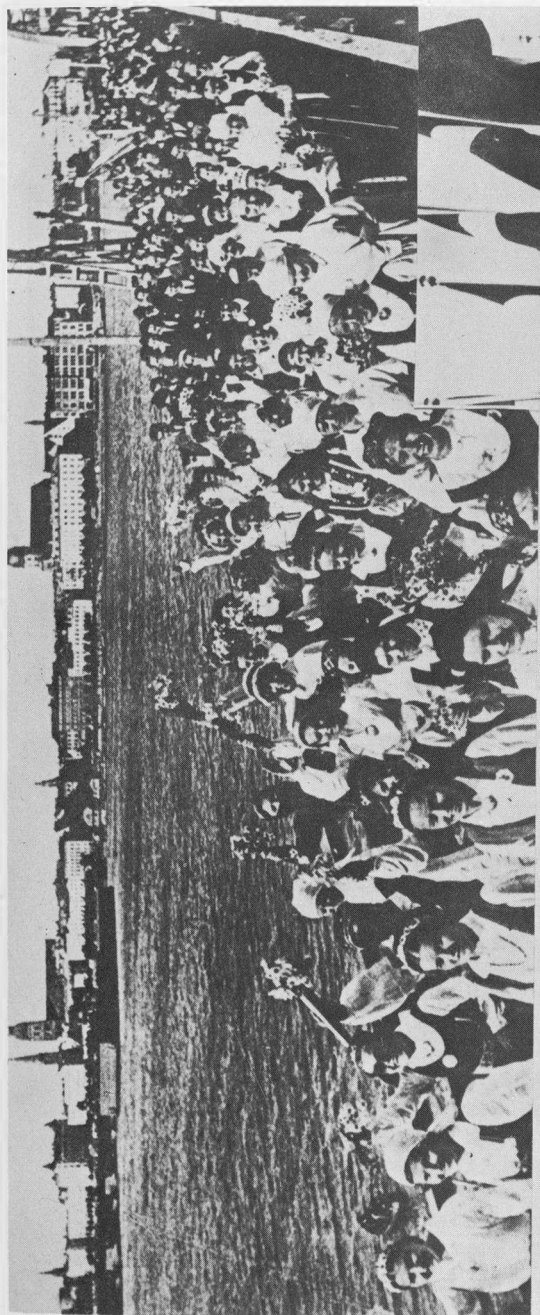
	koņi	dziedātāji
Vidzeme	(166) 179	(5.503) 6.545
Kurzeme	(66) 71	(2.354) 2.800
Zemgale	(52) 56	(1.974) 2.350
Rīga	(42) 45	(1.955) 2.320
Latgale	(31) 33	(1.670) 1.985
k o p ā	384	16.000

Reizē mēģināsim dot pārskatu par koņu kustību visu deviņu vispārējo dziesmu svētku laikā (Jelgavas svētkos Vidzeme deva ap 2/5 koņu; pārējie koņi šais svētkos sadalīti pa apgabaliem, izejot no III un V dziesmu svētku caurmēra):

Svētki	Vidz.	Zemg.	Kurz.	Rīga	Latg.	Pār.	Kopā
I	27	10	3	5	0	0	45
II	43	13	2	10	0	2	70
III	59	33	8	10	2	5	117
IV	66	49	20	22	2	6	165
V	45	10	7	18	2	7	89
VI	73	23	19	34	7	2	158
VII	126	43	60	41	10	2	282
VIII	95	32	43	30	10	0	210
IX	179	56	71	45	33	0	384
k o p ā	713	269	233	215	66	24	1.520

Kā pārskats rāda, tad Vidzeme visos svētkos gājusi galvgalā, pirmajos piecos svētkos viena pati dodot caurmērā 50%, bet vēlāk — ap 45% koņu. Pārsvars kļūst vēl zīmīgāks, ja ievērojam, ka Vidzemē dzīvoja tikai apmēram 1/4 no visiem Latvijas iedzīvotājiem. Vidzemei sekoja Zemgale ar 4 otrām un 5 trešajām vietām, tad Kurzeme un Rīga, kamēr Latgale visos svētkos bijusi pēdējā, tikai devītajos jau strauji tuvojoties citu apgabaiu limenim.

Līdzīgu pārskatu par dziedātājiem datu nepilnības dēļ nav iespējams sastādīt, bet visumā tāds daudz pārgrozību nepārādītu. Tā kā Rīgas koņi bija 40 — 50% lielāki par pārējiem koņiem, tad griezītos vienīgi otro un tālāko vietu kārtība, kamēr Vidzeme joprojām paliktu galvgalā. Mums gan iespējams salīdzināt ik svētku kopīgo dziedātāju skaitu:

Koju gājijens IX dziesmu svētkos

1873. gadā	1.003 dzied.
1880	1.653
1888	2.618
1895	4.000
1910	2.300
1926	6.526
1931	11.853
1933	9.400
1938	16.000

k o p ā 55.353 dzied.

Visos deviņos vispārējos dziesmu svētkos kopā tātad piedalījušies ap 1520 koŗu ar apmēram 55.353 dziedātājiem. Šie skaitļi nav mazi, bet vēl raksturīgāks ir pieaugums no vieniem svētkiem uz otriem. Izņemot V un VIII dziesmu svētkus (no kuŗiem pirmos ietekmēja Piektā gada notikumi, kamēr otri nemaz netika rīkoti kā vispārējie svētki), dziedātāju pieaugums aizvien bija pastāvīgs, kas rāda, ka dziesmu svētku kustība bij gājusi dabīgu attīstības ceļu.

Kāds tas būtu turpmāk citādā pasaules notikumu secībā, grūti minēt, bet šķiet, ka šī attīstība plašumā daudz vairs nevērstos. IX svētku sagatavošanas laikā prezidents Ulmanis bij izteicis vēlējumos, lai ik pagastā būtu pa korim, un viņa vēlējumies 1938. gadā tuvojās piepildījumam. Protams, ne jau visi koŗi bija stabili, un arī šoreiz atradās vēl pa viendienim, kas dzima un mira reizē ar lielajiem svētkiem, taču tai pašā laikā pastāvīgo koŗu skaits turpināja pieaugt, kas liecināja, ka dziļumā dziesmu svētku kustībai vēl bij gana kur iet.

Ģenerālmēģinājumi sākās 17. jūnija rītā un turpinājās tās pašas dienas pēcpusdienā, bez tam vēl 18. un 19. jūnija rīta stundās. Tie prasīja no dziedātājiem lielu izturību, kādēļ pēc svētkiem atskanēja arī pa neapmierinātai balsij, taču iestudējumi ar to krietni ieguva. Bez tam mēģinājumos vēl piedalījās ap 250 mūziķu liels simfoniskais orķestris. Sākumā laiks bija vējains un brīžiem lietains, bet, tuvojoties galvenajam svētku brīdim, tas atlaba, un sestdien pēcpusdienā pār Rīgu pārlija pat skaista vasaras saule.

Pirmo koŗu koncertu ievadīja grandiozs svētku gājiens. Tas sākās pusčetros pēcpusdienā Vienības laukumā (bij. Esplanādē), no kurienes aizvijās tālāk pa vairākām galvenajām ielām, skaŗot arī universitāti un LK-u, pēc kam turpinājās pāri Daugavas dzelzs tiltam līdz svētku vietai Uzvaras laukumā. Gājienā noskatījās prezidents Ulmanis kopā ar pārējiem valdības locekļiem, tāpat to novēroja tūkstošiem citu gan ielu

*Valsts prezidents Kārlis Ulmanis, ienākot Uzvaras laukumā
(līdzās ministri J. Balodis un A. Bērziņš)*

malās, gan apstādījumos, gan namu logos sapulcējušos skatītāju. Viss gājiens ilga pusotras stundas, un var droši sacīt, ka tik skaistu skatu Rīga nebija redzējusi visā savā vairāk kā 700 gadus garajā mūžā.

Vareno iespaidu cēla vēl tas, ka šoreiz visas dziedātājas bija gērbušās savu novadu tērpos, tā ka pēdējo dažādība jau šķita sasniegusi maksimu; tāpat samērā daudz tautas tērpu bija viriešiem un pat publikā. Jo imponants skats pavērās, kad 16.000 dziedātāju izvietojās milzīgajā karogu simtu ielenktajā estrādē. Nacionālie karogi apvija arī visu Uzvaras laukumu, kas bija viļņojošas ļaužu jūras pilns.

Pēc laikrakstu ziņām kā pirmajā, tā otrā koncertā noklausījās ap 100.000 personu, tātad katrs divdesmitais Latvijas iedzīvotājs bija IX dziesmu svētku tiešs liecinieks. Ne par velti prezidents Ulmanis, vērodams starpbrīdī milzīgo ļaužu jūru, bija savilņots, turpat piebilstot, ka šis skats ir vēl tikai priekš-

vēstnesis tam, kāds atklāsies nākotnē, kad no šīs pašas vietas „varēs redzēt vēl skaistākas ainavas, visai tautai kopā nākot pašas celtā Uzvaras laukumā”.²⁸

Klausītāju vidū bij arī diplomātiskais korpuss, augstākie armijas locekļi un kultūras darbinieki, tātad „viss latviešu sabiedrības zieds”, kā rakstīja Vītolinš, tāpat simtiem ārzemnieku un tūkstošiem viesu no citām Latvijas pilsētām un laukiem. Ministra Bērziņa un svētku rīcības komitejas sagaidīts, isi pirms sešiem Uzvaras laukumā ieradās prezidents Ulmanis ar ģenerāli Balodi, kuŗus publika saņēma ar ilgiem aplausiem, bet dziedātāji — ar puķu lietu. Pēc tam, simts fanfāristu spēlētāvu sveicienam skanot, mastā uzvijās valsts prezidenta standarts, kam sekoja kuŗu atskaņotā Zāliša dziesma *Mēs suminām Tevi, tautas vienotāji*.

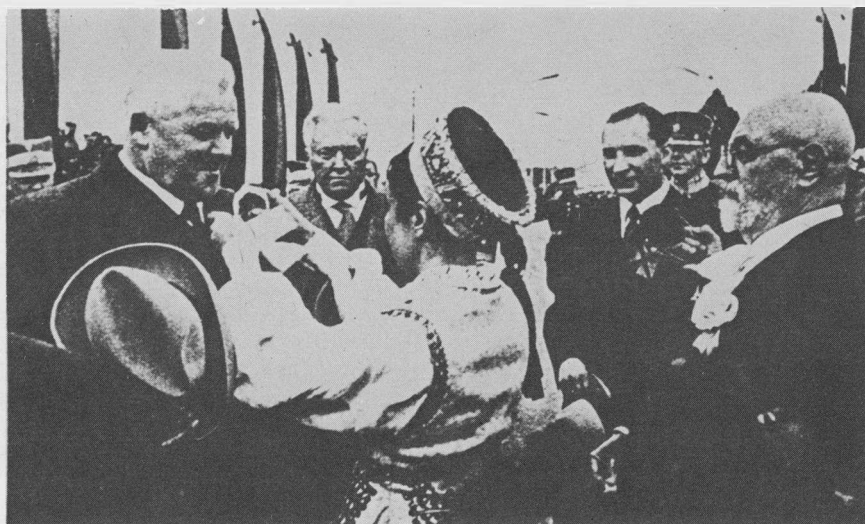
Manāmi saguris, bet ar parasto aristokrata mieru tad tribinē kāpa svētku rīcības komitejas priekšsēdis prof. Vītols, kam šai brīdī bij lemts runāt lielās auditorijas priekšā jau piekto reizi. Vērsdamies pret publiku, viņš sacīja:²⁹

„Liels prieka un bažu, sajūsmas un cerību, bet galvenais — jo dziļas tautiskas apziņas iedvests un atbalstīts darbs gaida savu norisi — jau atskanēja pirmais svinīgais ievada akords. Drudzaini, neapkrastāmā aizrautībā mūsu dziedātāji — ar leprumu to uzsvēgam — mūsu Vislatvijas koris gatavojies šiem deviņiem dziesmu svētkiem, gatavojies tiem mēnešiem, diennaktis, dziļi apzinādamies sava uzdevuma izcilo atbildību un nozīmi. Jo šogad, mūsu Latvijas 20 gadu svētkus iezvanot, mums tiesība gaidīt no mūsu dziedātājiem vairāk kā jebkad! Ne tikvien mūsu latvju dziesmu visā viņas gredzumā un košumā — to mūsu dziedātāji arī iepriekšējos svētkos mums devīgi snieguši — bet gribam dzirdēt arī jaunas dziesmas, jaunas gaviles visam tam, kas vien latvīm svēts un dārgs, jaunas himnas mūsu atjaunotai tēvzemei, jaunus solījumus to sargāt dienās baltās un nebartās. Jaunām skaņām slavēsim mūsu Vadoni, mūsu svētku augsto protektoru — labvēli un jauno ceļa rādītāju. Ar mūsu himnas *Dievs, svēti Latviju* vareņajām skaņām lūdzam mūsu Vadoni, valsts prezidentu **K ā r l i U l m a ņ a** kungu atklāt devītos latviešu dziesmu svētkus!”

Himnas pēdējiem akordiem izskanot, Vītolam sekoja prezidents Ulmanis, atklādams svētkus ar sekojošu runu:³⁰

„Devīto Latvijas dziesmu svētku dalībnieki, dziedātāji un spēlētāji, valdības locekļi, ārvalstu pārstāvju ekselences, ārzemju ciemiņi, valdību un pašvaldību iestāžu un organizāciju pārstāvji, visi svētku viesi! Vienotā tauta!

„Mūsu valsts pastāvēšanas 20-ajā gadā jūs visus sirsnīgi sveicinu un novēlu, lai debesu saules siltums un mirdzums, kas mūs tagad apspīd, ielītu arī jūsu sirdīs. Un lai mēs visi priekā un liksmībā atcerētos, ka pirms 65 gadiem, tāpat Jāņu nedēļā, pirmoreiz

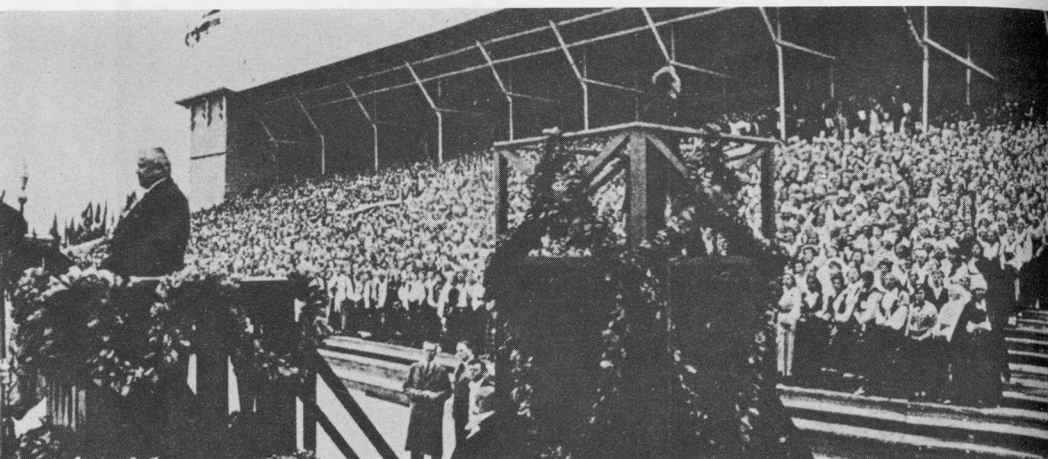

Prof. J. Vītols, svētku viesus sagaidot

Rīgu pāršalca mūsu dziesmas, plūzdamas no tūkstoš krūtīm, pavadītas ar desmit tūkstoš karstu siržu pukstieniem. Šīs spēcīgās dziesmu skaņas toreiz saviļņoja ne tikai dziedātājus un klausītājus, bet visus latviešus, un to atbalss, dziesmās izteiktās cerības un ilgas nenorima gadu desmitos, nav norimušas vēl tagad domās un atmiņās. Saites, ar kurām dziesmas un dziedātāji kā tautas ilgu tulkotāji toreiz sasēja latviešusnav irušas līdz šai dienai, gluži otrādi — tās tapa un top arvien stiprākas un ciešākas Arī šodien un rīt dziesmas modinās mūsu dvēselēs tautas sensenos pārdzīvojumus, nopietnus un jautrus, bet tie skaņās saviesies ar mūsu dienu spilgtajām melodijām.

„Dziesmas ir mūs sasildījušas, sajūsminājušas, stiprinājušas, to tās dara arī tagad, bet tās tapušas sildošākas, spēcīgākas, aizraujošākas; atrastas agrāk nepazītas paslēptas gara mantas tautas dziesmās, kas senlaikos tautas garu dzīvu uzturēja visdrūmākos gadu simteņos, nākušas klāt jaunas, spraigas dziesmas, izredzēto tautiešu darinātas. No dziesmām, vārdiem un melodijām plūst arvien vairāk siltuma — arvien lielāks spēks. To sirdīs jūtam, acis paceļot debesu zilgmē, mēs skatām jaunu, tvejamāku aicinājumu, ko lasām plivojošo mūsu valsts karogu krāsās.

„Toreiz pirms 65 gadiem viens pirmais vispārības karogs, Līgo karogs. Toreiz sarkaubaltās krāsas, kas tagad lepni plivo mūsu priekšā un virs mūsu galvām, kā mazas lentītes rotāja jaunekļu krūtīs. Un tomēr Richards Tomsons, viens no redzamākiem pirmo dziesmu svētku rīkotājiem, pateica: — Svētki mudina ikkatru ar priecīgu cerību uz nākamību skatīties, kuŗa mums, latviešiem, apsola laimīgākus laikus. — Un Andrejs Pumpurs, Lāčplēša autors, drīz tautai rakstīja ... — Ko domāja sveši ļaudis, to tev līdzī nedomāt. Latvju tauta, tava doma — laiks atnāks augsti latvju slavu celt. —

*IX dziesmu svētku atklāšana. Pa kreisi: prez. K. Ulmanis;
diriģentu tribīnē: T. Kalniņš*

„Tie bija skatieni nākotnē, tie bija pravieša vārdi; un tagad — vai ir šis laiks atnācis, vai piepildīti Pumpura pravietīgie vārdi? Ja ir, tad jūs visi sakiet — jā!

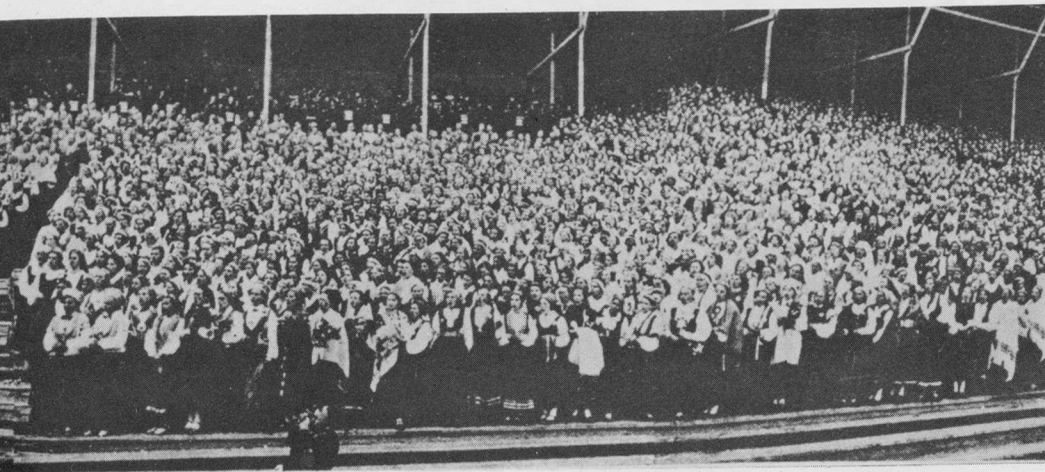
„Kas gan ir 65 gadi? Viena cilvēka mūžs, un, patiesi, mēs šodien sastopamies šē svētkos ar tā laika cilvēkiem, arī ar pirmo dziesmu svētku dziedātājiem. Viņu sirmās galvas mums atgādina tos laikus un mudina mūs visus priecāties ar viņiem, ka ir citi laiki, jauni laiki. Toreiz pirms 65 gadiem viņi dziedāja Rīgā, kad ap tās sirdi bija ledus kalns. Šodien viņi kopā ar mums ir Rīgā, mūsu valsts galvaspilsētā, kuŗa visus ciemiņus uzņem ar siltu mīlestību, ar siltas mīlestības pilnu sirdi, ar latviešu draudzību

„Toreiz viens tūkstotis dziedātāju svešā paspārnē, šodien 16 tūkstoši šinī laukumā vietā, kuŗas vārds ir Uzvaras laukums Sarkanbaltsarkanās lentītes uz jaunekļu krūtīm kādreiz, bet tagad sarkanbaltsarkano karogu jūŗa

„Slava un gods cīnītājiem, karoga atnesējiem. Bet Uzvaras laukums ir arī cildinājums uzvarai, ka šo laukumu rada un izveido pati vienotā tauta nepārspējamā tēvzemes mīlestībā un sirds cēlumā. Tāpēc Uzvaras laukums ir arī mūsu vienības liecinieks, tās vienības, kas ir mūsu patiesais un īstais spēka avots.

„Svētku dalībnieki! Reiz viens vienīgs Ligo karogs, sarkanbaltsarkans lentītes uz jaunekļu krūtīm, tagad sarkanbaltais neatkarīgās Latvijas karogs! Bet tomēr — tas nenāca pats no sevis, tas nāca, pirmkārt, tāpēc, ka mēs to ar dzelzs gribu gribējām, otrkārt, tāpēc, ka mēs tam ticējām ar nesalauzamu ticību, un, treškārt, — tāpēc, ka mums nekas nebija par dārgu, neviens upuris par smagu, lai liktu mūsu gribai un ticībai uzvarēt un uzgavilēt.

„Mēs ticējām un gribējām savu tēvzemi, savu brīvību, un šos vārdus tagad, akmeni kaltus, lasām uz Brīvības pieminekļa. Mēs

dziedājām ticīgi un sirsnīgi: Lokaties, mežu gali, — un tie locījās, noliecās mūsu dziesmu priekšā, mēs uzvarējām, jo bijām un esam ar šo zemi saauģuši kā neviens cits. Tikai mēs, galvu pie viņas krūts pielikuši, sadzirdam viņas balsi, saprotam viņas valodu, un viņa — mūs ir svētījusi, tāpat kā Debesu Tēvs svētījis un sargājis Latviju.

„Mūsu zeme ir svētījusi mūsu soļus un gaitas, lai būtu vienota tauta, lai būtu Latvija varenumā un daiļumā.

Viņa svētīs mūs arī nākotnē, lai Latvija, mūsu pašu sirdīs iecerētā, visu uzticamo tēvijas dēlu un meitu smadzeņu un roku celtā Latvija dzīvotu mūžīgi!

„Tas ir un būs liels darbs, pat grūti aptverjams savā plašumā, bet mēs to veiksīm, kā savā varenajā spēkā un dzīvības sīkstumā mēs esam pārvarējuši visus šķēršļus un grūtības līdzšinējā ceļā.

„Dziesmas sirsnīgie vārdi — Tev mūžam dzīvot, Latvija — ir solījums un apliecinājums mūsu gribai, bet arī apņemšanās, kas pilda mūs ar lielu spēku, ar to spēku, kas mūsu ticību padarīs cietāku, drošāku par klinti, ko nekāda vara nespēj satriekt, nav satriekusi un ne mūžam nesatrieks.

„Šis ticības stīprināti šajā brīdī un vietā, kad atkal reiz kopā ir visa Latvija dziesmu sajūsmā un aizrautībā, lai atjaunojam svinīgi savu solījumu un zvērustu — visi kā viens, viens par visiem, visi par vienu — strādāt un dzīvot Latvijai, mūsu valstij, tās spožai, slavenai nākotnei, teikdami un dziedādami:

Tev mūžam dzīvot, Latvija,
Kā saulei, kas mirdz debess klajā!”

Ulmaņa runai sekoja Jāņa Mediņa himna *Tev mūžam dzīvot, Latvija*, pēc kam sākās koncerta kārtējā programma: ³¹

I

- Svētku kantāte* Jāz. Mediņš
 apvienotie koņi ar simf. orķestri
 Teodora Reitera vadībā
- Liksmības dziesma* J. Graubiņš
 apvienotie koņi ar simf. orķestri
 Teodora Kalniņa vadībā
- Gaismas pils* J. Vītols
Svētī, Dievs, šo zemi dzimto " "
 Teodora Kalniņa vadībā

II

- Lokatiesi, mežu gali* Em. Melngailis
Svešāi zemē " "
Jāņu vakars " "
 autora vadībā
- Mēness starus stigo* Em. Dārziņš
Riņā pirkus sirmu zirgu J. Vītols
15. maija dziesma J. Norvilis
 Teodora Reitera vadībā

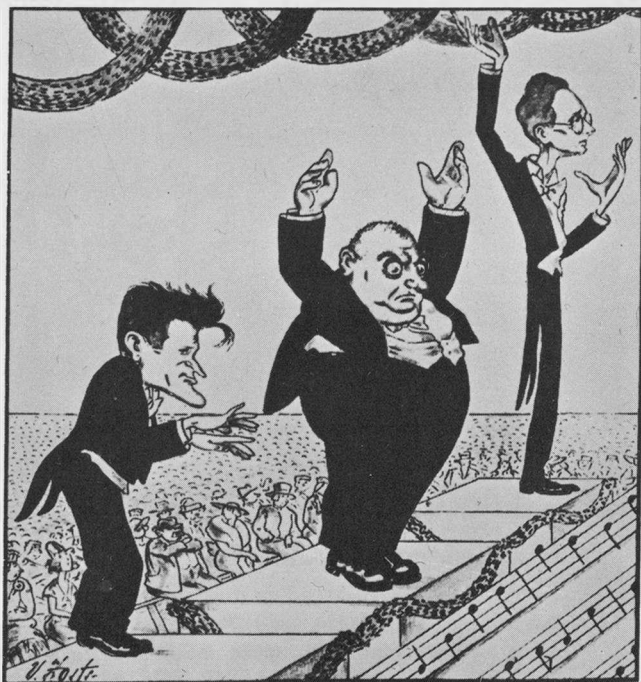
III

- Kam drosme ir* J. Norvilis
Ceļš uz dzimteni J. Zālītis
 Teodora Kalniņa vadībā
- Dziedot dzimu* Alfr. Kalniņš
 Teodora Reitera vadībā
- Beverīnas dziedonis* J. Vītols
 apvienotie koņi ar simf. orķestri
 Teodora Reitera vadībā
- Dzimtenei* P. Barisons
 apvienotie koņi ar simf. orķestri
 Teodora Kalniņa vadībā
- Tēvijai* Jurjānu Andr.
 apvienotie koņi ar simf. orķestri
 Teodora Reitera vadībā

Daudzo IX svētku aprakstu vidū, kas parādījās periodikā, mūs vairāk var interesēt tie, koņu autori bija mūziķi. Tāds ir jau minētais Jēk. Vītoļiņa apraksts MA-ā, kas vispār bij plašākais raksts par 1938. gada dziesmu svētkiem, tāpat Daugavā (1938, 7. n-rā) lasāmais Čiruļa raksts Devītie vispārējie dziesmu svētki, IMM-ā un Aizsargā (1938, 7./8. n-rā) iespiestie Ed. Ramata raksti un vairākas atsauksmes par atsevišķiem koncertiem dienas periodikā.

Šos rakstus salīdzinot, redzam, ka tīri mākslinieciskā ziņā veiksmīgāks bija otrs koncerts svētdien, kad izdevīgāki bij ir laika apstākļi, ir paši koņi jau bija vairāk sadziedājušies.

Virsdiriģenti
T. Reiters,
E. Melngailis un
T. Kalniņš
 (V. Zosta šaržs)

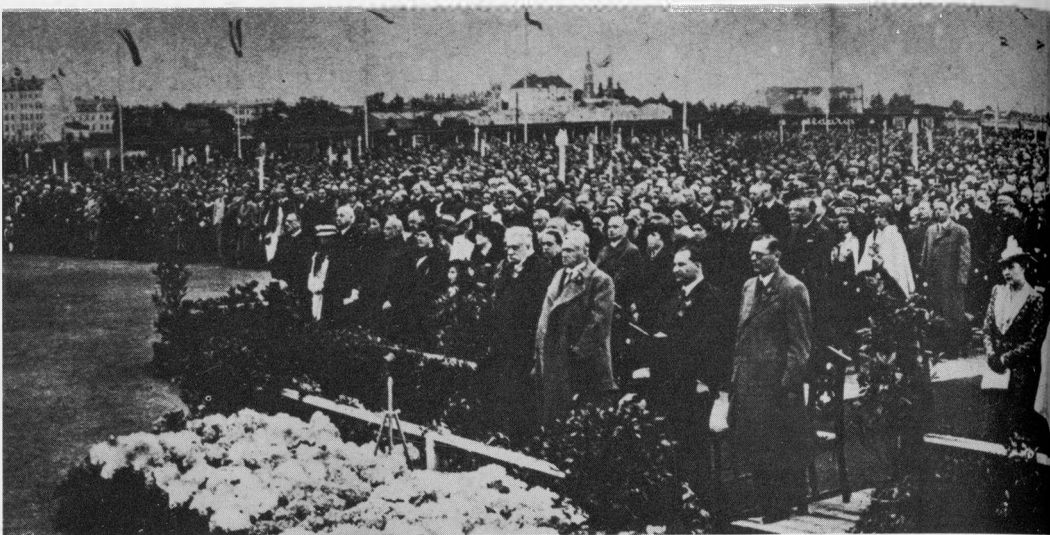
Taču visumā arī par pirmo koncertu atsauksmes bij labas. Tā Ćirulis, piemēram, rakstīja:

„Abas kantātes Teodora Kalniņa un Teodora Reitera iestudējumā bija rūpīgi sagatavotas, izskanēja droši un disciplinēti, labā niansu kārtojumā, cik tas vispār tik lielā koŗa masā ir iespējams. Reitera vadībā jo koŗi un iespaidīgi atskanēja Dārziņa Mēness starus stīgo, Vītola Beverīnas dziedonis, Jurjānu Andreja Tēvijai, A. Kalniņa Dziedot dzimu un J. Norvija 15. maija dziesma. Teodoram Kalniņam ne mazāk laimīgi veidojās Vītola Gaismas pils, Svēti, Dievs, ņo zemi dzimto, Norvija Kam drosme ir, J. Zāliŗa Ceļš uz dzimteni un P. Barisona Dzimtenei. E m i l i s M e l n g a i l i s vienkārŗās, plaŗās līnijās vadīja savas dziesmas, no kuŗām koŗāko izskaņu piedzīvoja Jāņu vakars un Sveŗā zemē.

„No masu koŗa nevar prasīt tik smalku rūpīgi izstrādātu priekŗnesumu, ko diriģents panāķ ar mazāku kori slēgtā telpā. Taču diriģentu un koŗu darbs ņoreiz vaiņagojās jo koŗiem panākumiem, un programmas populārākās, pazīstamākās dziesmas nelika nekā labāķa vēlēties arī tīri mākslinieciskā izpildījuma plāksnē.”

Koncerta vispārējo iespaidu savukārt zīmīgi attēlojis Jēķabs Vitoliņŗ:

„... Nav iespējams ņeit iztirzāt svētku programmas atskaņojumu visās tā atŗeviŗķājās detaļās. Vispār, pārsteidzoŗs bija droŗums, kā koŗi dziedāja dziesmas. Iespaidis bija tāds, it kā dziedātu viens vienīgs, kvalificētais koris. Milzu koŗa masā izķaist visi atŗeviŗķu balsu ne-

IX dziesmu svētku publika

līdzenumi, visas mazās atsevišķās koŗu kļūmītes, svārstīšanās nedrošības, rodas brīnišķīgs, spoŗš metāliskaidrs un spēcīgs skanīgums. Ne reizi, ne visgrūtākajās dziesmās nerodas nepatīkamā sajūta, kādu rada koŗu nedrošība, kādu to pazīstam no atsevišķu koŗu koncertiem. Aizgrābjošs bija koŗa skanīgums īpaši svinīgo, spēcīgo dziesmu grandiozajos noslēgumos, kas viņņoja pāri svētku laukumam kā lielisku ērģeļu skaņas ...

„Dziedātāji un diriģenti var būt apmierināti un lepni, ka viņu darbs devītajos dziesmu svētkos vainagojies spoŗiem panākumiem. Tas liecināja lielu mūsu koŗu kultūras augstumu. Ir daudz strādāts, daudz arī gūts laikā starp astotajiem un devītajiem svētkiem. Ar apbrīnojamu prasmi visus dziedātāju tūkstoŗus saturēja kopā svētku virsdiriģenti ... vajag ārkārtīgas enerģijas, gribas sprieguma, lai milzīgo dziedātāju masu spārnotu sajūsmā, sakaltu vienā ritmā, vestu tik droši preti dziesmu uzvarām.”

Atceroties galotnes, Vitoliņš no koŗdarbiem ar orķestri izcēla *Beverīnas dziedoni* un kantāti *Tēvijai*, bet *a capella* daļā — izņemot Alfr. Kalniņa *Dziedot dzimu* — it visas pārējās dziesmas. Kalniņa dziesma, pēc Vitoliņa domām, „nebija vēl iespējusi iegūt visu savu skanīguma spoŗumu”, jo koŗi to saņēma vēl un pilnīgi iestudēt nepaguva.

Tāpat rezervētākas bij atsauksmes par jaunajām kantātēm. Tā jau Cīrulis to atskaņojumus atzina gan par rūpīgi sagatavotiem, taču ar piebildi — cik tas vispār tik lielā koŗa masā ir iespējams. Pie jaunajām kantātēm savā rakstā vairāk apstājies arī Vitoliņš. Jautādams, kādēļ to atskaņojumi šoreiz nesniedza gluži gaidīto iespaidu, viņš tīri tehniskām grūtībām

līdzās pieminēja vēl trīs citus, „no koņiem neatkarīgus” iemeslus, proti:

(1) Varbūt bija nepareizi godalgoto kantāšu pirmatskaņojuma tiesības paturēt pašiem dziesmu svētkiem; ja tās būtu dziedātas koncertos jau agrāk, tās būtu kļuvušas pazīstamākas, līdz ar to dziesmu svētkos tuvotos pa daļai tam stāvoklim, kā populārā *Tēvijai* un *Beverīnas dziedonis*, ko visi zin un tāpēc jo sevišķi mīl klausīties atkal un atkal;

(2) Estētiski nepareizi bija solo partijas likt dziedāt koņu grupai, lai arī tie būtu 50 vai 100 un cik labi dziedātāji; to sevišķo, kāpināto interesi, kādu publika veltī solista balsij, nekad nesaistīs koņa grupa. Tāpēc vispareizāk šādās lielajiem dziesmu svētkiem domātās kantātēs būtu no solo balsu ievijumiem atteikties, vai arī tos dziedāt tomēr solistiem;

(3) Simfoniska orķestra skanīgums, lai arī orķestris bija nepiedzīvoti liels — 250 — brīvdabas koncertiem neapšaubāmi nepietiekošs; stiņu grupas nenovēršami pazūd. Tāpēc jāmaina būs pati svētku kantāšu koncepcija — jāraida, jāiecer darbi ar militārorkestru instrumentālo pavadījumu. Ja šādu darbu estētiskā vērtība varbūt nelīdzināsies gluži simfoniska orķestra skanīgumam, taču vienīgi tā panākams nepieciešamais skanīguma spēks un efekts. Tad to nespēs traucēt un iznīcināt arī nelabvēlīgi vēji, kā bija tagad, īpaši svētku pirmajā dienā. —

Ar Vītoliņa minētiem iemesliem pa daļai varam būt vienis prātis, kaut arī galvenā vaina bija tomēr meklējama pašos koņos, jo pēdējie Medīņa un Graubiņa kantātes saņēma tiešām vēlu. Piecus tik lielus darbus (*Beverīnas dziedoni* ieskaitot) pie tam nevarēja pilnīgāk apslīpēt arī ģenerālmēģinājumos.

Tāpat ļoti svarīgs iemesls bija akustiskie apstākļi, kas Uzvaras laukumā izrādījās vēl nelabvēlīgāki nekā Esplanādē.

Pēdējie visumā koncertu tomēr neietekmēja tiktāl, lai varētu runāt par kādu neveiksmi, un klausītāji saprata, ka brīvā dabā nevar gaidīt to, ko gaidām koncertzālē. Turklāt kantātes bija tikai visas programmas viena daļa, un atsevišķos mazāk veiksmīgos mirkļus sākumā pārpilnām izlidzināja tālākās galotnes, it sevišķi noslēguma darbi, kas atskanēja jau vēlā vakarā, kad arī vēji bija norimuši.

Otrs koņu koncerts svētdien, 19. jūnijā, sākās pusstundu vēlāk kā sestdien un tieši ar kārtējo programmu. Tajā no iepriekšējās dienas bij pārņemtas visas kantātes un *Mēness starus stīgo* ar *Gaismas pili*, kamēr pārējie darbi bija jauni. Šai koncertā bez tam vēl piedalījās igauņu dziedāšanas biedrības Raudam koris Leinusa vadībā un jau no agrākiem svētkiem pazīstamais Lietuvas aizsargu koris prof. Martinoņa vadībā. Otrā koncerta latviešu daļā ietilpa šādi darbi:

I

<i>Svētku kantāte</i>	Jāz Mediņš
apvienotie koņi ar simf. orķestri	
Teodora Reitera vadībā	
<i>Liksmības dziesma</i>	J. Graubiņš
apvienotie koņi ar simf. orķestri	
Teodora Kalniņa vadībā	
<i>Atdzimšanai</i>	Alfr. Feils
<i>Dievzemīte</i>	Ād. Skulte
vīru koņi	
Teodora Kalniņa vadībā	
<i>Nakts</i>	J. Vītols
<i>Kas tie tādi spēka vīri</i>	Alfr. Kalniņš
vīru koņi	
Teodora Reitera vadībā	

II

jauktie koņi	
<i>Kaņavīra ligaviņa</i>	Em. Melngailis
<i>Tautai</i>	" "
autora vadībā	
<i>Rotaļa</i>	V. Dārziņš
<i>Mēness starus stīgo</i>	Em. Dārziņš
Teodora Reitera vadībā	
<i>Kūko, zelta dzeguzīte</i>	J. Graubiņš
<i>Taisām tiltu pār Daugavu</i>	"
<i>Latvija daiļa</i>	V. Ozoliņš
Teodora Kalniņa vadībā	

III

Senatne	Em. Melngailis
Pūt, vējiņi	" "
a u t o r a vadībā	
Gaismas pils	J. Vītols
Teodora Kalniņa vadībā	
Beverīnas dziedonis	J. Vītols
apvienotie kori ar simf. orķestri Teodora Reitera vadībā	
Dzimtenei	P. Barisons
apvienotie kori ar simf. orķestri Teodora Kalniņa vadībā	
Tēvijai	Jurjānu Andr.
apvienotie kori ar simf. orķestri Teodora Reitera vadībā	

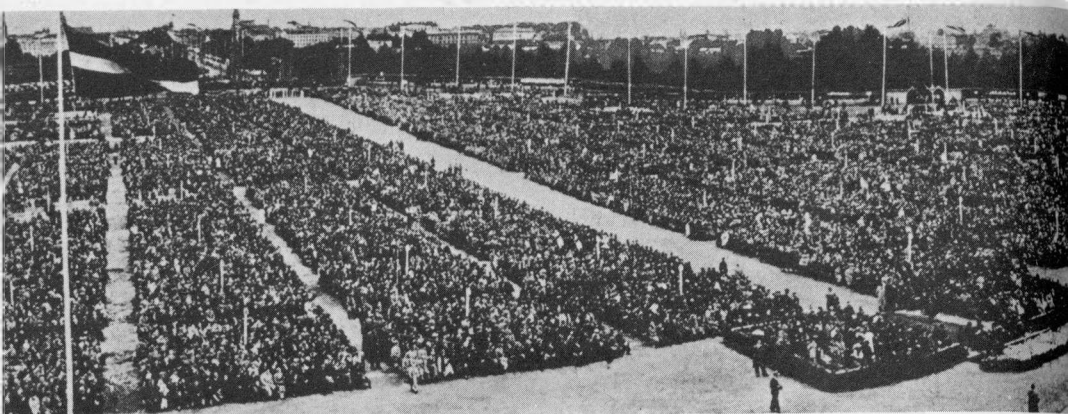
Cīrulis par šo koncertu *Daugavā* rakstija:

„... ar vēl labākiem panākumiem izskanēja svētku otrais koncerts ... Rāmais, dzidrais gaiss deva kuplāku, plašāku izskaņu it visām dziesmām, no kurām labu tiesu jau klausītāji dzirdēja pirmajā koncertā. No jauna šeit nāca klāt Feila, Skultes, Vītola un A. Kalniņa vīru kora dziesmas ... viņu izpildījums ļoti skanīgs un saskanīgs, mākslinieciski drošs un disciplinēts. Lielisku iespaidu Reiters panāca ar E. Dārziņa *Mēness stariem* un V. Dārziņa *Rotaļu*, bet T. Kalniņš ar Graubiņa skumjo *Kūko, zelta dzeguzīte* un brašo *Taisām tiltu pār Daugavu*. Programmas pēdējā pusē laimīgi izskanēja Melngaiļa *Senatne* un *Pūt, vējiņi* autora vadībā un visas dziesmas ar orķestrā pavadījumu, iespaidīgi noslēdzot svētkus ar Jurjānu Andreja *Tēvijai* ... Svētki izskanējuši, un tos ar gandarījumu var atcerēties svētku rīkotāji, dalībnieki un klausītāji. Tie bij lielākie, vienprātīgākie un mākslinieciskā ziņā bagātākie patstāvīgās Latvijas svētki.”

Arī Vitoliņš izcēla Dārziņa ritmiski kapriciozo *Rotaļu*, kurai bijis „viss vajadzīgais efekts”, tāpat „lirisko stīgu” skārēju Graubiņa dziesmu *Kūko, zelta dzeguzīte* un Melngaiļa *Svešā zemē*. Tālāk atsevišķi minētas pārējās Melngaiļa dziesmas un Ozoliņa *Latvija daiļa*. Pieminēta arī T. Kalniņa vadītā Graubiņa dziesma *Taisām tiltu pār Daugavu* — gan ar piebildi, ka „dzīvāks temps (tai) būtu pavēris lielākus panākumus.”

Par vīru korjiem Vitoliņš rakstīja, ka tie „pārsteidza ar savu lielo disciplīnu, balsu metālu” un ka to dziedātās dziesmas izskanējušas „kuplā un visai lokanā izteiksmē”. Sirsnīgi sumināti arī kaimiņu kori, kas katrs nodziedāja trīs tautas dziesmas. Latviešu kopkoris tos savukārt apsveica ar oriģinālvairodās atskaņotām abu kaimiņvalstu himnām.

Kā parasti, abi koncerti krietni ieilga, jo liela daļa dziesmu bija jāatkārto, tāpat laiku aizņēma virsdiriģentu un autoru

IX vispārējo dziesmu svētku kopaina

sumināšana. Un kad bija izskanējis programmas pēdējais darbs — kantāte *Tēvijai*, ko šais svētkos īpaši dzirdēt bija vēlējies prezidents Ulmanis, pār Uzvaras laukumu jau nolaidās tumša nakts. Noslēgumā vecākais korģidriģents A. Briģis vēl pateicās valsts prezidentam, pēc kam pēdējais atvadījās no dziedātājiem:³²

„... Man gribētos teikt, ka šie svētki ir mums rādījuši, ka noticis gandrīz neticamais. Gandrīz neticamais tādēļ, ka ne tik vien es, bet katrs apliecinās, ka patiesi ir pārsniegts viss līdzšinējais. Bet es neteikšu, ka ir sasniegts nesasniedzamais, jo mēs esam bijuši un paliksim tie, kas iet uz priekšu un uz augšu. Un tādēļ mans novēlējums jums, kas gatavosities nākošajiem, desmitajiem dziesmu svētkiem, lai mēs varētu pulcēties vēl lielākā skaitā, lai vēl vairāk būtu izpildītāju un dalībnieku un mēs varētu atkal teikt, ka arī nākošie dziesmu svētki pārspējuši visus iepriekšējos. Mans paldies jums — — —”

Prezidenta atvadvārdiem sekoja Jāņa Kalniņa himna *Lai līgo lepna dziesma*, un pāri laukumam vēlreiz pāršalca ilgās, jūsmīgas ovācijas. Uzliesmojot spožam krāsainu raķešu lietum, publika sāka izklist, un IX vispārējo dziesmu svētku galvenie sarikojumi bija beigušies.

Vēlā nakts stundā vēl notika RLB-as rikots rauts rīcības komitejai un diriģentiem. Tajā ieradās arī prezidents Ulmanis, lai vecākajiem dziesmu svētku dalībniekiem pasniegtu Treju zvaigžņu ordeni. Šo augsto valsts atzinību saņēma³³ 80 g. v. valmierietis Pēteris Ruģēns (II, III, IV, un V svētku dalībņ.), Reitera koģa mūģa biedrs Fr. Plostnieks (III — IX), ārlavietis Fr. Ansabergs (II, IV, VI — VIII), Rīģas mūģikas biedrības

Kanons diriģents A. Briģis, aizkrauklieši Artūrs un Anna Žagari un daugavpīļietis Krišs Freimanis (III — VIII).

Prese bez tam pieminēja vēl vienu otru citu agrāko svētku liecinieku, kaut viņu rindas ik reizes palika retākas un retākas. Tā, veļu valsti aizsaukts, IX dziesmu svētkus vairs nepieredzēja virsdiriģents Jozuus un 1937. gadā mirušais visu iepriekšējo dziesmu svētku rosīgais darbinieks Ārgals, tāpat diriģents rūjienietis K. Albertiņš, I vispārējo svētku dziedātājs J. Lauris un vēl daži citi.

Līdzās galvenajiem koņu koncertiem vēl pieminami svarīgākie blakus sarīkojumi. Nevienos citos vispārējos svētkos to nebija tik daudz, kā 1938. gadā, ko varēja izskaidrot tiklab ar nostabilizēto mākslas dzīvi, kā arī ar pamazām izaugušu jaunu, pastāvīgu publiku. IX vispārējo svētku blakus sarīkojumi dod visai raksturīgu šķērsgrīzumu no toreizējās Rīgas mūzikas dzīves, un ir patīkami šo ainu — kaut atmiņās — pārskatīt vēlreiz.

NO-ā svētku laikā notika trīs latviešu operu un divi baleta izrādes, bez tam vēl simfoniskās mūzikas koncerts. 16. jūnijā izrādīja Jāņa Kalniņa jaunāko operu *Uguni* (librets pēc Blaumaņa drāmas), ko komponists, izmantodams dažu rūpnieku doto stipendiju, bij pabeidzis ārzemēs 1937. gada sākumā un kas pirmizrādes ugunis pieredzēja tā paša gada 20. martā. Svētku laikā šo operu diriģēja pats autors, tās režisors bij J. Zariņš, bet galvenajās lomās — V. Briede, M. Vētra, V. Stotts un H. Lūse.

Aiznākošā dienā, 18. jūnijā, sekoja tā paša autora opera *Hamlets* (pirmizrāde 1936. gada 17. februārī). Šī mūzikālā traģēdija bija otra J. Kalniņa lielās skatuves darbs.³⁴ un tā svaigā,

vērienīgā valoda pievilkusi daudz klausītāju visus pēdējos neatkarīgās Latvijas gadus. Arī *Hamletu* svētku laikā diriģēja autors un režiju vadīja Zariņš, kamēr galvenie solisti bij E. Kukaine, Lūse, Vētra, Kaktiņš un Stotts.

Pēc pēdējā koŗu koncerta 19. jūnijā savukārt notika Alfrēda Kalniņa *Baŗutas* izrāde. *Baŗuta* līdz šim bijusi visvairāk izrādītā latvieŗu opera, un tās pievilcība slēŗjas ne tik daudz siŗetā, kā mūzikā — īpaŗi, kur blakām raksturīgām solo un orķestŗa partijām ieviti lielāki koŗu posmi. Kā pirmā istā latvieŗu opera (ja par tādām neuzskatām Dubura un Ozola vai Ād. Ores „dziesmu lugas”), *Baŗuta* pieredzēja pirmuzvedumu jau 1920. gada 30. maijā, un ar ŗo izrādi NO sāka īsteni attaisnot savu nosaukumu. Atgriezies no Amerikas, Kalniņš operu vēl pārstrādāja, un ŗās jaunās *Baŗutas* pirmā izrāde notika 1937. gada 7. oktobrī. Jaunajā versijā *Baŗuta* tad arī izrādīta IX dziesmu svētku laikā, kad to diriģēja J. Kalniņš un galvenajās lomās bij M. Brechmane-ŗtengele, N. Vasiljevs, Kaktiņš un Jānis Niedra.

Starplaikā bij audzis arī latvju balets, drīz vien jau sasnieŗzot Eiropas limeni, ko pierādīja tam veltītā atzinība ārzemēs. Tāpat neatkāŗīgi bija veidojies tā nacionālais repertuārs, par ko 18. jūnijā liecināja Jāņa Mediņa *Milas uzvaras*, bet 19. jūnijā — Jāņa Vitoliņa *Ilgas* uzvedums. Vecāks bija Mediņa darbs, kas skatuves ugunis pieredzēja jau 1935. gadā, kamēr *Ilgas* pirmizrāde notika 1937. gadā.³⁵ Ābu darbu choreografs bij Osvalds Lēmanis, izcilākais latvieŗu baleta spēks, kas izauga pilnīgi neatkarīgajā Latvijā. Galvenajās lomās *Milas uzvarā* deŗoja E. Pfeifere un H. Plūcis, bet *Ilgā* — Mirdza Griŗe ar Plūci. Ābus baletus diriģēja Arv. Norītis.

17. jūnijā bez tam notika liels simfonisks koncerts, kuŗā prof. Mediņa un J. Kalniņa vadībā tika atskaŗotas astoņas partitūras: Vitola *Drāmatiskā uvertūra* un svīta *Dārgakmeņi*, Jāņa Mediņa *Pie baznīcas*, Jāzepa Mediņa *Latvju zeme*, A. Skultes tēlojums *Brīvības piemineklis*, Ābeles meditācija *Vientulība*, Alfr. Kalniņa *Latvija* un Jāņa Kalniņa *Latvju rapsodija*. Ja pirms 40 — 50 gadiem latvju simfoniskās partitūras varēja saskaitīt pie vienas rokas pirkŗiem, tad tagad jau autoru skaits vien bij vismaz pieckārŗojies, nemaz nerunāŗot par paŗu mūzikas pūru, no kā jau varēja sastādīt vairāku vakaru programmas, izvēloties tikai raksturīgāko.

Tāpat augŗupeju bij parādīŗusi kamermūzika, par ko varēja pārliecināties 18. jūnijā notikuŗajā koncertā LK-ā, kuŗā piedalījās LK-as kvartets (Armitis, Hunchens, Vīnerts un Ozoliņŗ) un Prof. J. Vitola trio (Ruŗēvics, Teichmanis un Ŗepītis), atska-

*Igaļu viesu koris 1938. g. (augšā)
Lietuviešu viesu koris 1938. g. (apakšā)*

nodami Jāņa Mediņa klavieru trio, Ķepiša sonātu vijolei un klavierēm un Vitola stigu kvartetu (op. 27).

Minētie sarīkojumi kopā ar koŗu koncertiem izveidoja jau veselu festivālu, tā it kā aizstājot citur Eiropā vasarās pazīstamos mūzikas svētkus. Tāpat tiem netrūka publikas — arī ārzemnieku, koŗu vidū ne viens vien bija mūziķis. Pēdējo dzīvā interese un labvēlīgās atsauksmes rādīja, ka latvju māksla jau bija ceļā uz starptautisku atzinību, un šis ceļš būtu kļuvis vēl noteiktāks, ja drīz pēc tam nesāktos jauna pasaules katastrofa.

Tautumeitas ar biedrību karogiem

Noslēdzot IX dziesmu svētku norises aprakstu, mūs vēl var interesēt, kā svētkus novērtēja lielajās līnijās. Tā kā tā laika presē bij izveidojusies zināma pozitīvisma tendence, izceļot galvenokārt to, kas veicināja laikmeta ideālus, tad dabīgi, ka dziesmu svētkus aprakstīja kā visspilgtāko pēdējo gadu sarīkojumu. Līdzās tam šie svētki tika pieminēti kā senas nacionālas tradīcijas turpinājums, kas vienoja dažādus pārdzīvotos laikmetus.

Bet ar svētkiem saistījās vēl arī daži jauni iespaidi, raksturīgi tieši pēdējām pārmaiņām. Šos iespaidus mēģinājis sašūmēt kāds anonīms toreizējā preses oficiosa *Vārds* līdzstrādnieks pēcsvētku rakstā *Balss un atbalss*:³⁷

„...Devīte dziesmu svētki notikuši jaunas, lielas idejas ierosmē: tā ir vadonības ideja, vienotības ideja, vienas gribas un visu gribas ideja, kas tik raksturīgi izpaudās Jāz. Mediņa, Jēk. Graubiņa un J. Norviļa svētku kompozīcijās. Tas bija apbrīnošanas cienīgs skats, kad ar diriģenta rokas mājienu skanēja tūkstošiem stīgu, tūkstošiem un tūkstošiem balsu, lai saplūstu varēnā, sirdi un garu pacilājošā melodijā! Bet pāri tam visam paceļas vadonības griba, lielā, vēl nepieredzētā tautas augšanas, sakausēšanas un stiprināšanas griba! Tā bija devīto svētku valdoņīgā ideja, kuŗa runāja tik skaidri un pārliecinoši visos svētku dienas priekšnesumos, tanīs spontānās tautas gāvilēs, kas izlauzās visur, kur svētku laukumā parādījās *Vaļsts prezidents*, vienalga, vai starp apmeklētājiem vai starp dziedātājiem. Šī vienotā griba, šis garīgais augtspēks, šī katra ideāla iekļaušanās tautas

dzīves k o p i g ā p l ū d u m ā, ir pats raksturīgākais, kas šķir devītos svētkus no visiem līdzšinējiem.

„Otrām kārtām — devītie svētki ir nepārprotams apliecinājums par lielo kultūras pieaugumu ... Ja vienkāršs tautas dziedātājs spēj tik priekšzīmīgi pildīt tik grūtus un komplicētus mākslas darbus, tad tā ir spīdošākā apliecinība par to darbu, ko beidzamos gados strādājusi skola un sabiedriskā audzināšana tautā. Un ko lai sakām par milzīgo apmeklētāju priekšzīmīgo disciplīnu, kur desmit un atkal desmit tūkstošiem cilvēku sanāk kopā, veseliem cēlieniem aizgrābtības klusībā klausās priekšnesumus un prot izklist un aizklist ...

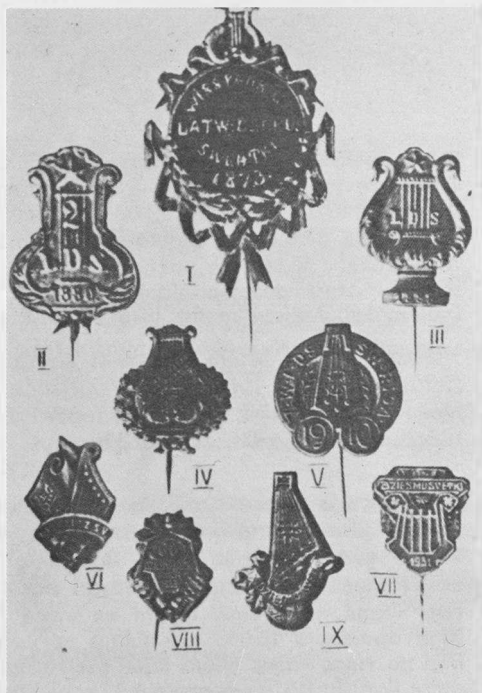
„Treškārt — — — R ī g a n a v v a i r s v i s a L a t v i j a ! Visa Latvija bija tā tur, kas stāvēja uz estrādes, kas piepildīja apmeklētāju simtu sektorus, tie vienkāršie darba un pienākuma cilvēki un kā bites darbīgā un izteļģence, kas kaut kur kādā zemes stūrī ar labāko apziņu, nedaudzināti un publikas acīm neredzami, strādā savu ikdienas darbu.

„Ceturkārt — tie bij tik g r a n d i o z i s v ē t k i dziedātāju, apmeklētāju, sniegtο mākslas darbu ziņā, kādus latvieši nekad vēl nav piedzīvojuši. Tie palīdzēs augt arī mūsu tautas g a r i g ā l i e l u m a a p z i ņ a i un atraisīties no tiem deminutīviem, kas, sākot ar valodu, vēl kā ēna no agrākiem gadusimteniem iet mums pakāļ. T i k a i m o n u m e n t ā l a i s d z ī v o tautas vēsturē, sīkumi sabirzt kā kaltētas puķes laiku mūžībā — — —”

Ka mūsu pašu spriedumi nebija tikai skaists māns, liecinājuši arī citi, kas pēdējos lielos Latvijas dziesmu svētkus noklausījās bez jebkāda sentimenta. Šie liecinieki bija daudzie ārzemju viesi. 1938. gadā Rīgā ieradās ap 25 ārzemju žurnālisti no 9 valstīm,³⁸ bez tam koncertus noklausījās vairāki ārzemju mūzikas kritiķi. Viņi savus iespaidus izteica pašu periodikā, un daudzus izvilukumus no šīm atsauksmēm vēlāk sakopoja un pārspieda MA.³⁹

Visplašāk par svētkiem rakstīja mūsu kaimiņi un vācu prese. Tā kā viens otrs viesis bij noklausījies kā latviešu, tā igauņu dziesmu svētkus, tad nereti abi svētki apskatīti kopā. Tā darījuši *Rheinisch-Westfälische Zeitung* un *Leipziger Neueste Nachrichten* ziņotāji, tāpat igauņu komponists Lēte un lietuviešu mūzikas kritiķis Karosas. Bet ir arī izdevumi, kur katrī svētki apcerēti atsevišķi. No šādām atsauksmēm kā pirmo citējam Hildinga Benstona rakstu, kas iespiests vācu laikrakstā *Preussische Zeitung*:

„... Divi dienas pulcējās svētku laukumā līdz 100.000 klausītāju piecu stundu ilgajiem dziesmu svētku sniegumiem. Labākie koŗdiriģenti, starp tiem arī Vācijā pazīstamais Reitera koŗ vadītājs, lieliski veica balsu saturēšanas problēmas, kādas sniedza vairāk kā 10.000 lielais dziedātāju pulks. Dziesmās ieskanās baznīcas un

Visu deviņu vispārējo
dziesmu svētku nozīmes

skandināviski iespaidi, tomēr savā neviltotā, pavisam savdabīgā mūzikālītātē tās ir īsti latviskas. Ar pilnām tiesībām tāpēc latvieši uzskata iepazīšanos ar viņu mūziku par ceļu, kā atklāt viņu tautas īpatnību. Ne tikai Uzvaras laukumā, bet arī galvas pilsētas NO-ā var pieredzēt interesantas satikšanās ar latvisko mūziku. Latviešiem tagad pieder lielisks operteātris, kas celts krievu laikos, un tie pilda skatuvi ar savas teiksmainās pagātnes tēliem. Prof. J. Vītols, vienīgais latviešu komponists ar pasaules slavu, izveidojis latviešu komponistu paaudzi, kas ražīgi darbojas tiklab drāmatiskās, kā simfoniskās mūzikas laukā. Prof. J. Vitolu, ko tagad labprāt sauc par latviešu Sibeliusu, jūsmīgi sumināja dziesmu svētkos. Jānis Kalniņš diriģēja operu *Baņuta*, ko rakstījis viņa tēvs Alfēds Kalniņš. Tā ir romantiska satura opera, kurā iespaidīgi izceļas Latvijas tālā senatne, izpaužoties ļoti patīkamā melodikā. Citā vakarā tas pats diriģents vadīja savu operu *Hamlets*. Mums pazīstamā viela atvieglāja saprašanu. Mūzika tajā ziņā ir vakareiropejiski moderna, ka atsakās no ārijām, dodama priekšroku drāmatiskam rečitatīvam, kurā sasniedz lielu spēku. Dekorācijās lieto dažkārt ekspresionistiskus līdzekļus. Vakara lielais ieguvums ir operas dziedātāju pavisam izcilās spēles bauda. Tiklab abas operas, kā simfoniskais koncerts ļauj konstatēt, ka latviešu mūzikai nav jākautrējas pasaules atklātības intereses par viņu, pat gluži pretēji, tā pelna, ka šī interese kļūst par viņu daudz lielāka. — Spožu caris-

tiskās operas lieliskuma atspulgu satiekam NO-as baletuzvedumā. Tajā — ar jaunāko latviešu mūziku — dota liela baletpantomīma un pirmabalerīnu vieglie soļi, abi no cariskās Pēterpils Rīgā paglābti. Te latviešu dejojāji un dejojājas turpina Nižinska, Karsāvinas apbu-rošo mākslu. Šķiet, pie mums par to zina vēl visai maz. Gan Rīgas balets ir reizi viesojies Vācijā, 1931. g.; būtu jāvēlās, lai latviešu baletmāksliniekiem rastos iespēja atkal no jauna mūs apmeklēt.”

Plašu rakstu Mūzikas svētki kā tautas svētki Rīgā toreizējā lielākā Vācijas laikrakstā *Völkischer Beobachter* un žurnālā *Die Musik* savukārt bija publicējis pēdējā redaktors un pirmā mūzikas kritiķis Dr. H. Geriks:

“ — — —
„Mūzika ir dziesmu mīļotājas latviešu tautas sastāvdaļa. Tas iz-paužas pirmā kārtā kvalificētu koju vienību lielā daudzumā; šie koļi ir gandrīz vienīgi jaukti koļi. Paģājušā rudenī bija viens no izcilākajiem, sava diriģenta vārdā nosauktais Reitera koris, sumi-nāts viesis pie mums. Nupat notikušie IX latviešu dziesmu svētki Rīgā apvienoja 16.000 dziedātāju uz milzīgu apmēru estrādes. 380 koļi no visas valsts ņēma tajos aktīvu dalību, rūpīgi sagatavoti divu gadu ilgā darbā, ar programmu, kuŗā bija vairāk kā 30 skaņdarbu ... Dabīgi, ka tie atskaņoja tikai savas mūzikas darbus, no kuŗiem daži bija rakstīti speciāli šiem svētkiem. Tie bij it īpaši visgrūtākie, visat-bildīgākie, un komponisti Jāzeps Mediņš un Graubiņš zināja jau no aģ-rāk līdzīgā varenā apmērā sarīkotiem svētkiem, ko tie drīkst mūzikālā ziņā prasīt no koļiem. Mediņa *Svētku kantāte* orķestrim ar kori, par-titūru pārbaudot, droši vien būtu jāatzīst par neizpildāmu tādām masu korim. Bet faktā, ka šādā brīvdabas atskaņojumā daudzās iemītošās grūtības nemaz nekļuva pamanāmas, apstiprinājās plān-veidīgais sagatavošanas darbs, kā arī plašu latviešu tautas slāņu mūziskās dotības.

„Lielie sarīkojumi, kas notika divās dienās, netika uzskatīti kā koncerts, bet kā vislielāko apmēru tautas svētki. Vairāk kā 100.000 apmeklētāju bija saplūduši no visām valsts malām. Ne tikai uz estrādes viss mirdzēja lieliskā, izdomas bagātā senu tērpu krāsu priekā, arī klausītāji bija daudzi īpatnējos tautas tērpos — — —

„Par latviešu mākslas mūzikas reprezentantu dziļajām saistībām ar visu tautu liecināja tas, ka latviešu mūzikas Nestors, Jāzeps Vītols, kas drīzumā kļūst 75 g. vecs, personīgi pārraudzīja svētku sagata-vošanu un izvešanu un ka viņš, tāpat latviešu ievērojamāko mūziķu lielākā daļa parādījās svētkos gan kā komponisti, gan kā diriģenti ... Pie latviešu komponistiem konstatējama cieša piesliešanās senajai tautas dziesmai, kas tiktāl ietekmē latviešu mūziku, ka tajā skaid-rajai dūra-molla tonālītai jāatvirzās tautdziesmu seno skaņrindu priekšā, kas mūsu ausim visdrīzāk vedamas radniecībā ar baznī-cas gammām, lai gan ar tām nav sajaucamas. Vispār vērojama, šķiet, personīgā temperamenta dēļ — samērā skaidra nošķiršanās divos virzienos — vienā krieviski (Rimska-Korsakova, Musorgska)

orientētā, otrā vakareiropiskā, kas piesienas jaunvācu tradīcijai. Richarda Vāgnera ietekme pa daļai jūtama jo stipra.

„Līdz ar dziesmu svētkiem Rīgas NO sarīkoja svētku nedēļu ar latviešu oriģināloperā un baletiem. Balets kopj caru laiku lielo tradīciju, un jaunie latviešu komponisti redz svarīgu uzdevumu dzīves spējīgu jaunu kompozīciju radīšanā savas NO-as izcilo dejotāju nodarbībai. Triju uzvesto operu komponisti bija Ā. un J. Kalniņš. Latviešu mūziķi galvenokārt kopj savas senatnes teiku vielu, tām blakus bija arī opera par Šekspīra *Hamleta* tekstu. Apmeklētāju interese par visiem šiem sarīkojumiem bija ievērojami liela.”

Tālāk autors izteicis nožēlu, ka latvju skaņdarbi pieejami tikai oriģinālvalodā, kas aizkavē to izplatīšanos citās zemēs, pēc kam seko raksta noslēgums:

„... Līdzīgi kā pie mums, ik pa pieci gadi atkārtotošajiem latviešu lielajiem dziesmu svētkiem piešķir arī valstisku nozīmi. Valsts prezidents Kārlis Ulmanis svētkos divreiz ņēma vārdu svētku vietā. Lielā skaitā bija diplomāti un starptautiskās preses pārstāvji. Svētku mākslinieciskie panākumi attaisnoja šo interesi, lai gan, kā vēlreiz jāpastrīpo, ne tajos bija svētku īstenā nozīme, bet gan latviešu tautas vienotībā zem sava dziesmu karoga.”

Par IX dziesmu svētkiem pēc *MA-a* liecības vēl bija rakstīts dažos citos vācu laikrakstos (*Hamburger Fremdenblatt* un *Königsberger Tageblatt*), tāpat tiem ievēribu veltīja dāņu, zviedru un somu prese, īpaši avīzes *Uusi Suomi* un *Helsingin Sanomat*, kas bija atsūtījušas savus mūzikas kritiķus. Raksti par svētkiem bez tam bij atrodami arī dažos angļu, franču, beļģu un poļu izdevumos, kā, piemēram, *The Times*, *Birmingham Post*, *Gazette de Lausanne*, *Le Petit Parisien*, *Informateur* (Briselē), *L'Echo de Varsovie*, krievu emigrantu izdevumā *Иллюстрированная Россия* (Parīzē) un citur.

Svētkos ieradās arī franču rakstnieks Moriss Bēdels, kurš Latviju pazina jau no agrākajiem ceļojumiem. Arī par IX svētkiem viņš atstāja savus iespaidus, kas skicēti gan vairāk vispārējā garā. Tā laikrakstā *Le Journal* viņš rakstīja:

„Latvieši svinēja savos lieliskos svētkos savas tautas dziesmas. Šīs dziesmas ir vērts, ka tās godina ceremonijām, runām, spožumu; tūkstsots gadu tās bijušas latviešu valodas glabātājas; tās bijušas nomodā, lai šī valoda paliktu tāda, kādu to darinājuši senči, lai tā izteiktu latvju dvēseli, lai tā paliktu indoeiropiešu valodu priekšplānā, kā to cienījamā pirmmāte, un lai tā nezaudētu nekā no savas krāsainības un mūzikas.”

Bēdela spalvai pieder arī sekojošās rindas Parīzes telegrafa aģentūras izdevumā *Radio*:

„... Rīga ir svētku drudzī, Rīga, skaistā pilsēta ar dārziem, ziedošākiem nekā dienvidu dārzi, Rīga, kuņas vārdā gribētos izdzirdēt

ķēniņienes vai karaliskās nozīmi (nepārtulkojama vārdu spēle, kuŗā autors liek Rīgai liek pretī vārdu *la reine* — karaliene) vai kaut ko, kas izteiktu viņas augsto stāvokli un krāšņo izskatu, Rīga ir visa vienā mūzikā, ļaužu pulkos, karogos... Mēs, franči, dziļi savijņotām sirdīm piedalāmies mūsu draudzīgās tautas vispārējā sajūsmā.”

Neuzskatīsim citētās rindas tikai par komplimentiem, jo neviens tādus nebij spiests sacīt. Šīs atsauksmes nāca no brīvu cilvēku mutēm, pie kam to autori bija pazīstamas personības, kas sacītajam piešķir lielāku svaru, nekā liktos skeptiķim. Vienu gan — šādi atzinumi nenāca strauji, tos ieguvām pamazām, pierādot, pārliecinot, kad Latvijas valsts saviem jaunības gadiem jau bija pāri. Līdzās tiem tad arī pašu spriedumi vairs nelikās pārspīlēti, un pēdējie Latvijas lielie svētki paliek vēsturē patiešām kā visas dziesmu svētku kustības augstākais, *d e v i t a i s* vilnis, kam sekotāju saskatīt varam tikai jaunā *n ā k o t n e s* vizijā.

Ieskaitot himnas un Zāliša *Dziesmu tautas vienotājam*, IX dziesmu svētkos pavisam kopā atskaņoti 32 koŗdarbi. Pārskatāmības labad parādīsim visos deviņos vispārējos svētkos atskaņoto latviešu darbu skaitu pakāpeniskā sakārtojumā:

atkārtojumus	
ieskaitot	neieskaitot
VII 44	VII 34
VI 42	VI 32
VIII 39	IX 25
V 33	V 24
IX 32	III 17
III 22	IV 16
IV 17	VIII 16
I 12	I 12
II 11	II 8
252	184

Kā redzam, tad IX dziesmu svētki šai tabulā nedz vienā, nedz otrā sakārtojumā nav galvgalā. Ja nu IX dziesmu svētku programmu vērtētum tikai pēc šiem skaitļiem, nupat teiktie vārdi par augstāko, devīto vilni varētu šķist pretrunīgi. Faktiski tā tomēr nav.

Pirmkārt, IX svētkos kopš 1888. gada parasto trīs koŗu koncertu vietā notika vairs tikai divi, kas itin dabīgi samazināja

atskaņoto darbu skaitu. Otrkārt, skaņdarbu skaits vien vēl nenosaka programmas kvalitatīvo svaru. Ja arī daļa dziesmu IX svētkos bij samērā vienkārša, daudzās kantātes šo svētku programmu padarīja krietni smagāku, tuvinot, piemēram, 1926. gada programmai, kas šai ziņā izcēlās kā pirmā. VI svētkos lielie koŗdarbi turklāt visiem nebija obligātoriski, kamēr 1938. gada programmu gatavoja visi koŗi.

Turpinot salīdzinājumu, vēl jāievēro arī daži citi apstākļi. Viens no tiem bij ik svētkiem sekojušie starplaiki. Tā lielāko jaunpienesumu programmā pirms I pasaules kaŗa redzējam V svētkos, kuŗus no IV svētkiem šķīra 15 gadi. Otrs šāds, vēl dinamiskāks jaunpienesums nāca VI svētkos, kad starplaiks bija apmēram tikpat ilgš. VI un IX vispārējos svētkus turpretim šķīra tikai 12 gadi, kuŗu laikā pie tam notika vēl divi svētki. Dabiģi, ka tad ikreiz nevarēja gaidīt kādas straujākas pārmaiņas vai spirtāku jaunu strāvu ieskaņas.

Tādas gan nāca — ja neskaitām dažus agrākus epizodiskus gadījumus — mazliet vēlāk, kad nacionālo dziesmu svēku kustība jau bij apklusināta un brīvā jaunrade pārnesta trimdas apstākļos, — tātad atkal 15 — 20 gadus pēc robežšķirēja 1926. gada. Tas rāda, ka latvju koŗdziesmā — kā kuŗā katrā dzīvā organismā — ir savī dabas cikli, kuŗu robežās lielākas variācijas nav sagaidāmas.

Līdzās tam jāievēro, ka neatkarīgās Latvijas dziesmu svētkos vairs nevarēja parādīt visu svarīgāko un it sevišķi visu jaunāko, kas koŗdziesmā vispār nāca klāt. Tādos apstākļos svētku programmas sastādot, ir autoru, ir darbu izlase nebij viegla, pie kam reizē nācās ievērot atskaņotāju spējas, un, tik daudzām un dažādām interesēm krustojoties, programmu komisijas nespēja būt pilnīgi objektīvas.

Jau redzējam, ka Alfrēds Kalniņš pēc VI svētkiem bija pārstāvēts pavisam skopi; tāpat VII dziesmu svētku debitants Ābele nākošā reizē bij pārstāvēts vairs tikai ar vienas dziesmas atkārtojumu, bet IX svētkos — nemaz. To pašu var sacīt par pāra citiem jaunākiem autoriem. Tā IX svētku galīgajā programmā neiekļuva arī neviena no Pavasara dziesmām, lai gan tās piederēja raksturīgākiem darbiem, kādi iespiesti šo svētku krājumos, un to autors bija pat godalgots.

Un tomēr — IX dziesmu svētku programma visumā bij diezgan interesanta. Samazinājušos darbu skaitu līdzsvaroja lielākās kompozīcijas, kādu IX svētkos bij vairāk kā VII vai VIII svētkos. Otrkārt, visu 32 koŗdarbu vidū 1938. gadā vairs tikai 7 bija tādi, kas bij atskaņoti jau kādos no agrākiem dziesmu svētkiem. Tā IX svētkos vairs netika dziedāta neviena Cimžu un, izņemot kantāti Tēvijai, arī neviena cita Jurjānu

Andreja dziesma. Tas rādīja jaunu pagriezīenu, kur pagātnes mantojumam bij dota vairs tikai vēsturiska loma. Tāpat zīmīga bija oriģinālu un iautasdziesmas apstrādājumu attieksme: pēdējo grupai šoreiz piederēja vairs tikai 8 — 9 darbi, tātad apmēram ceturtdaļa, kamēr agrāk tādu darbu bij kāda trešā daļa.

Arī autoru ziņā, ievērojot apstākļus, IX svētku programma atzīstama par visai bagātu. Tajā redzam 17 autorus, kuŗu vidū četri bij dziesmu svētku debitanti. Nākošā tabula rāda, ka lielāks latviešu komponistu skaits bijis vienīgi vēl VII un VIII svētkos (iekavās ik reizē klāt nākušie jaunie autori):

I	1873	4	(4)
II	1880	5	(2)
III	1888	10	(5)
IV	1895	9	(0)
V	1910	12	(6)
VI	1926	13	(4)
VII	1931	20	(9)
VIII	1933	20	(2)
IX	1938	17	(4)

k o p ā (36)

Augšējo tabulu papildina sekojošs saraksts, kas rāda ik svētkos klāt nākušos jaunus komponistus vien:

1873	Baumaņu Kārlis Cimze, Dāvis Cimze, Jānis Neilands, K.	1926	Mediņš, Jāzeps Ore, Harijs Ozoliņš, Valdemārs Zālītis, Jānis
1880	Jurjānu Andrejs Šepskis, Oskars	1931	Ābele, Ādolfs Cīrulis, Jānis Graubiņš, Jēkabs
1888	Kade, Jānis Ore, Adams Straumes Jānis Vīneru Ernests Vītols, Jāzeps		Kalniņš Jānis Kauliņš, Ātis Kažociņš, Kārlis Licīte, Paula Poruks, Jēkabs Zariņš, Marģeris
1895	— — — —		
1910	Alunāns, Nikolajs Dārziņš, Emīlis Jurjānu Pāvuls Kalniņš, Alfrēds Melngailis, Emīlis Veidenbergs, E.	1933	Barisons, Pēteris Dārziņš, Volfgangs
		1938	Feils, Arturs Mediņš, Jānis Norvilis, Jānis Skulte, Ādolfs

No šiem 36 komponistiem 1938. gadā bij pārstāvēti 17, tātad gandrīz puse. Bez Feila, Jāņa Mediņa, Norviļa un Skultes, kuŗu vārdi kuŗu koncertu programmā figūrēja pirmoreiz, jaunus, agrāk dziesmu svētkos neatskaņotus darbus vēl bija devis Barisons, V. Dārziņš, Graubiņš, Alfrēds un Jānis Kalniņi, Jāzeps Mediņš, Melngailis, Ozoliņš, Vītols un Zālītis, kamēr pārējo autoru — Baumaņu Kārļa, Em. Dārziņa un Jurjānu Andreja — darbi jau bij atskaņoti agrāk.

Pēteris Barisons šoreiz bij pārstāvēts ar 1935. gadā komponēto un sacensībā godalgoto kantāti *Dzimtenei* (Rūd. Buša vārdi).⁴⁰ Ja VIII svētkos atskaņotais Barisona darbs *Dziesmas lielas daļu* klausītāju vēl atstāja indiferentus, tad jaunajai kantātei jau bij pavisam citi panākumi. Lai gan arī tās tekstā ir vēl pa trafarētai frazei, komponista iztēlei Buša dzejolis tomēr bijis auglīgs, un īpaši formā kantāte *Dzimtenei* ir laimīga kompozīcija ar skaidrām temām, mērķtiecīgām starpspēlēm un dzīviem dinamiskiem kāpinājumiem.

Neuzstādīdams pārāk lielas prasības korim, kas ieturēts tīrā cetrbalsīgumā un harmoniski samērā vienkāršs, Barisons ļāvis vairāk vaļas orķestŗa partijai, kas tad arī ir visai patstāvīga, iznesot uz saviem pleciem kā darba galveno modulātorisko kustību, tā dažādās atsevišķās noskaņas un nokrāsas. Jo izteiksmīgi skan, piemēram, kantātes vidus daļa ar pāreju uz reprīzi, kur redzam jau noteiktu meistarību, kas — kā jau 1936. gadā rakstīja Čirulis⁴¹ — „jaunam autoram dara tikai godu.”

Vienīgais, par ko varētu iebilst, ir šai darbā vietumis saklausāmās svešās ieskaņas (piem., galvenās temas otrā pusē), bet, pazīstot Barisona mūzas kontinuitāti ar citiem romantiķiem, šādi atspulgi viegli saprotami, un šķiet, ka arī komponists pats no tiem neko daudz nevairījās.⁴²

Otrs VIII dziesmu svētku debitants **V o l f g a n g s D ā r z i ņ š** IX svētkiem sākumā bij devis harmonizējumu *Ar brālīti dancot gāju*, kas galīgajā programmā gan nepalika. To vēlāk aizstāja harmonizējums *Rotaļa*, kas sacensībā laikam bija iekļuvis atzīto dziesmu sarakstā. Melngailis, recenzēdams svētku I krājumu,⁴³ par pirmo dziesmu rakstīja:

„... Kā pēdējo (bet nebūt kā beidzamo) minēsim asprātīgo tautas dziesmas harmonizētāju Volfgangu Dārziņu, kas te krājumā būs redzams savā dziesmiņā *Ar brālīti dancot gāju*. Bez smaguma, bez akadēmiskas garlaicības rit viņa vieglā izdomā, sprakstot, sprēgājot.”

Droši vien to pašu spriedumu Melngailis dotu, ja viņš būtu recenzējis III krājumu, kuŗā iespiesta *Rotaļa*, jo abu dziesmu koncepcija ir līdzīga. Harmoniskā dzidruma un lokanās balsu

apdares dēļ *Rotaļa* bij iemīlota arī koŗos un labi izskanēja pēdējos svētkos, kur tā pie tam bij reizē sacensības darbs.

J ē k a b s G r a u b i ņ š 1938. gadā bija pārstāvēts ar trim darbiem. Šie darbi bij godalgotā kantāte *Liksmības dziesma* ar Medeņa tekstu un tautas dziesmu apstrādājumi *Kūko, zelta dzeguzīte* un *Taisām tiltu pār Daugavu*.

Liksmības dziesma ir tehniski vienkāršs, bet diezgan plašs darbs ar skanīgām nacionālā kolorītā veidotām koŗa un solo partijām. Kantātei ir arī savas dinamiskās galotnes, kā, piemēram, pēdējā daļā pirms *Fine*, tāpat pāra citās vietās. Tālab recenzenti par to atsaucās visai labvēlīgi, un *Cirulis* atsauksmē par svētku V krājumu rakstīja: ¹¹

„Liekas, ka Graubiņa kantātei ir visas īpašības, lai iemantotu koŗu mīlestību un cieņu. Katrā ziņā tiklab *Mediņa* (Jāzepa M. *Svētku kantāte*; V. B.), kā Graubiņa darbi ir ieguvums mūsu mūzikas literātūrā — — —”

Bet Graubiņam, tāpat kā Melngailim, bij maza prakse orķestŗa lietās, un arī *Liksmības dziesmā* instrumentācija ir pabāla. Varbūt tādēļ Graubiņa jauno kantāti vēlāk tikpat kā nekur neatskaņoja, un tā piedzīvoja to pašu likteni, kāds bija lemts viņa pirmajai kantātei *Ciprese — sērūle* vai orķestŗim vien sacerētājām kompozīcijām.

Paliekamākais sniegums Graubiņa mākslā ir tomēr viņa dziesmas *a capella*, īpaši ar tautasdziesmas tematiku. Tā kā Graubiņš daudz interesējās par folkloru, tad viņa rokās bij bagāti materiāli, ko citi nepazīna. Daļu no tiem Graubiņš iestrādāja koŗdziesmā, un arī abiem IX dziesmu svētku harmonizējumiem izvēlētas šādas retas meldijas, kas turklāt mūzikāli pieder mūsu tautasdziesmas izteiksmīgākai daļai.

To īpaši var attiecināt uz sēro, ļoti daiļo eolisko Latgales meldiju *Kūko, zelta dzeguzīte*. Latviešu folklorā ir daudzi gadījumi, kad kādai skaistei dainai zināmas divas vai pat trīs pilnīgi patstāvīgas meldijas. Tāda daina ir arī *Kūko, zelta dzeguzīte*, kā vispār dainas par sērdieņiem, kas kopā ar bedību dainām pieskaitāmas skaistākajām, ko anonīmais dzejnieks senatnē radījis. Motīvs par sērdieņi un dzeguzi tālab atbalsojies arī citu komponistu daiļradē. Tā jauku, kaut ļoti vienkāršu harmonizējumu ar tiem pašiem vārdiem jau devis Jurjānu Andrejs latgaļu tautas dziesmu krājumā, un Zemes spēks Rīgā savā laikā dziedāja kādu citu, Norviļa sabalsotu meldiju.

Mūzikāli skaistākā un arī stiliski tīrākā tomēr ir Graubiņa izlietotā meldija, un to pašu varam sacīt par tās korisko apdari. No formas viedokļa Graubiņš šai 1932. gadā komponētājā dziesmā gan vēl nav gājis tiktāl, kā vēlākos harmonizējumos,

bet taisni šai vienkāršākā traktējumā, kā arī ļoti gaumīgajā harmoniju izlasē atklājas ir dainas pašas, ir tās meldijas dvēsele, un Graubiņa dziesmu vidū *Kūko, zelta dzeguzīte* ir viena no viskošākām pērlēm.

Tāpat vienkāršs, bet spēcīgs ir otrs, 1935. gadā datētais meldijas *Taisām tiltu pār Daugavu* apstrādājums. Šai miksolidiskajā, markanta ritma iezīmētajā dziesmā Graubiņš pat tonkārtu nav mainījis, operējot gandrīz viscaur ar vieniem un tiem pašiem pavadmotīviem un dažādībai izlietojot tikai viendabas košu maiņu. Neraugoties uz to, dziesma labā nianšu izkārtojumā rit raiti, un skanīgās harmonizācijas dēļ tā aizvien labi patikusi arī koļiem.

Ar apskatītajām dziesmām Graubiņš it kā reaģēja uz viņam piedēvēto „pārpuķoto” stilu citās dziesmās, un *Taisām tiltu* drīzāk pieslejas tam vienkāršajam harmonizējumam, kāds ir Melngaiļa *Rīgas torņa gala zīle*, nekā Graubiņu vairāk raksturojušai *Tek saulīte vai Pie straujupītes*. Šī reakcija tomēr nebij tieša, ko rāda dziesmu datējumi; pie tam Graubiņš pats — un labāk nekā viņa kritizētāji — izjuta, kāds tērps ik gadījumā attiecīgai meldijai piestāv labāk. Tā arī izskaidrojama vienkāršākā apdare atsevišķās Graubiņa dziesmās. Visumā viņam tādu dziesmu tomēr ir maz, un tautā viņš nebūt nebija tik populārs, kā varētu spriest, redzot labāko Rīgas košu programmas, kur Graubiņš ātri iekaņoja vienu no pašām pirmajām vietām.

Sava vieta koķrepertuārā aizvien bijusi arī *Alfrēdam Kalniņam*, kaut varbūt ne tāda, kā komponists pelnījis, jo viņa devums šai žanrā ir ne tikai kvantitatīvi smags, bet arī nacionāli iezīmīgs. Domājams, ka sava loma te bija komponista projienei un varbūt arī mazajai interesei par paša darbu tālāko likteni. Pa daļai līdzīgā situācijā Kalniņš bija arī dziesmu svētku programmās. Vienīgā reize, kad viņš bija pārstāvēts plašāk, bija VI svētki, kamēr VII svētkos dziedāta vairs tikai jau agrāk dzirdētā *Brīvība un Latvju himna*, bet VIII svētkos — bez pēdējās vēl *Imanta*.

IX svētku programmā sākumā uzņēma divus Kalniņa oriģinālus — *Meža meitu un Staburaģu un Saules meitiņu*, kas abi — kā rakstīja Čirulis¹⁵ — gan „pieder Kalniņa jaunības dienām, bet joprojām pievilcīgi un svaigi”, taču vēlāk tos svītvoja, aizstājot ar vīru koķa dziesmu *Kas tie tādi spēka vīri* un harmonizējumu *Dziedot dzimu*. Abi pēdējie darbi par sevi ir itin vērtīgi un interesanti, un tomēr Kalniņš būtu raksturots zīmīgāk, ja tiem līdzās paliktu arī abas vai vismaz viena no iepriekšējām dziesmām. Programmas sašaurināšanas dēļ tas

nu nebija iespējams, tāpat kā atskaņojumu nepieredzēja vēl Vitola *Dzimtenes mīlētāju dziesma* un Pavasara *Bērzi*.

Harmonizējumā *Dziedot dzimu Kalniņš* izmantojis to pašu meldiju, ko dziesmā *Trīcēj' kalni* jau bij apstrādājis Graubiņš. Pretstatā Graubiņa lineārajai apdarei, Kalniņa darbs ir homofons, un tajā redzam ākai pāra sikākas imitācijas. Tādējādi Kalniņam jau meldijā slēptā dinamiskā rotācija atraisās brīvāk. Kalniņa skaņraksts pie tam ir arī citādi krāšņāks, ko rāda jau pašā sākumā līdz divi oktāvām izvērstais piecbalsīgais sieviešu koris, kam vēlāk seko astoņbalsīgs jaukts koris. Spējīga diriģenta rokās Kalniņa dziesma tālab atstāj ļoti varenu iespaidu, un, ja Reiteram 1938. gadā tas papildinam vēl neizdevās, tad galvenokārt tādēļ, ka kori šo dziesmu saņēma vēl. Toties ar labiem panākumiem *Dziedot dzimu* skandināta atsevišķu koru koncertos vēlāk, un jo iemīlota tā bijusi arī dziesmu dienās trimdā.

Otra dziesma — vīru korim sacerētā *Kas tie tādi spēka vīri* zīmīga ar īpatno ritmisko pamattoni, kurpretim tās lirizētā melodika un harmoniskais saturs nav tik raksturīgi, lai klausītāju uzmanību iekļautu tiešāk. Varbūt tālab citu Ālfrēda Kalniņa korđarbu vidū tā palikusi maz ievērota. Kā jau teicām, šī dziesma galīgajā programmā aizstāja ar to pašu tekstu komponēto Pavasara darbu. Abas dziesmas salīdzinot, katra no tām atklāj savus plūsus, un mums imponē arī Pavasara traktējums, kā vispārīgā dinamika un akcenti Plūdoņa tautas dzeju imitētajam tekstam savā ziņā šķiet pat it kā tuvāki.

J ā n i s K a l n i ņ š IX svētkos bij pārstāvēts tikai ar *Dziesmu brīvai Latvijai* (Plūdoņa vārdi), kas vēl pazīstama ar nosaukumu *Lai liģo lepna dziesma*. Šis darbs komponēts 1934. gada vasarā notikušajam *Atdzimšanas dziesmas* inscenējumam, kur tad arī sākās tā lielā populāritāte. Kā masu dziesma jaunā himna pacēlās pāri vienam otram citam līdzīgam darbam, taču citādi Jāņa Kalniņa daiļradē tai maza nozīme, un šobrīd tā ir vairs tikai kāda laikmeta atmiņu objekts.⁴⁶

Arī J ā z e p a M e d i ņ a Svētku kantāte ir toreizējā laikmeta iezīmēts darbs, bet — kā sava žanra, tā citu paliekamāku vērtību dēļ — jau pavisam ar citu nozīmi. Tāpat kā Graubiņš *Liksmības dziesmai*, tā Jāzeps Mediņš Svētku kantātei tekstu atrada Jāņa Medeņa dzejoļu krājumā *Varenība*, par ko dzejnieks 1937. gadā saņēma Brigaderes prēmiju. Ar dziļi izjusto nacionālo garu un tēlaino izteiksmi Medeņa darbi redzami izcēlās pārējās to gadu „pozitīvās” dzejas vidū un — ja vien varēja pārklūt dzejnieka īpatnajiem metriem — jo ierosinoši izrādījušies arī komponistiem. Mediņš savai kantātei

izvēlējās dzejoli *Indrānu oši šalc*, ko viens otrs varbūt atce-
tiesies no sekojošām sākuma rindām:

*Saule kāpj debesu kalnā, un zeme tai paceļas preti,
Daugavā vaņviksna dzeļ, klajumos mirdzumu sviež.
Izejam tēvzemes svētkos un aizmūžu šalkšanu dzirdam, --
Dievs, vai tā lavējā balss: Indrānu oši tur šalc!*

Izvēle bija laimīga, un „Medeņa spēcīgajam tekstam” — kā
par šo kantāti rakstīja Čirulis ⁴¹ — „komponists (bij) radis ne
mazāk spēcīgu mūzikālu iztēli”.

Salīdzinot ar Graubiņa *Liksmības dziesmu*, Medeņa *Svētku
kantātes* koŗa partija ir krietni brīvāka, un pretstatā Graubiņa
diatonismam Medeņš jo devīgi rikoŗies kā ar chromatismiem,
tā ar dzīvām raksturīgām modulācijām, bet tieši tālab *Svētku
kantāte* ieguvusi vērienīgākas līnijas, un mūzikālajā dinamikā
tā ir noteikti pārāka. Tāpat Medeņa kantāti izceļ tās orķestra
partija, kas ne tikai veiksmīgi atbalsta kori, bet ir arī simfo-
niski skanīga un krāsaina.

Ar *Svētku kantāti*, tāpat kā ar 1938. gada sākumā pirmoreiz
atkaņoto II simfoniju, ⁴² Jāzeŗ Medeņš pēc ilgākas klusēša-
nas atkal atgriezās aktīvajā mūzikas pasaulē, un jaunie darbi
rādīja, ka starplaikā *Vaidelotes* autors bija nostaiģājis zīmīgu
attīstības ceļu, izveidojot ir spēcīgu personīgo valodu, ir tech-
nisko gatavību.

E m i l i s M e l n g a i l i s bez *Jāņu vakara* bij pārstāvēts
vēl ar sešām citām dziesmām. To vidū par jaundarbiem īsteni
jāuzskata tikai oriģināls *Tautai* un harmonizējums *Svešā zemē*,
kas iespiesti *Biržu i noru VIII krājumā* (1937), kamēr *Pūt, vējiņi*
un *Senatne* bij dziedātas jau jaunatnes svētkos 1922. gadā.
Tāpat jau pirms IX svētkiem koŗi pazina harmonizējums
Kaŗavīra ligaviņa un *Lokatiesi, meŗu gali*, kas abi dzimuŗi lai-
kam pa ceļam starp *Senatni* un *Jāņu vakaru*. Tādēŗjādi Meln-
gaiļa dziesmas 1938. gada dziesmu svētkos varēja parādīt
autora māksliniecisko veidoŗanos 25 — 30 gadu robeŗās.

Labs Melngaiļa aŗrināko darbu paraugs ir *Senatne*, ko no
formas viedokļa jau apskatījām VI svētku nodaļā, meklēdami
atšķirību Dārziņa un Melngaiļa teksta interpretējumā. Turpat
arī konstatējām, ka, lai gan abām dziesmām noteikts nacio-
nāls zemtonis, Melngaiļim tas ir tieŗāks, spēcīgāks, ko viņš
panāca ar konsekventu diatonismu un tautasdziesmu imitā-
cijām. Tā Melngaiļis jau aŗri bij nospraudis kādu ceļu, no
kuŗa vēlāk neatkāpās.

Ceļa atseviŗšie posmi turpretim ir visai daŗādi, it īpaŗi atse-
viŗkos izteiksmes līdzekļos, un ŗai ziņā atšķirība Melngaiļa
aŗrināko un vēlāko darbu starpā ir tik zīmīga, ka Melngaiļa

dziesmu vērtētāji, recencējot *Biržu i noru* pēdējos krājumus, runāja jau par pavisam jaunu Melngaiļa stilu. Tā kā Melngaiļa mūzika ir visumā homofona, tad uzmanība, kas parādīta tieši viņa harmonisko līdzekļu attīstībai, ir arī itin saprotama.

Ja nu tādā aspektā pieejam *Senatnei* un salīdzinām to, piemēram, ar *Mūsu Tēvu* vai vēl jaunākiem darbiem, tad pārsteidz tas, ka visā *Senatnē* vēl nemanām nekādu novirzīšanos no parastām klasiskām harmonijām, kaut akordu izvēle šai dziesmā nebūt nav ordināra. Tā velti *Senatnē* meklēt kādu brīvāku balsu kustību, tajā neredzam arī „aplām” vai nemaz neatrisinātas disonances, nerunājot jau par tām blakus sekundām, ar ko sākas *Mūsu Tēvs*, vai paralēlu akordu rindām, kādām pārpilna *Saki jel, Saulite*.

Disonanču *Senatnē* vispār vēl maz, un, ja atskaita dažus sekundakordus sākumā vai pāra gadījuma saskaņas dziesmas vidū, tad citādi tajā figūrē vienīgi trijskaņi vai to pirmais apvērsums sekstakords. Daži patstāvīgi disonanti akordi parādās tikai reprīzē un arī tikai īsu brīdi, tā ka beigās *Senatne* izskan tikpat vienkārši, kā tā sākās. Tāpat šai dziesmā neredzam gadījuma, kur kāda balss būtu aizvesta patstāvīgi, pretēji vietai, kādu tai dod akordu secība, un arī *Senatnes* koŗa sastāvs vēl ir parasts, paliekot gandrīz viscaur tradicionālo četru balsu robežās.

Jau manāmi svaigāku valodu jūtam nākošajās Melngaiļa dziesmās — harmonizējumos *Lokatiesi, mežu gali, Kaŗavira ligaviņa* un *Pūt, vējiņi*. Ja arī harmoniski tie šķiet vēl tikpat vienkārši kā *Senatne*, tad balsu kustība te toties jau krietni brīvāka, patstāvīgāka. Pirmajiem divi harmonizējumiem īpatnu svaigumu dod vēl arī miksolidiskā toņkārtā, kamēr *Pūt, vējiņi* izceļas ar savdabīgu formu, kas it kā pretendē uz sava veida etnografiskumu. Lielajās līnijās arī šīs dziesmas tomēr tuvākas vēl *Senatnei* nekā *Mūsu Tēvam*.

„Jaunais Melngailis” pirmoreiz zīmīgāk parādās varenajā oriģinālā *Mūsu Tēvs*, bet vēl konsekvētāk — pēdējam sekojošos darbos, piemēram, VIII svētku nodaļā apskatītajā *Saki jel, Saulite*, VII svētkos atskatītajos harmonizējumos *Prom pa ceļu* un *Ver vārtus, mēnesi*, tāpat citās *Biržu i noru* VII un VIII krājuma dziesmās (*Lielākais laiks, Pasaciņa* u. c.). Ja šīs jaunākās dziesmas salīdzinām ar *Senatni*, tad vienīgā konstantā kopīgā pazīme tām ir to diatonisms. Citādi kopīgu vaibstu tajās tikpat kā vairs nav. Parastās trijskaņu un septakordu secības, kādas bija pamatā *Senatnei*, šeit redzam jau pavisam reti, un tās aizstāj jauni īpatni akordu apvērsumi, kā, piemēram, nesagatavots un neatrisināts kvartsekstakords, dažāda salikuma sept-, non- vai undecimakordi, arī gadījuma saskaņas u. t. l.

Īpatnā salikuma dēļ pat tīrs trijskanis Melngaiļa dziesmā nereti iegūst citu krāsu, kā to rāda komponista iemīļotais trīsbalsīgais soprānu, altu un tenoru koris.

Vēl patstāvīgāka Melngaiļa jaunākajās dziesmās ir disonanču kustība, kas balstās vairs tikai uz atsevišķas balss vēlamo melodisko turpinājumu. Tā dažkārt rodas ļoti oriģināli atrisinājumi vai pat gadījumi, kad kāda disonance vai disonanču grupa netiek atrisināta nemaz. Skanīguma labad Melngailis nereti izvēlas arī tīri instrumentālus paņēmienus, kā parallēlu akordu grupas (*Saki jel, Saulīte*), lauztus akordus (*Tautai*) u. t. l. Šāda brīva harmoniskā apdare deva daudz oriģināla svaiguma, pie kā koŗi ne ikreiz tik ātri spēja pierast, un bija pat mūziķi, kā, piemēram, Ārulis, kuŗi Melngailim piedēvēja jau pārmērību, kas varētu aizvest jaunā pelēcībā vai „gaismas un ēnu dažādības” trūkumā.⁴⁹ Redzot pakāpenību, kā Melngailis līdz jaunajai valodai nonāca, tādām uzskatam tomēr grūti pievienoties, pie kam pamatos Melngailis joprojām palika stingri tonālas harmonijas apoloģēts.

Nūle teikto var attiecināt arī uz abiem vēl nepieminētajiem IX svētkos atskatotajiem Melngaiļa darbiem — tautas dziesmas apstrādājumu *Svešā zemē* un oriģinālu *Tautai*.

Jo sevišķi populāra ne tikai teksta un skaistās meldijas, bet arī smalkās apdares dēļ kļuvusi dziesma *Svešā zemē*. Ja arī harmoniskā ziņā tā ir mērenāka par *Saki jel, Saulīte*, tad balsu melodiskumā un koŗa skanīgumā *Svešā zemē* toties ir īsts meistardarbs, kādu pašam Melngailim nav daudz. Šai dziesmā dominē trīsbalsīgs koris, un tā dažādajos veidos, kas pieļauj īpatnus akordu izgaismojumus (skat., piem., parallēlos kvartsekstakordus noslēgumā), Melngailis panācis reti tīru dzidrumu un noskaņu. Tāpat dziesmas forma, kā vienkāršs strofveida harmonizējums, ir līdzsvarota un ar gredzenveida noslēgumu (pēdējam pantam izmantots sākuma teikuma variants) ieguvusi skaistas noapaļotas līnijas.

Otra jaunā dziesma *Tautai* bija oriģinālkompozīcija ar Pumpura tekstu. Šai darbā „jaunais Melngailis” redzams vēl raksturīgāk nekā *Svešā zemē*. Tā jo svaigi skan īpatnie sept- un nonakordu apvērsumi pirmā teikuma noslēgumā, tāpat lauztie trijskaņi un parallēlie kvartsekstakordi pret vilcēju balsi dziesmas vidū (Tev to līdzī nedarīt...). Pat harmoniski vienkāršā beigu kadenca Melngaiļa izgaismojumā ieguvusi jaunu spēku, un skaista ir arī dziesmas otra tema, kur it kā ieskanas tautas mūzikas motīvi un kuŗas apdare asociējas ar seno daudz balsību.

Vienīgais, pret ko var iebilst, ir šīs kompozīcijas forma. Svitrodams dažus pantus, Melngailis pārējo tekstu apstrādājis

strofveidīgi, izmantojot divi dažādas kontrastā raksturīgas temas, kas viena otru nomaina divi lāgiem. Tā visa kompozīcija sastāv no divi tematikā vienādām daļām, kam seko īsa koda ar pirmās temas sākuma motīvu. Šāda koda varētu būt loģiska, turpretim tās teksts, kurā atkārtojas cita mūzikāla posma vārdi, rada psiholoģisku pretrunu. Pret abām atkārtotajām vēl interesantākā apdarē izveidotām galvenajām temām koda turklāt iznākusi arī par strupu. Šos trūkumus tomēr līdzsvaro dziesmas krāšņā melodika un harmonijas, tā ka galu galā arī *Tautai* — pārējo Melngaiļa oriģināldziesmu vidū — ir nozīmīga vieta. Tāpat tai bija labi panākumi svētkos, kur tā izcēlās vēl spilgti patētiskā teksta dēļ.

Ar sešām apskatītajām dziesmām, kam vēl pieskaitāms *Jāņu vakars*, Melngailis IX dziesmu svētkos bija visbagātāk pārstāvētais autors. Tāpat pirmajā vietā Melngailis beidzot izvirzījās visu svētku kopainā: atkārtotumus neskaitot, vispārējos svētkos kopā atskaņoti 27 Melngaiļa darbi, kamēr Jurjānu Andrejam šādu darbu bija tikai 24 un Vitolam — 20. Vēl zīmīgāka Melngaiļa vieta, ja ievērojam, ka viņa darbi pirmoreiz tika atskaņoti tikai V svētkos, kamēr Vitols debitēja jau III, bet Jurjāns — II vispārējos svētkos. Turklāt Melngailis bij arī pēdējo četru lielo svētku virsdiriģents un viens no galvenajiem organizātoriem, kas viņa izcilo vietu latvju dziesmu svētku vēsturē nostiprina vēl vairāk.

Nākošais jau agrāk pazīstamais komponists *V a l d e m ā r s O z o l i ņ š* IX svētku galīgajā programmā iekļuva ar oriģinālu *Latvija daiļa* (J. Sandera vārdi). Vienkāršais, bet patriotiski spēcīgais teksts bij auglīgs, un rezultātā dzima viena no Ozoliņa stingrākām dziesmām. Formā tā ir ļoti vienkārša: visa dziesma sastāv no viena pagarināta 9 sešdaļīgu taktu teikuma, kam seko sešas taktis gaŗa refrēnveidīga koda ar triskāršu „līgo”. Tā kā Sandera dzejolim tikai divi panti, tad otrā pantā atkārtota tā pati mūzika, bet mērenais temps dziesmas isumu daudz neliek manīt.

Toties bagāta *Latvija daiļa* ir melodiskā un harmoniskā saturā, un Graubiņš rakstīja, ka tās autors „vairs nav tas populāritātes meklētājs, par kādu to agrāk ieskatīja” un ka viņa „izteiksmes līdzekļi sāk piejēmties dažādībā, atjautībā un spēkā”.⁵⁰ Līdzīgi, recenzējot IX svētku dziesmu pirmo krājumu *Latvī*,⁵¹ izteicies Cīrulis, kamēr Melngailis jau minētajā atsauksmē žurnālā *MA* rakstīja, ka jaunajā dziesmiņā Ozoliņš „grib vērsties pretim tautiskām tieksmēm”. Visi šie recenzenti pareizi raksturojuši kādu no Ozoliņa dziesmas iezīmēm, it īpaši, ja to salīdzina ar agrākajām, VII svētkos dziedātajām dziesmām *Krēslā* un *Bēnu dienas*.

Arī šobrīd *Latvija daiļa* joprojām imponē tās plašo melo-disko loku, episkās avenes un ne mazāk — stingro diatonisko harmoniju dēļ, kuŗās it kā atspoguļojas jaunākās Melngaiļa koŗdziesmas stils. Tā jo oriģināli skan abi beigu kvartsekst-akordi, tāpat blakus nonakordi un gadījuma saskaņas dzies-
mas vidū, bet īpaši skaists ir gandrīz transcendentālais refrēns,
ar ko dziesma noslēdzas.

Diezgan bagātajā Ozoliņa koŗdarbu ražā *Latvijai daiļai* kā sava veida pagriezianam tālab svarīga vieta, un, ka tā nav nejauša, liecina vēl viena otra jaunāka Ozoliņa kompozīcija, piemēram, trimdā daudz atskaņotā klasiski cēlā dziesma *Dzērvē un ērglis*, tāpat plašās linijās veidotā *Veļu laikā* u. c.

J ā z e p s V ī t o l s bez standartrepertuārā iegājušā *Beve-
rīnas dziedoņa* un *Gaismas pils* IX svētkiem bij devis vēl vīru
koŗu dziesmu *Nakts* un jauktā koŗa dziesmas *Tautas himnas*
autora piemiņai un *Rīgā pīru sīrmu zīrgu*.

Vecākā no tām bija 1900. gadā komponētā *Nakts* ar Veis-
maņa tekstu, viena no vairāk skandinātām Vītola liriskām
dziesmām jau sen pīrms IX svētkiem. Šī skaistā klasiskās lini-
jās veidotā dziesma pīder formā vienkāršo Vītola miniatūru
grupai, kuŗā ietelp arī *Mežezers*, jauktam korim sacerētā *Gā-
jēja dziesma naktī* un vēl dažas, kas komponētas kādā atelpas
brīdī lielāku darbu vidū. Nekādas dziļākas problēmas neri-
sinot, arī šo miniatūru koriskā apdare bij vienkārša, taču mūzi-
kālais pārdzīvojums, ko tās sniegušas, tādēļ nav bijis mazāks.

Otra Vītola dziesma bij 1920. gadā komponētā *Tautas him-
nas autora piemiņai*, pazīstama arī ar nosaukumu *Svēti, Dievs*,
šo zemi dzimto (Luža Bērziņa teksts). Tukšākiem koŗa gadiem
sekojušajā 1920. gadā Vītols par jaunu strauji pievērsās jaun-
radei: šai gadā komponēti divi solo dziesmu cikli un duetu
krājums, pabeigtas arī *Variācijas — portreti*, aizsākta *Carmi-
na*, bez tam komponēti vēl citi, mazāk pazīstami darbi.

Svēti, Dievs, šo zemi dzimto ir vienīgā koŗdziesma, ko 1920.
gadā Vītols devis, un tā komponēta Baumaņu Kārļa piemi-
nekļa atklāšanas svētibām. Kā īpašai reizei veidotā himniskā
darbā, tajā gan nesaklausām dziļāku mūzisku inspirāciju, taču
citādi tā uzrakstīta veikli un arī koriski skanīga. Mūs var pār-
steigt arī šīs dziesmas vienkāršās, gandrīz viscaur diatoniskās
harmonijas, kuŗās dominē skaidrs do mažors, ko tikai vietu-
mis nomaina pāra novirzieni pirmās radniecības tonkārtās.
Tāpat formā *Svēti, Dievs, šo zemi dzimto* ir visai vienkāršs
darbs, kā pamatā ir ritmiski zīmīgs, markants motīvs, un tieši
šīs dzīvāis ritmiskais pamattonis ir tas, kas uztur klausītāju
interesi no sākuma taktīm līdz pat pēdējai kadencei.

Trešā jaunā Vītola dziesma bija 1931. gadā komponētā *Rīgā pirku sirnu zirgu*. Izlietodams istu tautasdziesmas tekstu, Vītols nosauca to par dainu, taču pati melodija ir autora oriģināls, pie tam tik tuvs tautas mūzikai, ka nezinātāji to uzskatījuši par istu tautas mantu. Sakarā ar to pat radies viens no daudzajiem Vītola anekdotiem, ka labi atstāstījis Graubiņš:⁵²

„1932. g. 26. IV Līgusoni (LK-as korporācija, V. B.) rikoja Vītola mazāku darbu koncertu, tur dziedāta arī *Rīgā pirku sirnu zirgu*. J. Zālītim, Cīrulim un man dziesma iepatīkās. Starpbrīdī ieprasījāmie autoram, kad dziesma radusies, kur nēmis tādu skaistu tautas melodiju, vai tā kādreiz jau atskaņota u. t. t. Bet meistars smeļ: arī viņš pats teicis sievai, ka nu klausīšoties pavisam svešu dziesmu, jo par tādas eksistenci bijis galīgi piemirsis. Vītola kundze tomēr atcerējās, ka tā ir oriģināldziesma ar dainu tekstu un dāvāta Paulam un Mildai Jozuum sudrabskāzās. Vītols saka: tautas dziesmas viltojums. — Tā kā nu šo viltojumu visi noturējuši par istu tautas dziesmu, tad viņam rodoties kāre viltot uz priekšu arī — pieclatniekus...”

Taču bez skaistās, it kā miksolidiskās melodijas šī dziesma ir meistardarbs arī harmoniskā ziņā. Tā ir tīra diatoniska dziesma ar dzidru trīsbalsīgu sieviešu kori sākumā un tīru kanonisku imitāciju vidus daļā, kam seko pirmā apstrādājuma atkārtojums abu koņu ūnisonā. Diatoniskā valoda un savdabīgās koņu maiņas rāda kādu zīmīgu epizodu Vītola mākslā, liecinot, ka Vitolam nebūt nebij sveši arī tie principi, kas dominēja Jurjānu Andreja un Melngaiļa mākslā. Visumā šāda stila darbu Vitolam tomēr maz, un lielāko darbu ēnā tie palikuši tikpat kā nepamanīti.

Ar trim apskatītajām dziesmām — pēc klusākā 1933. gada — IX dziesmu svētkos Vītols it kā atkal „iekomponējās” tautā. Arī saskaitot visus lielajos svētkos atskaņotos Vītola darbus kopā, varētu šķīst, ka viņa kořdziesma bijusi pārstāvēta diezgan plaši un vispusīgi. Faktiski tomēr daudzi no Vītola labākiem kořdarbiem joprojām palika tautai neparādīti. Sevišķi tas jāsaka par tehniski grūtākām dziesmām, ko pat Rīgas kori atskaņoja reti.

Tā samērā maz dzirdēti tādi meistardarbi kā *Bērzs tīrelī, Karalis un bēržlapīte, Diena beidzas, arī Dūkņu sils, Karogs, Rūķīši un Mežavēcis*, bet jau pavisam reti — *Dievozolu trijotne, Diena aust, Trīs čigānu dziesmas* (op. 47), *Mākoņlaivas* un vēl dažas citas jauktā kořa dziesmas. Arī viena otra vīru kořa dziesma bija pelnījusi plašāku ievēribu. Ap šiem darbiem bija it kā nepārlauzts burvju loks, un liekas, ka komplicētā tehnika nebija vienīgais šķērslis: bij vēl citi iemesli, tāpat lomu spēlēja diriģentu un varbūt arī klausītāju gaume.

Tādējādi šo darbu autors — par spīti populāritātei, ko pāvēra *Gaismas pils*, *Beverīnas dziedonis* un vēl pāra pazīstamākās dziesmas — nereti jutās tautā kā svešinieks, vientuļis; un varbūt visvairāk četros pēdējos dziesmu svētkos, kad vai ikreiz kādu no sākumā programmā paredzētajiem lielākiem Vitola darbiem beigās tomēr svītroja un atstāja neatskanotu.

Līdzīgs liktenis skāra arī dažus citus latvju kořdziesmas meistarus, kā, piemēram, Alfrēdu Kalniņu un šai nodaļā vēl nepieminēto Jāni Zālīti. Zāliša galvenie kořdarbi sākumā gan parādījās vairāk — tā klausītāji VI un VII svētkos dabūja dzirdēt ir *Biķeri*, ir *Birstaliņu* un tehniski smagāko Zāliša dziesmu *Tā vēsma*, kamēr nedz Vitola *Dūkņu sils*, nedz *Rūķīši un Mežavecis* vai *Diena aust* šādu atskaņojumu nepieredzēja.

Taču vēlāk arī Zālīti „piemirsa”, un IX svētku programmā ietilpa vairs tikai viņa *Ceļš uz dzimteni*, kas pie tam jau bij atskaņots 1931. gadā. Otrs kořdarbs *Dziesma tautas vienotājam* (Plūdoņa teksts) turpretim bija izvēlēts valsts prezidenta sagaidīšanai, tātad kārtējai koncerta programmai īstēni nepiederēja.

Neraugoties uz ipašo mērķi, *Dziesma tautas vienotājam* tomēr ir spēcīgs un interesants darbs, kas varētu spītēt laika putekļiem arī citos apstākļos.³³³ Komponists tajā nav devis nekā no tiem mesliem, kādus redzam caurmēra gaumei pielāgotās himnās, un tādēļ Zāliša dziesma nevarēja ieviesties tautā tā, kā ieviesās, piemēram, *Lai līgo lepna dziesma*, bet lielajos sarīkojumos Rīgā, kad sumināja toreizējo Latvijas vadoni, tā tad arī bija tāds darbs, pret ko pat stingrākie kritiķi nevarēja iebilst. Jo sevišķi tas sakāms par šīs dziesmas spēcīgo harmonisko valodu, dzīvajiem chromatismiem un mērķtiecīgo kāpinājumu, kas sasniedz kulmināciju tieši tur, kur šāda mērķa darbam to visvairāk gaidām, proti, noslēgumā.

Tā kā mūža norietā Zālītis komponēšanai vairs tikpat kā nepievērsās, tad *Dziesma tautas vienotājam* kopā ar drīz pēc IX svētkiem komponēto *Vasaru* (arī jauktam korim) — palikuši arī pēdējie pazīstamie šā autora kořdarbi, tā noslēdzot kādu loku, kas varbūt nebija tik plašs, kā mūzikāli spilgts un dinamisks. —

Beigās vēl pieminami četri komponisti, kuŗu darbi agrāk vispārējo svētku koŗu koncertos vēl nebij atskaņoti. Tie bija: Feils, Jānis Mediņš, Norvilis un Ādolfs Skulte.

Alfrēds Feils (1902 — 41) IX svētku programmā bij pārstāvēts ar sacensībā godalģoto vīru koŗa dziesmu *Atdzimšanai* (K. Eliāsa teksts). Pabeidzis LK-as kompozīcijas nodaļu, Feils pārgāja uz Daugavpili, kur vadīja Latgales tautas kon-

Altrēds Feils

servātoriju, vaļas brīžos pievērsdamies daiļradei. Tautā pazīstami viņa tehniski atjautīgie harmonizējumi *Div' pļaviņas es nopļāvu* un *Visi ciema suņi rēja*, un Rīgas koņi savā laikā dziedāja arī dažus Feila oriģinālus, koņos bija vērojama tieksme pēc impresionistiskām noskaņām un smalkām, mirdzošām harmonijām. Tādēļ vilšanos sagādāja 1937. gadā klajā nākušās Feila 17 dziesmas, kas bij domātas patriotiskām svinībām, dažādiem aktiem u. t. l. un kas nedz tehniski, nedz mākslinieciskā inspirācijā autora labākiem darbiem nespēja līdzināties.⁵⁴

Tas pats daļēji jāsaka par dziesmu *Atdzimšanai*, kuŗa tik daudz grozītājā viru koņu programmā 1938. gadā, domājams, iekļuva vairāk laikmetīgā teksta, ne mūzikas dēļ. *Atdzimšanai* trūkst asākas mūzikālas dzirksts, tās harmoniskais raksts ir pabāls, un arī ritmiski dziesma palikusi diezgan rudimentāra. Tā pirmajās 19 taktīs viscaur dominē viena un tā pati ritmiskā figūra, un arī šķietami jaunais zīmējums tālāk īstenībā ir tikai tās pašas figūras palēninājums.

Tālab Feila debiju IX dziesmu svētkos nevarēja uzskatīt par laimīgu, jo tā deva aplamu ieskatu par autoru, kas sevi jau bij atestējis ne tikai labākā, bet pat ļoti labā gaismā. Feila traģiskais ceļš 1941. gadā turklāt pārvilka svītru tālākiem nodomiem; viņa manuskriptu liktenis nav zināms, un tā Feila mākslas labākā puse palikusi mums gandrīz nepazīstama.

Arī Jāņa Mediņa (dz. 1890), Latvju izcilākā simfonika, vieta IX svētku koncertā palika incidentāla, jo viņš bija programmā pārstāvēts vienīgi ar himnu *Tev mūžam dzīvot, Latvija*. Nav tā, ka Mediņš, rakstīdams gandrīz vai visās formās un žanros, nebūtu nekā devis koŗmūzikai. Tā jau MK-as pēdējā krājumā (1914) iespiestas Mediņa dziesmas *Svētīta diena* un *Raudošā debess*, tāpat trimdā komponēti vairāki jauni vērienīgi koŗdarbi, un arī neatkarīgās Latvijas gados Mediņš devis pa koŗdarbam; taču viņa talants bija tik daudzpusīgs, ka koŗi viņu acīm redzot saistīja maz.

Šo atturību grūti izprast, jo tai pašā laikā Mediņš bijis ļoti ražens solo dziesmu komponists, un parasti ir tā, ka pēdējos aizvien interesējusi arī koŗdziesma. Tāpat citādi Mediņš ar dziesmu svētkiem maz saistījies, viņš to organizēšanā nepiedalījās un laikam nekad nav diriģējis arī kādu kori. Toties dziesmu svētku publika varēja dzirdēt Mediņu kā operu un simfonisko darbu autoru un vērot kā diriģentu blakus sarīkojumos. Bez tam vairākas viņa kompozīcijas ietilpa VI un VIII svētku pūtējoŗķestŗu programmās, kur tās — kopā ar Vitola un Ābeles darbiem — bija to labākā daļa.

Kā gadījuma darbs *Tev mūžam dzīvot, Latvija* (Plūdoņa teksts) tādēļ nevarēja dot pilnīgāku ieskatu Jāņa Mediņa mākslā, lai gan tas pacēlās krieni pāri parastajām masu dziesmām un savā ziņā arī otrai vadonības laikmeta himnai — Jāņa Kalniņa *Dziesmai brīvai Latvijai*. Tāpat Mediņa dziesmas teksts ir mākslinieciski dzīvāks, un jo skanīgs ir arī tās it kā tautiskais, īpatniem paralēlismiem piebārstītais harmoniskais raksts. Varbūt tālab tad arī Mediņa himnai bijis lemts aizskanēt tālāk par laikmeta robežām, un nav neiespējams, ka tauta to labprāt paturēs arī nākotnē.

Problēmatiskākas toties jau dažas tā laikmeta nodevas, ko atstājis Jānis Norvilis (dz. 1906), nākošais IX svētku jaunais autors. Pabeidzis LK-as kompozīcijas, diriģēšanas un klavieŗu nodaļas, Norvilis rosīgi darbojās Rīgā gan kā koŗdiriģents (vadot Zemnieku savienības kori *Zemes spēks*), gan kā komponists. Jau ātri viņš guva ievēŗību ar skanīgiem tautas dziesmu apstrādājumiem un plašākām cikla kompozīcijām ar kāda atsevišķa tautasdziesmas žanra tematiku (*Gani, Pādes dziesmas*).

Līdzās tam ap IX svētku laiku koŗu repertuārā sāka parādīties arī Norviļa oriģināldziesmas, kas jau pašā sākumā tiecās it kā divos virzienos. Kamēr vienā daļā — kā, piemēram, IX svētku pirmajā krājumā iespiestajos *Jāņos 1927* — Norvilis turpina latvju koŗdziesmas labākās tradīcijas, otrā daļā bija vērojama populārāka pieeja — vieglāka tehnika, vienkāršas,

Jānis Norvilis

Ādolfs Skulte

dažkārt pat diezgan elementāras harmonijas un ērtas, viegli lipošas meldijas. Šāds darbs bij, piemēram, jauktam korim sacerētā *Dziesmu kalnā*, ko sākumā pat uzņēma IX svētku programmā, bet vēl skalākus masu aplausus saņēmušas tādās Norviļa dziesmas, kā *Daugaviņa puto balti* un *Daugav' abas malas* (Raiņa Mūsu zeme).

Šīs dziesmas latvju koŗmūziku neveda tālāk, un bez problēmatiskās mūzikālās kvalitātes tās radījušas arī kādu plaisu iepretim to nopietnajiem, dziļi nacionālajiem tekstiem. Maz ticams, ka Norvilis, dodams tādus latviskas izteiksmes un noskaņu bagātus darbus, kā jau pieminētos *Jāņus* vai *Pādes āziesmas*, nebūtu sapratis risku, kādu viņš pasāka ar pārējo, vieglo dziesmu publicēšanu; tāpat grūti iedomāties, kas bijuši šīs aistētiskās divkosības īstenie cēloņi.

Laimīgā kārtā — apstākļu maiņā — vēlākā Norviļa daiļrade toties kļuva atkal viengabalaināka, reizē attīstoties arī spēcijai individuālai valodai, un jāsaka, ka trimdā, īpaši Kanadā komponētajos darbos (kā, piemēram, *Zāļu dienā 1916*, *Daugavas laivīniekā*, *Trimdiniekā*, *Divās lūgšanās* u. c.) Norviļa mākslinieciskais (un nacionālais) credo ir jau tik spēcīgs, ka pārliecina mūs bez jebkādas vilcināšanās vai šaubām. Blakus tam Norvilis latvju koŗmūzikā izceļas arī kā viens no raženākajiem skaņražiem, šai ziņā cieši sekodams saviem tiešākajiem priekštečiem Melngailim un Graubiņam.

IX dziesmu svētkos dziedātās Norviļa dziesmas *Kam drosme ir un 15. maija dziesma* (abas jauktam korim) stāv vēl it kā

Min. A. Bērziņš, saņemot valsts prezidentam K. Ulmanim domāto velti

vidū starp abām pieminētajām grupām. Pirmā no tām komponēta, izlietojot kādas prezidenta Ulmaņa runas tekstu, 1937. gada 26. jūlijā, un jau drīz pēc tam sākās tās slavas ceļš. Bet līdz galīgai redakcijai Norvilis dziesmu vēl laboja — pat pēdējā mirklī, kad viņš jau bij sākušis to iestudēt dziesmu svētkiem.⁵⁵ Šāda jau publicēta skaņdarba rediģēšana liecina par problēmām, kādas komponistam bija radījis teksts, kurā trūka kompozīcijai vitālāko pamatelementu. Kā iekausēt tekstu nopapaļotā ieloga, kā pārliecināt klausītāju tīri mūzikāli, ja pēdējam tas vispirms asociējas ar publisku runu? Trūka arī precedenta, vismaz latviešu mūzikā.

Par spīti šķēršļiem, Norvilim savu uzdevumu tomēr izdevās atrisināt diezgan laimīgi. No visas runas izvēlēdamies īsu fragmentu ar diviem atšķirīgākiem posmiem, viņš izvēlēto tekstu pakļāvis zīmīgam ritmiskam plūdamam, ar ko galvenie formas šķēršļi bija pārvarēti. Tāpat saturīga ir dziesmas melodika un harmoniskā apdare, sevišķi malējās daļās. Bālāka palikusi vienīgi šīs dziesmas vidus daļa, par ko, piemēram, Cirulis *Daugavā* uzmanīgi piebilda, ka „tā prasās mazliet kompaktāku harmoniju, cildenāku mūzikālu iztēli”,⁵⁶ bet to līdzsvaru reprīzē panāktais dinamiskais kāpinājums, un beidzot šī dziesma savu mērķi sasniedz.

Ne tik populāra bija otra Norviļa kompozīcija *15. maija dziesma*, kaut mūzikālā inspirācijā tā ir manāmi bagātāka. Tajā visnotaļ dominē gaiša, spīrgta noskaņa, un jo skanīga

III Latgales dziesmu svētku kopkoris

arī tās koriskā apdare, rādot autoru, kas jau labi pazīst dziedātājus un viņu spējas.

Pēdējais svētku debīnants bija *Ā d o l f s S k u l t e* (dz. 1909). Beidzis LK-u, viņš palika tajā par mācības spēku (sākumā kā profesora Vitola asistents, tad docents un no 1952. gada profesors). Pievērsdamies galvenokārt lielākām formām (simfoniskās poēmas *Viļņi* un *Brīvības pieminēklis*, simfonija, stīgu kvartets, balets) un kā virzienā, tā stilā meklēdams jaunākus ceļus, Skulte par kořdziesmu interesējās maz, un IX dziesmu svētkos viru kořu atskaņotā *Dievzemīte* (Pārslieša teksts) bij toreiz vai vienīgais pazīstamais komponista kořdarbs.

Dabīgi, ka tas tad nevarēja parādīt autora oriģinālākos vaibstus, un *Dievzemītes* mūzikālais saturs ir diezgan eklektisks. Toties šī dziesma izcēlās veiklās tehnikas un noapaļotās formas dēļ, tā liekot vēlreiz atcerēties Vitola skolu, kurā Ādolfs Skulte bija viens no spējīgākajiem mācekļiem. *Dievzemītei* bij panākumi arī dziesmu svētkos, bet tas komponistu kořdziesmai nopietnāk nepievērsa, un šķiet, ka arī pašreiz Skulte šai žanrā komponējis samērā maz.⁵⁷

Esam otra gaŗāka ceļa posma galā, ar ko deviņu latvju vispārējo dziesmu svētku vēsturiskais loks pagaidām noslēdzies. Iekām pieliekam pēdējo punktu, vēl tomēr jāpiemin

notikums, kas īpatnās izskaņas dēļ cieši saistās ar lielajiem dziesmu svētkiem.

Tāpat kā pagrūti iedomāties pirmo vispārējo dziesmu svētku tapšanu, nepieminot to priekšteces Dikļu un Dobeles dziesmu dienas, tā latvju dziesmu svētku kustības otro posmu nevaram noslēgt bez pēdējiem svētkiem Daugavpili, kas notika dienās, kad jau bij sācies neatkarīgās Latvijas noriets. Lai cik traģiska šī izskaņa, tā nenoliedzami vēlreiz atgādina kopsoli, kādā latvju dziesmas likteņi aizvien bijuši saistīti ar savas zemes un savas tautas likteņiem.

Jau vairākkārt iepriekš pieminējām tos mazākos sarīkojumus, kas līdzās lielajiem svētkiem Rīgā vai ik vasaru notika citās pilsētās, apgabalu vai novadu centros. Pilnīgs pārskats par šīm apgabalu un novadu dziesmu dienām vai dziesmu svētkiem — kā nu tie kuŗureiz saukti — vēl nav sastādīts, un arī pašreiz tas būtu iespējams tikai provizoriski, bet pēc aptuvena vērtējuma jau līdz I pasaules kaŗam šādu sarīkojumu skaits sniedzās vairākos desmitos, kamēr pavisam kopā 80 gados notikušas pāri par 300 novadu vai apgabalu dziesmu dienas.

Lai gan apmēros šīs dziesmu dienas vispārējiem dziesmu svētkiem nevarēja līdzināties, tām citādi bija liela nozīme: tās aizsniedza tos klausītājus, kam ceļš uz Rīgu dažkārt bij par tālu vai kuŗus visus, ja viņi arī gribētu, Rīga vienā reizē tik un tā nespētu uzņemt. Novadu dziesmu dienas bez tam manāmi padziļināja vietējo kuŗu aktivitāti, un, tā kā tās parasti vadīja kāds no labākajiem Rīgas diriģentiem, tad dziedātāji daudz ko ieguva arī tīri mākslinieciskā darba procesā.

Dziedātājas Latgales tautas tērpos: Izvaltas, Abrenes,

Tāpat programmas šais sarīkojumos caurmērā turējās krietnā līmenī. Ja arī tehniski pēdējās vispārējo svētku galotnes aizsniedza tikai retās reizēs, tad kvantitatīvā ziņā tās latvju kořdziesmas repertuāru noteikti paplašināja. Visbeidzot nevaram nepieminēt novadu sarīkojumu nozīmi vispārējo svētku sagatavošanā, tāpat tiem bija savs svars provinču sabiedriskās dzīves veicināšanā un nereti — arī reģionālo diferencu nolīdzināšanā.

Trešie Latgales apgabala dziesmu svētki, koŗu galvenais sarīkojums, koŗu koncerts, notika svētdien, 1940. gada 16. jūnijā, Stropu kalna piegāzē pie Daugavpils, šādu sarīkojumu vidū izvērsās par visvarenākiem. Pēc ziņām presē⁵⁸ tajos gaidīja 11.000 dziedātājus — lielu daļu no citiem apgabaliem un pat no Rīgas. Faktiskais dalībnieku skaits gan bija tikai ap 8000, bet arī tas bij tik liels, kā nevienos citos līdzīgos svētkos. Tāpat klausītāju ziņā šie svētki kļuva izcilākais reģionālais sarīkojums — tos noklausījās pāri par 50.000 cilvēku, kas bij sabraukuši Daugavpilī no visas Latvijas.

Visu koncerta programmu šoreiz uzticēja Reiteram. Tā kā dziesmas bija sagatavotas ļoti rūpīgi un arī svētku vieta, ko ieslēdza vecs egļu mežs, bij akustiski laimīga, tad atskaņojumu kvalitāte sasniedza reti augstu līmeni. Arī darbu izlase

Aglonas un Livānu dziedātājas

bija visai interesanta, blakām standartrepertuāram parādot vēl vienu otru jaunāku darbu, kā, piemēram, Melngaiļa savdabīgo „tautisko” *Gaismiņa ausa*, Feila harmonizējumu *Kas man bija nedzīvot*, Jāņa Kalniņa miniatūru *Jūras spožums* (vīru korim), pāra „Latgales Cimzes” Jūlija Roziša latgaļu tautas dziesmu sabalsojumus u. c.³⁹ Daudz sirsnīguma publikā atraišija arī tas, ka vairākas tautas dziesmas dziedāja vietējā dialektā.

Bez šā koncerta Daugavpili vēl notika Latgales rakstniecības izstāde, arhαιoloģisko izrakumu skate un citi sarīkojumi, kas tāpat bij labi organizēti un pievilka prāvu intereantu skaitu.

Pēdējiem brīvās Latvijas dziesmu svētkiem tomēr jau no pirmā mirkļa līdinājās pāri tumša ēna. Lai gan par draudiem no austrumiem tautu turēja slepenībā, 14. jūnija nakti notikušie robežincidenti nebij noklusējami. Drūmu noskaņu radija arī piepešā vēsts par prezidenta Ulmaņa palikšanu Rīgā, tā ka viņa svētku runu varēja noklausīties tikai radiofona pārraidījumā.

Nākošā rītā, kad koņi devās atceļā, sarkanie tanki jau vēlās pāri Latvijas robežām, un pirmā Latvijas okupācija II pasaules kara laikā — tā tautā vēlāk ieguva dinamiski traģisko atribūtu Baigais gads — bija sākusies.

Bebrenes aizsargu pulka koris III Latgales dziesmu svētkos 1940. g.

Tā skaistākais mēnesis Latvijas dabā — jūnijs, kas reizē bija tradicionālais dziesmu svētku mēnesis — šoreiz kļuva brīvās Latvijas norieta mēnesis, un, diezin, vai jebkad citad Baumaņu Kārļa himna *Dievs, svēti Latviju* bij skanējusi tik cildeni, bet reizē arī tik skumji, kā tad, kad to trīsreiz dziedāja pēdējais lielais Latvijas koris saules apstarotajā Stropu mežā 1940. gada 16. jūnija pievakarē. Drīz pēc tam Vidzemē bija paredzēti Burtnieku novada dziesmu svētki, tāpat virkne citu novadu sarīkojumu citur, taču tie dienas gaismu vairs nepieredzēja.

(¹) Koru diriģenti jau rūpējas par nāk. dziesmu svētkiem, *Latvis*, 1934 — 6. janvārī.

(²) LDzB-as padomes sēde 25. janvārī... *MA*, 1934, 4. n-rā.

(³) Kur vieta nākošiem dziesmu svētkiem, *Latvis*, 1934 — 26. janv.

(⁴) Šīs pārdēvēšanas galvenais autors bij laikam Melngailis, kas par I krājumu uzrakstīja atsauksmi *MA-am* (1934, 7. n-rā), cita starpā sniedzot arī īsti „melngailisku” jaunās numerācijas motivāciju:

„... (dziesmu svētki) būs pēc skaita devītie. Jo runājot par vispārējiem dziesmu svētkiem, par visu viņu virkni, jau grūti nākas izlaist abus jaunatnes svētkus (Rīgā, 1922, 1928). Bet jubilejas dziesmu svētki

1933. g. ar divtik dižu dziedātāju baru kā sestās, pēc skaita tomēr bij Astotie, lai mēs viņus arī dēvējam par Atceres svētkiem. Tātad, gaidāmie būs devītie ...

„Senā Latavā skaitlīm 9 piemita dīvaina mistika. Ikdiena skaitlīja desmitos, bet daļa daudzināja deviņus bāleļiņus, trejdeviņus koklētājus. Arī ozolu baznīcā, Māras augstā kaimā, kur brammanī sajādami kāruši zobenus svētā kokā, bijuši

*Svētam kokam
Deviņi zari.
Ik zara galā
Deviņas lapas.
Ik lapas galā
Deviņi ziedi.
Ik zieda galā
Deviņas ogas.*

Tas ziedinš ir 2 gadus vecā meitenīte ($9 \times 9 \times 9 = 729 = 365 + 364$ ar ielaistu gada dienu 3 gadi no vietas pie tukšā ceturtā), tā oga — 9×2 g. vecā jaunava.

„Tagad Latvijas tapšanas datumu arī apņēm mistiski skaitlī: 18. XI. 1918. Tas ir vidū viens, apkārt abās pusēs trejdeviņi: 9×18 .

„Tāpēc jātic, ka Devītie svētki, saistot tos ar Latvijas vārda minēšanu, izdosies vēl dižāki par iepriekšējiem — — —”

Cīrulis atsaucsmē par I krājumu *Latvī* (1934 — 18. novembrī) turpretim rakstīja, ka nāk. svētki „pēc skaita tā gan iznāk tikai astotie”, taču domājams, ka „kristības” bij jau tad puslidz oficiālas, jo pēc tam rakstos figūrē vairs tikai IX svētki.

(⁵) I krājuma saturs:

(1) <i>Lai jā jās tautas šoruden</i>	Ā. Ābele
(2) <i>Mūzai</i>	P. Barisons
(3) <i>Es zinu</i>	J. Cīrulis
(4) <i>Ar brālīti dancot gāju</i>	V. Dārziņš
(5) <i>Iet Bierants sētā</i>	J. Graubiņš
(6) <i>Ziemeļzvaigznājs</i>	M. Jansons
(7) <i>Nem, brālīti</i>	J. Kaminskis un E. Melngailis
(8) <i>Es bij' liela dziedātāja</i>	P. Līcīte
(9) <i>Ziļu vainadzīņš</i>	E. Melngailis
(10) <i>1927. g. Jāņi</i>	J. Norvilis
(11) <i>Latvija dcīļa</i>	V. Ozoliņš
(12) <i>Vijolīte</i>	“
(13) <i>Bērzi</i>	H. Pavašars
(14) <i>Vēl viena lakstīgala</i>	A. Roja-Šillere
(15) <i>Linu druva</i>	A. Sīlis
(16) <i>Rīgā pirkū sirmu zirgu</i>	J. Vītols
(17) <i>Tautas himnas autora piemiņai</i>	“

(⁶) LDzB-as gada sapulce LK-ā 26. martā, MA, 1934, 6. n-rā.

(7) Klaustiņa biedrība likvidējās, par ko liecina sekojošais MA-a 1935. g. 1. num. publicētais akts:

„LDzB-as un biedrības Koņu un orķestru apvienība Dziesmu svētki valžu pārsiāvji kopējā apspriedē Konservātorijā š. g. 24. XI atzina, ka starp abām organizācijām nepastāv nekādu domstarpību jautājumā par vispārējo dziesmu svētku rīkošanu. To apstiprinot, biedrība Koņu un orķestru apvienība Dziesmusvētki ir ievadījusi biedrības likvidāciju un savas darbības izbeigšanu, lai turpmāk latviešu dziesmu svētku rīkošanā darbotos tikai viena organizācija — LDzB.”

Dokumentu no LDzB-as puses parakstīja Vītols, Ārgāls, Reiters, Deičs un Kuplis, bet no otras puses — Klaustiņš, Muižnieks, P. Jurjāns, Brenners un Grienfelds.

(8) Nākošie dziesmu svētki 1936. gadā, MA, 1935, 2. n-rā.

(9) Dziesmu svētku biļetens, MA, 1935, 6./7. n-rā.

(10) LDzB-as gada sūpulce, MA, 1937, 2./3. n-rā.

(11) 1938, 5./6. n-rā.

(12) II krājuma saturs:

(1) <i>Lai jā jautas</i>	Ā. Ābele
(2) <i>Mēness starus stīgo</i>	Em. Dārziņš
(3) <i>Kūko, zelta dzeguzīte</i>	J. Graubiņš
(4) <i>Tēvijai (koņa partija)</i>	Jurjānu Andr.
(5) <i>Meža meita</i>	Alfr. Kalniņš
(6) <i>Staburags un Saulesmeitiņa</i>	“ “
(7) <i>Jāņu vakars</i>	Em. Melngailis
(8) <i>Kaņavīra ligaviņa</i>	“
(9) <i>Lokatiesi, mežu gali</i>	“
(10) <i>Senatne</i>	“
(11) <i>Trīs putniņi daiļi dzied</i>	“
(12) <i>Latvija daiļa</i>	V. Ozoliņš
(13) <i>Beverīnas dziedonis (koņa partija)</i>	J. Vītols
(14) <i>Rīgā pirku sirmu zirgu</i>	“
(15) <i>Tautas himnas autora piemiņai</i>	“
(16) <i>Ceļš uz dzimteni</i>	J. Zālītis

(13) MA, 1934, 4. n-rā. Vēl bija lūgts Kaunas konservātorijas rektors prof. Grodis, bet slimības dēļ viņš Rīgā neieradās.

(14) Dziesmu svētku biļetens, MA, 1935, 5. n-rā.

(15) Turpat, 1935, 8./9. n-rā.

(16) III krājuma saturs:

(1) <i>Dzimtenei (koņa partija)</i>	P. Barisons
(2) <i>Dievs, svēti Latviju</i>	Baumaņu Kārlis
(3) <i>Līgo</i>	J. Cīrulis
(4) <i>Rotāļa</i>	V. Dārziņš
(5) <i>Taisām tiltu pār Daugavu</i>	J. Graubiņš
(6) <i>Dziesma brīvai Latvijai</i>	J. Kalniņš

(7) <i>Man pazuda kumeliņš</i>	J. Kaminskis
(8) <i>Tēvzemes dziesma</i>	"
(9) <i>Ai, kaimiņu zeltenīte</i>	Em. Melngailis
(10) <i>Pūt, vējiņi</i>	"
(11) <i>Svešā zemē</i>	"
(12) <i>Tautai</i>	"
(13) <i>Dziesmu kalnā</i>	J. Norvilis
(14) <i>Pavasars</i>	H. Pavasars
(15) <i>Dzimtenes mīlētāju dziesma</i>	J. Vītols
(16) <i>Gaismas pils</i>	"
(17) <i>Dziesma tautas vienotājam</i>	J. Zālītis

(17) MA, 1935, 8./9. n-rā.

(18) IV krājuma saturs:

(1) <i>Atdzimšanai</i>	A. Feils
(2) <i>Cildinājums</i>	J. Graubiņš
(3) <i>Viens gans nomira</i>	"
(4) <i>Jaunais rīts</i>	A. Kalnājs
(5) <i>Jaunibai</i>	K. Kažociņš
(6) <i>Vakarjunda</i>	J. Norvilis
(7) <i>Apsegloju biržu sesku</i>	H. Pavasars
(8) <i>Kas tie tādi spēka vīri</i>	"
(9) <i>Taurētājs</i>	"
(10) <i>Dievzemīte</i>	A. Skulte
(11) <i>Nakts</i>	J. Vītols
(12) <i>Kareivji, drošie tēvzemes dēli</i>	J. Zālītis
(13) <i>Varoņa sirds</i>	"

(19) *Dziesmu svētku biļetens, MA, 1937, 5. n-rā.*

(20) *Daži dati par IX dziesmu svētkiem, MA, 1938, 5./6. n-rā.*

(21) *Dziesmu svētku biļetens, MA, 1938, 3. n-rā.*

(22) *Dziesmu svētku celtnu jautājums ... Sējējs, 1938, 4. n-rā.* Valdība bija nosacījusi, ka šiem priekšdarbiem laukuma fonda līdzekļi nav izlietojami.

(23) *Sējējs, 1938, 6.n-rā*

(24) *1938, 5./6. n-rā.*

(25) *Devītie dziesmusvētki aizskanējuši, MA, 1938, 7./9. n-rā.*

(26) *Daži dati par IX dziesmu svētkiem, MA, 1938, 5./6. n-rā.*

(27) *Turpat.* Par vīru koju sadalīšanos pa apgabaliem ziņu trūkst, un šeit tie procentuāli piedalīti jauktajiem kojiem.

(28) *R. Dēliņš, Tā latvju tauta, kuŗa dzied ... (Sējējs, 1938, 7. n-rā).*

(29) *Jēk. Vitoliņš, Devītie dziesmusvētki izskanējuši (MA, 1938, 7./9. n-rā.*

(30) *Ulmaņa runa šeit kompilēta pēc teksta MA-ā (1938, 7./9. n-rā) un Ed. Ramata raksta IMM-ā (1938, 7./8. n-rā), un tajā izlaistas vieniģi pāra nenozīmīgākās vietas.*

(31) *Abas programmās šeit pārspiestas no MA-a (1938, 5./6. n-rā.).*

(32) Jēk. Vitolinš, Devītie dziesmusvētki ... (MA, 1938, 7./9. n-rā).

(33) Turpat.

(34) Pirmā J. Kalniņa opera bija *Lolitas brīnumputns*, un tās pirmizrāde notika 1934. g. 6. decembrī.

(35) Min. darbiem vēlāk sekoja vēl J. Kalniņa baleti *Rudens un Lakstīgala un roze*, bet vācu okupācijas laikā — Alfr. Kalniņa *Staburags*.

(36) Dziesmu svētku izstāde ... MA, 1938, 7./9. n-rā; R. Š. Latviešu dziesmu svētku izstāde (IMM, 1938, 7./8.); R. Šnore, Dziesmu svētku izstāde (*Sējējs*, 1938, 7. n-rā).

(37) *Vārds*, 1938, 7. n-rā.

(38) Turpat.

(39) 1938, 7./9. n-rā.

(40) Trimdā šo Barisona darbu 1946. g. pārspieda Franku novada latv. dziesmu dienu rīc. kom. apgāds. 1957. g. to atskaņoja T. Ķeniņa vadītais Toronto I ev. lut. draudzes koris Kanadā, pēc kam tas vēl atskaņots II ASV latv. dziesmu svētkos Ņujorkā.

(41) IX vispārējo dziesmusvētku dziesmas, *Daugava*, 1936, 11. n-rā.

(42) Par to liecina, piem., arī Barisona II (*Romantiskā*) *simfonija*, kuras tematika ņemta no kāda Grīga skaņdarba. Ja atmiņa nevil, to pirmoreiz atskaņoja Latvijas radiofonā 1939. gada rudenī.

(43) Latvju Dziesmas Devītie Svētki, MA, 1934, 7. n-rā.

(44) Latvju dziesmas devīto svētku 5. krājums, *Daugava*, 1938, 1. nr.

(45) IX visp. dziesmusvētku dziesmas, *Daugava*, 1936, 11. n-rā.

(46) Lasītāju varbūt interesēs, ka Plūdons *Dziesmu brīvai Latvijai* bij sacerējis jau dažus gadus pirms 15. maija notikumiem, un oriģinālā tā ir krietni garāka par J. K. izlietoto tekstu. Šo oriģināltekstu 1931. g. komponējis Vītols (sk. *Kopotās dziesmas*, 1933), un Vītola traktējumā *Dziesma brīvai Latvijai* ir plašāka un stilā oriģinālāka nekā J. K. darbs, šķiet, ka Vītola dziesma līdz šim tomēr nekur vēl nav atskaņota.

(47) Latvju dziesmas devīto svētku 5. krājums, *Daugava*, 1938, 1. nr.

(48) Pazīstama arī ar nosaukumu *Ziedoņa simfonija*, un autors par to tai pašā gadā saņēma Kultūras fonda prēmiju.

(49) Koņa dziesmas un instruktīvā mūzika, *Daugava*, 1938, 1. n-rā.

(50) Jaunākā koņdziesmu raža, *Daugava*, 1934, 9. n-rā.

(51) 1934 — 18. jūnijā.

(52) *Jāzepe Vītols, Raksti ...* (1944).

(53) Cīrulis *Mūzikanta piezīmēs* (1961) par šo dziesmu raksta, ka tā komponēta jau divdesmito gadu sākumā Raiņa sagaidīšanas svinībām Rīgā un iespiesta Vītola rediģētajā un izglīt. ministrijas izdotajā dziesmu krājumā (1921), tā ka Zālītis tajā pārmainījis vienīgi tekstu. Bez ieskata min. dziesmu krājumā šos darbus, diemžēl, nebij iespējams salīdzināt.

(⁵⁴) Sk. J. Cīruļa atskausmi *Koņa dziesmas un instruktīvā mūzika* (*Daugava*, 1938, 1. nrā).

(⁵⁵) Korriģējums iespiests *MK-ā*, 1938, 2. n-rā.

(⁵⁶) Latvju dziesmas devīto svētku 5. krājums *Daugava*, 1938, 1. nr.

(⁵⁷) Zīmīgi, piem., ka O. Grāvīša *Latviešu komponistu biografijās* (III izd., Rīgā, 1956) bez 1951. g. Rīgas 750 g. jubilejai komponētās kantātes *Rīga* vārdā minēti vēl tikai trīs citi A. S. koŗdarbi, kamēr no „padomju dziesminieka” Jāņa Ozoliņa dziesmām minētā izdevuma autora uzmanību izpelņījušās turpat 20.

(⁵⁸) Sk., piem., *Atpūta*, 1940, 815. n-rā.

(⁵⁹) Sakarā ar sekojošiem notikumiem III Latgales dziesmu svētki avīzēs atreferēti vairs tikai daļēji, un velti meklēt kādu rindu par tiem mēnešrakstos vai nedēļas izdevumos. Vienīgais izņēmums ir *Atpūta*, kurās 816. numurā redzami vairāki šo svētku uzņēmumi. Šo iemeslu dēļ pilnīgu koņa koncerta programmu nevarējām sniegt.

VISPĀRĒJO DZIESMU SVĒTKU
GALVENAJOS KONCERTOS ATSKAŅOTIE
LATVIEŠU KORDARBI

Nr.	autors	kojdarba nosaukums (godalgotu un ieteikto darbu priekšā ○)	kojā veids	svētki, kuŗos darbs atskaņots
1.	(1) Ābele, Ād.	<i>Aiz upītes meitas dzied</i>	j	VII VIII
2.		<i>Trīs meitiņas saderēja</i>	j	VII
3.	(2) Alunāns, Nik.	<i>Divi ceļinieki</i>	j	V
4.	(3) Barisons, P.	○ <i>Dziesmas lielas</i>	j	VIII
5.		○ <i>Dzimentenei (kant.)</i>	j	IX
6.	(4) Baumaņū K.	<i>Daugavas zvejnieku dziesma</i>	v	I
7.		<i>Dievs, svēti Latviju</i>	j	IV V VI VII
8.		<i>Dziesmu prieks</i>	v	III (VIII IX)
9.		<i>Latviski lai atskan dziesmas</i>	v	II VIII
10.		<i>Mūsu Tēvs debesīs</i>	j	II
11.		<i>Tēvijas dziesma</i>	v	I
12.		<i>Trimpula</i>	v	II
13.	(5) Cimze, Dāvis	<i>Div' dūdiņas gaisā skrēja</i>	j	II
			v	III
14.		<i>Kas tie tādi, kas dziedāja</i>	j	I IV V VIII
15.		<i>Kur mājo mana meitiņa</i>	j	I
16.		<i>Līgo, laiva, uz ūdeņa</i>	v	I
17.		<i>Maza biju, neredzēju</i>	j	I III V
18.		<i>Meitiņ' sēdēj' aiz ūdeņa</i>	j	III
19.		<i>Ozolīti, zemzarīti</i>	j	II
20.	Cimze D. un J.	<i>Saulīt' tecēj' tecēdama</i>	j	III
21.	(6) Cimze, Jānis	<i>Balta puķe</i>	v	VIII
22.		<i>Ej, bāliņi, lūkoties</i>	v	IV VII
23.		<i>Jāņa dziesma (Līgo dz.)</i>	v	I
			j	II III V
24.		<i>Kaŗa vīri bēdājās</i>	v	I
25.		<i>Kas tie tādi sijātāji</i>	v	VI
26.		<i>Krauklīt's sēŗ ozolā</i>	v	III

27.		Nu ar Dievu, Vidzemīte	v I II III
28.		Pūtin pūta	v VI
29.		Rīga dimd	v I II III
			j VIII
30.		Saules meita kroņus pina	v I
31.	(7) Cīrulis, Jānis	Maldi	j VII
32.	(8) Dārziņš, Em.	Mēness starus stīgo	j V VII IX
33.		Mūžam zili	v VI
34.		Sapņu tālumā	j VI VIII
35.		Senatne	j VI
36.	(9) Dārziņš, V.	○ Bīzīm rotāts	j VIII
37.		○ Es maza meitiņa	j VIII
38.		Rotaļa	j IX
39.		○ Švāģeņa meitiņa	j VIII
40.		○ Trīs māsiņas mežā gāja	j VIII
41.	(10) Feils, Alfr.	○ Atdzimšanai	v IX
42.	(11) Graubiņš Jēk.	Incīti, kaķīti	j VII
43.		○ Jauni puīši, jaunas meitas	j VII
44.		Kūko, zelta dzeguzīte	j IX
45.		Laimiņai pavaicāju	j VII
46.		○ Liksmības dziesma (kant.)	j IX
47.		Taisām tiltu pār Daugavu	j IX
48.		Trīcēj' kalni	j VII
49.	(12) Jurjānu Andr.	Aiz upītes es uzaugu	j IV V VI
50.		Ak Jeruzaleme, modies	j IV V VI
51.		Bandinieka rudzi auga	v IV (VIII)
52.		Dievs, dod mūsu tēvu zemei	j IV VIII
53.		Ej, saulīte, drīz pie Dieva	j II
54.		Gods Dievam augstībā	v IV
55.		Kur gāji, puisīti	j VII
56.		Latvijā	v IV V
57.		Līgaviņa kā rozīte	v III
58.		○ Līgojat, līgsmojat (kant.)	j IV
59.		Lūgšana	j III
60.		Lūk, roze zied	v VIII
61.		Mūsu Tēvs Debesīs	j V VII
62.		Nevis slinkojot un pūstot	j V
63.		Pateiciet Kungam	j III
64.		Preceļ' mani precinīki	j VII
65.		Pūt, vējiņi	j V VI VIII
66.		Rindām auga ozoliņi	j VI
67.		Stādīju ievīnu	j V VIII
68.		○ Svētķu himna (Latvji, brāļi)	v III V
69.		Tautiešam roku devu	j V VIII
70.		Tēvijai (kant.)	j III IX

71.		Toli dzeivoj	j VII
72.		Uz augšu	j VIII
73. (13)	Jurjānu Pāv.	Ai, zaļaja lidaciņa	j VI
74.		Ej, saulīte, drīz pie Dieva	j V VI
75.		Jāju dienu, jāju nakti	v V
76.		Līgo dziesmas, I	j V
77.		II	j VI
78.		Tas bij vīrs	j VI
79. (14)	Kāde, Jānis	Aleluja	v V
80.		Gavilējat (100. Davida dz.)	v III
81.		Neviens putniņš tā nepūta	v IV
82. (15)	Kalniņš, A.	○ Brīvība	j VI VII
83.		○ Darbs un dziesma (kant.)	j VI
84.		Dziedot dzimu	j IX
85.		Dzimtene	j VI
86.		Imanta	j V VIII
87.		○ Iz 137. Dāvida dziesmas	j VI
88.		Kas tie tādi spēka vīri	v IX
89.		Latvju himna	j VI VII VIII
90.		Līgsmošana	j VI
91.		○ Rāmavas ozols	j VI
92. (16)	Kalniņš, J.	○ Dziesma brīvai Latvijai	j IX
93.		Kurš putniņš dzied tik koši	j VIII
94.		Redz, kur jāja	j VII
95. (17)	Kauliņš, Atis	Es izkūlu kungu rīju	j VII
96. (18)	Kažociņš, K.	Kā gulbji	j VII VIII
97. (19)	Licīte, Paula	Ganiņš	j VII
98. (20)	Mediņš, Jānis	Tev mūžam dzīvot, Latvija	j IX
99. (21)	Mediņš, Jāz.	○ Jāņu nakts	j VI
100.		○ Svētiku kantāte	j IX
101. (22)	Melnģailis, E.	Ai, manu kumeļu	v V
102.		Bārenītes slavināšana	j VI VIII
103.		Bij man vienas rozes dēļ	v VI
104.		Cekulaina zīle	j VII
105.		Daba un dvēsele	j VI
106.		Dāvida 19. dziesma	j VII
107.		42. Dāvida dziesma	j V
108.		Dievs, dod latvju zemiņai	j VII
109.		Dzērājpūsis bēdājās	j V VI
110.		Jāņuvakars	j VII VIII IX
111.		Kaņavīra līgaviņa	j IX
112.		Kunģi brauca Vāczemē	j VII

113.		<i>Lokatiesi, meža gali</i>	j IX
114.		<i>Man māmiņa piesaciņa</i>	s VI
115.		<i>Mūsu Tēvs debesis</i>	j VI
116.		<i>Pirmo dziesmu svētku</i>	
		<i>piemiņai</i>	j VIII
117.		○ <i>Prom pa ceļu</i>	j VII
118.		<i>Pūt, vējiņi</i>	j IX
119.		○ <i>Pyuti, pyuti</i>	j VII
120.		<i>Rožudārzs</i>	j VI
121.		<i>Saki jel, saulīte</i>	j VIII
122.		<i>Senatne</i>	j IX
123.		○ <i>Svešā zemē</i>	j IX
124.		○ <i>Tautai</i>	j IX
125.		<i>Tautu meita, mellacīte</i>	j VII
126.		○ <i>Ver vārtus, mēnesi</i>	j VII
127.		<i>Virš, kam vara</i>	v VI
128.	(23) Neilands, K.	<i>Balta puķe</i>	v I
129.	(24) Norvilis, J.	<i>Kam drosme ir</i>	j IX
130.		<i>15. maija dziesma</i>	j IX
131.	(25) Ore Ādams	<i>Kur tu augi, daiļa meita</i>	j III
132.	(26) Ore, Harijs	○ <i>Lauztās priedes (kant.)</i>	j VI
133.	(27) Ozoliņš, V.	<i>Bērnu dienas</i>	j VII
134.		○ <i>Dziesmu brīnums</i>	j VII
135.		<i>Krēslā</i>	j VII
136.		<i>Latvija daiļa</i>	j IX
137.		<i>Man sajāja trīs tautieši</i>	j VIII
138.		<i>Papardes zieds</i>	j VI
139.	(28) Poruks, Jēk.	<i>Mežā vasarā</i>	s VII
140.		<i>Pavasara dziesma</i>	j VIII
141.	(29) Skulte, Ad.	<i>Dievzemītei</i>	v IX
142.	(30) Straumes J.	<i>Bērīt's mans kumeliņš</i>	j IV
143.		<i>Kur tu augi, daiļa meita</i>	j VIII
144.		<i>Pilna upe baltu ziedu</i>	j VII
145.		<i>Ūdens meita</i>	j III
146.	(31) Šepskis, Osk.	<i>Ak puķīt, tavu noskumšan'</i>	v II
147.		<i>Cik mīlīgas (motete)</i>	j III VI
148.		○ <i>Mūsu Tēvs debesis</i>	v III
149.		<i>Ozianna (Svēts ir)</i>	j IV
150.		<i>Teci, teci, kumeliņi</i>	j II VIII
151.	(32) Veidenbergs, E.	<i>Uz jūras</i>	v V

152.	(33) Viņneru Ern.	<i>Kā Daugava vaidā</i>	v III
153.		<i>Līgo dziesmas</i>	j IV VI
154.		<i>Pūt, vējiņi</i>	j IV
155.		<i>Strauja upe</i>	v III VII VIII
156.	(34) Vītols, Jāz.	<i>Aun, meitiņa, baltas kājas</i>	v V
157.		<i>Bērzs tīrelī</i>	j III VIII
158.		○ <i>Beverīnas dziedonis</i>	j IV V VI VIII
159.		○ <i>Ceļinieks</i>	j V (IX)
160.		<i>Dieva lūgums</i>	j V VIII
161.		<i>Dziesma (kant.)</i>	j V
162.		<i>Gaismas pils</i>	j V VI VII VIII
163.		<i>Gājēja dziesma naktī</i>	j V VII (IX)
164.		○ <i>Karaļmeita</i>	j VII
165.		<i>Karogs</i>	j VI
166.		<i>Kur, piedīte, tavas skujas</i>	j V
167.		<i>Mana tēvija</i>	v V
168.		<i>Nakts</i>	v IX
169.		○ <i>No atzišanas koka (kant.)</i>	j VI
170.		<i>Rīgā pirku sirmu zirgu</i>	j IX
171.		<i>Saules svētki</i>	j VII
172.		<i>Sniedzīnš sniģa, putināja</i>	v IV
173.		<i>Svēti, Dievs, šo zemi dzimto</i>	j IX
174.		<i>Trīs jaunas māšas</i>	j VI
175.		<i>Upe un cilvēka dzīve</i>	j VII
176.	(35) Zālītis, J.	<i>Biķeris mironu salā</i>	j VI VII
177.		<i>Birstaliņa</i>	j VI VIII
178.		<i>Ceļš uz dzimteni</i>	j VII IX
179.		<i>Dziesma Tautas vienotājam</i>	j IX
180.		<i>Pie koklētāja kapa</i>	j VII
181.		<i>Tā vēsma</i>	j VI
182.		<i>Varoņu dziesma</i>	j VIII
183.	(36) Zariņš, M.	○ <i>Kur puisīti, tu tecēji</i>	j VIII
184.		○ <i>Liksme</i>	j VII

I N D E K S

Visas rādītājā uzņemtās kompozīcijas bez tuvāka apzīmējuma ir kopdarbi. Pārējām kompozīcijām tāds atstāts vienīgi tur, kur tas bij nepieciešams pārpratumu novēršanai.

- Ābele, Ādolfs 70, 276, 291, 316,
 342, 345, 352, 354, 359, 372,
 376, 386, 396—99, 414, 426, 428,
 432, 446, 450, 459, 464, 503,
 504, 517
 Ābelīte Dievu lūdza (Ābele) 398
 Ābrants, Ā. 78, 80, 106
 Abts, Francis 16, 56, 58, 69
 Aglona 16
 Ai, kaimiņu zeltenīte (Melngailis)
 463
 Ai, manu kumeju (Melngailis)
 229, 240
 Aiviekste 44
 Ai, zaijāja lidaciņa (P. Jurjāns)
 305, 317
 Aiz kalniņa miežus sēju (J. Cim-
 ze) 66
 Aizkraukle 18, 38
 Aizpute 368
 Aiz upītes es uzaugu (Jurjānu A.)
 174, 176, 178, 188, 228, 241,
 301, 386, 398
 Aiz upītes meitas dzied (Ābele)
 376, 377, 397—98, 426
 Ak Jeruzaleme, modies (Jurjā-
 nu A.) 171, 172, 177, 186, 225,
 300, 422
 Akmentiņa, Dace 130
 Ak, puķīt, tavu noskumšan' (Šep-
 skis) 88, 96
 Akurāters, Jānis 212, 358, 427
 Alberings, Arturs 280
 Alberiņš, K. 382, 493
 Aleksandrs I 205
 Aleksandrs II 77, 84, 86, 103
 Aleksandrs III 103
 Aleluja (Hendelis) 173, 179, 194
 Aleluja (Kade) 226, 242
 Alsunga 431
 Alunāns, Ādolfs 76, 130
 Alunāns, Indriķis 159
 Alunāns, Juris 31, 76, 105, 242
 Alunāns, Nikolajs 224, 230, 235,
 236, 504
 Alutiņš, bāleliņš, (Graubiņš) 400
 Andersons, Alfrēds 280
 Ansabergs, Fricis 492
 Antars 387, 391, 405, 406
 Apdziedāšanās dziesmas (Rai-
 nis) 130
 Apsegloju biržu sesku (Pava-
 sars) 463, 464
 Apsišu Jēkabs 105, 152, 157, 162,
 165, 171, 173, 175, 176
 Apsniģušā pilsēta (J. Kalniņš) 432
 Apsveikšanas dziesma (N. Alu-
 nāns) 224
 Ar brālīti dancot gāju (V. Dār-
 ziņš) 505
 Ārciems 22
 Ārgals, Ādams 38, 78, 91, 92,
 106, 107, 126, 144, 159, 216, 278,
 345, 346, 352, 353, 382, 460
 Ar laiviņu ielaidos (Melngailis)
 218, 240
 Ārlava 26
 Arnītis, Aleksandrs 494
 Arsēnijs, priest. 169
 Asars, Hermanis 24, 233

- Aspazija 131, 142, 152, 212, 236, 318, 427
 Astoņpadsmītā novembra svētku koncerti 188, 276
 Atālijas uvertīra (Mendelsons) 177, 195
 Atceres dziesmu dienas (1923) 266—72, 273, 275, 304
 Atdzimšanai (Feils) 463, 464, 490 515—16
 Atdzimšanas dziesma, inscenējums, 460, 508
 Atlantīda (Barisons) 448
 Atskanās no III latviešu dziedāšanas svētkiem 130
 Augusts, Mārtiņš 417
 Aun, meitiņa, baltaš kājas (Vītols) 229, 245
 Ausējs, Longins 352
 Auseklis, biedrība 180, 204, 221
 Auseklis, dzejn. 44, 59, 76, 96, 105, 164, 189, 191, 234, 321, 327
 Austra, dziesmu krājums (Baumanis) 20, 63, 95, 175, 185
 Austrīnš, Antons 395, 446
 Austrums, mēnešr. 21, 104, 105, 206, 216
 Auziņš, Augusts 355
 Āviks, Juhans 282, 436, 463
- Bachs, J. S. 69, 225, 432
 Bakchanteņu dziesma, solo balsij (Vītols) 391
 Balodis, A. 78, 106
 Balodis, Francis 417, 431
 Balodis, Jānis 418, 456, 475, 482
 Balodis Mārtiņš 106, 112
 Balsons, skol. 68
 Balss, laikr. 76, 90, 104, 153, 156, 202, 203
 Balta puķe (J. Cimze) 68, 428, 439
 Balta puķe (Neilands) 56, 68
 Baltijas palīdz. biedrība 224
 Baltijas semināra koris 46, 51, 91, 92
 Baltijas Vēstnesis 34, 76, 104, 153, 156, 202, 203
 Baltijas Zemkopis 76, 155
- Baltische Zeitung 76
 Bandinieka rudzi auga (Jurjānu A.) 174, 188, 193
 Bankins, Jānis 18, 78
 Baņuta (A. Kalniņš) 258, 328, 494
 Bārda, Fricis 390, 393
 Bārenītes slāvināšana (Melgailis) 264, 300, 305, 325, 426, 428, 441
 Barisons, Pēteris 414, 425, 439, 447—48, 463, 486, 491, 504, 505
 Barons, Krišjānis 31, 76, 262, 263, 392
 Bārta 430
 Baumanis, Jānis 34, 38, 39, 45, 46, 55, 77, 79, 83, 106, 111, 112, 145, 161
 Baumaņu Kārlis 20, 46, 56, 59, 63—64, 70, 78, 86, 88, 89, 95, 96—97, 121, 124, 126, 135—36, 139, 174, 185, 228, 230, 235, 270, 273, 300, 316, 372, 386, 422, 428, 438, 496, 504, 513, 521
 Bauska 26, 38
 Bebru Juris 78, 91, 92, 382
 Bedels, Moriss 501
 Bekmanis, skol. 26
 Belzacara dzīres, kant. (Jurjānu A.) 136
 Beļājevs, M. P. 193, 248
 Benefelde, Ada 264
 Benjāmiņš, Antons 144, 352, 418
 Benstons, Hildings 498—500
 Bergmanis, Fricis 106
 Bergs, Arveds 352, 382, 418
 Bergs, Jānis 182
 Bergs, Kristaps 77, 79, 107
 Bēriņš, mans kumeliņš (Straume) 174, 189
 Berkauš, O. 128
 Berline 16, 44, 138
 Berliozs, Hektors 178
 Berndts, A. 38, 46
 Berners, komp. 86, 98
 Bērnū dienas (Ozoliņš) 372, 390, 512
 Bērsons, V. 224, 225
 Bērzi (Pavasars) 208
 Bērziņš, Alberts 264

- Bērziņš, Alfrēds 466, 467, 470, 475, 482
 Bērziņš, Arturs 291, 345, 352, 359
 Bērziņš, Ludis 46, 109, 164, 382, 513
 Bērzmuiža 26
 Bērzs *tireli* (Vītols) 62, 70, 122, 124, 140—41, 191, 192, 425, 426, 514
 Bešnits, J. 88, 98
 Bēthovens 14, 68, 120, 141, 226, 246, 292
 Bētiņš, Jānis 16, 25, 40, 48, 49, 50, 58, 78, 80, 84, 86, 92, 94, 96, 107, 108, 138, 159, 160, 172, 177, 181, 216, 224, 225
 Bētiņš, Ludvigs 26, 123, 124, 159, 172
 Beverīnas dziedonis, koris; sk. Pēterburgas Ārriģas dziedāšanas biedrību
 Beverīnas dziedonis (Vītols) 70, 141, 174, 176, 178, 179, 190—93, 231, 232, 243, 246, 301, 304, 308, 326, 422, 424, 486, 488, 491, 513, 515
 Biezbārdis, Kaspars 33, 90
Bij man vienas rozes dēļ (Melngailis) 300, 326
Bīķeris miroņu salā (Zālītis) 270, 304, 307, 330—31, 372, 395, 515
 Bilenšteins, Augusts 25, 26, 50, 52, 54
 Bilmanis, Alfrēds 290, 345, 356
 Bīne, Jēkabs 220
Birmingham Post 501
Birzēs i norās (Melngailis) 145, 239, 326, 389, 444, 445, 509, 510
 Birzenieks, Aleksandrs 356, 417, 468
Birzīm rotāts Gaiziņš (V. Dārziņš) 414, 425, 450
Birztaļiņa (Zālītis) 270, 300, 304, 331—32, 396, 422, 515
 Bisenieks, Jānis 182
 Bišers, Valdemārs 345, 352
 Blaumanis, Rūdolfs 142, 493
 Blaus, J., ierēdnis 291
 Blaus, Pēteris 395
 Blons, Francis 218
 Bļodnieks, Adolfs 352, 418, 456
 Bļodnieks, Kārlis 418
 Bobkovics, Arturs 213, 224, 278, 420
 Borodins, Aleksandrs 174, 194, 195
 Bortņanskis, Dmitr. 120, 141, 142, 171, 194, 195, 226, 246
 Brāļu kapi 468
 Brandess, Georgs 152
 Brechmane-Štengele, Mirdza 359, 494
 Breikšs, Jānis 352
 Brēmanis, K. 224
 Brencēns, Edvards 262
 Briede, Vilma 493
 Brigadere, Anna 142, 322, 327
 Brigaderes prēmija 508
 Brigadere, Maija 130
 Brigaders, Jānis 352
 Brigge (Briģis), A. 180, 492, 493
Brīvība (A. Kalniņš) 282, 300, 321, 322, 373, 507
 Brīvības pieminēklis 468
Brīvības pieminēklis, simf. tēl. (A. Skulte) 494, 520
 Brīvzemnieks, Fricis 52, 60, 64, 76, 78, 90
 Brocēns, Brencis 430
 Bruchs, Maksis 359
 Brusubārda, Ernests 291
 Bukaiši 26
 Bullis, Jēkabs 155
 Burtņieki 60, 417, 523
 Bušs, V., ierēdnis 467
 Bušs, Rūdolfs 505
Carmina, svīta (Vītols) 513
 Caunītis, Juris 17, 18, 32
Cekulaina zīle dzied (Melngailis) 373, 388
 Cekuls, Voldemārs 262, 420
 Celmiņš, Hūgo 352, 353, 418
 Celmiņš, Kārlis 216
 Celms, Jānis 467
Ceļa Biedrs, žurn. 21, 22
Ceļinieks (Vītols) 70, 141, 208, 217, 229, 236, 245—46, 332, 391

- Ceļš uz dzimteni* (Zālītis) 264, 372, 395, 396, 475, 486, 515
Ceribas biedrība 204
Cēsis 60, 225, 475
Cesvaine 24, 296
Cik mīļiņas (Šepskis) 120, 138, 300, 316
Cimze, Dāvis 56, 58, 63, 64, 67, 70, 88, 95, 97, 121, 136, 174, 178, 185, 230, 235, 273, 422, 438, 449, 503, 504
Cimze, Jānis 15—20, 25, 40, 44, 50, 51, 52, 54, 56, 58, 59, 63, 66, 67, 70, 88, 89, 95, 97, 121, 122, 123, 136, 174, 186, 190, 230, 235, 270, 273, 305, 317, 376, 386, 417, 422, 428, 438, 439, 449, 496, 503, 504
Ciprese-sērulle, kant. (Graubiņš) 506
Cīrulis, Ansis 262, 288
Cīrulis, Jānis 264, 270, 308, 309, 321, 322, 326, 344, 352, 353, 372, 373, 377, 386, 389, 400, 403, 405, 424, 426, 427, 429, 439, 444, 445, 463, 466, 486, 487, 488, 491, 504, 505, 506, 507, 509, 511, 512, 519
Čaikovskis 139, 142, 225, 246
Čakste, Jānis 155, 156, 158, 159, 164, 166, 168, 170, 181, 184, 234, 268, 275, 280, 298, 310, 420
Či, čī, Pēteri (V. Dārziņš) 414
Daba un dvēsele (Melngailis) 300, 305, 307, 324
Dagens Nyheter 358
Daiļes teātris 291, 433, 472, 474
Daina, dziesmu krāj. (Jurjānu A.) 136
Daina, koris 359, 366
Dakers, Nik. 345, 352, 359
Dambis, M. 60
Dammass, komp. 50, 69
Dancis, pūt. orķ. (Jānis Meidiņš) 309
Darbs un dziesma (Ā. Kalniņš) 282, 307, 322
Dārgakmeņi, svīta (Vītols) 142, 276, 494
Dārgās ēnas (Zālītis) 310
Dārziņš, Emīlis 138, 142, 192, 196, 208, 213, 214, 216, 224, 228, 230, 232, 235, 236—37, 248, 270, 273, 300, 304, 317—20, 346, 373, 386, 395, 404, 422, 425, 438, 448, 486, 490, 504, 509
Dārziņš, Volfgangs 70, 396, 414, 425, 426, 439, 448—50, 490, 504, 505—06
Daugava 44, 154, 470
Daugava (Ā. Kalniņš) 283
Daugava, mēnešr. 387, 423
Daugav' abas malas (Norvilis) 518
Daugavas laivinieks (Norvilis) 518
Daugavas viļņi, kant. (V. Dārziņš) 450
Daugavas zvejnieku dziesma (Baumanis) 56, 58, 64
Daugavieši, koris 180
Daugaviņa, māmuliņa (Ā. Ore) 64, 138
Daugaviņa puto balti (Norvilis) 518
Daugavpils 221, 258, 466, 520—23
Daugavpils skolotāju institūts 366, 475
Dauge, Aleksandrs 153, 262, 263, 266
Dauge, G. 468
Dāvīda 19. dziesma (Melngailis) 240, 372, 387
Dāvīda 42. dziesma (Melngailis) 218, 225, 240
Debisi, Klods 332
Degļavs, Augusts 17, 32, 34, 37, 39, 44, 110, 117, 124, 127, 129, 152, 171
Deičs, V. 345, 352, 467
Deļanovs, I. 104
Diena aust (Vītols) 217, 246, 391, 514
Diena beidzas (Vītols) 514

- Dienas Lapa* 104, 106, 152, 153, 156, 202, 205
Dieva lūgums (Vītols) 208, 217, 225, 243—44, 354, 391, 422, 424
Dievišķais mirdzums (Vītols) 243, 393
Dievozolu trijotne (Vītols) 270, 514
Dievs, dod latvju zemītei (Meln-gailis) 373, 386, 441
Dievs, dod mūsu tēvu zemei (Jur-jānu A.) 177, 188, 264, 428
Dievs Kungs ir mūsu stipra pils 22, 49, 83, 120
Dievs, svētī Latviju (Baumanis) 46, 64, 84, 135, 174, 175, 179, 185, 195, 228, 230, 232 236, 270, 273, 300, 316, 371, 422, 450—51, 482, 496, 521
Dievzemīte (A. Skulte) 464, 490, 520
Dignāja 24
Dikļi 20, 22
Dikļu dziesmu diena 20—24, 38, 520
Diriģentu biedrība 267, 280, 316, 340, 342, 346
Diriķis, Bernhards 32, 33, 34, 38, 39, 76, 77, 78, 103, 106, 110
Divas lūgšanas (Norvilis) 518
Div' dūdiņas gaisā skrēja (D. Cimze) 88, 97, 121, 136
Divi ceļinieki (N. Alunāns) 230, 236
Divi gāju balodiši (A. Kalniņš) 263
Divi ievadi, pūt. orķestrim (Jānis Mediņš) 308, 428
Divi simts latviešu tautas dziesmas (Vītols) 448
Div' pļaviņas es nopļāvu (Feils) 516
Dobeles, 26, 38, 128
Dobeles dziesmu diena 25—28, 45, 418, 520
Domās, mēnešr. 362, 380
Dombrovskis, Auģusts 78
Doncoj gosti pī kaimēņa (Zariņš) 414
Drāmatiskā uvertūra (Vītols) 142, 243, 494
Dreibergis, Jānis 46, 180, 273, 382, 418
Dreijmanis, Pāvils 356, 467
Drekslers, Arturs 290
Drēzdene 239
Dubulti 475
Duburs, Jēkabs 494
Dūkņu sils (Vītols) 270, 332, 514
Dundaga 180
Durbe 26
Dusi (Graubiņš) 353

Dzejas (Auseklis) 76
Dzelzkalns, Kārlis 91, 92
Dzenis, Burkards 233
Dzērājpūsis bēdājās (Meln-gailis) 229, 240, 305, 307, 324, 326
Dzērbene 16
Dzērves (Norvilis) 353
Dzērves un ērglis (Ozoliņš) 513
Dzērvītis, Arvids 288, 358, 417
Dziedāšanas svētku maršs (Jur-jānu A. 95, 117, 123, 135, 142, 145, 185, 195, 220, 247
Dziedātāja lāsts (N. Alunāns) 236
Dziedonis, koņu vienība 359, 367, 432
Dziedot dzimu (A. Kalniņš) 464, 486, 488, 507, 508
Dziesma, kant. (Vītols) 231, 246
Dziesma brīvai Latvijai (J. Kalniņš) 492, 508, 517
Dziesmas lielas (Barisons) 414, 425, 447, 505
Dziesma Tautas Vienotājam (Zā-lītis) 482, 502, 515
Dziesmiņas (J. Alunāns) 19, 76
Dziesmu brīnums (Ozoliņš) 353, 376
Dziesmu dārziņš (Graubiņš un Poruks) 404
Dziesmu kalnā (Norvilis) 463, 518
Dziesmu kaņi; sk. koņu sacen-sības
Dziesmu kokle (Ā. Ore) 138
Dziesmu kronis (100 dziesmas un ziņģes ar notēm) 18
Dziesmu prieks (Baumanis) 121, 135

- Dziesmu rota (DzR)* 18—20, 64, 66, 67, 68, 95, 237
- Dziesmu svētku biedrība; sk. LDzB-u
- Dziesmu svētku budžeti, saimniecība 26, 60—61, 94, 132—34, 183—84, 234, 272, 280, 284, 286, 312—15, 383—85, 417, 434, 471—72
- Dziesmu svētku gājieni 22, 48, 55—56, 86, 87—88, 117, 128—29, 166, 170, 221—24, 262—63, 298, 370—71, 420, 480—81
- Dziesmu svētku jaundarbu konkursi 108, 208, 282, 353, 413—14, 462—64
- Dziesmu svētku kopdarbu krājumi 40, 79, 108, 160, 209, 218, 282—83, 346, 354, 413—14, 459, 462—64
- Dziesmu svētku košu apvienība 350
- Dziesmu svētku mēģinājumi 48, 84, 120, 160, 218, 285, 290, 354, 368, 416, 420, 461, 466, 480
- Dziesmu svētku propaganda 39, 112, 162, 290, 358, 418, 470
- Dziesmu svētku vieta, celtnes, estrādes 55, 79, 111, 161, 166, 183—84, 218—19, 263, 286—88, 355—56, 416—17, 468—70
- Dziesmu vainaks* 18
- Dziesmuvara, studentu biedrība 296, 345, 366, 432
- Dzimtene* (A. Kalniņš) 322
- Dzimtene*, pūt. arķestrim (Jānis Medīnš) 304, 309
- Dzimentei*, kant. (Barisons) 448, 463, 486, 491, 505
- Dzimentenes milētāju dziesma* (Vītols) 463, 508
- Dzinters, Kārlis 417, 430
- Dzīvības koks* (L. Vigners) 432
- Dzīvību par caru*, opera (Gļinka) 89, 108, 122, 142, 174, 182, 194
- Echo de Varsovie, L'* 501
- Echo du Soir, L'* 358
- Eglentāls, R. 172, 204, 276, 280
- Eiche, Vitauts 475
- Eizenbergs, namdcris 219
- Ej, bāliņi, lūkoties* (J. Cimze) 174, 186, 376
- Ej, saulīte, drīz pie Dieva* (Jurjānu A.) 88, 96
- Ej, saulīte, drīz pie Dieva* (P. Jurjāns) 229, 301
- Ekerts, Kārlis 121, 141
- Eliāss, Kārlis 516
- Elija* (Mendelsons) 310
- Eliots, Džordžs, rakstniece 152
- Engelss, komp. 49, 68
- Enzeliņš, Hermanis 352
- Erks, Ludvigs 16
- Es boleņu meili lyudzu* (Jurjānu A.) 386
- Esenberģu Jānis 217
- Es izkūlu kungu riju* (Kauliņš) 373, 402
- Es maza meitiņa* (V. Dārziņš) 414, 426, 449—50
- Es zinu* (Cīrulis) 403
- Eše, M. 288
- Ezergailis, Jānis 430
- Ezeriņš, Aleksandrs 345, 352
- Ezeriņš, Jānis, ģen. 467
- Ezernieks, K. 224
- Failijs 158, 206
- Fantazija* (Mocarts) 26
- Feils, Ālfrēds 463, 464, 490, 504, 515—16
- Fogelmanis, Atis 232
- Fogelmanis, Jānis 36, 382, 418
- Francmane, Elizabete 316
- Franks, Cēzars 432
- Freimanis, Krišs 493
- Frīdenbergs, Andrejs 257
- Fuga g-mollā* (Bachs) 49
- Gaiķe, skol. 15
- Gailis, R. 39
- Gailitis, Kārlis 475

- Gaismas pils* (Vītols) 70, 141, 192, 208, 229, 230, 236, 237, 239, 244, 245, 264, 270, 300, 308, 326, 372, 391, 394, 422, 424, 425, 428, 475, 486, 491, 513, 515
Gaismiņa ausa (Melngailis) 522
Gaišā stundā, kant. (Barisons) 448
Gājēja dziesma naktī (Vītols) 225, 244, 372, 391, 394, 513
Galēja gaita, pūt. orķestrim (Melngailis) 308
Gani (Norvilis) 517
Ganiņš (Licite) 373, 404
Gana dziesma, simf. orķestrim (Ābele) 276, 310
Garīgā kantāte (Jurjānu A.) 136, 137, 188
Garūta, Lūcija 404
Gaŗklāvs, D. 60
Gavilējat (Kade) 120, 138
Gaviļu (jubilejas) maršs (J. Jurjāns) 178, 195
Gazette de Lauzanne 501
Gēblers, E. F. 16, 50, 69, 86, 98
Gēriks, H. 500—01
Gerliņš, M. 128
Glazunovs, Aleksandrs 282
Gluks, Christofors 49, 68
Gļinka, Michāils 89, 108, 122, 141, 174, 176, 177, 194, 195
Goba, Jānis 159
Godārs, Benjamins 123
Gods (Zudermanis) 152
Gods Dievam augstībā (Jurjānu A.) 171, 186
Gostiņi 117
Graubiņš, Jēkabs 19, 67, 70, 140, 188, 284, 302—04, 320—21, 323, 324, 326, 328, 340, 342, 345, 352, 353, 359, 360, 372, 373, 376, 377, 378, 385, 389, 392, 393, 396, 398, 399—400, 414, 423, 424, 426, 430, 432, 439, 444, 445, 446, 450, 464, 466, 475, 486, 490, 504, 506—07, 512, 514, 518
Grells, Eduards 171, 172, 173, 194
Greza, Ludviķis 280, 291, 309, 310
Grieķu vāzes, svīta (Zariņš) 406
Griinfelds, Jānis 280, 342
Grīgs, Edvards 230, 247, 396
Griķe, Mirdza 494
Grimma, Marta 390
Grinberga (Grinblate), M. 418, 430
Grinberga (Vignere), Malvine 182, 213, 232, 238, 291, 310
Grinbergs, Teodors 352, 418
Grinvalds, Augusts 145
Grinvalds, Teodors 290, 358
Grodis, Juozas 353, 376
Grosvalds, Fridrihs 44, 45, 78, 83, 104, 106, 114, 117—19, 130, 131, 154, 181, 207, 216, 224, 232, 233
Grosvalds, Jāzeps 257
Gruzna, Pāvils 345, 350, 352, 379
Gubene, Marija 224, 316
Gulbene 67, 296, 354, 466
Gulbju ezers (Čaikovskis) 291
Gunda, opera (Ā. Ore) 138
Ginters, Valdemārs 288
Haidns 15, 86
Hamburger Fremdenblatt 501
Hamlets, opera (J. Kalniņš) 400, 493
Hortmane, Minna 382
Hauptmanis, Morics 86, 98, 120, 141
Havasjas puķe (Abrahams) 412
Helsinki 179, 192
Hendelis 15, 171, 172, 226, 246, 432
Herma, M. 377
Hermanis, komp. 67
Hillners, māc. 203
Himillers, ierēdnis 34
Hincenbergis, P. 60
Hongkongā 329
Hūnchens, Jānis 494
Hūns, Kārlis 48
Ibsens, Henrijs 152
Iecava 26

- Igaunijas amatn. skolas pūtēj-orķestris 418, 428, 432
 Igaņu dziedātāju savienība 436
 Ikšķils, A. 82, 86
 Ilga, balets (Jānis Vītolīņš) 494
 Illustration, L', žurn. 381
 Ilustrēts Žurnāls 302
 Ilļustrirovnaĵa Rossija 501
 Imanta (A. Kalniņš) 217, 218, 224, 230, 238, 239, 425
 Imanta, simf. tēl. (Jānis Mediņš) 276, 310
 Incīti, kaķīti (Graubiņš) 373, 399, 400
 Interimteātris 213
 Internacionāle, himna 411
 Inzelbergs, E. 91
 Ipolits-Ivanovs, Michails 282
 Irlava 26
 Irlavas skolotāju seminārs 16, 96
 Irlavas semināra koris, orķestris 26, 45, 49, 58, 128, 180
 Īsa elementārteorija un solfedžo mācība (Vītols) 145
 Iz (no) 137. Dāvida dziesmas (A. Kalniņš) 300, 321
 Izglītības Ministrijas Mēnešraksts (IMM) 345
- Jagaila ģals, kant. (Jāzeps Mediņš) 328
 Jāju dienu, jāju nakti (P. Jurjāns) 229, 237
 Jankavu Andrejs 56, 92, 382
 Jansens, F. G. 129, 141, 171 180, 194
 Jansons (Brauns), Jānis 152
 Janševskis, Jēkabs 159, 188
 Jāņa dziesma (Līgo dziesmas), (J. Cimze) 56, 58, 66, 88, 96, 97, 122, 124, 136, 230
 Jāņi, 1927 (Norvilis) 517, 518
 Jāņu nakts (Jāz. Mediņš) 282, 285, 307, 328—29
 Jāņuvakars (Melngailis) 373, 385, 387—88, 398, 422, 424, 428, 441, 486, 509, 512
 Jarviloms, rakstn. 307
- Jau mēness starus laista, kant. (Jurjānu A.) 136
 Jaunā dziesmu rota (A. Ore) 138
 Jaunais Rīgas latviešu teātris 212
 Jaunais rīts (A. Kalnājs) 463, 464
 Jaunākās Ziņas 292, 360, 367
 Jaundzems, Stanislavs 467
 Jaungulbene 224
 Jaunībai (Cīrulis) 403
 Jauni puīši, jaunas meitas (Graubiņš) 353, 376, 400
 Jau no bērnu dienām (Zālītis) 395
 Jcunpils 24, 26
 Jaunsudrabiņš, Jānis 322
 Jēgere-Freimane, Paula 382
 Jēkabpils 354
 Jēkabsons, Kārlis 331, 427, 450
 Jelgava 42, 154, 161, 162, 166, 183, 202, 221, 266, 354, 402, 466
 Jelgavas latviešu biedrība 104, 128, 154—84, 367
 Johansons, skol. 60
 Jozuus, Pauls 128, 145, 209, 216, 224, 225, 226, 227—28, 229, 230, 262, 264, 268, 278, 280, 282, 300, 301, 302, 304, 305, 306, 307, 316, 340, 342, 345, 346, 352, 372, 373, 374, 377, 414, 416, 422, 463, 464, 466
- Journal, Le 501
 Jurēvičs, diriģ. 180
 Jurjāns, Juris 125, 159, 178, 195, 232, 352, 427
 Jurjāns, Pāvuls, 125, 160, 208, 209, 213, 216, 224, 226, 229, 230, 231, 235, 237—38, 270, 280, 300, 301, 305, 317, 350, 504
 Jurjāns, Pēteris 125
 Jurjānu Andrejs 12, 13, 18, 44, 46, 64, 66, 70, 78, 79, 88, 89, 92, 95, 96, 97, 107, 108, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 134, 136—38, 140, 142, 145, 146, 159, 160, 161, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 185, 186—89, 192, 195, 209, 216, 217, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 235, 236, 241—42, 248, 264, 273, 300, 301, 304, 310, 315, 317, 324, 346, 372,

- 376, 386, 389, 398, 422, 425,
428, 438, 440, 449, 450, 486,
491, 504, 506, 512, 514
- Jūras gaiģaliņa, luga* (Laiviņš)
264
- Jūras spožums* (J. Kalniņš) 522
- Kā Daugava vaida* (Vigneru E.)
121, 140, 270
- Kade, Jānis* 107, 120, 128, 138,
144, 160, 172, 174, 176, 177,
180, 185, 189, 224, 226, 235,
241, 242—43, 504
- Kade pārnāksi, bāleliņ* (Meln-
gailis) 264
- Kādi augsti kalni* (A. Kalniņš) 270
- Kad nakts* (Zālītis) 330, 395
- Kā gulbji* (Kažociņš) 373, 404, 425
- Kajanus, Roberts* 282
- Kaktiņš, Adolfs* 264, 359, 494
- Kaktiņš, Jānis* 60
- Kaktiņš, Juris* 18
- Kalējs, Kārlis* 244
- Kalējs, Oskars* 417
- Kalnājs, Arnolds* 463, 464, 475
- Kalnamuiža* 26
- Kalna strauts, dzej.* (Barons) 392
- Kalniņš, Alfrēds* 208, 214, 224,
226, 227, 230, 232, 235, 236,
237, 238—39, 247, 257, 262, 264,
267, 268, 270, 276, 278, 280, 282,
291, 300, 301, 302, 304, 306, 307,
311, 317, 320—22, 326, 329, 332,
345, 346, 372, 373, 386, 396, 399,
422, 425, 427, 432, 438, 447,
486, 490, 496, 503, 504, 507,—
08, 515
- Kalniņš, Eduards, ērģeln.* 342
- Kalniņš, Jānis* 342, 353, 373, 386,
400—02, 425, 439, 440, 492, 493,
494, 504, 508
- Kalniņš, Juris* 78, 91, 92, 107,
128, 144
- Kalniņš, Krišjānis* 38, 61, 77, 78,
84, 87, 90, 92, 103, 104
- Kalniņš, Nikolajs* 467
- Kalniņš, Pauls* 280, 373
- Kalniņš, Teodors* 345, 352, 359,
372, 375, 376, 377, 405, 416,
422, 424, 425, 426, 428, 464,
466, 467, 475, 486, 487, 490, 491
- Kam drosme ir* (Norvilis) 464, 486,
518—19
- Kaminskis, Jānis* 463
- Kamols, J.* 467
- Karalis un bērslapīte* (Vītols) 310
- Karajmeita* (Vītols) 208, 217, 245,
246, 270, 372, 391—92
- Kārklīnš, Jēkabs* 345
- Karmena* (Bizē) 291
- Karnups, Ādolfs* 288
- Karodziņu polonēze, pūt. orķ.* (A.
Kalniņš) 427
- Karogs* (Vītols) 246, 304, 307,
327—28, 514
- Karosas, Juozas* 498
- Karsons, M.* 280
- Kaņavira ligaviņa* (Meln-gailis)
490, 509, 510
- Kaņavira ligaviņa, pūt. orķestrim*
(Meln-gailis) 309
- Kaņa vīri bēdājās* (J. Cimze) 56,
58, 66
- Kaņš* (A. Kalniņš) 270
- Kas gan to celiņu* (V. Dārziņš) 414
- Kas man bija nedzīvot* (Feils) 522
- Kasparsons, Kārlis* 153
- Kasparsons, Reinholds* 290
- Kas tie tādi, kas dziedāja* (D.
Cimze) 56, 64, 67, 174, 176, 178,
185, 186, 230, 422
- Kas tie tādi sijātāji* (J. Cimze)
305, 317
- Kas tie tādi spēka vīri* (A. Kal-
niņš) 464, 490, 507, 508
- Kas tie tādi spēka vīri* (Pava-
sars) 463, 464
- Katlakalns* 37
- Katordziņnieku dziesma* (Silis) 353
- Kaudzītes Matiss, Reinis* 44, 103
- Kauliņš, Atis* 266, 373, 386, 402—
03, 420, 504
- Kazaks, Jūlijs* 257
- Kažociņš, Kārlis* 240, 373, 386,
403, 404, 425, 438, 504
- Kažoks, Augusts* 243

- Kažoku Dāvis 132
 Kempis, Francis 224
 Kivicka, Helga 288
 Klauers, F. G. 171, 194
 Klauštinš, Gustavs 276, 280, 290,
 340, 341, 342, 344, 345, 346,
 348, 350, 352, 356, 362, 372,
 413, 460
Klavieņu koncerts, op. 37 (Bētho-
 vens) 123
Klavieņu koncerts, I, II (V. Dār-
 ziņš) 448
Klavieņu trio, I (Jānis Medīnš) 495
 Klāviņš (Gedautis), Jānis 145
 Kleinhofs, A. 467
 Kleins, Bernhards 49, 68, 86, 98,
 171, 194, 226
 Kļaviņš, E. 475
 Knēflers, diriģ. 122, 124
 Koknese 60
 Kolemens, F., sūtnis 380
 Komponistu biedrība 278, 340,
 341, 342
Koenigsberger Tageblatt 501
Konversācijas vārdnīca (RLB-as
 izd.) 24, 212
 Kopēlija (Delībs) 291
Kopotas dziesmas (Vītols) 395
 Kornets, Jānis 60, 91, 128, 180,
 225, 382
 Koņu sacensības 59—60, 91—94,
 108, 127—28, 170, 179—80,
 224—25, 265, 291, 358, 474—75
 Košs, Ferdinands 291, 309, 310,
 352
 Krāslava 16
 Krastiņš, J. 49
 Krastkalns, Andrejs 298, 352,
 418, 467
 Krauklis, J. 417
Krauklīt's sēž ozolā (J. Cimze)
 121, 123, 136
 Krauze, J. 128
 Krēbss, R. 91
 Kreicers, Konradīns 89, 98
 Kremzers, Eduards 230, 247
Krēslā (Ozoliņš) 373, 390, 512
Krievijas valsts himna (L'vovs)
 56, 88, 119, 121, 129, 170, 174,
 195, 228
 Krieviņš, A. 352
Kristus bērna šūpļa dziesma,
ērģelēm (A. Kalniņš) 432
Krīvu krīvs (Vītols) 208, 391
Kronvalda Atis 44, 50, 51, 52,
 54, 60, 90, 95, 234, 461, 496
 Kronvalds, Kārlis 55
 Krūmiņš, Arturs 356
 Krūmiņš, Vilis 290
 Krustpils 42, 117
 Krūza, Kārlis 330
 Kuga, Jānis 288
 Kukaine, Erna 494
Kūko, zelta dzeģuzīte (Graubiņš)
 490, 491, 506—07
 Kultūras fonds 258, 276, 314
 Kuncis, komp. 16
 Kundziņš, Kārlis, jun. 179, 262
 Kundziņš, Kārlis, sen. 50, 51, 90
 Kundziņš, Pauls 262, 286, 417
Kungi brauca Vāczemē (Meln-
 gailis) 373, 388
 Kunileidis, A. 25
 Kunstmanis, P. 467
 Kuplis, J. 262, 345, 352, 358, 467
Kur gāji, puisīti (Jurjānu A.)
 372, 386
Kur mājo mana meitiņa (D. Cim-
 ze) 56, 58, 64, 67
Kur, priedīte, tavas skujuas (Vi-
 tols) 229, 245
Kur, puisīti, tu tecēji (Zariņš)
 414, 426, 446
Kur tu augi, daiļa meita (A. Ore)
 121, 138
Kur tu augi, daiļa meita (Strau-
 me) 425, 446
 Kurzemes brīvlaišanas svētki 155,
 156
Kuŗš putniņš dzied tik koŗi (J.
 Kalniņš) 425, 440
 Kuŗkēvics, Ernests 291, 309
Kū tos kūkles gauŗi skan (Jur-
 jānu A.) 386
 Kviesis, Alberts 352, 371, 373,
 418, 420, 422, 436, 456

- Kyukoja, zalta dzaguzeite* (Jurjānu A.) 386
- Keninš, Atis 345, 348, 352, 416, 418
 Kēpītis, Jānis 404, 494
 Kijeve 221
 Kuņķis, Bierants 262
- Labsvīrs, Jānis 467
 Lācis, Vilis 406
Lāčplēsis (Pumpurs) 105
Lāčplēša kaps, pūt. orķestrim (Ābele) 428
Lai visi Dievu līdz, korālis 24
Lai jāj tautas (Ābele) 398, 462
Laimīnai pavaicāju (Graubiņš) 372, 399, 400, 402
 Laimiņš, Eduards 352
 Laiviņš, Augusts 262, 264
 Lamze, Arnolds 356
 Lapas Mārtiņš 64, 96
 Lapinš, Arturs 466
 Lapinš, Kārlis 378
Latgales apgabala dziesmu svētki, III 520—23
Latgales tautas konservātorija 258, 515
Latviešu attīstības solis (Deglavs) 44
Latviešu Avīzes 26, 76, 156
Latviešu dziesmu svētku biedrība (LDzB) 344, 345, 346, 348—85, 412—36, 458—66, 474, 475, 476, 478, 496
Latviešu konversācijas vārdnīca (Gulbja izd.) 44
Latviešu tautas dziesmu krājums (Jurjānu A.) 136
Latviešu tautas tērpi (Dzērvītis un Ģinters) 288
Latvija, dziesmu krāj. (Vignēru E.) 20, 95
Latvija, simf. tēl. (A. Kalniņš) 494
Latvijā (Jurjānu A.) 174, 177, 186, 229, 241, 270
- Latvija daiļa* (Ozoliņš) 490, 491, 512—13
Latvijai (Barisons) 448
Latvijas konservātorija (LK) 125, 195, 226, 258, 264, 268, 278, 327, 330, 342, 343, 344, 348, 359, 390, 399, 403, 406, 432, 447, 451, 474, 494, 515, 517, 520
 LK-as kvartets 494
Latvijas universitāte 258, 342
Latvijas universitātes koris 420
Latvis 314, 346, 383, 420, 434
Latviska palīdzības biedrība 34
Latviski lai atskan dziesmas (Baumanis) 88, 96, 97, 428
Latvju deju svīta (V. Dārziņš) 448
Latvju deju svīta (Jurjānu A.) 123, 136, 142, 178, 195, 230, 247
Latvju enciklopēdija (LE) 44
Latvju himna (A. Kalniņš) 300, 304, 307, 321, 372, 422, 424, 425, 428, 507
Latvju jaunatnes svētki 260, 262—65, 273
Latvju lauku serenāde (Vītols) 142, 328
Latvju mūzikas veicināšanas biedrība 296
Latvju mūziķu biedrība 414
Latvju opera 214, 226, 231, 258
Latvju rapsodija, pūt. orķestrim (Jānis Vitolīņš) 428
Latvju rapsodija, simf. orķestrim (Jānis Kalniņš) 494
Latvju raksti (Zariņš) 220, 288
Latvju tautas brīvlišana, simf. tēl. (Jurjānu A.) 142, 177, 195, 231, 247
Latvju tautas mūzikas materiāli (Jurjānu A.) 146
Latvju zeme, simf. tēl. (Jāz. Meidiņš) 494
 Lauberts, Erichs 262
 Lauks, A. 418
 Laulajat, koris 418, 428, 432
 Laure, Trīne 430
 Lauri 221, 366
 Lauris, J. 430, 493

- Lautenbachs-Jūsminš, Jēkabs, 79
82, 87, 110, 112, 117, 120, 130,
131, 152
- Lauztās priedes, kant. (H. Ore)
282, 307, 329
- Lazdiņš, Jānis 358
- Lazdona 94, 180, 475
- Legzda, A. 352
- Leģenda (Čaikovskis) 224, 225,
228, 246
- Leimanis, Juris 468
- Leinuss, diriģ. 490
- Leipcīga 141, 192
- Leipziger Neuste Nachrichten 496
- Leitāne, Katrīna 34
- Leitāns, Ansis 34
- Lēmanis, Osvalds 494
- Lēte, A. 498
- Lībeka 310
- Lībeks, R. 144
- Liberte-Rebāne, A. 291, 310
- Liberts, Lūdolfs 288
- Līcīte, Paula 373, 386, 403, 404,
439, 504
- Līdīgs, M. 376
- Lielais, P., ierēdnis 467
- Lielākais laiks (Melngailis) 510
- Lielupe 116
- Lielvārde 68
- Liepāja 20, 42, 156, 221, 296,
354, 416, 431, 466
- Liepājas opera 258
- Lietuvas aizsargu koris 359, 376,
418, 428, 432, 490
- Liezēre 91
- Līgai (Vītols) 310, 327
- Līgas svētki (A. Kalniņš) 208,
217, 218
- Līgaviņa kā rozīte (Jurjānu A.)
121, 137
- Līgo (Cīrulis) 463
- Līgo, dziesmu krāj. (Baumanis)
63
- Līgo, karogs 48, 55, 298, 370, 417
- Līgo, koris 36, 418
- Līgo, simf. tēl. (Vītols) 142, 213,
230, 247—48
- Līgo dziesmas; sk. Jāņa dziesmu
- Līgo dziesmas, I un II (P. Jurjāns)
231, 237, 305, 307, 317
- Līgo dziesmas (Vigneru E.) 140,
174, 176, 190, 264, 301
- Līgojat, līksmojat, kant. (Jurjānu
A.) 137, 159, 160, 174, 175,
178, 179, 188—89
- Līgo, laiva, uz ūdeņa (D. Cimze)
56, 58, 64, 67
- Līksmošana (A. Kalniņš) 285,
307, 322
- Līksme (Zariņš) 353, 376, 406
- Līksmības dziesma, kantāte
(Graubiņš) 464, 486, 490, 506,
508, 509
- Limbaži 22, 180, 225
- Līnevalds, ērģeln. 26
- Lira, koris 180, 367, 475
- Lists 124
- Literārā (Latviešu draugu) bied-
rība 25, 32, 33
- Līvberze 26, 38
- Līvens, V. 33
- Līventāls, Ansis 137, 440
- Lodzer Tageblatt 358
- Lokatiesi, mežu gali (Melngailis)
486, 509, 510
- Lubāna 475
- Lubaus, B. 107, 128
- Ludza 446
- Lūgšana (Jurjānu A.) 120, 137
- Lūk, roze zied (Jurjānu A.) 428,
440
- Lūse, Herta 359, 493, 494
- Ļovovs, Aleksis 56, 88, 121, 174,
228
- Madernieks, Jūlijs 209, 219, 280,
288, 345, 352, 359
- Madona 416, 466
- Mājas naidis (Zeibolts) 183
- Mājas Viesa Literārisks Pielī-
kums 132
- Mājas Viesa Mēnešraksts 105
- Mājas Viesis, laikr. 19, 31, 76,
157, 158, 202
- Mākonlaivas (Vītols) 514
- Maldi (Cīrulis) 372, 403
- Manaseīns, N. 103

- Mana tēvija (Vītols) 224, 229, 245
 Mangaļi 224
 Man māmiņa piesacīja (Meln-
 çailis) 305, 326, 405
 Man pazuda kumeliņš (Kamin-
 skis) 463
 Man sajāja trīs tautieši (Ozoliņš)
 426, 445
 Manu jaunu dienu zeme (Za-
 rinš) 414
 Markss, Kārlis 411
 Martinonis, N. 376, 428, 429, 432,
 490
 Mārtaņa draudzes koris 180
 Maskava 42, 44, 117, 125, 139,
 153, 330
 Māteru Juris 77, 78, 155, 496
Matin, Le 358
 Matīši 24
 Matkule 431
 Mauriņš, Emīlis 466
 Maza biju, neredzēju (D. Cimze)
 56, 58, 64, 67, 121, 122, 136, 230
 Mazkalniņš, J. 288
 Mazsalaca 22, 60
 Medenis, Jānis 464, 508
 Medinš, Jānis 264, 267, 276, 278,
 280, 291, 308, 309, 310, 331, 345,
 353, 396, 428, 447, 451, 464,
 494, 504, 517
 Medinš, Jāzeps 278, 282, 307, 317,
 328—29, 464, 486, 490, 504,
 508—09
 Mednieku dziesma (Mendelsons)
 92
 Mednis, Haralds 475
 Meitiņ' sēdēj' aiz ūdeņa (D. Cim-
 ze) 121, 136
 Melancholiskais valsis (E. Dār-
 ziņš) 213
 Melngaiļa koris, dziesmu die-
 nas 240, 264, 291, 310
 Melngailis, Emīlis 70, 97, 145,
 208, 214, 216, 217, 218, 225, 229,
 235, 236, 237, 239—40, 242, 262,
 264, 267, 270, 273, 278, 280, 284,
 300, 301, 302, 305, 306, 307,
 308, 309, 310, 317, 319, 320,
 323—26, 329, 342, 344, 345, 346,
 348, 352, 353, 354, 372, 373, 374,
 376, 377, 386—89, 391, 398, 414,
 416, 418, 422, 424, 425, 426, 427,
 428, 432, 438, 439, 440, 441—
 45, 449, 451, 459, 463, 466, 467,
 475, 486, 487, 491, 504, 505, 507,
 509—12, 513, 514, 518
 Mendelsons 69, 86, 88, 92, 122,
 141, 175, 177, 195, 226, 243, 246
 Mēness starus stīgo (E. Dārziņš)
 228, 236, 237, 263, 373, 486, 490
 Merķelis, Garlībs 37
 Mērnietu laiki (Kaudzītes) 76
 Meža meita (A. Kalniņš) 462, 507
 Mežaraups, Jānis 467
 Mežā vasarā (Jēk. Poruks) 376,
 405
 Mežezers (Vītols) 513
 Miera dziesma (Vītols) 282, 283
 Mierlauks, Aleksis 433
 Miesnieks, Kārlis 496
 Miglā, luga (A. Benjamiņš) 182,
 183
 Mikola, zinātn. 179, 181
 Milas uzvara, balets (Jānis Me-
 diņš) 494
 Milenbāchs, Kārlis 159
 Millers, Kārlis 77
 Minsters, S. 12
 Mlinarskis, diriģ. 282
 Mocarts 14, 86, 98, 171, 184,
 194, 330
Monthly Musical Record, The 358
 Mors, H., komp. 123, 141
Morgenposten 358
Mortuos plango (Baumanis) 95
 Muižnieks, Bernhards 276, 280,
 296, 315
 Muravjevs, M. 181
Musik, Die, žurn. 500
 Mūsu Tēvs (Melngailis) 300,
 323—24, 387, 510
 Mūsu Tēvs debesis (Baumanis)
 86, 97
 Mūsu Tēvs debesis (Jurjānu A.)
 208, 226, 228, 236, 242, 372, 440
 Mūsu Tēvs debesis (Šepskis) 108,
 120, 138

- Mūsu Tēvs debesis (Rinks) 49, 50, 68
 Mūzai (Barisons) 448
 Mūzikai, kant. (A. Kalniņš) 432
 Mūzikas Apskats (MA), žurn. 354, 461, 472, 498
 Mūzikas Druva, žurn. 146, 402
 Mūzikas vēsture (Jēk. Vitoliņš) 396
 Mūžam zili (E. Dārziņš) 270, 300, 318
- Nacionālā opera (NO) 188, 214, 231, 258, 268, 291, 359, 404, 411, 412, 472, 474, 493, 494
 NO-as vīru koris 359
 Nacionālais teātris 258, 291, 307, 433, 472, 474
 Nakts (Vītols) 245, 464, 490, 513
 Nakts dziesma (A. Kalniņš) 310
 Naujalis, Juozas 282
 Nāves ējas (Graubiņš) 400
 Neapole 138
 Nebrauc tik dikti (Melngailis) 264
 Nedēļa, žurn. 272
 Neikens, Juris 20—22, 24, 191
 Neilands, Jānis, māc. 68, 78, 107
 Neilands, K. (?) 56, 63, 68, 135, 185, 236, 439, 504
 Neptune, žurn. 358
 Nereps, V. 376
 Neuburgs, Ludvigs 286, 356
 Neue Musikzeitung 238
 Neues Wiener Journal 381
 Nevieni putniņš tā nepūta (Kade) 174, 177, 189
 Nevis slinkojot un pūstot, himna (Jurjānu A.) 228, 242, 308
 Nīca 431
 Niedra, Andrievs 215, 240
 Niedra, Jānis 494
 Nikolajs II 206, 228
 No atzišanas koka (Vītols) 246, 282, 307, 326—27
 Norītis, Arvēds 494
 Norvilis, Jānis 353, 463, 467, 486, 504, 506, 517—19
 Novadu tērpī (Karnups un Kivicka) 288
- Nu ar Dievu, Vidzemīte (J. Cimze) 56, 66, 89, 95, 123, 136
 Nüss, B. 88, 98
- Ņujorka 158
- Ogresleja 431
 Ore, Ādams 121, 138, 139, 185, 236, 494, 504
 Ore, Harijs 282, 307, 317, 326, 328, 329, 439, 504
 Osis, J., māc. 224
 Osis, K. 107
 Oslo, laikr. 358
 Otello, opera (Verdi) 291
 Ozianna (Svēts ir) (Šepskis) 171, 173, 189—90
 Ozoliņš, Alfrēds 359, 494
 Ozoliņš, J. 128
 Ozoliņš, Kārlis 145, 207, 216
 Ozoliņš, Valdemārs 282, 305, 317, 328, 330, 346, 352, 372, 373, 376, 386, 389—91, 426, 439, 445, 466, 490, 504, 512—13
 Ozolīti, zemzarīti (D. Cimze) 88, 97
 Ozolītis, Herberts 466
 Ozols, Jēkabs 123, 124, 128, 160, 180, 191, 227, 494
- Pābsts, Augusts 84, 85, 86, 107
 Pādes dziesmas (Norvilis) 517, 518
 Padziedam nu, bāliņi (Graubiņš) 400
 Paegle, V. 468
 Paeske, Elmārs 428, 432
 Paldies, cūku Tenisīti (Graubiņš) 414
 Palestrīna 226, 246, 325
 Palmers, komp. 49, 68
 Palmgrēns, S. 429
 Pamācība, kā V latviešu visp. dziesmu svētku dziesmas jāmāca (J. Vītols) 209, 218
 Pamiljens, Jūlijs 345, 352

- Papardes zieds* (Ozoliņš) 282, 305, 330, 389
Pārslietis 520
Pasaciņa (Melngailis) 510
Pasaka par Piķamici (J. Kalniņš) 432
Passītis, Georgs 78, 106
Pateiciet Kungam (Jurjānu A.) 120, 137
Paucītis, Kārlis 353
Pauliņš, K. 418
Pauļuks, Kārlis 159
Pavasara biedrība 204
Pavasara dziesma (Jēk. Poruks) 405, 425, 445—46
Pavasars, Helmers 56, 463, 464, 503, 508
Pavasars (Pavasars) 463
P. J. (Pavasaru Jānis?) 165, 171, 172, 173, 175, 176, 178
Pēkšēns, Konstantīns 106, 112, 161
Peņģerots, Visvaldis 290
Pērkone 431
Pēterb. Arrīgas dzied. biedrība, vėl. Beverīnas dziedonis 128, 180, 204, 205, 221, 344
Pēterburgas Avīzes 19, 32,
Pēterpils 33, 44, 46, 67, 97, 117, 124, 143, 156, 164, 192, 236, 237, 238, 239, 243, 246, 256, 329, 330, 396, 402, 440
Pēterpils latviešu Jēzus draudzes koris 221
Pēterpils latviešu labdarības (dzied.) biedrības koris 83, 221, 224, 226
Pētersons, Kārlis 78, 180
Pētertāle 128
Petit Parisien, Le 501
Pfeifere, Edīte 494
Pie Baltijas jūras (Straume) 139, 189
Pie baznīcas, simf. tēl. (Jānis Medīņš) 494
Piecpadsmitā maija dziesma (Norvilis) 464, 486, 519—20
Pie koklētāja kapa (Zālītis) 372, 395
Piemini mūs žēligi (Janzens) 180
Pie Staburaga, simf. tēl. (A. Kalniņš) 230, 247
Pie straujupītes (Graubiņš) 400, 507
Pilna upe baltu ziedu (Straume) 373, 391
Pilsātnieks, Jēkabs 78
Pīpkalējs, J. 153
Pirmo dziesmu svētku piemiņai (Melngailis) 422, 424, 441—44
Plensners, Aleksandrs 382
Pleskava 117
Plostnieks, Frīdrichs 246, 492
Plūcis, Harijs 494
Plūdons, Vilis 212, 240, 257, 320, 326, 327, 390, 405, 425, 427, 445, 515, 517
Plavnieks, N. 78
Pole, Ernests 218
Polocka 221
Polonēze (Vītols) 308, 310
Pommers, Pēteris 467
Pone, Jānis 262
Poruks, Jānis 158, 165, 171, 172, 173, 176, 179, 190, 193, 195, 245, 246, 330, 331, 332, 386, 440,
Poruks, Jēkabs 290, 342, 345, 376, 403, 404—6, 439, 444 445—46, 504
Prager Presse 358
Precej mani precinīki (Jurjānu A.) 376, 386
Preussische Zeitung 498
Prezidiju konventa koris 367
Priekuļi 431
Prom pa ceļu (Melngailis) 353, 376, 389, 510
Psalmi un garīgas dziesmas 14
Pumpurs, Andrejs 105, 106, 191, 238, 245, 327, 496, 511
Purāts, Jūlijs 17, 34, 36, 37, 38, 63
Puriņu Klāvs 110
Puri, puri (A. Kalniņš) 264
Purmalis, E. 128
Pūrs, rakstu krāj. 153
Purviņš, K. 224
Purvītis, Vilhelms 332
Pūš vēji (Norvilis) 353

- Pūtin pūta (J. Cimze) 305, 317
 Pūt, vējiņi (Jurjānu A.) 229, 241—
 42, 304, 425
 Pūt, vējiņi (Melngailis) 264, 491,
 509, 510
 Pūt, vējiņi (Vigneru E.) 174, 176,
 178, 190
 Pūt, vējiņi, drāma (Rainis) 241
 Pyuti, pyuti (Melngailis) 353,
 376, 389

 Rainis 106, 130, 131, 142, 152, 202,
 205, 212, 257, 262, 319, 322,
 324, 329, 392, 404, 518
 Raiska, J. 345
 Ramanis, J. 418
 Ramats, Eduards 345, 486
 Rāmavas ozols (A. Kalniņš) 282,
 304, 307, 322
 Rambergs, K. 39, 78
 Rancāns, Jāzeps 352, 418
 Rātminders, Jānis 382
 Raudam, koris 490
 Raudoša debess (Jānis Medīņš)
 517
 Rauna 15
 Redz, kur jāja (J. Kalniņš) 373,
 402, 440
 Reinholds, Jānis 180, 278, 346
 Reitera koris 258, 264, 276, 291,
 295, 310, 359, 367, 432, 466, 492
 Reiters, Teodors 241, 262, 264,
 268, 273, 276, 278, 280, 282,
 300, 301, 304, 305, 306, 307,
 310, 316, 340, 342, 345, 346,
 352, 353, 359, 372, 373, 374,
 376, 377, 414, 416, 422, 424,
 425, 426, 427, 428, 440, 459,
 460, 463, 464, 466, 467, 475,
 486, 487, 490, 491, 508, 522
 Reitersverds, Patriks de 380
 Rekvīems (Melngailis) 240
 Relanders, prez. 290, 306, 311
 Renda 40
 Rēzekne 221
 Rezignācija (E. Dārziņš) 318
 Rheinisch-Westfaelische Zeitung
 498
 Rickis, E. 38
 Rīga 17, 32, 33, 34, 44, 82, 117,
 153, 156, 162, 169, 184, 202,
 203, 295, 354, 356, 363, 370,
 466, 468, 478
 Rīga, rom. (Deglavs) 32
 Rīga dimd (J. Cimze) 56, 58, 66,
 87, 88, 95, 121, 136, 417, 422,
 439
 Rīgā pirkū sirmu zirgu (Vītols)
 486, 513, 514
 Rigasche Rundschau 131, 191,
 380
 Rigasche Zeitung 92
 Rīgas fonoloģijas institūts 139,
 447
 Rīgas Lapa 76
 Rīgas latviešu biedrība (RLB)
 17, 34—61, 76—94, 104—34,
 144, 145, 146, 154, 156, 182,
 183, 202—03, 204, 205—09,
 214—34, 291, 298, 339, 344,
 358, 370, 427, 431, 474, 475,
 492, 496
 RLB-as koris 17, 36—38, 91, 92
 RLB-as mūzikas komisija (MK)
 36, 144—47, 175, 190, 205, 207,
 208, 214, 218, 238, 239, 321, 391
 RLB-as MK-as dziesmu krājumi
 145, 260, 278, 330, 395, 517
 RLB-as rudens koncerti 125, 145,
 146
 RLB-as zinību komisija 36, 76,
 94, 134, 144, 212, 292, 382
 Rīgas latviešu dzied. biedrības
 koris 38, 128, 146, 180, 220, 224,
 225, 227, 244, 246, 367
 Rīgas latviešu palīdz. biedrības
 koris 17, 37
 Rīgas radiofons 143, 358, 421
 Rīgas skolotāju institūts 296, 366
 Rīgas tautas konservātorija 367
 Rīgas torņa gala zīle (Melngai-
 lis) 507
 Rimskis-Korsakovs 143, 192, 248
 Rindām auga ozoliņi (Jurjānu A.)
 264, 304, 317
 Rinks, Christofers 68, 97
 Rižskij Vestņik, laikr. 132

- Rode, Alfrēds 352
 Rode, Andrejs 352, 358
 Rolavs, Ernests 209
 Rotaļa (V. Dārziņš) 475, 490, 491, 505
 Roze, J. 34
 Rozenberga, Dagmāra 231
 Rozenbergs, A. 352
 Rozenbergs, J. 180
 Rozentāls-Krūmiņš, Jēkabs 182
 Rozītis, Jūlijs 522
 Rozītis, Pāvils 328
 Rožudārzs (Melngailis) 326
 Rube, P. 467
 Rubecs, A. 88, 98
 Rubene 68, 128
 Rucava 430
 Rudens dziesma, simf. orķestrim (Vītols) 142
 Rudens skice, simf. orķestrim (Ābele) 276, 310
 Ruģēns, Pēteris 492
 Rūjiena 22, 24, 91, 128
 Rūķiši un Mežavēcis (Vītols) 282, 285, 307, 326, 432, 514
 Rundāle 180
 Rusovs, Baltazars 12
 Rušēvics, Voldemārs 494
 Rutmanis, Jānis 356
 Ruettli, dziesmu krāj. 17

 Sabile 368
 Sačzīves viņi (Māteru J.) 76
 Saki jel, saulīte (Melngailis) 425, 441, 444—45, 510, 511
 Sakss, Pauls 232, 359
 Salaca 22
 Salaks, Artūrs 342
 Salinieki, opera (A. Kalniņš) 310
 Samsons un Dalila, opera (Sen-Sānss) 291
 Sanders, Jānis 154, 512
 Sanders, Visvaldis 352
 Sapņu tālumā (E. Dārziņš) 236, 270, 304, 318, 422, 425, 427
 Sārs (Saar), M. 282, 353
 Saules meita kroņus pina (J. Cimze) 56, 66
 Saules svētki (Vītols) 310, 376, 391, 393—94
 Saulīt' tecēj' tecēdama (D. Cimze) 121, 128, 136
 Saulīt' tecēj' tecēdama (J. Cimze) 66, 121, 136
 Scherzo, ērģelēm (A. Kalniņš) 432
 Senatne (E. Dārziņš) 300, 318, 319—20
 Senatne (Melngailis) 246, 319—20, 323, 491, 509—10
 Septiņas tautas dziesmas, simf. orķestrim (Vītols) 142
 Septiņpadsmit dziesmas (Feils) 516
 Sērmūkslis, J. 20
 Sēru maršs, pūt. orķestrim (Vītols) 309, 310, 428
 Sesava 26
 Sešas solo dziesmas (Melngailis) 146, 239
 Sešdesmit divas dziesmas kopiem 316
 Sibeliuss, Jāns 282
 Siliņš, Jānis 288
 Siliņš, Kārlis 496
 Siliņš, Matiss 288, 322, 358, 417, 441, 444
 Silis, Artūrs 353
 Simfonijs c-mollā (Vītols) 142
 Simfonijs d-dūrā (Jāz. Medīņš) 310
 Simfonijs e-mollā (Vītols) 123, 124, 142, 143
 Simts dziesmas un ziņģes ar notēm (Dziesmu vaiņaks) 18
 Sineps, Arnolds 266
 Skaistkalne 431
 Skalbe, Kārlis 212, 257, 318, 381
 Skaņi raksti (Graubiņš) 399
 Skaņražu kopa 267, 278, 316, 329, 240, 341, 342, 344, 348, 350
 Skerco iz d-molla stiģu kvarteta (Melngailis) 240
 Skrēbers, Arnolds 467
 Skrūzītis, Mikus 107, 110, 112, 159, 162
 Skrābins, Aleksandrs 330

- Skujene 91
 Skujeniece, Biruta 262, 264
 Skujeniēks, Marģeris 418
 Skujiņš, Frīdrihs 468
 Skujiņš, Jānis 428
 Skulte Ādolfs 143, 464, 490, 504, 520
 Skurbe, J. 128
 Smiltene 24, 205
 Smiltnieks, Žanis 262
 Smiļģis, Eduards 359
Sniedzīnš snīga, putināja (Vītols) 174, 180, 193
Sociāldemokrāts, laikr. 292
Sonāta b-mollā, klavierēm (Vītols) 140
Sonāta b-dūrā, ērģelēm (Mendelsons) 50
Sonāta in F, klavierēm (V. Dārziņš) 448
Sonāta vijolei un klavierēm (Kēpītis) 495
 Soverbi (Sowerby), Leo 432
Spāņu deju svīta, simf. orķestrim (V. Dārziņš) 448
 Spekke, Arnolds 31, 210
Spēlēju, dancoju, pūt. orķestrim (Melngailis) 308
Sprīdīša uvertūra (Vītols) 142, 213, 248, 310
 Sproģis, Jānis 165
 Spunde, A. 78
 Stabulnieks, Jānis 475
Staburadze (Vītols) 175, 191
Staburaģis un Saulesmeitiņa (A. Kalniņš) 462, 507
Stādīju ieviņu (Jurjānu A.) 228, 241, 422
 Stasovs, Vladimirs 193
 Steinītis, Jūlijs 128, 180
 Stērste, Andrejs 103, 159
Stīgu kvartets sol-mažorā (Vītols) 495
 Stotts, Viktors 493, 494
Strādnieku Avīze 312
Strauja upe (Vignera E.) 121, 140, 376, 428
 Straumes Jānis 107, 121, 122, 127, 128, 139, 144, 165, 174, 180, 182, 185, 189, 235, 273, 373, 386, 391, 425, 438, 446, 504
 Straupe 16, 22, 24, 60
 Strausmanis, Alfrēds 216
 Stravinskis, Igors 330
 Strutele 26
 Stučka, Jānis 94
 Stučka, Pēteris, 106, 202, 205
 Stūrītis, Jānis 345
 Subate 295
 Sudmalis, Jānis 417
 Sudrabkalns, Jānis 400
 Sudrabu Edžus 158
 Sūna, Gromuls 418
 Suvorovs, A. 33
 Sverbējevs, D. 164, 170, 181
Svešā zemē (Melngailis) 463, 475, 486, 491, 509, 511
Svētī, Dievs, šo zemi dzimto (Vītols) 486, 513
Svētīta diena (Jānis Mediņš) 517
Svētku himna (Latvji, brāji) (Jurjānu A.) 108, 121, 137, 229, 241
Svētku kantāte (Jāz. Mediņš) 328, 464, 486, 490, 508—09
Svētku maršs, pūt. orķestrim (J. Jurjāns) 427
 Šancberģis, Pēteris 63
 Šēls, Francis 247
 Šepskis, Oskars 25, 26, 50, 79, 88, 95, 96, 97, 106, 107, 120, 138, 144, 159, 160, 171, 185, 189—90, 235, 273, 300, 316, 425, 438, 504
 Ševica-Kalniņa, Līze 430
 Šiliņš, P. 39, 42
 Šillers, Ādolfs 316, 345, 346, 352, 355, 466
 Šimkus, Stasis 376
 Šipjagins, D. 156, 164
 Šķute, skol. 25
 Šmits, H., koŗdir. 180
 Šmits, Hanss, pian. 122
 Šmits, Pēteris 382
 Šnore, Rauls 496
 Šteineki, brāji 32
 Štrāls, Aleksandrs 475

- Štutgarte 138
 Šūberts, Francis 56, 58, 68, 226,
 244, 246
 Šūmanis, Roberts 69
 Švāģeņa meitiņa (V. Dārziņš)
 414, 425, 449
 Švechs, Ernests 21, 22, 24, 91
 Švēde, Edgars 169, 172
- Tā debess izteic (Bēthovens) 49,
 68, 224, 226
 Taisām tiltu pār Daugavu (Grau-
 biņš) 490, 491, 506, 507
 Talsi 354
 Tas bij vīrs (P. Jurjāns) 305, 317
 Tās debesis izteic (Haidns) 89, 98
 Tautai (Melngailis) 463, 490, 509,
 511—12
 Tautās laižot (A. Kalniņš) 270
 Tautas tērpi 92, 109—11, 162,
 219—20, 288, 258, 382, 417,
 430—31, 480
 Tautiešam roku devu (Jurjānu A.)
 228, 241, 422
 Tautumeita, mellecīte (Melngai-
 lis) 373, 388—89
 Tā vēsma (Zālītis) 285, 307, 332,
 515
 Teci, teci, kumeliņi (Šepskis) 88,
 96, 425
 Tēfers, J. G. 50
 Teichmanis, Atis 494
 Tek saulīte (Graubiņš) 400, 445,
 507
 Temps, Le 380
 Tentelis, Augusts 466, 475
 Tērbata 16, 24, 32, 44
 Tēvija, laikr. 155, 158, 159, 160,
 202
 Tēvijai (Jurjānu A.) 62, 70, 121,
 124, 136, 137—38, 486, 488,
 491, 492
 Tēvijas dziesma (Baumanis) 56,
 64
 Tev mūžam dzīvot, Latvija (Jā-
 nis Medīņš) 464, 485, 517
 Tēvzemes dziesma (Kaminskis)
 463
- Tidemanis, P. 34
 Tilbergs, Jānis 233, 496
 Times, The 501
 Tinte, Eduards 352
 Tirza 91—92, 109
 Toli dzeivoj (Jurjānu A.) 376, 386
 Tomsons, Richards 34, 38, 39, 42,
 44, 46, 48, 56, 60, 77, 78, 496
 Trasuns, Jēzups 352
 Trīcēj' kalni (Graubiņš) 372, 399,
 508
 Trikāta 16, 38, 60, 128, 475
 Trimdinieks (Norvilis) 518
 Triņpula (Baumanis) 89, 96
 Trīs čigānu dziesmas (Vītols) 514
 Trīs jaunas māšas (Vītols) 264,
 305, 328
 Trīs liriskas skices, klavierēm
 (Ābele) 396
 Trīs māsiņas mežā gāja (V. Dār-
 ziņš) 414, 425, 450
 Trīs meitiņas saderēja (Ābele)
 372, 397, 398
 Trīs putniņi (Melngailis) 462
 Trīs sidraba upes tek (J. Cimze)
 66
 Trūbe, A. 88, 98
 Tukums 82
 Turaida 18
 Turaidas roze, balets (Melngai-
 lis) 387
 Turss, Jānis 221
- Ūdens meita (Straume) 121, 122,
 127, 139
 Ūdris, Mārtiņš 55
 Uguni, opera (J. Kalniņš) 400, 493
 Uguns milna (Vītols) 282, 283, 326
 Uguns un nakts, drāma (Rainis)
 106
 Uguns un nakts, opera (Jānis Me-
 diņš) 257, 258, 291, 311
 Ulmanis, Kārlis, bīsk. 52
 Ulmanis, Kārlis, valstsvīrs 258,
 353, 373, 456, 458, 460, 466,
 470, 475, 480, 481, 482—85,
 492, 496, 519, 522
 Umurga 94

- Ungāru maršs (Berliozs) 178, 195
 Ungāru rapsodija, nr. 6 (Lists)
 124
 Ungurmuīža 83, 117
 Upe un cilvēka dzīve (Vītols) 373,
 391, 392—93
 Uusi Suomi, laikr. 501
 Uz augšu (Jurjānu A.) 242, 270,
 422, 424, 440
 Uz jauno krastu, opera (Zariņš)
 406
 Uz jūras (Veidenbergs) 229, 240,
 241
 Uzvaras laukums 356, 459, 466,
 468
- Vāghalters, Ignacs 447
 Vāgners, Richards 69, 325
 Vai būs laime (Ābele) 398, 445
 Vaidelote, opera (Jāz. Mediņš)
 328, 359, 509
 Vakarjunda (Norvilis) 464
 Vālbergs, Jānis 467
 Valdemārs, Krišjānis 31, 32, 33,
 34, 44, 54, 76, 105, 234, 444
 Valka 24, 113
 Valle, Aleksandrs 278
 Valmiera 266, 296, 354
 Valmieras latviešu biedrība 104,
 128, 180, 182, 319, 367
 Valmieras (Valkas) skolotāju se-
 minārs 16, 20, 51, 67
 Valse grotesque, simf. orķest-
 rim (Vītols) 178, 195—96
 Valsts prezidenta apsveikuma
 maršs (Jānis Vītoliņš) 427
 Valters, Ansis 418, 430
 Valters, Miķelis 209
 Vanadziņš, Nikolajs 342, 432
 Vanags, Artūrs 467
 Vārds, mēnešr. 497
 Varenība, dzej. krāj. (Medenis)
 508
 Variācijas par oriģināltēmu, klav.
 (V. Dārziņš) 448
 Variācijas-portreti, klav. (Vītols)
 513
 Varoņu dziesma (Zālītis) 422, 446
- Vārve 431
 Vasara (Zālītis) 515
 Vasiljevs, Nikolajs 494
 Vēbers, Aleksandrs (Varaidošu
 Sanders) 44, 45, 46, 48, 55, 58,
 60, 76, 78, 90, 106, 130, 181
 Vecais Stenders 14
 Vecpiebalga 16, 38, 60, 91, 128,
 180, 295
 Veidemanis, Rūdolfs 291
 Veidemanis, Teodors 25, 60, 128,
 180, 224
 Veidenbaums, Eduards 153, 404
 Veidenbergs, E. 208, 229, 235,
 240—41, 504
 Veinbergs, Frīdrihs 38, 76, 215,
 216
 Veinberģe, Luīze 418, 430
 Veirichs, Kārlis 18
 Veismanis, Jānis 513
 Veispals, Antons 382
 Vējiņš, J. 128
 Veļu laikā (Ozoliņš) 513
 Vensku Edvards 140
 Ventspils 221, 431
 Ver vārtus, mēnesi (Melngailis)
 352, 376, 389, 510
 Vesers, O. 467
 Vētra, Māris 493, 494
 Vettiks, T. 376
 Vientulība, simf. tēl. (Ābele) 494
 Vientuļā priede, simf. tēl. (E.
 Dārziņš) 213
 Viesīte 431
 Viesturs (Akurāters) 433
 Vietalva 38, 91, 92, 128, 475
 Vigners, Leonīds 432
 Vigneru Ernests 20, 25, 40, 95,
 96, 106, 107, 108, 109, 120, 121,
 122, 126, 130, 139—40, 144, 159,
 160, 170, 172, 174, 176, 178, 182,
 185, 190, 204, 235, 270, 272, 273,
 280, 300, 301, 376, 386, 418, 428,
 438, 504
 Viļņi, simf. tēl. (A. Skulte) 520
 Vīnerts, Eduards 494
 Vinters, Aleksandrs 475
 Vircava 25, 38
 Vīrs, kam vara (Melngailis) 300,
 326

Virza, Edvarts 257, 327, 382
 Visendorfs, Henrijs 164
 Visi ciema suņi rēja (Feils) 516
 Visi gani mājās dzina (J. Cimze) 66

I visp. igauņu dziesmu svētki (1869) 24, 25, 39

IV visp. igauņu dziesmu svētki (1891) 131

VII visp. igauņu dziesmu svētki (1910) 267

VIII visp. igauņu dziesmu svētki (1923) 267

X visp. igauņu dziesmu svētki (1933) 418, 436

XI visp. igauņu dziesmu svētki (1938) 496

I visp. latv. dziesmu svētki (1873) 20, 31—74, 77, 82, 83, 86, 94, 96, 98, 201, 235, 412, 478, 502, 504

II visp. latv. dziesmu svētki (1880) 59, 75—102, 133, 135, 141, 154, 201, 235, 285, 478, 502, 504

III visp. latv. dziesmu svētki (1888) 44, 83, 84, 98, 103—50, 154, 164, 184, 186, 190, 201, 204, 234, 235, 389, 478, 502, 504

IV visp. latv. dziesmu svētki (1895) 84, 98, 116, 128, 132, 136, 137, 144, 151—200, 201, 204, 234, 235, 236, 268, 389, 420, 478, 502, 504

V visp. latv. dziesmu svētki (1910) 123, 128, 144, 181, 185, 201—52, 255, 295, 326, 339, 385, 389, 391, 478, 502, 504

VI visp. latv. dziesmu svētki (1926) 220, 272, 275—337, 339, 340, 342, 346, 366, 383, 385, 389, 407, 478, 502, 504

VII visp. latv. dziesmu svētki (1931) 317, 322, 334, 339—410, 478, 502, 504

VIII visp. latv. dziesmu svētki (1933) 141, 322, 395, 406, 411—53, 459, 478, 502, 504

IX visp. latv. dziesmu svētki (1938) 298, 395, 399, 412, 455—520

Vitebska 165

Vītola trio, kameransambļis 494

Vitolinš, Jānis 427, 428, 494

Vitolinš, Jēkabs 345, 346, 352, 359, 414, 459, 466, 467, 470, 476, 482, 486, 487—88, 489—90, 491

Vītols, Daumants 475

Vītols, Jāzeps 44, 63, 64, 95, 96, 122, 123, 124, 126, 134, 138, 139, 140—41, 142—43, 144, 145, 146, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 170, 173, 174, 178, 185, 190—94, 195—96, 209, 214, 216, 217, 221, 224, 225, 226, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 237, 241, 243—46, 247—48, 251, 258, 262, 267, 268, 270, 273, 276, 278, 280, 282, 284, 285, 290, 292—93, 298, 300, 301, 304, 305, 307, 308, 309, 310, 315, 316, 317, 318, 319, 326—28, 329, 332, 340, 341, 342, 343, 345, 346, 348, 350, 352, 353, 360, 371, 372, 373, 376, 377, 386, 389, 391—95, 396, 398, 405, 413, 414, 420, 422, 425, 426, 428, 438, 447, 449, 450, 459, 460, 463, 464, 467, 475, 482, 486, 490, 491, 496, 504, 512, 513—15, 517, 520

Vizija, simf. tēl. (Ābele) 310

Volanēns, V. 418, 428, 429, 431

Voelkischer Beobachter 500

Zadovskis, K. 16,40

Zāļīte, Pēteris 105, 157, 158, 202, 203, 204, 205, 206

Zāļītis, Frīdis 17

Zāļītis, Jānis 228, 236, 267, 268, 270, 278, 280, 284, 291, 300, 302, 307, 317, 321, 324, 328, 329, 330—32, 342, 344, 345, 346, 352, 353, 358, 359, 372, 377, 386, 395—96, 414, 422, 438, 439, 446, 447, 463, 464, 470, 475, 486, 504, 515

- Zalktis*, almanachs 248
 Zājenieki 431
 Zaļkalns, Teodors 290
Zāju diena, 1916 (Norvilis) 518
 Zariņš, Jānis 493, 494
 Zariņš, Marģeris 376, 386, 403, 406, 414, 426, 439, 446, 504
 Zariņš, Richards 220, 288, 290, 358, 359, 417
 Zaslauks 82
Zaudētās tiesības (Aspazija) 152, 182
 Zēbode, A. 50, 60
 Zeiboltu Jēkabs 183
 Zeiferts, Teodors 152, 207
Zemes dūmos (Skalbe) 317, 403
Zemes spēks, koris 506, 517
 Ziedoņa palīdzības biedrība 128
 Ziemeļis, Edmunds 280, 346, 350, 352, 353
 Ziemeļlatvijas dziesmu dienas 266
Ziemeļnieki, luga (Jarviloms) 307
 Zīle, Indriķis 40, 48, 50, 80, 84, 86, 94, 107, 108, 120, 122, 141, 161, 162, 174, 216, 224, 228
Zilie sapņu kalni (Barisons) 448
 Zinovjevs, M. 129, 130, 132
 Zolā, Emīls 152
 Zudermanis, Hermanis 152, 182
Zvana dziesma (Bruchs) 359
Zvana ezers (Jāz. Mediņš) 328
 Zvirgzdiņa, Vilhelmīne 418, 430
 Žagara, Anna 493
 Žaģars, Arturs 493
 Žilinskis, Arvids 404
Žūpu Bērtulis, luga (Jaunais Stenders) 34

S A T U R S

<i>Priekšvārdi</i>	5
------------------------------	---

I

DZIESMU SVĒTKU KUSTĪBAS SĀKUMI UN TĀLĀKĀ ATTĪSTĪBA LĪDZ PIRMAJAM PASAULES KARAM

<i>Pirmie latvju koņi un dziesmu dienas Vidzemē un Kurzemē</i>	11
<i>Pirmie vispārējie dziesmu svētki, 1873</i>	31
<i>Otri vispārējie dziesmu svētki, 1880</i>	75
<i>Trešie vispārējie dziesmu svētki, 1888</i>	103
<i>Ceturtie vispārējie dziesmu svētki, 1895</i>	151
<i>Piektie vispārējie dziesmu svētki, 1910</i>	201

II

DZIESMU SVĒTKI NEATKARĪGĀ LATVIJĀ

<i>Pirmās ieskaņas — Latvju jaunatnes svētki un atceres dziesmu dienas, 1922—1923</i>	255
<i>Sestie vispārējie dziesmu svētki, 1926</i>	275
<i>Septītie vispārējie dziesmu svētki, 1931</i>	339
<i>Astotie vispārējie dziesmu svētki, 1933</i>	411
<i>Devītie vispārējie dziesmu svētki, 1938</i>	455

PIELIKUMI

<i>Vispārējo dziesmu svētku galvenajos koncertos atskaņotie latviešu korģdarbi</i>	531
<i>Indeks</i>	537

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304057187

90.-

